ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 3
MERCREDI
3 MAI
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.005 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.005

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ԱՊՐԻԼ 26 / 28)

ՇԻՇԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ՝ 1989, ԱՊՐԻԼ 24

Հայաստանի պաշտօնաթերթին մէջ Ապրիլ 23–ին հրապարակուած է 1915–ին Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ կատարուած Հայերու ցեղասպանութեան դատապարտման օրէնքը· ու ասիկա տարբեր խմաո ու բովանդակութիւն առած է Ապրիլ 24–ի այս տարուան ոգեկոչումին: Առաւօտուն կանուխ ժամերէն բազմութիւնը ուղղուած է դէպի Շիճեռնակաբերդի յուշարձանը: Ժամը 10–ին հոն եկած ու ծաղկեպսակ զետեղած են Հայաստանի կուսակցութեան Կեդր· Կոմի – ատ. Ա· քարտուղար՝ Ս· Յարութիւնեան, Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ՝ Հ· Ոսկանեան, Հայաստանի վարչապետ՝ Վ· Մարգարեանց ու այլ պետական դէմքեր: Բազմութեան մէջ նկատուած են նաեւ վերակառուցման աշխատանքներուն մասնակից օտարներ, ինչպէս՝ Ուկրանացիներ, Ճապոնացիներ, Եգեռնէն վերապրած Ծերուներ, ապա կրօնաւորներու խումբը: Այդ խումբը գլխաւորած են զոյգ Կաթողիկոսները՝ Վազգէն Ա· եւ Գարեգին Բ·: Առաջինը, դիմելով բազմութեան ոգեկոչած է հայ ժողովուրդին հին եւ նոր զոհերը, ապրելու կամքը, ու ըսած· – «...Մեր նահատակների յիշատակի առջեւ մենք վերստին վկայում ենք որ մենք պարտուած ժողովուրդ չենք, մենք հարատահարուած ժողովուրդ չենք: Ընդհակառակն, այս պահին, մանաւանդ այս նահատակաց յիշատակի առջեւ, վերըսկսին մենք ղօրաւոր, միասնական: Հայրենիք եւ Սփիւռք՝ միասնական ենք հայրենի Պետութեան հետ, որպէսզի այ այն օրը, երբ համայն ազգը Հայոց ձեռք ձեռքի տուած պար բռնի սուրբ Ա– յրարատի շուրջ – բոլորը»:

Նարնակուած է երթը· յաւերժական կրակին խոնարհած սիւնաշարերը պատած են պսակներով: Պսակներ բերած են պետական եւ արտադրական միաւորներու բանուորներ, երիտասարդութիւնը, մտաւորականութիւնը· անոնք կրած են նաեւ ազգային միասնութիւնը, Հայոց լեզուի պահպանումը յուշող, 1915–ի եղռնները, սումգայիթեան ոճրագործութիւնը դատապարտող պաստառներ:

Ասոք առած է նկարիչ Յակոբ Յակոբեան, «Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ընդունած օրէնքը սրանից 70 տարի առաջ պիտի ընդունուէր» բառած է ան:

Հայ դրողներու չարքը գլխաւորած է Սերօ Խանզադեան, ծաղկեպսակը բերած: Ան եւս դիմած է ժողովուրդին ու ըսած· – «1965 թուականից ամէն տարի մեր ժողովուրդը հաւաքւում է Ծիծեռնակաբերդի եղեռնի յուշարձան – համալիրի մօտ, իր յարգանքի տուրքն է տալիս մեր զոհուած երկու միլիոն հայ զաւակներին, հայ մարդկանց: Բայց պիտի ասեմ որ այսօրուայ ազգ հանդէսը բացառիկ բարձր որակ ունի եւ բարձր նշանակութիւն: Մեր այս համալիրի մօտ ամէն գոնուում է նաեւ Սումգայիթի զոհերի յիշատակին նուիրուած փոքրիկ յուշաքարը: Այսօրուայ մեր պահանջն է որ թէ աշխարհի բոլոր Պետութիւնները, եւ թէ խորհրդային Պետութիւնը ընդունէ նին 1915–ի ցեղասպանութեան փաստը եւ դատապարտէ այն: Ողջոյն հայ ժողովուրդին աշխարհի բոլոր ծայրերին, որ ամէն տեղ նշում է այսօրը: Բոլորդ եղէք մի հաւատով որ հայ ժողովուրդը ապրել է, ապրում է եւ պիտի ապրի»: Ասոք առած է նաեւ Սիլվա Կապուտիկեան որ մաղթած է յարատեւ միասնականութիւն, որպէսզի «մենք ոտքի կանգնենք» կոչ ուցանենք, յարատեւենք»:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Հ· Ոսկանեան Ապրիլ 22–ին ընդունած է Վազգէն Ա· եւ Գարեգին Բ· Կաթողիկոսները: Զրոյցի ընթացքին Վազգէն Ա· ներկայացուցած է Կիլիկիոյ Մայր Աթոռին ծաւալած գործունէութիւնը, երկրաշարժի հետեւանքները զբաղանելու գործին մէջ: Ան չեշտած է երկու հաստատածներուն մէջեւ գործակցութեան, միասնութեան ոգին, ի չահ մեր ժողովուրդին: Վազգէն Ա· անդրադարձած է նաեւ Լիբանանի տագնապէն հայ համայնքին կրած վնասներուն ու մաղթած որ խաղաղութիւն տիրէ նաեւ այդ երկրին քրիստոնեայ եւ մահմետական տարրերուն միջեւ:

Հ· Ոսկանեան ջերմօրէն ողջունելէ ետք երկու Կաթողիկոսները, առաւելաբար ծանրացած է ազէտին ծանր հետեւանքներուն, կատարուած օժանդակութեան վրայ· ան շնորհակալութիւն յայտնած է Գարեգին Բ·ի որ մեծ հեղինակութեամբ աջակցած է Սփիւռքահայերու ճիշդ դիրքորոշումին:

Գարեգին Բ· շնորհակալ ըլլալէ ետք իրեն ցոյց տրուած ընդունելութեան, յոյս յայտնած է որ հայ ժողովուրդը հայրենակից ու սփիւռքեան իր զոյգ թեւերով միասնաբար կը թօթափէ այս փորձու – թեան ալ հետեւանքները ու յաղթական դուրս կուգայ:

Ընդունելութեան ներկայ գտնուած են Գերագոյն Խորհուրդի փոխ նախագահ՝ Սուրէն Աւետիսեան, քարտուղար՝ Ն· Ստեփանեան, Եկեղեցական Գործերու Խորհուրդի նախագահ՝ Ստեփան Վարդանեան:

***

ԱՊՐԻԼ 24–Ը ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Հազարաւորներու բազմութիւն մը առաւօտեան ժամերէն սկսած է դիմել Ստեփանակերտի յուշահամալիրը: Լուռ թափօրը բաղկացած է զոհոցականներէ, բանուորներէ, կուսակցականներէ, կոմերիտականներէ, զեկավարներէ եւայլն: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներէ մէկուն ժապաւէնին վրայ գրուած է· – «Հայերու ցեղասպանութեան զոհերուն՝ ԼՂԻՄ–ի յատուկ կառավարման Կոմիտէին կողմէ»:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԱՊՐԻԼ 24–Ի ՄԱՍԻՆ

Ապրիլ 25ի «Պրաւդա»ն ու «Իզվեստիա»ն արձագանգած են Ապրիլ 24–ի աննախընթաց ոգեկոչումին, Շիճեռնակաբերդի բլուրին վրայ: Առաջինը տեղ տուած է բանաստեղծ՝ Ռաշմիկ Դաւոյեանի արտայայտութեան· ան ըսած է· – «յանցագործութիւնը սպառնում է կրկնուել, եթէ այն հասարակութեանը մինչեւ վերջ յայտնի չէ դարձել: Պատահական չէ որ յատուկ են պաստառները, որոնց չատերը տանում են պատասխանը, որոնց էութիւնն է Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի կողմից ճանաչել ու դատապարտել Հայերի 1915–ի ցեղասպանութիւնը»:

«Իզվեստիա» եւս անդրադառնալով Ապրիլ 24–ի պաշտօնականացման, գրած է·– «Այնպէս կը թուի թէ իր բոլոր ծաղիկները Հայաստանն այդ ժամերուն, կը դնէր Շիճեռնակաբերդի վրայ վեր խոյացող յուշարձանին պատուանդանին»:

ԱՐԱՖԱԹ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՏԱՐԱԿԱՐԾԻՔ ԲԱՅՑ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՎՐԴՈՎԱԾ

Պատմական է, անշուշտ, Արաֆաթի պաշտօնական այցելութիւնը Փարիզ: Եթէ ընդգծելինք պաշտօնական այցելութեան բացատրութիւնը, պատճառն այն է որ հոսալ կան դիւանագիտական նրբութիւններ: Արդարեւ կան զանազան տեսակի այցելութիւններ: Ամէնէն հանդիսաւորը՝ «Պետական այցելութիւնն է»: Կը տեւէ նուազագոյն երեք օր եւ կ'ընդգրկէ տեղ նուազն մէկ այցելութիւն ալ վաւառը: Օդակայանը հիւրը կ'ընդունուի նախարարապետին կողմէ, Շան գ'Էլիզէները զբօսազարդուած կ'ըլլան երկրին դրօշակներով, Անձանօթ Զինուորին բոցը կ'արծարծէ եւ իրիկուն մը՝ Օփերա կ'երթայ: Պաշտօնական այցելութիւնը (Արաֆաթի պարագան) մէկուկէս օրէն երկու օր կրնայ տեւել առաւելագոյն: Գաւառ ճամբորդութիւն չկայ, պաշտօնական ճեպակերպութիւնները թեթեւցած են:

Ամէն պարագայի մէջ, Արաֆաթի այս այցելութիւնը նուիրագործում մըն է իրեն համար, ինչ որ ըլլան վարդ մը վերապահութիւնները, որոնք խորքին մէջ աւելի քաղաքական եւ ընտրական մտահոգութիւններէ տարուած են մէկ կողմէ (ընդդիմութիւն) կամ ծագումի միւս կողմէ (օրինակ՝ Լօրան Ֆապիւս, Ազգ· Ժողովի նախագահ, որ «դիպուած»ով – արտասահման ճամբորդութիւն մը դասա···): Հրեաները, բացի վարդ մը ցոյցերէ ահաբեկչական վայրերը, Երեքշաբթի օր, ժամը 10–ին կը հնչեցնէին իրենց վաճառատուներու ահազանգները եւ ժամը 14–ին կը փակէին խանութները: Կան սակայն ձախ հակում ունեցող Հրեաներ, որոնք տարբեր մօտեցում ունին: Արաֆաթ, արդէն կարգ մը Հրեաներ պիտի ընդունի: Երեքշաբթի իրիկունն ալ երկու ցոյցեր նախատեսուած էին Փարիզ, մէկը՝ իրեն ի նպաստ, միւսը՝ իրեն դէմ: Ընդդիմութեան մէջ, դիրքը երկդիմի է: Ֆիլիփ Սէկէն դէմ չէ այցելութեան, բայց չի մասնակցիր հիւրասիրութեանց, որպէսզի «չխրաչեցնէ հրեայ համայնքը»: Ժիսքար տ'Էսթէն «կը ցաւի» որ «պաշտօնական» բնոյթ կը տրուի այցելութեան: Նախատեսուած յայտագրին մաս կը կազմէին Միթերանի հետ տեսակցութենէն զատ (Երեքշաբթի, ժամը 11), խորհակցութիւն մը Արտաքին Նախարարին՝ Տիւմայի հետ, ապա՝ Ռոքարի: Որեւէ պաշտօնական ճաշի պիտի չմասնակցի Ռամազանի պատճառով: Արաֆաթ կը տեսնուէր նաեւ Շէհանի, Ժան Տանիէլի, Միշել Ժոպէրի, Ժորժ Մառչէի հետ: Ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են: Իր անձնական թեկնածուհէնէն զատ, Ֆրանսական ապահովութեան ուժերը մեծ իրարանցումի մէջ էին: Գաղտնի կը պահուէին ուղեգիծերը, հակառակ անոր որ սկզբունքով Քրիյոնի պանդոկ պէտք է մնար, ուր ալ մամուլի ասուլիս մը կուտար, հաւանական կը նկատուէր որ հոն չմնայ:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ՝ ԵՐԿՐԷ ԵՐԿԻՐ

ԲՈՂՈՔԻ ՅՈՅՑ՝ ԵՐԵՒԱՆ

70–ական թուականներէն ի վեր Մայիս Մէկի միասնական տոնակատարները անհետացած են: Ամէն կողմ կամ սենեակ՝ իր տոնակատարը ունի: Այլ խօսքով, Մայիս Մէկն ալ այլեւս չէ ինչ որ էր: Սէ – Ժէ – Թէ հաւատարիմ մնացած էր իր միջազգայնական դաշտիարականին, այդ իսկ պատճառով տոնակատարին կը մասնակցէին Քիւրտերը (9 կուսակցութիւն ներկայացուած), Թամուլները, Քոմովոլի ազատութիւնը պահանջողները եւայլն, եւայլն:

× Մայիս Մէկը տարբեր քնոյթ ալ առած է այս տարի Մոսկուա, ուր աւանդական տոնակատարէն եռք, երիտասարդներ ոռք պարած են հրապարակին վրայ:

× Փեքինի մէջ ալ, հարիւր հազարաւոր ուսանողներ վտոյց իջած են աւելի ժողովրդավարութիւն պահանջելով:

× Պոլսոյ մէջ, ծանր բախումներ պատահեցան, որովհետեւ հակառակ արգելքին (Մայիս Մէկի որեւէ ցոյց արգիլուած է Թուրքիա երկար տարիներէ ի վեր) շուրջ 5000 հոգի հաւաքուած է եւ ոստիկանութիւնը բիրտ միջամտութեան մը դիմած է: Երեք մեռեալ կայ եւ չիսուն վիրաւոր:

× Արեւմտեան Պերլին ալ ծանր միջադէպեր պատահած են, 322 ոստիկան վիրաւորուած է:

× Իտալիոյ երեք մեծ սենափքաները վենետիկի ընտրած էին իրենց ցոյցին համար, աշխատանքի եւ բնապահպանութեան զոյգ նշանաբաններուն տակ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ ԿԸ ՔԱՇԷ ԻՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանէն տեղեկացանք որ Սիլվա Կապուտիկեան, որու առաքսայտրը թեկնածուքեան անդրադարձած էինք Ապրիլ 29 / 30–ի մեր թիւով քաշած է իր թեկնածուքիւնը: Ծանօթ է որ 394 թիւ ընտրաշրջանին մէջ է (Զէյթուն), որ Սիլվա Կապուտիկեան կը ներկայանար Մայիս 14–ի ընտրութեան համար: Միւս թեկնածուներն են Կարէն Սիմոնեան, Սմբատ Յովհաննիսեան եւ Էդիկ Գրիգորեան: Կը թուի որ բանաստեղծուհին ընտրապայքարի նիստերը մեծ յաջողութիւն չեն գտած:

Մէկէն ալ այլեւս չէ ինչ որ էր: Սէ – Ժէ – Թէ հաւատարիմ մնացած էր իր միջազգայնական դաշտիարականին, այդ իսկ պատճառով տոնակատարին կը մասնակցէին Քիւրտերը (9 կուսակցութիւն ներկայացուած), Թամուլները, Քոմովոլի ազատութիւնը պահանջողները եւայլն, եւայլն:

× Մայիս Մէկը տարբեր քնոյթ ալ առած է այս տարի Մոսկուա, ուր աւանդական տոնակատարէն եռք, երիտասարդներ ոռք պարած են հրապարակին վրայ:

× Փեքինի մէջ ալ, հարիւր հազարաւոր ուսանողներ վտոյց իջած են աւելի ժողովրդավարութիւն պահանջելով:

× Պոլսոյ մէջ, ծանր բախումներ պատահեցան, որովհետեւ հակառակ արգելքին (Մայիս Մէկի որեւէ ցոյց արգիլուած է Թուրքիա երկար տարիներէ ի վեր) շուրջ 5000 հոգի հաւաքուած է եւ ոստիկանութիւնը բիրտ միջամտութեան մը դիմած է: Երեք մեռեալ կայ եւ չիսուն վիրաւոր:

× Արեւմտեան Պերլին ալ ծանր միջադէպեր պատահած են, 322 ոստիկան վիրաւորուած է:

× Իտալիոյ երեք մեծ սենափքաները վենետիկի ընտրած էին իրենց ցոյցին համար, աշխատանքի եւ բնապահպանութեան զոյգ նշանաբաններուն տակ:

ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի մէջ, որեւէ տողանցք, ցոյց կամ հանրաժողով արգիլուած էր: Բայց եւ այնպէս քանի մը հազար հոգի հաւաքուած են եւ չորս ժամ հանրաժողով մը ըրած, պահանջելով Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ազատ արձակումը: Ցուցարարները դրօշակները կը պարզէին այն երկիրներուն, որոնք օդնեցին Հայաստանի երկրաշարժին առթիւ(Ֆրանսա, Միացեալ – Նահանգներ, Իտալիա, Իսրայէլ, եւայլն) հայկական եռագոյներու կողքին:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԳՈՀ ՉԵՆ ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆԷ

Տիկին Միթերանի Թուրքիա այցելութիւնը բաւական ալեկոծած է Թուրք քաղաքական շրջանակները: Մամուլն ալ, չեչտելով հանդերձ թէ այցելութիւնը քաղաքական ոչ մէկ բնոյթ կը կրէր, զրժգոհութիւն կ'արտայայտէ Տ· Միթերանի վերապրելով քննիչ – հակակշռողի դեր մը: Այս գժգոհութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ ան յատու հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է Թուրքիոյ քիւրտ ապստամբներուն հանդէպ: Առաջին անախորժ տպաւորութիւնը ստեղծուած է երբ Անգարայի օդակայանին մէջ արեւել–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՏ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ ԿԵՂԾ ԵՆ»

– Հետեւեալ հարցազրոյցը «Ապրիլ 24»ի առիթով, «Հիւրրիյէթ» օրաթերթէն է· Զէօլաշան կատարած է փրոֆ· Թիւրֆայա Ազաէօվի հետ: Ան «միջազգային յարաբերութիւններ»ու մասնագէտ է ու ներկայիս անդամ չորս միջազգային կազմակերպութեանց: Փարիզի դատավարութիւնեն – րուն մասնակցած է որպէս թրքական կողմին ներկայացուցիչ: ՄԱԿի եւ եւրոպական խորհրդարանին մէջ ճանիցս մասնակցած է հայկական հարցին ուսիրուած նիստերու, ներկայացնելով թրքական թեզը: Ջանազան լեզուներով բազմաթիւ հրատարակութիւններու տէր է այս նիւթին մասին:

Ընթերցողը պիտի տեսնէ թէ նորութիւն չկայ այս տողերուն մէջ: Ոչ երգը կը փոխուի, ոչ ալ եղանակը: Ցատկանշական է սակայն, որ Ապրիլ 24–ի նախօրեակին, թրքական օրաթերթ մը դեռ ամիսներ շատ կը գտնէ ամբողջ էջ մը տրամադրել (չ)գործուած ցեղասպանութեան մը եւ գոյութիւն (չ)ունեցող հայկական հարցի մը: Ասիկա ինքնին հետաքրքրական երեւոյթ մըն է: Այդ իսկ պատճառով կուտանք ամբողջութեամբ:

**

Հ·– Վաղը Ապրիլ 24 է ··· Թուրքիայէն դուրս, հայկական կարգ մը շրջանակներ այս թուականը Օսմանեան կայսրութեան շրջանին կատարուած «կոտորած»ին խորհրդանիշը կը նկատեն ու յուշահանդէսներ կը կազմակերպեն: Դուք մէկն էք որ մանրամասնօրէն տեղեակ էք անցեալի հայկական դէպքերուն, այս նիւթին մասին կազմակերպուած միջազգային *ֆորումներու* թրքական թեզը ներկայացուցած էք, պրպտումներ կը կատարէք ու նոր փաստաթուղթեր, տեղեկութիւններ կը հրապարակէք· Հեղինակութիւն մը, այսինքն: Այսօր ձեզի հետ կ'ուզեմ անցեալի հայկական դէպքերուն մասին խօսիլ: Ի՞նչ է այս հարցը· ի՞նչպէս սկսած, ո՞ւր հասած է: Իրապէս ջարդա՞ծ ենք Հայերը: Ցեղասպանութիւն մը խնդրոյ առարկա՞յ է: Սկսինք Ապրիլ 24–էն: Ի՞նչ կը նշանակէ այս թուականը:

*Պ·– Իրականութեան մէջ հայկական հարցը շատ ընդարձակ ու խոր պատահար մըն է: Այդ պատճառով, հոս, ձեզի շատ հիմնական կարգ մը տեղեկութիւններ պիտի տամ: Սա կ'ետն ալ ճշդեմ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան համար «Հայկական Հարց» կոչուած դէպք մը արդէն գոյութիւն չունի: Հայերու հետ, ամբողջ մեր պատմութեան ընթացքին, 700 տարի բռնկմամբաը, եղբայրաբար ապրած ազգ մըն ենք: Ապրիլ 24–ի դէպքը, 1915 Ապրիլ 24–ին Պոլսոյ մէջ կարգ մը Հայերու ձերբակալութեան թուականն է: Հիմա, այս թուականէն եւս երթանք քիչ մը· 1914 Օգոստոսին Ա· աշխարհամարտը ծագեցաւ· մենք 1914 Հոկտեմբերին դործնապէս պատերազմի մտանք· այս հանդրուանին կարեւոր դէպք մը կը պատահի: 1914 Յունիսին Էրզրումի մէջ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը ընդհանուր ժողով մը կը գումարէ: Ու հետեւեալ առաջարկը կը ներկայացնէ Օսմանեան կառավարութեան· – «եթէ կարելի է չեզոք մնացէք պատերազմին մէջ»: Այս ժողովը նաեւ կ'որոշէ Օսմանեան Պետութեան թիկունք կանգնիլ եթէ պատերազմ ծագի··· : Օսմանեան կայսրութիւնը մէջոց մը եռք Գերմաններու կողքին պատերազմի կը մտնէ: Ասկէ եռքի պատահարներուն վերաբերեալ չատ բան կայ օսմանեան փաստաթուղթերուն մէջ: Եւ ոչ միայն օսմանեան դիւաններուն մէջ, այլ նաեւ այլ երկիրներու դիւաններուն: Հոս, կ'ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել կարեւոր կէտի մը: Այս մասին ամէնէն կարեւոր ու վաւահելի վաւաստաթուղթերը օսմանեաններն են: Ինչո՞ւ ··· որովհետեւ ասիկա շովէնականութեան հետեւանք չէ: Մենք կը պրպտենք, թէ Օսմանեան կայսրութիւնը ինչ վերաբերում ունեցած է Հայերու հանդէպ: Այս հարցումին պատասխանը կը գտնենք մեր թիւերը շատ վաւահելի աղբիւրներ են: Օրինակ, 1896–ի Ֆրանսական վաւերագիր մը ցոյց կուտայ թէ այդ շրջաններուն մէջ Հայերը հազիւ 13% համեմատութեամբ բնակչութեան մը տէր էին: Օրինակ մը եւս տամ, 1878–ի օսմանեան – ռուս պատերազմին հետեւանքը մեզի համար ահարկու եղած է: Ծանր պարտութիւն կրեցինք, ամէն կողմ հողային մեծ կորուստ ունեցանք: Ռուսական բանակը արեւմուտքէն մինչեւ Չիլդիր, իսկ արեւելքէն մինչեւ Էրզրում հասաւ, Հայերը այս հանդրուանին մօտեցան Օսմանեան Պետութեան հետ պատերազմող երկիրներու: Սկսան զաղանի տեղեկագրեր տալ անոնց: Նշմարեցին թէ կայսրութիւնը մօտ ատենէն բաժան – բաժան պիտի ըլլայ ու խլուղներու ձեռքը մնայ: Այս կացութենէն ուզեցին իրենց ալ բաժին հանել: Պոլսոյ հայ պատրիարքը գնաց Անգլիոյ դեսպանին ու ըսաւ· – «սա վիլայէթներուն մէջ Հայեր կ'ապրին»: Հող ուզեցին··· : Իսկ Անգլիոյ դեսպանը պատասխանեց· «լաւ, սակայն ասոնց ոչ մէկուն մէջ դուք մեծամասնութիւն ունիք ··· Այն հողերուն վրայ զոր Հայաստան կը կոչէք փոքրամասնութիւն էք»: Որովհետեւ այդ ժամանակներուն, բոլոր դեսպանատուները մտանոգչներ ունէին որոնք կը հետեւէին օսմանեան սահմաններէն ներս բնակչութեան թիւի փոփոխութիւններուն: Ասկէ զատ Հայերու պատրիարքը կը կարծէր որ իր խօսակցութիւնը յաւէտ զաղտնի կը մնայ: Մինչդեռ դեսպանը զայն անմիջապէս տեղեկացուցած է Լոնտոն: Այս խօսակցութիւնը այսօր դիւաններուն մէջ կը գտնուի: Նոյն փաստաթուղթերը նաեւ մեր ձեռքն են··· : Նոյնիսկ այդ շրջանին Հայերը իրենց վերաբերող կարգ մը թուականներ կը բերեն դեսպանատուները: Ու երբ անոնք «այս թուականները չափազանցուած են» կ'ըսեն ու եռ կուտան զանոնք, միջոց մը եռք նոր ցանկ կը ներկայացնեն, պակաս թիւերով: Այսինքն, սակարկութեան պէս բան մը ··· բնակչութեան վերաբերող ոչ մէկ թիւ ունին իրենց ձեռքը: Զանոնք ունեցողը ոչ թէ պատրիարքարանը, այլ Պետութիւնն է: Պատրիարքարանը այդ թիւերը կուտայ յենլով միկրոութեան տոմարներուն. հոն ծնունդները արձանագրուած են, սակայն երբեք չեն պակսեցներ մահացողներու, դաղթողներու թիւը: Ասկէ զատ, պատրիարքարանը որպէսզի կարենայ «մենք թիւով աւելի ենք» ըսել, պարտաւոր է դիտնալու տուեալ շրջանի մը թուրք բնակչութեան թիւն ալ: Ու արդէն ասիկա անկարելի է:

Հ·– Լաւ, ընդամէնը քանի՞ Հայ կար 1914–ին օսմանեան սահմաններուն:

Պ·– Պոլիս ապրողներն ալ նկատած, ընդհանուր գումարը՝ մէկ միլիոն 294 հազար 861 հոգի է:

Հ·– Կ'ըսէիք թէ 1914 եւ 1915–ին մենք կը պատերազմէինք Ռուսերու դէմ, Հայերը մեզ մեր թիկունքէն հարուածին: Հայերը կ'ընդունի՞ք այս պարագան:

*Պ·– Այն ատենուան կ'ընդունէին որ մասին իրենք հրատարակութիւններ նին: Օրինակ, օսմանեան երեսփոխ Արման Փասթրմաճեանը անձը միաժամանակ հայ դեկավարներ ու զօրավարներէն մէկն է··· : Երբ հայկըցաւ թէ պիտի չկարենան իրենց նպատակին հասնիլ, Ամերիկա գնաց, 1918–ին դիրք մը հրատարակեց ու պատմեց ապրած պատահարները: Գրեց թէ՛ինչպէս պատերազմած են Թուրքերուդէմ, թէ՛ինչպէս կազմած են հայկական զօրքերը: Ահա, այս դիրքն է մեր ձեռքինը ··· սա մէնէն նայեցէք ··· Յակոբեանի «Հայերը ու պատերազմը» հատոր է··· : Ուրիշ փաստաթուղթ մը ցոյց տամ ··· Ա· աշխարհամարտին առթիւ Փարիզի Հաշտութեան համաժողովին Պօղոս Նուպար վաչա հայկական պատուիրակութեան պետն էր: Այս անձը ժամանակի Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին նամակ մը գրած է որ կը սկսի «Յարգելի նախարար» տարզով: Այ նամակը Ֆրանսական դիւաններէն ձեռք ձգեցինք: Կ'ըսէ· – «Հայերը պատերազմի սկիզբէն ի վեր պատերազմեցան·» «Վասո՞ւ դէմ պատերազմեցան ··· Օսմանեան կայսրութեան ու Թուրքերու դէմ: Սակայն անոնք բոլորն ալ օսմանեան չէին պատահներ էին: Ի՞նչպէս մարտիկ կ'ըսէ մարդ ու կը պատերազմի ի՛ր Պետութեան դէմ··· Պատերազմի աւարտին, յաղթական Պետութիւններու կողքին պայքարող ըլլալու ապացոյց որպէս ու հողային պահանջքի արդարացում, թէ այս պիքերը դրեցին եւ թէ բազմաթիւ փաստաթուղթեր ձգեցին··· : Ֆրանսական ուրիշ փաստաթուղթ մը ցոյց տամ· «Ա՛պարտամբ

Ա Պ Ր Ի Լ 2 4

ԿԱՌՏԱՆ

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան ժամը 10·30–ին կառտանի ու շրջակայքի հայ զաղութին ալ յարդանքի բաժինը բերաւ 1915–ի ցեղասպանութեան զոհ մեր նահատակներուն: Ոգեկոչումի արարողութիւնը, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն երիտասարդաց բարեկամական Միութեան ու սարդաց Բարեկամական Միութեան մասնակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան կառտանի մասնաճիւղին, տեղի ունեցաւ ֆրանսական զերեզմանատան հայկական յուշաքարին առջեւ: Ներկայ էին քաղաքապետ Ռոժէ – Մէյլ, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ, ֆամփոնը Ֆրէզի հոգեւոր հովիւը, մեծ թիւով Հայեր ու օտարներ: Յուշաքարին առջեւ ծաղկեպսակներու զետեղումէն ետք խօսք առին քաղաքապետը եւ մէն եաք խօսք առին քաղաքապետը եւ երիտասարդաց Միութեան կողմէ՝ Փիզէլ Ղազեան որ Հայաստանէն նոր վերադարձած էր: Ան տեղեկութիւններ տուաւ պէտեալ շրջաններու տխուր վիճակին մասին: Խօսք առաւ նաեւ Մակար քահանայ, դատապարտելով ցեղասպանութիւնը: Արարողութիւնը աւարտեցաւ Տէր Հօր աղօթքով:

Մ. Փ.

վեց տարիներու ընթացքին աւելի քան 110 հանուիներ 4–էն 14 տարեկան կու գան վեց ուսուցչուհիներու անմիջական հսկողութեամբ, անոնցմէ ստանալու այն ամէն դիտելիքները որոնք վաղուան իրաքանչիւր Հայու նկարագրի հիմքը պիտի հանդիսանան: Այսօր արտասահմանի մեր պանդխտութեան մէջ ամէն չանք ու ճիգ ի գործ կը դնենք մեզմէ հեռացնելու համար մութ եւ տխուր ամէնօրեայ իրականութիւն մը, որ կը կոչուի սպիտակ ջարդ կամ օտարացում: Անկասկած մշակութային սրահի մէջ ու անոր պատճառաւ ստեղծուած միօրեայ այս դպրոցը սկզբնաքար ու միակ ճամբան է վաղուան կառուցելիք ամէնօրեայ վարժարանին:

Ասկիլ երիտասարդութեան մասին կը նշանակէ խօսիլ ապագայի մասին. քանի այն ժողովուրդը որ կը բաւարարուի իր անցեալի փառքերով ու չի պատրաստեր իր ապագան, այդ ազգը փայլուն ու ապահով դալիք մը չունենար: Ահա այս մտահոգութեամբ ու կանխատեսակութեամբ է որ Իսիի եկեղեցւոյ մշակութային սրահի եւ անոր տուած բացառիկ կարելիութիւններու եւ պայմաններու միջոցաւ է որ հինգ տարիներէ ի վեր աւելի քան 100 երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, Ֆէրիդիւղի Մշակութային Միութիւն անուան տակ կազմուեցան, հիմնեցին ու գործեցին հեռատես ու մշակոյթի ծարաւ ունեցող հոգիները, որոնք ինչպէս առաջին պարագային, նոր, տարբեր ու իրական կեանք ու չունչ տուին այս հաստատութեան: Այս պարագային կարեւոր էր ժամանակ չկորսնցնել ու մեր կարիքներուն լուծում տալու համար պէտք է անվիճելի չինիլ, գրական քայլեր, որպէսզի մեր նպատակակէտը կորսնցնելու վախի տակ չըլլայինք նոյնիսկ վայրկեան մը, այլ՝ ապրէինք մեր առաքելութեան խորունկ գիտակցութեամբ: Պէտք էր որ մեր ինքնապահպանումի եւ դաստիարակութեան նուիրական այս գործը համակրելի ու կազմակերպուի, որպէսզի ջոհողութիւնները արժէք առնան ու արդիւնքը ըլլայ փայլուն:

Այսօր առաւել քան երբեք պէտք ունինք Հայ եկեղեցիին ու մեր հաւատքին ու անոր բերած բարիքներուն: Նաեւ Հայ լեզուին ու մշակոյթին ու դաստիարակութեան:

Իսիի Հայ Առաք. եկեղեցին ու Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակութային Սրահը իր համեստ ու ամբողջական նուիրումով, նպաստը բերած է ու նոյն եռանդով ու պիրով կը ծրագրէ գալիքը:

Ժամանակը չէ որ մեծ մարդուն ծնունդ կու տայ:

Մեծ մարդն է որ իր ժամանակին ու գործին փայլ եւ իմաստ կու տայ:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Արտասահմանի Մրցոյթ

Զորրորդ տարին ըլլալով, Մայիսի առաջին Կիրակին, այս տարի 7–ին, եւ Սբրբոց Թարգմանչաց – Ս. Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնի Ա. Զրբաչեան սրահը, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը կը կազմակերպէ արտասահմանեան մրցոյթ մը բացուած Մարսէյլի եւ շրջակայքի ամէնօրեայ դպրոցներու եւ շաբաթօրեայ դասընթացքներու աշակերտութեան:

Գնահատելի ձեռնարկ մըն է:

Մեսրոպեան լեզուն կը ծաղկի մանուկներու շրթներուն վրայ: Անոնց մէջ կ'արթննայ, եթէ ոչ սէրը կամ հակումը, առնուազն հետաքրքրութիւն մը հանդէպ հայ բանաստեղծութեան, այսինքն՝ հայ գրականութեան: Հոս ուսուցիչներուն դերը կարեւոր է: Ոչ միայն սորվեցնել քերթուածը, հսկել հնչումներուն, զրաղիլ առոգանութեամբ եւ չեչտելով ալ բացատրել բնագիրը, դնել զայն հայ գրականութեան ընդհանուր շարժումին մէջ, խօսիլ հեղինակի մասին: Գեղարուեստէն անդին հարկ է անցնիլ, մանաւանդ որոշ տարիքի աշակերտներու համար որոնք ունին հասունութիւն, քերթուածին գրական երեւոյթներուն:

Մանկակազմները, իրենց տարիքին համաձայն, բաժնուած են չորս մակարդակներու: Տէն 8 տարեկանները պէտք է ընտրեն արտասանութիւն մը հետեւեալ եանկէն՝ «Հայաստանին», «Իմ գիրքս», «Ստախօս հովիւը», «Դպրոց կ'երթամ» եւ «Շունը»: 8–էն 10 տարեկաններուն առաջարկուած է՝ «Հայոց լեզուն», «Այգի» «Երբ քաշեցիր», «Առաջին ձիւնը» եւ «Այբուբէն Հայոց»: 10–էն 12 տարեկաններու ընտրութեան դրուած են հետեւեալ քերթուածները՝ «Տաղ հայերէն լեզուին», «Երգ Արովեանի մասին», «Ցարատեւէ», «Կանք պիտի լինենք...», «Եկեղեցին հայկական»: Իսկ 12–էն 16 տարեկանները կրնան արտասանել հետեւեալ եանկէն՝ «Ցնծուն մահ», «Զղջում», «Մէկ հատիկս», «Կարօտի նամակ» եւ «Գիւտին փառքը»: Իւրաքանչիւր հաստատութիւն կրնայ մասնակցիլ առաւելագոյնը հինգ ներկայացուցիչներով: Դատակազմը կազմուած է ուսուցիչներէ· իւրաքանչիւր դպրոց կուտայ մէկ անդամ: Մրցանակ կը տրուի, ոսկէ, արծաթէ եւ պրոնզէ մէտալ իւրաքանչիւր կարգի երեք առաջնեներուն:

Փափաքելի է որ ծնողքներէն, կազմակերպիչներէն անդին ներկայ ըլլան ձեռնարկին եւ քաջալերեն աշակերտները, դպրոցներու պատասխանատու մարմինները իրենց անդամները ինչ որ միշտ այնքան ալ ակներեւ չէ:

Ամէն պարագայի ձեռնարկ մըն է որ արժանի է դնելու ժողովրդական լայն մասնակցութիւն եւ յաջողութիւն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ԸՆՏՐԵԱԼՆԵՐՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻԻՆ՝ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Յեղասպանութեան յուշարձանի մը բացումը, Սէն – Թ'էթիէնի «Հայաստան» հրապարակին վրայ, Կիրակի, Ապրիլ 23–ի առաւօտուն, առիթ եղաւ ո'չ միայն ոգեկոչելու 1915–ի Եղեռնին եւ Ապրիլեանի հայ զոհերուն յիշատակը, այլ նաեւ՝ ներկայ չուրջ 400 Հայերուն համար, մօտէն զգալու այն համակրանքը՝ զոր կը վայելեն տեղական իշխանութիւններուն մօտ: Համակրանքի արտայայտութիւններ՝ որոնք, ըստ մեր տպաւորութեան, բոլորովին ընտրական նկատումներէ չեն բխիր, այլ ունին աւելի խորունկ արմատներ՝ ծնած եւ զարգացած առօրեայ բարեկամական յարաբերութիւններէ:

Քաղաքին Ազգային Միութեան անդամները, մանաւանդ յաջողած են, տարիներու ընթացքին, իրենց չուրջ ստեղծել եւ մեծցնել բարեկամական շրջանակ մը՝ որ, անկասկած, աւելի զգայուն դարձաւ 1988–ին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած դէպքերուն առթիւ:

Յուշարձանին բացման հանդիսութիւնը սկսաւ հրապարակին վրայ, ընդարձակ վրանի մը տակ, կրօնական արարողութեամբ մը: Պատարագը մատոյց Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, իր չուրջը ունենալով Զաուիկ Վարդապետ Աւետիքեանը եւ քաղաքին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ գլխաւոր դպիր՝ Մանուէլ Հելվաճրեանը:

Ներկայ էին, պաշտօնական անձերու կողքին, շրջանին հայ կազմակերպութիւններուն վարչականներէն ոմանք, գլխաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան պատուոյ նախագահ՝ Ճիլպրայէլ Պահատուրեանի եւ նախագահ՝ Ռիչար Կազարեանի:

Լիոնէն հրաւիրուած էր Կոմիտաս երգչախումբը՝ որ Յովհաննէս Պէրպէրեանի գեկավարութեան տակ, նմոյշ մը տուաւ օտար ունկնդիրներուն թէ ի'նչ է հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը:

Իր քարոզին մէջ, նախ ֆրանսերէն, յետոյ հայերէն, Նորվան Եպիսկոպոս յիշեցնէ վերջ Հայերու ապրած ոդիսը – դժութեանց չարքը, չեչտը դրաւ մեր ժողովուրդին վերապրելու կամքին վրայ: Ակնարկելով յուշարձանին, ըսաւ՝ «տապանաքար մը չէ որ կը մնկենք, այլ երաչխիքը մեր գոյութեան, հիմա եւ ապագային»: Յորդորեց զանց չընել հոգեկան արժէքները եւ մնալ կառչած հայատանեան Եկեղեցիին:

Կրօնական արարողութենէն վերջ, ժողովուրդը չարուեցաւ յուշարձանին չուրջ: Հանդիսութիւնը կը վարէր տեղւոյն «Փրոկրէ» թերթին խմբագիրներէն՝ Տամինիք Գուրաթեան: Ազգային Միութեան նախագահ՝ Ալէն Մէյմարեան իր խօսքին մէջ իրաւացիօրէն իր երախտապարտութիւնը յայտնեց ներկայ քաղաքական մարզոց՝ հայ համայնքին իրենց բերած աջակցութեանը համար, թէ' նիւթական, թէ' վարչական:

Քաղաքապետ՝ Ֆրանսուա Տելանչէ, փոխ – քաղաքապետ եւ երեսփոխան Քըրիսթիան Քապալ եւ երեսփոխան՝ Ժան – Փիէր Ֆիլիպէր ընդգծեցին Հայերու ցոյց տուած կարողութիւնները զպղիականի պայմաններուն տակ: Քաղաքապետը բացատրեց թէ ինչու ընդունած է հայ համայնքին առաջարկը յուշարձան մը կանգնեցնելու համար, որպէսզի ան պահէ իր ինքնութիւնը:

Ժան – Փիէր Ֆիլիպէր ըսաւ՝ «Սէն – Թ'էթիէն չի մոռնար թէ քիչ մը Հայ է», պախարակելէ վերջ մեծ Պետութիւններ՝ որոնք 74 տարիներէ ի վեր վատաբար չեն ուզեր մատնանիշ ընել զոհիցին անունը: Քրիսթիան Քապալ ալ իր խօսքը վերջացուց քանի մը հայերէն բառերով եւ երկարօրէն ծափահարուեցաւ:

**

Քաղաքապետը եւ Ազգային Միութեան նախագահը վար առին քողը՝ որ կը ծածկէր յուշարձանը: Աստ չուրջ պահակ կեցած էին, տղային տարազները հագած, վեցեակ մը հայ մանչուկներ եւ աղջիկներ, Ֆրանսացի նախկին մարտիկներու երկու դրօշակիրներու կողքին: Ցուզիչ էր ծաղկեպսակներու զետեղումը երախաներուն կողմէ:

Հանդիսութեան կը մասնակցէր քաղաքային նուագախումբը՝ որ թնդացուց Մարսէյէզը երբ երեւցաւ յուշարձանը:

Վայրկեան մը լռութիւն եւ հոգեհանգիստ ղիստի կրօնական արարողութիւն աւարտեցին հաւաքոյթին պաշտօնական մասը՝ որմէ վերջ Անն – Մարի Ֆաչատուրեան, Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ ըսաւ՝ «Պիտի չընկրկինք զժբախտութեան առջեւ» եւ պահանջեց Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ազատ արձակումը, յիշելով, մի առ մի, անոնց անունները: Նշենք որ Հայ Դատի Լուսարի յանձնախումբը կազմուած է միայն վեց հայուհիներէ: Այրերը բացակայ են...:

Բացօթեայ առաւտ հիւրասիրութիւն մը աւարտեց այս յիշատակելի կէս օրը: Ազգային Միութեան վարչութիւնը յաջողած էր լաւ կազմակերպութիւն մը ապահովել այս հանդիսութեանց: Տեղական մամուլն ալ անտարբեր չէր մնացած: Վարչութիւնը արժանի է շնորհաւորութեան եւ շրջանին – եւ ուրիշ տեղերու ալ – Հայերուն օժանդակութեանը: Ձեռնարկին ամբողջ ծախքերը դոցուած չեն: Նուէրները կ'ընդունուին...:

Յուշարձանը գործն է ռամանաբնակ ծաղկեպսակագործ Հալէպահայ Թորոսի: Կը ներկայացնէ Մայր Հայաստան մը, խաչուած, բայց միշտ կանգուն, առոյգ: Արձանագրութիւն, հայերէն եւ ֆրանսերէն՝ «A la mémoire des 1.500.000 victimes du premier génocide du 20e siècle perpetré par les dirigeants turcs en 1915».

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՃԵԱՆ

ԹՔՓՔԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՊԱԼԵԱՆ ՄԱՄԼՈՅ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄ

Վարչութիւնս սկսած է ընդունիլ «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան Մամլոյ Մրցանակ»ի թեկնածուներու անունները 1989 տարեշրջանին համար: Այս մրցանակը հաստատուած էր բարերարներ՝ Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեաններուն (Ուաշինկթըն, Տի – Սի), Թ. Մ. Միութեան կատարած վեհանձն նուիրատուութեամբ, որուն տարեկան եկամուտը կը յատկացուի մամլոյ մրցանակին արժանացողներուն եւ տարբեր մշակութային ծրագիրներու գործադրման: Մամլոյ մրցանակի յատկացումն է երկու հազար տոլար, որ ամէն տարի կը յատկացուի Տարեկան Պատգամաւորական Ժողովին, որ այս տարի պիտի գումարուի 1989, Շաբաթ, Մայիս 27, Շիքակոյի մէջ: Մամլոյ մրցանակի Դատական Յանձնախումբ մը կազմուած է որոշելու համար այս արժանաւորները:

Մամլոյ Մրցանակի Յանձնախումբը նկատի պիտի ունենայ թեկնածուներու ցանկը եւ միաժամանակ պիտի ընդունի ժողովուրդին կողմէ առաջարկուած թեկնածուներու անունները, որ գրաւոր հասած պէտք է ըլլայ մինչեւ Մայիս 15, 1989, հետեւեալ հասցէին. –

Balian Press Award Committee
Tekeyan Cultural Association
P. O. Box 302
Watertown, MA 02172

Այս մրցանակը ամէն տարի կը յատկացուի սփիւռքահայ թղթակիցի մը: Ամէն տարի, Թ. Մ. Միութեան Մամլոյ Մրցանակի Յանձնախումբը նկատի կ'ունենայ հայազգի թղթակիցներ որոնք հայերէն եւ կամ օտար լեզուով կը գրեն:

Այս տարեշրջանին նկատի առնուած են օտար լեզուով գրող հայ թղթակիցներ, որոնց թեկնածութեան համար հետեւեալ չափանիշները նկատի պիտի առնուին:

1· – Թեկնածուն նախանցեալ տարիներուն մրցանակին արժանացած պէտք չէ ըլլայ:

2· – Մէկ էջ բացատրութիւններ պէտք է տրուին թեկնածուին յատկանիշներուն մասին:

3· – 1988–ի ընթացքին թեկնածուն պէտք է նշանակելիօրէն աւտարած ըլլայ սփիւռքահայ կեանքին, Հայ Դատին եւ գաղութային կարեւոր հարցերուն:

4· – Թեկնածուն պէտք է ըլլայ ծանօթ թղթակից մը:

Թեկնածուներու ցանկէն միայն մէկ մրցանակաւոր պիտի ընտրուի:

Թ. Մ. Մ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻԻՆ

(Շար. Ա. էջէն)

եան չրջաններու կարգ մը երեսփոխան – ներ քրտերէն ողջունած են զինքը: Ա– ռաջնց գլխաւորը եղած է ՍՀՓ–ի երեսփո– խան՝ Ա. Թիւրք, որ ապա հետեւեալ ձե– ւով արդարացուցած է իր ընթացքը. – «Ճիշդ է որ ես թուրք Սորհրդարանին մէկ անդամն եմ, սակայն ծագումով Քիւրտ եմ, ու այդ մարդիկը իմ եղբայրներս են»:

Տ. Մխիթեան Անգարայի մէջ հանդի– պում ունեցած է վերոյիշեալ կուսակցու– թեան գեկավար՝ Էրտալ Ինէօնիւի հետ, որ յետոյ ըսած է թէ խօսակցութեան գլխ– ւոր նիւթը կազմած են քիւրտ ա– պառատանեալներու վերաբերող հարցեր: Տ. Մխիթեան տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ ԱՆԱՓ–ի երեսփոխան՝ Պ. Աքար– ճալըի ու փրոֆէսէօր Մ. Սօյսալի հետ: Անգարայէն բաժնուելէ առաջ ան մաս – նակցած է վարչապետ Իօզալի կնոջ կողմէ սարքուած ճաշի մը:

Տիգրանակերտի մէջ Տ. Մխիթեան դի– մաւորուած է խանդավառ բազմութեան մը կողմէ. ապա տեսակցութիւն մը ու– նեցած է չրջանի յատուկ կառավարիչին, ու քաղաքին փոխ – կուսակալին հետ: Գրեթէ ոչ մէկ լրատուութիւն կատարուած է թուրք մամուլին մէջ, Տ. Մխիթեանի քիւրտ ապառատանեալներու քնակավայ– րերը տուած այցելութեան մասին: Հա– տուկենտ լուրերու համաձայն չրջանի յատուկ կառավարիչին հետ հանդիպում– ին ընթացքին Տ. Մխիթեան տեղեկու– թիւններ ուզած է ապառատանեալներուն մասին, նաեւ չեչուած թէ Թուրքիա պէտք է ընդունի քրտական դոյութիւնը:

Այս այցելութեան առիթով «Հիւրրի – յէթ» օրաթերթը «Քիւրտիստան Փրէս» թերթէն առնելով հրատարակած է այն լուրը թէ Տ. Մխիթեան երկու տարի ա– ռաջ մէկ միլիոն ֆրանքի հանդանակու– թիւն ապահոված է Փարիզի քրտական հիմնարկին համար: «Հիւրրիյէթ» այս արտատպումը տուած է «Գայթակղու – թիւն» խորագրով. հոն յատկապէս կը չեշ– տուի նաեւ Տ. Մխիթեանի մեծ համակը– րանքը քիւրտ ժողովուրդին ու անոր մը– չակոյթին հանդէպ:

Թուրքիայէն մեկնելէ առաջ Տ. Մխիթ– եան Անգարայի մէջ գանգատ յայտնած է թէ իր այցելութեան նպատակը սխալ մեկնաբանուած է: Ծանօթ է որ Տիկին Մխիթեան այս այցելութիւնը կը կատարէր, ինչպէս դրեցինք, որպէս նա– խագահուհի Ֆրանս – Լիպերթէ կազմա– կերպութեան: Տիկին Մխիթեան քանի մը օրէն Հայաստան կ'այցելէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ՍԵՐՃԻՕ ԼԷՈՆԷ, իտալացի ռեմադիրը, ծանօթ որպէս «Սփակէթի Ուէսթերն»ի հեղինակ յանկարծամահ եղաւ 60 տարե– կանին: Եթէ սկիզբը այդ մակդիրը իրեն տրուած էր ծաղրական ձեւով, մեծ ար– ւեստագէտը կրցաւ չուտով փաստել ինչ որ կ'ուզէր՝ Իտալացիք ալ կրնան ընել ինչ որ Հոլիվուտ կ'ընէ այդ մարզին մէջ: Իր ամէնէն յաջող եւ յատկանշական դոր– ծերէն մէկն է այդ տեսակէտով՝ «Էր եր– բեմն արեւմտեան կոմը», «Էր երբեմն յեղափոխութիւնը», «Էր երբեմն Ամերի– կա» երեք յաջորդական բաժիններով դիւցազնական ժապաւէն մը: Ծրագրած էր գործել Ստալինկրադի ճակա– տամարտը: Կը մնայ մեկուն, իր յիշա – տակին, գործնել՝ «Էր երբեմն, Սերճիօ Լէոնէ»...:

ՊԱՊԸ, անգամ մը եւս ճամբայ եղած է: Ռէխինիոն հասաւ, առջի օր, ուր պին– քը ընդունեցաւ նախարարապետ՝ Ռոքար: Միեւ կողմէ, Փարիզի Արքեպիսկոպոսն ալ՝ ծերանաւոր Լիւսթիժէ չրջապտոյտ կը կատարէ Սորհրդային Միութիւն: Եր– կու օր անցընելէ ետք Լենինկրատ, ան– ցած է Ռիգա, ու այցելութիւն մը կա– տարած է Աստուածաբանական ակադե – միան, ուր Պահքի վերջաւորութեան ճաշ մը հրամցուած է՝ ատենի եւ Հայաստանի դիմի:

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE

ՇԱՏ ԱՆՀԱՄ ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Ուրբաթ իրիկուն խոկ պարզուեցաւ որ «Սաքրէ Սուառէ»ի առաւաձե՛ռն անձը (Պր. Պօյաճեան) որ 700 հազար ֆրանքի կը դնէր «Քեզի համար Հայաստան» փը– լաթին սալը, ուրուական մըն է, այսինքն այդպիսի մէկը գոյութիւն չունի: Այս անհամ կատակը որոշած է դարմանել Սաքրէ Սուառէի անձնակազմը, որու աշ– խատակիցներէն լրջութիւնն ալ բաւական ... լուրջ է եղեր:

Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեան
Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ալոյեան
Օր. Լիւսի Ալոյեան
Պր. Ռոպէր Ալոյեան
Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ալոյեան
Տէր եւ Տիկին Ռընէ Լանտրկրաֆ
Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Վարէն
Տէր և Տիկին Մարք Պօղոսեան – Քիւլիա
Տիկին Սօնիա Պօղոսեան
Տէր եւ Տիկին Տարօն Ալոյեան (Հա– յաստան)
Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալոյեան եւ զա– ւակները (Հայաստան)
Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան եւ զա– ւակները
Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան եւ զա– ւակները
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եաւէրեան եւ զա– ւակները

եւ համայն ընտանեկան պարագաները յայտով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, զոքանչին եւ աղգականին՝

ԷԼՄԱՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ալոյեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 30–ին, 82 տարեկանին, Մարսէյլ:

Մարմինը կը փոխադրուի Տէսին եւ յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Տէ– սինի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Հո– բելեանի, Մայիս 3, ժամը 16–ին եւ մարմինը կ'ամփոփուի տեղւոյն գերեզ– մանատան ընտանեկան դամբարանը:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ժաք Պօղոսեանի:

Պր. Ժան – Փօլ Սահակեան
խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր մօր՝
ՍՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Շաֆէ Ալիս Աբէլեան)
մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 22–ին, 74 տարեկանին յետ երկարատեւ եւ անողոք հիւանդութեան, իր քնակարանը:

Թաղումը Պանէեօ – Փարիզիէնի գե– րեզմանատունը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 25–ին, խիստ մտերիմ չրջանակի մէջ:

Հոգեհանգստեան պաշտօն մը կը կա– տարուի յետագային:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Նուէրներ կարելի է ընել Հայ Դատի պաշտպան կազմակերպութեանց:
JEAN-PAUL SAHAKIAN
2, Rue La Rochelle, 75014 Paris

CAFE THEATRE

LE THEATRE ARMENIEN

KISSANI

dans une nouvelle création

Chahnour, Shakespeare et les Autres... Sont Témoins

Comédie à Sketches

Vendredi 12 mai } à 21h30
Samedi 13 mai }
Dimanche 14 mai à 17h00

au YAN'S CLUB
5, ave. Reille, 75014 Paris

Réservation : 45. 89. 20. 48

DERNIERES

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de LYON

vous invite

Jeudi 4 mai, à midi
à l'Espace Arménien
— 40, rue d'Arménie, 69003 Lyon —

à son repas animé par l'Orchestre
«*PAROS*»
de Valence
et sa chanteuse populaire *Virginie*
— Ambiance arménienne assurée —

Ce repas organisé à l'occasion de la Fête de l'Ascension est placé sous la présidence de

Mgr. NORVAN ZAKARIAN

Participation : 100 Frs.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պերճուհի Եազմաճեան 500 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր հօրեղբօր՝ Արտաշէս Տէր Ստեփաննեանի, անոր մօր զոհ ապրիլեան Եղեռնի եւ բոլոր նահա– տակներու յիշատակին:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մայիս 7, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Սէն – Թ'Էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուց– ւի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ի յարգանս մայրերու, նաախաճեռնու– թեամբ Կապոյա Խաչի Սէն – Ժերմէն Ջ. Շանթ մանուճխլղին, Հինգշաբթի, Մա– յիս 4, ժամը 13–ին, Ս. Ժերմէն եկեղեց– ւոյ կից սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուին Մարսէյլի չըր– ջանի ընկերուհիներն ու համակիրները:

Մուտքը ազատ է:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԱՄՈՒԱՃԻՒՂԸ
ԵՒ
ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆԸ
ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆ՝

Հայկական Համբառնումը

Հինգշաբթի, Մայիս 4, կէսօրէ ետք ժամը 3–էն սկսեալ, Տէսինի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

Ցայտագիր. –
Ժամը 3–ին – Վիճակ
Ժամը 4–ին – մրցում՝ մանուկներուն մազերը ծաղիկներով զարդարելու
Ժամը 5–ին կերուխում
Երաժշտութիւն՝ «Անի» նուագախումբ:
Մասնակցութեամբ՝ «l'Arménien» եր– կի հեղինակ՝ Տընի – Օկրիլ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

Կապոյա Խաչի Ալֆորվիլի «Լէկէն Բիւ– զանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցու– թիւնները կը յայտնէ՝ Տէր եւ Տիկին Ալ– պէր Մալոյեանի, ինչպէս նաեւ Շինկի– ճրեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն իր– րենց հօր՝ Աշոտ Շինկիճեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑՆԱԼ

ՀԱՑ ԱԼՔԱՏԱՒՈՒՄ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 4–ԻՆ

Մանրամասնութիւնները յետագա– յին:

ՏՕՆ ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի օր, Մայիս 4, ի· օր Յիս– նաց: Քրիստոսի Համբարձման տօնն է: Այս օրը յատկացուած է Մանուկներու հո– ղորդութեան:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·15–ին հանդիսաւոր պատարագ կը մա– տուցուի:

Փարիզի եւ Շրջանի դպրոցներուն բո– լոր աշակերտներն ու Սուրբ Հաղորդու– թեան համար պատրաստուած մանուկ– ներն ու երիտասարդները կը հրաւիրուին մասնակցիլ պատարագին եւ Հաղորդու– թեան:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Մայիս 4, տօն է Համ– բարձման:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ե– կեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հինգշաբթի, Մայիս 4–ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր կերպով կը նշուի Քրիստոսի Համբարձման տօնը, որուն առ– թիւ մասնաւորաբար հրաւիրուած է պա– տարագը մատուցանելու եւ օրուան քարո– զը տալու՝ ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԼՐԼՃԵԱՆ Նիսի եւ չրջանի հայութեան հոգեւոր հո– վիւը:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10–ին:

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՁՈՐԲՈՐԴ
ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՅԻՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Կիրակի, Մայիս 7, ժամը՝ 16–ին՝

Սուրբ Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ (Փրատօ), Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ:

Մուտքը ազատ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերմէն կապոյա Խաչի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստա– ցած է· – Տէր եւ Տիկին Պերճ կարապե– տեանէ 200 Ֆր. իրենց մօր՝ Արշալոյս Հա– ճիվարդանեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Nuitée Dansante Arménienne

organisée par

les Guides Arméniens de Marseille
« H a ï A r i n o u c h »

le Samedi 6 Mai de 22 heures à l'aube

au Château des Fleurs
18, boulevard Michelet,
13008 MARSEILLE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ–ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 4-5
JEUDI - VENDREDI
4-5 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.006 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.006

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՐԱՖԱԹԻ ԶԻՋՈՒՄԸ

«ՊԱԿԻ ՈՒԽՏԸ ՁԵՂԵԱԼ Է»

Ապրիլ կը ժպտէր Երեքշաբթի օր: Թէեւ ՊԱԿ–ի ղեկավարը մնայուն ժպիտ մը ունի, գոնէ բոլոր նկարներուն վրայ եւ հեռատեսիլէն, եւ պատճառ չունէր փոպոլու, մանաւանդ Փարիզի մէջ, երբ կրնար տեսնուելէ ետք Նախագահ Միթերանի հետ, նոյնիսկ եթէ նոյն պահուն, Գլխուխի մէջ մահափորձի կ'ենթարկուէր իր ներկայացուցիչը եւ մահամերձ էր յաջորդ օրը: Ինք ըսաւ, այս առթիւ, *աղղարարութիւն մըն էր ինծի*»:

Բայց, կարեւորը, Արաֆաթի մէկ նախաստութիւնն էր, աւելի ճիշդ ածականը, որ նոր էջ մը կը բանար, Իսրայէլի հանդիպ պաղեստինեան դիրքորոշման մէջ:

Արաֆաթի վերապահուած ընդունելութիւնը չատ բարդութիւններու առիթ տուած է: Թելադրուած էր կառավարութեան ներկայացուցիչ՝ Թիէրի տը Մոնթի որ խուսափի համբուրուելէ եւ գոհանայ ձեռքը սեղմելով: Ապա, Էլիզէի մէջ կարմիր գորգ մը փռելու – չփռելու հարցը ուսումնասիրուած է, Հանրապետական պահակազօրքը մէջտեղ ձգ եւած, Ֆրանսական եռագոյնները չեն պարզուած, կարճ՝ դաղջ ընդունելութիւն մը: Հակառակութեան վերջաւորութեան իսկ ոչ ոք իրեն ընկերացած է դէպի ելքը: Բայց եւ այնպէս Արաֆաթ գոհ էր: Մի–քանի ալ բառերը չէր ծամծմած եւ չեզոած թէ·– «ՊԱԿ–ի 1964ի Ուխտին ի զօրու ընոյթին պահպանումը դէմ է, կարեւոր կէտերու վրայ, 1988 Նոյեմբեր 15–ին ՊԱԿ–ի ընդունած քաղաքական ծրագրին եւ հարկ է հարցերը ճշդել»: Քանի մը ժամ ետք, Արաֆաթ, հեռատեսիլի Ա· կայանէն, չեղեալ կը հռչակէր այդ Ուխտը (կը նախատեսէ Իսրայէլի Պետութեան ընաջնջումը): Բերանացի թէ գրաւոր ժամուղ, այդ վայրկեանէն, կը ձեռնարկէին մեկնաբանութիւններու եւ չատեր նոյնիսկ բառարաններու վրայ կ'իյնային Արաֆաթի գործածած ֆրանսերէն բառին (caduc) ճշդիւտ իմաստը գտնելու: Ցիշենք որ լատինական է ծագումը՝ *caducus* որ կը նշանակէ *իյնալ, այլ խօսքով բան մը որ վինակ է*», ժամանակավրէպ է, չեզեալ է այլեւս: 90 վայրկեան տեւող տեսակցութեան («չատ ջերմ» որակած է Իպրահիմ Սուա) Միթերան յաջողած է այս յայտարարութիւնը ձեռք ձգել, որ չի գոհացներ Իսրայէլը: Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է·– «Արաֆաթ որեւէ բան կ'ըսէ, որեւէ ատեն»:

Փարիզի մէջ, երկու ցոյցեր կային Երեքշաբթի իրիկուն: Հրեաները կը հաւաքուէին ռիւ Կոպերնիկ (8–էն 10 հազար հոգի), իսկ Արաֆաթի այցելութեան կողմնակիցները Տանֆէր – Ռոշերօ հրապարակը (արաբական հիմնարկին առջեւ) նաեւ շուրջ 10 հազար հոգի: Հոս

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԿՈՒՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսական յեղափոխութեան երկուհարիւրամեակի նշումներու չարքին վարիչեան Մամուլի Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ պատրաստուած է հետաքրքրական յուցահանդէս մը: Նուիրուած Ֆրանսական ազատ մամուլին երկու հարիւրամեակին, այս յուցահանդէսին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Երեքշաբթի առաւօտ, Մայիս 2ին, Հաղորդակցութեան նախարար Տիկին Քաթրին Թասքայի կողմէ:

Յուցահանդէսը ներկայացուած է Փարիզի քաղաքապետարանին հրապարակին վրայ, արդիական ու յաջող կառոյցով մը, որ գործն է ճարտարապետ Ժան–Շառլ Տիլինկէրի: Հոն յուցադրուած են ԺԸ· դարու մամուլէն զանազան էջեր, նկարներ, պաստառներ, փաստաղրական էջեր, մամուլի անցեալի գործիքներ եւայլն:

Լրագրողներու բազմութեան մը ներկայութեան հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանեց փարիզեան մամուլին արհմիութեան նախագահը· ան յիչեց, թէ ճիշդ 200 տարի առաջ, 1789 Մայիս 2–ին Միրապօ առաջին թիւը կը հրատարակէր «Լը դ'Էթա Ժէնէրոյի» որ հազիւ երկու թիւ լոյս կը տեսնէր, արգիլուելէ առաջ: Ան ըսաւ թէ մամուլը ժողովրդավարութեան կարեւորագոյն գործօնն էր ու երկրի մը մշակոյթին ինքնութեան կնիքը:

Իրմէ ետք խօսք առաւ ենթանախարարուհին, *ինք ևս անդրադառնալով ֆրանսական մամուլին անցեալին ու զուգահեռ մը ընծեց մամուլի ազատութեան օրէնքին ու մարդկային իրաւանց յայտարարութեան միջեւ: Ցմոռցաւ նաեւ չեչտելու թէ այսօր, մինչ Փարիզի մէջ մամուլի ազատութեան երկուհարիւրամեակը կը նշէր, աշխարհի վրայ կային տակաւին մամուլի կաշկանդումներ· կային խոչտանգուած, չարչարանքներու ենթարկուած, մինչեւ իսկ սպաննուած լրագրողներ: Ք· Թասքա ըսաւ թէ մամուլը իշխանութեան տէր է, իշխանութիւն մըն է ամէն կարգի իշխանութիւններու դէմ: Ան չմոռցաւ նաեւ ներկայի հակասական երեւոյթներէն մէկը, որ Ս· Ռըշտիի դիրքին դէմ չղթայազերծուած հալածանքն էր:*

Խօսք տրուեցաւ նաեւ Մշակոյթի նախարար՝ Ժ· Լանկի· ան մէջբերումներ կատարեց Ա· Եունկ անուն Անգլիացիի մը դիրքէն, որ յեղափոխութեան նախորդած տարիներուն գտնուած էր Ֆրանսա, ու արձանագրած լրատուութեան միջոցներու ոչ գոհացուցիչ բնոյթը: Մինչդեռ այսօր, չեչտեց նախարարը, ազատութեան ըմբռնումը զուգահեռ կ'ընթանայ լրատուութեան տարածումին հետ:

Նախարարին մէկ նախադասութիւնը սակայն խոտոր կը համեմատէր օրուան ոգեկոչման բնոյթին հետ: Արդարեւ Ժ· Լանկ յայտնեց որ «մեր օրէնսդրութիւնը քիչ մը բարեացակամ է թերթերուն հետ, որոնք կրնան ասոր անոր պատիւին հետ խաղալ ,առանց պատժական վտանգի»: Ջորեքշաբթի օր իսկ, մամուլը կը բողոքէր ի լուր նման սահմանափակումի մը:

Յուցահանդէսին առիթով պատրաստուած է յատուկ թերթ մը որ նուիրուած է մամուլի ազատութեան երկու հարիւրամեակին եւ ուր խմբուած են ֆրանսական 17 օրաթերթերը:

Յուցահանդէսը կարելի է այցելել ամէն օր ժամը 10–էն 20, Ջորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը մինչեւ 22: Կը չարունակուի մինչեւ Մայիս 22 :

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՄԻ

ԱՌԱՋԻՆ ԺՊԻՏԸ

Պիտի թողում, որ արուեստի մասնագէտները արտայայտուին անոնց կարողութեան, անոնց մակարդակին մասին: Պիտի թողում, որ անո՛նք կատարեն գնահատումը շարժումներուն, կշռոյթներուն, ներդաշնակութեան: Պիտի թողում, որ անո՛նք գործածեն ա՛յն բառամթերքը, որ յատուկ է նման խումբի մը մասնագիտական վերլուծումին:

Ոչ, պիտի չըսեմ, թէ պախրաներ են անոնք, ծիծեռնակներ պիտի չըսեմ, թէ կռունկներ են անոնք, արագիլներ: Պիտի չըսեմ, թէ շնորհալի են, նագելաճեմ, ունին վարդագոյն, ողորկ այտեր, ունին կայծկլտող, հպարտ աչքեր, ունին ներկայութիւն:

Կիրակի, վերջին օրը Ապրիլ ամսուան:

Ապրիլ ամսուան:

Բարեկամութիւն անուանուած, աւելի քան երեսուն պարմանի – պարմանուհիներու Հայաստանէն հասած պարի խումբը, *Ժարտէն* թատրոնին մէջ, քանի մը վայրկեանէն, հինգ ամսուան սգաւոր հոգիիս բերաւ յամրնթաց, նուաղկոտ, երկչոտ առաջին ժպիտը:

Միլիոնաւոր արիւնակիցներու մասնակցութեամբ, Ղարաբաղի կցումը պահանջող երեւանեան ցոյցերէն ետք, երբ անիմանալի ազէտը հարուածեց ամբողջ ժողովուրդ մը, չկրցայ հասնիլ հոն, չկրցայ տեսնել պատուհասին ահաւորութիւնը, ըլլալ օգտակար:

Ձկրցայ երթալ ու մինչ երեւակայու – թեանս մէջ կը յամենայն քանդուած հայրենիքի մը պատկերը, ընդարմակ բեմը լեցնող ընրակազմ, առողջ, գեղեցիկ աղջիկներն ու տղաքը տունին ինծի անիերկբայ տպաւորութիւնը, թէ Լենինականի, Սպիտակի կամ Կիրովականի փլատակներուն տակ անշնչացած աշակերտ – աշակերտուհիներն են որ վերակենդանացած էին, առած յարութիւն, ահա եկած էին փարիզ՝ ապահովցնելու մեզ, տալու մեզի փաստը, թէ ոտքի էր հայրենիքը, ահա կը պարէր, ահա կ'երգէր, ահա կը նուագէր:

Կարեւոր չեն անուանները: Արդէն ինծի համար անուն չունէին ո՛չ նուագածուները, ո՛չ պարողները, ո՛չ դեկավարները, ո՛չ իսկ պատանի երգիչը: Դեռատի այդ պարուհիներուն զգեստներուն մանաւանդ *Սարեանական* երանգները կը բերէին մեզի արեւը Հայաստանին, ջուրը Հայաստանին, կը բերէին մեզի նոյնիսկ Հայաստանը, մշտնջենաւորը:

Այո, ո՛չ մէկ չափազանցութիւն, հինգ ամսուան ցաւս կը մտնէր ամոթումի ընթացքին մէջ անդարձօրէն: Արդէն ցա՞ւ էր այդ թէ երկունք, երկունք *վերածընդունդի*:

Տրամաբանութեանս մէջ ծնած էր շօշափելի փաստը, թէ *արգիլուած* է մեզի կորսնցնել հաւատքը, ընկրկիլ, վերածուիլ մեղկութեան:

Այո, ո՛չ մէկ հռետորութիւն, արգիլուած է մեզի յանձնուիլ ճակատագրին:

Մ· ՊԶԱՖՃԵԱՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ոճին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Ուրբաթ, Մայիս 5–ի թիւ):

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԵՍ

ՁՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ՍՐՏԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Ցաւով տեղեկացանք Պոսթընէն, որ Ձօրի Բալայեան, ծանօթ արձակագիրը եւ հրապարակագիրը, կուրծքի սուր ցաւերու հետեւանքով, Ապրիլ 28–ին, անմիջապէս փոխադրուած է Լոս – Անճըլըսի «Բարի Սամարացի» հիւանդանոցը, ուր քննութիւնը ցոյց տուած է թէ ան կը տառապի երակներու խցումէ: Տոքթ· Վահէ Եապուզեան «բաց սրտի» գործողութեան ենթարկած է Ձօրի Բալայեանը: Ցաջող գործողութենէն ետք, Բալայեան այժմ ապաքինման շրջանի մէջ է:

Բնիկ Արցախցի, Ձօրի Բալայեան 54 տարեկան է: Ինք է որ առաջին ահազանգները հնչեցուց Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ քնապահութեան վերաբերող հարցերուն համար, ապա նաեւ՝ Ղարաբաղի:

Ջերմ ու լաւատես խառնուածքի տէր, Ձօրի Բալայեան, ինչպէս կը յայտնէր մեզի երեւան իրեն հետ ունեցած մեր հարցազրոյցի ընթացքին («Յառաջ», 1988 Նոյեմբեր 26 / 27) «Ղարաբաղը՝ լինել, չլինելու հարց է»: Ինք կը հաւատայ Պերեսթրոյկայի եւ Գորպաչովի ու համոզուած է, որ այդ ճամբով ուշ կամ կանուխ հարցը կը կարգադրուի:

Ձօրի Բալայեան Միացեալ – Նահանգներ կը գտնուէր Ապրիլ 22–էն ի վեր: Վերստահ ենք որ «ճամբու այս միջադէպէն» ետք, ան ամբողջութեամբ կը վերադտնի իր առողջութիւնը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՇԵԱՆ

Փարիզի հայ դաղութին երբեմնի ծանօթ անուն մը՝ Բարսեղ Հապէշեան եւս իր մահկանացուն կնքեց Ապրիլ 25–ին, գոհ սրտի տագնապի մը:

Ծնած Եոզկատ 1911–ին, ան կանուխէն իսկ որբութիւն ճանչցաւ եւ մաս կազմեց այն հարիւր հազարաւորներուն, որոնք մանկութիւն չունեցան: Որբանոցէ որբանոց, Բարսեղ Հապէշեան, չատերու նման կ'ինայնար Ֆրանսա, նախ Մարսէյլ, ապա՝ Փարիզ:

Երեսունական թուականներէն սկսեալ, Բարսեղ Հապէշեան իր գործօն մասնակցութիւնը կը բերէ Ֆրանսայի թատերական կեանքին եւ խաղընկերն է, տարբ – ներու երկայնքին, Ագնաւուրներու, Շահխաթունիի, Գմբէթեանի, Պշիկեանի, Գր· Վահանի եւայլն, եւայլն վերջապէս բոլոր անոնց, որոնք ժամանակին հայ թատրոն ապրեցուցած են Փարիզի եւ ընդհանրապէս Ֆրանսայի մէջ: Ցաճախ կ'արտասանէր նաեւ հայկական հանդէսներու, միշտ պատրաստակամ, ծառայաբէր, սիրայօժար կը բերէր իր մասնակցութիւնը ամէն անգամ որ իրեն դիմում ըլլար: Ինք ալ «գրիչ կը չարժէր» եւ քերթուածներ կը գրէր: Լոյս ընծայած է նաեւ երկլեզու գրքոյկ մը՝ «Արմատախիլ ծաղիկներ» (1980):

Տարիներէ ի վեր ապաստան գտած էր Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը, ուր նաեւ կը կազմակերպէր գեղարուեստական յայտագրեր, կ'արտասանէր ու թղթակցութիւն ալ կ'ապահովէր «Յառաջ»ի, որու ջերմօրէն կապուած էր, հինէն:

Ցուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տես՝ Դ· էջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԱՐԵՒԵԼԱՓԷՏ Կ. ԻՒԶԲԱՇԵԱՆ ԱԶԳԱՄԻՋԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթի իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ հրապարակած է իր թղթակից Հարցապրոյցը պատմական գիտութիւններու տոքթէօր, պրոֆեսոր (ծնունդով զարթարեցի) բեւեռագէտ՝ Կարէն Իւզբաշեանի հետ, ուր վերջինս իր խորհրդածութիւնները կ'արտայայտէ ազգամիջեան յարաբերութիւններու շուրջ։ Զրոյցը կուտանք փոքր յապաւումներով։

«Ղարաբաղեան չարժման առաջին օրերէն իսկ ես տեղւոյն վրայ էի, ուսումնասիրութիւններս տեւելի ներսէն են, քան դուրսէն։ Ընթացիկ աշխատանքի հետ միասին զբաղած եմ նաեւ Արցախ-Ղարաբաղի հարցով, ու այն եզրակացութեան եկած եմ որ որքան մեծ դեր կատարէին պատմական հանգամանքները, այնուամենայնիւ, հարցը պիտի լուծուի նախ եւ առաջ պետական իրաւական առնչութիւններէն»։

Բնութագրելով ազգամիջեան յարաբերութիւնները, Կարէն Իւզբաշեան նշեց որ անոնց յարուցածութիւնը կարելի չէ նշմարել նոյնիսկ անզէն աչքով։ Բայց միեւնոյն ատեն չէ որ այդ լարուածութիւնը պիտի դիտել ազգային տեսանկիւնէն։

Իսկ ազգային ինքնագիտակցութեան աճը երբեմն իրօք բախումներ կը յարուցանէ. անոնք առաջ պարզապէս կը ծագէին, անկախ այս կէտէն թէ արդարացի են պահանջները, թէ՝ ոչ։ Գիտնականը կը դնէ որ նոր պայմաններուն համար հարկաւոր է նոր լուծումներ փնտռել։ Առաջ հիմնական միջոցը կը համարի փոխադարձ դիջումը։

Ազգամիջեան յարաբերութիւններու մէջ ամենաբարդը, ըստ Կարէն Իւզբաշեանի, հայ – ադրբեջանական բախումն է։ Որպէս այդ հարցին լուծման հնարաւոր միջոցներէն մէկը, ան կը նշէ «ժողովրդական դիւանագիտութիւն» գտնելով որ «հաւասարակութիւնը կը ստեղծէր, եթէ կլոր սեղանի շուրջ հանդիպէին երկու ժողովուրդներու յարգի վայելող ընտրեալները, նաեւ այլ ազգութիւններ ներկայացուցիչներ եւ անկեղծօրէն անաչառման հրապարակախօսութեան պայմաններու մէջ քննութեան առնէին տեղի ունեցած ազգերգական վիճակը»։ Սակայն այդպիսի հանդիպման համար պիտի նախորդէ Սումգայիթի մեղքերու խոստովանութիւնը։ Հակառակ պարագային հանդիպումը տեղի չունենալով կը վերածուի ծրագրուած կեղծութեան։

Անդրադառնալով այս տարուան նախատեսուած՝ ազգային հարցերու նուիրուած խորհրդային կեդրոնական Կոմիտէի լիակատար նիստին, անուսանդ հայագէտը, այն կարծիքը կը յայտնէ որ լիակատարին դերը կը դրսեւորուի պարզապէս հարցադրման եւ ոչ թէ լուծման մէջ՝ կուտակուած հարցերը չատ են եւ թէ բարդ։

Գիտնականը անդրադարձած է նաեւ Հայրենիք – Սփիւռք կապերուն։ Ան կը դնէ որ սփիւռքահայ գիտնական բեկումնային տարին հանդիսացող 1988 թուականը Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ կը մնայ որպէս տարբեր կուսակցութիւններու տարբեր դաշինքներու ներքին մրցումի տարի։ Աշխարհով մէկ սփռուած Հայերը, նշած է ան, յատկապէս իրենց կերպով կը զգան ճակատագրերի ընդհանրութիւնը։ Այդ բացայայտուած դարաբաղեան չարժման սկզբնական շրջանէն իսկ։ Մենք դեռ նոր կը ծրագրէինք Ղարաբաղի պատմութեան վերարժեւորում նիւթերու հրապարակումը, մինչդեռ արտասահմանի մէջ արդէն լոյս տեսած նիւթերու անդլերէն, ֆրանսերէն, իտալերէն արժէքաւոր ժողովածուներ։

Իսկ երկրաչարժի օրերուն ... Այդ առումով Փարիզի հայ մտաւորականութեան պատմական՝ Արմէն Մուրաթեանի վերաբերմունքը, որ դիւրին չէ – ցերեկ պ'աշխատէր, գիշերը կ'երթար Հայաստան, աղէտեալներուն հասնելու

թոյլը որ նկատի ունենանք, նոյնն է պարագան։ Օրինակ, Անգլիայի հրատարակած պաշտօնական վիճակագրութիւններու համաձայն Ա. աշխարհամարտին անգլիական բանակէն մեռնողներու թիւը 108 հազար զինուոր մեռած է ... Ֆրանսական բանակէն, իրենց պաշտօնական տուեալներով՝ 179 հազար հոգի։ Այսինքն, ըսել ուզածս այն է որ աշխարհի ամէն անկիւնը, պատերազմի ընթացքին, պատերազմէն տարբեր պատճառներով հարիւր – հազարաւոր մարդիկ կը մեռնէին։

Հ. – Այդ կարաւանները ճամբայ ելան, զինուորական հսկողութեան տակ կ'ուղղուէին դէպի սահմանուած վայրերը ... ճամբան յարձակումներո՞ւ եղան ... բռնագաղթի ընթացքին մե՞ծ կորուստներ տուին այս պատճառաւ։

Պ. – Հիմա թուական տուեալներով չեմ կրնար պատասխանել. ոչ ոք կրնայ։ Ի՞նչ բանի վրայ հիմնուելով կարելի է պատասխանել։ Միայն կրնամ ըսել թէ այս պատճառով մեռնողներու թիւը չատ քիչ է։ Որովհետեւ 1914–ին օսմանեան սահմաններու մէջ ապրող Հայերու ընդհանուր թիւը արդէն 1 միլիոն 294 հազար 861 է ... ասոնցմէ չուրջ 650 հազարը բռնագաղթի ենթարկուած է ... 390 հազարը արդէն ողջ առողջ տեղ հասած է։ Օրինակ մը եւս տամ. Ա. աշխարհամարտին 397 հազար ռուս զինուոր մեռած է ոչ պատերազմական պատճառներով ... Օրինակի համար հիւանդութիւն եւայլն։ Մտածեցէ՛ք հիմա, այդ չրջանի ազգաթուականութիւններէ, միջոցներէ զուրկ Օսմանեան Պետութեան մասին ... նեղութիւն, սով, հիւանդութիւն ... այրերը որոնք հողը պիտի մշակէին ու բերք հասցնէին, ճակատ մեկնած են ... ուտելիք, խմելիք, դեղօրայք չկայ ... բժիշկ չկայ, հիւանդանոց չկայ ... օրինակի համար թուրք բանակը պատուաստանիւթ չունի։

Հ. – Այսինքն, մաս մը Հայեր այդ աքսորին ընթացքին մեռան։ Սակայն կ'ըսէք թէ թուանշան մը չէք կրնար տալ։

Պ. – Ոչ ոք կրնայ։

Հ. – Լաւ, սակայն ո՞վ յարձակում փորձեց ասոնց վրայ տեղահանութեան ընթացքին։

Պ. – Մահմետական ժողովուրդը, հրոսակներ, դիւղացիները ...։

Հ. – Մեր գիտնականներն ալ յարձակե – ցա՞ն արդեօք։

Պ. – Կարգ մը պաշտօնատարներ պատերազմական ատեան ներկայացուեցան, որովհետեւ չէին կրցած կանխել այս յարձակումները։ Այս մասին եւս տեղեկագրեր կան մեր դիւաններուն մէջ։ Կ'ըսուի. – «Հասած լուրերու համաձայն այսինչ կարաւանին վրայ յարձակում գործուած է»։ «Մենք 500 հոգի ղրկած էինք, մտահոգ ենք իրենց վիճակին մասին» ...։ Այո, պատահեցան նման դէպքեր, սակայն ասոնք հատուկենտ պարագաներ էին։

Հ. – Այնպէս կը հասկցուի որ «աքսոր»ի ընթացքին մեռնողը մեռած է, մնացողը մնացած։ Ինչ որ ալ ըլլայ պատճառը, բառական թիւով Հայեր այս հանգրուանին վրայ մեռած կամ սպանուած են։ Ասիկա, ուրեմն, այս հարցին մասին մեր պաշտօնական տեսակէ՞տն է։

Պ. – Օսմանեան Պետութիւնը Հայերու սպանութեան ու ցեղասպանութեան մասին ոչ մէկ հրամանագիր ունի ... բացարձակապէս չունի։

Հ. – Լաւ, Հայերը այս մասին փաստաթուղթեր ունի՞ն։

Պ. – Արամ Անտոնեան անուն հայ մը, 1920–ին Հայերէն, անգլերէն ու ֆրանսերէն գիրք մը հրատարակեց։ Հոն կարդ մը փաստաթուղթեր կան։ Սակայն թուրք գիտնականները քննեցին զանոնք ու փաստեցին թէ բոլորն ալ կեղծ էին։ Այս իրողութիւնն ալ բազմաթիւ լեզուներով հրատարակուեցաւ։ Մեր այս տեսակէտանիւն, մինչեւ այսօր ընդունելի ոչ մէկ պատասխան տրուեցաւ։

(Շար. 2)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՏ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ ԿԵՂԾ ԵՆ»

Հ. – Պատմեցիք թէ Հայերը թիկունքէն հարուածեցին թրքական բանակը։ Լա՛ւ, Օսմանեան կառավարութիւնը ի՞նչ կ'ընէր այս կացութեան մէջ ... ի՞նչ տեսակ միջոցներու կը դիմէր ...։ Կարծեմ հարցին բուն հանգոյցը այս կէտէն կը սկսի։

Պ. – Օսմանեան կառավարութեան տեղակապիրներ կը հասնէին Հայերու ըրածներուն մասին, թէ՛ աչխարհականներէ, թէ պինուորականներէ։ Այդ միջոցին Թալեաթ փաչա Ներքին նախարար, էնվէր փաչա հրամանատար է։ Նախ էնվէր փաչայի մէկ դրուխիւնը վայ Թալեաթ փաչային ուղղուած, ուր հարց կուտայ. «Ի՞նչ պիտի ընեիք այս խնդրին մէջ»։ Որովհետեւ պատերազմի ընթացքին ռուսական բանակը Կովկասի մէջ կարգ մը Թուրքեր հալածելով, խղճալի վիճակի մէջ Արեւելեան Անատոլու կը քչէ. այսինքն՝ կարծես ըսել կ'ուզէ. «առէ՛ք սառնք ու ինչ կ'ուզէք ըրէք»։ Էնվէր փաչա նամակին մէջ կը գրէ.– «Պէտք է ճար մը գտնենք։ Արդեօք մենք ալ մեզի անհատատարիմ Հայերու մէկ մասը Կովկաս ղրկենք ու անոնցմէ պարպուած տեղերը այս խեղճ Թուրքերը՞ տեղաւորենք։ Այսպէ՞ս ընեիք ... թէ ոչ այս Հայերը տեղահանելով այլ վայրեր բնակեցնենք»։ Այսպէսով կը սկսին առաջին թղթակցութիւնները եւ վերջապէս յայտնի կը դառնայ թէ գործը այս ձեւով կարելի չէ չարունակել ...։ Թղթակցութիւններ կան ուր կ'ըսուի.– «մենք, այս Հայերէն մեծ վնաս կրել սկսանք»։ Ամէնքը համակ – ւած են Պետութեան ապահովութեան մտահոգութեամբ։ Թշնամիին դէմ կը պատերազմինք քանի մը ճակատներու վրայ։ Այս հարցին մէջ որպէս առաջին չարժում, Պետութիւնը Պոլիսի բնակիչ ու այս գործերուն միջամուխ՝ 1327 Հայեր, 1915 Ապրիլ 24–ին, կը ղրկէ այլ վայրեր։ Սակայն աքսոր մը էչ ասիկա։ Զի սահմանափակուիր իրենց ազատութիւնը, կամ ուրիչներու հետ չփոխում։ Պետութեան մը սահմաններուն մէջ, ուրիչ տեղ մը կը ղրկուին ...։ Ցետոյ, հետզհետէ պետութիւնը կը հասնի որոշումներու հանդրուանին։ Ցայտնի կը դառնայ թէ պէտք է հաւաքարար այլ տեղ փոխադրել այն Հայերը, որոնք մեր բանակը թիկունքէն հարուածած, կամ ապստամբած են։ Այս մասին Ներքին նախարարութիւնը որոշում մը կուտայ. ապա 1915 Սեպտեմբերին օրէնք մը կը հրապարակուի։

Հ. – Այսինքն Հայերը հաւաքաբար այլ տեղեր պիտի ղրկուին. այո՞։

Պ. – Այո ... որովհետեւ թուրք այրերը բոլորն ալ ճակատ մեկնած են։ Երկրին մէջ գրեթէ ղինք վերցնելու կարող այր մնացած չէ։ Հայկական հրոսախումբերը առանց այր մարդու մնացած գիւղերուն վրայ յարձակում կը գործեն։ Պետութեան դէմ ապստամբութիւնը կը չարունակուի։ Մեծ մասը կը ձերբա – կալուի զէնքերով ու ռումբերով ... կան ասոնց դիմումները օտար պետութիւններու, ուր կ'ըսեն. – «մեզի զէնք տուէք»։ Փաստաթուղթերը մեր ձեռքն են այլեւս ...։ 1915 Սեպտեմբերի օրէնքով, Հայերը իրենց չարժուն ստացուածքը պիտի կարենային իրենց հետ տանիլ։ Պետութիւնը պիտի ապահովէր ղրկուած վայրերուն մէջ անոնց բնակութիւնը։ Իրենց ձգած ստացուածքին փոխարէն Պետութիւնը թէ՛ դրամ, թէ դրամագլուխ պիտի տար ... գործիք պիտի տար։ Ճամբու ընթացքին անոնց կեանքի ու ստացուածքի ապահովութիւնը պետութեան կողմէ պիտի երաշխաւորուէր։ Անոնցմէ կաշառք պահանջողներ, ունեցածը գրաւողներ, պատիւը բռնաբարողներ եթէ ըլլային, պատերազմական առանին առջեւ պիտի դատուէին ու ծանր պատիժներ կրէին։ Բոլոր այս նախազգուշացումները մանրամասնօրէն կը ծրագրէին ու չարժումը կը սկսէր։

Հ. – Ի՞նչպէս սկսած է տեղափոխութեան այս դէպքը զոր «Աքսոր» կը կոչենք։ Ենթադրենք որ Եօզկատի մէջ այսքան Հայ կար։ Անոնց բոլորն ալ տեղահանուեցա՞ն։

Պ. – Ոչ, ոչ բոլորը։ Օրինակի համար կաթողիկէ եւ բողոքական Հայերը չտեղահանուեցան։ Այն Հայերը զոր կրնային երկաթուղիի գործին համար օգտագործել, մնացին իրենց ընտանիքներուն հետ, իրենց դանուած վայրերը։

Հ. – Եւ սկսաւ զանազան տեղերէ հարիւրաւոր, հազարաւոր Հայերու բռնագաղթը ... այս մարդիկը հետիոտն ...

Պ. – Ոչ անպայմանն հետիոտն։ Ոմանք կառքերով, ոմանք չոգեկառքով փոխադրուեցան։ Ընդհանրապէս Մուսուլի ու Հալէպի նման տեղեր ղրկուեցան։

Հ. – Այո, հայկական փաստաթուղթերու մէջ գրուած է որ 650 հազար Հայերէ 390 հազարը հասած է ղրկուած տեղը։ Ի՞նչ եղաւ մնացած 260 հազար հոգին։ Սպանուեցա՞ն։ Որովհետեւ հայկական պնդումներն ալ կարծեմ այս կէտէն կը սկսին ... անոնք կ'ըսեն «Թուրքերը ջարդեցին Հայերը ու աքսորի ընթացքին ցեղասպանութիւն կատարուեցաւ»։

Պ. – Փոխադրութեան ընթացքին այս կարաւաններուն ալ էն, ձախէն յարձակումները կատարուեցան. այս մասին առաջուընէ մտածուած չէր։ Այսինքն, ես կը հաւատամ թէ այդպէս էր։ Ինդրոյ առարկայ վայրերու պետական իրաւասու դէմքերը սկսան տեղեկացնել կուսակալներու կամ այլ պատկան իշխանութիւններու, թէ՝ «այսինչ կարաւանին վրայ յարձակում գործուեցաւ ... լրատուութիւն կայ թէ յարձակում պիտի գործուի»։ Իրականութեան մէջ նման տեղեկագրերու դոյութիւնը երբեք մեզի համար աննպատակ պարագայ մը չէ։ Որովհետեւ անոնք ցոյց կուտան թէ Պետութիւնը Հայերու ցեղասպանութիւն մը ծրագրած չէր ... ասկէ զատ, մնացեալ 260 հազար հոգիին սպանուած ըլլալուն փաստն ալ հայկական փաստաթուղթերն ալ ներառեալ, ոչ մէկ տեղ կայ։ Այն փաստաթուղթը որուն մասին քիչ առաջ խօսեցայ ձեզի, պատերազմէն ետք, 1919–ին գրի առնուած է ու հայկական պաշտօնական տեսակէտը կը պարզէ։

Հ. – Ուրեմն, ի՞նչ պատահեցաւ այս մարդոց։

Պ. – Պատմեմ։ Ընդհանուր առմամբ տեսակէտ մը կայ, որ թիւրիմացութեամբ թրքական քարոզչութիւն կը կարծուի, սակայն ճշմարտութիւն է։ Ա. աշխարհամարտին, կեանքի, կլիմայի փոփոխութիւններու, պատերազմին պատճառած նեղութիւններուն հետեւանքով հարիւր – հազարաւոր մարդիկ մեռան։ Ասիկա լրականութիւն մըն է ... օրինակի համար միայն այս պատճառով Անատոլուի մէջ մեր կրած կորուստը աւելի քան երկու – միլիոն հոգի կը դնահատուի։ Ուրկէ՞ ուր այսքան մարդ մեռաւ յանկարծ ... յատկապէս անցեալին, պատերազմի ժամանակ, պատերազմէն տարբեր պատճառներով մեռնողներու թիւը միշտ աւելի եղած է։ Անօթութեան, սովի, հիւանդութեան պատճառով մեռնողներու թիւը աւելի մեծ է անոնցմէ, որոնք սուրով ու փամփուշտով մեռած են։ Ո՛ր պատե-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՏՈՒՆԵՐԸ ՏԵՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԵՆ

Վերջերս, աւելի կարեւոր, աւելի ա-ռքնահերթ լուրերու բազմութեան մէջ մնացած են սպրդիլ մտահոգիչ, վրդովում պատճառող չլուկներ ալ: Անոցմէ մէկը կը վերաբերի արտասահմանեան հինա-րարներու. կահածները եւ վախեր կը յայտնուին պարբերաբար, թէ Խորհ. Մի-ութեան զանազան անկիւններէն Հայաս-տանի աւերուած շրջանները հասած այս մարդոց ներկայութիւնը, հինարարակա-նէն այլ նպատակ մըն ալ կը հետապնդէ. Հայաստանի մէջ հայ բնակչութեան համեմատութիւնը խախտելու, նուազե-ցնելու նպատակը: Այս խնդրին առըն-ցուած չլուկները խտացան յատկապէս ընտրութեան նախօրեակին: Հայաստան, ամբողջ Միութեան մէջ անակնկալներով ամէնէն աւելի յղի շրջանն էր այդ օրե-րուն: Ժողովուրդին թեկնածուներուն հակադրուած իշխանութիւնէն պարտա-դրուած ընտրելիներու պարագան բազ-մապան ենթադրութիւններ կատարել կու տար. կ'ըսուէր թէ արտերկրացի հինա-րարներու կարեւոր թիւը պիտի նպաստէր ընտրութեան պաշտօնական, ընդունելի տա-հաներու մէջ ընթանալուն:

Յետոյ լուրեր տարածուեցան թէ այդ հինարարները իրենց կառուցանած հէնքե-րի բնակարանները տանալով պիտի մը-նան Հայաստանի մէջ. այսօր, երբ ա-ղէտ մարդ պիտի թէ բնակարան կոչուա-ծը ինչ արժէք կը ներկայացնէ Հայաս-տանի ժողովուրդին համար, դժուար չէ պատկերացնել նման տարածայնութիւն-ներու պատճառած վրդովումը:

«Սովետական Հայաստան»(*) օրաթեր-թին Ապրիլ 14-ի թիւին մէջ, Հայաստա-նի պետական հինարարութեան նախագահ Հ. Յովհաննիսեան պատասխանելով «Ար-մէնփրէս»ի թղթակից Ս. Բարսեղեան-ի, կը փարատէ այս մտահոգութիւննե-րը: Ան կ'ըսէ. «Քաղաքներում, աւան-ներում, գիւղերում ինչպէս նոր կառուց-ող, այնպէս էլ վերականգնուող տնե-րում ու բնակելի շէնքերում բնակարան-ներ են տանալու միայն տուեալ բնակա-վայրի բնակիչները, այդ քաղաքների եւ գիւղերի իսկական տէրերը»:

*Նախագահը կը վստահեցնէ տակաւին. «Բնակարանների բաշխման կարգը, եթէ անգամ նկատի ունենանք ադէտի հետե-ւանքները, որեւէ փոփոխութեան չի ենթարկուել: Այդ կարգի համաձայն, ա-ռաջնութիւնը կը տրուի նրանց, ովքեր ունեն դրա իրաւունքը՝ հաշմանդամնե-րը, ադէտի հետեւանքով որբացածները, հարազատներ կորցրածները եւ բազմա-զաւակ ընտանիքները»:

*Իսկ նման լուրերու հեղինակները, երկ-րին մէջ անվստահութեան լարուած մըթ-նոլորտ կ'ուզեն ստեղծել, ըստ Հ. Յով-հաննիսեանի. անոնք «ոչնչով չեն նպաս-տում մեր ժողովրդին հասած ծանր ա-դէտի հետեւանքների շուտափոյթ վե-րացմանը, բոլորովին չեն մտահոգուած նրա իսկական շահերով»:

*Հայաստանեան քաղաքական ու ընկե-րային իրավիճակի ներկայ քաոսին մէջ ան-հրաժեշտ լրեր, որոշ չափով դարձած է հայութեան միասնութեան խորհրդա-նիշը: Նաեւ՝ Շառլ Ազնաւուրի առա-ջնութիւնը...:

Այնուհետեւ գիտնականը մանրամասնո-րէն կ'անդրադառնայ այսպէս կոչուած «ներքին Սփիւռք»ի խնդիրներուն, անոր հայապահպան գործունէութեան աչխու-ժացման նպաստող միտումներուն, ազ-գամիջեան յարաբերութիւններու ներ-դաշնակման:

Հուսկ՝ Կարէն Իւզբաշեան կը պատմէ Լենինգրադի հայ կեանքին մասին, ուր անոր եռանդուն մասնակցութեամբ լոս-տեղծուած է «Հայ մշակոյթի բարեկամ-ների ընկերութիւն»:

Անդրադառնալով իր յետագայ ստեղ-ծագործութեան, իր գիտական ծրագիր-ներուն, Լենինգրադէն հայագէտը կը նչէ.– «Գոյութիւն ունի պատմական հաս-կացողութիւն մը՝ «Քրիստոնեայ Արեւել-ք՝ իրեն յատուկ մշակոյթով»: Ան կ'ընդ-գրկէ այն ժողովուրդները, որոնք դար-ձած են Բիւզանդական կայսրութեան քա-ղաքական ոլորտին մէջ, կրած են վեր-ջինիս ազդեցութիւնը բոլոր առումնե-րով, թէպէտ որպէս քաղաքական ուժ կրնային նաեւ հակադրուիլ կայսրու-թեան, պայքարիլ անոր բռնութեան դէմ: Հայոց միջնադարեան մշակոյթը որոշ չափով ձեւաւորուած է այդ միասնական մշակոյթի շրջանակներուն մէջ, պահպա-նելով միաժամանակ իր ողջ ինքնուրոյ-նութիւնը, անկրկնելիութիւնը: Կը հա-մարձակիմ ըսել նոյնիսկ, որ մեր անց-եալի մշակոյթը իր հարստութեամբ եւ բազմազանութեամբ կարելի է դասել «Մայր Երկիր»ի, այսինքն՝ Բիւզանդիոնի մշակոյթէն անմիջապէս յետոյ: Աչխա-տութիւններուս մէջ կը փորձեմ որոշել հայ մշակոյթի տեղը նշուած բարդ հան-գոյցին մէջ: Միայն թէ մշակութային բնակերութեան նախագահի պաշտօնը խո-չընդոտ չստեղծէ գիտական ծրագիրներու իրագործման նոյն հայ մշակոյթի ուսում-նասիրութեան բնագաւառին մէջ»:

(*) Հայաստանի «Տերմիճաբանական կոմիտէ»ին կողմէ «Խորհուրդ» բառին վերարժեւորումով, Ապրիլ 14-էն ի վեր այս անունով սկսած է հրատարակուիլ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը:

«ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՐՔԱՆ»

◆

Հայ հողը ֆեզ կը կանչէ իր մայրական կարօտով
Ալ կը բաւէ Տէր Աստուած
Մեր տունն ու տեղ դարձուր մեզ
Թշնամիս իսկ ինծի պէս
Ուրիշի դուռ չձգես...

Կարելի չէ անտարբեր կերպով ունկնդրել այսքան արդիական եւ այսքան վաղնջական խնդիրներ արծարծող Մու-չեզ Իշխանի «Կիլիկիոյ Արքան» թատե-րախաղը, ուր հեղինակին բանաստեղծու-թիւններու խօսքերով գրուած եւ Ա. Մես-չեանի հրաշալի կատարմամբ հնչող ե-զերը անդամ մէկ ժողովուրդ, մէկ հայրե-նիք կ'ոգեկոչէին:

Ինչո՞ւ «Կիլիկիոյ Արքան» եւ ինչո՞ւ հիմա՝ կը հարցնենք «Նորք» թատրոն – արուեստանոցին գեղարուեստական ղե-կավար, Հայաստանի պետական մրցա-նակի դափնեկիր եւ թատերախաղին բե-մադիր՝ Արտաշէս Յովհաննիսեանի: Պա-տասխանը համոզիչ է ու կարճ՝ ժամա-նակին պահանջն է այս:

Զախողման մտավախութիւնը կար հարկաւ, եւ հայրենիքին մէջ ներկայաց-ուող հեղինակին առաջին գործն էր, որ կը ներկայացուէր ոչ թէ մայր բեմին վը-րայ, այլ՝ փոքր բեմի վրայ, եւ գերա-սաններն ալ երիտասարդ են: Բայց ինչ-պէս միշտ, մեծ խանդավառութիւնն ու հաւատքը յաղողութեամբ պսակուեցաւ: Շատ հետաքրքրական էր բեմադրութիւ-նը. բնաւ չէր ճնշեր բեմին աղքատիկ, բայց նրբաճաշակ ձեւաւորումը, քանի որ վերցած էին բեմի ու դահլիճի, հանդի-սատես — դերասանը սահմանազատող արուեստական սահմանները: Ջկար նաեւ գործողութեան միջավայրերու խիստ ա-ռանձնացում: Ասով աւելի ընդգծուած էր ստեղծագործութեան հիմնական գաղա-փարը, վերցուած էին նաեւ սահմանները իրականին եւ խորհրդանշականին միջեւ: Անոնք թէ կան, եւ թէ չկան՝ այնքան համապատասխան մեր հոգիին այժմեան վիճակին: Այո, ժամանակը, խորհրդա-նիշերը, երազանքները ու տենչերը երա-զէն իրականութեան տանելու ճամբայ կը մղեն:

Ռ. ՋՈՀՐԱԲԵԱՆ

ուր ամէն չափանիշ խախտած, չրջուած է, այնքան ալ դիւրին չէ որոշել թէ ժողո-վուրդին բարիքը ուզողը ով է, ու ով՝ ա-նոր դէմ գործողը. հոս, նախագահին ար-տայայտութիւնները կը վստահեցնեն որ դռնէ բնակարաններու բաշխումի մար-դին մէջ խախտած կամ վրդովեցնող բան չկայ:

Ա. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՄԱՍԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Վենետիկի համալսարանին Հայ լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դա-սընթացքը տեղի պիտի ունենայ 1989 Օ-գոստոս 1 – 30 թուականներուն:

Դասընթացքը հինգ մակարդակներու կը բաժնուի՝ Սկսնակ Ա. կամ Բացարձակ սկսնակներ, սկսնակ Բ. Միջին Ա., Միջին Բ. Զարգացած:

Դասերը տեղի պիտի ունենան երկու-շաբթիէն Ուրբաթ, օրական հինգ ժամ, առաւօտները: Դասերու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Առաւելագոյն 10 ժամ-ուան բացակայութիւն մը կ'արտօնուի: Ոչ մէկ պարագայի արձանագրութեան սակը կը փոխուիր:

Քննութիւնները պիտի կատարուին Օ-գոստոս 26 եւ 28-ին: Անոնք որ կը յաջո-ղին՝ պիտի ստանան Վենետիկի Համալսա-րանին կողմէ ուսումնական վկայագիր մը. միւսները՝ լոկ ներկայութեան վկա-յագիր մը:

Դասերէն դուրս պիտի կազմակերպուին բանախօսութիւններ, յատկապէս հրա-ւիրեալ դասախօսներու կողմէ, ինչպէս նաեւ կլոր սեղաններ հայ պատմութեան, գրականութեան, արուեստին, ներկա-յին վերաբերեալ հարցերու շուրջ, նպա-տակ ունենալով մասնաւորապէս Սփիւռքի տարբեր գաղութներու փորձառութիւն-ներուն փոխադարձ հաղորդումը: Պիտի կազմակերպուին նաեւ դրօսապտոյտներ Վենետիկի չրջակայ տեսարժան վայ-րերը:

Նկատի առած որ տրամադրելի տեղե-րը սահմանափակ են կատարուող դիմում-ներուն բազդատմամբ, այլ պայմաններու հաւասարութեան պարագային նախընտ-րութիւն պիտի տրուի անոնց՝ որոնք ա-ւելի կանուխ դիմած են:

Դիմողները պէտք են լրացուած ըլլալ սոսնձուած տարեկանը եւ ունենալ առ-նուազն լիւկիոնի վկայական:

Դասընթացքի արձանագրութեան սակն է՝ 500·000 (հինգ հարիւր հազար) իտա-լական լիրէթ, որու 200·000 (երկու հա-րիւր հազար)ը պէտք է կանխաւ վճարուի՝ յետ ստանալու ընդունելութեան դրաւոր պատասխանը:

Որեւէ չէք կամ դրամական փոխադիր պէտք է հասցէագրուի ՄԻԱՑՆ հետեւեալ ձեւով.–

ASSOCIAZIONE PADUS-ARAXES

եւ դրկուի հետեւեալ հասցէին.–

Associazione Padus-Araxes
c/o Dipartimento Studi Eurasiatici
S. Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia).

Բնակութիւնը պիտի հայթայթուի Հա-մալսարանի ուսանողատան մէջ: Ամբողջ ամառուան համար բնակութեան սակն է՝ 70·000 – լիրէթ զոյգ կամ երեք հոգինոց սենեակի մէջ, եւ 150·000 լիրէթ առան-ձին սենեակի մէջ: Առանձին սենեակնե-րու թիւը սահմանափակ ըլլալով, կազ-մակերպութիւնը չերաշխաւորեր թէ կա-րելի պիտի ըլլայ գոհացնել բոլոր անոնց փափաքը՝ որոնք դիմած են առանձին սենեակի համար:

Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք պիտի արժէ 5·000 – լիրէթ:

Յետ կանխավճարին արձանագրու-թեան մնացած մասը եւ բնակութեան սակը պէտք են վճարուիլ ժամանումի օրը: Ճաշերը եւ ընթրիքները կը վճար-ուին ստացուած կտրօններու թիւին հա-մաձայն: Կատարուած վճարումը որե-ւիցէ պատճառով եւ չի դարձուիր:

Ժամանումի օրերն են՝ Օգոստոս 1 եւ 2: Մեկնումի օրերն են՝ Օգոստոս 29 – 30:

Որեւէ յատկացում տեղեկութեան եւ արձանագրութեան ձեւաթղթերուն համար՝ դիմել վերոյիշեալ հասցէին:

Հարկադրիչ պարագաներուն կարելի է հեռաձայնել Հայր Լեւոն Զէքիեանի, հե-տեւեալ թիւին՝ (41) 520 – 77 – 37, ա-ռաւօտեան 8-էն 9-ի միջեւ Իտալիոյ ժա-մով:

Կը խնդրուի լաւ ատուգել ժամերու տարբերութիւնները: Աւժամեայ բաց-կայութեան պարագային՝ կը խնդրուի կրկին հեռաձայնել:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Մխիթեան նորակառոյց չէնքին մէջ, Ապ-րիլ 17-ին, սարքուած է հանդիսութիւն մը, նախագահութեամբ Շնորհք Արք. Գալուստեանի, որու ընթացքին պատիւ-ներ ընծայուած են քանեւեհինգ տարիէ ի վեր Տիկնանց Յանձնախումբին անխո-նջ ծառայող հինգ անդամուհիներու: Պատրիարքը յուշանուէրներ յանձնած է Ա. Քիւրքճեանի, Ա. Քէհեայեանի, Հ. Ա-բեւեանի, Մ. Պէնկլեանի եւ Ս. Սահակ-եանի, որոնց ամփոփ կենսագրականները ծանօթացուած են հրաւիրեալներուն: Կազմակերպուած է նաեւ գեղարուեստա-կան յայտագիր մը:

⁂

ՆԻԿՈՍԻՈՑ Հ. Բ. Ը. Միութեան ա-կումբին մէջ, Մարտ 29-ին, մշակութա-յին յանձնախումբին կազմակերպու-թեամբ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նիւթ ունենալով «Ի՞նչ ընել որ սփիւռ-քահայ երիտասարդութիւնը աւելի դոր-ծօն ներկայութիւն դառնայ մեր ազգա-յին – հասարակական կեանքին մէջ»: Հարցը, իր բազմակողմանի երեսներով, քննար-կուած է չորս երիտասարդներու կողմէ. ասուլիսը վարած է Մելգոնեան կրթական հաստատութեան հայագիտական ամսիո-նի վարիչ տոքթ. Պետրոս Պետիրեան: Զեռնարկին վերջաւորութեան ներկանե-րու ալ մասնակցութեամբ գաղափարնե-րու եւ կարծիքներու փոխանակում եղած է:

⁂

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Միութիւն Մարիամ» ընդարձակ ու լոյս-լեցուն հանդիսասրա-հին մէջ, Ապրիլ 15-ին հանդէս եկած է Երեւանի «Հայաստան» համոյթը: Ցայ-տադրին մաս կազմած են ժողովրդական ու ազգագրական երգ ու պարեր: Խում-բը, Ապրիլ 10-ին Արժանթինահայ Մշա-կոյթի Տան մէջ տեղի ունեցած պաշտօ-նական ընդունելութենէն երկու օր ետք, իր ամբողջական կազմով (60 հո-գի) այցելած է Հ. Բ. Ը. Միութեան «Մա-րի Մանուկեան» վարժարանը, ուր դիմա-ւորուած է ուսուցչայ կազմին ու աչա-կերտութեան կողմէ:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ մէջ, Ապրիլ 29-էն Մայիս 31, իր իւղաներկ գործերը կը ցուցադրէ երիտասարդ արուեստագիտուհի՝ Սիլվա Մկրտիչեան: Հալէպ ծնած, Վենետիկի Գեղարուեստից Ակադեմիան աւարտած ու այժմ Թորոնթօ հաստատուած նկար-չուհին ցուցահանդէսը բացուած է քա-ղաքին «Քաֆէ տէ զ'Ամ»ի սրահին մէջ: Նախապէս արուեստագիտուհին Վենե-տիկի մէջ ունեցած ցուցահանդէսներէն մին այցելած հայրենի արուեստաբան՝ Շահէն Խաչատրեանի բառերով անոր գործին մէջ ի յայտ կուգան «ձեւերի եւ գոյներէ նուրբ զգացողութիւն, բարձր ճաշակ, ներքին չարժում, կենսասիրա-կան ոգի»:

⁂

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՑԻ «Բազրամեան» սը-րահին մէջ, Ապրիլ 14-ին, տեղի ունե-ցած է Հայ Օգնութեան Միութեան հիմ-նադրութեան 79-րդ տարեդարձի տօնա-կատարութիւնը, ներկայութեամբ աւելի քան վեց հարիւր հանդիսականներու: Վիքի Քէչէքեանի կատարած հանդիսա-վարութեան բացումէն ետք խօսք առած է Հ. Օ. Մ.-ի Արեւմտեան – Ամերիկայի չրջանային վարչութեան կողմէ՝ Վար-սենիկ Տէր – Մկրտիչեան: Ան տեղեկա-ցուցած է թէ ստեղծուած երկրաչարժի յատուկ մարմինը կը համադրէ օժանդա-կութեան ծրագիրները: Ձոխ գեղար-ուեստական բաժինը մէջ ընդ մէջ ընդ-հատուած է Վահիկ Գիւրջեանի (Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէ), տոքթէօր Օննիկ Քէչէքեանի ու Արեւմտեան – Ա-մերիկայի առաջնորդ՝ (Գլխիկեան թեմ) Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգսեանի ե-լոյթներով:

(Շար. Ա. Էջէն)

կային Հրեաները, որոնք «դաւաճաններ են», միւս յոյցին կազմակերպիչներուն համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՓՐԻՒ ՏԻՎԼՃԵԱՆ հարցապրոյց մը տուած է «Ռոթ-Ֆրոնթ տը Փարի»ի (Մայիս 3) ուր կ'արտայայտուի վերանորոգողներու մասին, որոնց զօրավիզ եղած է, մինչեւ այն առեն երբ Սիմոնն Վէյլ ուզած է զանոնք իր կառքին լծել: Երես – ոխիան – քաղաքապետը կարգ մը հետաքրքրական տեսակէտներ կը պարզէ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ՎԵՐՋԱՊԻՆԸ ՄՕՏ Է

Ֆութպոլի մրցաշրջանը աւարտելու վրայ է: Ֆրանսայի հայանուն խումբերը —թիւով աւելի քան յիսուն— յոգնութեան նշաններ ցոյց կու տան, ինչպէս, յաճախ, իրենց մրցակիցները: Բացի քանի մը հատէ՝ որոնք վերելքի կամ անկումի հարցեր ունին տակաւին լուծելիք, իւրաքանչիւրը զոհունակ կ'երեւի իր նկատմամբ դիրքէն: Թերեւս այս է նաեւ պարագան Վալանսի Հ. Մ.-ին երկու խումբերուն՝ որոնք չեն յաջողած յաղթել իրենց դաշտին վրայ իսկ: Առաջին կազմը պարտուած է Թուլոն (2)է 3 – 2ով, երկրորդը՝ Վալէնսի, ան ալ՝ նոյն արդիւնքով:

Երկու պարտութիւնները՝ որոնք դրեթէ չեն փոխեր դասաւորումը: Վալանս (1) կը մնայ 6-րդ, Ֆրանսայի երրորդ դասակարգի առաջնութեան մէջ եւ Վալանս (2) 5-րդ, լիկի չրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ:

Այս վերջին ախոյենութեան մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.Լիոն-Տէսին թեկնածու է միշտ վերելքի: Յաղթած է, կիրակի, Ռիլիէօյի (1 – 0), բայց վերելքի ճամբուն վրայ, իր պլհատուր մրցակիցը եղող Աննըսիի խումբըն ալ աւելի լայն յաջողութիւն մը ունեցած է Էմի վրայ (4 – 0), ինչ որ իրեն առաւելութիւն կու տայ հանդիպ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի: Կը մնան երկու խաղեր՝ որոնք վճռական պիտի ըլլան: Հ.Մ.Ը.Մ. պէտք է յաղթէ, չատ կոլեր նշանակելով, ինչ որ դիւրին պիտի չըլլայ:

Այս չաբթուան յայտագիրը. –
Սէն Ռաֆայէլ – Վալանս Հ.Մ.
Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն–Տէսին – Սէյսինէ
Ուշ–լա–Մոլիէռ – Վալանս Հ.Մ. (2)

● ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑՈՒՄ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Գրած էինք արդէն թէ Ստեփանակերտի «Երազանք» խումբը, այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով, կը մասնակցի Հայաստանի ախոյենութեան՝ որ կը տօնէ իր յիսնամեակը:

Մրցաշարքին բացումը յուզիչ եղած է Ստեփանակերտի մարզադաշտին վրայ՝ ուր շուրջ երկու հազար հանդիսատեսներ յարգած են երկրաշարժին զոհերուն յիշատակը մէկ վայրկեան լռութեամբ: Տեղական խումբը յաղթած է Ապարանի «Նիգ»ին 2 – 1:

Ճշդենք որ «Երազանք»ը քաղաքին լաւագոյն խումբը չէ: Լաւագոյնը կը պայքարի «Արցախ» անունին տակ, Ռոբհ. Միութեան երրորդ դասակարգի առաջնութեան մէջ: Վերջերս, փորձ–մրցման մը ընթացքին, «Արցախ» յաղթած է Սբովեանի «Կոտայք»ին 3 – 1–ով:

***

Հակառակ ադէտին, Սպիտակի եւ Լենինականի Ֆութպոլի ակումբները չեն հրաժարած մասնակցելէ միութենական ախոյենական մրցումներուն: Կը խաղան երրորդ դասակարգին մէջ: Խաղերը տեղի կ'ունենան Արթիկ քաղաքի մարզադաշտին վրայ՝ որ կրնայ ընդունիլ 5000 հանդիսատես: Երկու ադէտեալ քաղաքներու խումբերը հանդիպած են արդէն իրարու հետ ախոյենական գծով: Սպիտակ յաղթած է Լենինականի (Շիրակ) 3 – 2–ով:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

● ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ԴԻՐՔԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Սամփօ մարզաճեմին մէջ —ըմբշամարտի տեսակ մը— Հայաստան ունի երկու միջազգային մակարդակի մարզիկներ՝ Գագիկ Ղազարեան (կիրովական) եւ Գուրգէն Թումթխալեան (Լենինական): Երկուքն ալ յաջող կերպով մասնակցած են վերջերս, Մոնկոլիոյ մայրաքաղաք Ուլանպատորի մէջ, աշխարհի բաժակի մրցումներուն: Ղազարեան (62 կգ.) չահած է առաջնութիւնը, Թումթխալեան (52 կգ.) երկրորդ դասուած է:

Միշտ ըմբշամարտի մէջ, բայց ազատ ոճով, կեմերովօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած միութենական առաջնութիւններուն ընթացքին, Արմէն Պուրտոյեան (Երեւան), 57 կգ., եւ Նորայր Գէորգեան (Արտաշատ), 52 կգ., ախոյեան հանդիսացած են 1970 – 71 տարիներու ծնունդ մարզիկներու միջեւ: Ըմբշամարտի մէջ, Հայերը յաճախ կը փայլին այսպէս:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

Ժան եւ Քլօտ Հապէչեան եղբայրները՝ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր՝

ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՊԷՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 25–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի, Մայիս 9–ին: Հաւաքուիլ ժամը 11·30–ին՝
Funerarium de Montmorency
28, rue de Groslay, *ուր նաեւ թաղումը կը կատարուի:*

LE CENTRE CULTUREL
Sts SAHAK-MESROP

présente

Serguei Markarian

PIANISTE

(lauréat du concours international de piano Casagrande)

Mardi 9 mai à 20 h 45

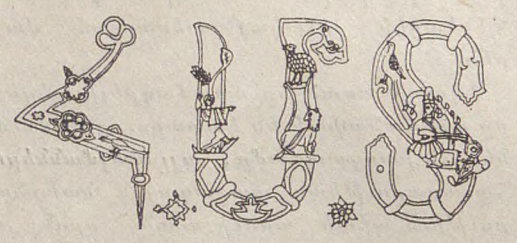
au Centre Culturel Sts Sahak-Mesrop
339, ave. du Prado - 13008 Marseille

au programme :

Beethoven — Brahms — Komitas — Khatchatourian — Babadjanian

Participation au frais 50 Frs.
Etudiants 30 Frs.

Réservation : Tél. : 91. 77. 84. 70

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

LES 13, 14 et 15 MAI

RETENEZ VOTRE

Week-end de PENTECOTE à la mer et au soleil

au VILLAGE VACANCES
DE RAMATUELLE

Tennis — Natation — Planche à voile — Volley ball — Ping-pong — randonnées...
Prix de participation en pension complète:
600 Frs. Adultes
450 Frs. Enfants 6-12 ans
335 Frs. Enfants 2-6 ans
——Option autocar pour le voyage——
Renseignements et inscriptions:
à la Maison de la Culture Arménienne de Décines au 78. 49. 42. 97.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ-ները՝ Գրիգոր եւ Սեդա Խրիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլօտ եւ Անահիտ Ռիվէ եւ զաւակները հոգեհան-դըստեան պաշտօն կատարել կուտան կիրակի, Մայիս 7, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր, մեծ – մօր եւ գոքանչին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԽՐԻՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Շարապխանեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մայիս 7, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԱԶԱՐԱԿԻ

Միհրան Նագգաշեանի մահուան առթիւ՝ ԱԷՆ – Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջոցաւ. –

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ. – Մկրտիչ Նազարեան, ժաք Մելքոնեան 500–ական Ֆր., Ամենուհի Յովսէփեան եւ զաւակները՝ 600 Ֆր., Հայկազ Պօյաճեան 300 Ֆր., Անթարամեան, Մամբրէ Գուլումեան 200–ական Ֆր., Նալպանտեան, Վրէժ Եղբայրեան, Կարապետ Մեհլէմէճեան, Ռոպէր Շելէլէքեան, Յարութիւն Մկրտչեան, Տիկին Կրիզանթի, Հրայր Փիլիկեան, Ռոլան Յովհաննէսեան 100–ական Ֆրանք, Լեւոն Լեւոնեան, Աւետիս Սէմէրճեան, Կարապետ Գալայճեան 50–ական Ֆրանք:

«Յառաջ»ին. – Կարպիս Գուլումեան, Յովհաննէս Յովսէփեան, Կարօ Յովսէփեան 500–ական Ֆր., Գէորգ Յովսէփեան 300 Ֆր., Վերգին Փիլիկեան 200 Ֆր., Վահրամ Ձառայեան, Գրիգոր Պօյաճեան 100–ական Ֆրանք:

Մարսէյլի Համազգայինի Դպրոցին. – Կարպիս Գուլումեան 2000 Ֆր., Մկրտիչ Նազարեան, Այրի Տիկին Թագուհի Գուլումեան 1000–ական Ֆր., Դրօ Գուլումեան, Թագուհի Գուլումեան, Մարք Սէմէրճեան 500–ական Ֆր., Գէորգ Յովսէփեան 700 Ֆր., Մամբրէ Գուլումեան 300, Սիմոն Պօյաճեան, Մարի Խաչատուրեան, Փիէռ Քոլ 200–ական Ֆր., Ռ. Կուսուզեան, Հայկ Սէմէրճեան, Աւետիս Սէմէրճեան 100–ական Ֆր.:

S.O.S. ARMENIE–ի. – *Հայկազ Պօյաճեան 200 Ֆր.:*

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԱՐԵՒՈՐ

Հայերէն եւ Հայերու մասին ֆրանսերէն կամ օտար լեզուներով լոյս տեսած գիրքերու տարածումը դիւրացնելու համար տոկուն հիմերու վրայ, կը ծրագրենք հաստատումը Թղթատարական դրութեան մը, անդամակցութեան կարգով:

Մ. ՊԷԱՔՃԵԱՆ

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար, չահագրգռուողները կրնան դիմել վարի հասցէին.

IMPORTANT

Dans le but de donner de solides bases à la diffusion de livres arméniens ou de livres concernant les Arméniens en français ou en d'autres langues étrangères, nous projetons l'instauration d'un système par correspondance, sous forme d'adhésion.

Pour de plus amples renseignements, les personnes intéressées peuvent s'adresser à :

M. PEGAKGIAN
163, rue de Charenton
75012 PARIS FRANCE

Spécial ARMÉNIE

Les Maisons de la Culture Arménienne de Villeurbanne et de Décines vous invitent à une soirée de TEMOIGNAGE le Samedi 6 Mai à 20h30 à la Maison de la Culture Arménienne de Décines
15, rue du 24 Avril 1915
Jean KÉHAYAN, journaliste au Provençal de Marseille présentera et dédicacera son livre «Le Chantier de la Place Rouge»

Témoignages de nombreuses personnes de la région Lyonnaise qui ont accompagné et distribué les secours en Arménie.

Témoignages et Exposition de photos d'Arthur Hagopian sur le séisme en Arménie.

Pour tous renseignements:
Tél. 78. 49. 42. 97 ou 78. 94. 37. 3

ATTENTION La soirée annoncée à la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne se déroulera à la Maison de la Culture Arménienne de Décines.

« HARATCH »

TELECOPIEUR (FAX) :
N° 48 00 06 70

TELEX :
N° 280 868 Haratch

PARENTS D'ELEVES, FAITES COMME NOUS...

Le TEBROTZASSERE

ECOLE BILINGUE
de la MATERNELLE au SECONDAIRE
EN DEMI-PENSION AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

* **Un ENSEIGNEMENT MODERNE et de QUALITÉ avec des PROFESSEURS MOTIVÉS,**
* **Une AMBIANCE ARMÉNIENNE et FAMILIALE**
* **Un COMITÉ de PARENTS DYNAMIQUE**

REJOIGNEZ-NOUS
EN INSCRIVANT VOS ENFANTS

ÇA BOUGE AU TEBROTZASSERE !

Inscriptions et Renseignements :

ECOLE BILINGUE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 43. 81. 01. 72
SNCF « Pavillons s/s Bois »

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 6
SAMEDI
6 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E .— 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.007 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.007

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

«ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՄԵԶԻ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՄԲՈՎ»

Կ'ըսէ Ա. Ցակոբեան

ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ ԱՆԴԱՄԸ

Թանօթ է, որ Ղարաբաղ Կոմիտէի բանտարկուած անդամներէն մէկը՝ Ալեքսանդր Ցակոբեան ազատ արձակուած էր ապրիլ 28) եւ Երեւան վերադարձած էր, ուր հսկողութեան տակ պիտի մնար մինչեւ իր դատավարութիւնը: Ենթական, Պատմական Գիտութիւններու թեկնածու է եւ Գիտութեան Ակադեմիայի արեւելագիտութեան հիմնարկի գիտաշխատող:

Մայիս 5–ին, «Լիբերասիոն» հարցազրոյց մը լոյս կ'ընծայէր Ցակոբեանի հետ, ուր ան կը պարզէ իր տեսակէտները Ղարաբաղի ապագային նկատմամբ, նաեւ իր ազատ արձակման պայմաններուն, պատճառներուն եւայլն: Ահա առընչութեամբ ան կ'ըսէ.–

«Ազատ արձակուեցայ Ապրիլ 25–ին, Մոսկուայի Մադրոս բանտէն: Այլեւս հսկողութեան տակ ազատութիւն կը վայելեմ Հայաստանի մէջ: Թոյլ տալու համար, որ դուրս ելլեմ պարտաւորուեցայ թուղթ մը ստորագրել: Ան կը ճշդէ որ 4 զոկի հայր եմ, պէտք չէ հեռանամ երեւանէն, օրէնքէ դուրս որեւէ արարք պէտք չէ գործեմ եւ թէ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ էի «յանցապարտներէն» մէկն եմ»:

Ինչ կը վերաբերի բանտին պայմաններուն, Ցակոբեան կ'ըսէ թէ Մորհրդային Միութեան ամէնէն լաւ համբաւ ունեցողներէն մէկն է (ուտելիք եւ հագուստեղէն, ընդհանրապէս լաւ են), նոյնիսկ առանձնացուած չուրջ 100 բանտարկեալներուն համար: Լրագրողը կը հարցնէ թէ ինչպէս կրնայ բացատրել իր ազատ արձակուիլը»:

«Կարելի է ֆաքի մը պատասխան երեւակայել: Ազատ արձակումս կատարուեցաւ Ապրիլ 24–ի վաղորդայնին եւ ճիշդ ազգութեանց հարցերու լիակատար նիստէ մը առաջ: Կարեւոր երեւոյթ մըն է: Ապա, թերեւս կ'ուզէին ցոյց տալ հայ ժողովուրդին որ մեր ձերբակալութիւնները արդարօրէն անհրաժեշտ եղած էին ճշգրիտ կերպով զանազանելու համար աւելի կամ պակաս յանցապարտները»:

Իսկ միւսները, ի մօտոյ, ազատ կ'արձակուի՞ն:

«Անպայման. բայց ոչ՝ բոլորը: Միայն անոնք որոնք Կոմիտէի ամէնէն փիչ գործօն տարրերն էին: Քննութիւնը կրնայ պաշտօնապէս վերջանալ Մայիս 9–ին: Մեր դատավարութիւնը, ուրեմն, քանի մը օրէն տեղի կ'ունենայ ամբաւ մօտ: Բայց, ոչինչ բոլորովին ապահով է: Վերջին պահուն անակնկալներ կրնան ըլլալ: Մեղադրուած եմ երկու յօդուածի հիման վրայ (206–3, 206–4): Ձիս կը մեղադրեն որ արգիլուած հանրաժողովներու մասնակցած եմ, ընկերային կարգը խանգարած եմ, փոխադրութեան միջոցները կազմակերպած եմ: Անշուշտ հաւանական չեմ: Դատավարութեան ընթացքին, պիտի ուզէի որ քննութեան առնուի իշխանութեանց դերը այդ շրջանին: Գործադրուը ժողովուրդին ընտրած արտայայտութիւնն էր, գործատուն առ գործատուն: Կոմիտէն չէ որ զայն դրդեց, կազմակերպութիւն է: Ղարաբաղ Կոմիտէն դեկավարեց գործադուլները: Գալով փոխադրութեանց, անհրաժեշտ եղած էին ճշգրիտ տոմս, արգելք եղող չեղաւ: Ուրեմն, միշտ օրէնքը յարգեցինք»:

Ազդայնակա՞ն կ'ըսէք.–

«Մեր շարժումը ազգային դեմոկրատ շարժում մըն է: Իշխանութիւնները են, որոնք մեզ դրպէս ազգայնական ներկայացուցին, մեզ ընկերութենէն առանձնացնելու համար եւ հաւատալ տալու միջազգային պայքարի մը, որ կրնայ պատերազմի մը տանիլ: Բայց, իշխանութիւնները կրցան իիչ իիչ սրսկել հակադրբեջանական իրենց թոյները»:

Ապա, Ցակոբեան կը խօսի չարժումին ապագայի մասին:

«Մենք ձերբակալուեցանք երկրաշարժէն անմիջապէս ետք: Հոգեպէս խորտակուած մարդկային եւ տնտեսական հսկայ հետեւանքներով այս աղէտէն, ժողովուրդը, այդ շրջանին, դադրեցուց պահանջները: Բայց, ժամանակին հետ, դուրս ելաւ իր թմրութենէն: Հասկնալու վրայ է, որ գիմադրական այս դրութիւնը դեռ երկար չի կրնար տեւել: Ղարաբաղի մեր պահանջը արդար է: Պէտք է լուծուի ժողովրդավար ուղիներով, այսինքն՝ նոյն ձեւով, ինչ որ ըրած էինք անցեալին, օրինականութեամբ: Բայց, հարկ է նոր բան հնարել նկատի առնելով ժառանգը այն ուժերուն, որոնք կը կազմեն շարժումը: Չեմ կրնար նախատեսել յեղաշրջումը: Գիտեմ, սակայն որ իշխանութիւնները կրկին պիտի փորձեն տկարացնել մեր շարժումը զայն շեղեցնելով դէպի միջ – ազգային կռիւ մը: Բայց, շուրջը կը տեսնեմ, որ պիտի չյաջողին»:

Տաք ու պաղ կայ, Ցակոբեանի այս առջին յայտարարութիւններուն մէջ, եթէ լաւատես կը մնայ Ղարաբաղի նկատմամբ, աւելի իրատես է, չըսելու համար յոռետես ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղ Կոմիտէի միւս անդամներուն: Ըստ երեւոյթին հաւաքական պատասխանատուութիւն նկատի չառնուիլը, եւ աւելի կամ նուազ «յանցաւորներ» կան: Ասիկա կը հաստատուի նաեւ ուրիշ անդամի ազատ արձակման սուտ լուրով, հակառակ «հաւատի» աղբիւրներուն: Զորեքշաբթի ուրախութիւնը Հինգշաբթի վերածուեցաւ խոր յուսախաբութեան մը:

***

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ...

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ՞Ն

Ուրբաթ առաւօտ նոր յուսալքիչ լուրեր կը հասնէին Երեւանէն: Մարդ չուզեր իսկ հաւատալ: Բայց, ճշմարտութիւնը էր, եւ դրուն ալ արդէն Պրաւդան է (ճշմարտութիւն): Հիմնական մաքրագործումներ կը կատարուին առողջապահութեան Նախարարութեան մէջ, փոխ – նախարարը պաշտօնազրկուած է, որուվհետեւ այլեւս կարելի չէ եղած ընթացք չընտալ բողոքներու եւ վրդովումին, որոնք ծայր տուած են Երեւանի Կրուպսկայա հիւանդանոցին (կանանց եւ ծննդաբերութեան հիմնարկ) անընդունելի վիճակին պատճառով: Հոն կը վխտան մուկ, առնէտ եւ միջատ (ֆափաո), այնքան որ գործողութեանց սեղաններուն տակ մուկի թակարդներ դրուած են: Բայց եւ այնպէս 25 նորածին մեռած է արդէն վերջին քանի մը ամիսներուն:

Ի՞նչ ըսել: Ինչպէս կարելի է հանդուրժել նման կացութեան մը, որ միայն ու միայն մաքրութեան հետ կապ ունի: Ոչ հասնող օդնութիւնը, ոչ ալ դրամը կընան բանի մը ծառայել, երբ այսքան ապիկար իշխանաւորներ կան երկրի մը մէջ:

***

ԿՐԿԻՆ ԵՂՎԱՐԴԻ ՋՐԱՄԲԱՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Եղվարդի մէջ 228 միլիոն խորանարդ մեթր տարողութեամբ ջրամբար մը վառուցանելու ծրագիրը 1988–ի Սեպտեմբերէն ի վեր հրապարակային բանավէճի նիւթ դարձած էր Հայաստանեան մամուլին մէջ: Մինչ գիտական աշխարհէն անուններ անպատեհութիւն չէին տեսներ այս ծրագրին մէջ, մտաւորականներ կը դուշագնէին կարելի վտանգներու դէմ, արհաւիրքի մը հեռանկարը պարզելով (տե՛ս. «Ցառաջ» Ապրիլ 4): Թէր ու դէմ կարծիքներու բախումը յանգած է վերջապէս ծրագրի որոշ փոփոխութեան մը. «Մորհրդային Հայաստան» օրաթերթի Ապրիլ 25–ի թիւէն կը կարդանք թէ Եղվարդի ջրամբարը պիտի կառուցուի, փոխանակ 228 միլիոն խոր. մեթրի, 94 միլիոն խոր. մեթր տարողութեամբ միայն: Որոշումը տրուած է Հայաստանի Նախարարաց Մորհուրդին կողմէ, որ յանձնարարած է նաեւ վեց ամսուան ընթացքին պատրաստել փոքր ջրամբարներու եւ Ըրեւկատրակայանների չինարարութեան ցանցի մը ծրագիրը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ – ՔԱԼԵՏՈՆԻԱ

ՁԻՊԱՈՒ ԵՒ ԵՈՒԷՆԷ-ԵՈՒԷՆԷ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ի ՇԱՀ ՈՐՈ՞Ւ ԽԱՂԱՂԱՍԷՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐԸ

Դէպքերը, նման մարդոց, գիրար կը հրմշտկեն եւ Ուէյլսի մահափորձը յանկարծ բարձի թողի ըրաւ Արաֆաթի «քաւութքը» որ բերնի ծամոց եղած էր արտասանուած պահէն իսկ:

Ինչ որ պատահեցաւ Նոր – Քալետոնիա անդամ մը եւս կը փաստէ, որ կան մարդիկ, կան ուժեր որոնք ո՛չ խաղաղութիւն կ'ուզեն, ոչ ալ որեւէ հաշտարար լուծում եղած հարցերուն: Եւ այս ծայրայեղները, որոնք արարքը կը կատարեն, պարզապէս գործիքներն են հակախաղաղութիւն կամ հակալուծում խմբակներու:

Ընտրուած Թուականը դիպուած չէր անշուշտ: Տարելիցն էր ուրիշ ողբերգութեան մը, որ տեղի ունեցաւ անցեալ տարի Մայիս 5–ին: Ապրիլ 22–ին, Մելանէզիէնները խումբ մը կը յարձակէր Ուվէայի կղզիին Ֆայաուէի դինուորական ոստանին (ժանտարմերի) վրայ, չորս ոստիկան կը սպաննուէին, 27 ուրիշներ պատանդ կը բռնուէին: Մայիս 5–ին,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Խօսքը խորհրդահայ Սփիւռքին մասին է· Հայաստանեան մամուլին համար «ներքին Սփիւռք»ին: Անոր «բախտաւոր» մէկ հատուածը ունի ազգային դպրոց, մշակութային փոքր ու մեծ կեդրոններ· սակայն միւսը «կտրուած է իր արմատներէն, կարօտն է անթեղել սրտում դէպի իր դպրոցը, իր մշակոյթը, իր լեզուն»: Ու այս հատուածը «տասնամեակներով դուրս է մնացել մայր Հայաստանի ուշադրութիւնից»: Ու այս անուշադրութիւնը կը բացատրուի քիչ մը անարդարօրէն ամբաստանուած բառով մը, ամօթխածութեամբ:

«Խորհրդային Հայաստան»ի յատուկ թղթակից Ց· Այվազեանի Լենինգրադէն ուղարկուած դրութեան մէջ կ'ըսուի.– «...Մայր Հայաստանի դրսեւորած ամօթխածութիւնը իր տարատիպ զաւակներուն առօրեայով, եւ ակատագրով զբաղուելու հարցում: Միւս հանրապետութիւններում բնակուող Հայերին յուզող այս կամ այն հարցով հետաքրքրուելը, թէկուզեւ լեզուի, մշակոյթի ապագայէզներում ընթանց օգնելը հարեւանների ներքին գործերի միջամտութիւն չդիտուի՞ յանկարծ»:

Դժուար չէ հասկնալ, ճշմարտութեան սիրոյն, «ամօթխածութիւն» բառը փոխարինելիք տեղն եղերը դուշակել· սակայն այս վերջիններուն առթիւ դառնութենէն խուսափելու համար կ'երեւի, Ց· Այվազեան կը նախընտրէ Հայաստանը ժթ· դարու կոյսի մը պատկերով ներկայացնել, որուն ամէնէն ցայտուն յատկանիշն էր ամօթխածութիւնը:

Թղթակցութիւնը կը պատմէ Լենինգրադի Դերասանի Տան մէջ տեղի ունեցած երեկոյթի մը, որուն ընթացքին հիմնադրուած է «Հայ մշակոյթի բարեկամների Ընկերութիւն»ը: Անոր նպատակներն են, –ինչպէս կը ներկայանէ Կարէն Իւբրաչեան – քաղաքին մէջ հայ մշակոյթի պանդան դասախօսութիւններ կազմակերպել, հրաւիրել հայկական արուեստի խումբեր, մենակատարներ, կազմակերպել ցուցահանդէսներ, ստեղծագործական հաշուետուութիւններ, հայերէնի դասաւանդութիւններ, Լենինգրադի ու Հայաստանի միջեւ մշակութային աւելի սերտ կապերու միջնորդը ըլլալ, եւայլն·:

Հիմնադրութեան երեկոյթին ներկայ կ'ըլլայ Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը, մշակոյթի հայկ· փոնտի նախագահ Վարդգէս Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ:

Լենինգրադի Սմոլենսկեան գերեզմանատունը գտնուող հայկ· եկեղեցին բացուած է գործածութեան· ամէն չարաթ եւ կիրակի օրերը հաւատացեալներուն համար ժամասացութիւն կը կատարուի:

Վ· Պետրոսեան խօսք առնելով այս առթիւ, կ'ըսէ· «երկար ժամանակ մենք միայն խօսում էինք բարեկամութեան եւ եղբայրութեան մասին, բայց դրանք դատարկ բառեր էին: Աւելի հեշտ է սիրել, քան ճանաչել»:

Լենինգրադի հայկական ընկերութիւնը մէկն է բազմաթիւ նմաններէ· ան եւս պիտի միաւորէ իրենց երկրէն հեռու ապրող Հայերու մշակութային, ազգային, լեզուական պահանջները: Ու այդ առաքելութեան մէջ «պարտաւոր ենք օգնելու նրանց··· մենք ենք նրանց յոյսն ու ապաւէնը» կ'ըսէ «Մորհրդային Հայաստան»ի թղթակիցը:

Հաստատում մը որ հրամայական մըն է միաժամանակ, ուղղուած՝ մայր հայրենիքին· այդ հաստատումը կը հրամայէ որ Հայաստան իր հեռաւոր զաւակները վիճակով հեռաքրքրուելու գործին «հարեւաններուն ներքին գործերին միջամտութիւն» նկատուելու վախը մէկդի ձգէ· բայց մանաւանդ դադրի «ամօթխածութեան» ժամանակավրէպ քողով ներկայանալու ներկայ քաղաքական աշխարհին:

Ա· ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՏ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐԸ ԿԵՂԾ ԵՆ»

Հ. – Ի՞նչ տեսակ գեղծումներ կան այդ փաստաթուղթերուն մէջ:

*Պ. – Օրինակի համար իրենց հրատարակած փաստաթուղթերէն մաս մը ծածկագրով գրուած են. պատերազմի ընթացքին ծածկագրութիւն կը գործած – ւի: Սակայն մենք փաստած ենք թէ այդ թուականին Օսմանեան Պետութիւնը այդ ծածկագիրը չէր գործածեր ... որովհետեւ մեր մօտ ծածկագրերու տետրերը կան ... ատոնց բուն օրինակները կան ... Անոնցմէ հրատարակած փաստաթուղթերուն սորագրութիւնները կեղծ են ... փաստաթուղթերը կեղծ են ... այն տարիճանի որ օրինակի համար չրջան մը, երբ Հալէպի կուսակալը Ապտիւլհալիք պէյ, այդ պաշտօնին գլուխն անցած չէ, անոր սորագրութեամբ փաստաթուղթեր ցոյց կը տրուին ... որովհետեւ չրփոխած են թուականները: Թուականները չեն համապատասխաներ իրարու: Վերջապէս, Օսմանեան Պետութիւնը Հայերու համախումբ սպանութեան մը ոչ նըպատակը ոչ ալ հրամանագիրը մը ունի: Ընդհակառակն, աքսորէն առիս մը առաջ Սերասթոյ մէջ հայկական եկեղեցիի մը չինութեան համար արուած արտօնագիրը մը կայ: Ակէ զատ, կ'ուզեմ պատմել... Աքսորէն եւրք այս գործողութեան ընթացքին յանկարծ նկատուած հարիւրաւոր պաշտօնատարներ դատուեցան, ոմանք կախաղան բարձրացան: Դատուողները դէպքին ընթացքին անիսոյթ գոնուողներ էին: Օրինակ, կարաւանին վրայ յարձակում գործուած կը, սակայն խնդրոյ առարկայ անձը հարկաւոր միջոցառում – ներու չէր ենթած...: Անշուշտ դատաբան հանուածներու միջեւ թալանողներ, պատիւ բռնաբարողներ ալ կային: Օսմանեան Պետութիւնը անոնց իրենց արժանի պատիժները տուաւ: Յեղասպանութեան նպատակ ունեցող Պետութիւն մը իր պաշտօնատարը այս հարցին համար կը դատէ ու մահապատիժ կը գործադրէ՞: Այլ հարց որ ոճիր, պատիւ բռնաբարում դէպքեր, ամէն կարգի թալան ... Թուրքերու դէմ նման արարքներ Հայերու կողմէ ալ գործուեցան աքսորէն առաջ...: Ասոնց բոլորին փաստաթուղթերը պաշտօնական գրութիւններու ձեւին տակ գոյութիւն ունին մեր դիւանները մէջ...: Հոս կարեւոր բան մը եւս կ'ուզեմ պատմել ... 1914 – 1922 տարիներուն ընթացքին Հայերը ճիշդ 11 դիւեալ պայքարի մասնակցեցան: Ասոնք, կամ ուրիշներու հետ պատերազմներ էին կամ ապստամբութիւն ... Այս բախումներուն ընթացքին զէնքի դիմեցին Թուրքերու, Վրացիներու, Ադրբեջանցիներու դէմ: Զէնքի դիմեցին Օսմանեան կառավարութեան, Անգարայի կառավարութեան դէմ...: Ամէն տեղ համագործակցեցան դրսեղ ուժերու հետ: Ինչպէս իրենք մեծ թիւով մարդ ապաննեցին, իրենցմէ ալ շա ա– չատեր մեռան: «Ի՞նչ պատահեցաւ այդ 260 հազարին» հարցումին պատասխանը հոս ալ կարելի է գտնել, ահա...: Ութ տարուան ընթացքին ճիշդ 11 պատերազմի մասնակցեր են: Այս մասնակցութիւնները կը բացայայտուին նաեւ հայկական փաստաթուղթերով: Մինչդեռ հիմա այնպէս մը մէջտեղ կ'ելլեն որ կարծէք այս պատերազմներուն ոչ մէկ հայ մեռած է...: Ու այսօր անոնք կ'ելլեն մեզմէ պահանջելու այդ մեռելներուն թիւը: Իրականութիւնները այնքան յստակ են որ...: Այս 260 հազար հոգիին մէկ մասը պատերազմներու մէջ մեռաւ: Իսկ մնացեալները անօթութեան, սովի, կլիմայի փոփոխութիւններու զոհ գացին:

Հ. – Հետզհետէ օսմանեան դիւանները կը բացուին. արդեօք այս հարցին վերաբերեալ մեզի ի նպաստ նոր փաստաթուղթեր կը յայտնուի՞ն:

Պ. – Մեծ թիւով ... 1691 – 1895–ի շրջանը դասաւորուած է ... ամէնքն ալ ի նպաստ մեզի են: Մինչեւ այսօր ոչ մէկ փաստաթուղթ յայտնուեցաւ որ մեզ նեղ կացութեան կը մատնէր:

Հ. – Եթէ յայտնուի, այդ պարագային չե՞ւիֆ կրնար զանուիֆ ծածուկ պահել...: Նման փաստաթուղթ մը ամբողջ աշխարհին պիտի չներկայացնեիֆ: Ոչ մէկ ազգ կ'ընէ նման բան:

Պ. – Կարելի չէ ծածուկ պահել ... որովհետեւ բոլոր փաստաթուղթերը կապուած են իրարու:

Հ. – Ենթադրեմ որ Օսմանեան Պետութիւնը փաստաթուղթ մը ձգած ըլլայ, ուր ըսուի «Ամսորի պատրուակով ոչընչացուցէք Հայերը ու ցեղասպանութեան ենթարկեցէք»: Ու այս փաստաթուղթը մէջտեղ ելլէ. չե՞ւիֆ ոչնչացնեիր անմիջապէս:

Պ. – Մինչեւ հիմա ձեռք անցած փաստաթուղթերը ցոյց կուտան թէ նման հակառակ վաւերաթուղթի մը յայտնութիւնը հաւանական չէ: Տեսէք, նացիական Գերմանիան հակառակ իր ամբողջ վարպետութեան, Հրեաներու ցեղասպանութեան վերաբերեալ տասը – հազարաւոր փաստաթուղթերով բռնուեցաւ ու պատասխանատուները Նիւրնպէրկի մէջ դատուելով պատիժներ կրեցին: Չկրցան ոչնչացնել այդ վաւերաթուղթերը: Օսմանեան կառավարութիւն մը որ քայքայումի սեմին կը գտնուէր, ի՞նչպէս կրնար նման փաստաթուղթեր ոչընչացնել: Պէտք է ատոնք կայսրութեան ամէն անկիւնները հասած ըլլան ... միակ օրինակ մը իսկ բաւարար է որպէս ապացոյց...: Չէ, ոչինչ մէջտեղ ելաւ:

Հ. – Ո՞րն է այն նիւթը, ուր Հայերը այս նիւթին – ցեղասպանութեան պնդումներուն – մէջ ամէնէն աւելի զօրաւոր են ու մեզ նեղը կը դնեն:

Պ. – Երբեք նման հարց չկայ: Գաղափարական դեռնի վրայ ծայր աստիճան տկար են: Անոնց ուժը, որոշ երկիրներ ճնշումի բանեցնող կարգ մը խումբեր կազմելու մէջ կը կայանայ: Պէտք է խոստովանինք որ որոշ չափով կը յաջողին այս մարզին մէջ: Ակէ զատ, իրենց հրատարակածներէն ոչ մէկ փաստաթուղթ զժուարին կացութեան մատնած է մեզ: Երբեք, գաղափարական դեռնի վրայ զժուարին կացութեան չմատնուեցանք ... Մտածեցէ՛ք. միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ հայկական 27 թերթ կայ: Ակէ զատ կան հայկական կազմակերպութիւններ, զօրաւոր խմբակներ: Քարոզչական դեռնի վրայ կը յաջողին մեզ դերազանցել:

Հ. – Այո, յատկապէս 1914–էն սկսեալ տխուր դէպքեր պատահեցան ... ու կարճ ժամանակ մը ետք ծայր առաւ հայկական ահաբեկչութիւնը...: Աքսորին պատասխանատու իթթիհատական կառավարութեան կարգ մը դեկավարները այլեւս արտասահմանի մէջ կը գտնուէին: Ո՞րքո՞ւիֆ, ե՞րբ սպանելով սկսան ահաբեկչութիւնը:

Պ. – 1921–ին Պեռլին, սպաննեցին Թալեաթ փաշան ... 1922–ին ձէմալ փաշան իր թիկնապահներուն՝ Սիւրէյյա եւ Նուսրէթ պէյերուն հետ Թիֆլիս ... վարչապետ՝ Սաիտ Հալիմ փաշան, Իթթիհատի ծանօթ դէմքերէն Պահաատին Շաքիրն ու ձէմալ Ազմի պէյը: Հայերը կը պնդեն նաեւ թէ 1922–ին Մ[illegible] Ասիոյ մէջ իրենց գնդացիրով սպաննած են Ինվէրը փաշան: Կրնայ ճիշդ ըլլալ այս պնդումը: Այսինքն, մեզի յայտնի է թէ Ինվէրը փաշան 1922–ին Մ[illegible] Ասիոյ մէջ այդպէս մեռած է. կրնայ Հայերու կողմէ սպաննուած ըլլալ:

Հ. – Յետոյ, տարիներ անցան: Ահաբեկչական արարքները կանգ առին: Օր մը վերսկսան: Մեր դիւանագէտներէն ու պաշտօնատարներէն քանի՞ հոգի ճահատակեցին:

Պ. – 41 հոգի ... վերջին գործողութիւնը 1986–ին, Ասորեստանի մէջ, Մելպուրնի մեր հիւպատոսարանին առջեւ ռումբի մը պայթումն էր: Մէկ հոգի մեռաւ: Այնպէս կը կարծուի որ մեռնողը ռումբը դեռեղող Հայն էր:

Հ. – Սա միջոցին այնպէս կը թուի թէ դադրեցուցած են ահաբեկչութիւնը. արդեօք միջոց մը ետք կը վերսկսի՞:

Պ. – Չեմ դիտեր ... թէեւ ահաբեկչութեան կողմնակից Հայերը փոքրամասնութիւն էին: Մեծամասնութիւնը դէմ էր նման արարքներու:

Հ. – Սէսորի խնդրին մասին, որպէս վերջին խօսք, ի՞նչ կ'ուզէք ըսել. սիմֆոնի որպէս համառօտ ամփոփում մը:

Պ. – Օսմանեան իշխանութիւնը չրջանին շատ համբերատար գոնուեցաւ ու նոյնիսկ ուշ մնացած է աքսորի ուղարկումի տարբերութեան: Իր պետութիւնը թիկունքէն հարուածող, երկիրը զրաւող թշնամիին հետ բացայայտ գործակցող մարդոց, պետութեան դէմ ապստամբող Հայերուն կարելի էր արդարեւ ուրիշ ծանր պատիժներ տալ: Օսմանեան պետութիւնը ակամայ որոշեց տեղահանութիւնը: Սակայն պարտաւոր էր: Պատերազմներուն մէջ Պետութիւնը ստիպուած էր այս կարգի որոշում մը տալու... Մենք երբեք «ի՞նչ լաւ, լաւ որ այս բաները պատահեցան» չենք ըսեր: Այն ժամանակ ալ իրաւացի էինք, այսօր ալ. Ամբողջ սրտով կը հաւատամ ասոր:

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈԶՈՒՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ապրիլ 24–ը յատուկ չուքով մը նչուեցաւ այս տարի Քէօլնի մէջ, տեղւոյն հայ համայնքին վարչութեան նախաձեռնութեամբ:

Առաւօտուն, գերմանական ձայնասփիւռը երկու յայտագրերու մէջ զրոյց ունեցաւ Ռալֆ Ժորատանոյի եւ Փրոֆէսէօր Հ. Նոլթիի հետ, Հայերու ցեղասպանութեան մասին: Հեռատեսիլն ալ երեկոյեան «Այժմէականութեան ժամ»ուն ընթացքին անդրադարձաւ այս թուականին իմաստին:

Ողեկոչումի հանդէսը տեղի ունեցաւ անգլիական կեդրոնին մէջ: Ցուչի այս երեկոյին բացումը կատարեց Միհրան Տաղաղ, ապա արտայայտուեցան երկու դասախօսները՝ Ռ. Ժորատանօ եւ փրոֆ. Հ. Նոլթի:

Առաջինը, որպէս Հրեայ արտայայտուղ մը, կարեւորութեամբ չեշտեց այն պարագան, որ պէտք է հրաժարիլ աղէտի մրցակցութենէն: «Ոչ թէ մրցակցութիւն, այլ զոհերու համակամութիւն մըն է պէտք եղածը» ըսաւ Ռ. Ժորատանօ, անդրադառնալով նաեւ այն իրողութեան որ Թուրքիոյ ըրածը ոճրագործը զոհի, զոհը ոճրագործի վերածելու արարք մըն է: Ան ըսաւ թէ պէտք չէ ջանք խնայել Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին համար. կոչ ուղղեց նաեւ Գերմանիոյ որ այս հարցին բերէ իր մասնակցութիւնը:

Երկրորդ դասախօսը՝ Հ. Նոլթի աւելի դիտական մօտեցումով արտայայտուեցաւ նիւթին մասին, ընդգծելա – հոգեբանական տեսանկիւնէն: Ցետոյ դեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Մեծծօ սոփրանօ Հ. Քաչիուակի, Հ. Կրիֆիթ որ դաշնակով նուագեց Կոմիտաս եւ Պեթհովէնէ:

***

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանս քաղաքը, Ապրիլ 24–ը ոգեկոչելու նկատմամբ, երկար տարիներէ ի վեր միասնականութեան տիպար դաշտ մը կը ներկայացնէր:

Վերջին մի քանի տարիներուն, թէեւ ունեցաւ այդ միասնականութիւնը խանգարող «հայկական զժուարութիւնը», բայց այս տարի, դարձեալ չնորհիւ տեղւոյն Ազգային Մխիթեան եւ մանաւանդ նախագահ՝ տոքթ. Մ. Գոհարեանի համբերատար եւ սպառիչ ճիգերուն, ու նաեւ կարգ մը այլ կողմերու լայնախոհութեան, մէկուկէս միլիոն նահատակ – ներուն եւ վերապրող գաղութին խնայուեցաւ երեք միլիոն « ըսի – ըսաւ» ... եւ տեղի ունեցաւ վայել ոգեկոչում, առանց «մինչ»ի եւ «դուք»ի...:

Շաբաթ, Ապրիլ 22, ամբողջ օրը Նոր սերունդի երիտասարդները, քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ, ներկայացուցին վաւերագրական սքաուտ մը:

Կիրակի, Ապրիլ 23–ի գիշերը, Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ, Ռամկավար երիտասարդները կազմակերպած Հսկում մը:

Ջահերու եւ մոմերու լոյսին տակ, հայ եւ ֆրանսացի հոգեւորականներ, բիլ նահատակներու հոգիներուն համար աղօթք մատուցանեցին եւ օրհնեցին մատաղը, որ բաժնուեցաւ բոլոր ներկաներուն եւ մինչեւ ուշ գիշեր այգլողներուն:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 24–ի առաւօտեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ եւ հոգեհանգիստ մատուցուեցաւ նահատակներու հոգիներուն համար:

Կէսօրէ ետք ժամը 18–ին, Շան Մարսի հրապարակին վրայ, Հ. Ց. Դ. կողմէ կազմակերպուած էր միջոցում մը Հայերէն եւ Ֆրանսերէն ճառախօսութիւններով վեր առնուեցաւ Հայ Դատը:

Ապա բազմութիւնը, թափօրով յառջացաւ դէպի Ապրիլեան Յուշարձանը, ուր դարձեալ հանդէս այլ բազմութիւն կը սպասէր զիրենք:

Յուշարձանին առջեւ, պաշտօնական հանդիսութեան, ներկայ էր Տրոմ նահանգի նահանգապետը, զինուորական բարձրաստիճան սպաներ, Վալանսի քաղաքապետը իր աւագանիով եւ խորհրդականներով, հոգեւորականներ եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Եկեղեցւոյ երգչախումբին Ֆրանսական եւ Տէր Ողորմիան երգերը եղան, խօսք առին Ազգային Միութեան նախագահ՝ տոքթ. Մ. Գոհարեան, քաղաքապետ՝ Թողիկէ վարդապետ Զանտրեան եւ վալանսի քաղաքապետ՝ Ռ. Փէս:

Ապա, ժողովուրդին մէկ մասը, մօտ 8·30–ին, Յուշարձանէն ուղղակի գնաց Թէաթը տը Ռոն, ուր տեղի ունեցաւ վերջին ձեռնարկը:

Ազգային Միութեան նախագահը, տոքթ. Մ. Գոհարեան, իր բացման խօսքէն ետք, մէկ առ մէկ բեմ հրաւիրեց Ց.Մ.Մ.Ը., Վ. Վարդանեան, Ռ.Ա.Փ. Պր. Ն. Քէշիշեան եւ Հ.Ց.Դ.ի Տիկին Հէկեան, ներկայացուցիչները, որոնք արտայայտուեցան ցեղասպանութեան չուրջ, դանազան տեսանկիւնէներէն:

Տոքթ. Մ. Գոհարեանի փակման խօսքով, վերջ գտաւ, 1989–ի Վալանսի յուշակի տուրքը, մեր բիւր նահատակներուն:

Ա. Ֆ.

***

ԿԱՓ

Կիրակի, Ապրիլ 23, ժամը 10–ին ԿԱՓ հայ համայնքէն ներկայացուցիչներ նախմբեցան «զինուորական յուշարձան»ին առջեւ, ուր հայ մարտիկի մը՝ Համբարձում Մարաբրոսեանի անունն ալ ձանագրուած է: Ծաղկեպսակի զետեղումէն ետք, նոյն օրը, ժամը 16–ին սգաւոն մը տեղի ունեցաւ Կափ–ի Տիգրանեան Մխիթեան կազմակերպութեան Հոն Թաղուր Թաղուրեան զրուանները չեց ողբերգութենէն: Ապա ցուցադրուեցաւ զուիցերական հեռատեսիլին մէկ ժամուան փաստաւաւերագրական որ պատրաստած էր Հայաստանի երկրաշարժէն ետք.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի հայ գաղութը բարեդէպ առիթն ունեցաւ վայելելու փրոֆէսէօր Մարկ. Նշանեանի ներկայութիւնը, Ապրիլ 14, Ուրբաթ երեկոյեան, Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ, Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կազմակերպած դասախօսութիւններու չարքին որպէս հիւրը:

1970-ին Արեւելեան Լեզուներու Հայկական բաժնէն, 1979-ին վկայուած՝ տոքթ. փիլիսոփայութեան, Մարկ. Նշանեան՝ եկած էր «Ages et usages de la langue arménienne» դիրքին մասին դասախօսութիւն մը տալու:

Իր դասախօսութեան յիսուն վայրկեաններու տեւողութեան, Մարկ. Նշանեան համայեց սակաւաթիւ ըլլալու հարկութիւնը:

Փարիզ, Լոս – Անճըլըս, Երուսաղէմ եւ վիճնայի մէջ հայ գրականութիւնը ուսուցած՝ Մարկ. Նշանեանի չորս հարիւրէ աւելի էջերէ բաղկացած դիրքին իրագործման, աշխատակցած են Վարդան Մատթէոսեան, Վալէնթինա Քալղոլարի եւ Շաքէ Մինասեանի նման հմուտ գրիչներ:

Մեծ աշխատութեան մը արդիւնքը եղող այս երկը, կրնանք գրեթէ ամփոփումը համարիլ, զանազան լեզուաբաններու, հայ լեզուի համար մինչեւ հիմա տարած աշխատասիրութիւններուն:

Գիրքը աւարտողներուն մաքերուն մէջ, թերեւս պիտի գոյանայ հարցումներու շարք մը: Մերթ ըմբոստանալով, մերթ գնահատելով վամ գոհանալով, հաւանաբար կարելիութիւնը պիտի ունենան հասկնալու, թէ հայերէնը այսօր ո՞ր աստիճանի վտանգուած լեզու մըն է: Եւ թերեւս պիտի յանդիման այն եզրակացութեան ուր հեղինակը գրած է իր յառաջաբանին մէջ: «Երբ ազգ մը կը կորնչի իր լեզուն, կը կորնչի նաեւ իր ինքնութիւնը, հետեւաբար ան կը դադրի ազգ մը ըլլալէ: Միայն մեր մայրենի լեզուով է որ կրնանք ապացուցանել թէ ի՞նչ ազգի կը պատկանինք»:

Այս էր նաեւ մտահոգութիւնը Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին, երբ առենապետուհին իր բացման խօսքերուն մէջ բացատրեց, թէ մասնաճիւղը իր մշակութային ձեռնարկներուն մէջ տեղ կուտար նաեւ դասախօսութիւններու, կէտ նպատակ ունենալով, գաղթաշխարհին մէջ ապրող ապագայ հայ սերունդին փոխանցել՝ մայրենի լեզուին սէրը եւ զայն պահպանելու հերթը:

Դասախօսութեան աւարտին, եղան հարցումներ մտահոգութիւններով լի:

Տեղի ունեցաւ նաեւ համեստ ընդունելութիւն մը եւ փրոֆէսէօր Նշանեան ստորագրեց իր հատորը:

Որակաւոր դասախօսութիւն մը, որուն բացակայողները անկասկած պիտի զղջան:

ԱՄՊՐՈՊ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՐԿՈՒ ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Նաեւ սպաներէն թարգմանութեամբ)

ՍԱՐԳԻՍ Յ. ԿԻՒԼԼԻՒՃԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ Համազգային Հայ Մշակութային եւ Կրթական Ընկերակցութեան:

Պուէնոս – Այրէս, 1989

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՓԱՍԱՏԻՆԱ. Սիթի Գոլէճի հանդիսա – սըրահը, Ապրիլ 16–ին տեղի ունեցած է ազգային – յեղափոխական երգերու եւ բեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան: Ժ. Գոճեանի նուագախումբին ընկերակցութեամբ ելոյթ ունեցած են Յ. Դրիզոր – եան, Յ. Փամպուքճեան, Վ. Եագուպեան եւ Ճ. Պաղտոյեան: Կարգ մը երգերու մեկնաբանութեան ընթացքին ցուցադրուած են սահիկներ՝ Եղեռնէն, Սումգայիթէն ու աղէտալի երկրաշարժէն տեսարաններով:

***

ԳԱՀԻՐԷԻ «Կումհուրիյէ» հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 25–ին, Հ.Բ.Ը.Մ. – Հ. Ե. Ը.Խ ԺԲ. Նաւասարդեան խաղերուն առիթով, կազմակերպուած է զարուեստական, խմբերգային երեկոյթ մը: Արտասահմանեան եւ հայրենի հիւրերու ներկայ եղած համերգին հանդիսեկած են Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Գահիրէի «Կռունկ» եւ Ազեքսանդրիոյ «Գուսան» երգչախումբերը. իւրաքանչիւրը առանձինն եւ վերջաւորութեան՝ միասնաբար: Եբեկոյթը վայելած է եգիպտահայ երեք յարանուանութեանց կրօնապետերուն հովանաւորութիւնը:

***

ԳԱՀԻՐԷԻ Գալուստեան ազգային վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Ապրիլ 8–ին, տեղի ունեցած է վարժարանին ամավերջի հանդէսը: Ցայտագիրը սկսած է մանկապարտէզի երկգչախումբին արտասանութիւններով ու երգերով, ապա բեմը գրաւած են Ա., Բ., Գ. դասարաններու աշակերտները, իրենց երգի ուսուցիչ՝ Հ. Սարգիսեանի գեկավարութեամբ: Անցեալ տարուան չրջանաւարտներու ելոյթներէն յետոյ տնօրէն Նշան Վարդեան իր հուսկ բանքին մէջ յայտարարած է, թէ չրջանաւարտ խումբին հետ ինք եւս թոշակի կ'անցնէր: Մրցանակներու բաշխումէն ու դադարէն ետք բեմ ելած են Դ. — Թ. դասարաններու երկսեռ աշակերտները եւ հրամցուցած են հայ – բենասիրական ու ժողովրդական երգերու յայտագիր մը:

***

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարին մէջ, Ապրիլ 16–ին, թեմի առաջնորդ Զաւէն Արք. Զինչինեան Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան ցկեանս պատուոյ նախագահ՝ Վահագն Տեփոյեանի յանձնած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին չնորհած Կոնդակն ու Ս. Ներսէս Շնորհալիի չքանչանը: Ազգ. առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած ընդունելութենէն ետք, երեկոյեան, «Թէքէեան» սրահին մէջ տարբերած է յոբելենական ճաշ մը: Օրուան բանախօսը՝ մէթր Հ. Սեդրակեան, որ այս առիթով հրաւիրուած էր Պէյրութէն, վերջին դէպքերուն հետեւանքով չէ կրցած ժամանել ու անոր փոխարէն իր խօսքը կարդացած է Հ. Նազպաչեան:

***

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 6–ին տեղի ունեցած է ոչ սովորական յայտագիր մը, ուր երիտասարդ մտաւորական Վարուժան Գազանճեան ունկնդիրներուն հետ քննարկած է ըմպելիքի բանաստեղծութիւնը: Դասախօսը ներածականով մը բացատրելէ ետք ըմպելիքի բանաստեղծութեան իմաստը, նախապէս ներկաներուն բաշխած ինը բանաստեղծութիւններէ միայն մէկ նոյնը կրցած է քննարկել, յառաջացած ժամուն պատճառաւ: Ձեռնարկը գէթ անգամ մը եւս կը կրկնուի, այս անգամ կատարելու համար միայն քննարկումը նոյն – բանաստեղծութիւններուն:

***

ԳԱՀԻՐԷԻ Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 6–ին տեղի ունեցած է ոչ սովորական յայտագիր մը, ուր երիտասարդ մտաւորական Վարուժան Գազանճեան ունկնդիրներուն հետ քննարկած է ըմպելիքի բանաստեղծութիւնը: Դասախօսը ներածականով մը բացատրելէ ետք ըմպելիքի բանաստեղծութեան իմաստը, նախապէս ներկաներուն բաշխած ինը բանաստեղծութիւններէ միայն մէկ նոյնը կրցած է քննարկել, յառաջացած ժամուն պատճառաւ: Ձեռնարկը գէթ անգամ մը եւս կը կրկնուի, այս անգամ կատարելու համար միայն քննարկումը նոյն – բանաստեղծութիւններուն:

***

ՊՈԼՍՈՑ «Ուրարտ» արուեստի ցուցասրահին մէջ, Ապրիլ 21–ին, բացուած է երիտասարդ նկարիչ՝ Արթին Տէմիրճիի ցուցահանդէսը, ուր մէկտեղուած են մօտաւորապէս երեսուն մեծածաւալ պատառաներ: Թուրք արուեստի չրջանակներուն մէջ ճանաչում գտած նկարիչին գործերը բաղկացած են մանաւանդ պէս նաթիւր մորթերէ եւ կնոջական դիմանկարներէ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան թատերախումբը, Ապրիլ 20–ին, իր կեդրոնին բեմին վրայ ներկայացուցած է այս տարուան երկրորդ թատերախաղին առաջին ներկայացումը: Թատերախումբը, բեմադիր Միսաք Թորոսի գեկավարութեամբ այս անգամ բեմ հանած է չատ դժուար եւ սարսափազդու թատերախաղ մը, վախու դրականութեան նմոյշ մը, հայերէնի թարգմանուած նոյնինքն բեմադիրին՝ Միսաք Թորոսի կողմէ: Փ. Գուլի «Ուրուականի գաղտնիքը» անուն թատերախաղին առաջին ներկայացումը չատ յաջող անցած է:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ Եռ – Սի – Էլ – Էյ համալսարանին մէջ կազմակերպուած տեմինարին, Ապրիլ 4–ին, փրոֆէսէօր Շաւարշ Թորիկեան, Հայկական Միջազգային Գոլէճի հայագիտական ամպիոնի վարիչը, խօսած է ցեղասպանութեան օրէնքի եւ անոր Միացեալ – Նահանգներու կողմէ վաւերացման մասին: Հայ իրաւաբանը խօսած է նաեւ Միացեալ – Նահանգներու ընելիքներու մասին, որպէսզի ցեղասպանութեան օրէնքը դառնայ աւելի ազդու եւ գործադրելի: Փրոֆէսէօր Թորիկեան նոյն դասախօսութիւնը տուած է նաեւ Լա Վըրնի համալսարանին մէջ, Ապրիլ 18–ին:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ «Համազգային»ի կեդրոնը, Ապրիլ 7–ին տեղի ունեցած է վեհանոյշ Թեքեանի ու անոր վերջին ժողովածուին՝ «Նշանաձիր»ին նուիրուած երեկոյթ մը: Շաբէ Մինասեանի բացման խօսքերէն եաք ելոյթ ունեցած է ինք՝ բանաստեղծուհին, որ չնորհակալութիւն յայտնած է բազմաթիւ անձերու, դրախօսներու, կազմակերպութիւններու: Ապա եաք հայ դրողներու անցեալին ու ներկային կըրած զրկանքներուն մասին, Վեհանոյշ Թեքեան, ներկաներուն փոխանցած է իր մտածումները հայութեան ներկայ կացութեան մասին: Նոյն ձեռնարկը տեղի ունեցաւ ծէ նաեւ Ապրիլ 9–ին, Թորոնթօ, Համազգայինի կազմակերպութեամբ:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ «Գոլէժ Պրէպէօֆ»ի սրահին մէջ, Ապրիլ 1–ին, տեղի ունեցած է տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբի համերգը, նուիրուած պոլսահայ թենոր՝ Գէորգ Պօյաճեանի յիշատակին: Այս առթիւ համերգին իրենց մասնակցութիւնը բերած են ողբացեալ երգիչին այրին՝ Տիանա Պօյաճեան եւ Լոս – Անճըլըսէն, իր մտերիմ ընկերը՝ Կարապետ Յակոբեան: Բարեսիրական այս ձեռնարկը կազմակերպուած է ի նպաստ «Հայ որբը Հայաստանի մէջ» հիմնադրամին:

***

ՊՈԼՍՈՑ «Ֆաչիօ» ճաշարանին մէջ, Ապրիլ 19–ին տեղի ունեցած է Գլենալըլի Կազդուրման Կայանի Տիկնանց Յանձնախումբին «Մանթը»ի օրը: Հրաւիրեալ – ներուն մաս կազմած են նաեւ թուրք բեմերու ծանօթ արուեստագիտուհիներ՝ Անի Իփէքքայա եւ Թօթօ Գարագա: Ճաշի ընթացքին խօսք առած են կայանի տնօրէնուհի՝ Ժ. Էրմէն եւ անդամուհիներէն՝ Զ. Էլակէօզ: Հաւաքոյթի վերջաւորութեան երգուած են տոհմիկ երգեր, գլխաւոր մենակատարութեամբ երգչուհի Երջանիկ Բարսեղեանի:

Զախողած ճամբորդութեան մը պատմութիւնը

Ժորժ Սանտ 1840–ին միայն նստած է դրելու իր այն հատորը, ուր կը պատմուի Շոփէնի հետ կատարած ճամբորդութիւնը դէպի Մայորքա կղզին, 1837–ին: Ջրպուէտուհին երկու զաւակներուն հետ Փարիզէն ճամբայ կ'ելլէ Հոկտեմբերին, Փէրփինեանի մէջ կը միանան երաժիշտին ու Նոյեմբեր 15–ին կը հասնուին «Հովուն տունը», Փալմայէն 8 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Ծանր են պայմանները. ձմեռ է ու Շոփէն հիւանդ: Ամիս մը եաք կը մեկնին վալէմոզա ուր բոլորովին կզզիացած կեանք մը կ'ապրին: Ճաշերը բաւական տարբեր են Փրանսա – կաններէն, իսկ Շոփէնի ապսպրած դաշնակը հասած չէ: Տեղատարափ կ'անձրեւէ, յուրտ է, Շոփէն արիւն կը թքնէ. տեղացիները խոյս կուտան այս «ընտանիք»էն: Սակայն այս պայմաններուն մէջ իսկ Ժորժ Սանտ ժամանակ կը գտնէ իր զաւակներուն՝ Մօրիսի ու Սոլանժի հետ պտոյտներ ընելու եւ անոնց քերականութիւն սորվեցնելու: Այս բոլորին հետ կ'աւարտէ նաեւ Սպիրիտիոնը, իսկ Շոփէն կը գրէ պալլատ մը, երկու փոլոնէզ եւ փրէլիւտներ:

Ժորժի նպատակը ճամբորդել չէր. կ'ուզէր իր տղան օգտիսխութեան տանիլ: Իտալիայէն ու Զուիցերիայէն լաւ յիշատակներ պահած էր, ու Սպանիա դալը միջանկեալ պատահարներու եւ ծանօթութիւններու արդիւնք էր:

Ժորժ Սանտ հակառակ որ Շոփէնի հետ մեկնած է Սպանիա, «Ձմեռ մը Մայորքայի մէջ» գործը բնաւ չի խօսիր այդ սիրոյ յարաբերութիւններուն մասին:

Հոն մեկնելու ժամանակն ալ ճիշդ ընտրած չեն. չրջան մըն է, ուր Սպանիոլները օտարատեաց զգացումներ ունին Ֆրանսացիներու հանդէպ. յետոյ ինք որ մեքսիքացի մը կը նմանի եւ կը ծխէ..., Աղջնակին մանչու տարազ կը հագուեցնէ ու ապօրինի զոյգ մը կը կազմէ Շոփէնի հետ: Այս բոլորին վրայ երբ վ'աւելնայ երաժիշտին հիւանդութիւնն ալ, բարդութիւնները առաւել – լագոյն աստիճանի կը հասնին իրենց համար: Երեք բժիշկ կուգան զայն քննելու եւ հաստատելու թէ թոքախտաւոր է:

Ժորժ Սանտի գիրքը հակառակ որ կը խօսի այդ փոքրիկ ընտանիքին մասին, յատկանշական է հոնկէ Շոփէնի ներկայութեան բացակայութիւնը: Չի խօսիր անոր մասին: Անոր հեգնող գրիչը չարք մը քննադատութիւններ կ'ընէ չրջապատին առընչուած. կը գրէ թէ չեն գիտեր օգտագործել կենդանիներու կաթն ու բուրդը. չեն գիտեր չերմաթուձութիւն ընել ու կորնչցուցած են ատաղձագործութեան արհեստը, որուն վարպետները եղած են: Կը գանգատի ագարակապաններու ծուլութենէն, ագռոտութենէն, բնակիչներու անհիւրընկալ կեցուածքէն: Զանոնք մինչեւ իսկ կապիկներու կը նմանցնէ. «մինակ էինք Մայորքայի մէջ, կը գրէ ան. մինակ, ինչպէս անապատի մը մէջ: Ու անգամ մը որ օրական մեր պէտքերը ապահոված ըլլայինք, կը նմանէինք վառարանին չուրջ ու կը խնդայինք»:

Այդ ճամբորդութիւնը որ ամէն ճակատի վրայ կատարեալ ձախողութիւն մըն էր, ինչպէս կը վկայեն իրենց բարեկամներուն գրուած նամակները, առանձնութեան փորձառութեան չնորհիւ գրական յաջողութեան մը կը վերածուի: Ան հաւասարակշռութեան կէտ մը կ'ըլլայ բնութեան ոմանթիկ ոգիին թարգման Շոփէնի երաժշտութեան ու Սանտի գործնական երազներուն միջեւ, որոնք գրպիտուհին կը մղեն քննադատելու ընդարմացած ընկերութիւն մը:

(Շար. Ա. էջէն)

բանակը կը յարձակէր, կ'ազատէր պատանները, բայց 21 զոհ կար, 2 ոտիկան եւ 19 Մելանէզիէն: Պիտի յայտնէր բանավէճ մը գործողութեան պայմաններուն մասին: Ի՞նչ եառք, Յունիս 26–ին Ռոքար կը յայտնէր կողք կողքի բերել անկախապաշտ (Զիպաու) եւ հականկախապաշտ (Լաֆլէօր) եւ ատորպոլել տալ, ինչ որ մկրտուեցաւ Մաթիւնեանի համաձայնագրերը, վերջնապէս վաւերացուած Օգոստոս 20–ին: Անոնք կը նախատեսէին նաեւ ազգային հանրաքուէ մը (Նոյեմբեր 6), ապա կղզիին համար յատուկ կառոյց մը տալը տարուան փոխանցման շրջանի մը համար մինչեւ ինքնորոշում:

Այս ելքին յանգելու համար, ճամբան դիւրին չէր եղած բոլորին համար: Թշնամի եղբայրները պէտք է բաւական ջուր խառնէին իրենց դիւրին, ինչ որ ըրին, յանուն ժողովուրդին խաղաղութեան եւ ապագային: Բայց չատ են այն ուժերը որոնք չեն ուզեր նման կարգադրութիւններ, այլապէս ոչ Սատաթ կը սպաններ, ոչ ալ Զիպաու՝ այսօր:

Մարդասպանը ծանօթ է: Մէկն է ծայրայեղ թեւին: Տեղական ժամով՝ 19·45 էր, Ուվէա: Զիպաու եւ Եուէնէ – Եուէնէ վաարիլա ցեղախումբին հետ են, ուր կը մեծարեն անցեալ տարուան զոհերուն (Կոսմա քարայրը) յիշատակը: Ըստ քանաք աւանդութեան, յաջորդ օրը՝ Մայիս 5, այսինքն հինգ տարի մը ետք պիտի վերնայ սուգը: Յանկարծ ճուպէլի, որ «դաւ» նկատած է Մաթիւնեանի համաձայնագրերը, զէնքը կ'առնէ եւ ուղղակի կը կրակէ Զիպաուի, որ դնդակը կը ստանայ պլիւն ու անմիջապէս կը մեռնի: Եուէնիէ – Եուէնէ ծանրօրէն վիրաւորուած է եւ քիչ ետք կը մեռնի: Զիպաուի թեկնածուհերու անմիջական կրակոցէն կը մեռնի նաեւ մարդասպանը:

Մարդոցմէ անդին, ինչպէս ըսինք, այս տարբերուն թիրախներն են՝ խաղաղութիւնը, յոյսը, երազը նոյնիսկ: Եւ մահերէն անդին արտասանուած նախատանութիւնները, հոգեչահ խօսքերը, քիչէ դարձած բանաձեւերը (կարելի է մարդիկ սպաննել, ոչ՝ գաղափարը, յոյսը եւայլն, եւայլն), լեզի համ մը կը թողուն եւ ոչ ոք կրնան մխիթարել:

Զիպաու, անկասկած մաքուր մէկն էր, եւ այսօր միայն ու միայն դրուատանքի կ'արժանանայ, նոյնիսկ անոնց կողմէ, որոնք դեռ մերձաւոր անցեալին պինքը թշնամի մը եւ ահաբեկիչ մը կը նկատէին ու ամէն մարդ կը վրդովի որ մէկ խորթ ձայն կայ միայն, այս երջանկութեան մէջ, անգամ մը եւս՝ Ժ. Մ. Լը Փէնի: Ան բառախաղէ ալ չի խուսափիր եւ տեսակէտ ալ չի փոխեր, մահուան առջեւ ալ: Ահաբեկիչ մըն էր: Այս առընչութեամբ, ընդդիմութիւնը դիտել կուտայ որ անցեալ տարուան ահաբեկիչները (վերը յիշուած ղէպքին) եթէ ներման արժանացած չըլլային, այս մահափորձը չէր պատահեր:

Հանրապետութեան Նախագահ, Նախարարապետ, բոլորը ցաւակցութիւն յայտնեցին: Նոր – Քալետոնիա ղրկուեցաւ անդրծովեան հոգամասերու նախարարը, Ռոքար կը մեկնի իր կարգին ներկայ ըլլալու համար յուղարկաւորութեան, կիրակի:

Գլխաւոր հարցը, որ կը մնայ սա է՝ ի՞նչ ապագայ վերապահուած է Մաթիւնեանի համաձայնագրերուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆի փոխ նախարարապետ մը՝ Տարիէլ Լորդկիպանիձէ տեղւոյն ՔԱ – կի – Պի–ի պատասխանատուն նշանակուած է, տեղն անցնելով Կիվի Կումբարիձէի, որ Ապրիլին Ա. քարտուղար նշանակուեցաւ: Միւս կողմէ, արտասուաբեր ռումբերու համար գործածուած կապին բնոյթը կը չարունակէ բանավէճի նիւթ ըլլալ: Ռուսերդային գրաքննութիւնը արգիլած է «Օկոնիոկ» չաբաթաթերթին, որ հրատարակէ իր յատուկ թղթակցին յօդուածը, երկու վերջին թիւերու մէջ: Ան կը վերաբերէր Թիֆլիսի Ապրիլ 9–ի ղէպքերուն: Կլաղնոսի դրօշակիրներէն՝ թերթին խմբագրապետը յայտնած է թէ արգիլուած թղթակցութեան մէջ կային այն «զապոնի հրահանգները» զորս յատուկ ուժերու հրամանատարը տուած էր իր մարդոց:

ՇԷՅԽ ԱՊՊԱՍ, Փարիզի մզկիթին մեծաւորը սրտի տագնապի մը զոհ գնաց, Մայիս 3–ին: Ուրիշներու հետ, գացած էր Քրիյոնի պանդոկը տեսնելու համար Արաֆաթը, երբ սրտի տար տագնապ մը ունեցած է եւ անմիջապէս Վալ–դը–Կոռաս փոխադրուած, ուր քիչ ետք հոգին աւանդած է: 77 տարեկան էր եւ չափաւորական կրօնապետ մը կը նկատուէր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, Քարապիւքի եւ Իսթանպուլի պողպատի գործատուներուն շուրջ 20 հազար բանուորներ գործադուլի դիմած են, ամսականներու յաւելում պահանջելով, իսկ մամուլի, հաղորդակցութեան ու քարիւղի մարզերուն 300 հազար բանուորները դանդաղեցուցած են աշխատանքի թափը ու կը մերժեն կէս – օրուան ճաշը, բողոքելով հաւաքական պայմանագրութիւններու ատորպրութեան ձգձգումին դէմ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, Մայիս 1–ի յոյցերուն ոստիկանական բիրտ միջամտութեան դէմ բողոքելու համար, Հինդչարթի, Մայիս 4–ին, քանի մը տասնեակ անձեր միջադէպ ստեղծած են Փարիզի Թրքական դեսպանատան առջեւ. անոնք կարմիր ներկ նետած են չէնքին պատերուն ու տապալած դեսպանին ինքնաշարժը: Բողոքի յոյց մըն ալ կատարուած է Պոլիս, ուր հինգ հարիւր հոգի հակոզութեան տակ առնուած են:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 52–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 2–ին Մոսկուա տեղի ունեցած Սպարտակ – Արարատ խաղին արդիւնքն է 1 – 0: Երկրորդ կիսախաղին խմբապետ Աշոտ Ղաչատրեան փենալթի մը փախցուցած է:

քէնտէրունի պողպատի գործատուներուն շուրջ 20 հազար բանուորներ գործադուլի դիմած են, ամսականներու յաւելում պահանջելով, իսկ մամուլի, հաղորդակցութեան ու քարիւղի մարզերուն 300 հազար բանուորները դանդաղեցուցած են աշխատանքի թափը ու կը մերժեն կէս – օրուան ճաշը, բողոքելով հաւաքական պայմանագրութիւններու ատորպրութեան ձգձգումին դէմ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, Մայիս 1–ի յոյցերուն ոստիկանական բիրտ միջամտութեան դէմ բողոքելու համար, Հինդչարթի, Մայիս 4–ին, քանի մը տասնեակ անձեր միջադէպ ստեղծած են Փարիզի Թրքական դեսպանատան առջեւ. անոնք կարմիր ներկ նետած են չէնքին պատերուն ու տապալած դեսպանին ինքնաշարժը: Բողոքի յոյց մըն ալ կատարուած է Պոլիս, ուր հինգ հարիւր հոգի հակոզութեան տակ առնուած են:

***

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Մայիս 2–ին Մոսկուա տեղի ունեցած Սպարտակ – Արարատ խաղին արդիւնքն է 1 – 0: Երկրորդ կիսախաղին խմբապետ Աշոտ Ղաչատրեան փենալթի մը փախցուցած է:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (138) թիւը, նուիրուած Կիլիկիոյ աղէտին 80–ամեակին, հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Պատարագ ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ
Ազէտին յառաջաբանը
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ
Զ. Եսայեանի նմանութիւնը
ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԻՏԵԱՆ

***

Նոյն տեթիւ, յաջորդ թիւէն սկսեալ (Շորեքշաբթի՝ Մայիս 10) կը հրատարակենք Արշակուհի Թէոդիկի «Ամիս մը ի Կիլիկիա»յէն հատուածներ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

En coordination avec
le THEATRE DU JARDIN
dans le cadre des fêtes du Bicentenaire
de la
Déclaration des Droits de l'Homme
SPECTACLE
ENSEMBLE DE DANSES
«BAREKAMOUTIOUN»
d'Erevan
... 32 Enfants et Adolescents
d'ARMENIE...
Samedi 13 mai à 20 heures 30
Salle des Fêtes
rue Voltaire, ALFORTVILLE
Sous la Présidence de
Monsieur R. ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville
Avec la participation de l'Association
«PARIS DES TRADITIONS»
et le concours de la FONDATION
CALOUSTE GULBENKIAN
Participation aux frais

CAFE THEATRE
LE THEATRE ARMENIEN
KISSANI
dans une nouvelle création
Chahnour, Shakespeare
et les Autres...
Sont Témoins
Comédie à Sketches
Vendredi 12 mai à 21h30
Samedi 13 mai
Dimanche 14 mai à 17h00
au YAN'S CLUB
5, ave. Reille, 75014 Paris
Réservation : 45. 89. 20. 48
DERNIERES

EPIKOVROS
EXPOSITION PERMANANTE
Raphy
34, rue de la Paix, TOURS
Atelier: 8, ave. Baguenaud
LA BAULE
40. 24. 41. 85

LE CENTRE CULTUREL
Sts SAHAK-MESROP
présente
Serguei Markarian
PIANISTE
(lauréat du concours international
de piano Casagrande)
Mardi 9 mai à 20 h 45
au Centre Culturel Sts Sahak-Mesrop
339, ave. du Prado - 13008 Marseille
au programme :
Beethoven — Brahms — Komitas –
Khatchatourian — Babadjanian
Participation au frais 50 Frs.
Etudiants 30 Frs.
Réservation : Tél. : 91. 77. 84. 70

l'Arménie
ET LES CHRETIENS ARMENIENS
EXPOSITION
18 Avril — 13 Juillet
au CENTRE ST IRENEE
3, Place Gailleton - Lyon 2e
mardi, mercredi, vendredi :
9h30-12h; 14h-18h
jeudi, samedi : 11h30-18h.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՎԱՒԱՆՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ
ՃԱՇ

Միրով կը հրաւիրուին հայրենակիցները Մայիս 21, կիրակի առաւօտ ժամը 10–ին Մուրը Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ

Նախապահութեամբ՝
Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՐԳԱՍԵԱՆ–ի

Ներկայութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–ի
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ–ի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հովիւ՝
Նարեկ Քհնյ. Վարդանեան–ի
գոյգ սարկաւագներու՝
Վարդգէս Աւագ Սարկաւագ Վարդանեան–ի
Յարութիւն Սարկաւագ Ժամագործեան–ի
եւ եկեղեցւոյս նուիրեալ Դպրաց Դասի եւ անխոնջ ղեկավար՝
Պ. Հայազատ Օհանեան–ի

Պատարագէն վերջ ժամը 13–ին, ի նպաստ Ս. Սահակ եկեղեցւոյ եւ Տրոմի հայ համայնքի կեդրոնի իրականացման՝
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇ
Փալէ տը լա Ֆուառի Սալ Տագիօլի սրահին մէջ
զեղարուեստական յայտագրով:
Ճաշի մասնակցութիւն՝ 100 Ֆ.:

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն, հեռաձայնով կամ անձամբ.–

● Մագուտեան Անտրէ, 48, *ռիւ Պուֆիէ*	Հեռ.	75 43 17 24
● Սէմէրճեան Մամբրէ, 53, *Մատիէ տը Մօնժօ*	Հեռ.	75 43 30 54
● Փաշայեան Արա, 18, *ռիւ տ'Ալմէյնի*	Հեռ.	75 56 08 05
● Մաճեան Վահէ, 21, *ավընիւ տը լա Կառ*	Հեռ.	75 44 53 79

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 7
DIMANCHE
7 MAI
1989
LE NUMERO : 4.00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4.00 Ֆ·

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 138

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻ 17.008 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.008

-ՊԱՏԱՐԱԳ-

ՋԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

Առջին կիրակին էր որ պիտի անցնէինք Աստանայի մէջ· հազիւ թէ լուսցած՝ արկածեալներու բազմութիւնը խռնուած էր եկեղեցիին բակին մէջ· դէմ դիմաց եւ յուարեկ, ձեռքերնին ծալած կուրծքնին վրայ՝ այրիներու չարքը, դանդաղօրէն եւ երկչոտ քայլերով կը դիմէր դէպի եկեղեցի, որովհետեւ Պատրիարքական պատուիրակ Գնէլ Ծ· Վարդապետ խոստացեր էր պատարագ կատարել մեռելներու հոգեհանդիստին ու պատերազմի մխիթարութեանը համար: Մէկ յուզում մը կը սաւառնէր ժողովուրդին վրայ, որովհետեւ ընդարձակ առջին օրերուն ուժգնութեամբ արձնցեր էր իրենց սրտերուն մէջ եւ ամէն մէկ դլուխ քանի մը մեռելներ լալիք:

Պարխափող դաւազաններու աղմուկը կը անոնար բակին քարերուն վրայ եւ կը նշանակէր նաեւ պառաւ կոյրերը, որոնք Հայաստին երկնքին դարձուցած, ականջնին սրած ամենափոքրիկ չշուկին՝ կ'երթային դէպի խոստացուած մխիթարութիւնը:

Աւերուած ու քանդուած քաղաքին մէջ միայն կանդուն մնացած Հայոց առաջնորդական եկեղեցիին բարձր աշտարակը կարծես կը նայէր իր չուրջի աւերակներուն· ու զանգակը համրացած՝ կը կախուէր հոն անդամալոյծ լեզուի մը պէս, որովհետեւ աղէտի օրէն ի վեր անոր թիրախին կամ ցնծուն զօդանջները լռեցուցեր էին սուգի համար:

Երբ մենք մտանք եկեղեցի, պատարագը սկսած էր արդէն: Խուռն բազմութիւն մը, զրեթէ բոլորովին կազմուած այրիներէ եւ որբուհիներէ, կը լեցնէր տաճարը, գաւիթներն ու վերնատունը: Ձերմակ գօտիներու եւ լաչակներու ներքեւ ծածկուած այդ սգաւոր գլուխներու անվերջ տողանցումը փոթորկալի վէմէ-տում մը ունէր: Ցնցոտիներով ծածկուած, խղճալի եւ թշուառ կանացի ամբոխին մէջ այրերը ցանցառ բացառութիւն կը կազմէին, մեծ մասով անդամահատ ու խեղանդամ, այս վերջիններէն սեղմուած էին դասին եռեւը· իրենց ամէն մէկ չարժումին հականեխականներու բարկ հոտը կը սպրդէր վիրակապներու ներքեւէն ու կը յիշեցնէր դեռ չբուժուած վէրքերը ու այն օրերուն, այն սեւ օրերուն թափուած արիւնը... ժպտոյն ու դողդողար, անարիւնցած իրենց սառցած վէրքերէն ու անկէ ի վեր կրած չարչարանքներէն, անոնք աւելի տխուր եւ յուսահատ քան այրիացածները, լռին եւ չոր ու տենդոտ աչքերով կը հետեւէին արարողութեան:

Անսահմանելի խռովք մը կը թրթռար մթնոլորտին մէջ· խռնկի թանձր ծուխները կը բարձրանային ու հետզհետէ նօսրանալով կը ծածանէին ու կը քօղարկէին եկեղեցիին ձեղունը· երկու կողմերէն պատուհաններէն եկող լոյսը սառափի մոխն ցոլք մը կը առնար խառնուելով այդ բուրումնաւէտ ամպերուն, եւ երբեմն ժողովուրդը կը ծածկուէր խորհրդաւոր կէս մութի մէջ ու պատարագատուրէն ձայնը դողդողուն եւ կրօնական հըլչքով մը լեցուն՝ կը բարձրանար յամրօրէն թոյլ եւ նուիրական ելեւէջներով այդ արիածեալներու ամբոխին վրայ, որ հազիւ կը խեղդէր իր հեծեծանքը:

Դասը կանդնած էին խստադէմ եւ սրխուր քահանաները, ամէնքն ալ մէյ մէկ աղէտեալ վայրէ հրաւիրով ազատած ու ապաստանած հոգ: Անոնց արեւակէզ դէմքերը չրջանակուած էին ձերմակ մօրուքներով եւ անոնց մթին աչքերը դեռ պահած էին արհաւիրքի եւ սարսափի արտայայտութիւնը՝ երբ բազկատարած կը հեռուէին աղօթքներուն: Հոն էր Ատանայի փոխ-առաջնորդ Տէր Արսէն քահանան իր փղձկած դէմքով եւ ցաւոտ աչքերով, պատրաստ ամէն րոպէ արտասուելու· հոն էր Տէօրթ- Եօլի Տէր Սահակ քահանան, արի եւ վէս կանչնած, իր սաքաւագէտ ու խորհրդաւոր երեւոյթով եւ որուն բազուկները, դժկամակելով ամուլ աղօթքներու համար բարձրանալու, աքեմի եւ սեւ ծալքերու ներքեւէն կարծես դեռ ինքնապաշտպանութեան օրերուն հրամանները կ'ուրուագծէին: Հոն էին նաեւ տարբեր եկեղեցիներու պատկանող եկեղեցականները, Կաթողիկէ, Բողոքական, Ցոյն, Ասորի եւ Քաղդէացի, ամէնքն ալ հաւաքուած Լուսաւորչի բազմաչարչար եկեղեցիին մէջ, վերջին մարտիրոսներու հոգիին հանդստեան համար իրենց աղօթքը ըսելու եւ եղբայրանալու այն մեծ եւ անսահման վշտի արտայայտութեան մէջ, որ քանդած էր այլազան աղանդներու մէջ եղած բոլոր սահմանները: Այդ պատկերը կը յիշեցնէր քրիստոնէութեան առաջին դարերը· ուխտաւածներու եւ զոհուածներու թափած արիւնի հետքերը դեռ խոնաւ էին ու անոնց հոգին է որ կարծես կը մխար ծածանող խունկի ալիքներուն մէջ:

Որչափ աւեն որ ժողովուրդը ինքզինքը բռնեց, որքան աւեն որ ծեծմռունքները ու հառաչանքները խեղդուած մնային իրենց կուրծքերուն մէջ, կարելի եղաւ հետեւիլ կրօնական արարողութեան... երբեմն ցաւի ու վերյիշումի սարսուռ մը կ'ալեկոծէր սգաւոր ամբոխը... երբեմն ալ մոլեռանդ տենչանքը խաղաղութեան ու հանդիստի, կը փայլատակէր աչքերու մէջ...: Այդ բիւրաւոր նայուածքներու մոգութիւնը հետզհետէ ցաւագին զգայնութիւններով կը տանջէր մեզ· այդ պահուն էր որ պատարագուորը ժողովուրդին դարձած խաչակնքելով միջոցին մէջ ըսաւ.

– Խաղաղութի՛ւն, ամենեցուն...

Օ՛հ, այն տենչալի հառաչանքը, որով այդ սխտիարար խօսքերը ընդունուեցան· ժողովուրդին զանգուածը իր հիմէն դղըրդեցաւ ու արցունքներ հոսեցան մեղմօրէն այտերու վրայ· ու այդ խաղաղութեան բաղձանքը ո՛չ թէ միայն այդ րոպէին համար էր, ոչ թէ այդ որոշ մարդկային բեկորին համար՝ այլ անիկա կը հնչէր բարձր ու անդիմադրելի, դարաւոր տառապանքին տակ կքած ու հալածանքի ուրուականներէն մոլորուած ցեղին համար:

Պատարագը կը յառաջանայ· աղօթքներու եւ չարականներու մեղեդիներէն օրօրուած մտածումս կը սլանար դէպի հեռուները, դէպի ապրուած անցեալ սեւ օրերը· ինքզինքս լքած ցաւի ալքերուն, կը ղգայի անհատականութեանս ատիճանաբար նուազիլը հաւաքական տառապանքին մէջ· նոր ձայն մը կը հնչէր իմ հոգիիս մէջ ու տաժանելիօրէն կը զարթնէի նորատեսակ գիտակցութեան մը... ու այդ պահուն էր որ հաղորդուեցայ իմ Ցեղիս ճչմարիտ ճակատագրին հետ...:

Այդ պահուն էր որ վերապրեցայ բոլոր այն դժոխային տագնապները, որոնք պատմեր էին ինծի եւ որոնցմէ հեռու եւ օտար մնացեր էի այն օրերուն: Նոյն այդ եկեղեցիին մէջ... սարսափահար եւ հալածական ժողովուրդը հաւաքուած էր նոյն այս տաճարին մէջ· այն օրն ալ կիները մեծամասնութիւնը կը կազմէին եւ ամէն անգամ որ հրացանի մը ձայնը կը թափանցէր պատերը, չէին դիտեր թէ լրենցմէ ո՞րն էր որ այդ րոպէին կ'այրիանար... դուրսը կը զարնէին, կը զարնէի՛ն... աղջիկներ ու կիներ իրենց ճերմակ քօղերուն մէջ պատանքուած մեռելներու երեւոյթովը, մէկ րոպէէն միւսը դոյժերու կը սպասէին... արիւնը կը հոսէր: Վէրքերնին բաց, միսերնին պատառատուն թշնամիին դնդակներէն, քաղաքը պաշտպանողներէն ոմանք կու գային կուգէն ու եկեղեցիին սեմին վրայ հոդին կ'աւանդէին, հոն ապաստանած իրենց սիրելիները փնտռելով խելայեղ եւ վերջին նայուածքով: Մէկ րոպէէն միւսը սեւ խուժանին դիմադրող բազուկները կը պակսէին· ուրիշներ կը դառնային հեւ ի հեւ, խեղանդամուած ու պայքարելու անկարող, եւ պէտք չկար որ տեսածնին պատմէին, որովհետեւ իրենց վառօդէ սեւցած դէմքերուն վրայ դրուած էր ամրողջ արհաւիրքը յուսահատութեան...:

Այդ նոյն տաճարին մէջ էր... հրացանները կ'որոտային աւելի մերձաւոր, աւելի յաճախ... ոդեւարներուն հռնդիւնները խառն էին անէծքներով... կիները դողդոջուն կը սեղմուէին՝ տեղ տալու վերադարձողներուն եւ իրենց պատուող նայուածքները ի զուր կը կառչէին սուրբերու եւ սրբուհիներու պատկերները...

Ի՞նչու անոնք, որոնց զօրութեանը հաւատացեր էին միշտ, անկարեկիր և ցուրտ կը մնային իրենց տառապանքին, ի՞նչ անէծք ու ի՞նչ պատիժ անօրինուած էր իրենց համար... ո՞ր կուտակուած մեղքերու քաւութեանը համար էր որ Աստուած համր ու կոյր կը մնար, իբր թէ բացակայած ըլլար սրբատեղիէն...: Ճանկարծ լուսաւոր եւ չառագոյն յայտնութիւն մը երեւաց պատերուն վրայ... կրակի տուին, քաղաքը կ'այրէր· ամէն րան կորսուած էր: Հետզհետէ աւելի մօտ հրացանները կը զարնէին ու դնդակները սուլելով կ'անցնէին եկեղեցիին պատերուն վրայէն: Օգնութի՛ւն... օգնութի՛ւն· ո՛վ Աստուածը մեր նախահայրերուն, քու անկարեկիր ու ոխակալ նայուածքդ մէկ մը մեզի դարձուր...: Բոցերը կը պատեն ամէն կողմ, օճախները կը քանդուին, հրացանները կ'որոտան ու յաղթական թշնամին ամբոխը մօտ է ու ամէն կեանք՝ պլպլացող լոյսի մը պէս անոր չարագուշակ չունչը կը զգայ իր վրայ:

Այդ րոպէին սպիտակահեր ու ծերունի քահանայ մը, տարիքէն դողդոջուն սրբունքները ամրացնելով՝ կ'երեւայ ժողովուրդին, ձեռքերը կը բարձրացնէ՛...

– «Մարիկ րրէ՛ք, մեռնելու ժամը հասած է, Տէրն Մեր Յիսուս Քրիստոս իր անքննելի տրամադրութիւններուն մէջ վճռեր է որ անգամ մըն ալ իր հօտին անմեղ արիւնը թափի... սուրերը սուրցած են ձեր պարանոցներուն համար եւ գահիճները ոգեւորուած են նախճիրի արբեցութենէն, ու արիւնը պահ մը եռքը ձեր երակներուն մէջ պիտի չմնայ... խոնարհեցէ՛ք ձեր գլուխները ու արձակում խնդրեցէք ձեր մեղքերուն համար... վերջին ժամը հնչած է ու Աստուծոյ ողորմութիւնը անսահման է...»:

Հրացաններու խլացուցիչ եւ չտապ աղմուկին եւ տիւշմանին մոլեգին աղաղակներուն մէջ, պահ մը ծերունի քահանային ձայնը կը մարի, բայց անիկա կերկերաձայն կը շարունակէ թողութիւն արտասանել խռնարհած ժողովուրդին վրայ:

Բոցավառուած երեւակայութեանս մէջ կը չփոթուի այն օրը եւ այս օրը, որովհետեւ դարձեալ ժողովուրդը խռնարհած է եւ ինկած է դեմին, հնձուած հասկերու նման. խորանին մէջ, պատարագուորին ձայնը սլացաւ. «Խոնարհեալ երկիւղիւ երկիրպագանեմ...»:

Ճակատին դեմի քարերուն զարնելով, քամակը կորացուցած ժողովուրդը կրօնական սարսուռէ մը թրթռուն՝ իր ցաւը մոռցաւ... ու մխիթարութիւնը ճերմակ ազաւնիի մը պէս րոպէ մը սաւառնեցաւ իրենց արցունքէ աղօտացած աչքերուն առջեւ...: Բուրվառները կը ճօճէին ծեքծեքալով եւ խունկի ծուխները կը թանձրանային, ու երբ գլուխնին բարձրացուցին՝ արցունքը աւելի առատ կը հոսէր տանջուած դէմքերու վրայ:

Բայց երբ քիչ ետքը պատարագիչը արտասանեց ղերազոյն մաղթանքը.– «Հանդի՛ստ ոսկորներուն Կիլիկիոյ նահատակաց, արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, երիտասարդաց եւ կուսանաց», սգաւոր ժողովուրդին յուզմունքը այնպիսի աստիճանի մը հասաւ որ բարձրաձայն հեծկլտուքներու մէջ խեղդուեցան աղօթքին ձայները...: Այնսահման վիշտէն ալեկոծուած ամբոխը սկսաւ աղաղակել: Երբեք կարելի չէր երեւակայել այն կատարեալ ու ցաւագին ներդաշնակութիւնը, որ ինքնին յառաջ կու գար եւ որ հոգեհանգստեան աղօթքին միանալով՝ զայն կ'ամբողջացնէր· պահ մը, միայն լուեցաւ ողբ ու հեծեծանք, մինչ ծերունի քահանաներուն խռպոտ եւ թաւ ձայնը կը պատասխանէր այդ ցաւագին աղաղակներուն, հնամենի աղօթքներու նուիրագործուած բանաձեւերով ամոքելու համար այդ այրող ցաւը, որ ամէն մէկուն սիրտը կը բզքտէր:

Այդ մէկ օրուան, մէկ տարուան, մէկ դարու ցաւ չէր որ կ'արտայայտուէր, կարծես դերբնական եւ հազուադէպ ճիդի մը մէջ ցեղին տառապանքը կը բարախէր ուժգնութեամբ... ամէն մէկ հառաչանքով համածուած չրթունքէ կը յայտնուէր հաւաքական ու անանձնական սուգը, անմխիթարելի ու անդարմանելի սուգը Ազգին...: Բոլոր մարտիրոսացածները հեռաւոր ժամանակներուն, բոլոր նահատակուած պինուորեալները Լոյսի, Աստուածեան եւ Ճաղատութեան խոհականներուն՝ իրենց դարաւոր աճիւններէն կեն-դանացած, անդամ մըն ալ կը տառապէին, ու բոլոր երախները դոյզուած վէրքերուն՝ անդամ մըն ալ կը բացուին ու ցեղին վիշտը առատօրէն կը հոսէր այդ նոր արկածեալներու աչքերէն:

Պատարագէն ետքը ժողովուրդը գլխիկոր եւ կրած յուզմունքէն խռնջած՝ ցրուեցաւ, բակին մէջ դանդաղելով ու խումբեր կազմելով· շատերը լուռ կը մնային, կղակնին լաչակով կապած դրսեցիներ ու ձերմակ քօղի տակ ծածկուած Կիլիկեցիներ, ցնցոտիներու մէջ հազիւ աքօղած իրենց վախտ անդամներուն մերկութիւնը, մտազբաղ կը հետեւէին իրենց ապրիւնոտ յիշատակներուն:

Մենք ալ կը դառնայինք Առաջնորդարան· դրանը սեմին վրայ խելացնոր դէմք մը մեզ կեցուց· աչքերը կոյր էին, գլուխը ծածկուած էր ցանցառ եւ գորշ մազերով· խոստացուած մխիթարութիւնը չէր դղրդած իր վիշտը· անիկա անխախտ իր մայրական ցաւին մէջ յամառօրէն կ'ըսէր.– «Լեռներու մէջ ծներ էի զինքը ու իրեն պէս կարիճ չկար· երբ պզտիկ էր տատիս անկած ծառերէն օրրան կը կախէի ու ձայնս ձգած օրօր կ'երգէի...: Եօթը գիւղի մէջ կ'ըսէին. "Ռուբէնին մօրը պէս օրօր ըսող չկայ"... այսօր ալէմ աչխարհ կ'ըսէ. "Ռուբէնին մօրը պէս գաւիին սուգը լացող չկայ"...:

Մինչեւ ուշ առեն, վշտահար մօրը ողբը յամառօրէն հնչեց եկեղեցիին բակին մէջ ու մինչեւ իրիկուն անոր ողբագին եղանակը ընկերացաւ ու օրօրեց հոն ապաստանող ժողովուրդին հոգեհանգստեան պատարագէն կրած տպաւորութիւնները:

ԱՂԷՏԻՆ ՅԱՒԱՋԱԲԱՆԸ

Եղբայրութեան, հաւասարութեան լոզունգներով առպարէզ իջած Երիտթուրքերու 1908-ի Սահմանադրութեան Ա. տարին իսկ, Կիլիկեան Յարդերը սալարկումի երկրորդ քարերը եղան, դէպի 1915 տանող ճամբուն:

Շատ չեն այդ արհաւիրքը պատմող, վկայող ըրիշները: Արշակունի Թէոդիկի(1) «Ամիս մը ի Կիլիկիա»(2) հատորը անոնցմէ մէկն է: Անիկա առաջին հերթին ժամանակագրութիւն մը կամ վկայաբանութիւն մը չէ: Գրի առնուած է օրուան կացութենէն պարտադրուած հրամայականով. աւելի զործնական մտահոգութեամբ, որ ամէն բանէ առաջ որպէս աղէտեալ ժողովուրդին օժանդակութիւն հասցնելու, դպրոցական կեանքը կազմակերպելու պարագայ մը կը ներկայանայ: Այսօր, սակայն, զործը ութսուն տարուան հեռաւորութենէն, իր ժամանակին մէջ ձգած պարագայական էջերը, – զուէթ չարժելու կոչերը, Պոլիսի հայութիւնը օժանդակութեան հրաւիրող տողերը– կը ներկայանայ որպէս Կիլիկիոյ կոտորածին առաջին հետախուզողներէն մէկուն վկայաբանութիւնը, Զապէլ Եսայեանի, Սուրէն Պարթեւեանի զործերուն զուգ:

Արշակունի Թէոդիկ, զարաակիզբի Պոլսոյ իրականութեան մտաւորական ու ընկերային մարզին մէջ իրենց դիրքով ու զործունէութեամբ ծանօթ կիներու խմբակին մաս կը կազմէ: Եթէ այս խմբակին առաւել կարկառուն անունները –Զ. Եսայեան, Սիպիլ, Այտալիս...– ամէն բանէ առաջ եւ յատկապէս դրականութեան մարդը եղան, անոնց ժամանակակից ու զործակից զուգահեռ երկրորդ շերտ մը զործունէութիւն ծաւալեց աւելի ընկերային ոլորտին մէջ –մամուլ, դպրոց, մխիթարեանական աշխատանք–: Այս շերտին կը պատկանին Հայկանոյշ Մառք, Արշակունի Թէոդիկ, Զարուհի Արշակունի եւլն.:

Առնչմամբ Ա. Թէոդիկի մահուան առիթով Զ. Եսայեան հետեւեալ տողերով կ'ուրուագծէ «Ամիս մը ի Կիլիկիա»յի հեղինակը.

«Ան օժտուած էր շատ հաճելի տպաւորութիւնով մը որ հաւանաբար աւելի փայլուն ծաղկում մը պիտի ունենար, եթէ մեր կեանքի պայմանները աւելի նպաստաւոր ըլլային: Եթէ ինքը չկրցաւ կուրծքի կուրծքի պայքարի մտնել, պատճառը թերեւս իր նրբազգածութիւնն էր, նաեւ այն համեստութիւնը որ իր ամենամեծ արժանիքն էր» (3):

Կեանքի նուազ նպաստաւոր պայմանները, կուրծք կուրծքի պայքար մղելու արգելք Ա. Թէոդիկի նրբազգածութիւնը, համեստութիւնը սակայն ոչինչով կը զօրեն երբ ազգային ընկերային պարտականութիւնը իր առջեւ կը բանայ օր մը, Յարդի աշխարհին ճամբան:

Անոր մեկնումին մասին Սիպիլ «Տիկին Թէոդիկ»(4) խորագրուած զրութեան մէջ կը պատմէ.

«Ազգ. հայուհեաց ընկերութիւնը հազիւ վերակազմուեր էր, երբ Ատանայի ապրսպիլի աղէտը պատահեցաւ, յառաջաբանը բոլոր աղէտմներուն: Ամէնիս շուարում, չլատուած էինք գրեթէ եւ մեր նոր ընկերուհիներուն եռանդը վառ պահելու գերագոյն ճիգեր կ'ընէինք. մենք՝ հիներս որ 30 տարի առաջ այդ ընկերութեան ծագումին ականատես եղած էինք: Ընդհանուր ժողով գումարեցինք ուրեմն դարման մը խորհելու համար Ատանայի մեր քշուառ հայրենակիցներուն: Բայց մեր դրամարկղը դատարկ էր տակաւին, եւ Հայաստանի մէջ մէկ քանի դպրոցներ բացած էինք արդէն որոնց մասին պատասխանատու էինք: Դեռահասակ օրիորդներու խումբ մը յանձն առաւ իսկոյն հանդէս մը սարքել ի նպաստ Ատանայի աղէտեալներուն, ինչ որ յաջողութեամբ գլուխ հանեց: Բայց կը խորհէինք թէ մինչեւ հանդէսը պատրաստուէր, մինչեւ հասոյթը հաւգաւնակուէր, ամիսներ պիտի անցնէին, եւ անդին հէք որբեր անհիւանդներու մէջ կը մխայինք: Տիկին Թէոդիկը շատ բիչ կը ճանչնայի, երբ պահ մը բովս մօտենալով, իր համեստ ձեւովը ըսաւ ինծի ցած ձայնով. «Թող օրիորդները իրենց հանդէսով զբաղին, բայց մենք աւոր հասոյթին սպասելով ժամանակ չանցընենք: Պէտ է մեզմէ մէկը անմիջապէս մեկնի Ատանա, անձամբ որբերը հաւաքէ, դպրոց մը բանայ եւ իր ձեռքովը կարգադրէ ինչ որ պէտք է»: – «Ո՞վ կ'երթայ» ըսի սրտաբեկ: – «Ես» պատասխանեց պարզ կերպով, գրեթէ ամբչկոտ ձայնով մը, իբր թէ յանցանք մը խոստովանէր: – «Դո՛ւք, գոչեցի զարմանքով, բայց ի՞նչպէս պիտի երթաք այդ արիւնի եւ աւերակի երկիրը, առանձին, առանց դրամի, առանց պաշտպանութեան»: – «Դրամի եւ պաշտպանութեան ի՞նչ պէտք կայ. շոգենաւային ընկերութեան մը կը դիմենք, ձրի տոմսակ մը ձեռք կը ձգենք. հոն հասնելէս ետք Ատանան ռմբոռմած է»: Եւ իճնիրեն տոմսակը հայթայթեց ու մեկնեցաւ անձայն անշշուկ»:

Զապէլ Եսայեանի «Ներքաղաք, հանուն» որակումներուն հետ Սիպիլի տողերէն վերի մէկերուժին «մեկնեցաւ անձայն անշշուկ» արտայայտութիւնը բաւարար առաջ կը հանդիսանան Արշակունի Թէոդիկի անձին ու խառնուածքին մասին պատկեր մը թելադրելու:

Ան Պոլիսէն Կիլիկիա կը մեկնի 1909 Հոկտեմբեր 14-ին. հոն կը մնայ Հոկտեմբեր 21-էն մինչեւ Նոյեմբեր 22: Ժամանակաշրջան մը երբ Դէպքին վրայէն վեց ամիս անցած է ու Կիլիկիոյ Հայութիւնը չուրջ 30 հազար զոհ տալէ ետք Աղէտի փորձին, կը գտնուի վերապրումի կազմակերպութեան հանդրուանին: Ա. Թէոդիկի հոն ներկայութիւնն ալ առընչուած է արդէն այս զործին: Աղէտահար տեղացին լուռ ղերակատարն է ընդհանրապէս. կազմակերպելու, վերանորոգումի զործը կատարողը առաւելապէս արտաքին աշխարհէն երկարած ձեռքեր են, ինչպէս «Ազգանուէր Հայուհեաց Միութիւն»ը, ուրիշ կազմակերպութիւններ, մինչեւ իսկ տեղւոյն կուսակալութիւնը: Աղէտահար տեղացիին լռութիւնը կը խզուի միայն սգալու, կամ յետադարձ վերապրումներով կցկտուր նոթեր թելադրելու համար:

Ա. Թէոդիկի օրագրութիւններու չարքը կը սկսի մեկնումի ժամերուն նկարագրութիւնով, «Մեկնումի պահ»ով որ կը կրէ Հոկտեմբեր 14 թուականը: Այդ առաջին քայլին իսկ անոր միտքէն անբաժան է վերականգնելու զաղափարը, որպէս ճակատագիր, որպէս պարտք: Ան կը զրէ.

«Գեզի կը մնայ հէ՞ք Հայութիւն, ջանալ վերականգնել բոյներդ... դուն Ֆու արցունքդ սրբելէ վերջ խաչդ հանէ, յոգնէ, դատէ՛ օրն ի բուն, խոնջ թեւերուդ ու ճակտիդ էրտինքին արդար վաստակը տար տո՛ւր Ֆու հիւանդ, հաշմանդամ եղբայրներուդ, յանուն այդ հաւատքին՝ այրիացած եւ որբացած Ֆու ցօթի եւ անտէրունջ Ֆոյերուդ: Այո, ցորչափ կապուած ես հողիդ ու հայրենիքիդ, այս է ափսոս Ֆու ճակատագիրդ, ա՛յս է Ֆու պարտքդ»(5):

Պատահարին վայրը զիրքին մէջ կը կրէ «Զարդի աշխարհ», «Աղէտավայր», «Փլատակներու աշխարհ», «Զուլումի եկիր» կամ «Մեռելաքաղաք» (Ատանա) անուանումները. ան չի դադրիր սակայն երբեք հայրենիք ու հող ըլլալէ: Հայրենիքն ու հողը, նախ աղէտահար ժողովուրդին: Ու պատահարը, ըլլայ ան «Կոտորած», «Եղեռն», «Դէպք» կամ «Զարդ», չէ ջնջած վայրը: Ան՝ երկուսան չէն, կենսախայտ ոլորտը, ջնջումին զոհերէն չէ. ջնջուած են կեանքեր, չէնքերը զարճած աւերակ, սակայն կայ ու կը մընայ վայրը: Անիկա, որ զլխաւոր ապդակն է վերանորոգումի կարելիութեան, կ'ըլլայ նաեւ պատահածը վերջնական յետադայ Աղէտէն զատորոշող պարագան:

Վայրը, համատարած աւերակներով, վեց ամիս եռքն իսկ զեռ մխացող, մրոտող պատերով, բանտերով, բանտարկեալներով, այրիներով, որբերով, կ'ըլլայ միաժամանակ չարունակութեան ատրարքին տեղը: Օժանդակութիւն կը փութայ հոն. զրամ, դպրոց, զիրք, տետրակ, ուսուցիչ հոն կը հասնին, քանի որ պատահածը չէ կրցած ճակատագիրը ջընջել:

Ճակատագիրը պարտք կը դնէ զարմանելու, վերստեղծելու ինչ որ ջնջած է պատահարը. չկան տուն, տեղ, կեանքեր, սակայն նաեւ չափանիշ, տարբերութիւններ, մարզկային յատկանիշ, կամ ըլլալուն փաստերը:

Զափանիշ չունի. չափելու արարքին ծառայելու ոչինչ ունի դիտողը. «ասոնք ի՞նչ են, հիմակ ի՞նչ կը տեսնէք որ, կը ձայնէ ազգային դպրոցներու տնօրէնը...»(6): Տեսնուածը որքան ալ տաժանելի, անբացատրելի, կը մնայ ընկալումի սահմանին մէջ ու ընկալուածը ոչինչ է ապրուած պատահարին քով: Ջնջումներու չարք մը ամէնէն հարազատ պատկերը կու տայ ընկալելիին ու անպատմելի, անապրելի մնացածին մասին.

«Բարեկեցիկ մարդ մըն էր ասիկա Դէպքէն առաջ. շատեր ամէն օր կը եբակրուէին իր սեղանէն» կ'ըսեն ինծի՝ զինք ճանչցողներ. «հիմա այսպէս ամէն բան կորսնցուցած՝ պատառ մը հացի կարօտ կը խաշէ»:

«– Է՛հ, ի՞նչ ընեմ, – կը սկսի խօսիլ ծերունին... ի՞նչ ընեմ, մեծ է Աստուծոյ զօրութիւնը. մենք ալ ատենին մարդ էինք, հիմա մարդ չենք. պէլլի է հալերնիս. մի՛ ճայիմ մեզի, հիմակ մարդ չե՛նք ալ...»(7):

Տարբերութիւններու ջնջումը կը նշանակէ մարդկային յատկանիշին ջնջումը. «հիմակ մարդ չե՛նք ալ...» կը զոչէ աղէտահար ծերունին. իսկ վկայաբանը անոր կ'աւելցնէ պատկերը այն մանուկին որուն «վէրբերը անցած էին ալ, աղէկ էր, ոտքի վրայ, բայց ո՛չ ոք տեսած էր դեռ անոր խնդալը»(8):

Աղէտը բոլոր կորուստներուն հետ իրենցմէ առած է ըլլալուն ալ վաստակը. մարդ ըլլալուն, ապա, տունի, հողի, զաւկի, կնոջ, ընտանիքի տէր ըլլալուն: Ոչ մէկ վաստակութիւն մնացած է իրենց որ զոյութեան մը յատակ չրջագիծը զծէ. խլուած կեանքեր, թալանուած ստացուածք, հրկիզուած տուն, պարտէզ կը սահմանին երկկ իրենց զոյութիւնը, ներկայութիւնը, որ ամէնէն տարրական մակարդակին վրայ չարունակուելու տպատնապը ունի ազէտէն ետք. ու վերականգնումը կը սկսի կորսուած, ջնջուած չըրջածիրը վերազծելու արարքէն.

«Ծննդեան եւ ամուսնութեան վկայագրերը, «համիտիէ», տունի, տեղի «հէօճէթ» ատոնց ամէնեքը հրդեհի միջոցին ոչնչացած են. առանց որոնց ոչ մէկ դիմում կրնաս ընել խեղճերը կառավարութեան մօտ, ո՛չ գաղթել, ոչ մանաւանդ տէր հանդիսանալ իրենց տուներու հողին ու պարտէզին...»(9):

Ջնջումներու չարքը անհատներու կեանքէն կամ կեանքի մնացորդացէն կ'երկարի մինչեւ հաւաքականին սահմանները. տեղ մը առանց հօտի մնացած է «զլուխ»ը.

«Այդ մարդը Սահակ Կաթողիկոսն է, իր կորած ու վայրավատին հօտը ջանալով դեռ հովուելու, հաւաչանքները կուլ տալով կսկիծներ մեղմելու եւ արցունքներ սրբելու»(10):

Ուրիչ տեղ մը ջնջումը փոթորիկին հետ առած տարած է «զլուխ»ը.

«Զկայ մխիթարող ձայն մը, առաջնորդող, վարիչ ձեռք մը, կարեկից մէկը, լուսամիտ ու սրտոտ անձ մը որուն շունչով առ վայր մի տաճեան գրտացած սիրտեր... Շուարուն, անընկած ժողովուրդ մը մնացած է հոս, անհովիւ, առաջնորդ»(11):

Ամէն ջնջումներուն հետ, եղեռնի վայրը կը մենք, ըսինք, կրողը պատահածին ու վազորդայնին. ան նաեւ չրջումներու կրողն է: Հատորին մէջ Կիլիկիան –վայրը– անոր երբեմնի չէն ոստաններէն, այլեւս միայն «զերեզման», «դամբարան» որակումներով կը յիշուին.

«Գերեզմա՛ն, ամբողջ Կիլիկիան էր գերեզման...»(12): «Քաղաքն (*Ատանա*) իր աւերակներով՝ ահագին դամբարան մըն էր մեր դէմ...: Կատարեալ դամբարան մը հիմա եկեղեցին ալ, առաջնորդարանն ալ»(13):

Թէեւ «դամբարան», «գերեզման» կամ «աղէտավայր», «Յարդի աշխարհ», «մեռելաքաղաք», վայրը չէ խուսափած. կը մնայ նուազագոյնը, յետադայ ու վերջնական ջնջումի նախօրեակին, որպէս տարբերութեան զլխաւոր ապդակ: Այդ նուազագոյնին չնորհիւ տեղ կը հասնին, տեղ կ'ունենան օժանդակութիւնը, կազմակերպչական աշխատանքը: Այդ ապդակին զոյութիւնն ու աշխատանքը առաջին արդիւնքները կու տան արդէն Ա. Թէոդիկի նման աղէտը միայն վեց ամիս հետաքրքրութենէն հետագծողի մը.

«Ուսման ու դաստիարակութեան հանդէպ ծնողաց ցոյց տուած փութկոտութիւնը մի՛ակ սփոփարար երեւոյթն է զոր երբեմ ողջունած ըլլամ Ատանա գալէս ի վեր»(14):

«Վաղը», *անոր մատենագրութիւնը Ա. Թէոդիկի զործունէութեան մէջ մնայուն ապդակ մըն է, կապուած առաւելապար դպրոցական զործին.*

«Այսպէս ահա «Ազգանուէր Հայուհեաց»ը Կիլիկիոյ ծոցին մէջ իր վարժարանն ունեցաւ, ձրի դաստիարակութեամբ մը հոգեւին մխիթարելու համար բախտէն անժառանգ տխուր կարաւանը՝ գաղիրկ ու անտէրունջ հայ որբուհիներու, եւ, լուսաւորութեան ջահը վառած պատրաստելու համար վաղուան մայրերը»(15):

Միակ զրուագը որ որպէս «վաղուան» ներկայութեան ամէնէն հատուտ զրուանքը կը ներկայանայ հատորին, ամէնէն ինքնաբուխը, որ չաղընչուիր կազմակերպուած արարքի մը, «Հարսնիքի օրերը» բազրուած դլուխով պատմուածն է. նմիայն ներքին է մղումը. առանց արտաքին միջամտութեան, առանց օժանդակողի, կազմակերպիչի, առաջնորդի պերին անհրաժեշտութեան: Բնաղդն է ապագան կը թելադրէ, առ այնչ համբելով ամէն պատշաճութիւն կամ օրէնքանոն: Վերապրումի բնազդը հոս ալ կը ճանչնայ. հող չէ թէ ընտրելու կերելութիւնն ալ չբացած է ամէն բանի հետ: Ու ոչ ոք հզօր է բնազդին հակելու չափ. կամ ոչ ոք տկար՝ զայն մերժելու չափ:

«...Քանի մը ամիս առաջ հուր ու արդղուած ժողովուրդ մը կը մէջ խեղդօրէն ամուսնանալու՝ կարծես պակասները շարքերը լեցնելու եւ անհանգամանքներու մնայուն պաշտպաններ տալու համար»(16):

Հարուածը մերժելու մղումին մաս կազմէ նաեւ դիմադրութեան պատասխակայն ան ոչ թէ զարմանի, այլ կոխելու հանդրուանին կը պատկանի կ'ըլլայ պատահարին ընդհանուր պատումին բաղկացուցիչ մէկ տարրը, ինչպէս լուսանկարիչ մը, կորսնցուցած թուահամարը ընդդը կամ մանրիչները դատաճանները:

Վերականգնումը ապահովելու, պատահածին զարմանը զիւրացնելու նպատակով զրուած զործ մըն է «Ամիս մը Կիլիկիա»ն. եթէ նկատի առնուի ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը, կարելի է նաեւ օտարներու եւս զոնէ ուշադրութեան յանձնելու, կատարուածը: Գիրքի ամէնէն նշանակալի կէտն է սակայն «վերադարձ»ը, որ կը պատմուի վերջին զլուխներուն մէջ:

Դպրոցական զործը բաւական զրուցուցիչ կարզադրութեան մը հատցուցած Ա. Թէոդիկ ճամբայ կ'ելլէ Ատանայէն Պոլիս դառնալու. ցամաքի ճամբով մինչեւ Մերսին եւ անկէ մինչեւ Պոլիս նաւով չարունակէ ճամբորդութիւնը:

Այդ երթը սակայն տեղ չի հատցնել զինքը. Ատանայէն մեկնող ճամբան նել է. Իսկենտերունի մէջ ծագած ժամտաեղդի համաճարակ մը փակած է վրան ճամբան: Ատանա վերադառնալ բրիչ ընելիք չի մնար:

Ու անելը, *վերադարձը՝ դէպի մեկնումի կէտ, հատորը կը փակեն անոր ատրայատնուած յոյսէն, լատատեսութենէն անդին, անդիտակից ազդանշան մը ըլլով գալիքին: Աղէտավայրէն երբ չկայ «զուլումի աշխարհ»ը երբ չունի: Ու ի բանորոգումի պատումի մը ատրարք մը տրուի յետադայ արշաւիրքին նախաջրումով. անոր, որ ջնջումներու յստականքով պիտի լուծէ վայրն ալ, 1909ը սահմանելով միայն որպէս «Աղէտին նախաջրանը»:*

1.– Արշակունի ձեզվէճեան ծնած է 1875-ին, Պոլսոյ Սամաթիա թաղը. նախնական ուսումնառութենէն ետք շարունակած է Փրանսա եւ Անգլիա: 1903 կամ 1904 թուականին կ'ամուսնանայ «Ամիս մը ի Կիլիկիա» եւ Տարեցոյցը»ի հեղինակ Թէոդիկի հետ ու կը դառնայ անոր աջակիցն ու աշխատակիցը: Մամուլին մէջ զրուած իր մնաւ իր ստորագրութիւնը կրող էջեր, բրնցմէ են «Ուսանողուհիի մը յուշերը»: Մեռած է 1922-ին Զուիցերիա:

2.– «Ամիս մը ի Կիլիկիա» հրատ. 1910-ին Պոլիս, «Կցկտուր նոթեր» ենթավերնագրով. 213 էջ, 37 պատկեր: Հրատարակուած է նաեւ տարբ փրանսերէնի թարգմանուած տարբերակով 1921-ին «Témoignages inédits sur les atrocités turques commises en Arménie» խորագրով:

3.– «Ամէնուն Տարեցոյցը» ժէ. տարի, 1923, էջ՝ 23:

4.– Նոյն, էջ՝ 11–12:

5.– «Ամիս մը ի Կիլիկիա», էջ՝ 9:

6.– Նոյն, էջ՝ 23:

7.– Նոյն, էջ՝ 31:

8.– Նոյն, էջ՝ 35:

9.– Նոյն, էջ՝ 52:

10.– Նոյն, էջ՝ 16:

11.– Նոյն, էջ՝ 44:

12.– Նոյն, էջ՝ 38:

13.– Նոյն, էջ՝ 44:

14.– Նոյն, էջ՝ 47:

15.– Նոյն, էջ՝ 72:

16.– Նոյն, էջ՝ 85:

Գրեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ՉԱՊԼԻ ԵՍԱՅԵԱՆԻ ՆԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ(*)

Զ. Եսայեան արեւմտահայ գրողներէն գրեթէ մեկն է, որ Կիլիկեան աղէտին մասին իր վկայութիւնը կը յաջողի գրել անձնապէս ճակատելէ վերջ դէպքին: Եւ նաեւ պատմաններու մէկը գրուած առաջին գրքերէ՝ Աւերակներու մէջը քիչ կամ երբեք ուսումնասիրուած հատոր մըն է, ուր սակայն «աղէտին» մօտէն մօտ մըն է, ուր սակայն «աղէտին» մօտենալու իսկական ոգեւորութիւն մը կը կիրարկուի: Այստեղ՝ պիտի փորձեմ այդ ոգեւորութեան մի քանի հանգոյցները ի յայտ բերել, որոնք կը կազմեն պատմական դէպքի արձանագրութեան իսկական «բանարուեստ» մը: Աներեւ չէ հաստատել, որ Եսայեան լիովին գիտէ թէ ի՞նչ կ'ընէ եւ գերազանցապէս կը տիրապետէ հարցի ծալքերուն: Փաստը —եթէ հարկ է տակաւին նման նկատում— իր արտակարգ գրողի կարողութեանց եւ, ինչո՞ւ չէ, արեւմտեան խղճականութեան ներթափանցումին ու խցումին:

***

1909–ի Յունիսին Զ. Եսայեան կը գտնուի այն յանձնախումբին մէջ, որ Պատրիարքարանը կը զրկէ Կիլիկիա, տեղւոյն վրայ իրազարձութիւններուն իրազեկ ըլլալու: Այդ թուականին Եսայեան ծանօթ գրագիտուհի մըն է: Հրատարակած է Սպասման Սրահին մէջ (1903), Շնորհիով Մարդիկ (1907), Կեղծ Հանճարներ (1908) վէպերը, բազմաթիւ պատմուածքներ, արձակ բանաստեղծութիւններ, յօդուածներ մամուլին մէջ (1): Երբեք տակաւին չէ մօտեցած «աղգային թեմային»: Աւերակներուն մէջը կը բիւր կիլիկեան փորձառութենէն եւ կը հրատարակուի քիչ մը ուշ, 1911–ի Մայիսին: Թեման նիւթը կը դառնայ քանի մը պատմուածքներու՝ Յաստիկներ (1911), Գաղթականները (1912): Յետոյ՝ իր արտադրութեան մէջ, եթէ բացառենք նամականին մէջ զետեղուած էջերը, «աղէտի գրականութիւնը» կը վերածուի վկայութեանց արձանագրումին: Այսպէս՝ 1917–ին Բաբուի «Գործ»ին մէջ կը հրատարակէ Հայկ Թորոյեանի յուշերը Միջագետքի սպանդէն՝ ժողովուրդի մը հոգեվարքը խորագրին տակ, 1915–ի աղէտը «վկայելու եւ աւանդելու» համար, ինչպէս կը գրէ յառաջաբանին մէջ: Իսկ 1920–ին կը հրատարակէ Մուրատի Ճամբորդութիւնը: Այս էջերէն ո՛չ մէկը կը վերաբերի անձնական վկայութեան եւ չունի «զեղուռեստական» նկարագիրը, թէեւ հրապոյր մը կը գրուի վկայաբանականին ու «գեղարուեստականին» միջեւ, երբ կը խօսուի «աղէտի գրականութեան» մասին:

Կիլիկիոյ դէպքերը կը ստեղծեն կամ ընդունք կը վերաստեղծեն այդ գրականութիւնը մեր մատենագրութեան ծանօթ ու մոգուած էջերէն ասդին. Ա. Թէոդիկի Ամիս մը ի Կիլիկիա հատորը, Սուրէն Պարթեւեանի Կիլիկեան արհաւիրքը, յիշելու համար յիշելիները, մաս կը կազմեն այս գրականութեան, ընդմէջ վկայաբանականին ու լրագրականին: Եսայեանի հատորը կը ծնի Կիլիկիայէն եւ կը կազմէ առաջին ու վճռական բախումը գրողին «աղգային հարց»ին հետ, առաջին մուտքը անոր աշխարհին մէջ կոտորածին ու գաղթականութեան, հոն ուր կային միայն, ինչպէս պիտի գրէ իր նամակներէն մէկուն մէջ, Հոգիս ափսոբեալի առթիւ, «արեւ, վարդենիներ ու յաւիտենական երգերը սիրոյ, գեղեցկութեան ու ջնորհի»:

Անմիջապէս որ Մերսին կը հասնի, Եսայեան նամակ մը կը գրէ ամուսնին՝ նկարիչ Տիգրան Եսայեանին, ուր կը գրէ իր առաջին տպաւորութիւնները տեսածներէն եւ նամակը կը փակէ յատկանշական նօթով մը՝ որ կը վերաբերի սկսուղ նամակագրութեան. «Օրը օրին տպաւորութիւններս կը ներկայացնեն, կրնան պէտք ըլլալ· եթէ որեւէ կերպով անապահով զգաս ինքզինքդ, յանձնէ Bareilleին ներփակեալը» (2): Իսկ աւելի ուշ, նոյն հասցէով կը գրէ· «Նօթեր առի ու տեղւոյն վրայ տեղեկութիւններ» (3): Սկիզբէն Եսայեան որոշած կը թուի ըլլալ բան մը գրել տեսածներէն, հաւանաբար գրուկուած էր առա՛ր իսկ համար: Գիրքը ներկայ է ուրեմն այս ճամբորդութեան հորիզոնին: Ինչ որ յատկանշական է, այն ալ անդրադարձումն է, թէ գրուելիքը կըբնայ վտանգաւոր բան մը ըլլալ: Եւ իրօք Սեպտեմբեր 16–ին՝ Եսայեան կը գրէ, առանց մանրամասնելու, որ «այլ եւ այլ պատճառներով մեկնումս անհրաժեշտ է» (4): Եսայեանի ներկայութիւնը, դիտող ու արձանագրող աչքը, այս առաքելութիւնը գրելուն՝ ունի վտանգաւոր եզր մը, որուն պիտի անդրադառնամ աւելի անդին:

Ահա՛ւասիկ ինչ կը գրէ Եսայեան նամակին մէջ· «Ինչքան ալ պատրաստուած ըլայի ահռելի աղէտին, ինչքան ալ կարծէի, թէ չափազանցութիւններ եղած են արդէն պատմուած լուրերուն մէջ, տեսածս այնպիսի ահաւոր բան մըն է, որ ամէն երեւակայութենէ վեր է· ոչ մէկ կերպով à peu près պաղպաղար մը չէք կրնար ունենալ, մինչեւ որ աչքերովնիդ չտեսնաք եղածը· ամբողջ վիլայէթ մը կոթծանուած է· ողջ մնացող եւ հոս ապաստանողները այնքան démoralisé են, որ եթէ բնական պէտքերու անմիջական դրդումը չըլլայ իրենք ալ պիտի մեռնին յուսահատութենէն· ո՛չ մէկ յոյս, ո՛չ մէկ ապագայի նշոյլ (...): Կիլիկիան կոթծանուած է... այս է ամէնուն տպաւորութիւնը· դեռ Ատանա չեմ գացած, բայց հիմակուընէ լսածներս եւ ինծի պատմուածները կը վկայեն, որ բոլորովին զոհուած են Հայերը յայտնի եւ ծանր խպատրաստուած ծրագրով· արդէն յայտնի է· Թուրքերը հոս այն երեւոյթը ունին, ինչ որ ունէին հին ռեժիմի դէշ օրերուն Պոլսոյ մէջ եւ բան մըն ալ աւելի· երեսդ կը նային զարմացումով, իբր թէ հարցնէին, թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ սդջ մնացած ես...» (5):

Այստեղ մեկին կերպով ըսուածը բացակայ է, —կամ դրաքննուած է— դրքին մէջ: Եսայեան անմիջապէս մատը կը դնէ գլխաւոր հարցին վրայ· կոտորածներու ծրագրումին եւ հաւաքական ոչնչացման կամքին: Նոյն տեղը՝ Եսայեան կը գրէ· «Արդի կառավարութեան մեղսակցութիւնը ակնյայտի է...» (6): Այս կրկնակի հաստատումը կ'ենթադրէ, որ Եսայեան մեծապէս գիտակից է դէպքերու նշանակութեան եւ ի յառաջագունէ կը թուի հերքել այն կարծիքը, թէ դէպքերը պատահական ու տեղական հանգամանք մը ունին եւ թէ Ատանայի կոտորածները քանի մը տաք–գլուխ մարդու գործն են: Նամակին մէջ, Եսայեան չեշտը կը դնէ ծրագրումին վրայ եւ հաւաքական պատասխանատուութիւնը նկատի ունի պետական մեքենային: Թէ ասիկա վտանգաւոր «դիտութիւն» մըն է, կը յատկանայ երբ կարդանք Աւերակներու մէջի տարբերակը, ուր գրուած է հետեւեալը· «Անհրաժեշտ է, կը կրկնեմ, որ ամէնքս ալ դիտնանք ճշմարիտ պատկերը մեր արիւնոտած երկրին, քաջութեամբ եւ չեշտակի կարենանք նայիլ անոր: Ինչ որ տեսայ եւ ինչ որ լսեցի՝ հանգամանքը ունէին ամբողջ պետութեան հիմունքը խախտելու: Տեսականօրէն ո՛չ մէկը ասոր հակառակը կ'ըսէ...» (7): Կոտորածներու իրականութիւնը կը խախտէ պետութեան հիմունքը, պետութիւնը կը դառնայ անհիմն երբ ինք իսկ կը ձեռնարկէ կամ կը ծրագրէ իր հաւաքականութեան մէկ մասին սպանդը: Ինչ որ խնդրոյ առարկայ է Կիլիկիոյ կոտորածներով այն ալ պետութեան օրինականութիւնն է, երբ իրրեւ իշխանութիւն կը դադրի օրէնքը կիրարկելէ հաւասարապէս բոլորին: Եւ յատկանշականօրէն պետութեան ու ոչնչացումին առընչումին մէջ Եսայեան ճիշդ այս հաւասարութիւնն է որ կը վկայակոչէ, փաստօրէն պետութիւնը յղելով իր խոկ «սկզբնական» դեմին ու պաշտօնին, չատ որոչ ռազմավարութեամբ մը, բակարդումի ռազմավարութեամբ մը:

Քանի որ տեսնուածն ու լսուածը՝ կոտորածներուն իրողութիւնն ու զայն ամբողջ հանող կամքը հանդամանքն ունին պետութեան հիմունքը խախտելու, կրնանք երկու դիտողութիւն հանել իրրեւ եզրակացութիւն.

- տեսնողն ու լսողը, Եսայեանի այցելութիւնը մէկ խօսքով՝ կիլիկիա, կրնան վտանգաւոր ըլլալ պետութեան,

- տեսնելն ու լսելը վտանգաւոր են. անոնք այնքանով վտանգաւոր են որքանով կը տանին այցելողը գրելու արարքին, այսինքն՝ վկայութեան:

***

Ըսուեցաւ արդէն, որ Եսայեան սկիզբէն կը թուի ծրագրած ըլլալ իր տպաւորութիւններուն արձանագրութիւնը: Եւ զարմանալի, աւելին՝ հիանալի է նոյն ատեն, դիտակցութիւնը վկայութեան առ-

Գրեց՝
Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

թած որոչ հարցերուն որ կը դնէ· «Այս դպացումը մեծապէս զրդեց զիս, որ իբր ազատ քաղաքացի, իբր երկրին մէկ հարատատ զաւակը, հաւասար իրաւունքներով օժտուած եւ հաւասար պարտաւորութիւններով բեռնաւորուած, առանց վերապահութեան գրեմ այս էջերը որոնք հայ կնոջ մը դիւրազգածութեան արդիւնքը համարելէ աւելի, պէտք է նկատել ո՛եւէ մարդկային արարածի մը ինքնաբուխ եւ անկեղծ տպաւորութիւնները»(8): Ձեմ կրնար դանդաղիլ Եսայեանի ի գործ դրած ճարպիկ ռազմավարութեան վրայ, որ կը կայանայ պետութեան օրինականութեան սկզբունքը ոգեկոչելուն մէջ, եւ կրկնելուն պարտաւորութիւններու եւ պարտականութիւններու սարտածը, որոնց դրաւականն ըլլալու է պետութիւնը: Օրինականի տրամախոհութիւն մըն է ի գործ դրուածը, յանուն...պետութեան հիմունքը խախտող բաներու բացայայտումին: Ոեւէ ազատ քաղաքացի ի վերջոյ իրաւունքն ունի ըսելու ճշմարտութիւնը, առանց քօղարկելու «մեր ճըշմարիտ զգացումները»: Ճշմարտութիւնը վտանգաւոր է, բայց պետութիւնը հարկին տակն է այդ վտանգը ստանձնելու, պահպանելու համար իր խոկ օրինականութիւնը:

Եսայեան կը գրէ ուրեմն իր «տպաւորութիւնները» եւ պիտէ որ, այս «տպաւորութիւն» յղացքը երկդիմի է: Մէկ կողմէն՝ անիկա կը յղուի ենթակայական զգացումներու· միւս կողմէն՝ արտաքին աշխարհէն եկող անշրջանցելի ստացումներուն: Զանցել ենթակայականը տպաւորութեան մէջ, ահա դժուարը, բայց անհրաժեշտը, քանի որ կրնայ ըսուիլ, թէ գրուած էջերը արդիւնք են «հայ կնոջ մը դիւրազգածութեան»: Եւ ասոր համար է որ Եսայեան չեշտը կը դնէ մարդկայնութեան վրայ· «պէտք է նկատել ո՛եւէ մարդկային արարածի մը ինքնաբուխ եւ անկեղծ տպաւորութիւնները»: Ենթակայութենէն զերծումի ճիդին մէջ աւելի հեռու կ'երթայ ան, երբ կը գրէ որոչ բրտութեամբ· «Որպէսզի ընթերցողը նոյնպէս չտարուբեր նախապաշարումներէ եւ կանխակալ զգացումներէ, պիտի ուզէի նոյնիսկ որ հեղինակին ազգութիւնը մոռցուէր, յիշելու համար, որ միմիայն մարդկային զգացումներէ դրդուած երբեմն ցաւը, երբեմն վրդովմունքը, երբեմն կսկիծը, երբեմն յուսահատութիւնը խօսած են այս էջերուն մէջ» (9): Մարդկայինը, միայն մարդկայինը: Եսայեան առաջուց այսպէս կ'ոգեկոչէ բոլոր պատմաբաններուն եւ ո՛չ միայն պատմաբաններուն, այլ նոյնիսկ դատական մարմիններուն դիտողութիւնը ինչ կը վերաբերի վկայաբանական դրականութեան. պատմուածքը, անձնական վկայութիւնը հարկ է ըլլայ «առարկայական». եւ առարկայականին լաւագոյն դրաւականն է «հեղինակին աղդութեան» մոռացումը կամ ջնջումը: Պատմագրութեան համար լաւագոյն փաստաթուղթը պատկանելիութենէ զերծ վկայութիւնն է, ուրկէ բացակայ է կողմնակալութիւնը: Ձեր բոլոր վկայութիւնները կրնան որեւէ արժէք չունենալ, այնքան ատեն որ կը բլթին «ազգային նախապաշարումէ»: Ազգայինին ջնջումը կը հիմնէ վաւերաթուղթը (հարց է թէ նման ապազգայնացումը ո՞ր չափով չի կրնար ոչնչացումին արամախոհութիւնը, առանց ուզելու):

Պատմագրական ու գատական գիրքոյրումին կազմալուծման ծրագրած է Եսայեան կարծէք, երբ կ'ոգեկոչէ չափազանցութեան հարցը: Բոլոր վկայութիւնները կրնան չափազանցութիւն համարուիլ, ինչպէս Եսայեան ինք ալ կը սեպէ զանոնք, երբ կը գտնուի Պոլիս, աղէտի վայրէն հեռու: Իսկ երբ կը մօտենայ Կիլիկիոյ, կացութիւնը հիմնովին կը ջրջուի: Զարմանալի չէ, որ ժողովուրդի մը հոգեվարքի մուտքի էջերուն մէջ, Եսայեան փաստօրէն կը խօսի արդարադատութեան մասին ու կը գրէ· «Մարդկային ամենախիստ արդարութեան չափերով իսկ էէ կարելի գատել ու նոյն իսկ մերձենալ այն չարագործութիւններուն, որոնց ենթարկած են անմեղ եւ անպաշտպան բնակչութիւն մը, բայց մխիթնոյն ատեն համոզուած եմ, որ ահաւնութիւնն ու անհատնականութիւնն իսկ այդ ոճրագործութեանց անպատիժ պիտի թողուն գիրենք» (10): Որքան չարագործութիւնը մեծ ըլլայ ու ահագին – բառին երկդիմութիւնը մոռնալու չէ – այնքան կը հեռանայ իրականի ու երեւակայելի սահմաններէն: Ոճիր մը, որպէսզի ըմբռնուի, հարկ է գազրի չափազանց ըլլալէ, հաւանաբար պզտիկնայ, սահմաններ առնէ, մօտենայ «հաւանականի» կալուածին: Բայց ոճիրին, աղէտին, «բնոյթն» իսկ էէ արդեօք անոր զանցումը հաւանականին, անոր չափա – զանցումը: Հետեւաբար ոճիրին ահաղնութիւնը կը հակասէ ոճիրին իրողութիւնը, կամ աւելի ճիշդ՝ ոճիրին ահագնութիւնը կը հերքէ ոճիրը պարզապէս: Ահաղնութիւնը փաստ մըն է անոր անկարելիութեան, եւ անոր երբեք կատարուած չըլլալուն: Ուստի՝ ուրիշ բան մը չէ եթէ ոչ յաւելեալ նպաստ մը գահիճի «անմեղութեան»:

***

Ըստ ամենայնի Եսայեան չատ կարեւոր կը նկատէ իր տպաւորութիւնները կարեւոր գրելը եւ գրելու համար աղէտին վայրը երթալը: Այսպէս նախ՝ Աւերակներուն մէջ, երբ աղէտեալներու կ'այցելէ, ծերունիի մը կը հանդիպի· «Առաջին անգամն է, ըսաւ, որ Հայեր Հայերու օգնութեան կը հասնին ... զուլումէն եառքը: Մինչեւ հիմա այդ բանը անկարելի էր, ըսաւ մեր ընկերներէն մէկը ... կը ջարդէին, կը սպաննէին, կը վիրաւորէին, եղբայր եղբօր, քոյրը քրոջ չէր կրնար հասնիլ· մեր որբերը կը ցրուէին օտարներու ձեռքը, մեր վիրաւորներուն վէրքերը օտարները կը կապէին, մեր հոդեվարքները լքուած կը մեռնէին աւերակներուն մէջ ... այս անգամ գոնէ սխուր միխիթարութիւնը ունեցանք ձեր մօտ ըլլալու, ձեզի հասնելու...» (11):

Դիտի մը տարի վերջ 1916–ին, Թիֆլիս, նոր ապատած Պոլսոյ նախճիրէն, Եսայեան բանախօսութիւն մը կուտայ «Թրքահայ ժամանակակից գրողներ» նիւթով· այնտեղ կը նկարագրէ 1909ի մթնոլորտը: Եւ կարծէք Աւերակներուն մէջի չատ մօտիկ թելադրանքին տակ՝ կը գրէ· «Ահա Մարտ 31–ի յեղաշրջական չարժումը· սրբիւնոտ ցոյցեր Կ. Պոլսոյ մէջ եւ Ատանայի կոտորածը, որ ամբողջ գրականութեան մը ծնունդ տուաւ, որովհետեւ մեզի համար այս սահմանադրական կոտորածները միակ առաւելութիւն մը ունէին հակառակ կոտորածներուն վրայ· այն էր որ անճամբ կարողացանք այցելել աղէտավայրը եւ ոչ միայն օգնութեան հասնիլ արկածեալներուն, այլ նաեւ գրել մեր տաժանելի տպաւորութիւնները» (12): Նախկին ու նոր, համիտեան ու սահմանադրական կոտորածներուն տարբերութիւնը աղէտավայրը տեսնելուն, արկածեալները լսելուն եւ տպաւորութիւնները գրելուն մէջ կը կայանայ: Ձնչին տարբերութիւն՝ կրնանք մտածել այսօր: Սակայն Եսայեանի համար կայ «հաւատար-

●▶

Թուրքիայում մեծ հոլովույթ է ստացել հայ ժողովրդի պատմության ուսումնասիրությունը։ Հայ պատմագրության մեջ հատկապես ուշադրության են արժանացել Ա. Մեծի ժամանակաշրջանը, Կիլիկիայի հայկական պետականության պատմությունը, Ռուբինյանների դինաստիայի պատմությունը։ Ուսումնասիրվել են նաև Հայոց եկեղեցու պատմության որոշ հարցեր։ Ուշադրության են արժանացել նաև հայ-թուրքական հարաբերությունները։ Ուսումնասիրվել են Օսմանյան կայսրության հայ ժողովրդի նկատմամբ վարած քաղաքականության որոշ հարցեր։ Ուսումնասիրվել են նաև հայ-թուրքական հարաբերությունները

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 10
MERCREDI
10 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱԽԱՐԺ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.009 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.009

ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐՏՕՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԵԾ ՄԻԹԻՆԳ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ, ՄԱՅԻՍ 11-ԻՆ

ԲՈՂՈՔ՝ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԴԷՄ

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

200.000 ՅՈՒՅԱՐԱՐ, ՄԱՅԻՍ 6-ԻՆ

Աշնորհրդը մէջտ լարուած է Հայաստան եւ Արցախ, ուր գործադուլը կը շարունակուի Մայիս 3–էն ի վեր: Հոս, պատմառը չատ յստակ է եւ այնքան վերջնագիծ ու անընդունելի, որ նշանակուած ցատուկ կառավարման կոմիտէն (նախագահ՝ Վ.Ոլսկի) չէ վարանած բողոքագիր մը ղրկելու Կորբաչովի: Արդարեւ, Մոսկուայի կողմէ իսկ նշանակուած այս մարմինը, որ մինչեւ լուծում մը կը նախատեսէր, չի կրնար գործադրել իր իսկ որոշումները Արցախի մէջ, որովհետեւ Ադրբէյճան տեւական խոչընդոտներ կը դնէ: Ոչ տնտեսական, ոչ ալ մշակութային գետնի վրայ, յատուկ կոմիտէն կերջնայ իր որոշումները գործադրել Բաքուի պատճառաւ:

Այս կացութիւնը այն աստիճանի անհանդուրժելի դարձած է որ, ինչպէս ըսինք, թէ Կոմիտէն եւ թէ ժողովուրդը բողոք ներկայացուցած են Կորբաչովի: Աւելին, պետական արտօնութեամբ եւ մանակցութեամբ, որոշուած է միթինգ մը ընել Մայիս 11–ին, այս Հինգշաբթի իսկ Երեւանի մէջ, ուր խօսք պիտի առնեն նաեւ հոդեւորականներ (Պարգեւ Եպիսկոպոս՝ Արցախէն),

Նախապէս, Շաբաթ, Մայիս 6–ին չարտօնուած ցոյց մը տեղի ունեցած էր եւ ցոյցին մասնակցողները կը պահանջէին Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ազատ արձակումը: Մասնակի լուրերը որ հասած են կը հաստատեն որ ցուցարարները ողջունցած են փողոցէ փողոց, համախմբուելով մասնաւորաբար պետական չինքերու, ինչպէս՝ կեդր. Կոմիտէի առջեւ: Ոմանք նոյնիսկ «Անկախ Հայաստան» պոստեր կ'ըլլան եւ այդ պատճառով հրապարակը եւ այլ բանուկ ճամբաներ: Ոչ մէկ միջամտութիւն եղած է պահպան ապահովութեան ուժերու կողմէ:

Ֆրանս – Լիպերթէ հիմնարկի նախագահուհի՝ Տիկին Տանիէլ Միթերան նոր մեկնած էր Երեւանէն եւ մինչ ցոյցեր կային Երեւան, Մոսկուայի մէջ, ինք կը տեսնուէր Արտաքին փոխ – նախարար՝ Ալեքսանդր Ազամիշինի հետ եւ կ'արծարծէր Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներու պատգան: Փոխ – նախարարը գոհացած է պատասխանելով՝ «Լսեցի ձեզ»: Տիկին Միթերան, ըստ ԹԱՍ–ի տեսնուած է նաեւ մէկ փոխ – նախարարապետի՝ Իվան Սիլայեվի հետ: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն եղած է Հայաստանի մէջ վերաշինութեան հարցերը եւ ֆրանսական կազմակերպութեանց մասնակցութիւնը:

Տիկին Միթերանի այցելութեան առնչութեամբ Հայաստանի հեռատիպը («Արմէնփրէս», Մայիս 5) հետեւեալը կ'ըսէ.– «Մայիս 4–ին Երեւան ժամանեց Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահի կինը՝ Տանիէլ Միթերան, որ Խորհրդային Միութիւն կը գտնուի որպէս Ֆրանսայի «Ֆրանս – Լիպերթէ» հիմնարկի մարդասիրական, հանրային կազմակերպութեան նախագահ: Իրեն հետ ժամանեց Խորհրդային Միութեան Ֆրանսայի Հանրապետութեան արտակարգ ու լիազօր դեսպան՝ Իվ Փանիէզ, կնոջը հետ: Տիկին Միթերանը կ'առաջնորդեն արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապի խորհրդային ընկերակցութիւններու միութեան դիւանի նախագահ Վ. Տերիշկովա, Խորհրդային Արտաքին նախարարութեան եւրոպական բաժնի առաջին վարիչ Ն. Աֆանասեվսկի: Նոյն օրը, Տանիէլ Միթերան զրոյց ունեցաւ Հայաստանի Արտաքին նախարար Ա. Մկրտչեանի հետ: «Դժուար է ըսել, ըսաւ նախարարը, թէ մեր հանրապետութիւնը ի՞նչ վիճակի մէջ կ'ըլլար, առանց խորհրդային մարդոց միասնութեան, համախմբուածութեան, եղբայրութեան ստեղծարար հնարաւորութիւններու դրսեւորման, մարդիկ, որոնք մեր վիշտը ընկալեցին որպէս իրենց սեփականը: Հայաստան պատահած երկրաշարժը յառաջ բերաւ աննախընթաց չափերու հասած համերաշխութիւն եւ կարեկցութիւն: Բառացի կերպով, բանի մը ժամ յետոյ, երբ աշխարհ իմացաւ Հայաստան պատահած դժբախտութեան մասին, Խորհրդային Միութիւն սկսաւ օգնութեան եւ աջակցութեան անհամար առաջարկութիւններ հասնիլ բոլոր մայր ցամաքներէն: Առաջիններու կարգին մեզ օգնութեան եկան Ֆրանսայի փրկարարներն ու մասնագէտները՝ տարբեր հանրային կազմակերպութիւններու կողմէ»: Տանիէլ Միթերան յայտնեց որ «Հայ ժողովուրդի ողբերգութիւնը Ֆրանսայի մէջ յառաջ բերաւ համերաշխութեան եւ օգնութեան լայն շարժում զոր մենք մըտադիր ենք շարունակել»: Տիկին Միթերան, օրուան երկրորդ կէսին եղած է Լենինականի Ֆրանսայի ժողովուրդին կողմէ ցոյց տրուած օգնութեան համար իրեն յատկացուած շնորհակալութիւն յայտնեց կուսակցութեան Լենինականի բաղկոմի առաջին քարտուղար՝ Մ. Մկրտչեան: Տանիէլ Միթերան շրջած է Լենինական եւ նոյն օրը վերադարձած Երեւան»:

***

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Երեւանի Կրուպսկայա մանկանոց հիւանդանոցի վառարողը անընդունելի պայմաններու հետեւանքով, պաշտօնանկ եղած են Առողջապահութեան փոխ-նախարարը, հիւանդանոցին տնօրէնը եւ բազմաթիւ այլ պատասխանատուներ: 2 չաբթուան ընթացքին 13 նորածին եւս մեռած էին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, քանի մը հազար ցուցարարներ համախմբուած են Ուրբաթ եւ Շաբաթ: Կը պահանջեն ձերբակալուած չորս ազգայնականներու ազատ արձակումը (Ապրիլ 9–ի ցոյցերու առթիւ): Ցոյցին ղեկավարները յայտնած են թէ եթէ մինչեւ Մայիս 25, անոնք ազատ չարձակուին, ամէնօրեայ հանրաժողով – ներ պիտի կազմակերպուին: Երիտասարդներ ալ հացադուլի չարժում մը սկսած են:

ՆՈՒՄԷՈՅԻ ՍԷՆ – Ժողէֆ Մայր տաճարին մէջ կ որ կատարուեցաւ յուղարկաւորութիւնը Զիպաուի և Եուէննէ–Եուէնէսի, նախքան անոնց մարմիններու փոխադրութիւնը – իւրաքանչիւրը՝ իր ծննդավայրը – հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, ուր կողք կողքի էին Քանաք եւ Քալտոչ: Ներկայ էր Միշէլ Ռոքար, որ երդում ըրաւ գործադրել Մաթինեոնի համաձայնագրերը, իրենց ոդիին եւ տառին մէջ: Որոշեց նաեւ չփոխել գաւառական ընտրութեանց թուականը՝ Յունիս՝ 11 :

ՄԱՅԻՍ 8–Ի Զինադադարի (1945) տարեդարձին առթիւ, Նախագահ Միթերան ծաղկեպսակ դրաւ Անծանօթ Զինուորի շիրիմին: Նոյն օրը Օրլեան գնաց ոգեկոչելու Ժաննա Տարքի յիշատակը:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՖՐԱՆՍ· ԴՊՐՈՑԻ ՏԵՍՈՒՉ
ՄԱՐԹԷՆ ՓԱՇԱՅԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ՖՐԱՆՍԱ

Անուն մը եւ նոյնիսկ դէմք մը որ ներկայացնելու հարկ չկայ: Արդարեւ, ոչ ոք մոռցած է Լենինականի Ֆրանսական դպրոցի տնօրէն՝ Մարթէն Փաշայեանը, որ Դեկտեմբեր 7–էն ի վեր նոյն նայուածքը չունի եւ չի կրնար ալ ունենալ: Ինք կը դասաւանդէր Ժամը 11·41–ին, երբ Հայաստանի հողը սարսռաց: Ինք կորսընցուց կինն ու երկու զաւակները ու մեծ քաջութեամբ ախրապետեց անհուն ցաւին, աշխատանքին մէջ փնտռելով իր կեանքը կարենալ չարունակելու միակ ելքը:

Շրջանէ մը ի վեր, Մարթէն Փաշայեան Ֆրանսա ժամանած է եւ արդէն չատեր զինքը տեսան ու լսեցին Ֆրանսական հեռատեսիլէն: Անցեալ չաբթու «Յառաջ» կ'այցելէր եւ չահեկան խօսակցութիւն մը կ'ունենայինք, անմիջական յարաբերու – թիւն ստեղծելով նաեւ փրոֆէսէօր Տէմէեանի հետ, որ եկած էր յայտնելու մեղի թէ Մոնփելիէ տրամադիր է ընդառաջելու Մարթէն Փաշայեանի հետաքրքրութիւնը: Այդ առաջարկը կը վերաբերէր Հայաստանէն Ֆրանսա ղրկելու Ֆրանսերէնի ուսուցիչներ, որպէսզի կատարելագործէին Ֆրանսերէնը:

Շաբթու վերջ, Մարթէն Փաշայեան հարաւային Ֆրանսա կը գտնուէր եւ Մայիս 8–ին «Լը Փրովանսալ» լայն տեղ կուտար: Առաջին էջն իսկ նկարով մը կը հաղորդուէր իր ժամանումը օդակայանը (ուր զինքը դիմաւորողներու կարգին էր «Յառաջ»ի աշխատակից՝ Կարօ Յովսէփեան), ապա Ժան Քեհայեան յօդուածով մը կ'անդրադառնար Փաշայեանի առաքելութեան: «Հարկ է տեսած ըլլալ, կը գրէ, աւետ վիշտով եւ յոյսով առլցուն դէմքը հասկնալու համար որ հայ ժողովուրդը, իր վիրաւոր մարմնով իսկ, այլեւս չընդունիր ինչ որ ճակատագրապաշտ կը նկատուի:

... Այո՛, պէտք է տեսած ըլլալ Մարթէն Փաշայեանի դէմքը համոզուելու համար որ Լենինականի Ֆրանսական դպրոցին համար ձեռք առնուած արշաւը վաղը իրականութիւն մը պիտի ըլլայ»: «Փրովանսալ» կը միանայ արշաւին:

Մարթէն Փաշայեան ինք ալ կարճ յօդուած մը տորագրած է նոյն թիւին մէջ, ուր կը պատմէ թէ Լենինականի թիւ 10 դպրոցը (Ա. Պետրոսեան) հիմնուած է 30–ական թուականներուն ու մինչեւ 1962 բանած է որպէս երկրորդական վարժարան: 60–ական թուականներուն, Խորհրդային Միութեան մէջ, կը կազմակերպուին յատուկ դպրոցներ մասնագիտացած օտար լեզուներու դասաւանդութեան մէջ, ուր ընթացիկ ուսման կողքին, Ա. դասարանէն կը դասաւանդուին օտար լեզուներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն եւայլն): 1962–ին ուրեմն թիւ 10 դպրոցը կը վերակազմակերպուի որպէս Ֆրանսական դպրոց:

Մարթէն Փաշայեան գացած է նաեւ Լա Սիոթա, Նիս, Նախքան Փարիզ վերադառնալը:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆ, ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Տիկին Միթերանի Թուրքիոյ քիւրտ ապստամբներուն բանակավայրերը կատարած այցելութիւնը կը չարունակէ անդրադարձներ ունենալ յատկապէս թուրք մամուլին մէջ: Ուրբաթ, Մայիս 5–ի թերթերը յատկեալ տեղեկատուութիւններ ունէին այս մասին, ուր կը խօսէր օրինակ Տանիէլ Միթերանի անսպառ եռանդին, ապստամբներու հանդէպ ցոյց տուած մեծ հետաքրքրութեան մասին:

Այս այցելութեան առընչութեամբ Տանիէլ Միթերանի ուղղուած «Բաց Նամակ» մըն ալ հրատարակուած է «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին Մայիս 5–ի թիւին մէջ, տոքթ· Նուսրէթ Արսէլ տոորտպուրութեամբ: Նամակագիրը զլխաւորաբար երեք հարցումներ կ'ուղղէ Տիկին Միթերանի: Ան կ'ըսէ· – «Ա.) Երբ աշխարհի վերջայ ներկայիս 12 միլիոն մարդ ապաստանեալի օրինավիճակ ունի, ի՞նչ դրդապատճառներով որոշեցիք այցելել այս ափ մը մարդոց, որոնք մեր երկիրը ապաստանած են: Իրենց ապրած նախկին երկիրներուն մէջ կարելի չէ՞ր ծանօթանալ իրենց, մինչեւ այսօր: Բ) Հակառակ որ ըսիք թէ պաշտօնական բնոյթ չէր կրեր ձեր այցելութիւնը, չատերու մտքին մէջ ծագեցաւ այն հարցումը, թէ արդեօք ՄԱԿ–ի Ապաստանեալներու յանձնախումբին կողմէ ձեզի յանձնուած յատուկ պարտականութիւն մը խնդրոյ առարկայ չէ՞ր: Պարտաւորութիւն մը, զոր կ'անդիտանայինչ Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակները: Գ) Կրնա՞ք տրամաբանական եւ համոզիչ պատասխան մը տալ այն հարցումին թէ, ինչո՞ւ նոյն չափազանցուած հետաքրքրութիւնը ցոյց չտուիք անմեղ երկիրներու այն ժուզովորդներուն հանդէպ, որոնք երկար տարիներ զաղթավայրի իրավիճակ ունեցած են:

Այս հարցումներէն եառ նամակագիրը բժիշկը կը թուէ թուրք ժողովուրդին բռնմանութիւնները· անձնագրոհ, երախտապարտ, առատաձեռն: Ու նամակը կ'աւարտի վերջին հարցումով մը ուր կ'ըսուի· – «Եթէ կ'ուզէք լաւագոյն պայմաններ ապահովել այս մարդոց, ՕԹՄՆ–ի ձեր դաչնակից Թուրքիոյ կիրարկուած վիզան ջնջեցէք ու ձեր երկրին դրախտային անկիւններէն չքնան մը յատկացնելով անոնց, ձեր յարգելի ամուսնոյնին ալ նեցուկով հոն հիւրասիրեցէք բոլորը»:

***

«Մոնտ»ի Մայիս 3–ի թիւին մէջ ալ Մ. Ֆոլկը Տիգրանակերտէն ղրկուած իր թղթակցութեան մէջ կը չեշտէ այն պարագան թէ Տանիէլ Միթերանի այցելութիւնը, հակառակ ամէն բանի, Անդարայի տեսանկիւնէն դժուար է որ երկրին ներքին գործերուն միջամտութիւն մը չնկատուի: Այս համոզումը, օրինակ, կը զօրանայ այն երեւոյթով որ մինչ ան կ'ընդունուէր վարդի թերթերու տարափով մը, չուրջի մարդիկը թերթիկներ կը ցրուէին իր զլխաւորած հիմնարկին դործունէութիւններուն մասին, եւ ուր կ'ըսուէր թէ «Քիւրտիստան երկիրն է 20 միլիոն մարդոց, որոնք 2600 տարիէ ի վեր անկախութենէ զրկուած, դերութեան կեանք կ'ապրէին, ցրուած հինգ երկիրներու մէջ»:

Տանիէլ Միթերանի մանկական գծագրութիւնները նուիրուած են ուր պատկերուած է իրենց ապրած զողգոթան ու պատերազմը: Հոս ու հոն, արաբերէն կամ ֆրանսերէն զրուած նոթեր ալ տրուած են իրեն: Ապաստանեալ Քիւրտերը գոհացած են յատկապէս իրենց պարտադրուած մեկուսացումէն:

***

Վէյսի Պարաք, Ֆրանսերէնի ուսանող Տիարպէքիրի համալսարանը, որ թարգման դեր խաղացած է Թրք – Լիպ 1–ի եւ Լիպէ–ի համար Տիկին Միթերանի, ձերբակալուած է Կիրակի օր: Ինչո՞ւ, որքա՞ն առենուան համար, հարց կուտար «Լիպերասիոն» (Մայիս 9–ին) որ ամբողջ էջ մը նուիրած էր՝ «Քիւրտիստանի, անանում գաւառ մը»:

ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆԻՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

Դժբախտութիւններու չղթայի մը որպէս վերջին օղակը, Հայաստանեան մամուլը ներկայիս յաճախ կ'արտայայտուի յաւ պատճառող հարցի մը մասին, որ արտաղաղթն է։ Եթէ ոչ տակաւին զոհերու, սակայն այս ուղղութեամբ մտածող ու գործողներու յարաճուն թիւը այս կարգի յօդուածներու առատ նիւթ կը հայթայթէ։

«Խորհրդային Հայաստան»ի Ապրիլ 19–ի թիւին մէջ Երեւանի համալսարանին հաղորդակցութեան ամպիոնին վարիչ փրոֆ. Յովսէփ Թուխմանեանի դրութիւնը ուղղուած է գլխիի թեկնածուներու դասընթացին ներկայ մէկ չերտին։ Էջը խորագրուած է «Ցո՞ Երթաս, արտագաղթող մտաւորական»։ Հարցում, որ կը սահմանէ խնդրոյ առարկայ դանդուածը։

Յ. Թուխմանեան «Հայութեան համար հարցերի հարցը» կոչելէ ետք արտագաղթը, կուտայ պինք դրելու մղող գլխաւոր պատճառը. – «Արտագաղթը, որ բռնագաղթ չէ, ո՛չ էլ, գժբախտաբար, թէկուզ ժամանակաւոր պանդխտութիւն, իր մէջ ընդգրկել եւ ընդգրկում է նաեւ մտաւորականներուն՝ գիտնականներուն եւ դասախօսներուն, ուսուցիչներուն եւ բժիշկներուն, արուեստագէտներուն եւ նկարիչներուն, գրողներուն եւ խմբագիրներուն...»։

Այս մարդիկը բարձրագոյն ուսումի, գիտական կոչումի, տարբեր ասպիճանի տիրապետներու եւ պաշտօններու տիրացած են հայրենիքի մէջ, վայելած են ժողովուրդին ու կառավարութեան վստահութիւնն ու գնահատանքը։ Աւելի կարեւոր կէտը այն է որ անոնց մեծ մասը ուսնեցած է ապրուստի աւելի լաւ պայմաններ, քան հասարակութիւնը։

Ու ինչպէս կը գրէ Յ. Թուխմանեան, այս մտաւորականները «գիտակից եւ զարգացած, առաջաւոր եւ հաւատարիմ աշխատող»ի կոչում ձեռք ձգելէ ետք, օր մըն ալ «առանց խղճի խայթի, առանց հասարակական պատասխանատուութեան զգացումի հարազատ ժողովրդի առջեւ, որոշում են ընդմիշտ եւ յանձնապաստան հեռանալ դժուարին տարիներին իր գիրկն ընդունած, հայրաբար ուսում եւ ստեղծագործ աշխատանք, հոգեկան ջերմութիւն եւ մեծաքանակ ապահոված հայրենիքից, նրա մտահոգութիւններից եւ դժուարութիւններից՝ մոռանալով նրա երազները, իտէալները եւ հայրենական մեծառումները»։

Այս խումբէն կը յիշուին անուններ, ինչպէս՝ բանասիրական գիտութիւններու տոքթ. Լեւոն Խաչերեան, «Խորհրդային Հայաստան» ամսագրի խմբագրի տեղակալը Պ. Մեսրոպեան եւայլն։ Սակայն ամէնէն երկարօրէն կանգ կ'առնուի փիլիսոփայական գիտութիւններու տոքթէօր, փրոֆէսէօր Գէորգ Պրոպեանի պարագային վրայ։

Ան «լինելով գաղափարական աշխատանքի եւ հրապարակախօսական փորձառած մշակ»՝ «Աւանգարդ» թերթին 1988 Յունիս 8–ի թիւին մէջ կը հրատարակէ «Արտագաղթ (Արտագաղթի սոցիոլոգիական վերլուծութեան փորձ)» վերնագրով երկարաշունչ յօդուած մը։ Հակառակ Յ. Թուխմանեանի հատուկենտ մէջբերումով յայտնուած անոր հակառական դիծին, Պրոպեան «ցաւոտ հարց» կ'որակէ արտագաղթը։

«Աւանգարդ»ի յօդուածէն ուշագրաւ մէջբերում մըն է հետեւեալը. – «այսօր նոր մտածողութեան եւ վերակառուցման շրջանում, ամէն ինչ արւում է, որպէսզի մենք կարողանանք մաքուր խղճով նայել մեր անցած պատմութեանը, դէպի մեր շրջապատը եւ մեր «ես»ը։ Դրա իրականացումը պահանջում է հերոսութեան հասնող բաւութիւն, յեղափոխական շըրջադարձ պահանջող սկզբունքայնութիւն ու վճռականութիւն։ Այդպիսով կը կառուցենք ապագայ թռիչքների համար անհրաժեշտ պատուանդան»։ Այս տողերուն Յ. Թուխմանեան կ'աւելցնէ հետեւեալը. – «այդ պատուանդանը նա գտնում է ոչ թէ իր հայրենիքում, այլ իր նախասիրած Լոս – Անճելըսում»։ Ու հարց կուտայ. – «մի՞թէ նշմարիտ մտաւորականի համար վայել է այսպիսի երկուութիւն, մկրատում՝ դաւաճան մտքերի եւ վարքագծի միջեւ»։

Յօդուածագիրը արտագաղթող մտաւորականներու այս խումբին կը հակադրէ ներգաղթած այն բազմաթիւ մտաւորականները, որոնք «առանց իրենց իրենց հակասելու, նուիրումով ու տաղանդով, մասնագիտական եւ մարդկային լաւագոյն յատկութիւններով աշխատում են»։

... «Միթէ նրանք եւս չեն ենթարկուել, գուցէ եւ աւելի շատ ու յաճախակի դրժուարութիւնների, զրկանքների եւ անի – բաւութիւնների, քան արտագաղթող վերոյիշեալ մտաւորականները»։

Յ. Թուխմանեանի յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ կոչով. – «Ցո՞ երթաս, արտագաղթո՛ղ մտաւորական. տեղդ կայ եւ ըստեղծագործ քո աշխատանքը չարունակիր ժողովրդիդ համար»։

Դժուար է Սփիւռքի մէջ անկիւն մը ծուարած մէկուն համար այս հարցին մասին կարծիք յայտնել, աւելի՛ն, դատապարտել կամ պաշտպանել. սակայն Պըրթոլոմեանի մը պարագային փոքրիկ յիշեցում մը. ան երկրաչարժին յաջորդող ամիսներուն ընթացքին որպէս գործին ձեռնհաս ու գնկավար, կոչ մը ուղղած էր սփիւռքահայ մամուլին միջոցով. այդ կոչով գործակցութեան կը հրաւիրէր սփիւռքահայ հոգեբաններն ու հոգեբոյժները, զարմանելու համար Հայաստանի աղէտահարներուն ծանրօրէն ցնցուած հոգեկանը։

Այսօր, աղէտին անմիջական վնասները սա կամ նա ձեւով, գոնէ զարմանուելու փուլին մէջ կը գտնուին. սակայն օրէ օր աւելի ու աւելի մեծ թափով կ'ահազանգէ հոգեկան վէրաւորումին, քայքայումին վտանգը։

Պարագայ մը, որ աւելի դիւրաւ հասկընալի կը դարձնէ Յ. Թուխմանեաններու դիրքորոշումը։

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմէնիէն յարատեւութեամբ կը չարունակէ իր աշխատանքը ի նպաստ Ղարաբաղ Կոմիտէի ձերբակալուած անդամներուն։ Մարսէյլէն եւ Կրընոպլէն եաք, երկու հանդիպում – ներ կազմակերպուած էին Պօրտօ եւ Թուլուզ։ Բայց, նախքան այս հաւաքոյթներու արձագանգները, անդրադառնանք կարգ մը այլ կարեւոր տեսակցութիւններու, որոնք տեղի ունեցան այս առթիւ։

Հինգշաբթի, Ապրիլ 27–ին, Ապր. Ժողովի Օրէնքներու Յանձնախումբին նախագահը, որ նաեւ նախագահն է Հայկական Ուսումնասիրութեանց Յանձնախումբին՝ Սափին ընդունեցաւ Տիկին Վարդուհի Մանուկեանը, որ ինչպէս ծանօթ է, կինն է Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներէն Վազգէն Մանուկեանի։ Իրեն կ'ընկերանային Քրիսթիան Տէր – Սահակեան եւ Ժերար Մալխասեան։ Ինչպէս այլ առիթներով, Տիկին Վազգէն Մանուկեան ծանրացաւ դլխաւորաբար մարդկային նկարագրին վրայ, այսինքն՝ բանտարկութեան պայմաններուն, արդելքը որ կայ որեւէ տեսակցութեան ընտանիքին եւ փաստաբաններուն հետ, բացարձակ բացակայութիւնը որեւէ լուրի։ Հարկ է, ուրեմն տեղեկացնել եւ այս հանդիպումը կը ձգտէր առաւելաբար տեղեկատուութիւն կատարել։

Մայիս 2–ին, Երեքշաբթի առաւօտ, Տիկին Սիմոնն Վէյլ, նախկին նախագահուհի Եւրոպական Խորհրդարանին եւ ցանկդլուխ Կեդրոնի յատակջիկայ ընտրութիւններու, կ'ընդունէր Տիկին Վարդուհի Մանուկեանը, որու կ'ընկերանային Քրիսթիան Տէր – Սահակեան եւ Ժան – Փիէր Մահէ։ Նախ ընորհակալութիւն կը յայտնէին Եւրոպական Խորհրդարանին, որ Յունուար 18–ին մեծամասնութեամբ քուէարկուած էր բանաձեւ մը, պահանջելով Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ազատ արձակումը։ Խօսակիցները կը պարզէին բանտարկեալներուն պայմանները, արդելքը, որ կայ փաստաբաններուն տեղեակ ըլլալու թղթածրարներուն։ Տիկին Սիմոնն Վէյլ կը յայտնէր թէ հանդիպում ունեցած էր, Փետրուարին, Եւրոպական Խորհրդարանի ուսումնասիրական խումբի մը հետ։ Անոնք նշած էին դըրական յեղաշրջումները, որոնք ակներեւ են բացի՝ Հայաստանի համար։ Անոնք չէին թէ իրենց մտահոգութիւնները մկրտէն էր Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ձերբակալութիւնը։ Տիկին Սիմոնն Վէյլ յայտնած էր թէ Հայաստանեան չարժումին կապը ժողովրդավար չարժումներուն հետ կը փաստէ, որ ինչ որ կը պատահի Հայաստան որեւէ ձեւով ազգայնական բնոյթ չունի։ Այս առընչութեամբ, Տիկին Վէյլ կը հաղորդէր թէ պատրաստ է, մինչեւ Խորհրդարանական այս նստաշրջանի վերջաւորութիւնը (Յունիսի վերջ) խորհրդակցարար միւս խմբակցութիւններուն հետ, որոնք քուէարկած էին բանաձեւը նախաձեռնութիւններ առնել ի նպաստ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն, անոնց բանտային պայմաններուն մարդկայնացման համար։

Նոյն օրը – Մայիս 2 – կէսօրէ ետք, տեսակցութիւն մըն ալ տեղի կ'ունենար դիւանականներու հետ։ Ասոնց կարգին էին Ֆրանսուա Ժաքոպ, Նոպէլ Մրցանակի դափնեկիր եւ նախագահ Գիտութեանց Մարզոց Կոմիտէին եւ Անրի Քարթան, ակադեմական, նաեւ նախագահ Թուաբանագէտներու Կոմիտէին։ Նախ, շնորհակալութիւն կը յայտնէին այն աշխատանքին համար, զոր այս դիւաններն տարած էին իրենց պաշտօնակիցներուն եւ Կորբաջովի մօտ։

**

ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՊՕՐՏՕ

Ուրբաթ, Ապրիլ 28–ի իրիկունն է, որ տեղի կ'ունենար հանրաժողովը այն քաղաքին մէջ, որ ստանձնած է Վանս Սիրադեղեանի հոգատարութիւնը։ Փարիզէն ժամանած էին Քրիսթիան Տէր – Սահակեան, Քլօտ Մուշաֆեան եւ մէջը Իվ Լօրէն, մէկը Ֆրանսայի այն փաստաբաններէն, որոնք ստանձնած էին Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն պաշտպանութիւնը։ Ցանուն քաղաքապետ՝ Ժ. Շապան Տէլմասի, Դիմիտրի Լավրոֆ, համալսարանի փրոֆէսէօր, կը պաշտօնակատարէր Վանս Սիրադեղեանի հովանաւորութեան ստանձնումը քաղաքին կողմէ եւ կը հաստատէր իրենց համակամութիւնը Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ — Արմէնիէնի։

Ցաջորդաբար խօսք կ'առնէին Քրիսթիան Տէր – Սահակեան, որ կը բացատրէր այն պատճառները որոնք մղած էին դերենք զօրավիդ կենալու Ղարաբաղ Կոմիտէին, անոր բերելով նաեւ քաղաքական նեցուկ մը։ Քլօտ Մուշաֆեան, առաւելաբար ականատեսի վկայութիւն էր, զոր կը բերէր, լուսաբանելով այն կրեւորութիւնը, որ ունեցած էր նոյեմբերեան ժամանակաշրջանը Հայաստանի համար։ Մէթր Իվ Լօրէն կը պարզէր իրաւարանական մարզը, փաստաբաններու դիմումները, վիզայի մերժումը, որ կայ, ցարդ, խորհրդային դեսպանատան կողմէ։ Կը յայտորդէր մտքերու փոխանակութիւն մը, որմէ յայտնի կ'ըլլար թէ հանդիսականները շատ հետաքրքրուած են հարցով եւ թէ ընդհանուր ձեւով տեղեկատուութեան պակաս կայ։

Երեկոյթին սկիզբը ներկայացուած էր պելժիական հեռատեսիլի՝ «Զմեռ մը Հայաստանի մէջ» ֆիլմը։

**

ԹՈՒԼՈՒԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 29–ին Թուլուզի մէջ, է որ տեղի կ'ունենար նման հաւաքոյթ մը. տեղւոյն «Բարեսիրականին» նախագահը՝ Ժան – Քլօտ Ֆէօճեան բացումը կը կատարէր երեկոյթին ներկայացնելով անոնք որոնք եկած էին այս առթիւ՝ Քրիսթիան Տէր – Սահակեան, Քաթրին Քէսէճեան, Իվ Լօրէն, Քլօտ Մուշաֆեան։ Շնորհակալութիւն կը յայտնէր Թաղպետութեան եւ յանուն այդ թաղա – կան ժողովները, որոնք «առանց իրենց իրենց հակասելու, նուիրումով ու տաղանդով, մասնագիտական եւ մարդկային լաւագոյն յատկութիւններով աշխատում են»։

... «Միթէ նրանք եւս չեն ենթարկուել, գուցէ եւ աւելի շատ ու յաճախակի դրժուարութիւնների, զրկանքների եւ անի – բաւութիւնների, քան արտագաղթող վերոյիշեալ մտաւորականները»։

Յ. Թուխմանեանի յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ կոչով. – «Ցո՞ երթաս, արտագաղթո՛ղ մտաւորական. տեղդ կայ եւ ըստեղծագործ քո աշխատանքը չարունակիր ժողովրդիդ համար»։

Դժուար է Սփիւռքի մէջ անկիւն մը ծուարած մէկուն համար այս հարցին մասին կարծիք յայտնել, աւելի՛ն, դատապարտել կամ պաշտպանել. սակայն Պըրթոլոմեանի մը պարագային փոքրիկ յիշեցում մը. ան երկրաչարժին յաջորդող ամիսներուն ընթացքին որպէս գործին ձեռնհաս ու գնկավար, կոչ մը ուղղած էր սփիւռքահայ մամուլին միջոցով. այդ կոչով գործակցութեան կը հրաւիրէր սփիւռքահայ հոգեբաններն ու հոգեբոյժները, զարմանելու համար Հայաստանի աղէտահարներուն ծանրօրէն ցնցուած հոգեկանը։

Այսօր, աղէտին անմիջական վնասները սա կամ նա ձեւով, գոնէ զարմանուելու փուլին մէջ կը գտնուին. սակայն օրէ օր աւելի ու աւելի մեծ թափով կ'ահազանգէ հոգեկան վէրաւորումին, քայքայումին վտանգը։

Պարագայ մը, որ աւելի դիւրաւ հասկընալի կը դարձնէ Յ. Թուխմանեաններու դիրքորոշումը։

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

DIR VAHAKEN

Les monuments de l'architecture médiévale arménienne forment un monde à part. Le pays des Arméniens est souvent appelé «un Musée en plein air». Et ce n'est pas par hasard. Sur le territoire réduit de l'Arménie Soviétique seulement, on compte plus de trente mille monuments anciens.

La pierre est le symbole de l'Arménie: cette pierre rose, ou verte, ou ocre claire. Depuis quelques années, ce pays mystagneux plein de magie attire de plus en plus l'attention. Il n'est que de lire le livre, récemment paru en France, de Vassili Grossman «La paix soit avec vous» pour ressentir l'attrait de ce pays prodigieux, évoqué par la plume d'un grand écrivain.

Le jeune peintre Dir Vahaken a été conquis par la beauté architecturale des monuments arméniens. Son amour pour ces œuvres d'art se ressent dans chaque détail de chaque pierre. Il voit les silhouettes de ces monuments comme des sculptures et, à l'aide d'un léger fond coloré, il met en valeur la perfection de leur volume. C'est pour cela que l'artiste ne se permet pas de s'écarter des formes exactes. Le même principe se retrouve dans ses représentations des *Khatchkars* divers. Les faisceaux colorés jaillissant du centre semblent isoler les sujets de leur contexte naturel, faisant ainsi ressortir leur beauté décorative.

J'ai eu le plaisir de recevoir à l'atelier le jeune Dir Vahaken. Il a une âme pure et enthousiaste. Je suis heureux de constater que la jeune génération des artistes arméniens est bien vivante et a un avenir assuré.

CARZOU

le 24 avril 1989

պետութեան ներկաներուն՝ քաղաքապետ Տոմինիք Պօտիս եւ երկու անդամներ Փիւէլ եւ Ֆրանքօ, որ ստանձնած էր Ղարաբաղ Կոմիտէի բանտարկուած անդամներէն՝ Դաւիթ Վարդանեանի հովանաւորութիւնը, ապա խօսք կուտար Տոմինիք Պօտիսի։

Ընդդիմութեան վերանորոդողներէն պարապմունքներէն, Թուլուզի քաղաքապետը կը շեշտէր թէ Հայաստան երկար ծանր հարուած կրած էր վերջերս՝ երկրաշարժը եւ քաղաքական կացութեան վատթարացումը։ Թուլուզ կողքին տեղւոյն եւ Ֆրանսայի Հայ գաղութին ու այս առընչութեամբ, Պօտիս կը ցաւարէ թէ ի՞նչպէս Հայերը Թուլուզ Ֆրանսա հաստատուած են եւ վեր կ'ելնէր անոնց բերած նպաստը Ֆրանսական եւ մշակութային զարգացման։ Քաղաքապետարանի գլուխն անցնելէն ի վեր, ինք միշտ լաւ յարաբերութիւններ ունեցած է Հայերուն հետ եւ կեդրոնավայր մըն ալ դրած անոնց տրամադրութեան տակ, եւ մասնակցած Հայաստանի աղէտեալներու օժանդակութեան։ Պօտիս չի կրնար երեւակայել յեղափոխութեան երկու հարիւրամեակը չրջագիծին մէջ, կարելի ըլլար կրնարական մնալ եւ ուրեմն պարտականութիւնը մ'իսկ կը նկատէր հովանաւորելու Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամի դէմ (Թուլուզ կը հովանաւորէ Դաւիթ Վարդանեանը)։ Պօտիս կ'ըսէր նաեւ թէ համակ մը դրկած է Մարտ 6–ին խորհրդային դեսպանատան։ Կը չեշտէր թէ ազգային հաւաքականութիւնը եւ կը ջատագովէ պելժիական ժողովրդավարութեան, պէտք չէ տեղի տայ մարդկային իրաւանց հարցին վրայ։

Քրիսթիան Տէր – Սահակեան անդրադառնալով Ալեքսանդր Յակոբեանի դատաստանական արձակման, դրական նշան մը կը նկատէր այդ քայլը, որու մէջ, անկասկած կարեւոր դեր խաղացած են միջազգային չարժումները, ռուս մտաւորականները եւ տեղւոյն ժողովրդավարական չարժումները։ Ուրեմն, պէտք է չդադրիլ աշխատանքը այդ ուղղութեամբ։

Ցաջորդաբար խօսք առած են Քլօտ Մուշաֆեան, որ հոս ալ կը բերէր անոր նուիրեալ իր վկայութիւնը, մէթր Իվ Լօրէն, որ կը պարզէր հարցին իրաւական երեսը։ Ելոյթներէն ետք, հարցում պատասխան տեղի կ'ունենար, հոսկէ ներկայացուէր պելժիական ժողովրդավարութեան «Զմեռ մը Հայաստանի մէջ»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԵՎԼԵՒԱՀԱՅ ԼԵՒԱԿԱԼԻՔ

● ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԷՍՍԼԻՆԿԸՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթվան արուարձան Էսսլինկընի մէջ գործող ՄԱՐԱԼ մշակութային եւ մարզական միութիւնը, Ապրիլ 15ին կազմակերպեց միօրեայ խոտացեալ դասընթացք մը, նուիրուած հայ պատմութեան եւ մշակոյթին:

Սոյն ձեռնարկին իբրեւ առաջին դասախօս իր մասնակցութիւնը բերաւ տոքթ. Խանդան, բազդատական մօտեցումով ներկայացնելով անցեալ զարու հայեւթուրք յարաբերութիւններու տարբեր փուլերը, անտեսական եւ ներքին ու արտաքին քաղաքականութեան տուեալներու հիման վրայ: Իրեն յաջորդեց տոքթ. Ա. Չախնազարեան, նիւթ ունենալով Պարսկաստանի ազգրեջնական նահանգի մէջ գտնուող Ստեփանոս Նախավկայի եւ Թադէոս Առաքեալի վանքերու նորոգութիւններու եւ Մօրթոր վանքի տեղափոխութեան եւ վերակառուցման աշխատանքները: Հմուտ բանախօսը իր տարածութեան տակ ունենալով տահիկներու ճոխ հաւաքածոյ մը, ներկայացուց դրուագներ թէ՛ վերաշինութեան ու նորոգութեան մանրամասնութիւններէն եւ թէ հայ ճարտարապետութեան առանձնայատկութիւններէն: Խիստ հետաքրքրական էր լսել թէ սոյն աշխատանքներուն ծախքերուն կէսը ստանձնած է Պարսկաստանի կառավարութիւնը, բան մը որ անդամ մը եւս փաստեց թէ լատինները կ՚ունենայ տուեալները իրենց դէմ նայած եւ ոչ թէ նախապաշարումները:

Ցերեկուան դադարէն վերջ կարգը եկած էր Մ. Կաղէրեանին: Այս արժէքաւոր երիտասարդ աստուածաբանը, ներկայիս ուսանող Թիւպինկընի համալսարանը, հանդամանօրէն ներկայացուց հաստատեան եկեղեցիի պատարագի կազմը եւ անոր իրերայաջորդ փուլերուն խորհուրդը: Երկար ատենէ ի վեր կը զգացուէր նման բանախօսութեան մը պակասը, այնպէս որ ներկաները, 50–ի չափ հայեր եւ Գերմանացիները, ուշադրութեամբ հետեւեցան Մ. Կաղէրեանին, որ իրեն տրամադրուած բաժինը աւարտեց պատարագի տարբեր դրուագներէն վերցուած տահիկներով: Օրուան վերջին բանախօսն էր միւնիխաբնակ հայ երգահան եւ երաժիշտ Լ. Բազիլ: Ան ամփոփ դիծերով ներկայացուց իր տեսակէտը հայ եկեղեցական երաժշտութեան ներկայ վիճակին մասին, տրամցուց նմոյշներ իր վերջին ձայնասփիւռէն:

Ցաւարտ բանախօսութեան, ներկաները բաշխուեցան մանակցութեան վկայագիրները եւ միութեան մանկական երգչախումբը խմբերգ մը հրամցուց, նուիրուած Հայաստանի ազգաեալ մանուկներուն, բաւական յուզիչ էր այս մէկը: Իսկ երեկոյեան տեղի ունեցաւ ընթրիք, պատրաստուած միութեան տիկնանց Յանձնախումբին կողմէ: Վաճառուեցան դիրքեր, ձայներիզներ եւայլն:

ՄԱՐԱԼ մշակութային եւ մարզական միութիւնը եւ յատկապէս Կարապետեան ամոլը կ՚ուզենք շնորհաւորել այս յաջող ձեռնարկին համար:

● ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Գերմանիոյ մէջ Հայաստանի աղէտեալներուն համար տարուած աշխատանքները կը շարունակուին: Գերմանիոյ կարմիր Խաչը ներկայիս Սեւեփանեանի հիւանդանոցին կառուցումով կը զբաղի, իսկ ԷՒ – Թէ – Էվ հեռատեսիլի կայանը քանի մը օր առաջ ափոեց տեսակցութիւն մը ԷՍ – Օ – ԷՍ մանկական դիւղերու նախագահ Պ. Քուլթինի հետ: Պարզուեցաւ որ սոյն կայանին կազմակերպած արշաւը բերած է աւելի քան չորս միլիոն մարք նպաստ: Այս դումարով Երեւանի մօտերը պիտի կառուցուի տասը տուներէ բաղկացած մանկական դիւղ մը, նաեւ մանկապարտէզ եւ դպրոց մը: Յոյժ տրուեցաւ համալիրին յատակագիծը եւ չեշտուեցաւ թէ շինութիւնները մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը պիտի յանձնուին Հայերուն:

Կը տարուին ուրիշ աշխատանքներ եւս: Կարմիր Խաչը անդամահատուած ծանր վիրաւորներ բերած է Միւնիխ: Հաւանաբար նոյնը ի մօտոյ պիտի ըլլայ Հանովրի պարագային եւս: Իսկ փոքրիկն Տիգրան Պետրոսեան, որ չրջանի մը համար Թիւպինկընը բերուած էր եւ ներկայիս վերատին Հայաստան կը դտնուի, քանի մը ամիսէն պիտի վերադառնայ նոյն քաղաքը, իր դարմանումը չարունակելու համար: Իսկ ուրիշ հայ երիտասարդ մը Երեւանէն, այս անդամ ոչ–աղէտեալ մը, քանի մը չաբաթէ ի վեր կը դտնուի Հանովր, յարմարադոյն դարմանումը գըտնելու համար: Ան կը տառապի չաքարախտէ: Ըստ երեւոյթին, ստեղծուած նոր պայմանները կարելի կը դարձնեն չատ մը բաներ, որոնք մինչեւ վերջերս պարզապէս երազներ էին:

Գերմանախօս Երկիրներու Հայ Մութիւններու Կեդր. Կազմակերպութիւնն ալ հեռու չի կենար նման ձեռնարկներէ: Այսպէս կոչուած պերլինեան ծրագիրին մասնակցելէ զատ —բազմաբուժարան մը Լենինականի համար—, ան հրաւիրած է 11 հոգինոց մանկական խումբ մը այս տարուան ամառնային ճամբարին, որ տեղի կ՚ունենայ Յուլիս 15 – 30 թուականներուն, նորէն Կէօթթինկընի մօտերը: Նոյնպէս պաշտօնի վրայ է Պատէնվիւրթեմպերկի եկեղեցական վարչութիւնը: Անոր առենապետը, Պ. Մինասեան, վերջերս կէս միլիոն մարք արժողութեամբ զանազան նիւթերով դնաց Հայաստան: Սոյն միութիւնը կ՚ուզէ իր մասնակցութիւնը բերել կիրովականի մօտերը կառուցանելով մանկական դիւղ մը:

Ր. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼ

Մեծ Եղեռնի 74–րդ տարելարձը այս տարի եւս Մոնրէալի մէջ նշուած է հայ երեք կուսակցութիւններու տեղական մարմիններու նախաձեռնութեամբ: Ապրիլեան Եղեռնի ընոյթը քանի մը ձեւերով արտայայտելու, ոգեկոչումը համադրուած ճիգերով նշելու նպատակով: Ապրիլի ընթացքին կազմակերպուած է ձեռնարկ – ներու չարք մը:

Ապրիլ 9–ի երեկոյեան, Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» վարժարանի սրահին մէջ, ոգեկոչման միացեալ յանձնախումբի անունով բացման խօսքը ըրած է Արմէն – Նուպար Մամուրեան, Յուցադրուած է ամերիկահայ երիտասարդ լրագրող՝ Թ. Պօղոսեանի պատրաստած վաւերագրական «Էն Արմինիըն Ճըրնի» տեսերիզը, որուն առաջին ցուցադրութիւնը տեղի ունեցած էր անցեալ Ապրիլին՝ ամերիկեան «Փի – Պի – Էս» կայանին վրայ:

Ապրիլ 16–ին, Ս. Յակոբ ամէնօրեայ վարժարանին մէջ տարբեր մշակութային միութիւններու կազմակերպած հանդիսութեան յայտագիրը բաղկացած է Եղեռնի զոհ զացած բանաստեղծներու գործերու արտասանութիւններէն:

Ապրիլ 23–ին քաղաքի «Գ. Շամփայն» համերգասրահին մէջ տեղի ունեցած ոգեկոչման յուշահանդէսին ներկայ եղած են մօտ հազար Հայեր, գանատական կուսակցութեանց ու կառավարութեան ներկայացուցիչներ:

Քաղաքական դէմքերուն ի պատիւ տըրուած հիւրասիրութենէն յետոյ կարօ Նըշանեան մեներգներով բացած է յայտագիրը: Այնուհետեւ խօսք առած են Երեսփոխաններ Նիքու Րու – Արսըլէն ու Անտրէ Պուլըրիս: Այս վերջինը ներկայացուցած է իր կուսակցութեան խընդրագիրը, որով կը պահանջուի Քէպէքի խորհրդարանէն, որ պահանջէ Գանատայի կառավարութենէն ճանչնալ հայկական ցեղասպանութիւնը:

Դաշնակէ, Լութակէ ու քլարինէթէ բաղկացած երաժշտական երբեակի մը ելոյթէն եւք յաջորդաբար խօսք առած են նոր ժողովրդավար կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Փօլ Գարոն ու երեսփոխան Մարսէլ Փրիւոմ: Ցուցադրուած է նաեւ եղեռնէն մինչեւ ներկային հասնող իրականութիւնը պատկերող տեսերիզ մը, որմէ եւք ելոյթ ունեցած է Քէպէքի մշակութային համայնքներու փոխնախարար՝ Վիսլէթ Թրեփանիէ:

Վերջաւորութեան բեմ բարձրացած է պատմաբան եւ դաստիարակ տոքթ. Գէորգ Պաղճեան մօտ կէս ժամ տեւող դասախօսութեամբ, Ֆրանսերէնով, պարզած է հայկ. ցեղասպանութեան անառարկելիութիւնը: Ան նոյնիմաստ խօսած է հայերէն ալ:

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԼԵՍ

Այս տարի, Մեծ Եղեռնի նահատակները ոգեկոչումը Լոս Անճելըսի Հայութեան կողմէ յատկանշուած է ուխտագնացութեամբ դէպի Մոնթեպելլոյի հայ նահատակաց Ցուշարձանը: Երկուշաբթի, Ապրիլ 24–ի ամբողջ օրը, ժողովուրդը եկած է իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու նահատակներուն: Կէսօրէ եաք, հայկական այլազան կազմակերպութեանց պատուիրակութիւնները յաջորդաբար իրենց ծաղկեպսակները զետեղած են յուշարձանին ստորոտը, ուր ներկայ կը գտնուէին երեք կուսակցութեանց դեկավարները: Զայնասփռուած են ազգային երգեր, ինչպէս նաեւ Եղեռնին, Սումգայիթին եւ հայկ. պահանջատիրութեան ձօնուած բանաստեղծութիւններ: Այս առթիւ պատրաստուած միջկուսակցական խօսքին ձայնասփռումէն եաք տեղի ունեցած է հոգեհանդստեան պաշտօն:

Վերջին պահուն խօսք առած է Լոս Անճելըս նոր ժամանած(*), Արցախցի երեսփոխան, ծանօթ գրող ու լրագրող Զօրի Բալայեան: Ան թուած է 1915–ին Սումգայիթ երկարող թուականներու չարքը: Ապա ծանրացած է երկրաչարժին գործած աւերին ու հայ ժողովուրդէն խլած գոհերու մեծ թիւին, ինչպէս նաեւ Արցախի պայքարին վրայ: Շեշտած է կենսական նշանակութիւնը Արցախի, իբրեւ գլխաւոր պատուար փանթուրանական ծրագիրներու: Գրողը կոչ ուղղած է բոլոր Հայերուն, ամբողջական զօրակցութեամբ բոլորուելու հայրենիքին չուրջ, դիմագրաւելու համար վերականգնումի ներկայ դժուարին չրջանը:

(*) Քանի մը օր յետոյ է, որ Զօրի Բալայեան գործողութեան կ՚ենթարկուէր, սրտի տագնապի հետեւանքով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

ԼԱՑԻ ՈՒ ՔԱՂՑԻ ՕՐԵՐ

Հոկտեմբեր 22

Ամիսներու ընթացքին՝ առիթը չ՚ա ներկայացած էր ականատեսներու սարսափելի պատմութիւնները կարդալու թերթերէ, Աղէտին ու անոր մանրամասնութիւնները վրայօք: Լալագին ընթերցումներ՝ որ – գիտեմ – նոյնիսկ արգիլուած էին չատ մը հայու տուներէ, վասն զի ամենմոյ խորապէս ազդուողներ էին եղած, պզտիկ անձեր՝ սոսկումէ ցնցում, ցնցումէ տագնապ ծածանուած՝ հիւանդ լինած էին:

Հապա ո՛րքան բուռն պարտի ըլլալ մարդուս ապաւորութիւնն, երբ կուգայ մինչեւ Աղէտավայր: Իրա՞ւ էր արդեօք, ճշմարի՞տ էր թէ կը գտնուէի այն երկիրն ուր ցեղիս արիւնը հոսած էր առուակ առուակ, ուր այնքան ոճիր ու նախճիր գործուած էին, ուր երախաներ փողոտուած էին դալոնահաս, այրեր դնդակահար, մէկ քանիներ ցիսուսի պէս խաչուած, մայրեր անլուր կեղեքումներու ենթարկուած, հարսեր լկտուած եւ ամօթխած օրիորդներ հեռու հեռու փախցուած՝ «հարէմ»ները չէնցունելու համար, ուր, վերջապէս, մահուընէ հրաչքո՛վ խուսափած հայութիւն մը օրերո՛վ անօթի էր մնացած, տառապագին, չզպզրտիւռ ու խելայեղ:

Մտադրած եմ այցելել ամէն տեղ: Ո՞ր կողմ կարելի է նայիլ, առանց աւերածք ու քայքայում տեսնելու. ո՞ր կողմ նայիլ, առանց նշմարելու նայուածքներ որոնք արիւնի եւ աւարի պարզեւած հեշտանքովը գինով են տակաւին, ո՞ր կողմ նայիլ առանց ողջունելու հայ թշուառութիւնն իր յետին փուլերուն մէջ. ո՞ր կողմ նայիլ ու չխռովիլ սրտամորմոք:

Կը քալենք բարեկամներու հետ՝ այլ եւս անանուն փողոցներէ, քարի եւ աճիւնի անահման խառնակոյտներէ որոնք ամիսներ առաջ Հայնոցը կը կազմէին այս պատուական քաղաքին:

– «Սա ալ Գերմաններու գործարանն է. բաւական թիւով Հայեր հոս ապաստանեցան ջարդին եւ անկէ վերջը» կ՚ըսեն ինծի, ցոյց տալով ընդարձակ բացատան մը՝ որուն մէկ կողմը կը բարձրանայ բամպակի գործարան մը:

Ո՜ւր են Հայեր, ի՞նչ վայրկեաններու մէջ կրցած էին ապաստանիլ հոդ կամ այլուր. անոնցմէ քանինե՛ր արդեօք տեսած էին իրենց սիրելիներուն մորթուիլը, քանինե՛ր ալ արիւնոտ դիակներ կոխոտելով վազած էին փախ ի փախ, տրչափ կրնայ մարդ վազել իրական Մահին առջեւէն, կատաղութեան, խուճապի, դոռոմի եւ զուլումի այդ վերադոյն րոպէին:

Սրտաճմլիկ եղած էր այն պահն ուր այդ եղկելիները – սարսափի առաջին նոպա – յետին վերջ – փնտռտուքի սկսած էին, եւ, իրենց խուզարկութիւնները՝ զիրենք քաջքընելէ՝ պակասներու յանգեցուցած: Անոնք աւեն լացած էին ընդուռ ընդուռ, կուրծքերնին ծեծած ու մազերնին փետած. քայց անօթեցած էին միանգամայն: Քաղցրը, – մարդկային գոյութեան անողոք ու պահանջկոտ հոգեվարք՝ որ ամէն բան կ՚ուրանայ, ամէն բան կը մոռցունէ,– չէր կրնար ճանչնալ ո՛չ մեծութիւնը կոթուածներուն, ո՛չ աւարի ու հրդեհի սուգը դառնակսկիծ: Քաղաքն ամբողջ բոցի ալիքներու մէջ կը լողար, երկինք ծուխի կոհակներու ովկիանոս մըն էր, արիւն եւ դիակ իրենց չորս դին. մինչ վերապրողները տանջանքէ ու խռնջնքէ քամուած իրենց էութիւններուն խորը նոր տանջանքի մը յառնումը կը զգային՝ որ որդի պէս կը կրծէր, կը սպառէր իրենց սիրտը յամր քայքայումով մը: Ք՛ա՞զդն էր անիկա:

Անօթի՛ էին. ծեր, մանուկ, կին ու արդամարդ ՀԱՏՑ կ՚աղաղակէին: Հազարաւոր մարդիկ իրենց հիւանդներուն ու նոթածինններուն հետ, երկրորդ անսո՛ւտ մահուան մը եզրն էին հասած՝ իրենց պարապ առամոքներուն սուր բողոքով: Եւ հապա՛ք քանի մը օր վերջ միայն հնարաւոր եղած էր հաց հասցունել իրենց թագաւորներուն մէջ խռնուած այդ թշուառներուն:

– «Սա բակին մէջ Հայերուն հաց բաժնուած առեն, չատեր ոտքի տակ զացին, կոխկռտուեցան, ճզմուեցան, նոյնիսկ մէկ քանի հոգի ալ մեռան» կը ձայնեն ինծ ընկերացողներ դառնագին չեչտով մը: Ցետոյ մէկ կողմ բարձրացած չինք մը ցոյց տալով՝ կը չարունակեն.

– «Վերջը սկսան հացեր վար նետել ժողովուրդին: Կ՚երեւի թէ անօթիներուն կատաղօրէն հացին վրայ նետուելու տեսարանը չատ զբօսացուցած ըլլալու էր բարեխիղճ Գերմանները, քանի որ այդ բանը քանիցս կրկնուեցաւ հացի պզտիկ կտորներով, պարզապէս ժողովուրդին այդ անճկագին խոյացումը դիտելու, եւ ուրիշ անգամ մըն ալ՝ պատուհասնէն վարիններ լուսանկարելու համար...»:

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

չելու համար ժանն ա'Առքը, որու տօնն է նաեւ Մայիս 8–ին:

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ, ծիրանաւոր Լիւսթիժէ արտօնութիւն չտուաւ Ուկրանիա երթալու եւ այդ պատճառաւ որոշեց աւելի կանուխ Ֆրանսա վերադառնալ: Ծանօթ է որ կարդինալ Լիւսթիժէ 12 օրուան հովուական այցելութիւն մը պիտի կատարէր, Մոսկուայի պատրիարքութեան հրաւէրով: Ցաջորդաբար գացած էր Լենինկրատ, Ռիգա, Վիլնիւս, Քաունաս և Մոսկուա: Կիեւի հանդրուանը կենսական նշանակութիւն ունէր, քանի որ Ուկրանիոյ մայրաքաղաքը քրիստոնէութեան օրրանն է Ռուսաստանի մէջ: Արդարեւ, հոն է որ իշխան Վլադիմիր քրիստոնեայ դարձած է 988–ին, եւ հոն է որ կը մնան արեւելեան ծէսի կաթոլիկները (Ունիաթ) բռնի կցուած ռուս օրթոտոքս եկեղեցւոյ 1946–ին Ստալինի կողմէ եւ որոնց արգիլուած է ծիսակատարութիւնը: Պապին համար անոնց ճանաչումը նախապայման է իր հաւանական այցելութեան, Խորհրդային Միութիւն: Ուկրանիա երթալու մերժումին պատճառն պատրուակն այն է, որ Կիեւի մետրոպոլիտը ներկայիս քացակայ է եւ ուրեմն պինգը ընդունող չկայ: Կարդինալը որոշեց Փարիզ վերադառնալ Երկուշաբթի իրիկունն իսկ, փոխանակ Հինգշաբթիի:

ՊԼՅՐՈՒԹի մէջ չատ կարճ հրազատրէ մը եռք ռումբերը կրկին կը տեղան: Վերջին 48 ժամերուն նուազագոյն 19 մեռեալ եւ 71 վիրաւոր կար: Սուրիացիք երեք հազար հրազունդեր թափած էին քրիստոնեայ գօտիին վրայ երկուշաբթի դիշեր: Ամբաստան լիկան հրազատարի նոր կոչ մը ըրաւ, բայց ըստ երեւոյթին ոչ մէկ արդիւնք կուտայ: Ջօրալար Ասան կը ձաղկէ «ազդերու դասը»:

ԻՍԱՆի Խորհրդարանի նախագահ եւ նախագահական թեկնածու՝ Հաշեմի Ռաֆսանճանի կրկնակ կոչեր ըրաւ Պաղեստինցիներուն «սպաննել՝ Անգլիացիները, Ֆրանսացիները, Ամերիկացիները, առեւանգել անոնց օդանաւները, քանդել ճարտարարուեստի հաստատութիւնները վրէժը լուծելու համար Իսրայէլացիներու սպանած Պաղեստինցիներուն դրաւեալ հողամասերուն մէջ»: Ռաֆսանճանի կը բացատրէ իր ընարութիւնը, աւելցնելով՝ «Դժուար չէ ամերիկացի կամ Ֆրանսացի սպաննել, այնքան չատ են աշխարհի ամէն կողմը: Ինչ մը աւելի դժուար է իսրայելացիներու սպաննել»: Սպառնալիքը չատ լուրջի առնուած է արեւմուտքի կողմէ, որ իր վրդովումն ալ արտայայտած է այս առթիւ:

ՌՈՄԱՏԱՆի վերջաւորութիւնը զուգադիպած է նոր չարքերու հետ դրաւեալ հողամասերուն մէջ: Զորս մեռեալ եւ երկու հարիւր վիրաւորներ կան: Ամբաստան Խորհուրդի հինգ մնայուն անդամներուն որ դադրեցնել տան այդ չարքերը:

1989–ի «ՄՈԼԻԵՌ»ՆԵՐԸ, որոնք կը պարզեւադրեն թատրոնի սպասարկուները տեղի ունեցան Շաբաթ իրիկուն, Մայիս 6–ին: Լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ Մարիա Քազարէս, լաւագոյն դերասանը՝ Ժերար Տեպարթ, լաւագոյն հեղինակը՝ Ֆրանսուա Պիլլուռ եւայլն, եւայլն: Պատուոյ «Մոլիէռ» մը չընորհուեցաւ Խօժէն Իոնէսքոյի:

ՓԱՐԻԶ – ՎԵՆԵՏԻԿ ճեպընթացին ճամբորդները չատ անհամ անակնկալի մը հանդիպած են ճամբու ընթացքին: Լօգանէն կառախումբ բարձրացած են ազմկարար տղաք ֆուշէքներու բաժինը եւ օգափոխիչի ծակերէն թունաւոր կազեր արձակած են ճամբորդներուն: Երբ, բաւական ուշ արթնցած են, աւելի քան 30 ճամբորդներ լաւ կողոպտուած էին եւ այլեւս ոչ դրամ, ոչ դրամատան ապահովագրական տոմս, ոչ անցագիր, ոչինչ ունէին, բացի սիրտխառնուքէ:

ՋՈՐՕ, այսինքն՝ ամերիկացի այն դերասանը որ Ջորջի դերը սառնձնած էր չարժանկարի մէջ – կի Ուիլիըմս – մեռաւ 65 տարեկանին սրտի տագնապէ մը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Մարսէյլի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 13, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

Ալբի Տիկին Արշալոյս Նուրեան,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակները՝ Շաւարշ եւ Վահէ,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Նուրեան եւ աղջիկը՝ Քառին,
Տէր եւ Տիկին Ռաեմս Ասուրեան եւ զաւակը՝ Արամ,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Իկիթեան եւ զաւակը՝ Ալեքսանդը,
Պր. Անդրանիկ Նուրեան,
Տէր և Տիկին Վարուժան Կարապետեան,
Ալբի Տիկին Վարդէս Թընկրեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վահագն Խրտրչեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Խրտրչեան եւ զաւակները,
Ալբի Տիկին Երանուհի Կէօնճեան,
Ալբի Տիկին Խնկաբեր Թորոսեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները յայտով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, խնամիին եւ ազգականին՝

ԱԼԵՔՍԱՆ ՆՈՒՐԵԱՆի
(Սեբաստիոյ Կռվտուն գիւղէն)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 5–ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շորեքշաբթի, Մայիս 10, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ – Լաչէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել բարեսիրական հաստատութեանց:

ՈՐԵՒէ ՄԱՀԱՋԴ ՂՐԿՈՒԱԾ ՉԼԼԱ – ԼՈՎ, ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՑՍ ԻԲՐԵՒ ԱՑԴ ՆԿԱՏԵԼ:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Նուրեանի, Տէր եւ Տիկին Տ. Թորոսեանի եւ զաւակներուն եւ Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Նուրեանի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կորիւն Բարխեան իր հօր՝ Մարգար Բարխեանի մահուան 25–րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրէ անոր այնքան սիրելի «Յառաջ»ին, ինչպէս նաեւ իր քրոջ՝ Լուսվարդ Չիլինկիրեանի մահուան 13–րդ տարելիցին առթիւ:

***

Անդրանիկ Քէլէճի մահուան տարելիցին եւ Տիկին Անժէլ Միհրասեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ Տիկին Հ. Պալըգճեան եւ Րաֆֆի 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

ՊՈՒՔ – ՊԷԼ – ԷՐ. – Տիկին Հերմինէ Զօրեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման որբանոցի իր ընկերոջ՝ Հմայեակ Յարեթ-Նագովեանի յիշատակին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

En coordination avec
le THEATRE DU JARDIN
dans le cadre des fêtes du Bicentenaire
de la
Déclaration des Droits de l'Homme

SPECTACLE
ENSEMBLE DE DANSES

«BAREKAMOUTIOUN»
d'Erevan

... 32 Enfants et Adolescents d'ARMENIE...

Samedi 13 mai à 20 heures 30
Salle des Fêtes
rue Voltaire, ALFORTVILLE

Sous la Présidence de
Monsieur R. ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Avec la participation de l'Association «PARIS DES TRADITIONS»
et le concours de la FONDATION CALOUSTE GULBENKIAN

Participation aux frais

Liberté pour le Comité Karabagh

L'Association pour la Libération des Membres du Comité Karabagh d'Arménie (Alfortville) appelle tous ses sympathisants et tous les amis des droits de l'homme à une réunion publique le Jeudi 11 Mai à 20h30 Salle des Fêtes, 22 rue Voltaire à Alfortville.

1) Prendront la parole au cours de cette soirée :
— DES PERSONNALITES POLITIQUES
— DES UNIVERSITARES
— L'UN DES AVOCATS AYANT PRIS LA DEFENSE DU COMITE KARABAGH
— UN MEMBRE DE SOLIDARITE FRANCO-ARMENIENNE.

2) Des films et des documents concernant le Comité Karabagh et les événements de 1988 seront également présentés.

Venez nombreux pour soutenir la juste cause de nos compatriotes !

Pour tout complément d'information, contacter :

André TOUTOUMDJIAN	43. 75. 26. 98
Alain JOLIF	46. 27. 26. 71
Ara MAVOIAN	43. 75. 54. 10

CAFE THEATRE

LE THEATRE ARMENIEN
KISSANI
dans une nouvelle création
Chahnour, Shakespeare et les Autres... Sont Témoins
Comédie à Sketches

Vendredi	12 mai	à 21h30
Samedi	13 mai	
Dimanche	14 mai	à 17h00

au YAN'S CLUB
5, ave. Reille, 75014 Paris
Réservation : 45. 89. 20. 48

DERNIERES

VIENT DE PARAITRE

Votre premier GUIDE sur l'Arménie

«L'ARMENIE... VOUS CONNAISSEZ?»

par Isabel DER AGOPIAN

aux EDITIONS ADER

132 pages — 32 photos couleur
9 cartes et plans — Prix : 64 Frs.

Disponible dès à présent dans les librairies H. Samuelian et H. Paloulyan ainsi qu'aux FNAC.

–ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ–

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը, այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի Հանդստեան տունը:

Այս առթիւ օթօքար մը վարձուած է:

Մեկնում Մայիս 20, Շաբաթ օր, Մշակոյթի Տունէն ժամը 14–ին, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇԱՂԿԱՊ

ԹՐՔԱՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ժ.Ա.Փ. – Իսի–լէ–Մուլինօ
Ֆրանսահայ երիտասարդաց Միութիւն

Ուրբաթ գիշերները իրարու շուրջ հաւաքուիլիք

Ամէն Ուրբաթ՝ ճաշարակ, նարտ (թաւլու), բառիչէն, թէրթեր, երաժշտութիւն, լմպելիներ, բարեկամական մթնոլորտ...

Հետեւեալ գիշերները պիտի ցուցադրուին նաեւ հայկական «վիտէօ» ժապաւէններ. –

12/5/89 Մուսա Լերան Պառասուն Օրերը Ա. մաս
19/5/89 Մուսա Լերան Պառասուն Օրերը Բ. մաս
23/6/89 ԵՐԳԻՄԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ Փոքր զաւեշտներ, երգիծական գրութիւններու եւ բանաստեղծութիւններու ընթերցում:

Կը ժամադրուինք ամէն Ուրբաթ, ժամը 20–էն սկսեալ՝

CENTRE CULTUREL J.A.F.
12, rue Lasserre,
92130 Issy-les-Moulineaux
(M° Mairie d'Issy)

Ծախերու մասնակցութիւն՝ 10 Ֆր.:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Հայերէն եւ Հայերու մասին Ֆրանսերէն կամ օտար լեզուներով լոյս տեսած գիրքերու տարածումը դիւրացնելու համար տակուն հիմերու վրայ, կը ծրագրենք հաստատումը թղթատարական դրութեան մը, անդամակցութեամբ կարգով:

Մ. ՊՋԱՔՃԵԱՆ

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար, չհապրդուողները կրնան գիրել վարի հասցէին.

IMPORTANT

Dans le but de donner de solides bases à la diffusion de livres arméniens ou de livres concernant les Arméniens en français ou en d'autres langues étrangères, nous projetons l'instauration d'un système par correspondance, sous forme d'adhésion.

Pour de plus amples renseignements, les personnes intéressées peuvent s'adresser à :

M. PEGAKGIAN
163, rue de Charenton
75012 PARIS FRANCE
Tél.: 16 (1) 43. 46. 51. 06 (après 20h)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՑ ԱՂՔԱՏԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 4–ԻՆ

Մանրամասնեերութիւնները յետագային:

«HARATCH»

TELECOPIEUR (FAX) :
N° 48 00 06 70

TELEX :
N° 280 868 Haratch

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 11
JEUDI
11 MAI
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.010 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.010

ՀԱՄԱՏԵՂ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱՉԳԷՆ Ա.Ի ԵՒ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի

Գոհունակութեամբ ազդունում ենք նաեւ մեր հայրենի Պետութեան որոշումը, որով Ապրիլի 24–ի Թուականը պաշտօնապէս յայտարարուում է 1915–ի Հայոց ցեղասպանութեան զոհերի յիշատակի օր:

Տրուած լինելով, որ յառաջիկայ տարին 75–ամեակին է մեր նահատակների զոհաբերման, առաջադրում ենք մինչեւ 1990 Թուականի Ապրիլ ամիսը հարկ եղած եղած նախապատրաստական աշխատանքները յառաջ տանել, իրականացնելու համար նրանց սրբադասումը, ի շարս տոնելի սրբոց Եկեղեցւոյս Հայաստանեայց:

Մեծ Եղեռնի ոդեկոչումի այս օրերին, մեր նահատակները Մեր վրայ սրբազան պարտք են դնում Մեր հայրական աղբերը եւ հրաւէրը ուղղել հայրենաբնակ Մեր զաւակներին, որ չտարուեն խարուսիկ երազանքներով եւ չհեռանան Մայր Հայրենիքից: Հայութիւնը կարող է ապրել ու զոյատեւել որպէս ազգութիւն միայն իր մայր երկրի տարածքի վրայ, անբաժան հարազատ հողից, իր լեռներից ու աստղերից, մշտահաղորդ իր արմատներին:

Սփիւռքի Հայութիւնը ուժ եւ նեցուկ է մեր ժողովրդին այնքան ժամանակ, ինչքան Հայաստանցիք ամուր կառչած են մնում իրենց ազգի մայր հողին ու այնտեղ աճեցնում իրենց համրանքը, զարգացնում իրենց անհատութիւնը եւ ազատօրէն ծաղկեցնում իրենց հայադրօշմ մշակոյթը, միշտ հաւատարիմ իրենց ոդեկոչութեան ակունքներին, յաւերժական Արարատի նայուածքի տակ:

Մեր լուծն է նաեւ, որ Խորհրդային Միութեան մէջ սկիզբ առած վերակառուցման ու ժողովրդավարութեան ոդէնչելի ընթացքը, պահուի բարենորոգիչ արդար իրագործումներով, մարդու եւ ազգութիւնների իրաւունքների ամրապընդման ոդով, որով մեր ազգային հանրապետութիւնը եւս ապրի չինարար զարգացում եւ խաղաղ ծաղկում Խորհրդային Միութեան ազգութիւնների համերաշխ ընտանիքում:

Այսօր պարտք ենք զգում Մեր խոր ցաւը արտայայտել, վերջին երկու ամիսներին տեսնելով Լիբանանի հայ ժողովրդի կրած ծանր հարուածը, լիբանանցի միւս համայնքների հետ միասին, չարունակուող ամբարկոծութիւնների հետեւանքով: Հրաւիրում ենք մեր ժողովրդին աղօթելու Լիբանանի կռիւների դադարման, խաղաղութեան վերահաստատման համար, պայմանների վերահաստատման համար, միանգամայն զօրավիգ կանգնելու լիբանանահայ մեր հաւատացեալ զաւակների վերականգնման կենսական գործին:

Ապրիլի 26 եւ 27–ի օրերին Մեր չքախմբերի անդամներով, անհուն գոհունակութեամբ ուխտի գնացինք Սիւնեաց աշխարհի մեր պատմական վանքերը միատեղ աղօթելով Նորավանքում (ԺԳ· դար), Սիսիանի Ս· Յովհաննէս Եկեղեցում (7–րդ դար) եւ Տաթեւի վանքում (Ժ· դար):

Այդ օրերին հոգեկան միխիթարութեան ու հրճուանքի անմոռանալի պահեր ապրեցինք Եղեգնաձոր, Սիսիան եւ Գորիս քաղաքների հրապարակներում, որտեղ Մեզ ցնծութեամբ դիմաւորեցին մեր ժողովրդի զաւակները տասնեակ հազարներով, տեղի քաղաքային իշխանութեանց ներկայութեամբ:

Թող բարին Աստուած քաղցրութեամբ ընդունի Մեր աղօթքները եւ պահի պահպանի անսասան ու ծաղկեալ մեր Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին, մեր հայրենի Պետութիւնը եւ համայն հայ հաւատացեալ ժողովուրդը ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, միշտ համազգային միասնութեան, համերաշխ գործակցութեան ու խաղաղութեան մէջ:

«Ցաւել ի մեզ, Տէր ամենակալ, ղհասատ, զյոյս, զսէր եւ զամենայն գործս առաքինութեան»· ամէն:

ՎԱՉԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Սուրբ Էջմիածին 1989 Թ·, Ապրիլ 29

Ի ՆՊԱՍՏ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ

Երեքշաբթի, Մայիս 9–ին, Ազգ· ժողովի նախագահին կինը՝ Տիկին Լօրան Ֆապիւս ընդունած է Տիկին Վարդուհի Մանուկեանը, որու կ'ընկերանային Հերմինէ Սահակեան, Ժան – Փիէր Մահէ եւ Քրիսթիան Տէր – Ստեփանեան: Մէկ ժամ տեւած այս տեսակցութեան ընթացքին Տիկին Ֆապիւս հետաքրքրուած է Ղարաբաղի Շարժումով, անոր բուն նկարագրով եւ բանտարկեալներու պայմաններով:

***

Մանրամասնութիւնները կը պակսին ինչ կը վերաբերի Տիկին Միթերանի խօսակցութիւններուն այս նոյն նիւթին առնչութեամբ: Նախագահին կինը չէ կրցած տեսնուիլ Ղարաբաղ Կոմիտէի բանտարկուած անդամներու ընտանիքներուն հետ եւ իր հետաքրքրութիւնը անոնց (բանտարկեալներուն) մասին զարմացուցած է խորհրդային պատասխանատուները: Սկզբունքով, Մայիս 9–ին, առաջին անդամ ըլլալով, խորհրդային փաստաբանները պիտի կարենային տեսնուիլ բանտարկեալներուն հետ, բայց որեւէ արտօնութիւն չի տրուիր (եւ տրուելու ալ յոյս չկայ) օտար փաստաբաններուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ» ՓԱՐԱՁԱՆՈՎ ԵՒ ԴԱՊԱՓԸԼԸ...

ԿԱՄ ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻԷՆ···

Ծաւօք է որ Ապրիլի սկիզբը Փարաճանով Պոլիս կը գտնուէր, ուր ստացաւ նաեւ տեղւոյն շարժանկարի փառատօնին դատական կազմի յատուկ մրցանակը իր «Աշուղ Ղարիպ»ին համար («Ցառաջ», Ապրիլ 26, Գ· էջ): Գնահատանքի հետե-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՅԻՍ 28–Ը ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՕՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 9, Երեքշաբթի օր, կեդր· Կոմիտէի Ա· քարտուղար՝ Սուրէն Յարութիւնեան յայտարարած է Հոկտեմբերեանի մէջ հաւաքուած բանուորներու առջեւ որ ժամանակը եկած է պետականօրէն ճանչնալու Մայիս 28–ը, այս տարուընէ իսկ: Լուրը հաղորդուած է նոյն իրիկունը հեռատեսիլէն: Հայաստանի Հանրապետութեան Անկախութեան հռչակումը, ուրեմն, պաշտօնապէս պիտի ճանչցուի:

ԱՐՑԱԽ

ԹԱՄ գործակալութեան համաձայն իսկ բուռն բախումներ պատահած են վերջերս, Հայերու եւ Ազերիներու միջեւ, մանաւանդ Ուրբաթ (Մայիս 5): Ըստ նոյն աղբիւրին 7 վիրաւոր կայ (ազգութիւն չի ճշդուիր): ԹԱՄ կ'ըսէ թէ Ուրբաթ օր, Մարիփանակերտի մօտ չատ մեծ կռիւ մը ծագած է, որու աւելի քան 200 հոգի մասնակցած են եւ ապահովութեան ուժերը կրակ բացած են, որպէս ազդարարութիւն հանդարտեցնելու համար ժողովուրդը: Կացութիւնը չատ ծանր եւ մտահոդիչ որակուած է: Լուսարձել հաստատուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՆԱՄԱՑԻ ընտրութեանց խարդախութիւնները այնքան բացայայտ ըլլալով հանդերձ, զօրավար Նորիէկա ապարդիւ կը կարդայ Միացեալ – Նահանգներուն եւ կը չամառի իր թեկնածուն յաղթական հռչակել եւ պարտադրել: Ընդդիմութիւնը, իր կարգին, կը պնդէ որ յաղթականը իրն է ձայներու 68%–ով ընդդէմ կառավարական թեկնածուին 23%–ին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԺԱԳԻՐՔԻՆ հիմնական բարեփոխումը բոլորին հաւանութիւնը չի վայելեր, բայց եւ այնպէս առարկողները չյաջողեցան արգելք հանդիսանալ որ օրակարգի նիւթ դառնայ: Բացի Արդարութեան նախարարութենէն՝ Փ· Առիայանժ, Պատէնթէրէն եւ կառավարութենէն չատ են ընդդիմադիրները ոչ միայն ընդդիմութեան, այլեւ համայնավար կուսակցութեան մօտ եւ կարգ մը ընկերվարականներու: Ընդհանուր ձեւով, բոլորը կը նկատեն որ Նափոլէոն օրինագիրքը չատ լաւ յարմարած է տարիներու երկայնքին (178 տարեկան է), ժամանակներու եւ բարքերու փոփոխութեանց, 477 յօդուածներու վրայ 380–ը վերամշակուած են: Նոր չարադրուած յօդուածները դրեթէ միաձայնութիւն ըստեղծած են իրենց դէմ, բայց Պատէնթէր համոզած է Միթերանը, որու հնազանդած է նախարարը, մինչ անցեալին դէմ էր: Կարգ մը նորութիւններ մանաւանդ չատ արկածախնդրական կը նկատուին:

ՊԼԻՑՐՈՒԹԻ վրայ մինչ կրակ կը տեղայ: Վերջին 24 ժամերուն 16 մեռեալ եւս կայ, մինչ արաբական լիկան, կը չարունակէր փորձել որ հրադադար մը ձեռք ձգէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Թուրք դեսպանը Շիւքրիւ Էլէքթաղ խօսք առնելով Թուրքեւամերիկեան միութիւններու համաժողովին 10–րդ տարեդարձին, քննադատած է Թուրքիոյ հանդէպ Սմերի – կայի կեցուածքը: Գանգատին դիմաւոր պատճառը կատարուած օժանդակութեան անբաւարար քանակութիւնն է ըստ Թուրքիոյ պահանջներուն: Էլէքթաղ Միացեալ – Նահանգներու այս կեցուածքին դրդապատճառներէն մէկը նկատած է Հայերու ջանքը, որով կ'ուզեն Թուրք պատմութիւնն ու մշակոյթը մրոտել, ամէն տարի օրէնքի բանաձեւ մը ներկայացնելով ամերիկեան Քոնկրէսին:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԵՐՈՒ ՈՒ ԵՂԵՌՆԻ ԹԵՄԱՆ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Այն, ինչ որ վերապրեցաւ հայ ժողովուրդը իր զարաւոր հայրենիքին մէջ, յատկապէս ԺԹ. դարու 90–ական թուականներէն մինչեւ դարասկիզբի 20–ական թուականները, աննախադէպ էր ու անկրնակելի: Բնականաբար, յետեղեռնեան ու ժամանակակից գրականութեան մէջ նշանակալից ոչ մէկ երկ կը գրուի առանց այդ թեմային հպանցիկ կամ ծաւալուն արձագանգներուն: Բնորոշ է այն հանգամանքը որ ազգային աղէտի առաջին ու անմիջական արձագանգները հիմնականին մէջ կը նկարագրէին «զուլում»ին պատճառած անթիւ թշուառութիւնները: Յետագային այս աւանդութիւնը իր ուժը պահպանեց տասնամեակներ ու տասնամեակներ՝ անտեսելով հերոսական մարտառումի բազմաթիւ դրուագներ, որոնք ոչ միայն մեր այսօրուան յաւն ու հպարտութիւնն են, այլեւ անցեալի դասերը, հայրենասիրական հզօր զէնք, ապրողներու պարտքն ու պարտականութիւնը:

«Հազար – հազար տեսքով ու կերպարանքով պատկերանում է նա: Ապրում է աներեւոյթ, մեր ամէն ինչում», կը գրէ Ե. Չարենց կորսուած բնօրրանի մասին: Ահա 20 – 30–ական թուականներու վիպագրութեան մերձակայ խնդիրը, ինչպէս մեր մօտ, նոյնպէս Սփիւռքի մէջ, գործաւ «Փրկել մանկութեան խորասուզուող ոսկի մակոյկը» (Գ. Մահարի): Այսպէսով, թեմայի սկզբնաւորումը կը կապէր յուշագրական արձակի տեսակներէն մէկուն՝ ինքնակենսագրական վէպի առանձնութիւններուն հետ, խոստովով Գ. Մահարիի, Վ. Թոթովենցի, Զ. Եսայեանի անզուգական վէպերուն մէջ: Գեղարուեստական կենսապատումը չարունակուեցաւ ամբողջ յետպատերազմեան արձակին մէջ (Ազատի, Գ. Սեւակեան, Հրահան, Օ. Փանիկեան եւայլն), որ անխուսափելիօրէն դիմելով եղեռնին, ճանաչողական ու գեղագիտական նոր չերտեր կ'աւելցնէ արդէն եղածին, կը նկարագրէ Կարսի նահանգի Տայլարը, Առաքագարն ու Աբճակը, Մալկարան ու Գաբաքլիսէն: Հեղինակի ես–ը, կենսապատումի կառուցուածքային կարեւոր տարրը ըլլալով, կազմակերպող ուժը մեծապէս «չհադրդուած է» անցած – գացած ճամբաներու վերյուշով: Մնալով վիպական սեռին ամէնէն ենթակայական եւ պէտք է ենթադրել, նախնական ձեւերէն մէկը, «ինքնակենսագրական վէպին բովանդակութիւնը, ուր այնպէս կը թուի թէ պէտք է իշխէ անձնականը, մասնաւորը, ընթերցողին կը ներկայանայ որպէս կեանքի համընդհանուր արտայայտութիւն, որպէս հասարակական մեծ նշանակութիւն ունեցող առարկայացուած փորձութիւն, ուր ընթերցողը ուսանելի չատ բան կը գտնէ»: Պատճառը այն է հասանաբար որ ինքնակենսագրական ու կենսագրական բոլոր վէպերուն մէջ առաջնային կը դառնայ բնաւորութեան պատմական բովանդակութիւնը, իսկ անձնական հոգեբանութիւնն ու արարքները կը մերնան անոնցմէ բխող իրողութիւն: Ուրիշ խօսքով, երեւան կուգայ բնաւորութեան պատմական կողմը: Գերցին իր մեծ կենսագրութիւնը բնորոշած է որպէս «պատմութեան արտացոլումը այն մարդուն մէջ, որ պատահարար յայտնուած է անոր ճամբուն վրայ»:

Առանձնայատուկ է ինքնակենսագրական վէպին գեղարուեստական ու ճանաչողական արժէքը ազգային – ազատագրական պայքարի անցուդարձը իմաստաւորելու եւ արտացոլացնելու իմաստով: Այդ պայքարը Ի. դարու սկիզբին կը յատկանշուէր չարունակ զօրանալու եւ համաժողովրդական կերպով վերաճելու ընդգծուած միտումներով: Իսկ քանի որ իւրաքանչիւր անհատի կեանք տեւական կերպով կը հարստանայ ընկերային ու քաղաքական մթնոլորտի փորձով ու բովանդակութեամբ, հետեւաբար, վէպ – կենսապատումները տեղ մը անփոխարինելի դեր կը կատարեն խորհրդահայ գեղարուեստական արձակի հարուստ անդաստանին մէջ:

Գրողներու այն սերունդը, որ զուլումի ժամանակ տակաւին պատանի էր, տարիներ եաք միայն կրցաւ պատմել մանկութեան մասին, վարակիչ անկեղծութեամբ ու յուզումով վերապրելով իր «երկրորդ կեանքը»: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը հայրենի ջրջանի ու մարդու ճանաչողութեան նոր չերտեր կը բերէր. առանձին պատմութիւններով կը հիւսուէր կացի – նահարուած մանկութեան ու պատանութեան, որը սերունդի ողիսականին ու դաղթօթայի ամբողջութիւնը:

Մեր քննելիք կենսապատումները հիմնականին մէջ ճչմարտացի, լուրջ արժէքներ են, գեղարուեստական ու դաղափարական կարեւոր յայտնութիւններով:

1920 – 30–ական թուականներու առաջ դրական հունձքէն յետոյ հակարնական ու կորստաբեր լռութիւն տիրեց խորհրդահայ արձակին մէջ հարցի մը չուրջ որ դարերէ ի վեր եղած էր հայ դրականութեան բանուկ մայրուղին՝ ազատագրական պայքարի, դիմադրութեան թեման:

Հայրենական մեծ պատերազմի յաղթական աւարտէն եաք կրկին ուժեղացաւ հետաքրքրութիւնը մեր ժողովուրդին պատմական ճակատագրին հանդէպ: Եղեռնի ողբերգական դրուագներուն կողքին, յայտնուեցան ազատագրական պայքարի հերոսական մաքառումներու պատկերները: Մեծ լռութիւնը առաջին խզողը Գ. Սեւակեանի «Ազգաւանջային օրեր» կենսագրական վէպն էր, որու նիւթը հեղինակին հօր՝ դերձակ Յակիմի կեանքի պատմութիւնն էր: Վէպը ուշագրաւ է ընդգծուած միտումով, անցեալն ու ներկան կամրջելու ակնյայտ ձգտումով:

«Ուզում էի մօտենալ ամէն մի բանակցինի եւ ասել. – «Ընկեր, դու ճանաչում ես քո թշնամուն. նա մարդկային ոչինչ չունի, նա ճիւաղ է, սատր, անարդ մի դազան, որը քո ժողովրդին ցանկացել է ջնջել երկրի երեսից: Լուծի՛ր քո ժողովրդի վրէժը, լուծիր անխնայ...», – կ'ըսէ վէպին հերոսը:

«Ազգաւանջային օրեր» վէպը կը սեղծէ «փոքր» հայրենիքի՝ Երզնկայի չրջանի, տան, բնապատկերի կերպարը, ապա կը տարեգրէ այդ հաստատի հայութեան մայիսեան դաղթման: Պարզ ու անպաճոյճ պատմութեան կը ներհիւսուին այլ պատմութիւններ, որ բնական ընթացքով կուգան – կը լրացնեն դլխաւոր հերոսին անցած ողիսականը, կը հիւսեն մեր ժողովուրդին տատար մէկ հատուածին ճչուառութեան ու տառապանքներու պատմութիւնը: Բնորոշ է նաեւ կառուցուածքը. կը յիշեցնէ պատմուածքներու չարան մը որու առանձին չղթաները ներքին կուռ միասնութիւն ունին: Վէպին միւս կարեւոր արժանիքն այն է որ կը նկարագրէ թշնամիին դէմ մղուած ազատագրական պայքարէն որոշ դրուագներ, կը հիմնաւորէ անոր անխուսափելի հանդամանքը եւ հերոսականութիւնը:

Թեմայի հետաքրքրութիւն ներկայացնող առաջին գործերէն էր նաեւ Հ. Հրահանի «Իմ կեանքը» վէպը: Ցաջողած առաջին հատորին քով վէպին երկրորդ մասը անհամեմատ չափով կը զիջի իր գեղարուեստական յատկանիշներով: Կենսագրական բնորոշումը, արդարեւ, տեղին է միայն առաջին հատորին համար, իսկ երկրորդին մէջ հերոսները կը դադրին լիարիւն «կենսակերպեր» ըլլալէ: Նիւթին մէջ ներմուծուած են բազմաթիւ իրական ու անիրական կերպարներ եւ հեղինակին կը մնայ բաւարարուիլ ստուարածաւալ վէպին տարբեր դրուագները, օղակները միաւորելու դերով: Վէպը հետեւողականօրէն կ'առաջադրէ չարին դէմ պայքարի, վրէժխնդրութեան դաղափարները: Միւս կողմէ, Հրահանի երկին դըլխաւոր մոթիֆներէն մէկն ալ կը դառնայ մեծ Կոմիտասի ճակատագիրը, որ համահնչիւն էր ժողովրդական ցաւի ու տառապանքի մեծութեանը:

60–ական թուականներուն չատ բան փոխուեցաւ երկրի կեանքին մէջ: Տեղի ունեցած էր կուսակցութեան քառներորդ համագումարին՝ արատաց ու վճռական խօսակցութիւնը անհատի պաշտամունքի տարիներուն մասին:

Այդ տարիներու դրականութեան մէջ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՕԳԵԿՈՁՈՒՄՆԵՐԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆ

Աւելի քան 60 հազար Հայեր Ապրիլ 24–ի առաւօտուն մասնակցած են պահանջատիրական մեծ քայլարչաւի մը միաբերան բացագանչած են «Մահ Թուրքիոյ Ֆաշիստ Պետութեան», «Հատուցում Հայերի ցեղասպանութեան համար», «Արցախը մեր նոր Աւարայրն է» եւ տասնեակ ուրիշ լոզունգներ: Ս. Սարգիս Եկեղեցիէն սկսած ու Ս. Աստուածածին Եկեղեցին աւարտած յոյսին առաջին չարքերուն վրայ եղած են հայ հոգեւորականները, խալամական Խորհրդարանի պատգամաւոր Վ. Վարդանեան, Թեմական Խորհուրդի անդամները: Յուգարարներուն միացած են նաեւ Թեհրանի Հայոց Թեմի առաջնորդն ու Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական համայնքներու կրօնապետները:

Յուգարարները Թուրքիոյ օդանաւային դրասեռակին առջեւ իրենց ցասումը արտայայտած են Թուրքիոյ դէմ, իսկ խորհրդային դեսպանատան մօտ Մոսկուային պահանջած են Արցախի վերակցումը Հայաստանի, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամներուն ազատ արձակումը:

Քայլարչաւին աւարտին կարդացուած է հինդ կէտերէ բաղկացած օրուան բանաձեւը, որ միջազդային ատեաններէն կը պահանջէ դատապարտել ցեղասպանութեան հեղինակները, հովանաւորել հայութեան պահանջները եւ Արեւմտեան – Հայաստանի կոթողներու աւերման արդելք կենալ:

Ս. Սարգիս Եկեղեցիին առջեւ Արտակ Արք. Մանուկեան եղրափակիչ խօսք ըսած ու չնորհակալութիւն յայտնած է Իրանի կառավարութեան՝ արտօնուած ձեռնարկներուն համար:

Միւս կողմէն, Մեծ Եղեռնի 74–ամեակը խորհրդանշող 74 հոգի Ապրիլ 23–ին ժամը 12–էն մինչեւ Ապրիլ 24–ի կէսօր, հացադուլ կատարած է Թեհրանի ՄԱԿ–ի դրասենեակին առջեւ: Պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է ՄԱԿի ներկայացուցիչին հետ եւ անդլերէն դրութեամբ մը ներկայացուցած է հայութեան պահանջները:

Թեհրան հրատարակուող հինդ պարս – կերէն եւ երկու անդլերէն օրաթերթերը լայնօրէն արձագանգած են ցոյցերուն, իսկ «ԻՐՆԱ» լրատու դործակալութիւնը լուրը հաղորդած է ամբողջ աչխարհին:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ

Ապրիլ 23–ին, Ամենափրկիչ վանքին չրջափակին մէջ, Եղեռնի յուչարձանին մօտ ոգեկոչման յատուկ ծէս մը դործադրուած է՝ դլխաւորութեամբ Թեմի առաջնորդ Կորիւն Արք. Պապեանի ու մասնակցութեամբ՝ Նոր Ջուղա ժամանած Խորհրդարանի հարաւային Իրանահայութեան պատգամաւոր Ա. Բաղումեանի:

Ապրիլ 24–ի առաւօտուն վանքին մէջ տեղի ունեցած պատարագին ու հոգեհանդրստեան պաշտօնին եաք, աւելի քան հինդ հազար հոգի հակաթուրք լոզունգներով՝ պաստառներով ու բարձրախօսներով քայլարչաւ կատարած են: Երկու ժամ տեւած ցոյցին վերջաւորութեան կարդացուած է բանաձեւ մը: Երեկոյեան «Արարատ»ի բակին մէջ կատարուած է մեծ համախումբ մը՝ աւելի քան երկու հազար հոգիի մասնակցութեամբ:

ԹԱՒՐԻԶ

Ապրիլ 24–ին, եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ, Ս. Սարգիս եկեղեցիին բակը պանուող զոհերու վերոնշեալ յուչարձանին բացումը կատարուած է: Երեկոյեան, ոգեկոչման աչխարհիկ հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է «Հայ ակումբ»ին սրահը, որուն նախագահած է առաջնորդական տեղապահ Օրուան բանախօսը եղած է Ալենուշ Վարդանեան:

ՈՒՐՄԻԱ

Ապրիլ 24–ի առաւօտուն եկեղեցական արարողութիւն, իսկ երեկոյեան վարուեստական ձեռնարկ տեղի ունեցած է ազգային սրահին մէջ:

Ապրիլ 28–ին ոգեկոչման հանդիսութիւն կատարուած են չրջանի Գեղարքունի, Ռահուա եւ Բագլրօ հայարնակ գիւղերուն մէջ:

ԱՐԱՔ

Ապրիլ 23–ի երեկոյեան տեղի ունեցած է բանախօսութիւն եւ ցուցադրուած է յեղափոխական երգերու տեսերիզ մը Հայաստանի երգչախումբին կատարմամբ:

Ապրիլ 24–ին, պատարագին ու յուչարձանին չուրջ կատարուած յատուկ արարողութիւնէն եաք Արաքի փոքրաթիւ գաղութին 80%–ը (700 հոգի) մասնակցած քայլարչաւին, որուն աւարտին կարդուած է բանաձեւ մը:

ԱՀՈՒԱԶ

Ապրիլ 23–ին, յուչարձանին մօտ կատարուած է հոգում, հոգեհանդիստ ու ծաղիկներու զետեղման արարողութիւն: Յաջորդ օրը տեղի ունեցած են եկեղեցական ու աչխարհիկ հանդիսութիւններ:

ԳՈՐԳԱՆ

Գորգանի եւ չրջակայ գիւղերու հայերը Ապրիլ 24–ին գործադուլ կատարած են: Հաւաքուած են Ղորուչ գիւղի մատուռը, ծաղիկներ դրած են Եղեռնի զոհերու չատակը խորհրդանշող խաչքարին մօտ:

ՇԻՐԱԶ

Տեղւոյն հայ դպրոցականները Ապրիլ 23–ի երեկոյեան մինչեւ ուչ գիչեր պատրաստ պահակ կեցած են յուչարձանին մօտ, ապա յաջորդ օրը տեղի ունեցած են եկեղեցական արարողութիւն, ծաղիկներ դետեղում, բանախօսութիւն, գեղարուեստական յայտագիր:

ՍՈՖԻԱ

Սոֆիայի Հայոց գերեզմանատան Եղեռնի յուչարձանին չուրջ Ապրիլ 23–ի ամբողջ օրը տեղի ունեցած է: Բոլորը պահանջէս մը կատարուած է: Բոլորին խօսքը արտասանած է «Երեւանի վարչութեան փոխ նախագահ Կարօ Գ-

թիւնը, տարագրութեան անստոյգ ապագան ու «անվերծանելի ճակատագրը»: Հետաքրքրական է այն հանգամանքը որ հայ ժողովուրդի հերոսական գոյամարտերու թեման առաջին անդամ ծաւալուն կենսագրական սեռի ոլորանները մէջ, որ տարիներու հետ յորինեցաւ ու խտացաւ իրրեւ պատմութիւն ծննդավայրի, ժողովուրդի ու անհատի մասին: Ինչպէս կ'աղբնչուի մէկ կողմէն՝ «կարօտի դրականութեան (Գ. Սեւան), միւս կողմէն 20 – 30–ական թուականներու խորհրդահայ կենսագրական վէպի այնքան հարուստ աւանդներուն: Մեծ Եղեռնի եւ մարտառումի անօրինակ ոյժ ու կամք անհատներու այդ հեղինակներու գրքերուն մէջ իր վերջին յորձանքը կուտայ կենսագրական թեման՝ դառնալով դրական ճանապարհ, ամփոփում ու աւարտ, նախորդ գեղարուեստական ձեռքբերումներու հանրագումար

(Շար. 1)

զասեան: Ապա բանախօսած է փրոֆ. Կարօ Մոմճեան եւ «Երեւան»ի երգչախումբը կատարած է հայրենասիրական երգեր:

Հանդիսութեան ներկայ եղած են հայկական կազմակերպութիւններու ղեկավարներ, քաղաքական դէմքեր:

ՊՈՒՐՍԱ

Պուրսայի «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին ճակատին Ապրիլ 23–ին սգոյ դրօշակ պարզուած է: Եղեռնի 74–ամեակի մի քանի րոպէին խօսք առած են «Երեւան»ի տեղական վարչութեան նախագահը Պետրոս Տատուրեան եւ Կարօ Ադամեան:

ՓԼՈՎԼՏԻՒ

Փլովտիւի մէջ, Ապրիլ 23–ին սուգի մի քանի մը տեղի ունեցած է Հայոց Ցեղասպանութեան Մեծ Եղեռնի նահատակներու յուշարձանին շուրջ: «Երեւան»ի տեղական վարչութեան նախագահ Կարօ Փափուկեան հանդիսութեան բացումը կատարելէ եւ խօսք առնելու հրաւիրած է Հայրենական ճակատի համայնքի կոմիտէի ներկայացուցիչ Անդրէ Փէնչէլը: Ան եզրակացուցած է. «Հայաստան կ'ապրի ու պիտի ապրի հակառակ ցեղասպանութեան, հակառակ իր մէլիոնաւոր նահատակներուն»: Սիմանթոյէն, Գ. Էմինէն ու Եաւորովէն արտասանուած տողերէ եւ «Ա. Խաչատուրեան» երգչախումբն ու «Ձուտիկներ» մանկական խումբը երգած են բազմաթիւ հայկական երգեր:

ՎԱՌՆԱ

Վառնայի «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ հանդիսում մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 19–ին, վարչական–ներու եւ խորհրդահայ լրագրողներու մասնակցութեամբ: Ներկայ եղած են Սոեփանակերտէն Լեւոն Մկրտչեան, կիրովականի «Գունդաբ» թերթէն Անդրանիկ Կաչեան եւ Սամուէլ Ղալթախչեան: Հայաստանի երկրաշարժին հետեւանքներն ու Ղարաբաղի ներկայ դեկավարութեան դէմ ծառացած հարցեր եղած են հանդիպումին գլխաւոր նիւթերը: Իսկ Ապրիլ 21–ին տեղի ունեցած է սգահանդէս մը: Դասախօսած է «Երեւան» միութեան Վառնայի մասնաճիւղին վարչութեան քարտուղարը Պետրոս Տէմիրճեան: Երուանդ Քազասեան արտասանած է Դ. Վարուժանէն բանաստեղծութիւններ: Հանդէսը աւարտած է Պ. Սեւակի «Քիչ ենք բայց Հայ ենք» բանաստեղծութեան խմբական արտասանութեամբ: Կիրակի, Ապրիլ 23ին, Ս. Սարգիս եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է զոհերուն յիշատակին, ապա տեղի ունեցած է սուգի մի քանի մը:

ՄԵՍԵՋՈՒՍԵՑ

Ցեղասպանութեան ոգեկոչումը կատարած է Ապրիլ 21–ին, Մեսէճուսէցի Ներկայացուցչական Տան մէջ: Երեք կուսակցութիւններու եւ նահանգի Խորհրդարանին խօսնակ (նախագահ) Ճորճ Քըվրեանի կազմակերպած այս ձեռնարկին ժողովուրդը մեծ թիւով Հայեր ներկայ չեն գտնուած, առաջին յարկն ու օթեակները դրեթէ պարապ մնացած են: Հանդիսութեան ներկայ եղած են դարմանումի համար Պոսթըն գտնուող ազգայնական չորս երախաներ՝ իրենց հարազատներով: Նահանգային կարգ մը ներկայացուցիչներ եւ Ներակուսականներ:

Կառավարիչ Մայքըլ Տուքասիսի նահանգին բացակայութեան պատճառով, Ձան Տուքաքիս կարդացած է իր հօր «Դարուս առաջին ցեղասպանութեան» տարեդարձին առթիւ ստորագրուած հրովարտակը: Խօսք առած է Պոսթընի Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոս՝ կարդինալ Պ. Լոյի ներկայացուցիչ Հ. Ռապըրթ Քուրին, որ յիշած է նաեւ երկրաշարժէն եւ Պոսթընի Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ օժանդակութիւնը:

Զորս հայ եկեղեցականներու եւ վիրաճինիայէն երիտասարդ սերունդի ներկայացուցիչի մը խօսքերէն եւք, մեններով հանդէս եկած է Անահիտ Զանկըլեան, ու ապա հեռատեսիլի զոյգ պատասխաններու վրայ ցուցադրուած են երկրաշարժէն տեսարաններ:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

Հազարաւոր Հայեր հաւաքուած են, Ապրիլ 23, կիրակի, կէսօրէ եւք, Նիւ-Եորքի «Թայմզ Սքուէր»ի մէջ վարդանանց Առաքեալներուն կազմակերպած Ապրիլեան Եղեռնին 74–րդ տարեդարձին առթիւ: Խօսք առնողներու շարքին ըլլալու էր նաեւ Նիւ-Եորք նահանգի կառավարիչ՝ Մարիօ Գուսմօ, քաղաքապետ՝ Էտուըրտ Քոչ, 1915–ի Թուրքիոյ ամերիկեան դեսպանին թոռը՝ Հենրի Մորկընթաու, Մենհեթընի դատախազը, «Հէյշընն» չարաթաթերթի ծանօթ լրագրող՝ Քրիստաֆըր Հիչընս:

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ՝ ՇԻՐԱԶԻ

Ապրիլ 28, Ուրբաթ իրիկուն, Փարիզի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահը բերնէ բերան լեցուցած բազմութիւն մը հետեւեցաւ Գ. Շիրազի ծննդեան 75, իսկ մահուան հնգամեակին նուիրուած հանդէսին, որ կազմակերպուած էր «ԺԱՓԻԼ» միութեան կողմէ:

Երկլեզու, բծախնդրութեամբ ու խնամքով պատրաստուած յայտագիրը գործն էր Նորա Պարսեղեանի ու Յասմիկ Նաթիրեան – Գեւոնեանի. առաջինը ստանձնած էր հայերէնի բաժինը, իսկ երկրորդը՝ ֆրանսերէնի: Երեկոյթին երբորդ անունը Մասիսն էր, որ Շիրազի տողերով յօրինուած երգերով մէջ ընդմէջ հանդէս եկաւ, ակօսելով խօսքի բաժինը:

Երեկոյթին հիմնական գիծը կը տարուէր Ն. Պարսեղեանի հայերէն բնագիրով, ուր ներառուած էին նաեւ Շիրազի տաղերէն հատուածները: Ինագիրը ընդհանուր առմամբ ներշնչուած էր Շիրազը որպէս հայրենասէր բանաստեղծ, «ազգային բանաստեղծ» փառաբանելու մարմաջէ մը. մեկնակէտ մը որ կարելի է ըսել թէ յաջողած էր, եթէ նկատի չառնուի Շիրազի ամէն բանէ առաջ գրական մարդին պատկանող անուն մը ըլլալու պարագան: Բան մը, որ հայրենասիրութենէն չատ առաջ, հիմնական թեման պէտք է ըլլար ՄԸ կարծենք բանաստեղծի մը ոգեկոչումին յատկացուած նման երեկոյթի մը:

Կանուխէն Ղարաբաղի պահանջ, Արարատ, Կարսի, Անիի, Վանի, Սիսիանի, Սիսի կաթօս երգած քերթողին փառաբանութիւնը քիչ անդամ հիմնուած էր անկէ մնացած գրական վաստակին գեղարուեստական արժէքին վրայ: Զայն մեծարելու, գովաբանելու տրամադրութիւնը ըսել կուտար օրինակ, թէ «Շիրազ Սիփունքի մէջ գտաւ միայն անհետացում, մոռացում...». արտայայտութիւն մը որ Շիրազը մեծարելու փափաքէն մեկնելով կը հասնէր բոլորովին հակառակ թիրախի մը: Շիրազ այնքան միականի՞ էր ուրեմն, որ Սիփունքին մէջ չտեսնէր նաեւ կորուստին տիրապետումն ու անոր վարպետները՝ Շահնուրն ու Սարաֆեանը գոնէ...:

Մէկզի ձգելով հայրենասիրական լարը, որ ինքնին ո՛չ արուեստագէտ կը դարձնէ մէկը, ոչ ալ բան մը կ'աւելցնէ արուեստագէտի մը գործին վաւերական արժէքին, Շիրազի գործերէն կարելի էր դրական երեկոյթ մը լեցնելիք տաղեր գտնել, որոնք համապատասխանէին այս չափանիշին:

Աւելի մատչելի էր այս առումով, Փըրանսերէն բնագիրը, եթէ նկատի չառնենք հոն եւս կատարներու ընտրութիւնը. ընտրութիւն մը որ անշուշտ չատ աւելի սահմանափակ կարելիութիւններ ունէր, նկատի առած թարգմանութեան պարագան: Սակայն կարելի էր գոնէ աւելի կարճ մէջբերումներով, խուսափիլ ոչ բացառիկ տողերու եւ ճապաղ թարգմանութիւններէն:

Վերջապէս, Շիրազ ոգեկոչելու աւելի արժանավայել ձեւ մը չէ՞ր ըլլար արդեօք, գայն իջեցնել սխալ պատուանդանէն ու փորձել գետեղել ճի՛շդ տեղը մեր գրական բազմազոյն ածուներուն մէջ: Ցանգի ու վանկի թեքնիքին յատկապէս հայրենասիրական թեման յաղթութեամբ ճուլած դրող մըն է Շիրազ. լուսադյնս կը կատարէ պատանի սերունդները խանդավառելու, անոնց ազգային սիրութիւնը հրահրելու գործը, ինչ որ դնահատելի արժէք է ինքնին, անկախ՝ անոր յաճախ վերագրուած մեծութիւններէն, որոնք եթէ կը մնան օդին մէջ, յանցաւորը Շիրազի չէ անպայման:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԴՈՐԾՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԳՐՔՈՑԿ ՄԸ՝

«L'Arménie... vous connaissez?»

Հայաստանի եւ Հայութեան մասին դիրքեր չեն պակսիր, նաեւ Ֆրանսերէն, մանաւանդ վերջին տասնամեակին: Այս դրքոյկը սակայն ունի չատ հետաքրքրական առանձնայատկութիւն մը, որովհետեւ իր տեսակէտին մէջ, որքան դիւրընկ, առաջինն է:

Արդարեւ, Իզապէլ Տէր–Ցակոբեան, որ բազմաթիւ անգամներ Հայաստան գացած եկած է, նկատած է որ չկայ փոքրիկ հատոր մը ծանօթացնելու համար Հայաստանը այն պարզ եւ յաճախ անտեղեակ այցելուին որ Հայաստան կ'երթայ չքնաղատեսք մը կատարելու: Այնպէս ինչպէս կան աշխարհի բոլոր երկիրներուն եւ քաղաքներուն համար, զբօսաշրջիկներու տրամադրութեան տակ:

Գեղեցիկ գունաւոր եւ սեւ–ճերմակ նկարներով ճոխացած, 125 էջնոց այս ճաշակաւոր հրատարակութիւնը (Տէր – Ցակոբեան տպարան), իսկապէս գործնական ուղեցոյց մըն է:

Հակիրճ յառաջաբանի մը մէջ, Քլօտ Մութաֆեան կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսահայ, խանդավառ այս երիտասարդուհին ուզած է զբօսաշրջիկութեան նման ուղեցոյց մը լոյս ընծայել: Անոր ճեռնարկած է Դեկտեմբեր 7ի երկրաշարժէն առաջ, ու պահ մը վարանած է յառաջելու, բայց բարեբախտաբար չէ հրաժարած իր գաղափարէն եւ այսօր մեզի կը հրամցնէ խիստ օգտակար ըրքոյկ մը:

Բացի Հայաստանի տեսարժան վայրերու թուումէն, հոն կարելի է գտնել նաեւ ամփոփ տեղեկութիւններ Հայաստանի պատմութեան թէ աշխարհագրութեան, լեզուին ու մշակոյթին մասին:

Շնորհաւորելի եւ դնահատելի աշխատանք մըն է զոր տարած է Իզապէլ Տէր–Ցակոբեան: Թող թոյլ տրուի մեզի զգայական ոգեկոչում մըն ալ ընել այս առթիւ: Իզապէլ Տէր – Ցակոբեան թոռնիկն է Պարսիզակի երբեմնի «մխիթար», արձակագիրը, հրապարակագիր եւ տպրանատէր Ցակոբ Տէր–Ցակոբեանի եւ դիտենք թէ որքան ուրախ ու հպարտ պիտի ըլլար ողբացեալ «Ակօ Պապա»ն ի տես այս աշխատանքին:

Ա.

(*) Ed. ADER-Paris: Դիմել հայ գրատուները:

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

ԼԱՑԻ ՈՒ ՔԱՂՑԻ ՕՐԵՐ

Ատուած իմ, ինչպէ՛ս հաւատալ այդ ասիճան անխիղճ համոյքի մը իրական – նութեան: Ինչպէ՛ս սիրտ ըրած էին քաղաքակիրթ ազգի մը այդ մարդասէր ներկայացուցիչները տարօրինակապէս վայրագ այդ բանին: Ծաղալ՝ անեղեւակա – յելի կերպով կեղեքուած, հարատահարուած եւ նօթիւթենէ նքողած ժողովուրդի մը թշուառութեանը հետ, անոր՝ պատառ մը հացի համար ի յայտ բերած կըրիւին աղեխարչ տեսարանովը զբօսնուլ եւ քաղցելարար ճաշակողներու նկարն առնուլ: Եւ այս՝ քրիստոնեայ, լուսաւոր, զարգացեալ ազգի մը զաւակներուն կողմէ: Հացի այդ բեկորները մէկմէկ թունալից ապտակներ էին՝ իջեցուցած Հայոց ա՛րդէն տառապած դէմքերուն, մէկմէկ քարեր՝ արձակուած անոնց գլուխներուն, մարդկային արժանապատուութիւնն հարուածող, անասուազ հիքծութիւնն բրտօրէն աքացող. մինչ, փոխադարձօրէն, անոնց չնորհակալու – թեան ազաղակը – լսեցի՞ք դուք, ո՛վ Գերմանները, – կը դառնար կ'ըլլար դժոխային այդ բոպէին՝ վայնասուն մը, հայհո՛ւշ մը՝ չեշտակի ձեր երեսին պոռացուած...:

Եւ յետոյ, արդեօք ինչո՞վ էր արժանի հայ ժողովուրդը ձեր այդ ապտակներուն, ձեր քարերուն եւ արհամարհանքին, ո՛վ բարեխիղճ Գերմաններ: Տուներնուղ առաջքը, ձեր հացին չերտերը չուներու պէս իրարմէ խլողներէն չատեր ի վիճակի էին ձեզի պէս դիմասիրաներ օրերո՛վ, ամիսներո՛վ կերակրելու. բայց ափսո՛ս որ իբրեւ հա՛յ էին որ կը տառապէին հիմա ձեր քով: Ղրկեցէք այլեւս ո՛ւր որ կ'ուզէք՝ քաշած զանազան պատկերներնիդ. թող հանդէսները հրատարակեն զանոնք, թղթատող չփոյթին՝ փոփոխական ժամանց մը առթելու համար. թող ամէն եւրոպացի հրճուի՝ սովալուկ գայլերու այդ ծռայթը դիտելով. ու գտնուի գուցէ մի ոմն կարեկցող անձ որ կակազէ, որ խոսոռվանի՛ վերջապէս.

– «Աո՛նք ալ մարդեր են մեզի պէս...»:

Մութը սկսած է իջնել. ատուերները կը տարածուին չորս դին, փլատակներու աշխարհը պատանքելով յուշիկ: Եւ մինչ կը հեռանանք այս վայրերէն, նայուածքս անգա՛մ մըն ալ կ'ուղղուի ակամայ դէպի ճակատը Գերմաններու գործարանին՝ ուրկէ հացին հետ նախատի՛նք էր տեղացած աղէտահոծ ազգակիցներուս գլխուն: Եւ անհնար կ'ըլլայ ինձ այդ վայրկեանին պժգանքիս ու ատելութեանս համաչափ մտածում մը ձեւակերպել միտքիս չփոթութեանը մէջ, ցորչափ ծանրութիւնը կը զգամ ցաւի մը բեռին՝ սիրտիս վրայ գետեղուած:

ԱՅՐԻՆԵՐ ԵՒ ՈՐԲԵՐ

Հոկտեմբեր 25

Տեսեր էի զինքը չոգենաւին մէջ, դուրսը՝ բաց օդին, դիչերուան խոնաւին ու ցերեկուան արեւին դէմ, հայ ծերունի կնոջ մաքուր դէմք մը:

– Ո՞ւր կ'երթաս, մայրիկ:

– Ռոտոսթոյէն եմ եկեր: Ատանա կ'երթամ, քսաներկու տարու ճահիլ զաւակս փնտռելու: Տարի մը կ'ընէ, մխիթարիչ պաշտօնով հոն էր. դէպքէն ի վեր է որ լուր չունիմ:

Հեծկլտանքի մը մէջ իր վերջին բառերը խեղդուած են, եւ անփայլ, մարած աչքերէն կը թափթփին դոյն ի վար արցունքի խոշոր կաթիլներ: Փնտռել կ'երթար իր զաւակը ... գերեզմա՞նը գուցէ. բայց վտա՞հ էր գայն գտնելուն: Ադնիւ պառաւը սակայն հակառակ իր վըշտահար վիճակին՝ յամառօրէն կ'ուզէր կառչած մնալ իր տղուն ապրած ըլլալու գաղափարին:

– Սիրտդ վեր մի՛ հաներ, մայրիկ, թերեւս կը գտնես, ի՞նչ գիտես:

***

Զարհուրանքի պատկերներով ու դժնէ մղձաւանջներով երեւակայութիւնիս առջեւ. ցաւի մեծացող այս պատկե՛րն ալ աչքերնուս տակ. այսպէ՛ս էր որ հասեր էինք Մէրսինի, հոնկէ ալ Ատանա՝ որուն ժողովուրդին խոցերովը խոցոտուած ու զալարումներովը գալարուած էինք արդէն ամիսներէ ի վեր:

Կը յիշեմ դեռ այն խռովքս՝ երբ ծովերուն բացէն Մէրսինի նաւահանգիստը նշմարեր էի, որուն ուժգին զարկ մը ունեցեր էի՝ որուն հարուածներուն տակալու համար զերազոյն դիմադրութիւն մը պէտք էր: Կը յիշեմ դեռ այն խռովքս: Հոն, այդ եզերքներէն չէ՞ր որ ջարդէ ահաբեկ Հայութիւն մը ուզած էր ապատանիլ չոգենաւային օտար դրօշներուտակ: Ի՞նչ օրեր, ի՞նչ ժամեր: Հոն չէ՞ին մինչ հուրէ եւ սուրէ հրաչքով փախած, սար ու ձոր տապլտկած այրիներ ու որբեր՝ որոնք ինքզինքնին հազիւ կըրցած էին նետել Մէրսինի, բոպիկ, կիսամերկ, փոչիներու մէջ թաթխուած, սարսափէ ընդլայնուած բիբերով, խրաքանչիւրն ահռելի անօրինութիւններու, կըրուած անլուր տառապանքներու իր ուրոյն պատմութիւններով ու ցաւերով:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. Էջէն)

ւաւիճ այս մրցանակը բոլոր Թուրքերուն գործին չէ եկած եւ «Թէրճիւման» իր յաջորդական թիւերուն մէջ, դառնութեամբ լեցուն տողեր կը հրատարակէ այս մասին: Արձագանգեցիճ միայն մէկուն, զոր ստորագրած է մեզի հիՀն, հիՀն ծանօթ մը՝ Ահմէտ Գապաճլը: Անոր սիրտը այնքան կոտրած է որ օգնութեան կը կանչէ Ադրբեջանցիները···: Որեւէ մեկնաբանութեան հարկ չի մնար:

⁂

«Աչուղ Ղարիպ»ը հայկական ծագումով Ռուս չարժանկարիչ Փարաճանովի մէկ գործն է: Հակառակ անոր որ այս ժապաւէնը Հայերու անունով Թուրքիոյ ղէմ թշնամութեամբ լեցուն է, Թուրքիոյ մէջ ժիւրիի յատուկ մրցանակը արուեցաւ անոր: Այդ ալ չբաւեց, Փարաճանովի մասին պատրաստուած ժապաւէնն մըն ալ երկրորդ մրցանակը ստացաւ:

Տգեղ հոգիով Փարաճանովը, որ Ռուսիոյ մէջ ինը տարի բանտարկուած է տըվիպի մաքսանենգութեան ու մխասեռա – կանութեան յանցանքներով, մեր հանդիսատեսներուն դիմաց հրապարակաւ կըբացած է խօսիլ Ղարաբաղի ու Ադրբեջանցիներու դէմ: Միմիայն Նազըմ Հիքմէթը դրուատած ըլլալուն համար խելայեղ կերպով ծափահարուած է: Հիմա ըսեմ թէ այս իսկական թշնամիին «Աչուղ Ղարիպ»ը ի՞նչ նպատակով դարճուած է:

Մարդուն նպատակն է հակառակ ուզուածքով չըլլել մեր «Քէրէմ եւ Ասլը» անուն ժողովրդական աւանդավէպը: Ինչպէս ծանօթ է, Քէրէմ Հայ քահանայի մը աղջկան սիրահարած է: Ասլըին եռեւէն ամբողջ երկիրը կը չրջի, բայց քահանան իր աղջիկը Քէրէմի չի տար: Ի վերջոյ քահանան կը տեսնէ որ իր աղջիկը կը հալի, կը մաշի, կը ստիպուի տալ: Բայց այնպէս մը կը կարդադրէ որ մեղրալուսնի դիւերը հարս ու փեսայ ողջ – ողջ կ'ուլրին:

«Աչուղ Ղարիպ»ը այս պատմութիւնը հիմնովին չրջելով, հայ քահանային տեղ իր խելքով անհոգ ու անգութ Թուրք մը կը դնէ: Կը տեսնուի ուրեմն որ «պետական Հայ ղրողը» Թուրքերէն վրէժ կը լուծէ օգտագործելով անոնց ամէնէն հին մէկ աւանդավէպը: Այնքան ցեղապաշտ է ան ահաւասիկ: Հապա մեր աղջկանաքանչներուն ու արուեստագէտներուն ի՞նչ ըսենք: Ահաւասիկ այսպիսի գործերու մրցանակ տալու չափ հայբեկնասէր ենք մենք:

Ա՛հ ո՞ւր էք ադրբեջանցի եղբայրները, դուք որ կ'ըսէիք «Ղարաբաղը մեզմէ պիտի առնեն եղեր, թող գան առնեն տեսնենք»: Ի՞նչ կ'ըլլայ եկէք եւ մեզի քիչ մը հայբեկնասիրութիւն սորվեցուցէք:

ՄԱՐՍԷՅԼ· –

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Նահապետեան,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սառայ,
Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Էքիւճը,
Տօքթ· եւ Տիկին Թաթուլ – Իւպէր Նահապետեան,
Տօքթ· եւ Տիկին Ժան Նօտէն,
Շահպազեան, Տօքթ· Տըլանեան, Օհանեան, Ճառայեան ընտանիքները եւ համայն ընտանեկան պարագաները անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց գաւկին, եղբօր, աներձագին եւ ազգականին՝

ՀՈՎՀԵՓՈՓ ԲԺԻՇԿ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 7, Կիրակի, 35 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ավընիւ տիւ Փրատօ, Հինգշաբթի, Մայիս 11, ժամը 10–ին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Ժիւլիէնի գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրները՝ S.O.S. ARMENIE–ի:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Զաւէն Նահապետեանի եւ ընտանիքին:

Պր· Յակոբ Յակոբեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր, Պերճ եւ Սեդա,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները,
յաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՇԱՒԻՒ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 8–ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Մայիս 11, ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Անթոնիի գերեզմանատունը (ժամը 12·15) ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Պր· Յակոբ Յակոբեանի եւ զաւակներուն:

ՅՈՒՇԱՑԵՑՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Լէոլա Սառնի մանանճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 13, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Տիրուհի Վարդանեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմըզեան փոխան ծաղիկի 300 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

⁂

Ալեքսան Նուրեանի մահուան առթիւ, Գարակէօզեան Սանուց Միութիւնը 500 Ֆրանք կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն):

–ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ–

Կապոյտ Ծովի Խիւ Տ· Սէրգնկիլեան մասնաճիւղը, այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի Հանդասանոցը:

Այս առթիւ օթօքար մը վարձուած է: Մեկնում Մայիս 20, Շաբաթ օր, Մշակոյթի Տունէն ժամը 14–ին, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Խի լէ Մուլինօ:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՎԱՂԱՆՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ
ՃԱՇ

Սիրով կը հրաւիրուին հայբեկնակիցները Մայիս 21, Կիրակի առաւօտ ժամը 10–ին Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր կը մատուցուի Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ

Նախագահութեամբ՝
Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ–ի

Ներկայութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–ի
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՉԱՔԱՐԵԱՆ–ի
Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հովիւ՝
Նարեկ Քհնյ· Վարդանեան–ի
պոյտ սարկաւագներու՝
Վարդգէս Աւագ Սարկաւագ Վարդանեան–ի
Յարութիւն Սարկաւագ Ժամագործեան–ի
եւ Եկեղեցւոյս նուիրեալ Դպրաց Դասի եւ անխոնջ ղեկավար՝
Պ· Հայազատ Օհանեան–ի

Պատարագէն վերջ ժամը 13–ին, ի նպաստ Ս· Սահակ Եկեղեցւոյ եւ Տրոմի Հայ Համայնքի կեդրոնի իրականացման՝

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇ

Փալէ տը լա Ֆուտպոլ Սալ Տագիօյի սրահին մէջ
զեղարուեստական յայտագրով:

Ճաշի մասնակցութիւն՝ 100 Ֆ·:

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն, հեռաձայնով կամ անձամբ· –

● Մազուտեան Անտրէ, 48, *ռիւ Պուֆիէ*	Հեռ· 75 43 17 24
● Սէմէրճեան Մամբրէ, 53, *Մաթիէ տը Մօնժօ*	Հեռ· 75 43 30 54
● Փաշայեան Արա, 18, *ռիւ տ'Ամստէրնի*	Հեռ· 75 56 08 05
● Մաճճեան Վահէ, 21, *ավընիւ տը լա Կառ*	Հեռ· 75 44 53 79

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏ

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Մայիս 14–ին, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ եպիսկոպոսական պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ժամերգութիւն ժամը 9·45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:

⁂

ՎԻԷՆ

Մայիս 14, Կիրակի, Հոգեգալստեան տօնի ուրախ առիթով, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, առաւօտեան ժամը 10–ին կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՉԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Վիէնի դպրաց դասին կողմէ:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 1000 Ֆրանք:

Ժաք Գասապալեանի թաղման առթիւ՝ Մարսէյլի Հայ Աբեղոյշներու Մխիթարեան՝ 100 Ֆր·:

Օննիկ Տավուտեանի թաղման առթիւ՝ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն՝ 100 Ֆր·:

CAFE THEATRE

LE THEATRE ARMENIEN

KISSANI

dans une nouvelle création

Chahnour, Shakespeare et les Autres... Sont Témoins

Comédie à Sketches

Vendredi 12 mai
Samedi 13 mai
Dimanche 14 mai
à 21h30
à 17h00

au YAN'S CLUB
5, ave. Reille, 75014 Paris

Réservation : 45. 89. 20. 48

DERNIERES

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ· Ց· Դ· ՍՕՍԷ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ նախաձեռնութեամբ

Կիրակի, Յունիս 2–ին

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

«ԽԱՆԱՍՈՐ»

Մանրամասնութիւն՝ յետագային:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ը ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏ

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU - SAISON 88/89

Vendredi 19 mai à 20 heures 30

CYCLE
HOMMAGE A UN COMPOSITEUR

I

ARNO BABADJANIAN
(1921 - 1983)
Sonate pour violon et piano
ANNIE JODRY
RAFFI PETROSSIAN

TRIO QUATRA
RAFFI PETROSSIAN
ANNIE JODRY
CHARLES RENEAU

II

A. KHUDOYAN
Sonate pour violoncelle seul
CHARLES RENEAU

E. GRIEG
Sonate pour violoncelle et piano
CHARLES RENEAU
RAFFI PETROSSIAN

Prix des places : 150 - 120 - 80 Frs. Etudiants, C. V. 50 Frs.

Siège Quatra : 3, rue des Sts. Pères, Paris (VIe) — 42. 60. 74. 78
Salle Gaveau : 45, rue La Boétie, Paris (VIIIe) — 45. 63. 20. 30

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 12
VENDREDI
12 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Գրաւոա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.011 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.011

ԱՐՑԱԽ

ԽՆՋՐԻՍՏԱՆԻ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐԷՆ ԵՏՔ ՀՐԱՍԱՅԻ, ԲԱՆԱԿ, ԼՈՒՍԱՐԳԵԼ

Կրկին լարուած է մթնոլորտը Ազցախի մէջ: Գրած էինք թէ Ցառուկ Կառավարման կոմիտէի անդամներ եւ այլ պատասխանատուներ նամակ մը ուղղած էին Գորպաչովի, ուր կը պարզեն Ղրջանի ապնդունելի կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք Ադրբեջանի վերջնագրին եւ առեղծուածային խոչընդոտներուն ու թշնամական վերաբերումին:

Թէեւ Ղրջանը արդիւնաւած է օտար լրագրողներուն, բայց եւ այնպէս լուրեր հասած են Մոսկուա (հեռաձայնով) որ կացութիւնը կրկին կը դառնայ որ կացութեան յայտնի կը դառնայ որ կացութիւնը չատ ծանր է: Ցարց· հրաապարհները, բանակը կրկին մտած են Ստեփանակերտ եւ կը շրջապատեն նաեւ ամէնէն վտանգաւոր նկատուած վայրերը: Ուրբաթ օր, Մնձբխատանի բախումները, 200 Հայերու եւ Ադրբեջանցիներու միջեւ պատճառ եղած են որ 3 հոգի եւ 4 փինուոր վիրաւորուին, թէեւ կարգ մը աղբիւր – ներու համաձայն մեռելներ ալ կային:

ԹԱՄ կը հաղորդէ (եւ հեռագրալուրը լոյս տեսած է «Պրաւդա»ի մէջ ու կարգացած նաեւ հեռատեսիլէն)· – «Հայ բնակչութեան մէկ մեծ մասը ցոյց կուայ իր կասկածամտութիւնը կառավարման Ցառուկ Կոմիտէին նկատմամբ եւ կը պահանջէ շրջանի վարչական մարմիններու վերահաստատումը եւ Ադրբեջանի իշխանութեան իրական ընջումը ինքնավար մարզի վրայ»: «Մոնտ»ի աշխատակիցը կ'աւելցնէ թէ նման խոստովանութիւն մը կը փաստէ որ Կորբաչովի միջին համբայ մը դնելու քաղաքականութիւնը ձախողութիւն մըն է: ԹԱՄ կ'արձագանգէ նաեւ Կրբաչովի ուղղուած նամակին (հրատարակուած «Խորհրդայնն Ղարաբաղ»ի մէջ) եւ զոր ստորագրած են վարչական պատասխանատուներ եւ երեսփոխաններ:

Մէջ – ազգային բուռն բախումներն ալ կը շարունակուին, Հայերու կառքերն ու հանրակառքերը մշտական յարձակման ենթակայ են, կը քարկոծուին երբ ազերի դիւղ մը կ'անցնին: Գաղթականներու հարցերն ալ նոր բարդութիւններ ստեղծած են: Անոնց կրկին բնակութիւն ապահովելը ուրիշ բան չէ, կը հաստատէ ԹԱՄ, Հայերուն համար, եթէ ոչ Ղրջանին «ադրբեջանացումի» փորձ մը, այլ պիտակի տակ: Ցառուկ Կոմիտէն ալ կ'ամբաստանուի որ Ադրբեջանի իշխանութեան ի նպաստ կ'աշխատի: Շրջանի տնտեսական զարգացման եղած նպաստները կը գործածուին հոն ,ուր Ազերիները կ'ապրին նոյնիսկ կ'օգտագործուի Հայերուն համար:

Ստեփանակերտէն լրագրողուհի մը կ'ըսէ թէ՝ «քաղաքը լեցուն է զինուորներով եւ հրասայլերով: Դիրք բռնած են ամէն կողմ: Բոլոր հաստատութիւնները գործադուլի մէջ են եւ բանթողները կը պնդեն որ ցորչափ Լեռնային – Ղարաբաղի հարցը չլուծուի, աշխատանքը պիտի չվերսկսին»:

Կեմլինը այլ հարցեր ալ ունի՝ Վրացիներու եւ Աբխազներու հարցը, հոն ալ նոր միջադէպեր պատահած են:

Այս ամբողջը ցոյց կուտայ որ «կառավարել՝ կը նշանակէ նախատեսել» մասն չի կազմեր Կորբաչովի քաղաքական հատոյց հանդանակին: Անհասկած կարելի պիտի է ըլլար հոս չհասցնել Ազցախի հարցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ՓԱՆԱՄԱՑի ընտրութիւնները ջնջուեցան ընտրական դատարանին կողմէ: Կը

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

(ԱՐՄԷՆՓրէս – ԱՊՐԻԼ 28/ՄԱՅԻՍ 10)

«ՓՐԱՆՍԱ – ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապի հայկ· Ընկերութեան հրաւէրով Երեւան կը գտնուէր «Ֆրանսա – Խորհ· Միութիւն» Ընկերութեան ազգային քարտուղար Քրիսթիան Թորներէն:

Ազգեաներուն ցուցաբերուող օգնութեան մասնրամասնութիւնները ուսումնասիրելու նպատակով, ան հանդիպումներ ունեցած է բարեկամութեան ու մշակութային կապի հայկ· Ընկերութեան, Պետական չինարարութեան, կրթական եւ ջրային տնտեսութեան Նախարարութեանց ղեկավարներուն հետ, եղած է երկրաշարժի շրջանը:

«Ֆրանսա – Խորհ· Միութիւն» Ընկերութիւնը մտադիր է աւերեալ քաղաքներէն մէկուն մէջ մանկական հիւանդանոց կառուցանել: Ան Հայաստանի օգնութեան Ֆոնտին փոխանցած է արդէն մէկ միլիոն ֆրանք, իսկ ամրան վերջը այդ դումարին վրայ կ'աւելնայ երկրորդ մեծ դումար մը: Վերականգնումի աշխատանքներուն մասնակցելու համար Ընկերութիւնը պատրաստ է Հայաստան ղրկելու չինարար ուսանողներու կամաւորական մեծ խումբ մը եւ թեքնիք միջոցներ: Ամառնային արձակուրդի ընթացքին Ընկերութիւնը կ'ընդունի չուրջ 300 դպրոցականներ, որոնք Ֆրանսայի տարբեր վայրերը պիտի հանդստանան:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուա գործող «Հիւսիսափայլ», «Բարեւ ձեզ» եւ «Մաչտոց» հայ հանրային կազմակերպութիւններու չարքին ալ եւս յաջորդած է մէկը եւս՝ «Վասպուրական»ը:

«Վասպուրական»ի հիմնադիր ժողովին մասնակցած են Մոսկուա ուսանող հայաստանցի հարիւրաւոր ուսանողներ, Մոսկուայէն հայ երիտասարդներ, դասախօսներ, գիտնականներ, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

– «Վասպուրական»ի գլխաւոր նպատակը է իր մէջ բերել Մոսկուայի հայ ուսանողութիւնը, – ըսած է վարչութեան անդամ, ուսանող Ա· Ասլանեան: Մոսկուայի մէջ չատ են հայ ուսանողները, որոնց համար մենք հայերէնի դասընթացքներ կը կազմակերպենք, բայց ցանկալի է որ ատիկա աւելի կազմակերպուած բնոյթ ունենայ: Մենք կ'աշխատինք Մոսկուայի Հայաստանի մնայուն ներկայացուցչութեան առընթեր և որոշ օգնութիւն կը սպասենք անկէ: Բայց քանի որ չատ հարցեր ունինք, կ'ուզէինք որ մեր ճամբորդութեան առիթով հետաքրքրուէին նաեւ Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութիւնը, ստեղծագործական եւ հանրային կազմակերպութիւնները:

***

ԱՐՇԻԼ ԿՈՐՔԻԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի «Ստեղծագործութիւն» ամսագիրը անդրադարձած է նկարիչ Արշիլ Կորքիի ստեղծագործութեան, հրատարակելով դեղանկարիչ Յովհ· Զարդարեանի եւ արուեստարան Մարիամ Զուբարեանի յօդուածը, նկարիչին դիմանկարը, քանի մը պատառներու վերարտադրութիւնները: Հրատարակուած է նաեւ ռուս ծանօթ բանաստեղծ եւ նկարիչ Դաւիթ Պուրլիւկի յօդուածը, գրուած՝ 1933–ին: Յօդուածագիրը կը պատմէ հոն Կորքիի գործին հետ իր հանդիպումին մասին:

***

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստան: Հոգեվարք ... Յոյս»՝ այսպէս վերնագրուած է Լոնտոն լոյս տեսած այդ գիրքը: Անցեալ Դեկտեմբեր 7–ին մոլեգնած երկրաշարժին նուիրուած հրատարակութեան հեղինակներն են վեց հայ լրագրողներ ու անոնց երկու անդլիացի գործակիցները: Աւելի Հայաստանի լրատուական գործակալութեան՝ «Արմէնփրէս» եւ «Սանահէյ էքսփրէս» անդլիական չարաթաթերթին համատեղ հրատարակութիւնն է: Գիրքը լոյս տեսած է բարեսիրական նպատակներով: Անոր վաճառքէն ղոյացած ամբողջ գումարը կը յանձնուի աղէտեալներու օգնութեան Ֆոնտին: Գրեթէ ամբողջութեամբ լուսանկարներէ բաղկացած գիրքին յառաջաբանը գրած են «Սանահէյ էքսփրէս»ի խմբագիր Ռ· Էսըը եւ «Արմէնփրէս»ի տնօրէն Ս· Պողոսեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

- Հ· Մ· Ը· Մ·–Ի ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐԸ ՅՈՒՍԱՀԱՒԱՔ

Անցեալ Կիրակի, Ֆրանսահայ ակումբներուն համար, ամենակարեւոր մրցումը տեղի կ'ունենար Տէսինի մէջ՝ ուր Հ· Մ· Ը· Մ· պէտք է յաղթէր Սէյսինէլի: Չէ յաջողած հաւասարութիւն՝ 2 – 2: Վերելքի յոյսերը չատ նուազած են, քանի որ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԻ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ուաշինկթընի Թուրք – ամերիկեան միութիւններու համագումարին «Կովկասի երէկը, այսօրն ու վաղը» նիւթով չարք մը դասախօսութիւններ արուած են: Թուրքիոյ մասնագէտ Փօլ Հէնզէ խօսած է «Կովկասի ապագայ»ին մասին ու լսած թէ ուշադրաւ է ազերի բնակչութեան մեծ ազը, բազդատմամբ վրացի եւ հայ բնակչութեան· ան պնդած է թէ մօտիկ ապագային աւելի բուռն բախումներու դուռ պիտի բանայ ազգային հարցը: Հէնզէ չեշտած է նաեւ թէ մահմետական բնակչութիւնը ամէնէն աւելի ուժականութիւն ունեցողն է Խորհրդային Միութեան մէջ ու մահմետական հանրապետութիւնները հետզհետէ աւելի պիտակից կը դառնան իրենց հասարակաց կրօնքի կապին:

Ան խօսելով Կովկասի խլրտումներուն ու Թուրքիոյ կեցուածքին մասին, ըսած է թէ Թուրքիա որ արեւմտեան համակցայնադրերու անդամ է ու կը յուսայ եւրոպական Հասարակապետութեան մաս կազմել, բնականաբար մեծ ուշադրութեամբ պիտի հետեւի Կովկասի անցուդարձին: Թուրքերու մեծ թիւ մը հասարակաց արմատներ ունի Կովկասի հետ· այս պարագան բնական է որ հետաքրքրութիւն ըստեղծէ: Ակէ զատ, եթէ նկատի առնուի անոնց (Հայերու) Թուրքիոյ ներկայացուցած պահանջները, հետաքրքրութիւնը աւելի քան բնական պէտք է համարիլ:

Փօլ Հէնզէ քօղարկուած կերպով ըսած է տակաւին թէ Թուրքիա յատուկ հետաքրքրութեամբ մը պիտի հետեւի հայ – ադրբեջանական հարցին, նկատի առած հայկական պահանջները: Ան ըսած է· – «Ադրբեջանցիները Թուրքիան կը նկատեն երկիր մը որ բաց է արտաքին աշխարհին ու ժողովուրդը աւելի լայն ազատութիւն կը վայելէ: Այնպէս որ Թուրքիա կամայ ակամայ պէտք է անդրադառնայ այս չրջանի մարդոց իրեն հանդէպ հետզհետէ աւելցող հետաքրքրութեան»:

Նոյն համագումարին խօսք առած է նաեւ փրոֆէսէօր Այտըն Եալչընը որ նոյնպէս արտայայտուած է Ասիոյ Թուրք եւ մահմետական փոքրամասնութիւններուն մասին ու ըսած· – «Ցառաջիկայ 20 – 25 տարուան ընթացքին ուժի նոր կեդրոններ պիտի յայտնուին: Թուրքիոյ պատկերին յաջողութիւնը, ո՛չ միայն Միջին – Արեւելքի ու մահմետական աշխարհին, այլեւ Խորհրդային Միութեան առընչուած ազգեցութիւններ ալ պիտի ունենայ: Թուրքիա ո՛չ միայն Եւրոպայի ու Միջին – Արեւելքի, այլ նաեւ չատ աւելի ընդարձակ թրքական աշխարհի մը մէկ մասնիկն է: Խորհրդային ազգութիւններու պարագան Իւ· դարու ամէնէն կարեւոր հարցերէն մէկը պիտի ըլլայ»:

թուի որ այլ ելք չէ գտնուած մտքերը հանդարտեցնելու համար: Բուռն ցոյցերէ եւ բախումներէ ետք, 5 հոգի մեռած էր եւ Նորիկա չէր կրնար յամառիլ և պարտադրել թեկնածու մը, երբ ընտրական խարդախութիւնները այդքան բացայայտ էին: Ուաշինկթընը կը մերժէ այս ընթացքը, նոր խաղ մը տեսնելով: Ըստ իրեն՝ ընդդիմութիւնը չհաճած է:

ԻՐԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ռաֆսանճանի հերքեց թէ մարդասպանութեան կոչեր ըրած ըլլայ Պաղեստին – նութեան կոչեր ըրած ըլլայ Պաղեստին – ցիներուն, արեւմտեան Պետութենց թէ անճնաւորութենց դէմ: Լսածը սխալ հասկցուեր է:

ԱՐԺԱՆԹինի հարցախոյզներու գլուխն է Գարլոս Մենէմ, փերոնական ընդդիմութեան թեկնածու, զաւակը սուրիացի մուհեան թեկնածու, զաւակը սուրիացի մեծահարուստ ընտանիքի մը: Ինք կաթոլիկ է (կ'ուրանայ թէ մեռասանեբորդ ժամուն դաւանափոխ եղած ըլլայ), կինը՝ մահմետական, բայց, հանդուրժողութեան մէկ ապացոյցը կը նկատէ որ կաթոլիկ եկեղեցին դուրս ամուսնացած ըլլայ եւ մահմետական օրհնութիւն մը նախընտրած: «Էլ Թուրքօ» (Արժան – Թինցիք այդպէս կը կոչեն Արաբները) Քորտոպա ըրած է փաստաբանի իր ուսումը եւ որեւէ ձեւով չի հասկնար թէ ինչո՞ւ պիտի չկարենար ղեկավարել Արժանթինը:

ԵԱՆՈՇ ՔԱՏԱՐ, իշխանութենէն հեռանալէն ճիշդ տարի մը ետք, հեռացուեցաւ նաեւ հունգար բանուորական ընկերվարական կուսակցութեան նախագահութենէն եւ կեդրոնական Կոմիտէէն:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի ՔԱՆՆի 42–ՐԴ փառատօնը բացուեցաւ Մայիս 11–ին: Բեմադիրներու երկշաբաթօրեայ յատուկ յայտագրին մաս կը կազմէ պանատահայ երիտասարդ բեմադիր Աֆեմ Էկոյեանի ֆիլմը՝ Speaking Parts, որ պիտի ներկայացուի Մայիս 18–ին եւ 19–ին:

ՓՈԽԱԴԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ պարապ ժողովասրահի առջեւ է, որ պարզեց վառք վարելու արտօնագրի իր օրինագիծը: Քանի մը երեսփոխան միայն ներկայ էին: Մ· Տելպար պարզելէ ետք թէ տարեկան 10 հազար մեռեալ եւ 250 հազար վիրաւոր կայ ճամբու արկածներէ, կ'առաջարկէ վեց կէտով արտօնագիր մը (2 տարիէն): Ամէն մէկ յանցանքի, ըստ անոր բնոյթին, կէտ կը ջնջուի եւ երբ բնաւ չմնայ, արտօնագիրը նալ ետ կ'առնուի: Օրինակ՝ ակամայ մարդասպանութիւն, փախուստ կամ ալքոլի բարձր քանակութիւն արեան մէջ 2–էն 3 կէտ կ'արժէ, թէեւ այս յանցանքներէն երկուքը արդէն իսկ արտօնագիրն ալ ետ առնել կուտայ:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԵՐՈՒ ՈՒ ԵՂԵՌՆԻ ԹԵՄԱՆ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Կապելով մշտահոլով ժամանակի երկու ծայրերը՝ ներկան ու անցեալը, մեզ հետաքրքրող գրեթէ բոլոր վէպերը, կը բերեն իրականութեան երեք չերտեր՝ «առեւտուր երկրի» (Սիրաս) անապահով, բայց հովուերգական առօրեան, ապա կոտորածի ու տեղահանութեան սարսափները եւ նոր հանգրուանը: Նկատելի է որ եթէ 30–ական թուականներու վէպերը «կարօտ»ի դրականութիւն կ'են, հիմնականին մէջ «չէզոք» նիւթի սահմաններ – լով, ապա այժմ անհամեմատօրէն մեծ ծաւալով ու խորքով կը ներկայանայ ազգային գոյամարտերու թեման: Բնորոշ է նաեւ պատումի նորավէպի ձեւը՝ խօսուն, յուշող վերնագրերով ու հրապարակախօսական չեզոմներով: Այլ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ· ատոնք յուշի պատառներն են՝ ամենակարեւոր ու նշանակալից պատկերներով, իսկ մէջընկեալ բազմաթիւ օզակները, հասկնալի է, կը բացակայէին: Դրական տարբեր ձեւերէ այս սեռին մէջ նախապատուութիւնը կը տրուի ժամանակագրական պատումին:

Օ. Փանիկեանի «Մահէն դէպի կեանք» երկը յուշագրական – վաւերագրական վէպ է որ քիչ պարագաններու մէջ կը բարձրանայ յուշագրական ոլորտէն: Հեղինակը ընտրած է ընդարձակ նիւթ, հերոսներու մեծ քանակ, կեանքի տարբեր շերտեր: Վէպը ունի յստակ դծուած կառուցուածք՝ «Թուրքիա», «Օսար երկիրներու մէջ», «Սովետական Հայաստանի մէջ»: Թուրք Պետութեան արեւմտեան սահմաններուն վրայ զոնուող Մալկա – բայի կեանքն է՝ «աստեղահոծ երկինքներով» ու իր «պայծառհոգի, խոնարհ» մարդոցմով, որ ազգային կեանքի զար – թօնքին մասնակից էին իրենց Մամիկոնեան ու Հռիփսիմեանց վարժարաններով եւ ազգային երբեմն – երբեմն յստակացուղ բարեգործութիւններով: Այս հայաբնակ հողակտորին վրայ, այս կաթիլ մը հայութեան մէջ ալ կը ծովանայ «մեր պատմական հողերուն վրայ Հայաստան ստեղծելու, պետական ժողովուրդ դառնալու եւ համախումբ ապրելու» երազանքը: Արդէն հիւս համակերպութեան կողքին (մշակ Թագուր) երկաթագործ Եղիան, կը հաստատէ նոր օրերու ոգին՝ «միայն պայքարով կարող ես քո կեանքը պահել»: Նոր սերունդը կ'ապրէր ուժ դառնալու երազանքով, մինչդեռ ազգային խաւը կը չարունակէր դարաւոր զգուշաւորութիւնը· միեւնոյն է, «առանց քրիստոնեայ Պետութեան օգնութեան մենք մեր ուժերով չենք կարող չափուիլ թշնամու հետ»: Զարչիենց Զաքարը կ'արտայայտէ ամբողջ, պատմականօրէն ձեւաւորուած մտայնութիւն· «Սա Հայաստանի խնդիրն էլ եթէ ամբողջապէս փակեն աւելի լաւ կը լինի մեր ազգի վիճակը»: Կեանքը, զրացի ազգերու ազատագրական խմորումները նոր կեցուածք կը թելադրէին: Պալքանեան պատերազմի օրերուն հայկական թաղամասը նահանջող Թուրքերու սուրէն կը փրկէ միայն ուժեղ եւ վճռական պաշտպանութիւնը: Ազգային արժանապատուութեան ու գինքով պաշտպանուելու պատգամները կը բերէ նաեւ հերոս Անդրանիկը: «Բայց երբ չրջապատուած եմ մարդկային գայլե – րով, որոնք անդադար յարձակումի են ինձ վրայ, ես չեմ կարող անզէն մնալ, ձեռնածալ նստել եւ թոյլ տալ, որ դան, ինձ կողոպտեն ու սպանեն»: Այսպէսով, դիմադրելու բարոյականութիւնը վէպին մէջ առաջատար կը դառնայ: Յետագային, Տէր Զօրի մահուան խորշակներուն մէջ, Հայը չարունակ պիտի մրմնջէ՝ ինչո՞ւ չդիմադրեցինք...

Օ. Փանիկեան կը փորձէ համազգային ազէտի պատճառները գտնել... «Ամենակենսական մեր ամբողջ ժողովրդի քաղաքական դաստիարակութիւնն էր ու կազմակերպումը՝ հայրենիքի ազատութեան պայքարի համար, առանց այս պատրաստութեան, մենք թեթեւամտօրէն գոյցեր չպէտք է անէինք»: Ապա, ժողովուրդը կ'ապրէր ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած եւ ոչ թէ ամփոփ ու համախումբ «հէնց այս տարածութիւնն էլ ջըլատում է մեզ, թշնամի է մեր ազգային միասնութեան»:

Ինչպէս նոյն թեմայով միւս վէպերուն մէջ, Փանիկեանն ալ յաճախ կը դիմէ փաստագրութեան, օգտուելով մասնաւորապէս Ա. Անտոնեանի «Մեծ ոճիրը» դիրքէն, մամուլէն եւ այլ աղբիւրներէ: Անոնք կը վիճարկեն պատմութիւնը, բայց կը ստեղծեն ոճրագործ քաղաքականութեան ամբողջական պատկերը, կ'ընդլայնեն վիպական նիւթի ճանաչողական ու յուզական շրջանակները:

Առհասարակ, յետպատերազմեան ամբողջ արձակի դեղարուեստական որոնումները ընթացան երկու առաջատար սկզբունքներով՝ պատմական ճշմարտութեան եւ մարդու ըմբռնումներու որոնումներով: Ահա, պատմական ճշմարտութենէն զատ, հեղինակը վէպին մէջ ցոյց կուտայ մարդ – անհատի մէջ եղեռնի կատարած յեղաբեկումները: Գերմարդկային տառապանքները կը ցրուեն երեւութականը, մարդու մէջ կը յայտնաբերեն սահմանային, խորքային յատկութիւնները: Հոս ալ կը պարզուի որ ժողովուրդի մարդիկ կը շարունակեն կրել բարձր մարդկային դիծեր նաեւ այն պայմաններուն մէջ, երբ ամէն բան անկում ու նահանջ կը թելադրէր: Ասիկա ինքնին բարոյական մարտահրաւէր էր պատերազմին ու եղեռնագործ ուժերուն: Սակայն յաճախ ալ տարագրութեան ճամբաներուն վրայ, երբ էական կը դառնար կեանքի նախնական խմաստը՝ ողջ մնալ, կը սկսէր բարոյական տեղատուութիւնը: Այս իմաստով, գիրքին լաւագոյն եւ ցնցող էջերէն է իր մաքրամոլութեամբ ծանօթ Տիկին Սրբուհի Երեմեանի պատմածը:

... Արհաւիրքը երախաներէն խլած էր տարիք ունենալու բնական իրաւունքը, զանոնք կանխահասօրէն հասուցնելով: Հ. Սիրասի մանկութիւնն ալ «մնացած էր» Արաքսէն անդին, սակայն ծննդավայրը երբեք չհեռացաւ անոր մտապատկերէն, այս պատճառով ալ այնքան կարօտ ու յուզում կայ Ալաշկերտի Գարաքիլիսէ դիւղաքաղաքի պատկերներուն մէջ: «Ժամանակի հանդոյցներում» ինքնակենսագրական վէպը եւս գրողի ստեղծագործական վերջին էջերէն էր: Գրած միջոցին ան մտատանջուած է յիշողութեան ու կրօտի պարտք ու պահանջներէ, որովհետեւ առաջին դէմքով տրուող պատումը միշտ ալ պարտաւորեցնող է: Պէտք է պահպանել պատումի ոչ միայն անկեղծութիւնն ու հաւաստիութիւնը, այլ աւելի դժուար է յաղթահարել անձնականը, անհատականը, մարդոց ու կենսական երեւոյթներու վերաբերեալ, իր քնարական «ես»ի չրջանակներուն մէջ մարմնաւորել տատամնաձիրուող ժամանակաշրջանի ամբողջ բովանդակութիւնը, կամ գոնէ կենսական կարեւոր բովանդակութիւնը:

Դէպքերու եւ յիշողութիւններու պարզուկ չղթան, սկսելով հայրենի բնօրրանի անկրկնելի պեղեցկութիւններէն, կը տանի կը հասցնէ արհաւիրքներուն: Մասնաւոր անկեղծութիւն եւ դեղարուեստական ընդհանրացման ուժ ունի վէպին երկրորդ մասը, ուր հեղինակին խօսքը կը դառնայ բնական, դրամատիկ՝ զուտեւով այն վերամբարձ ճարտասանութենէն, որ յատուկ էր նախորդ էջերուն, ուր ժամանակային պատումը յաճախակի կերպով կ'ընդմիջուէր ազգային ճակատագրի մասին խոհերով ու դատողութիւններով: Գիրքը կը դառնայ գաղթի ու մահուան ճամբաներու ամէնօրեայ տարեգրութիւն: Նկատելիօրէն կը դանդազի վիպական իրազարձութիւններու ընթացքը, եւ ատիկա դեղարուեստօրէն անհրաժեշտ է, քանի որ կեանքը անչափ կրճատուած, վերածուած է գոյութեան ժամերու եւ րոպէներու: Ինչպէս չհաւատալ որ իրապէս «ժամանակի չափումը միշտ ատեղծագործական երեւոյթ է: Մարդու կողմից հնարուած չափումները կեցութեան սակարանում ենթակայ են տատանումների»:

Մ. Խերանեանի, Սերինէի, Ն. Զարեանի ու Հ. Մկրտչեանի կենսապատումները հետաքրքրական են. Վանն ու Վասպուրականը եւ անոնց բնակիչները անմահացնելէ զատ, անոնք կ'անդրադառնան յաճախ կեանքի միեւնոյն փաստերուն՝ բերելով այլազան մեկնաբանութիւններ:

Մ. Խերանեանի ինքնապատումի («Երկար, երկար մի ճանապարհ») հերոսը ծրագնած է այն ժամանակ, երբ «Վասպուրականի երիտասարդութիւնը երգում էր երգեր ազատաչունչ եւ երազում անկախութիւնը Հայաստանի»: Սակայն մէկ 1915 թուականը աւելին ըրաւ, քան կործանարար երկրաշարժը, որ քար – քարի վրայ չէր ձգեր: Նիւթականէն աւելի եղան ոգիի եւ սրտի կորուստները: Գլխատուեցաւ նորահաս սերունդի մանկութիւնը: «Դրա համար է, որ մենք յաճախ նայում ենք եռ ու բռնելով մեր մանկութեան ձեռքից, քայլում ենք անցեալի արահետներով կրկին», – կը գրէ Խերանեան:

(Շար· 2)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ

ԳԱԽԱՌԷ ԳԱԽԱՌ

ՎԻԹՐՈԼ

«1915, Ապրիլ 24, Էփլանատ»ի վրայ կանգնած յուշամարմարին չուրջ, նուիրուած 20–րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան զոհ մկկուկէս միլիոն Հայերուն, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ, տեղի ունեցաւ Ապրիլ 24–ին, երեկոյեան ժամը 18–ին, ոգեկոչման հանդիսութիւն մը մանակցութեամբ քաղաքապետին՝ Մէթը Ժան – Ժաք Անկլատ, Ցակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի, Վիթրոլի Հայերու նորատեղծ Բարեկամականի պատասխանատու Նախագահին՝ Փիէռ Ղազարեանի, Վիթրոլի հոգեւոր հովիւին՝ Հայր Ռըքորտիէի եւ այլ անձնաւորութիւններու, որոնց կարգին Վիթրոլի նախկին Ռազմիկներու Մխիթարը իր զրօշակիրներով եւ «Ֆանֆար»ով:

Տիկին Վալի Սթամպուլեան՝ նախագահուհին Վիթրոլի Հայերու Բարեկամականին քանի մը խօսքերով ոգեկոչեց օրուան նուիրականութիւնը: Ջեռեզուեցան ծաղկեպսակներ յուշամարմարին առջեւ:

Ցակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, ֆրանսերէն ճառով մը, ըսաւ թէ աշխարհի բոլոր հայ գաղութներուն մէջ, նման յուշարձաններու կամ յուշաքարերու առջեւ կ'ոգեկոչուի Ապրիլ 24–ը, գարձած Հայերուն համար «յուշահանդէս ուխտի եւ պահանջատիրութեան»: Վերյիշեց 1915–էն 1918 հայ ժողովուրդին ահաւոր կորուստները, իր մտաւորական ընտրանիին մինչեւ Անատոլուի հայ բնակիչները՝ կիներ, ծերուներ, երեխայ եւ աւելցուց՝ «Հայը գիտցած է միշտ վերապրիլ ֆիզիքական, մշակութային եւ հոգեկան մահացու հարուածներէն ... որովհետեւ միշտ ապրած է վաղուան յաղթութեան եւ վերածնունդին երազով: Իր պապերէն ժառանգած է ապրելու տենչը, ազգային հարուստ մշակոյթը, բրիստոնէական հաւատքը որոնք առած որպէս վահան, միշտ շինած կամ վերաշինած է իր ոտտաները, իր պատմական հողերուն վրայ կամ Սփիւռքի մէջ»: Ցակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան իր խօսքը վերջացուց աղօթքով մը:

Հայր Ռըքորտիէ, Վիթրոլ քաղաքի հոգեւոր հովիւը, որ երկար տարիներ ապրած է Միջին – Արեւելք եւ հետեւաբար ծանօթ Հայերուն, հայ լեզուին, մշակոյթին եւ պատմութեան, եւ Հայերէն մէջբերումներով հայ բանաստեղծներէն բաւ թէ հայկական ցեղասպանութիւնը կը բանայ 20–րդ դարուն կատարուած ցեղասպանութիւններուն երկար չարքը եւ ո՛չ գիտութեան յառաջդիմութիւնները, ո՛չ ոմանց քաջ կեցուածքը եւ ո՛չ ալ խաղաղութեան, արդարութեան եւ հանդուրժողութեան ցանուած սերմերը կրնան բուժել մեր խոցուած յիշողութիւնը եւ փարատել ապագայի մեր մտահոգութիւնները: 1915, Ապրիլ 24–էն ի վեր, չարունակեց Հայր Ռըքորտիէ, Հայը կ'ապրի անկարելի վերադարձի մը երազով, կ'ապրի Սփիւռքի մէջ, ուր կռթնած հարուստ անցեալի մը վրայ կը վերակերտէ իր ինքնութիւնը: Ապաքէ աւարտեց ըսելով՝ «Քրիստոնեայ եկեղեցիները գիտեն թէ յանցաւոր լռութիւններ կան· այսօրհետեւ, խաչելութեան երկար ճամբան որ կ'երթար Պոլսէն Դամասկոս, անցնելով Կիլիկիայէն եւ Հալէպի անապատներէն, ըլլայ եկեղեցիները պէտք է հրաւիրէ հասարակաց ուղղութեան մը»:

Ցովհաննէս Տէր – Վարդանեան կարգաց ուղերձ մը յանուն Մարսէյլի Հ. Ց. Դաշնակցութեան, ուր 1915–ի ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ հողային պահանջները դնելէ յետոյ, ձգտեց քաղաքական զօրումը Հայաստանի մէջ, պահանջելով Ղարաբաղ Կոմիտէի բանտարկեալներուն ազատ արձակումը եւ չեչոեց հայ ժողովուրդին իրաւունքը մէկ ազգ ըլլալու, դառնալու տէրը իր ապագային ազատ անկախ, միացեալ եւ ընկերվարական Հայաստանի մէջ:

Խօսելու հրաւիրուած էր կարօ Ցովսէփեան, որ ամբողջական ամբաստանագիր մը արտասանեց Թուրքիոյ դէմ, որ, նկատակ 1919–ի Օսմանեան կայսրութեան վերջին կառավարութեան օրով տեղի ունեցած զատաւարութեան, հակառակ կանխահաս տեղեկագիրներուն, պատմական փաստաթուղթերուն, վերապրողներու պատմածներուն, դոյութիւն ունեցող դրականութեան, երդոյթ Միջերդրական ճանաչումին եւ այլ դատապարտող իրականութիւններուն, չարունակէ ուրանալ եւ առաջ դնել դէպքերը: Կարօ Ցովսէփեան ըսաւ. «Մեղաւոր չի կրնար ջնջել ինչ որ գրուած է արիւնով»: Ցետոյ, բացատրեց ցեղասպանութեան ծրագրուած, կանխամտածուած բնոյթը, քաղաքական պատճառները, դործադրութեան յաջորդական փուլերը եւ մանաւանդ ազդայնամոլ ու ցեղապաշտ նկարագիրը ու վերջացուց իր ճառը յուսադրելով. – «անցեալ տարուան դէպքերը Սուէտգայիթէն կիրուպապատ կրնան բացատրուիլ եւ հասկցուիլ եթէ զանոնք կապենք Թուրքերու կողմէ գործադրուած, 1915–էն 1917, Աննախընթաց հայ բնակչութեան դէմ»,

Վերջին խօսողը եղաւ քաղաքապետ Մէթը Ժան – Ժաք Անկլատ որ արտասանեց քաղաքական յանդուգն ճառ մը զգուշաւորելով Թուրքիան եւ ըսելով թէ քան առեն որ ան չէ ընդունած իր ոճիրները չի կրնար յաջողիլ իր համարկումը ներկայ Հասարակապետութեան մէջ: Յիշեցուց Ապրիլ 24–ը, ըսաւ քաղաքապետը, պէտք է դառնայ խորհրդանիշ թուական մը ճանչցուի որպէս մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրի մը թուական, որպէսզի չկրկնուի: Անդրադարձաւ 1988–ի դէպքերուն, Փետրուարէն՝ Դեկտեմբեր եւ յայտնեց իր եւ իր քաղաքապետարանին համակամութիւնը հանդէպ Հայ ժողովուրդին, իր արդար պահանջներուն եւ իր կրած ցաւերուն համար:

Ոգեկոչումի աւարտին, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ մերձակայ «Սանթրը սիալ»ի սրահը բարեկամութեան եւ բայրութեան բաժակին համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 24–ին, կէսօրէ առաջ Սէն-Փիէռ Եկեղեցին պատարագ մատուցուեցաւ օրուան պատարագիչ՝ Խահակ Քհնյ. Հէքիմեան յախուրն քարոզով մը, կիսանդամ յիշեց մեր նահատակներուն անարդար եւ անդերեզման յաւերտ կորուստը մենք է որ անոնցմէ և յարատեւօրէն պահանջ յիշենք զիրենք, մինչեւ իրականացումը արդար պահանջներուն, յիշելով Ա. Աստուածաշունչի բոնեանը «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք Թող ողջ աշխարհ կորսուի Հայուն նախատինք»: Ցետ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանդստեան պաշտօն ապրիլեան մեր բիւրաւոր եւ նաեւ ամբարտաւղ նահատակներու հոգիներուն դարձրութեան համար:

Ազգային Եկեղեցւոյ Միութիւնը ամբողջ մը առաջ նահանգապետարանէն պահանջ նութիւն խնդրած էր տողանցելու միջոցին տեղահանութեան յիշատակի արձանին մեղի անյայտ պատճառներով արգիլուեցաւ...

Ցօսք առին Հայ Դատի Յանձնախումբի Նոր Սերունդի ներկայացուցիչները· Նոր Սերունդի ներկայացուցիչները· Տ. սահակ քհնյ· պահպանիչով եւ ներկայներու մասնակցութեամբ «Հայր Մեր»ով աւարտեց արարողութիւնը:

Նոյն դիշերը Մշակութային Տան դահլեան յուշի երեկոյթ մը· պատրաստուած երիտասարդներու մասնակցութեամբ ըլլալ պէս նաեւ դաղութիս կարող ուժերու կողմէ:

Տանիէլ Մառանճեանի (Մշակութային Տան նախագահ) երեկոյթին բացման վերջ, Վարդգէս Մարտիրոսեան վարեց երեկոյթը, նախ կարդալով իր մէկ պատմութիւնը, ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը Շարլ Ազնաւուրի «Անոնք Ինկան» երգին խօսքերուն հետեւողութեամբ:

Տիկին Շաքէ Մանուկեան կարդաց

(Շար· 2)

ՊԱՌԻԹՈՆ

Բարեկ Թումանեան

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երեւանի Օփերայի այս համբաւաւոր պալէթոնը ծանօթ է Ֆրանսահայութեան, անցեալին արդէն բազմիցս ելոյթ ունեցած ըլլալով գլխաւորաբար՝ Փարիզ: Դեռ 1986 Դեկտեմբերին, այլ արուեստագէտներու հետ մասնակցած էր Բաֆֆիի ծննդեան 150ամեակի հանդիսութեան գեղարուեստական բաժնին (դասախօսը էր՝ Վարդգէս Պետրոսեան):

Այս անգամ Բ. Թումանեան Փարիզ կը գտնուի որպէս մեներգու կարմիր Բանակի երգչախումբին եւ այս առթիւ տեղական մեհեանին ալ մեծ զովեստով կ'արժայտուին իր մասին:

Ժաք Մարթէնի յայտագրէն զատ (Բ. կայան, Կիրակի, Ապրիլ 30), որու ընթացքին, յայտագիրը վարողը ածական ձեւով որակելու համար այս բացատրութեան, Զորեքշաբթի օր, Ֆիկառօն ալ ձայնը, Զորեքշաբթի օր էր, գեղարուեստական յայտագրերու իր յաւելուածին մէջ, որ կ'անդրադառնար Թումանեանի: Ան կ'ըսէր թէ միայն այս յայտագրին առթիւ է որ գինուորական համազգեստ կը կրէ եւ թէ ամէն բանէ առաջ, ինք Հայ է եւ հպարտ որ Հայ է: Իրեն համար քաղաքականութենէն աւելի բան մը կայ, որ արուեստն է: Երգչէն զատ, նաեւ կը նկարէ եւ երաժշտութեամբ կը զբաղի:

Մայիս 10–ին արդէն, Բարեկ Թումանեան կը մեկնէր Փարիզէն միանալու համար Երեւանի Օփերային, որ ինչպէս ցեկնիք, չորսշաբաթ մը կը կատարէ Միացեալ Նահանգներ:

մէկ զրուցիւնը եւ մեներգեց Աւետիք Իսահակեանի «Հայրենիքէս հեռացել եմ»ը. պատահաբերին Ժան Ֆօրչէթիէ, Անի Մաձէ՝ ժաք Յակոբեանէ երկու կտորներ. Տիկին Ժաքլին Սամոյեան՝ Յովհաննէս Թումանեանի «Հայրենիքիս հետ»ը, ինչպէս նաեւ Անի Մարտիրոսեան եւ Փիէր Մանուկեան:

Երեկոյթի սկիզբը Անժէլ կարապետեան դաշնակի ընկերակցութեամբ մեներգեց կոմիտասի երեք կտորներ, «Գարուն ա», «Անտունին» եւ «Կանչէ Կռունկը»:

Ամբողջ օրը Մշակութային Տան մէջ Թիճեռնակաբերդի մանրակերտ յուշարձանին ուր բոցը արծարծուեցաւ, կը լսուէր կոմիտասի պատարագը, ժողովուրդը կուգար մեխակներ գետեղելու:

Կէսօրէ առաջ ընկերվարական երեսփոխան Միշէլ Տեսթօ եւ ընդհանուր խորհրդականներ եւ կէսօրէ ետք քաղաքապետարանի խորհրդական Օր. Ժընեւիեւ Զիմմէման եկան խոնարհելու նահատակներու յիշատակին առջեւ:

Վ. Բ.

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԵՐ ԳԼԵՐՄՕՆ ՖԵՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 29 եւ 30–ը, կեդրոնական Ֆրանսայի փոքրիկ համայնքին համար եղան համախմբումի եւ ուրախութեան օրեր:

Շաբաթ, Ապրիլ 29–ին, կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Գլերմօն Ֆերանի մէջ, ունկնդրելու համար Զաւիկ Վար – դապետ Աւետիքեանի դասախօսութիւնը, որուն նիւթն էր՝ «Եկեղեցւոյ դերը հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ»:

Դասախօսութենէն առաջ շրջանի հայութեան անունով խօսք առաւ «Ռանքոնթր Գիւլթիւր Արմենիէն» Միութեան նախագահ՝ Պր. Լեւոն Աւետիքեան, ոգեկոչելու համար 1915–ի մեր Մեծ եղեռնի զոհերուն յիշատակը: Հանդիպումը վերջ գտաւ սահմիկներու ցուցադրութեամբ եւ վիճաբանական ասուլիսով:

Կիրակի օր, Գլերմօնի մօտ Շանօնա գիւղին եկեղեցւոյ մէջ մատուցուեցաւ պատարագ: Երգեցողութիւնը կատարուեցաւ Վիէնի զպրաց դասին կողմէ, սեղանին կը սպասարկէր գլերմօնարնակ՝ Ց. Եօրկի:

Պատարագէն անմիջապէս յետոյ, Տէր եւ Տիկին Աւետիքեանի բնակարանին մէջ կազմակերպուած էր ընդունելութիւն մը որուն կը մասնակցէին շրջանի բոլոր Հայերը, Վիէնի զպրաց դասը եւ քանի մը Ֆրանսացի հիւրեր: Ճաշը անցաւ շատ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

– Կէսօրէ ետք, Վիէնի զպրաց դասը, գլխաւորութեամբ՝ Զաւիկ Վարդապետի, խումբ մը տեղացի հայրենակիցներու հետ այցելեց Սէն Սաթիւրնէն եկեղեցին, որուն ոճը զարմանալի կերպով կը յիշեցնէ Հայաստանի հին վանքերը: Ներկաները այս սրբավայրին կամարներուն տակը եւս հնչեցուցին հայ եկեղեցւոյ հոգեզմայլ շարականները:

Վերադարձի ճանապարհին վրայ, Վիէնցիներուն խումբը մանելով Գլերմօն Ֆերան քաղաքը, այցելեց սեւ տուֆէ շինուած տեղւոյն մայր եկեղեցին:

Այս երկու օրերը նոր առիթ մը եղան որպէսզի Օվեռնեթրիի ցրուած հայութիւնը քով քովի գալով ապրէր հաճելի պահեր, նորոգելով հարղերձ հաւատարմութեան իր ուխտը հայ մշակոյթին հանդէպ: Նաեւ առիթ մը ծանօթանալու համար հեռաւոր հայրենակիցներու ոմանք կը կիսեն պայքարելու եւ յարատեւելու անզիջող նոյն կամքը:

ԿՈՐԻԻՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ»Ը

Երկուհարիւրամեակի ոճնակատարութեան շրջանակին մէջ կազմակերպուած է նաեւ երիտասարդական միջազգային հանդիպում մը, որ կը շարունակուի մինչեւ Յուլիս 9: Այս հանդիպումին «ներկայ» պատասխանած է նաեւ Երեւանի «Բարեկամութիւն» պարային համոյթը: Անոր ներկայացումները սկսան Ապրիլ 30–ին ու կը տեւեն մինչեւ Մայիս 12, Փարիզի «Ժարտէն» թատրոնին մէջ:

«Բարեկամութիւն»ը կը բաղկանայ նըւագախումբէ մը, 32 պարուղներէ, երգիչ մը ու ճկուն մարմնամարզութեան ամէնէն համակրելի վարպետէն:

Նուագուղները չափահասներ են բոլորն ալ. իսկ պարուղները 12 – 16 տարեկան պատանիներ, ինչպէս խումբին երգիչը՝ Համլէթ Գէորգեան ու մարմնամարզիկը՝ Աստղիկ Ալեքսանեան:

Անոնք կը պարեն այնպէս մը որ ատիկա իրենց համար բնազդային արարք մը ըլլար կարծէք. ինքնեկ՝ խաղալու, կամ քալելու պէս: Սակայն ամէնէն ուշագրաւը իրենց աղուոր, մչտակայ ժպիտն է որ կը ջերմացնէ սրտերը, հակադրուելով «Հայաստան» անունին ներկայիս ըստեղծած տխրութեան կամ մելամաղձոտութեան:

«Բարեկամութիւն» համոյթին 32 պարուղներն ու պարուհիները «Բերդ պար»ը պարեցին, ապա նայիրեան պարեր, կիներու պարը, ազգագրական պարեր: Զսխրեցինք միայն Մ. Եորկանցի երգով ու երաժշտութեամբ անոնց պարած արդիական խմբապարը, որ զաշտի զոյնզոյն ծաղիկներէ կազմուած փունջի մը մէջ քաղաքի խանութէ մը բերուած թուղթէ վարդի մը կը նմանէր:

Պէտք է երթալ տեսնել «Բարեկամութիւն»ը. դիտել՝ անոնց պարը, ունկընդրել Համլէթ Գէորգեանը որ Սայեաթ Նովայի «Համանչա»ն կ'երգէ այնքան հարազատօրէն որ Փարաճանովի ժապաւէնին մէջ աչուընին մանկութիւնը մարմնացնող պատանին ու անով՝ մանկացած Սայեաթ Նովան ձեր դիմացն ունենալու պատրանքը կ'ապրիք պահ մը:

Պէտք է տեսնել «Բարեկամութիւն»ը, ամէնէն աւելի Հայաստանի աւերածութենէն, մթագնած առօրեայէն անոնց ժպիտով բացուած արեւը ողջունելու համար:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան վարչութեան Բ. նախագահ Անդրէ Սիրանեան, Ֆրանսայի Ազգային Լուսաւորութեան նախարարութեան կողմէ արժանացած է Փալմ Ակադեմիքի ոսկի չքանշանին (1989, Փետրուար 23): Նախապէս ալ, 1982–ին, ստացած էր արդէն նոյն կարգի ասպետի չքանշանին:

ԳՈՂՅՈՒԱԾ ԿԻՊՐԱԿԱՆ ԹՃԱՆԿԱՐՆԵՐ

Ե. դարուն պատկանող կիպրական չորս խճանկարներ ներկայիս Միացեալ Նահանգներ կը գտնուին. կ'ըսուի թէ հնավաճառ մը փոլ Կէթթի թանգարանին առաջարկած է գնել զանոնք, 20 միլիոն տոլարի փոխարէն: Ս. կոյսին անունը կրող յունական եկեղեցիէ մը հանուած են խճանկարները թրքական զբաւումին յաջորդած տարիներուն: Անցնելով Արեւմտեան Գերմանիայէն, հասած են Ամերիկա: Եկեղեցին կը գտնուի թըրքական զբաւումի գօտիին մէջ:

Կիպրական կառավարութիւնը երբ տեղեակ դարձած է վանտալական այս կողոպուտին, դիմած է ամերիկեան արդարադատութեան. հարցին մասին վճիռ պիտի արձակուի Ինտիանափոլիսի մէջ, Մայիս 30–ին: Կիպրացիները 1980–էն ի վեր զբաղացուցած էին թանգարանները չորս խճանկարներուն ապօրինի վաճառքին դէմ. ամերիկեան մամուլին մէջ անոնց նկարներն ալ հրատարակուած էին:

Իւնէսքոյի պարբերաթերթերէն մէկուն մէջ այս թանկագին խճանկարները կղզիին մէջ գտնուածներուն ամէնէն հինները կը նկատուին. ու ներկայիս միջազգային այս հաստատութեան պարտականութիւնը կը նկատուի պաշտօնապէս գործի անցնիլ այս դէպքին առընչութեամբ: Քանաքարիասի եկեղեցին պատերուն եւ կամարին այդ խճանկարները պէտք է կիպրոս վերադարձուին ու տեղ չգրաւեն ամերիկեան թանգարաններուն մէջ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ – ԹԱՆԹՈՒԱՆԻ
Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՆՈՐ ԴԻՒԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Թանթուանի Ս. Թադէոս – Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ներկայիս կը տեղեակացնէ իր ծուխի բարեպաշտ ժողովուրդին թէ՝ Մայիս 2–ին տեղի ունեցաւ իր հերթական ժողովը, նախագահութեամբ իր հոգեւոր հովիւ՝ գերապատիւ Տ. ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆի, որու ընթացքին ընտրուեցան նոր դիւանի հետեւեալ անդամները. –

Ատենապետ՝ Պր. Հարոն Թաչեան
Քարտուղար՝ Պր. Ղազարոս Ասատիեան
Փոխ – քարտուղար՝ Պր. Ժան – Փիէռ Եփթաբեան,
Գանձապահ՝ Պր. Ասադ Գաբրիէլեան,
Փոխ – գանձապահ՝ Սիմոն Զէօրտիւքեան:

ԹԱՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
Մարսէյլ, Մայիս 5, 1989

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

ԱՑՐԻՆԵՐ ԵՒ ՈՐԲԵՐ

Առաջին անգամ երբ գացեր տեսեր էի վրէնք որբանոցին մէջ՝ երգ մը երգելու վրայ էին, գաւառիկ խանդոտ երգ մը՝ զոր իրենց ուսուցած էր Զօք Մարզուանցի վախճանական ուսուցիչ մը՝ Պ. Աճէմեանը: Այդ երգը զոյգն ոգեւորութիւն մը ղրած էր իրենց որբուհի չարաբաստ դէմքերուն վրայ, եւ ա՛յդ իսկ պատճառու չէինք նշմարած վարանքի արտայայտութիւնն ու յաւիտենապէս մարած օճախներու դառարկութիւնը՝ զորս ունէին իրենց նայուածքները: Երեք հարիւրի մօտ երկսեռ որբեր էին որ դիզուեր էին հոդ. մաշած վրայ–գլուխով, չաւեր բոկոտն, անվարտիճ, անհունապէս խեղճուկրակ կեզպարանքներով: Առանք, այո՛, որբեր էին, եւ որբէ՛ աւելի բան մը. առանք Հայո՛ւ որբեր էին:

Վայրկեանը շատ դառն էր. գերմարդկային ճիգ մը պէտք էր՝ ետ մղելու համար արցունքներ՝ աչքերու մէջ լճացած, ի տես այս որբացեալ մանկութեան: Հոն էր Սարգիսն՝ երկուքուկէս տարու տղեկ՝ քանի մը տեղէ վիրաւոր, որ լալագին կառչած մնացած էր իր մօր անշնչացած դիակին՝ երբ գտեր էին զինքը: Վէր – քերն անցա ծէլին ալ. ազէկ էր. ոտքի վրայ. բայց ո՛չ ոք տեսած էր դեռ անոր խնդալը: Հոն էր Աբրաքսին, փոքրիկ աղջիկ մը վիրաւոր՝ որ նոյնպէս առողջացած կը պտըտէր:

Այսօր Կիլիկիոյ քաղաքներուն, գիւղերուն եւ աւանները հարազատ զաւակներն ունէինք մեր դիմաց, անոնք, անօգնական, բոլորն ալ անբարբառ, սրտաճմլիկ, բոլորն ալ Թշուառութեան աւազանին մէջ մկրտուած, բոլորի՛ն ալ ժպիտը դէմքերնուն վրայ մեռած: Ի՞նչ պիտի ընէինք Ողջակէզ Հայութեան մը այս թանկագին մնացորդները: Դիւցազնական չանքեր եղած էին թէկեւ՝ զանոնք պահպանելու, խնամելու եւ կերակրելու համար. բայց ապրելու պահանջներն այնքան բազմաթիւ ու բազմազիմի էին. եւ խըմբովին խոնուած մանկութիւն մը մեծցնելու մէջ առողջապահական նկատում – ներն ա՛յնքան հարկացուցիչ որ չէր բաւեր զանոնք կերակրել, քով քովի նըստեցունել եւ քով քովի ննջել տալ: Մէրսինի եկեղեցւոյն խոնաւ շրջափակին մէջ չինուելու վրայ եղող քարուկիր միայարկ չէնքը պիտի կրնա՞ր լրացունել քիչ շատ ամէն պահանջ ու նկատում: Դաշտի, այդի, «սարի զաւակ»ներ էին, ազատ մեծցած հայորդիներ էին անոնք, հիմա անշուք շրջափակի մը մէջ ակնրահոյլ, ան ալ՝ Մէրսինի պէս վատառողջ կլիմայ ունեցող տեղ մը:

Սրահի մը մէջ, նատարաններու վրայ շարուած էին խիտ առ խիտ: Պէտք էր սեղմ նստիլ. տեղը նեղ էր: Կը նայէի՛ն իրարու երես, կը նայէին, երբեմն ալ բառներ մը խօսելով:

– «Բան մը չե՛ն ուտիր այս տղաքը» հարցուցի:

= Ո՛չ, որովհետեւ ո՛չ դիրք ունին, ո՛չ դրիչ, ո՛չ մեկան եւ ոչ ալ թուղթ. թէեւ շատ ալ փափաք ունին կարդալու: Միացեալը խոստացած է անոնց դրենական պիտոյք հայթայթել եւ ստանձնել կրթական հոգը. բայց դեռ լուր մը չկայ:

Կեանքիս մէջ, թերեւս առաջին անգամն ըլլալով հզօրապէս զգացի թէ ի՛նչ մեծ բարիք է եղեր հացին հետ տալ նաեւ տրդոց ձեռքը դիրք, թուղթ, գրիչ ու մեկան, երբ մանաւանդ այդ տղաք որբե՛ր ալ են:

***

Ատանա չգացած, Մէրսին, ճամբուս վրայ կը հանդիպէի նորէն Ռատոսթոյի կնոջ: Եագմուան աւելի յօնքերուն լքած էր, ու դէմքը, հալած, սպառած այդ դէմքը մեղրամոմի դժգունութիւն մը ունէր: Վարանեցայ հետը խօսելու, քանի պի իմացած էի ամէն բան: Ինքն էր որ մօտեցաւ ինձ, չոգեկառքին ժամերը հարցուց: Հանդարտ էր դէմքը, մեր նայուածքներն իրարու հանդիպեցան. հասկցած էինք պիտար:

– «Ա՛խ, Ստեփանս լմնցեր է, լմնցեր ... լմացայ ամէն բան ... գնատակը բերնին է կերեր...» կ'ըսէր ու կը մնար կիսով խմն նուազուն:

= «Եթէ կ'ուզես, մայրիկ, դուն այս տեղէն ետ դարձիր, ի՞նչ պիտի ընես Ատանա գաս» ձայնեցի իրեն, պարզապէս բան մը ըսած ըլլալու համար:

– «Չէ, չէ, – կը կրկնէր ան, – պիտի դամ, տղուս դերեզմանը գտնեմ՝ օրհնե՛լ պիտի տամ...»:

(Շար. 3)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԻՄԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հարէլեան իրենց սիրելի եղբօր՝ Աբշալոյս Հարէլեանի մահուան 25–րդ տարելիցին ի յիշատակ, 300 Ֆր. կը նուիրեն ողբացեալին այնքան սիրելի «Ցառաջ»ի բարգաւաճման:

ATELIER
Porte ouverte
18 mai au 10 juin

ARCHAG
&
KAZANDJIAN

Vernissage
le Jeudi 18 mai à 18 h 30

Adresse : 38, rue des Gravilliers
75003 Paris
M° : Arts et Métiers

Pour tout renseignement téléphoner à O. Demirdjian
42 - 71 - 67 - 86

«HARATCH»

TELECOPIEUR (FAX) :
N° 48 00 06 70

TELEX :
N° 280 868 Haratch

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Մայիս 14, Հոգեպատեան տօնին առիթով, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ցառաջ պատարագի տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանդիստ պաշտօն Թաղիս ննջեցեալց ի հանդիստ:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին դպրաց դասի կողմէ, ղեկավարութեամբ Սահեան Սարկաւագ Պօղոսեանի:

TIMAG
LA TROUPE THEATRALE
DE HAMASKAÏNE PARIS

«ՄԵՌՆԻԼԸ ՈՐՔԱՆ ԳԺՕՒԱՐ Է»
— ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ —

Samedi 20 mai à 20 h 30
Dimanche 21 mai à 16 h 30

THEATRE DE L'UNION
14, rue de Trévise — 75009 Paris
M° Cadet ou Rue Montmartre

Participation aux frais : 50 *frs.*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

En coordination avec
le THEATRE DU JARDIN
dans le cadre des fêtes du Bicentenaire
de la
Déclaration des Droits de l'Homme

SPECTACLE
ENSEMBLE DE DANSES

«BAREKAMOUTIOUN»
d'Erevan

... 32 Enfants et Adolescents
d'ARMENIE...

Samedi 13 mai à 20 heures 30
Salle des Fêtes
rue Voltaire, ALFORTVILLE

Sous la Présidence de
Monsieur R. ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville

Avec la participation de l'Association
«PARIS DES TRADITIONS»
et le concours de la FONDATION
CALOUSTE GULBENKIAN

Participation aux frais

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի Լէոլա Սաւունի մասնաճիւղի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 13, ժամը 14·30–ին սովորական հաւաքատեղին:

VIENT DE PARAITRE

Votre premier GUIDE sur l'Arménie

«L'ARMENIE... VOUS CONNAISSEZ?»

par Isabel DER AGOPIAN

aux EDITIONS ADER

132 pages — 32 photos couleur
9 cartes et plans — Prix : 64 Frs.

Disponible dès à présent dans les librairies H. Samuelian et H. Palouyan ainsi qu'aux FNAC.

–ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՆ–

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրգնակեան մասնաճիւղը, այցելութիւն մը կատարած է Մոնմորանսիի Հանգստատունը:

Այս առթիւ օթօքար մը վարձուած է: Մեկնում Մայիս 20, Շաբաթ օր, Պուկոյթի Տունէն ժամը 14–ին, 45 դրամ լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

(Շար. Ա. էջէն)

նոյն ժամուն, իր մրցակիցն Անդերլեխթ (2) յաղթած է Մանչէսթըլի մէջ՝ 3 – 1: Վերջին օրուան խաղերը, Մայիս 21–ին, պիտի որոշեն խմբակին ախոյեանը: Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն – Տէսին պիտի խաղայ Ամպերիէօլի մէջ, Անդերլեխթ պիտի հիւրընկալէ Սէն – Մարթէն տ'Էբրի խումբը: Հ. Մ. Ը. Մ. մէկ կէտով միայն ետ է, ներկայիս՝ Անդերլեխթէն:

Հ. Մ. Վալանս, Ֆրանսայի ախոյենութեան երրորդ դասակարգին մէջ, պարտուած վերադարձած է Սէն – Ռաֆայէլին՝ 4 – 2: Կը մնան մէյն երեք մրցումները՝ Մայիս 20–ին, Վալանս – Նիմ, 27–ին՝ Աժաքսիօ – Վալանս, Յունիս 3–ին՝ Վալանս – Աւինեոն:

Ի վերջոյ, Աւինեոն պիտի ըլլայ, չատ հաւանաբար, այս խմբակին չորրորդ եւ յառաջիկայ մրցաշրջանին պիտի խաղայ երկրորդ դասակարգի արհեստավարժ ակումբներու ախոյենութեան մէջ: Վալանս կրնայ պահել իր ներկայ դիրքը՝ 6–րդ, 16 ակումբներու միջեւ: Անցեալ տարի երրորդ էր:

Վիէնի Հ.Մ.–ին եւ Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն – Տէսինի (2) համար մրցաշրջանը վերջացած է. կը մնան, իրենց ներկայ դասակարգին մէջ, միմակ դիրքերու վրայ:

Արդիւնքները.–

Ռոշ–լա–Մոլիէռ – Վալանս Հ.Մ. (2)	2 – 2
Ժուանվիլ – Ալֆորվիլ Հ.Մ.	1 – 1
Իսի Հ.Մ. – Շաթիյեռն	2 – 1
Վիէն Հ.Մ. – Մէնկէք (2)	3 – 1
Վօ (2) – Հ.Մ.Ը.Մ. Լ. Տ. (2)	5 – 2
Վալանս Հ.Մ. (Քառէ) – Ռօման	1 – 1

● ՍԷՆ – Թ'ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑԱԿԻՑԸ՝ ԿԱՓ

Կիրակի օր, Սէն – Թ'Անթուանի Հ.Մ.–ը կը խաղար իր զաշտին վրայ Անթիպի դէմ իր վերջինթեր մրցումը: Արդիւնք՝ 1 – 1:

Հայանուն ակումբը տակաւին բոլորովին ապահով չէ պահելու իր տեղը լիկի բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Մայիս 21–ին կ'երթայ Կափ՝ որուն խումբը զօրաւոր է, երկրորդ է: Երթ մրցման՝ 1 – 1· նոյն կարգի արդիւնք մը բաւական է:

● ԱՐՄԵՆԻՕ ՎԵՐՋԸՆԹԵՐ

Արժանթինի ախոյենութեան վերջաւորութեան կը մնան չորս մրցումներ մի–այն: Պուէնոս – Այրէսի հայ ակումբը լաւ դիրքի մէջ չէ· 19–րդ է 20 ակումբներու միջեւ: Հաւանաբար պիտի լքէ բարձրագոյն դասակարգը: Իր վերջին արդիւնքը՝ պարտութիւն 1 – 0 Թալէրէսի մէջ, որ՝ 9–րդ է:

***

ԸՄԲԱՇԱՐՏ

● ԻՍԿԵՆՏԷՐԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԵՐ – ԱԽՈՑԵԱՆ

Անցեալ շաբթուան ընթացքին Ուլու քաղաքին մէջ, Ֆինլանտա, տեղի ունեցան ըմբշամարտի Եւրոպայի ախոյենական մրցումները, դասական ոճով: Ծանօթ է որ, այս մարզաճեմին Սէուլի Ոլիմպիականին ախոյեանը եղած է լենինականցի՝ Լեւոն Ջուլֆալակեան 68 քլկր· դասակարգին մէջ:

Ջուլֆալակեան չէ առնուած, այս անգամ Խորհրդային Միութեան խումբին մէջ· անոր տեղը բռնած է իր համաքաղաքացի Մնացական Իսկէնտէրեան, ան ալ 68 քլկր·:

Իսկէնտէրեան, յաղթելով քանի մը մրցակիցներու, հասած է աւարտական – նին՝ ուր պարտուած է հունգարացի՝ Ռէվիքայէ: Ռէվիքա ախոյեան հանդիսացած էր արդէն անցեալ տարի ալ:

● ԽՈՍՏՄՆԱՒԻՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ

Մոսկուայի մէջ, Խորհրդային Միութեան ժխնիսոր ախոյենութեանց ընթացքին, լենինականցի ըմբիշ մը վերսաին փայլած է· անունն է Վարդան Մարգարեան: Մնացած է անպարտելի եւ չհաճած է առաջնութիւնը 58 քլկր· դասակարգին մէջ: Մարգարեան կը պայքարի դասական ոճով (կրէֆօ – ռօմէն):

***

ԼՈՂ

● ԱՐՍԷՆ ՋԱԻԱՏԵԱՆ 3–ՐԴ

Հայ մը մասնակցած է Ջրացատքի աշխարհի բաժակի մրցումներուն Միացեալ – Նահանգներու մէջ, Ինտիանապոլիս: Անունը՝ Ջաւատեան. դասուած է 3–րդ աշատարացատքի մէջ: Առաջինը՝ Զինացի մը, երկրորդ՝ ուրիշ խորհրդային մը:

Արսէն Ջաւատեան, Երեւանցի, 22 տարեկան նորեկ մը չէ այս մարզաճեմին մէջ· 1987–ին, Սթրազպուրկ, մասնակցած էր Եւրոպայի ախոյենութեան: Հոն ալ՝ 3րդ: Այդ տարին Խորհրդային Միութեան ախոյեանն էր:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

Association Arménienne d'Aide Sociale
(Ա Ղ Ք Ա Տ Ա Խ Ն Ա Մ)

Sous le haut patronage de M. Théo Braun
Ministre délégué, chargé des personnes agées

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE
à MONTMORENCY (95)

44-50, avenue Charles de Gaulle
DIMANCHE 4 JUIN à partir de 11 heures

Partie artistique avec la participation de
- *MASSIS*
- *MARDIK*
- *Le Chanteur SOUREN et son Orchestre*

— Entrée gratuite —

Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48. 78. 02. 99
ou à la Maison de Retraite : 39. 83. 20. 67

PARENTS D'ELEVES, FAITES COMME NOUS...

Le TEBROTZASSERE
ECOLE BILINGUE
de la MATERNELLE au SECONDAIRE
EN DEMI-PENSION AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- Un ENSEIGNEMENT MODERNE et de QUALITÉ avec des PROFESSEURS MOTIVÉS,
- Une AMBIANCE ARMÉNIENNE et FAMILIALE
- Un COMITÉ de PARENTS DYNAMIQUE

REJOIGNEZ-NOUS
EN INSCRIVANT VOS ENFANTS

ÇA BOUGE AU TEBROTZASSERE !

Inscriptions et Renseignements :

ECOLE BILINGUE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 43. 81. 01. 72
SNCF « Pavillons s/s Bois »

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE
13-14 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.012 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.012

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ

ՀՍԿԱՅ ՅՈՅՑ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԽՕՍՔ ԱՌԻՆ ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ, ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ԵՒ ԿԱԼԻՆԱ ՍՏԱՐՈՎՈՅԴՈՎԱ

ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ՝ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏ ՄԱՅԻՍ 25ԷՆ ԱՌԱՋ

Ուրբաթ առաւօտ, Երեւանէն հեռեւեալ լուրերը կրցանք առնել Հինգշաբթի օրւան ցոյցին վերաբերեալ:

Հսկայ համախմբում մը, 3–էն 400 հազար հոգիի մասնակցութեամբ («Լիպերասիոն» աւելի քան 200 հազար կը գրէր Մայիս 12–ի իր թիւին մէջ) տեղի ունեցած է Հինգշաբթի օր, Մատենադարանէն մինչեւ, բայց բազմութիւնը տարածուած էր լուրջի հրապարակներն ու փողոցները, լեցնելով նաեւ Օփերայի հրապարակը եւ շրջակայքը:

Այս առտնուած, կարգապահ ու խաղաղ տպաւորիչ մթնոլորտին խօսք ատած են Սօս Սարգսեան, Կարէն Սիմոնեան եւ Գալինա Ստարովոյտովա: Այս վերջինը չատ զուսպ ու դիպուկ ելոյթ մը ունեցած է: Ցիշենք որ ան երեւոյթանական թեկնածու է թիւ 393 ընտրական շրջանը, ուր կան նաեւ որպէս թեկնածու Կարդէս Պետրոսեան, Արամայիս Սահակեան, Եուրի Վարդանեան եւ Կարլէն (կամօ) Վարդանեան: Ինք Գորհրդային Գիտութեանց Ակադեմիայի ազդագրութեան հիմնարկի ատաղ դիտաշխատող է:

Երեւոյթանական թեկնածու է նաեւ Կարէն Սիմոնեան, թիւ 394 ընտրաշրջանը (Զէյթուն), ուր կան նաեւ Հենրիկ Գրիգորեան, Արմէն Յովհաննիսեան, (Սիլվա Կապուտիկեան որ վերջին պահուն աւրաստղը թեկնածու մըն էր նախընտրած իր քաշուիլ):

Այս ընտրութեանց առընչութեամբ, աւելցնենք որ մեծամասնութիւն ձեռք ձգած չըլլալով, ընտրական երեք շրջաններու ընտրութիւնները կրկին տեղի պիտի ունենան Կիրակի, Մայիս 14–ին: Վերյիշեալ երկու շրջաններէն զատ, երրորդն է՝ թիւ 416–ը, ուր թեկնածու են Յակոբ Բաղդասեան եւ Սերօ Խանդաղեան:

Հինգշաբթի օրուան հանրաժողովին պիտւոր պահանջն է Հայաստանի Գերագոյն Գորհուրդին արտակարգ նիստ Մայիս 25–էն առաջ: Կոչերը եղած են կառավարութեան եւ կեդրոնական Կոմիտէին: Կը պահանջուի անչուշտ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներու ազատ արձակումը: Ի դէպ, Մոսկուայէն հաստատուած է որ հարցաքննական (Էնսաքրիւճիոնի) շրջանը վերջացած է եւ թղթածրարները յանձնուած են փաստաբաններուն, որոնք, ինչպէս դրեցինք կրցան տեսնուիլ բան – տարրեակներուն հետ, առաջին անդամ շրջալով: Հաւանական կը նկատուի որ դատավարութիւնը տեղի ունենայ Օգոստոսի վերջ:

Հանրաժողովին պահանջուած է նաեւ լուսաբղելի եւ պաշարման վիճակի չընդլուսումը: Մայիս 24–ին վեց ամիսը կը լրանայ այդ պաշարման վիճակին, ինչ որ նաեւ ակնկալուածն է եւ չի կրնար չարունակուիլ: Այլապէս «գրաւման» բնոյթ կ'առնէ:

Երեւանի մէջ, մթնոլորտը համեմատաբար լաւ է, ըսաւ մեր խօսակիցը, այն իմաստով որ ամէն ինչ օրինականացման ճամբան կը բռնէ: Ինչ որ սակայն, չկըրցանք հաստատել Մայիս 28–ի պաշտօնական ոտնի վերածուելու հարցն է («Յառաջ», Մայիս 11): Ձիշդ է որ չատ կը խօսուի այդ մասին Հայաստան, բայց կը թուի որ Սուրէն Յարութիւնեան նման յայտարարութիւն ըրած չըլլայ, դռնէ Երեւանցիները չատ լուր չունէին այդ մասին եւ կ'ըսէին թէ եթէ հարցը այդ մասչտարի հասած ըլլար, կը լսուէր: Փակագիծի մէջ, ըսենք թէ, չատ դժուար է կարենալ միշտ ատուգել հայաստանեան լուրերը եւ որքան ալ «Յառաջ» չատ խոհեմ ըլլայ այդ ուղղութեամբ եւ սխուփի ծառախտէ ալ տառապող թերթ մը եղած ըլլայ իր պատմութեան ընթացքին, կըրնայ – դժբախտաբար – ինք ալ երբեմն թիւրիմացութեանց զոհ երթալ, երբ իրեն համար աղբիւրը վստահելի է: Ուրեմն, ճշդենք նաեւ որ Հայաստանի կառավարութեան, Կորբաչովին Ղարաբաղէն ղրկուած նամակները ատրպագրած են Ցատուկ կառավարման Կոմիտէի 3 անդամներ եւ ոչ թէ՝ Կոմիտէն: Ինչ կը վերաբերի Մայիս 28–ին, ուշ կամ կանուխ, անկասկած ան պաշտօնական ոտնի հանդամանք պիտի ստանայ, կը մըտնայ մեզի սպասել Գերագոյն Գորհուրդի նիստին, որպէսզի նման օրինագիծ մը քուէարկէ:

ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ կացութիւնը ծանր է Արցախ եւ մանաւանդ Ստեփանակերտի չուրջ: Պաշարման վիճակը աւելի քան երբեք զգալի է: Երեւանի հանրաժողովին անգամ մը եւս պահանջուեցաւ անչուշտ Արցախի կացումը, քանի 15 միներու դէպքերը ցոյց կուտան որ այլ ելք չկայ:

Մայիս 3–ին, «Արմէնփրէս»ի Ստեփանակերտի թղթակիցը հեռեւեալ տեղեկութիւնները կուտար «Խորհրդային Հայաստան»ի. –

ԼՂԻՄ–ի Ցատուկ կառավարման կոմիտէն հերթական նիստին քննարկած է ինքնավար մարզի կապի արտադրական – թեքնիք վարչութեան աշխատանքը:

– Հեռեւոզականութիւն չկայ սարքաւորումներու արդիականացման հարցին մէջ:

– Անբաւարար կերպով կ'օգտագործուին հեռաձայնի ինքնագործ կեդրոնները, չինարարութեան կարելիութիւնները, Մէկ քանի դիւղերու բաժին կ'իյնայ մէկ – երկու գործիք, ինչ որ անչուշտ նեղութիւն կը պատճառէ:

– Աւելի լաւ վիճակի մէջ չէ թղթատարային ծառայութեան գործը:

– Թէեւ վերջերս բարելաւուած են հեռատեսիլի հաղորդումները, բայց ինքնավար մարզին մօտ 30%–ը դեռ չի կրնար դիտել կեդրոնական հեռատեսիլի ծրագրերը:

– Շատ ընելիք կայ նաեւ ձայնասփռումներու գործին մէջ. Մարտակերտի ու Շուշիի որոշ դիւղեր տակաւին չեն կրնար ստանալ ձայնասփռումները:

***

Երիտասարդ ուսանող՝ Սմբատ Յակոբեան, որ ձերբակալուած էր, Երեւան, ազատ արձակուած է: Այդ ազատ արձակումը հացադուլով կը պահանջէր վահրամ Թաթիկեան, որ վերջ տուած է իր չարժումին:

***

ՏԻԿԻՆ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Խորհրդային Հայաստան» Մայիս 7–ի իր թիւին մէջ, հարցազրոյց մը հրատարակած է Տիկին Տ· Միթերանի հետ, որ ի դէպ միայն մէկ օր մնաց Հայաստան: Ֆրանս – Լիպերթէ հիմնարկի նախագահուհին, ի պատասխան եղած հարցումներուն, կը յայտնէ թէ Ֆրանսայի «սրտցաւ բարեկամական օժանդակութիւնը» բնական է եւ Ֆրանսայի ժողովուրդի կոչումն իսկ է: Կը հաստատէ որ Ֆրանսահայ գաղութը իր նպաստը, մշակութային թէ այլ բերած է երկրին: Կը ցաւի որ միայն մէկ օր մնացած է, բայց եւայնպէս կրցած է աղէտեալ վայրերն երթալ, Մատենադարան այցելել եւ հանդիպումներ ունենալ գեկավարներու հետ: Տիկին Միթերան կ'ըսէ թէ չնորհակալ է նաեւ ոչ – կառավարական կազմակերպութեանց (կը թուէ՝ օգնութիւն աղէտեալներուն, MSF, S.O.S. – ARMENIE) որոնք մեծ օժանդակութիւն բերած են:

Սուրէն Յարութիւնեան ընդունելով Տիկին Միթերանը մասնաւոր չնորհակալութիւն յայտնած է Ֆրանսական կառավարութեան, մանաւանդ փրկարարներու արագ ժամանման համար:

«Լիպերասիոն», մեր տեսած օրաթերթերու միակն էր որ կ'անդրադառնար Հինգշաբթի, Մայիս 11–ի ցոյցին: Կը գրէր թէ ցուցարարները ձաղկած են վերյաչինութեան ծրագրերը աղէտեալ շրջաններուն մէջ, Աղբեջանէն Հայաստան ապաստանած գաղթականներու հարցը չեչատած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ու Խորհրդային Միութիւնը հասարակաց յայտարարութիւն մը հրապարակած են Լիբանանի համար, ուր կոչ կ'ընեն որ հրադադարը յարգուի եւ կ'առաջարկեն իրենց միջամտութիւնը հարցին կարգադրութեան համար: Հարցում մը, այս առիթիւ, թերեւս անտեղի չէ· – Արդեօ՞ք 14 տարի է երկու մեծերը ուզած են կարդադրել եւ միասին ուրիշներ արգելք եղած են...:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ առաջարկեց Եւրոպայէն քաչել 500 հիւլէակիր դէնք, պայմանաւ որ նոյնն ընեն Միացեալ – Նահանգները:

ՊԻՏՐՈՒԹի մէջ, հրադադարի նոր համաձայնութիւն մը դոյացած է, ըստ արաբական լիկայի ընդհ· քարտուղարին, որ միայն ցամաքային բնոյթ ունի:

Գրական Թերթ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆԸ

Հրապարակուեց Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի 1988 Նոյեմբերի 22–ի նստաշրջանում ընդունուած օրէնքը՝ «Օսմանեան Թուրքիայում Հայերի 1915 թուականի ցեղասպանութեան դատապարտման մասին»: Սա մի փաստաթուղթ է, որի նշանակութիւնը անհամեմատ աւելի մեծ է, քան պարզ վաւերացումը մի ամբողջ ժողովրդի նկատմամբ թրքական իշխանութիւնների կողմից կատարուած ոճրագործութեան, քանզի դարասկզբի ցեղասպանութիւնը վաղուց ի վեր վաւերացուել ու ընդունուել է աշխարհի առաջադէմ մարդկութեան կողմից: Սրա կարեւորութիւնը չափւում է մայր Հայաստանի հայութեան արժանապատուութեամբ, որ տասնամեակներէ ի վեր ոտնահարուել էր տաղտկալի բռնութեան եւ բռնաճնշման լճացման ժամանակաշրջանում: Եւ այս փաստաթղթի դոյութիւնը հնարաւոր դարձաւ յեղափոխական վերակառուցման, դեմոկրատիայի եւ հրապարակայնութեան մեր օրերում, համազգային ողբերգութիւնից աւելի քան եօթ տասնամեակ յետոյ միայն:

Ողջունելով Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի արժանապատիւ քայլը, կ'ուզենայինք անել մի առաջարկութիւն, որը փաստական ճշդրտութիւն կը մտցնէր յիրաւի պատմական այս օրէնքի մէջ, ուր, ինչպէս վերնագրում, այնպէս էլ տեքստում, որպէս Եղեռնի աշխարհագրական վայր, նշւում է Օսմանեան Թուրքիան՝ «Դատապարտելով 1915 թուականի Օսմանեան Թուրքիայում Հայերի ցեղասպանութիւնը»...

Սա ցաւալի վրիպում է, Հայերի ցեղասպանութիւնը կատարուել է ոչ թէ «Օսմանեան Թուրքիայում», ինչպէս ասւած է օրէնքում, այլ՝ Հայաստանում, Արեւմտեան Հայաստանում: Խորհրդային Ռուսաստանի ժողովրդական կոմիսարների Խորհրդի 1917–ի Դեկտեմբերի 19–ի (1918 Յունուար 1–ի) դեկրետում մի քանի անգամ պարզ ու ճշդրիտ ասւած է «Թուրքահայաստան», այսինքն՝ Հայաստան, Արեւմտեան Հայաստան, որ դտնւում է Թուրքիայի տիրապետութեան սահմաններում: Նոյնը եւ հանրագիտարանում (հատոր՝ 4)· «Թուրքահայաստան. Թուրքիայի բռնագրաւած Արեւմտեան Հայաստանի պայմանական անունը»:

Առաջարկում եմ օրէնքի մէջ ուղղում մտցնել եւ «Օսմանեան Թուրքիա» անւանման փոխարէն գրել «Արեւմտեան Հայաստան»:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ
Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի դեպուտատ, սոցիալիստական աշխատանքի հերոս

Մայիս 5

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երկուշաբթի օր, (Երեքշաբթի, Մայիս 15): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 16:

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ԳՈՅԱՄԱՐՏԵՐՈՒ ՈՒ ԵՂԵՌՆԻ ԹԵՄԱՆ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՎԻՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Իր կառոյցով ու քնարական չունչով Խերանեանի վէպը կը յիշեցնէ Վ. Թոթո-վենցի «Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ» երկը:

Երջանիկ է մանկական աշխարհը. «Կապոյտ – կապոյտ երկնակամարից զարնան արևն է ճաճանչափայլ ճառագայթում քո մանկութեան ոսկի մարզադեռնի վրայ»: Շուտով պատանին պիտի զառնայ յաւի տէր, մնալով երկու աշխարհի միջեւ՝ կրելով Թանկագին յիշատակներու օրէ օր ծանրացող բեռը: Նոյնիսկ երբ որբ մանկութիւնը կը պահուի հէքեաթով, մօր՝ երբեմն անարդարացի խրատութիւնները կը յիշատակուին զորովանքով ու ներողամտութեամբ: Այս ցաւի, այս սիրոյ չուրջը կը թանձրանայ պատանիին հոգիին եւ հայրենի եզերքի պատմութիւնը, զվխտուած ու գնդա-կահար ակերու պատմութիւնը՝ լքումներով ու բաժանումներով, կորուստներով ու մահերով: Մ. Խերանեան բաւական տեղ տուած է նաեւ հայ գոյամարտիկներուն: Այդեստանի նշանաւոր զինմագրութիւնը՝ ժողովրդական աշխարհազօրքով, ազգային ինքնապաշտպանական մարմնի գործունէութեամբ, նկարագրուած է ոգեշունչ ու հեւքոտ էջերու մէջ: Անոնք ունին հարուածային կառոյց, հիւսուած են ցաքուցրիւ զաւակութիւններէ ու խօսակցութեան պատառիկներէ, որոնք ալ աւելի տրամաթիռիկ ու լարուած կը դարձնեն պատմութիւնը: Վէպը կը միահիւսէ ժամանակային տարբեր հատուածներ. մանկան քով միշտ վանդնած է ծերունազարդ զրոյը, որ այնքան վորձառութիւններ տեսած է: Երկին բնորոշ էր նաեւ հիւմուրը, յաճախ՝ ինքնահեղնանքը:

Ակնատեսի կենսագրացողութեամբ ու ապրումներով գրուած է նաեւ Սերինէի «Իմ երկրային ուղին»: Սերինէն իր կեանքի տարեգրութիւնը կը սկսի «Իմ օրրանը հանգիստ չի օրօրուել» խօսքերով: Տրամաթիռիկ լարուածութիւնը վէպին մէջ զրեթէ չի թուլնար, որովհետեւ անոր մէկ երակը կը վերաբերի ազատագրական պայքարի հայ մարտիկներուն, որոնց չրջապատին մէջ, ամէնօրեայ վտանգի ու հերոսացման պարմանները տակ անցած են հերոսուհին մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը: Ու ճիշդ այս անաւոր բերնոյթով ալ ան կ'առանձնանայ միւս վէպերէն: Շարադրական հիւսուածքի ծանրութեան կեդրոնին տեղ զրաւած են ազատագրական պայքարի կազմակերպումը, «սուրբ գործ»ի իրականացման ուղիներն ու պայմանները, որոնց ուղղակի պատկերացումին հազուադէպօրէն զիմած են ինքնակենսագրական վէպերու մէջ: Այս մէկը վէպին միւս կարեւոր արժանիքն է: Ինչպէս «Եփրատ» վէպին մէջ, հոս ալ հերոսուհին կը յայտնուի զիւղական ժողովրդական կեանքի կեդրոնին. զէպքերուեական պատկերները հարուստ են մեծ ու փոքր «դէպք»երով (պարբեր – բաներ կատարածները), պայքարի նախապատրաստութեան, զիմազրութեան ու պանդխտութեան զրուագներով: Պատահարար չէ որ հերոսուհին կ'ըսէ.– «Այստեղ իմ միտքը զարգանում է աւելի արագ, քան իմ տարիքն է մեծանում... Վտանգ, որեւէ որբանոցում, թէ Պողանց զիւղում ես պէտք է ականատես լինէի տեղից տեղ փոխադրուող բազմաթիւ հայ մազդեսատուր թուրք պաշտօնեաների, հեծելազօրայինների, նոյնիսկ ոստիկանների ու ասկերների կամայականութիւնների, որ կարողանայի դնահատել ազգային – ազատագրական պայքարին իր կեանքն ու ապահովութիւնը խաղաքարտի վրայ զրած իմ վազամեռիկ հօրը»:

«Կոխկրտուած» մանկութեան պատկերներուն կը յաջորդէ հերոսուհիին ա՛լ աւելի տրամաթիռիկ պատմութիւնը: Ջնայած օրէ օր զառնացող կեանքին, աշխարհի ու մարդոց հանդէպ Հեղինէն կը պահպանէ սրատուէշ զորովանք հոգեզբաւ ջերմութիւն մը· իր խորթ հօրն ու մօրը հետ ան կը վերաբերի հատատար ջերմութեամբ ու կարեկցութեամբ:

Փոքրաթիւ, բայց տպաւորիչ էջերու մէջ Սերինէն կը նկարագրէ Խառակոնիսի ու վանի հերոսական պաշտպանութիւնը, այս ամէնը դիտելով արդէն հասուն ու առանձին մնացած կնոջ հայեացքով: Այսպիսով, Հեղինէի՝ «սեւաբախտ էջերի» ճակատագրին մէջ կը բեկուի ժողովրդական ու ազգային մեծ տառապանքի բովանդակ տարերքը:

Վէպին մէջ ազատ ու բնական տարերքով կը ծաւալին հիմուրը, ժողովրդական ասք ու զրոյցը:

Անտրատ ինքնապատումի առաջին մասն էր Նայիրի Զարեանի «Երկրորդ կեանք» վէպը: Մանկութեան ու պատանեկութեան տարիներու, հայրենի բնաշխարհի գեղեցկութիւններուն, զաղթի ու որբանոցի պատկերներու աւանդական հունը բնորոշ է նաեւ այս երկին, միայն թէ գեղարուեստական չատ աւելի մեծ չափ ու կշիռով: Զարեանի վէպը գեղարուեստական զրականութեան այն հազուագիւտ էջերէն է, որ զրուած է բացառիկ անկեղծութեամբ: Մեր առջեւ կը բացուի զրողին տրամաթիռիկ կեանքի ուղին, որ այնքան յատնութիւններ պիտի պարզեւէր իր չարունակութեան մէջ:

Դարձեալ Վանի վիլայէթի Արճակ պատառակի Խառակոնն է, ուր կ'անցնի պատանիին զրկուած ու խեղճ մանկութիւնը: Գրողին հիմնական զինանոցը յիշողութիւնն է, սակայն երկը կը զառնայ անցած – զարձածի կենդանի տրոփով ընթացք: Բարեմիտ ինքնահեղնանքը «Երկրորդ կեանք»ի հիմնական ոճական հունն է, զոր զրողը հատնարար ժառանգած է իր հայրենակիցներէն. «Խառակոնիսցիք սարսափելի սիրում էին իրար ծաղրել»: Այդ պատճառով ալ զարմանալի դունատրում արուած է դիւզաչխարհի մարդոց դիմանկարներուն: Կը տեսնենք պատանիին առաջին սէրն ու ցաւը, առաջին կորուստն ու տառապանքը: Հերոսին հասունացման հետ վէպ կը ներխուժեն մեծերու աշխարհը, անոնց հոգերն ու մտահոգութիւնները: Մշտատես կարիքէն ընտանիքը անկարող է դուրս բերելու նոյնիսկ փոքրամարմին Տիտէ տատի հեղինակութիւնը, որ «չարունակում էր բուժել Խառակոնիսի բոլոր հիւանդներին բոլորովին ձրի եւ զլխաւորել մեր ընտանիքի չքաւորութիւնը»: Ինչպէս միւս արեւմտահայ դիւղերը, Խառակոնիս եւս ոչ միայն կ'ապրէր ազգային յոյս ու երազներու պայծառ տարիներ, այլեւ զործօն մասնակցութիւն կը բերէր ազատագրական պայքարի զործին:

Այս մանրանկար Հայաստանի մարդիկը բաժնուած են տարբեր կուսակցութիւններու: Հայրը հնչակեան էր, որովհետեւ զայն համոզած էին, «թէ ազգասէր մարդը պէտք է անպայման հնչակեան լինի»:

Պատանին ու անոր տատնամեայ քոյրը կը մոլորին այս «անաստուած եւ անտէր աշխարհում»:

Բացառիկ տպաւորիչ են Զարեանի կերտած կերպարները: Անհնար է մոռնալ տատն ու հայրը, անճնուէր հօրաքոյր Ակսօն: Համընդհանուր կործանումի ու փլուզման այդ օրերուն, իր վայելուչ հասակին ամբողջ զեղեցկութեամբ, կը յայտնուի Թուրք Թեֆֆիկը, որ «ցեղասպանութեան այն կարմիր խաւարում պատկերանում է իբրեւ յոյս, որ ժողովուրդները երբեւիցէ կը հատկանան լաւ եւ կը զտզարեն իրար կոտորելուց»:

Վէպին յատուկ է խօսքի վերջին ծայր ընական, երբեմն ալ բանաստեղծական հնչերանգը, յատկապէս երբ ան կը վերաբերի առաջին աշխատանքային ուրախութիւններուն ու վարուցանքի նկարագրութիւններուն: Հոգեբանական հրաշալի պատառիկներ են կտրուած տան ու մանկութեան երազները, որ հետեւողականօրէն այցի եկած են բանաստեղծին ամբողջ կեանքին ընթացքին, ափսոսանքի այլուղ զգացումներ պատճառելով:

Նայիրի Զարեանի «Երկրորդ կեանք» վէպը իր կենսական հարստութեամբ, ընդհանրացումներու ուժով ունի «զրական ակնառու արժէք», որ «զալիս է ծանրացնելու նման ճանապարհով ստեղծուած արժէքներու առանց այն էլ ծանր նժարը հայ սովետական զրականութեան մէջ», իրաւացի կերպով կ'արժեւորէ Լ. Հախվերդեան:

Այսպէսով, մեր ներկայացուցած բոլոր վէպերն ալ ունին զեղարուեստական ու ճանաչողական մեծ արժէք, իսկ Ն. Զարեանի, Հ. Սիրասի, Սերինէի եւ Մ. Խերանեանի վէպերը ոչ միայն կը վերականգնեն աշխարհի ու մարդոց մասին մանկական հայեացքն ու կենսազգացողութիւնը, այլեւ կը զառնան հանրազումարային: 1915 թուականը եւ անոր յաջորդող քանի մը տարիները տակաւին չատ մօտ են մեզի, եւ անոնց զեղարուեստական արձարծումները կարեւոր են ոչ միայն պատմական ճշմարտացիութեան վերականգնումի տեսակէտէն, այլ նաեւ մեր ժամանակակիցին բարոյական պատասխանատուութիւնը բարձրացնելու իմաստով: Ջէ՞ որ պատմական հետաքրքրութիւնը միայն բաւիչ մոտացում չի բերեր. ան կ'ուսուցանէ ու կը նախազուշացնէ:

(Շար. 3 եւ վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

«ԾՆՆԴԱՏԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ»

Մայիս 5–ին, մոսկովեան լրատուութեամբ ֆրանսական ձայնասփիւռի կայաններ կ'արձագանգէին անհատատալի պարագաներու որոնց վայրը Երեւանի մէկ ծննդատունն էր («Յառաջ», Մայիս 6): Անփութութիւնը, անպատասխանատուութիւնը ընթացքը ծայր աստիճանի հասցուցած էին հակառողջապահական կացութիւն մը, որուն հետեւանքով նորածիններու մահը մեծ համեմատութիւններ սուացեր էին:

Նոյն օրը իսկ հատած «Խորհրդային Հայաստան»ի Ապրիլ 28–ի թիւը վերոյիշեալ խորագրով կուտայ հարցին ծաւալուն մէկ արձագանգը, անհատատալի մանրամասնութիւններով:

Տպղնապը կը ծագի Մարտի կէսերուն, երբ կը տարածուին Երեւանի Կրուպսկայա հիմնարկին մէջ նորածիններու յանկարծական մահացութեան լուրերը: Սուտ-լուս համար ստեղծուած կացութիւնը, «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը կը զիմէ Հայաստանի Առողջապահական նախարար՝ Է. Գաբրիէլեանի որ կ'առաջարկէ հարցին չուրջ զրոյց ունենալ հիմնարկին զեկավարութեան հետ:

Այդ զրոյցին ընթացքին տնօրէն Գ. Օկուեւը կը խոստովանի որ վերջերս նորածիններու մէկ մասը մեռած է: Կը յիշեցնէ թէ Կրուպսկայա միմիայն ծննդատուն չէ, այլ նաեւ զիտահետազոտական հիմնարկ, ուր կ'ընդունուին ծանր յղութեամբ ծննդականներ, որոնց նորածիններուն կենդանի չմնալու վտանգը բարձր է: Ան ըսած է նաեւ թէ մայրերու մէկ մասը կրծիէ վարակուած է ու այս պարագան բնականաբար ազդած է նորածիններու առողջութեան: Այսուհանդերձ Գ. Օկուեւ ապահովութիւն տուած է որ «հասարակութիւնը լուրջ տագնապի հիմեր չունի»:

Բուն զայթակղութիւնը սակայն կը ծագի այն օրը երբ յայտնի կ'ըլլայ որ հիմնարկին տնօրէնը «կանխամտածուած կերպով խեղաթիւրուած է ներկայացրել այս տարի եւ յատկապէս Մարտին այդ հիմնարկում ստեղծուած իրական վիճակը, երբ ամսուայ առաջին երկու շաբաթուայ ընթացքում այստեղ մէկը միւսի յետեւից մահացել էին 13 երեխայ»:

Այս հատատումէն ետք «Արմէնփրէս»ի յատուկ թղթակիցը Ջ. Բալասէօղեան կ'ամբաստանէ նախարարը որ «իմիջ կոտրելէ չվիճելով իբեն եթէ-պայ հիմնարկի գործերի իսկական վիճակին, առաջարկել էր հարցազրոյց ունենալ մարդու հետ որը շահագրգռուած էր ծածկարտութիւնը թաքցնելու հասարակայնութիւնից, եւ դա այն ժամանակ, երբ նա իմիջ հրամայ էր ստորագրում յատուկ յանձնաժողով նշանակելու մասին, որ բննելու էր նորածիններու մահուան 13 դէպքերը»:

Նորածիններու մահերը կը պատասխանատուութեան մը մէջ «հեղինակութիւն է վայելում երկրում, հանդիսանալով մօր ու մանկան առողջութեան պահպանութեան՝ առողջապահական համաշխարհային կազմակերպութեան երկու կեդրոններից մէկը Խորհրդային Միութիւնում»:

Ջ. Բալասէօղեան ակնարկելով այդ կեդրոնին պատասխանատուներուն, կ'ըսէ թէ «թէ փիչ մը աւելի լաւ աշխատէին ժամանակին կը բացայայտէին վարակը կարելի կ'ըլլար զոնէ նորածիններուն կ'սին կեանքը փրկել: «Սակայն տասնեակ պաշտօնեաներ անձնական տավարած են ստանում էնց նրա համար որ ժամանակին տեսնեն վարակի վտանգը, այն ոչ ոք «չէր տեսել»: Նոյնիսկ այդ դէպքում, երբ դրանից սկսել էին զգալ երեխաները»:

Այս իրավիճակը հարցումներու չորմ մը ծնունդ կուտայ յօդուածագրին պնդելին տակ· «ի՞նչպէս կարող էր պատահել որ չնկատէին խմբովի վարակուելը, երեխաների խմբովի զոհուելը: Զգիտէի՞ն: Իսկ մի գուցէ գիտէին եւ լռո՞ւմ էին թէ՞ վախենում էին կորցնել իրենց յարմարաւէտ աթոռները, որոնց վրայ բազմելը հեղինակութեան խնդիր է»:

Այսօր, երբ անպատասխան կը մնան հարցումները, կարելի չէ չհամակիլ Բալասէօղեանի, որ կ'ըսէ· – «Ողբերգութեան գլխաւոր մեղաւորներն են առաջացութեան բոլոր աշխատողների անհոգութիւնն ու գթազուրկ անտարբերութիւնը, որոնցից իւրաքանչիւրը կարող էր ի լուր ամէնքի ասել այն, ինչը պիտի վարուքիւնը ջանում էր թաքցնել հասարակայնութիւնից»:

Ա. ԹՈԹՈՒԵՆՑ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ
ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔ

Յունաստանի Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպած քաղաքական ձեռնարկը տեղի ունեցած է Ապրիլ 23–ի առաւօտուն, քաղաքին «Օլիմպիա» թատրոնի մէջ, 2·000 – 2·500 հոգիի ներկայութեամբ: Յերեկոյթին ներկայ եղած են մեծ թիւով յոյն քաղաքական անձնաւորութիւններ, Թեմի առաջնորդ՝ Սահակ Արք. Այվազեան, վերապատուելի Մեր Պաչիկեան եւ հայկական այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Օրուան նախագահ՝ Գեղամ Եաղճեանի յունարէն եւ հայերէն խօսքերէն ետք, հայկական հարցին վերլուծումը կատարած է Ա.Մ.Ն.քի իրաւաբանական համալրարանի դասախօս՝ Է. Ռուքունա: Մ. Զիլինկիրեանի Հ.Յ.Դ. Երիտասարդական Միութեան կողմէ արտասանած ուղերձէն յետոյ հանդէս եկած է Համազգայինի երգչախումբը: Յաջորդաբար՝ յոյն քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները ողջոյնի խօսք ուղղած են:

Վերջաւորութեան, փակման խօսքէն առաջ, օրուան նախագահը երկու բառնաձեւ կարգացած է. մէկը՝ ուղղուած Յունաստանի Խորհրդարանին՝ հայկական ջարդերուն ճանաչումը պահանջելով, միւսը՝ խորհրդային դեսպանատան, եւրոպական Խորհրդարանի ղրասենեակին եւ եւրոպական Հասարակապետութեան կառավարութիւններուն:

Ապրիլ 24–ին հայկական յուշակոթողին առջեւ կատարուած հոգեհանգստեան արարողութենէն ու դափնեպսակի դնումէն յետոյ, Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, մօտ 2·500 հոգինոց թափօրը Միքրոբուլէոս հրապարակէն մեկնած է դէպի Թրքական դեսպանատուն: Դեսպանատան առջեւ խիտ շարքեր կազմած կարգապահութեան միաւորները, հարիւրաւոր այլ ոստիկաններու ընկերակցութեամբ, սկսած են վարագոյրէն հարուածել ցուցարարները, վիրաւորելով ոմանք, կոտրտելով դրօշակներու ձողերը: Ոստիկանական յատկանշական ուժերու ժամանումէն ետք, վերոյիշեալ տեղեկագրութիւնը որ, յետ վճռական բանակցութիւններու, յօժարած է ետ քաշել ոստիկանները ու թոյլատրել որ ցուցարարները մօտենան դեսպանատան: Ապա, պատուիրակութիւն մը թրքական կառավարութեան յղուած յուշագիր մը ու եռագոյն դրօշ մը զետեղած է դեսպանատան դրան վրայ:

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍ

Ապրիլ 24–ի առաւօտուն տեղի ունեցած է ամենայական պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, որուն ատարին ծաղկեփունջ զետեղուած է Եղեռնի զոհերուն յուշակոթողին առջեւ, ուր խօսք առած է Հայ Կեդրոնէն՝ Գէորգ Պուչիճեան:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Հ.Յ.Դ. «Արմէնիա» Երիտասարդական Միութիւնը Թրքական հիւպատոսարանին առջեւ ցոյց մը կազմակերպած է, որուն մասնակցած է մօտ 150 երիտասարդ: Ապա, ցուցարարները ջահերով ու եռագոյն դրօշակներով քայլարշաւ մը կատարած են դէպի քաղաքի կեդրոնական հրապարակը, ուր տեղի կ'ունենար քաղաքական հաւաքոյթ մը: Ցաջորդաբար խօսք առնող դաշնակցական վեց երեսփոխանները անդրադարձած են հայկական ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ զօրակցութիւն յայտնած՝ հայ դատին: Գաղութին կողմէ խօսք առնելով, Ստեփան Արսլանեան ընդգծած է ցեղասպանութեան կազմակերպած բնոյթը, անդրադարձած է արցախեան պահանջատիրութեան եւ չեչոտած է Սումգայիթի ցեղասպանութեան չպատժուած բնոյթը:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՈՆ

Տեղւոյն Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպած ձեռնարկներէն առաջինը տեղի ունեցած է Ապրիլ 21–ի երեկոյեան, Թրքական դեսպանատան առջեւ, ուր աւելի քան հարիւր երիտասարդներ մասնաւորութեան հսկում մը կատարած են: Յաջորդ օրը, նոյն տեղը, երկու հարիւր հոգիի մասնակցութեամբ պահանջատիրական ցոյց մը տեղի ունեցած է:

Ապրիլ 23–ին, Արլինկթընի ամերիկեան ազգային գերեզմանատունը ծաղկեպսակի զետեղման արարողութիւն մը տեղի ունեցած է՝ մասնակցութեամբ երկրա-չարժէն վիրաւորուած ու Վիրճինիոյ հիւանդանոցներուն մէջ դարմանուող չորս հայ փոքրիկներու:

Նոյն օրը, չուրջ չորս հարիւր հոգի, որոնց մէջ նաեւ խորհրդային դեսպան՝ Եուրի Դուբինինի կինը, Ս. Ապէ Եկեղեցին մէջ ներկայ եղած են հոգեհանգստեան արարողութեան մը: Ելոյթ ունեցած են Մերիլենդի քոնկրէսմէն Հ. Տեննիս եւ Հայ Դատի Յանձնախումբէն Կ. Ամիճեան ու Կ. Պետեան:

ՕԹԹԱՒԱ

Հայ Դատի Գանատայի Յանձնախումբին կազմակերպած հաւաքոյթին զանազան շրջաններէն եկած չուրջ 3 հազար Հայեր:

Գանատական խորհրդարանի բարձունքին վրայ տեղի ունեցած քաղաքական համախմբումին բացումը կատարած է հանդիսավար Թ. Տիմիթեան: Ներկայ եղած են Գանատայի քաղաքական երեք կուսակցութիւններէն ութ երեսփոխանները, որոնցմէ վեցը խօսք առած են իրենց զօրակցութիւնը յայտնելու: Խօսք առած է նաեւ Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ՝ Վ. Էհրամճեան:

Հաւաքոյթէն ետք, Խորհրդարանի նիստի ընթացքին եւս խօսք առած են վեց երեսփոխաններ: Միւս կողմէն ժողովրդային թափօրը ուղղուած է դէպի Թրքական դեսպանատուն: Հոն եւս խօսք առած են, այս անգամ, Հ.Յ.Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան երկու ներկայացուցիչներ:

***

ՏԵՂԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Ապրիլ 23–ին ոգեկոչման ձեռնարկներ տեղի ունեցած են Գանատայի բոլոր հայաշատ քաղաքներուն մէջ: Թորոնթոյի մէջ ձեռնարկները կազմակերպուած են հայ երեք քաղաքական կուսակցութեանց կողմէ. ներկայ եղած են քաղաքական ու դիւանագիտական (ամերիկեան ու խորհրդայինն ալ ներառեալ) ներկայացուցիչներ: Վանքուվըրի ձեռնարկը կազմակերպուած է Ռ.Ա.Կ.–ի եւ Հ.Յ.Դ.–ի կողմէ, իսկ Քեմպրիճինն ու Ուինկըրինը՝ Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի յանձնախումբերուն կողմէ: Տեղի ունեցած են նաեւ կրօնական արարողութիւններ:

ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ - ԵՐԻՑԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Կայծ – Նոր Սերունդ»ի կազմակերպութեամբ համերգ մը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Ապրիլ 29–ին, Փարիզի «Քորթօ» սրահին մէջ: Երեկոյին գլխաւոր անունն էր Սէրգէյ Մարգարեան որ այլեւս ծանօթ ու գնահատուած դէմք մըն է Փարիզի երաժշտասէր Հայերու շրջանակին մէջ: Ցայտագրին կը մասնակցէր նաեւ երգչուհի Հերմինէ Երիցեան:

Առաջին մասին մէջ սրահը լեցուցած ներկաներ ունկնդրեցին երիտասարդ արուեստագէտին Պէթհովէնի մէկ սոնաթը, Լիսթի Սպանական ռափսոտին եւ Պրահմսի Ֆանթէզին: Սէրգէյ Մարգարեան այն արուեստագէտն է որ առաջին իսկ նոթերէն ունկնդիրը կը տանի երաժշտութեան հրաշք – աշխարհը, որուն ամէնէն վարպետ առաջնորդներէն է ինքնարուեստագէտ, որ մեծութեան դրական արժէքներուն քով տեղ չէ տուած ժըխտականներու, որոնք ուրիշ չատերու պարագային որպէս պայմանագրական տուեալներ կը ներկայանան. ինք հաճեստ է, դիւրահաղորդ, ընկերական ու անսեթեւեթ:

Ցայտագրին Բ. մասը յատկացուած էր Հ. Երիցեանի, որ Ֆ. Փուլէնկ կոչ մը երգելէ ետք անցաւ հայկական երգերու. երգեց Տիգրանեան, Կոմիտաս, Յովհաննիսեան: Ցատկապէս մեծ խանդավառութիւն առեղծեց «Հայրենիքիս հետ»ը, որ արժանացաւ երկար ծափերու. Կոմիտասի «Հայաստան»ը, որով պիտի փակուէր երգերու բաժինը, արուեստագիտուհին ստիպուեցաւ կրկնել, ընդառաջելով ունկնդիրներու խնդրանքին: Իրեն կ'ընկերանար Սէրգէյ Մարգարեան:

Երեկոյթին վերջին մասին մէջ կրկին ունկնդրեցինք երիտասարդ դաշնակահարը, որ ծաղկաքաղ մը ներկայացուց հայ երաժիշտներու գործերէն. անդրադարձ Կոմիտասս, Խաչատուրեան, Բարսեղեան, Տիգրանեան, Գասպարեան: Հաճելի անակնկալ մըն էր շատ մը ներկաներու համար այս վերջինէն նուագուած կտորը, յօրինուած՝ Սայեաթ Նովայի մէկ երգին թեմայով. սրահին մէջ ներկայ երաժիշտն ալ բեմ հրաւիրուեցաւ Սէրգէյ Մարգարեանի հետ բաժնելու համար ծափերը:

«Կայծ – Նոր Սերունդ»ը որ մեկնարաններու ընտրութեամբ ու հրամցուած յայտագրով կրցած էր այսքան յաջող երեկոյթ մը իրականացնել, չհասկցանք թէ ի՛նչպէս այդքան անփոյթ գտնուած էր ներկայացումի հարցին մէջ: Փոքր ջանքով մը նախապէս պատրաստուելիք, յայտագիրը – թերթիկ մը օրինակ, թէ՛ պիտի կանխէր ստեղծուած չփոթը եւ թէ չնչին, սակայն կարեւոր արտայայտութիւնը պիտի ըլլար կազմակերպողներու յարգանքին՝ նախ, հանդէպ արուեստագէտները, ապա՝ ունկնդիրը հասարակութիւնը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Լուրեր Սասունի Ազատիոյ հայ գաղութէն

Սասունի Ազատիոյ հայ գաղութը իր երեք գլխաւոր կեդրոններով՝ Արեւելեան շրջան (Մուպարը, Տամմամ, Տահրան), Կեդրոնական շրջան (Ռիատ) եւ Արեւմտեան շրջան (Ճետտա) աշխոյժ ու ռատամճեան մասնակցութիւնը բերաւ Հայաստանի օգնութեան ճիգին, հակառակ իր փոքր թուին ու սահմանափակ միջոցներուն: Ազէտէն ետք որպէս անմիջական օգնութիւն մէկ բեռնատար կառքի ապրոդութեամբ հաղուստեղէն ղրկուեցաւ Արեւելեան շրջանէն դէպի Հայաստան՝ Քուէյթի ճամբով: Հայաստանի վերաշինութեան ի նպաստ եղած հանգանակութենէն գոյացաւ մօտ չորս հարիւր հազար ռիալ (670·000 ֆրանք), որ այժմ կը յատկացուի երկու գլխաւոր ծրագիրներու: Առաջինը՝ մասնակցութիւն կիրովականի մէջ մանուկներու արդիական հիւանդանոցի մը շինութեան, որուն ճեւնարկած է Լոնտոնի Aide - Armenia մարմինը, իսկ երկրորդը՝ մասնակցութիւն արուեստական անդամներ արտադրող գործարանի մը կառուցման, որուն բարոյական նախաձեռնութիւնը առած է Պելկրատի հերոս՝ Յարութիւն Լեւոնեան (ինքնին դատապարտուած չարժաթոռի) մասնակցութեամբ Լիբանանի ու Միջին – Արեւելքի կարգ մը գաղութներուն: Հոս պարտականութիւն կը սեպենք յիշել ոչ – հայ բարեկամներու անհատական արտաքուին մասնակցութիւնը այս հանգանակութեան, հակառակ իշխանութիւններու կատարեալ անտարբերութեան Հայաստանի:

***

Մուպարի (Սասունի Ազարիա) «Ա.Բ.Գ.» գպրոցը 1989–ի Յունիսին կը բոլորէ իր վեցերորդ տարին՝ 5 – 12 տարեկան քառնըհինգ աշակերտներով: Կամաւոր կերպով ուսուցման պատասխանատուութիւնը յանձն առած կիներու ճիգերուն չնորհիւ, ամէն Հինդշաբթի հայ մանուկները կը հաղորդուին հայ լեզուով, պատմութեամբ, կրօնքով ու արուեստներով: Դպրոցի հաստոյքը՝ աւելի քան՝ 3·000 ռիալ (մօտ 5·000 ֆրանք), այս տարի կը յատկացուի Հայաստանի վերաշինութեան ի նպաստ սասունահայ Ֆոնտին:

***

Մուպարի (Սասունի Ազարիայ Արեւելեան շրջան) «Լօրովիլյաժ» հանդիսութեանց սրահին մէջ, Ապրիլ 13–ին տեղի ունեցաւ նուագահանդէս մը նախաձեռնութեամբ տեղւոյն հայկական «Արարատ» նուագախումբին: Իր բացման խօսքով Դանիէլ Թիւֆէնքճեան բացատրեց թէ եկեղեցին ամէն բանէ առաջ դեղարուեստական բնոյթ ունի եւ կը ձգտի հայ երաժշտութեան կապով համախմբել դպրոցի անդամները եւ ձեռնարկի հաստոյքով յաւելեալ գումար մը ապահովել Հայաստանի վերաշինութեան ի նպաստ Սասունահայ Ֆոնտին:

«Արարատ» նուագախումբը՝ Յարութ Տէր – Դաւիթեանի դեկավարութեամբ ու մինեռգներով, ամբողջ երեք ժամերու տեւողութեան, հարիւրի մօտ ներկաներուն ներկայացուց ազգային, քնարերգական ու հայրենասիրական երգերու ու պարեղանակներու շատ ճոխ յայտագիր մը: Ակներեւ էր ոչ – հայ ներկաներու դնահատանքն ու խանդավառութիւնը հայ երաժշտութեան նկատմամբ: Մեծ թիւով ուրիշներ փափաքած էին ներկայ ըլլալ բայց պարտադրաբար մերժուած՝ տեղի չդոյութեան պատճառաւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՎԱՆԱՁՈՐԻ «Երեւան» կազմակերպութեան «Շիրվանզադէ» թատերախումբը Սոֆիայէ, Փլովտիւէ եւ Պուրկազէ ետք Ռուսէի մէջ եւս ներկայացուցած է Յակոբ Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը: Դերակատարները եղած են Սարգիս Բրուտեան (Պաղտասար), Մարգրիտ Օհանեան (Անոյշ), Օհան Օհաննէսեան (Օզոէն), Գալուստ Տէմիրճեան (Կիպար), Վարդան Գասպարեան, Մաքսիմ Զիվիճրեան, Վահրամ Նշանեան, Անգինէ Մոմճրեան, Էլիզ Ենովքեան եւ Սրբուհի Գույումճեան:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր տաճարին մէջ Ապրիլ 7–ին գումարած իրենց ժողովին առթիւ, **Եկեղեցական Միութեան** յանձնախումբերը մէկացեալ յայտարարութիւն մը հրապարակած են: Անոնք իրենց յանձնառութիւնը կը վերահաստատեն ի խնդիր Ամերիկայի Հայոց Եկեղեցին վարչական միութեան. մէկ եկեղեցի, միացեալ առաջնորդութեամբ: Յանձնախումբերը յանձնառու եղած են ուղեգիծ մը պատրաստելու ներկայացնելու համար իրաւասու ընդհանուր ժողովներուն, յառաջիկայ տարի, Մայիսին: Որոշուած է նաեւ կազմել կեդրոնական յանձնախումբ մը միացեալ ճիգերով ոգեկոչելու համար Մեծ Եղեռնի 75–ամեակը, 1990–ին:

***

ՈՒԱՐԹԱՄՈՒՆԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցիին մշակութային կեդրոնին մէջ «Հայկական հարցին ներկայ հանգրուանը Ղարաբաղի եւ երկրաշարժի վերջին դէպքերուն լոյսին տակ» նիւթով ասուլիս մը տեղի ունեցած է: Պոսթընի «Թէքէեան» Մշակութային Միութեան կազմակերպած ասուլիսին մասնակցած է Ս. Յակոբ Եկեղեցին, Խաչեան – Կեդրոնական շրջանային Միութիւնը ու Ս. Փրկիչի Պատարագին Օժանդակը: Զորս երիտասարդ – ներու անդլերէնի (3) ու հայերէնի (1) ելոյթներէն յետոյ չուրջ ժամ մը յատկացուած է հարց – պատասխանի:

***

ՍԱՆ – ՏԻԿՈՑԻ «Մանուելիլ» համալսարանին մէջ հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած հաւաքոյթին իր մասնակցութիւնը բերած է Քալիֆորնիոյ կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեան: Ան, ելոյթ ունենալով, արտայայտուած է այն թուրք պաշտօնատարներուն եւ պատմաբան – ներուն դէմ, որոնք կը փորձեն նուազեցնել ջարդերու ահաւորութիւնը: Կառավարիչը իր խօսքը եզրափակած է ըսելով, թէ Հայ նահատակաց օրը պէտք է յոյսի օրի վերածուի. յոյս, որ աշխարհի տարածքին բոլոր ճնշուած ժողովուրդները պիտի կարենան գտնել իրենց ազատեաց երկիրը...:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՒՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՍԱՈՒՏԻ – ԱՐԱԲԻԱ. – Դանիէլ Թիւ–ֆէնքճեան 1500 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Պերճուհի Թերզեան 300 Ֆրանք:

ՏԻՍԻՆ. – Պր. Թորգոմ Փելիէքեան 100 Ֆրանք:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷյԼ – ՍԷՆ ԼՈՒ. — Նարդուհի Պապուշաենի *մահուան առթիւ, ՍԷՆ Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին եւ Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը* կը նուիրեն 500–ական Ֆրանք «Ծառաջ»ի բարգաւաճման:

ՇՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թաղէոսեան» մանուճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 16–էն ակսեալ սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մանուճիւղի դաշտահանդէսը կիրակի, Յունիս 25–ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ.

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Է.

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ
ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ

կը ներկայացնէ՝
ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Մայիս 21, կիրակի, ժամը 20·30–ին Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles — Paris 17e
M° COURCELLES

Մուտքը ազատ է:

–ԱՃՑԵԼՈՒԹԻՒՆ–

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մանուճիւղը, այցելութիւն մը կազմակերպած է Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը:

Այս առթիւ օթօքար մը վարձուած է:

Մեկնումը Մայիս 20, Շաբաթ օր, Մշակոյթի Տունէն ժամը 14–ին, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ:

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

«LES EDITEURS ARMENIENS»
participent au
9eme SALON DU LIVRE A PARIS
du 19 au 25 mai
PARC DES EXPOSITIONS
PORTE DE VERSAILLES
avec un stand spécial
« A R M E N I E »
Hall 7 — Niveau 3 — Stand H4
N° de téléphone sur stand : 40. 44. 05. 43

22 MAISONS D'EDITIONS ET EDITEURS ARMENIENS venus de différents pays

présenteront leurs publications relatives à l'Arménie

De nombreux auteurs seront présents sur le stand pour dédicacer leurs ouvrages.

FRANCE-CULTURE

Մայիս 18, ժամը 12·45–էն 13·30, Փանորամա յայտագրին կը մասնակցի՝
ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները (փոխան ծաղկեպսակի).– Օննիկ Տաւուտեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Յակոբ Տէմիրճի 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գըլըճեան 50 Ֆր., Պր. Յովհաննէս Աճէմեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Հայկ Աճէմեան 100 Ֆր., Այրի Տիկին Աճէմեան 100 Ֆր., Տիկին Նահիլեանի (ծնեալ՝ Նամարեան) յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Ժորէֆ Մխճեան 100 Ֆրանք, Պր. Գագա – պալեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ղազարեան 100 Ֆր., Տօքումեանի յիշատակին՝ Քէչիչեան ընտանիք 50 Ֆր., Տիկին Աշճեանի (ծնեալ՝ Կարապետեան) ամհուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մասիս Աւետեան 100 Ֆր., Աշճեան ընտանիք 500 Ֆր., Տիկին Ալիս Պուլկուրեան 50 Ֆր., Թադէոս Գիլինճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ղազարեան 100 Ֆր., Սուրբ Յարութեան տոնին առթիւ՝ Գուլումեան ընտանիք՝ 100 Ֆրանք:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Մայիս 14, Հոգեպալսեան տօնին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Թաղիս իննըկէսլոյ ի հանգիստ:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին դպրաց դասի կողմէ, ղեկավարութեամբ Սահակեան Սարկաւագ Պօղոսեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ժան Քէչեան 750 Ֆր., Պր. Տրդատ Տէր – Պօղոսեան 500, Պր. Մանուկ Կիւլզադարեան 500, Տէր եւ Տիկին Մաշոյեան 100, Պր. Փիէր Ազնուկեան 500, Պր. Թէրզիպաշեան 100, Պր. Եղիազարեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէօքմէճեան 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեան 600, Տիկին Անահիտ Տէմիրճեան 50, Պր. Ալպէր Գալուճեան 100, Պր. Ճամուճեան 100, Տիկին Վարպետեան 200, Տիկին Ովաննա Գալուստեան 100, Տիկին Գ. Աբրիմեան 50, Տէր եւ Տիկին Նէրէչեան 50, Տէր եւ Տիկին Էրվէ Էքիզեան 150, Այրի Տիկին Սիրանույշ Սամուէլեան 100, Զաբուրեան ընտանիք 200, Պր. Անէնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիրանեան 100, Քիւնոսեան 100, Պր. Վարուժան Պօղոսեան 1300 Ֆր., Մաշոեան, Տիկին Տէօքմէճեան, Տիկին Գարագաշեան 100–ական, Տիկին Մարկրիտա Հէքիմեան 200, Տիկին Զապէլ Գասապարեան 50, Պր. Աւօ Մարգարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ենովք Կրկորեան 200, Պր. Քէչէեան 100, Տիկին Սոբա 200, Պր. Յովսէփեան (Պանաղ), Տիկին Բերուզ Տէր – Մարգարեան, Պր. Ագէմեան, Տիկին Ազատ Ճըլըզեան 100–ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պուշեան 250, Տիկին Տէօքմէճեան 100, Տիկին Գամպուրեան 100, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Մանուկեան 1000, Տիկին Ագնէս Պետրոսեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

L'U. C. F. A. F. et la J. A. F. présentent
AU PROFIT DE L'OPERATION «FAISONS REVIVRE UN VILLAGE D'ARMENIE»

CHÉNAVAN

L'ENSEMBLE NATIONAL DE MUSIQUE ET DE CHANTS TRADITIONNELS DE LENINAKAN

sous la direction de Antranig NERCESSIAN et Djivan KHATCHADOURIAN
30 Artistes
— CONCERTS DE SOLIDARITE —

PARIS Dimanche 21 Mai à 16h30	Sous le haut patronage de M. **JACQUES CHIRAC** — Maire de Paris Présentation par GEORGES GARVARENTZ SALLE GAVEAU- 45, rue La Boétie — Billets : 150-120-100-80-60 Frs.
ISSY-LES-MOULINEAUX Samedi 20 Mai à 20h30	Sous le haut patronage de M. **André SANTINI** - Maire d'Issy-les-Mlnx Présentation par Henri VERNEUIL PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES - **Salle Berlioz** Billets: 100 Frs. (enfants 60 Frs.)
ALFORTVILLE Jeudi 25 Mai à 20h45	Sous le haut patronage de M .**René ROUQUET** - Maire d'Alfortville Présentation par Georges GARVARENTZ SALLE DES FETES — Billets : 100 Frs. (enfants 60 Frs.)
VITRY SUR SEINE Lundi 5 Juin à 20h45	Sous le haut patronage de M. **Paul MERCIECA** - Maire de Vitry THEATRE JEAN VILAR (Avenue Youri Gagarine) Billets : 100 Frs. (enfants 60 frs.)
LYON Vendredi 26 Mai à 20h30	Sous la présidence d'honneur de M. **Michel NOIR** - Maire de Lyon SALLE DE LA BOURSE DU TRAVAIL
MARSEILLE Samedi 27 Mai à 20h30	PALAIS DES CONGRES
VALENCE Dimanche 4 Juin à 15h30	THEATRE «LE RHONE» à Bourg-lès-Valence Avec la participation de S.O.S. - ARMENIE VALENCE

INFOS — RESERVATIONS :
PARIS: 42. 08. 76. 49 — Points de vente habituels
Et dans chaque Centre U.C.F.A.F. - J.A.F.

Le Comité des JEUNES de l'U.G.A.B. vous convie
au

CARNAVAL DE L'UGAB-JEUNES

Le SAMEDI 20 MAI à partir de 22 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Disc-Jockey professionnel
★ COTILLONS ★
★ COCKTAILS DETONNANTS ★

l'UGAB-JEUNES : La garantie d'une soirée réussie.

PARTICIPATION AUX FRAIS : Membre 60 Frs. Non membre 80 Frs.
Tenue de fête conseillée

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

LES VENDREDIS DE LA QUATRA
SALLE GAVEAU - SAISON 88/89

Vendredi 19 mai à 20 heures 30

CYCLE HOMMAGE A UN COMPOSITEUR

I

ARNO BABADJANIAN
(1921 - 1983)
Sonate pour violon et piano
ANNIE JODRY
RAFFI PETROSSIAN

TRIO QUATRA
RAFFI PETROSSIAN
ANNIE JODRY
CHARLES RENEAU

II

A. KHUDOYAN
Sonate pour violoncelle seul
CHARLES RENEAU

E. GRIEG
Sonate pour violoncelle et piano
CHARLES RENEAU
RAFFI PETROSSIAN

Prix des places : 150 - 120 - 80 Frs. Etudiants, C. V. 50 Frs.

Siège Quatra : 3, rue des Sts. Pères, Paris (VI°) — 42. 60. 74. 78
Salle Gaveau : 45, rue La Boétie, Paris (VIII°) — 45. 63. 20. 30

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 17
MERCREDI
17 MAI
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.013 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.013

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՐԲԱՉՈՎ ՓԵՓԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՅՑԵՐԸ ԽԱՆԴԱՐԵՑԻՆ
ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

30 տարուան քէնը վերջ կը դնէր այս այցելութեամբ, որ պատմական էր կըրկնակ պատճառներով: Նախ, համայնավար երկու մեծագոյն պետութիւնները որոշած էին հաշտուիլ եւ Կորբաչով պիտի նուիրագործէր այդ հաշտութիւնը, բայց ուանողները այնպէս անօրինեցին, որ իշխանութիւնները ստիպուին ոչ միայն չորս անգամ փոխել Կորբաչովի ուղեգիծը, այլեւ ջնջել կամ փոխել նախատեսած կարգ մը արարողութիւններ:

250 հազար ուսանող փողոցն է տեւական կերպով, մինչ դիմաւոր հրապարակին՝ Թիան Անմէնի վրայ 2300 ուսանող ներն ալ հացադուլի դիմած են: Հրապարակին վրայ տեղի ունենալիք հանդիսութիւնները ջնջուեցան: «Հակայ ցոյցերը» կը դրեն թերթերը, մինչ Չինաստանի պէս երկրի մը համար 250 հազար հոգին մեղմ Սփիւռքի հայկական ցոյցի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Ամէն պարագայի մէջ, այն վայրկեանէն, որ Կորբաչով ոտքը դրած է չինական հողին վրայ, դէմ - յանդիման գտնուած է տակնուվրայ եղած յայտագրի մը: Ի վերջոյ սակայն, 85-ամեայ Տէնկ Ցիաւփինկ եւ Կորբաչով կը յայտարարէին թէ Չինաստան ու Սորհրդային Միութիւն վճռած են բոլոր նախանձ զարձնել իրենց յարաբերութիւնները: Ուսանողները, սակայն, մեծ յոյսեր դրած են Կորբաչովի վրայ, պարզապէս ժողովրդավարութիւն կը պահանջեն: Կը հաւատան Կլասնոստի եւ կ'ուզեն որ Չինաստանի մէջ ալ Կորբաչով ներածէ իր Պերեստրոյկան: Հարցում մը կայ սակայն, իր տունը յաջողեցա՞ւ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԳԱՐԼՈՍ ՍԱՈՒԼ ՄԵՆԷՄ, ինչպէս կը պատուէր, Արժանթինի նախագահ ընտրուեցաւ քաւական լայն մեծամասնութեամբ մը, ընդդէմ արմատական կուսակցութեան (այժմու նախագահ Ալֆոնսինի կուսակցութիւնը) թեկնածուին: Փերոնականներու այս յաղթանակը հետեւանք է մանաւանդ երկրին տնտեսական աղէտալի վիճակին, զոր Ալֆոնսին չկրցաւ բարելաւել: 58 տարեկան, նոր նախագահը, որ պաշտօնին դլուխը կ'անցնի Դեկտեմբերին, պարտի, մինչ այդ, քաղաքական եւ տնտեսական ծրագիր մը ներկայացնել: Արդարեւ, ցարդ, չատ անորոշ է իր ծրագիրը: Մագումով սուրիացի, ծնած է Արժանթին եւ կաթոլիկ դարձած: Թէեւ մահմետական աղանդութիւն կնքած է Զուլեմայի հետ (որմէ չորս մը բաժնուած է, ապա՝ հաշտուած) քանի Սահմանադրութեամբ նախագահը պարտի կաթողիկէ ըլլալ: Արժանթինի մէջ, ներկայիս դրամահոսութիւնը 1500%-ի հասած է, արտաքին պարտքն ալ քանի մը տասնեակ միլիառ տոլարի: Բոլորին համակրանքը չի վայելեր եւ չատ են անոնք, որոնք կը ձաղկեն որոշում տալու իր անկարողութիւնը, պահեստաշրջութիւնը եւայլն, եւայլն: Կը մնայ իրեն գործով ցոյց տալ թէ կը սքանչելի եւ մանաւանդ փրկել երկրին տնտեսութիւնը:

ՆԱՒԱՊԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Հոգեզալուստի իր ուանդական ուխտագնացութեան ընթացքին - Սոլիւթրէի ժայռը - յայտարարեց թէ մամուլի ասուլիս մը պիտի տայ Հինդշաբթի, արտաքին քաղաքականութեան շուրջ: Ինչպէս ամէն անգամ խօսելու իր մտերիմներուն եւ լրագրողներուն հետ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՏԱԽՈՐ՝ Ն. Իվանով խնդրոյ առարկայ ըրած է հրապարակաւ պահպանողականներու պարագլուխը՝ Լիկաչովով կազմակերպութեան մեծ խնդրի

(Շար·ը Դ· էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁՈՐՍ ՆՈՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՆ ԵՆ

ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ, ԳԱԼԻՆԱ ՍՏԱՐՈՎՈՅՏՈՎԱ ԵՒ ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ինչպէս գրած էինք, Մայիս 14-ին տեղի կ'ունենային Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի վերջին ընտրութիւնները այն ընտրաշրջաններուն մէջ, ուր կարելի չէր եղած, յետ թեկնածուի, ձայներու մեծամասնութիւն ձեռք ձգել: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, Ապրիլ 22-ի «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթը կուտար հետեւեալ ցանկը, մնացած չորս շրջաններու համար·-

Էջմիածնի թիւ 416 ազգային տերիտորիալ ընտրական օկրուգ - Էջմիածնի շրջանի «Լենին» սովխոզի գլխավար՝ Ռաֆիկ Բադալեան եւ դրող՝ Սերօ Խանզադեան:

Երեւանի սովետական շրջանի թիւ 393 ազգային տերիտորիալ ընտրական օկրուգ· Մշակոյթի հայկական Փոնտի նախարար՝ Վարդգէս Պետրոսեան, «Ողնի» Երգիծական պարբերաթերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Արամայիս Սահակեան, Սորհրդային Գիտութեանց Ակադեմիայի ազգագրութեան հիմնարկի ասող գիտաշխատող՝ Գալինա Ստարովոյտովա, Սորհրդային Արհեստակցական Միութիւններու մարզական ընկերութեան Լենինականի խորհուրդի նախագահ՝ Եուրի Վարդանեան, «Երեկոյեան Երեւան» թերթի խմբագիր՝ Կարէն (Կամօ) Վարդանեան:

Երեւանի Զէյթունի շրջանի թիւ 394 ազգային տերիտորիալ ընտրական օկրուգ· Երեւանի թիւ 3 տպարանի բանուոր՝ Էդիկ Գրիգորեան, բանաստեղծուհի՝ Սիլվա Կապուտիկեան, (ՄՄԲ·- «Յառաջ»ի, որ քանի մը օր յետոյ քաշած էր իր թեկնածութիւնը), «Սովետական Գրող» հրատարակչութեան գլխաւոր խմբագրի տեղակալ՝ Արմէն Յովհաննիսեան, «Վերածնուած Հայաստան» ամսագրի գլխաւոր խմբագրի տեղակալ՝ Կարէն Սիմոնեան:

Երեւանի սովետական շրջանի թիւ 734 տերիտորիալ ընտրական օկրուգ· Տնտեսութեան եւ ծրագրաւորման հիմնարկի տնօրէնի պաշտօնակատար՝ Միհրան Գէորգեան, «Հայ - կազ» արդիւնաբերութեան գլխաւոր տնօրէն՝ Գէորգի Թաթարեան, Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի թղթակից անդամ՝ Ալեք - սանդր Միքայէլեան, «Գ· Սունդուկեան», թատրոնի դերասան՝ Սօս Սարգսեան, Մարքսիզմ - Լենինիզմի հիմնարկի հայկական մասնաճիւղի տնօրէն՝ Հրաչիկ Սիմոնեան:

Թէեւ, դեռ երեքշաբթի օր (Մայիս 16) վերջնական արդիւնքները չէին հաղորդուած Երեւան իսկ, մեզի յայտնեցին թէ ընտրուած են·-

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ
ԳԱԼԻՆԱ ՍՏԱՐՈՎՈՅՏՈՎԱ
ԿԱՐԷՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ
ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ընտրութիւններ տեղի կ'ունենային ընդհանուր ձեւով 198 ընտրաշրջաններու մէջ: Ըստ առաջին արդիւնքներուն, ամէն տեղ, Պերեստրոյկայի կողմնակիցներն են, որոնք ընտրուած են եւ դանդուածային ձեւով: Մնաց որ, Մարտ 26-ի արդիւնքները բաւական դաստիարակիչ եղած էին պահպանողականներուն եւ հակակական մեքենային թեկնածուներուն համար, որպէսզի իրենք իսկ նախընտրեն քաշուիլ: Լենինգրադի հարցաքննիչ դատաւորը՝ Իվանով որ բացէ ի բաց ամբաստանած էր Լիկաչովը (տես՝ քիչ անդին) ընտրուած է ձայներու 60%-ով 28 թեկնածուներու մէջ:

Նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդը իր առաջին նիստը կը գումարէ Մայիս 25-ին:

***

Քաղաքական Բիւրոյի յանձնախումբը, որու պաշտօնն է վերաքննել Հայաստանի վերաշինութեան աշխատանքները, դիմած է Սորհրդային Միութեան արդարադատութեան, որպէսզի պատժական քննութիւն մը բանայ վերաշինութեան աշխատանքներու մէջ նկատուած թերացումներուն մասին: Հոն կը տիրեն «տակաւ կարդապահութիւն մը, վարչարարութիւն եւ անպատասխանատուութիւն»: ԹԱՍՍ կ'աւելցնէ թէ երկրաշարժը պէտք է «լուրջ դասի» ծառայէր:

***

Շաբաթ օր, ազդամիջեան ծանր միջադէպեր պատահած են Ղարաբաղի հիւսիսը՝ Մարտակերտ՝ 300 Հայերու եւ Ազերիներու մղձեւ: Հինդ հոգի - երկու ազգերէն - վիրաւորուած են:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱԿԱԹԱՏՈՒԹԻՒՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՅԻՍ 11)

Վ· ՂԱՐԱԲԱՂԻ
ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ (*)

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ· - ՄԱՅԻՍ 9·-

Վեռնային Ղարաբաղի տարածքի վրայ Յունուար - Ապրիլ շրջանին հաստատուած յարաբերական հանդարտ մթնոլորտը կրկին փոխարինուեցաւ լարուածութեամբ: Վերջին օրերս յաճախակի զարձած են ազգամիջեան կռիւները, հայ եւ ադրբեջանցի բնակչութեան կողմէ փոխադարձ վիրաւորանքներու եւ սպառնալիքներու դէպքերը, այն փաստերը, երբ ճամբաներուն վրայ քարեր նետուած են Ադրբեջանէն կամ Հայաստանէն մեկնող մարդատար կառքերու ու հանրակառքերու վրայ: Այսպէս Մայիս 5-ին, Ստեփանակերտի արուարձան՝ Կիրկիջան աւանի մօտ երեք Հայեր ծեծկռտուքի մէջ մտան են Ադրբեջանցիներու հետ, որու հետեւանքով կռիւը ծաւալ առած է եւ մասնակցած են չուրջ 200 հոգի: Քաղաքացւոր - քը եւ ներքին ապահովութեան ուժերը վերահաստատած են կարգուկանոնը, սակայն մինչ այդ վիրաւորուած են երեք քաղաքացի եւ չորս պինուոր: Վնաս կրած երեք կառք եւ մէկ մոթօ: Մայիս 6-ին, անցնող «Ժիդուլիչն» նետուած քարերով փշրուած են Երեւան - Մարտունի երթուղիի միջքաղաքային «Իկարուս»ի ապակիները: Այդ մարդատար կառքի ադրբեջանցի վարորդին եւ երկու ուղեւորներու դէմ հուլիգանական քրէական գործ է յարուցուած: Այդ նոյն օրը անծանօթներ Շուշիի շրջանը վնասած են կապի բազմանգք էլեկտրաթելը: Լեռնային Ղարաբաղի որոշ բնակավայրերու մէջ ազգամիջեան երկպառակութեան այս եւ նման դրսեւորումներ տեղի կ'ունենան Ստեփանակերտ եւ մասամբ շրջկեդրոնները չարունակուղ գործադուլի պայմաններուն մէջ: Ստեփանակերտի ձեռնարկութեանց եւ հիմնարկներուն մէջ թոյլ չի տրուիր որ աշխատին ադրբեջանցի բանուորներն ու ծառայողները, իսկ Հայերը կը վախնան աշխատիլ՝ Շուշի: Ղարաբաղ աշխատանքը կը չարունակուի միայն կենսական ձեռնարկութեանց մէջ: Շուշիի շրջանը հիմնական դեռնի վրայ աշխատանքը բնականոն է: Ցառուկ կառավարման Կոմիտէն բոլոր միջոցները ձեռք առած է բնակչութեան պարենաւորումը ապահովելու համար:

Գործադուլներու գլխաւոր պատճառը, ըստ մասնակցողներու յայտարարութեան, ադրբեջանական դիւղերու մէջ արդիւնաբերական եւ սոցիալ - կենցաղային նիւթերու արագացած չինարարութիւնն է, այնինչ մարզի հայկական բնակավայրերը նոյնը չի կատարուիր: Իսկ իրականութեան մէջ, համաձայն 1989-ի Ցրացրի, Լղիմ-ի մէջ չինարարութեան ծաւալը 96 միլիոն ռուբլի է, այդ թիւի մէջ ադրբեջանական բնակավայրերը՝ 4 միլիոն ռուբլի, Ցառուկ Կառավարման Կոմիտէն կուսակցական եւ խորհրդային մարմիններու պեկավարներու հետ համատեղ կը վերանային արտադրագրային կառուցումներու ցուցակը: Կիրքերը լարած են նաեւ տեղեկատուութեան տեղական եւ հանրապետական միջոցներու կարգ մը յայտարարութիւնները, ի մասնաւորի ինքնավար մարզի իբր թէ կատարուող «ադրբեջանացման» մասին: Հայկական կողմը կ'առարկէ որ այդ ընթացքի հետեւանքով ժողովրդագրական կրավիճակը կը փոխուի Ադրբեջանի ի չահ: Գաղթականներու հարցը կը մնայ որպէս բնակչութեան դրգռման ալ աւելի սուր աղբիւրը: Ստեփանակերտ գաղթականներու քանակը կը հասնի տեղարնակներու թիւին 20 տոկոսին, իսկ ամբողջութեամբ առած մարզի մէջ՝ 10 տոկոսին: Լղիմ-ի Հայ բնակչութեան զգալի մասը անվըստահութիւն կը յայտնէ Ցառուկ Կառավարման Կոմիտէի նկատմամբ, կը պահանջէ վերականդնել իշխանութեան մարզային մարմինները, ինչպէս նաեւ Լղիմ-ը դուրս հանել ադրբեջանական ենթակայութենէն: Այդ մասին կայ նաեւ բաց նամակ մը Մ· Ս· Կորբաչովի, զոր ստորագրած են կուսակցութեան քաղկոմի եւ շրջանային կոմիտէներու առաջին քարտուղարները, քաղշրջգործկոմներու նախագահները - բացի Շուշիի - եւ Լղիմ-էն ժողովրդական երեսփոխաններու մէկ մասը: Դիմումը հրատարակուած է «Սորհրդային Ղարաբաղ» թերթի մէջ:

Երբ կացութիւնը սկսած է աւելի լարուիլ, անոնք նաեւ ստորագրած են Լեռնային Ղարաբաղի աշխատաւորութեան ուղղուած դիմում մը, ուր կոչ կ'ըլլայ բնակչութեան զսպուածութիւն եւ հանդարտութիւն ցոյց տալ, կը չեշտեն որ միայն խաղաղ ուղիներու որոնումը, համբերութիւնն ու խոհեմութիւնը «կրնան յանգիլ մեր ժողովուրդի իղձերու իրականացման»: Հակօրինական ամէն մէկ արարք կրնայ անդարմանելի վնաս հասցնել մեր երախաներու, հարազատներուն եւ մերձաւորներու կեանքին ու առողջութեան, կ'ըսուի դիմումին մէջ: Սակայն աւելի ու աւելի բարձր կը հնչէ նաեւ անորոշ ժամկէտով գործադուլը չարունակելու, այն «քաղաքացիական անհնազանդութեան արշաւը» վերածելու ձայները:

Ուշադրութեան առնելով այն իրողութիւնը, որ մարզի Հայ բնակչութեան մեծամասնութեան մօտ կը պահպանուի բարեածութիւնը, եւ ադրբեջանցի բնակչութիւնը նաեւ դրգռուած է, Լղիմ-ի Ցառուկ Կառավարման Կոմիտէն եւ յատուկ շրջանի գինուորական պաշարման վիճակի դեկավարութիւնը վճռական միջոցներ ձեռք առած են հանրային կարգի պահպանումը ամրապնդելու, ազգամիջեան երկպառակութեան հողի վրայ ընդհարումները վանելու եւ խափանելու, քաղաքացիներու ապահովութիւնը երաշխաւորելու նպատակով: Այդ միջոցներու կարգին են՝ Ստեփանակերտի եւ յատուկ շրջանի կեդրոնները լուսարձելը երկարաձգել, ճամբաներու հսկողութիւնը զօրացնել, գինուորական ստորաբաժիններու միջոցով հայկական եւ ադրբեջանական բնակավայրերու սահմանակից հսկողութիւնը եւս զօրացնել: Ցառուկ շրջանի իրաւապահ մարմիններն ու ներքին զօրքերու անձնակազմը ամէն բան կ'ընեն մարդոց ապահովութիւնը պահպանելու համար: Ինչպէս ԹԱՍՍ-ի թղթակիցին հետ խօսած առեն ըսած է Ցառուկ Կառավարման Կոմիտէի նախագահ՝ Վոլսկի, երբ երախաներու, կիներու ու ծերունիներու կեանքը վտանգուած է, պետութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ: Այժմ սա առաւել կարեւոր խնդիր է: («Պրաւդա», Մայիս 10):

(*) Հակիրճ լուրեր տուած Էիւֆ Մայիս 12-ի մեր թիւով, աղբիւր ունենալով փրանսական եւ ամերիկեան օրաթերթեր, ինչ որ շփոթութեան մատնած էր մեզ ինչ կը վերաբերի Ստեփանակերտի արուարձանին, որ ԿԻՐԿԻՋԱՆ է (ոչ Եւնձրիստան, որ աւելի հեռու է Ստեփանակերտէն):

ՄԵՐ ՁԱԻ ՎԵՐՆԱԿԵԴՐՈՆԸ

Ի՞նչ կը գրէ սպիտակցի լրագրող մը, երբ ապէական չորսուկէս ամիս եռաք գրիչը կրկին ձեռք կ'առնէ: Աչհատիրքը անչուշտ: «Հարիւրաւոր երեխաների, ազգուրարեկամների, բոլոր, բոլոր Սպիտակցիների խելագար հայեացքներն ու աղերսագիրները»: 14 ժամ զպրոցի մը աւերակներուն տակ մնալէ եռաք փրկուած ուսուցչուհիի մը պատմածը, թէ «երեխաների օգնութեան հիչերը հիմը լսում էր մինչեւ երեկոյեան ժամը տասը, յետոյ աստիճանաբար հանգաս...»:

Ցաւին պատուհէն անդաժան է սակայն դառնութիւնը, չքսելու համար զայրոյթը. առիկա հիւսուած է քայլ առ քայլ, երկրաչարժի առաջին պահերէն մինչեւ ներկայի դարմանի հանգրուանը երկարող ծուռութիւններով:

«Զինուորականների անուրանալի օգնութեան մասին շատ է գրուել ու էլի կը գրուի: Սակայն ինձ հանգիստ չի տալիս այն, որ ամբողջ մի շարասիւն Սպիտակի Օրջոնիկիձէի պողոտայում ճանապարհի մէջտեղը կանգնած, մեքենաների շարժիչները գործի գցած (ցուրտ էր)՝ դեռ հրամանի էին սպասում, թէ ինչ պիտի անել (գուցէ տեղանքը դեռ նշդուած չէր): Ու ակամայ մտաբերեցի, որ Փետրուարի 28–ին Սումգայիթում նրանք նոյնպէս հրամանի էին սպասում»:

Տպաւորութիւններու, անդրադարձներու խճանկարը տեղական պատկերներու քով կը զետեղէ արտաքինէն թէ լրագրուածը: Ռոբերտ Մաթոսեան, սպիտակցի այս լրագրողը «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթին Ապրիլ 21–ի թիւին մէջ «Սպիտակ ... մեր ողբ ու ցաւի էպիկենտրոն» խորագրուած իր յօդուածին մէջ կը յիչէ արեւմուտքցի օժանդակողներու աչխատանքը ու կը գրէ. – Դրպռոցական նստարանից սկսած մեր սերընդին այնպէս էին սրսկել որ կապիտալիստին ու նրա շահագործող տեխնիկան որպէս սեւ ու մոխրագոյն մի հրէշաւոր կենդանի էինք պատկերացնում: Պարզւում է որ այդ «ոչ հումանիստները» ամենայն նրբութեամբ մարդու մասին աւելի են մտածել, քան մենք, որ մի ժամանակ կեանքում եանք «մարդը ամենաթանկ կապիտալն է» լոզունգներով»:

Երկրաչարժը առիթ մը եղաւ որ արտաքին աչխարհը լաւագոյնս ճանչնայ Հայաստան կոչուած երկիրը. ճանչնայ, հիանայ, սակայն նաեւ պարմանայ: Հիանայ՝ անոր ժողովուրդին ապրելու վճռակամութեան, երախտապիտութեան, զարմանայ՝ այդ հիանալի ժողովուրդը ղեկավարող լայնատարած անփութութեան, կամայականութիւններու եւ անհասկնալի դեռ շատ ու շատ բաներու դէմ:

Այս անփութութիւնը որուն ընկերացած է նաեւ վարչարարութիւնը, այսօր եւս «այնպիսի տպաւորութիւն են թողնում, որ շատ դեսպանատներից զանգահարում են, տարակուսանք յայտնում, թէ կարո՞ղ է մենք խուսափում եանք իրենց օգնութիւնից»: *Այս արտայայտութիւնը յօդուածագիրը կը մէջբերէ հանրապետութեան նոր նախագահին Սպիտակի մէջ կայացած ճեպաժողովին արտասանած խօսքերէն. Ռ. Մաթոսեան կը շարունակը.* – «Նա կոնկրետ օրինակներ բերեց, որ այսինչ գրութիւնը այսինչ աչխատակցի դարակում էր պառկել, միւսը՝ այսինչի»:

Կատարուած օժանդակութեան մասին ուշագրաւ եւ արդարացի հաստատում մըն ալ կը կատարէ յօդուածագիրը. – «այս օգնութեան մասին այնիսկ է ռատիոյով եւ հեռուստատեսութեամբ խօսուել, որ կողմնակի մարդկանց թուում է, թէ՝ այս ինչ լաւ է, երկրաչարժի գօտում ամէն ինչ հրաչալի է, կեանքն ուրախ է ու զուարթ: Մի տեսակ ինքնահանգստացման հոլովոյթ է տեղի ունենում, մինչդեռ տագնապել է պէտք, ահազանգել է պէտք»:

Այո՛, ահազանգել, յատկապէս մարդոց համար, որոնք զժուար կը տապնապին. ահազանգել՝ այնպէս, որ խորտակուին խլութեան բոլոր պատերը. ահազանգել՝ այնքան, որ չէք մը ղրկելով կամ ժողով ընելով իրենց պարտականութիւնը կատարած մարդու մեր հանդիսաը խռովի՛ վերջապէս, երբ անհրաժեչտ իսկ եղած չէ տակաւին հոն:

«Այսօր Բաղաքում արդէն հազարաւոր Սպիտակցիներ են ապրում: Փայտով ու երկաթով հարուստ մեր անծայրածիր երկրի համար տնակացարանն ի՞նչ է որ չեմք կարողանում ապահովել: Երջանը 10 հազար տնակի կարիք ունի, ստացուել է բնդամէնը հազարը»:

Ահա՛ թէ ի՛նչն է անհրաժեչտ: Աղէտահար վերապրողը մեծով ու պզտիկով Հայաստանի ամբողջ մէկ ծողկու – նեց բնաչխարհն մերկ քարին վրայ կամ սենեկի մէջ: Երկրորդ ամեռ մը մեր դրան առջեւ է արդէն. վրաններու, վահաններու հիւթընկալութեան կարելի՞ է վստահիլ այնքան ծանր հարուած կրած զանգուածի մը կեանքը, համբերութիւնը, տոկալու կարողութիւնը, երկրորդ ամեռ մը եւս:

Հայաստանէն Սփիւռք մեր մամուլը լեցուն է օժանդակութեան «հպարտաւէթ» լուրերով. օր չանցնիր որ մչակութային, մարզական կամ այլ ձեռնարկներ տեղի չունենան ի նպաստ աղէտեալներուն: Հանգանակութիւններու արդիւնքը միլիոն տոլարներով, ֆրանքներով կը արուի: Ու այս բոլորը չեն կրցած արդիլել որ հոն, աղէտէն չորսուկէս ամիս եռաք լրագրող մը դրէ. – «Ախր սա (տնակները) մեր կեանքի, ապրելու, առ այժմ գոյութիւն բարշ տալու առաջին պայմանն է: Իտալիան հազարաւոր բիլօմեթրներ կտրեց, ջրով ու ցամաքով 205 տնակ բերեց: Արդէն տեղադրուել են, շուտով մարդիկ բնակարանամուտ կ'անեն: ... Իսկ մեր երկրաբանները ու սեյսմոլոգները դեռ բանավիճում են»: *Եւ զժբախտաբար, ո՛չ միայն անոնք...:*

Ռ. Մաթոսեան կացութեան առընչուած ամբողջ լեզին թափելէ եռաք, ուժը կը գտնէ յօդուածը թելադրող իր ընկերոջը դիմելու, ըսելու համար:

«Ես, ի հարկէ հասկանում եմ ֆո բոլոր մտահոգութիւնները, բայց նաեւ այն գիտեմ, որ մեր բաղաքին մե՛նք պիտի կեանք տանք, ուր էլ որ գնաս, նոյնիսկ եթէ կրասնոտարում գեղեցիկ տուն արդէն գնել ես, ինչպէս դու էիր ասում, միեւնոյն է, վերադառնալու ես: Վերադառնալու ես, որովհետեւ այս աւերակները այժմ աւելի են ձգում, քան երբեւէ: Վերադառնալու ես, որովհետեւ մեր հազարաւոր գոհերը մեզանից պահանջում են տէր կանգնել իրենց բաղաքին ու գերեզմաններին: Եւ վերջապէս միայն էեզ համար չէ, որ ծանր է: Ղեկավար ընկերներիցս մէկը խոստովանեց, որ երբ բրուում է, մահացածներն են կեանք խրնդրում, իսկ երբ արթնանում է՝ կենդանի մնացածները...»:

Ղեկավարի այս տիպարը արդեօք քանի՞ պէտք է բազմապատկել, որպէսզի բառարան թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին սպառումի ամէն բացը. որպէսզի անփութութեան, կամայականութեան, վարչարարութեան վոխարէն կենդանի մնացածներու կեանքի խնդրանքով լեցուած տպաւորն ու ահազանգը դառնան վարակիչ. թէ՛ ներսի, եւ թէ դուրսի համար:

Այլապէս, երկրաչարժին դառն մէկ հետեւանքն ալ, պիտի մնայ այն, որ առնուի՛ միայն արեւմուտք եւ Հայաստան դիրար լաւագոյնս ճանչցան, այլեւ Հայաստանի ժողովուրդը լաւագոյնս ճանչցաւ ինք զինքն ու Սփիւռքի իր եղբայրները...:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

Զորեքչաբթի, Ապրիլ 12–ին, երեկոյեան երբ զուրս հովախառն ու յորդառատ անձրեւը անխնայ կը ծեծէր ճամբան, մեկնեցանք Վարեգէն պէյլի Միլանօ, ներկայ ըլլալու Սիլվա Կապուտիկեանի ի պատիւ սարքուած հանդիպումին, Հայ Տան մէջ:

Ան հրաւիրուած էր Միլանոյի Ձիանների Պօզիօ Մչակութային Կեդրոնին կողմէ, բանաստեղծութեանց արտասանական եւ լոյթ մը ունենալու, Փալացցօ Սորմանիի Տէլ Կրեքեթթօ սրահին մէջ:

Ֆիլիքսթոկս չատ փոխուած էր ան, վերջին անգամ 1962 թուին, Պէյրութի մէջ հանդիպած էի իրեն, ի պատիւ իրեն տրուած հանդիսութեան մը ընթացքին: 60–ական թուականներուն, հայ գիրն ու գրականութիւնը սիրող երիտասարդներ էինք, Սիլվա Կապուտիկեանի եւ Յ. Շիրազի գործերը մեր վրայ խոր տպաւորութիւն թողուցած էին: Կը յիչեմ, իրենց ոգեւորութեամբ կ'արտասանէի Սիլվա Կապուտիկեանի «Ասաք իմ որդուն» քերթուածը, որ հայ բանաստեղծութեան դասական արժէքներէն մէկը կը նկատէի:

Բանեւեռթը տարիներ եռաք, այս անգամ Միլանոյի մէջ, զարձեալ պինք տեսնելու այս ուրախաւէթ պարագան յուզական բան մը ունէր իր մէջ:

Տարիներու մաչողական հեւքը զգալի էր իր խօսուն ու յստակաչարժ դէմքին վրայ: Սակայն պահած էր երիտասարդական նոյն կորովն ու եռանդը, հաղորդական նոյն տաք չունչը, մտերմական խօսակցութեանց նոյն ջերմութիւնը: Խորաթափանց աչքերը կ'արտայայտէին կորովի ու անմոհանչ նոյն կամքը: Հայ գիրի ու գրագիտութեան, ինչպէս նաեւ հայ իրականութեան այս չրջանն առաքելը տակաւին անսպառ ուժ ունէր իր մէջ, հաղորդելու ու հաղորդուելու հաւասարապէս, հայ հաւաքական կեանքին հետ ամէնուրեք:

Երբ մանչս Անդրանիկը մօտեցաւ իրեն ու խնդրեց մի քանի տող գրել «Բանաստեղծութիւններ եւ «Քարամանները դեռ քայլում են» Սիլվա Կապուտիկեանէն ուզեցած իր գոյդ հատորներուն մէջ, ան սիրով ընդառաչեց ու գրեց հետեւեալ տողերը. – «Սիրելի հայրենակցիս Անդրանիկ Պալեանին, ի յիչատակ մեր անբաւպատեզի հանդիպման, սիրով՝ Սիլվա Կապուտիկեան 12–4–1989 Միլանօ»: Ապա, հետաքրքրուեցաւ անոր համալսարանական ծրագիրներով, հաճոյքով լսեց արդուած բացատրութիւնները ու դառնալով ինծի, աւելցուց, «Անդրանիկը Հայաստանի տղոց կը նմանի»:

Մօտեցաւ իր վերջին չրջապտոյտին մասին Թալինէն մինչեւ Ռիգա, Լենինկրատ ու Մոսկուա, որու ընթացքին չիւմ հատատած էր այդ քաղաքներուն մէջ գտնուող հայ հաւաքական կեանքին հետ: Որքան անկեղծ չեչտ մը կար, զգացումներու եւ մտքի արտայայտութեանց նրբութիւն մը, երբ կը խօսէր այդ հատուածներու մասին: Քաղաքականութեանց ազդային նոր զարթօնքին մասին: Ցատակ կերպով կարելի էր զգալ Սիլվա Կապուտիկեանի ազգային մտահոգութիւններով բաբախուն սիրտը, ինչպէս նաեւ հայրենասիրական զգացումներու անսպառ ուժին տարողութիւնն ու մեծութիւնը, երբ կ'արտասանէր իր մէկ քերթուածը «Հայոց բարդին»:

Ան բացատրեց թէ այդ բանաստեղծութիւնը գրած էր Արցախի մէջ, Ստեփանակերտ գտնուած չրջանին:

«Ինչման մենակ բունում է ևս լեռան
ետին, մէն մի ձորում,
Ինչման հեռու իր մօր աչքից, այնման
բուռն է ուժը լարում,
Այնման աւել ճիւղը փռում, արմատները
խորն է խրում,
Ինչման կոծում, կռղն են ծեծում
շանթ ու աւձրեւ, ամպ ու մռայլ,
Այնման շանթին ճակատ տալիս,
կանաչում է շատ ու շռայլ,
Այնման յամառ ձգում է վեր, այնման
բարձր է Հայոց բարդին:
Ձգում է վեր, որ բարձրանայ, որ գլուխը
մի կերպ հասնի
Քար ու ժայռից ու երեւոյ, ու երեւոյ
երեւանին,
Ասի՛, նայիր, եղե՞լ եմ, կամ ու կը
լինե՞մ, ինչ էլ լինի.–

Արցախին՝ Մայր Հայրենիքին միանալու տենչը կայ այս տողերուն մէջ: Հարիւրենասիրական վսեմ զգացումներով առլցուն այս քերթուածը ինչ խոր զգացումով ու յուզումով արտասանեց այդ իրիկուն, համակելով բոլոր ներկաները:

Այնուհետեւ Սիլվա Կապուտիկեան խօսեցաւ Արցախեան Շարժումին մասին, վերլուծեց այդ չարժումին չափն ու բովանդակութիւնը:

Շեչտեց ժողովուրդին պահանջատիրական կամքին վեհութիւնն ու լրջութիւնը:

Այդ չարժումը կարծես իր մէջ կը խտացնէր Հայոց պատմութեան պանծալի էջերը, սխրագործութիւններն ու փառահեղ դրուագները, Աւարայրի ճակատամարտէն սկսեալ մինչեւ Բաղրամեանեան հարատութեան չրջանը, Անիի պարիսպներուն հերոսական պաչտպանութիւնը, անմոռանալի Փետայիներուն մղած անհաւասար պայքարը, հայ ժողովուրդի ազատագրութեան դատին ի նպաստ, հասնելով մինչեւ Սարդարապատի ճակատամարտին:

Պահ մը լուռ մնաց ան, ապա չարունակեց. սակայն անսպասելի մէկ ժամուն, տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 7–ի տարերային աղէտը, որուն անդրադարձը տակաւին չատ ծանր կը ճնչէ հայրենի ժողովուրդին վրայ, եւ որ խորապէս ցնցեց ու չմեցուց նաեւ հայրենի մտաւորականութիւնը:

Այդ խիստ ծանրակչիռ օրերուն Սիլվա Կապուտիկեան եւս ուրիչներու կարգադասած է արիւն տալու, աղէտեալներուն այդ ձեւով օգնելու դիտաւորութեամբ սակայն տեսնելով երիտասարդներու եռկար ու խիստ չարքերը որոնք փութացած էին նոյն նպատակին համար, հրաժարած է այդ միջոցէն, մտածելով որ առաւելապէս երիտասարդ ուժերուն ուսերուն կը ծանրանայ արիւն տալու պարտականութիւնը, իսկ մտաւորականութեան առջեւ նահեռթը պարտականութիւնը պէտք է լայ առաւելագոյն ուչադրութեամբ կորով ներչնչել ժողովուրդին, որովհետեւ այնքան պէտք ունէր ան այդ դժնդակ օրերուն: Մտաւորականութիւնը մեծ դեր ունէր կատարելիք այս իմաստով, ան ցոյց տուաւ ան:

Ու 1989–ի սեմին, Սիլվա Կապուտիկեան խորապէս ցնցուած, հոգեպէս ընկճուած, չատ խորհած է Նոր տարուան առիթով հայ ժողովուրդին պատգամ մը տալ զաղափարին չուրջ:

Սակայն ի՞նչ կարելի էր ըսել, ինչպէ՞ս կարելի էր մօտենալ ուչակորոյս ու զրնուած ժողովուրդին բարոյական կորովը բարձր պահելու համար:

Իր մտքը չարչրկող մտածումներուն յաճախանքէն կը ծնի հետեւեալ հիանալի զաղափարը, զոր յօդուածի մը միջոցով կը ներկայացնէ ժողովուրդին:

«Հայ ժողովուրդը կը թեւակոխէ իր երրորդ հազարամեակը»: Հիմնուելով այն տեսակէտին վրայ, որ այսքան քանդումներու, սահմռկեցուցիչ ու մահաբոյր աղէտներ հայրենի հողին վրայ պատահած են հազար տարին անգամ մը, ուրեմն այս վերջին աղէտէն եռաք մեր ժողովուրդը հայրենի հողին վրայ տակաւ ապրիլ երրորդ հազարամեակ մը: Այս նոր հազարամեակին, հայ ժողովուրդը իր ապրելու եւ յարատեւելու վճռակամութեան լոյսին տակ պիտի ունենայ ապագայի նոր հեռանկարներ ու արժանապատիւ նորանոր նուաճումներ: Պիտի բարգաւաճի ու չարունակէ կատարել իր դերը միջազգային պատմութեան հոլովոյթին մէջ:

Այս պատգամին միւս բանին, հայ ժողովուրդի զոյատեւման խորհրդանիչն անոր տոկունութեան եւ անընկճելի ոգիի մարմնացումը, նոր հազարամեակի սեմին:

Ապա անդրադարձաւ միջազգային օգնութեան կարեւորութեան:

Շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր անոնց, որոնց կարդին թող

ՀՈՒՐԵՐ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

● ՅԱՋՈՂ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց կ'արժէ ընդգծել այն կատարեալ յաջողութիւնը՝ որուն արժանացաւ, Ապրիլ 22–ի իրիկունը, ֆէյլի եկեղեցիին մէջ, Տէօնինի Մշակոյթի Տան կազմակերպած երեկոյթը, Նորվան Եպիսկոպոսի նախագահութեամբ: Հանդիսական մը՝ երգ եւ նուագ, նուիրուած Ադըրբէյճանի հայ գիւղերուն:

Ակեռանդը Սիրանոսեան պատրաստած էր միայն հայ յօրինողներու երկերէ կազմուած յայտադիր մը՝ զոր մեկնաբանեցին, յաջորդաբար, Յակոբ Պօյաճեան (դաշնակ), Յասմիկ Սիւրմէլեան եւ Սարգիս Մարզարեան (դաշնակ) եւ Անժէլ Թարպինեան – Սաժ (սոփրանօ մեներգիչ): Ու մանաւանդ՝ Ռոման քաղաքի Ֆրանսական նուագախումբը՝ որ, Պր. Սիրանոսեանի ղեկավարութեան տակ, զարմացուց ունկնդիրները հայ երաժշտութեան հետ իր ձեռք բերած մտերմութեամբ:

Կը կարծենք որ այս մակարդակի մշակութային ձեռնարկներ անհրաժեշտ են, ոչի քան երբեք, Ապրիլ 24–ի յայտարերու կողքին, ցոյց տալու համար Հայերու չամառ կենսունակութիւնը՝ ղէմ ջնջման իրարու յաջորդող դժբախտութիւններու:

***

● ՆԿԱՐՆԵՐ ԵՒ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

Յանթր Սէն – Թ'Իրէնէ սրահին մէջ, 3 փլա Կայթրէն, Լիոն, Ապրիլ 18–էն իվեր, հանրութեան առջեւ բաց է ցուցահանդէս մը՝ որ, նկարներով եւ գրութիւններով, կը ներկայացնէ հայ եկեղեցւոյ եւ հակիրճ կերպով հայ ժողովուրդին պատմութիւնը:

Հետաքրքրական ցուցահանդէս մը, օտարներու համար մանաւանդ, բայց Հայերն ալ շատ բան կրնան սորվիլ իրենց ազգին պատմութեան մասին այցելելով Յանթր Սէն – Թ'Իրէնէ:

Ցուցահանդէսը պիտի տեւէ մինչեւ Յունիս 13: Բաց է երեքշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 9·30–էն 12, 14–էն 18, եւ Հինգշաբթի եւ Շաբաթ՝ ժամը 11·30–էն 18:

***

● ԱՃՈՒՐԴ՝ Ի ՆՊԱՍՏ ԱՂԷՏԵԱԼ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Անցեալ չաբաթներուն, Լիոնցիները, հայ կամ օտար, լայնօրէն բերին իրենց աջակցութիւնը S.O.S. ARMENIE–ի եւ Կ. Խաչին, նուիրելով թէ դրամ, թէ պահպան ապրանքներ, երկրաշարժի աղէտեալներուն համար: Մեծ եղաւ ոչ – Հայերու համակամութիւնը: Մեզի ըսուեցաւ որ դրամական նուէրներու ուժգնութեան առընթեր Հարիւրը ոչ – Հայերու կողմէ եղած են:

Պէտք է ենթադրել որ Հայերը կը վայելեն որոշ համակրանք մը: Նոր ապացոյց մը աւոր՝ Ժան – Քլօտ Անաֆ քաղաքին ղէմաւոր գնահատող – գործակատարը (fոմիսէր – Փրիզէօր) յանձն առած է իր գործատեղիին մէջ ձրի ատուրդ մը կազմակերպել ի նպաստ Հայաստանի արկածեալ երախաներուն: Նախաձեռնութիւնը հայկական է բնականաբար, զոյն առանձնած է Տիկնանց Միութիւնը:

Ատուրդը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 20–ին Պրոթոյի սրահին մէջ: Այս առթիւ կազմակերպիչները կոչ կ'ուղղեն բոլոր անոնց՝ որոնք կրնան նուիրել զանազան առարկաներ՝ կարասի, գորգ, նկարչական երկեր, գոհարեղէն եւայլն:

Պիտի տպուի յուցապիրք մը՝ ուր պիտի նկարագրուի իւրաքանչիւր առարկայ եւ պիտի նշուի նուիրատուին անունը: Նուիրատուներէն կը խնդրուի անյապաղ յարաբերութեան մէջ մտնել Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան հետ, 40, Արմէնի փողոց, Լիոն:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԱՒԻՖԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, ապրիլեան ոգեկոչումներու չարքէն երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 20, Հինգշաբթի երեկոյ Լոնտոնի Օլտ Թիէթր դպրոցին մէջ: Դասախօսեց պատմաբան Քրիսթոֆըր Վոլքըր, նիւթ ունենալով պանթուրանիզմը, եղեռնէն մինչեւ ներկայ ժամանակները: Ցուցատախտակներու վրայ ներկայացուած փաստաթուղթեր ու նկարներ մեծ հետաքրքրութիւն առեղծեցին:

Ապրիլ 21, Ուրբաթ երեկոյ նորաստեղծ Հայ կեդրոնին մէջ խուռներամ բազմութիւն մը հետեւեցաւ այն ժապաւէնին, որ կը պատմէր արաբկիրցի հայ կնոջ մը կեանքը. ան փրկուելով ջարդէն, գաղթած էր Ամերիկա, ուրկէ 60 տարի ետք կը վերադառնար իր ծննդավայրը: Այդ վերադարձը պատճառ կ'ըլլար որ վերապրի անցեալի արհաւիրքը:

Շաբաթ, Ապրիլ 22–ի առաւօտուն համախմբում տեղի ունեցաւ Հայտ Փարքի մէջ, ուրկէ Եռապտղի դրօշներով ու Հ. Մ. Ը. Մ.–ի նուագախումբով թափօրը քալեց դէպի Անծանօթ Զինուորի հրապարակը: Հոն վերապրող մը՝ Յ. Այվազեան արձուիկի մը առաջնորդութեամբ ծաղկեպակը գետեղեց, ոգեկոչելով 1915–ի մէկուկէս միլիոն նահատակները: Ապա միաբերան երգուեցան «Ցառագ նահատակ» եւ «Սարդարապատ» երգերը:

Կիրակի, Ապրիլ 23–ի յետմիջօրէին տօքթ. Ռոստոմ Ստեփանեան խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան ճառախօսեց, անդրադառնալով Մեծ Եղեռնին, Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան ստեղծումին, Սումգայիթի սպանութիւններուն ու երկրաշարժի աղէտին: Աւարտին տեղի ունեցաւ ծառատունկի արարողութիւն մը, որուն ընթացքին 160 ծառ տնկուեցաւ: Այս արարողութիւնը կատարուեցաւ զազութին առաջնորդ Եղիշէ Արք. Կիպիրեանի եւ Շնորհք արեղայ Պաղտասարեանի ձեռամբ:

Մ. Զ.

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԱՂԷՏԻ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Անցեալ Ապրիլի 23–ին կիրակի օր, ժամը 15–ին Իսլ լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի Օրիթորիում սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսութիւն մը. Իսլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի աշակերտութեան խնդրանքով. կազմակերպութեամբ՝ Ուսուցչական կազմին ու Ծնողական Մարմնին:

Անցեալ տարուան Դեկտեմբեր 7–ի աղէտեալներուն եւ որբերուն ի նպաստ բազում երեկոյթներ ու հանդիսութիւններ կազմակերպուած էին ու տակաւին կը շարունակուին. սակայն այս պարագային ի մասնաւորի յուզիչ էր տեսնել Սփիւռքի հայ մանուկներու կեցուածքը. իրենց կրելիութիւններն ու օժանդակութիւնը բերել Մայր Հայրենիքի իրենց եղբայրներուն ու քոյրերուն:

Աւելի քան 250 հոգի հաւաքուած էին սրահը: Բացման խօսքը կատարեց հայերէն լեզուով յանուն ուսուցչական կազմին տիկին Արմինէ Գէորգեան որ ներկայացուց օրուան ոգին, աշակերտութեան տրամադրութիւնները ու ուսուցչական կազմի մտահոգութիւնները, հայ մանուկին Ապրիլեան Եղեռնի օրերուն ու Հայաստանի աղէտի պատճառաւ ստեղծուած կացութեան առջեւ պատրաստ ըլլալու եւ մանաւանդ դիտակցութիւնը ունենալու:

Տիկին Սոնիա Զիլեան յանուն ծնողական Մարմնի ֆրանսերէն լեզուով խօսք առաւ չեչտելով թէ հայ մայրերը միշտ վճռական պահերուն ունեցած են կարեւոր, անփոխարինելի դեր մը, ու պատրաստ են զայն չարունակելու այսօր:

Դպրոցի աւելի քան եօթանասուն աշակերտներէ բաղկացած մեծերու երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Օր. Հերմինէ Երիցեանի, չարունակաբար կատարեց չորս երգեր. դաշնամուրի ընկերակցութեամբ Օր. Անի Սմաճեանի, Փուր Թուա Արմէնի յուզիչ, Սարդարապատ՝ յաղթական, Հայրենիքիս հետ՝ հպարտ ու Հայր Մեր՝ թախանձոտ երգերը, արժանանալով ներկաներու երկար – երկար ծափերուն ու «ապրիք»ներուն:

Դպրոցի աշակերտներէն՝ Ռաֆֆի Պալեան, նոր, տարբեր ու ինքնուրոյն մեկնաբանութեամբ արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Մենք քիչ ենք, բայց Հայ ենք...» կտորը:

Իսլի եկեղեցւոյ երգչախումբի փոքրիկները ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սարկաւագ Եորկանճեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Օր. Անիի. մեղմ, ոսկուն ու վարպետ մեկնաբանութեամբ յաջորդաբար կատարեցին Եկու Գարուն, Գարուն Ա. եւ Արփա– Սեւան երգերը:

Աշակերտութեան պարախումբի Միջակ եւ Մեծ կարգերու խումբերը ղեկավարութեամբ՝ Օր. Միշլին Ալանեանի մասնաւոր պատրաստուած երկու պարերով արտայատեցին յուզում, ցաւ հանդէպ ապրիլեան զոհերուն եւ Հայաստանի աղէտեալներուն:

Սպահանդէսի երկրորդ բաժինը սկսաւ Փարիզի Հայութեան լաւ ծանօթ երգչուհի՝ Օր. Հերմինէ Երիցեանի ելոյթով. որ հայրենի դաշնակահար՝ Պր. Սէրգէյ Մարզարեանի ընկերակցութեամբ յաջորդաբար մեկնաբանեց Ղազարեանէն՝ Քոյր իմ Նազելի, Սերանկիւլեանէն՝ Լեռներ Հայրենի, Եկմալեանէն՝ Կիլիկիա եւ Կոմիտաս Վարդապետէն՝ Հայաստան: Ան իր հմայիչ ձայնով, երգերը ներկայացնելու ինքնուրոյն ոճով անդամ մը եւս գրաւեց հանդիսականները. քանի պատիւ կը բերէ հայ երգարուեստին ու հպարտութեամբ կը լեցնէ իր երգահանդէսներուն ներկայ ունկնդիրները:

Մայր Հայրենիքէն ժամանած տաղանդաւոր դաշնակահար Սէրգէյ Մարզարեան կատարողական իր բարձր արուեստով, հմայեց եւ խանդավառեց: Նուագեց Ս. Բախ Յանեանէն Վազարշապատի Պարն ու Էլէկիան ու Ա. Խաչատրեանէն Թոկատան:

Ապա Եղիշէ Զարենցէն Մահուան Տեսիլ արտասանութեամբ ելոյթ ունեցաւ Օր. Ռոզին Թաշճեան, որ յաջողած էր գեղեցիկ, չատ յարմար ու ճաշակաւոր երաժրշտական ընկերակցութիւն մը տալ:

Ամէն անդամ որ ելոյթ կ'ունենայ Պր. Ռազմիկ Աբրահամեան արտասանութեամբ մը. իսկապէս մասնաւոր փայլ ու արժէք կուտայ եւ հանդիսութեան եւ երկին: Քանի իր ճարտար տուեալներով, իր մխիթարական հոգիով ու բանաստեղծութեան հանդէպ ունեցած նուիրումով, կ'ապրի եւ ապրիլ կուտայ բոլոր անոնք որոնք պինք լսելու հաճոյքը կ'ունենան:

Փակման խօսքը արտասանեց Միւռեն Վարդապետ, որ նախ չնորհակալութիւն յայտնեց կազմակերպիչներուն ու ապա արուեստագէտներուն. իրենց սիրայօժար մասնակցութեան համար ու վերջացուց ըսելով. – «Այն ազգը որ Հայկի ու Արամի նման նահապետներ, Վարդանի ու Սասունցի Դաւիթի նման հերոսներ, Սահակի – Մեսրոպի նման հանճարներ ու Նարեկացի – Շնորհալիի նման տիտաններ ծնունդ կրցած է տալ, այդ ժողովուրդի չի վհատիր. այլ, կը ստեղծագործէ ու պայծառ ապագան կը ծրագրէ:

Այս հանդիսութեան առիթով հաւաքուեցաւ 15·000 Ֆրանք ի նպաստ աղէտի որբերուն:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Ապրիլ 15–ին, աւելի քան հազար հանդիսականներու ներկայութեամբ եղեռնի զոհերու յիշատակի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Հ.Մ.Ը.Մ.ի ղբօսակի արարողութենէն ու ամերիկեան ու հայկ. քայլերգներու կատարումէն ետք, խօսք առած է Հ.Յ.Դ. «Ահարոնեան» էմիլուէյի ներկայացուցիչ Եուրի Փուրնուպեան, որ մասնաւորապէս դատապարտած է քաղքենիացումի եւ տեղական բարքերու համակերպումի ապազգային երեւոյթները: Օրուան խօսքը փոխանցած է Վահէ Եադուպեան, արտայայտելով յատկապէս այն միտքը, որ Ղարհ. Հայաստանի ներկայ պայմանները պատճառ պէտք չէ ըլլան մոռնալու թուրք Պետութիւնը: Ցայտագրին դեղարուեստական բաժնին մէջ հանդէս եկած է Համազգայինի «Անոյշ» երգչախումբը: Դադարէն յետոյ, ներկաներուն հրամցուած է կենդանի պատկերներէ, տեսերիզէ, արտասանութիւններէ ու երգերէ բաղկացած յայտադիր մը:

***

ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԷՍԻ Եու. Սի. Էլ. Էյ համալսարանի «Տոնալդրի» չէնքի սրահին մէջ, աւելի քան 350 հայ եւ օտար ուսանողներու ու դասախօսներու ներկայութեամբ, Ապրիլ 15–ին, տեղի ունեցած է Հայերու ցեղասպանութեան նուիրուած միջազգային դիտաժողով մը: Համալսարանին Հայոց արդի պատմութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Բիւզըրտ Յովհաննիսեանի կազմակերպած սեմինարին մասնակցած են Գանատայէն, Ազսարիայէն, Ցունաստանէն ու Միացեալ Նահանգներու զանազան քաղաքներէն եկած դասախօսներ:

***

ՍԱՆԹԱ ԱՆԱՑԻ Հայութիւնը տեղւոյն «Ղուկասեան» սրահին մէջ ոգեկոչած է հայկ. ցեղասպանութիւնը, Ապրիլ 23–ին, աւելի քան 300 հանդիսականներու ներկայութեամբ: Հ.Ց.Դ. «Արմէն Գարօ» Կոմիտէէն Զեփիւռ Յովհաննիսեանի երեկոյթին բացումը կատարելէն ետք, զոհաշատրուած է զեղարուեստական յայտադիր: Օրուան բանախօսը՝ Լոս Անճելըսի Եու. Էս. Սի. համալսարանի քաղաքական գիտութեանց ամպիոնի վարիչ տոքթ. Հրայր Տէքմէճեան, իր հակիրճ խօսքին մէջ Հայութեան ներկայ կացութեան քաղաքական վերլուծումները ըրած է: Ձեռնարկին երկրորդ մասը չարունակուած է զեղարուեստական յայտադրով:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Հ. Ց. Դ. «Գարեգին Նժդեհ» Կոմիտէի կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 14–ին տեղի ունեցած է «Թրքական հոգեբանութիւնը հայկական ջարդերուն ընդմէջէն» խորագրեալ դասախօսական երեկոյթը: Երկու բանախօսներէն առաջինը՝ կարէն Եղրայրեան ծանրացած է յատկապէս հայ դատի առընչութեամբ տարուած աշխատանքներուն վրայ, իսկ երկրորդը՝ Ստեփան Աստուրեան թրքական հոգեբանութեան յատկանիշները դրսած է իբրեւ արդիւնք՝ այն բարդ փոխ – յարաբերութիւններուն, որոնց մէջ կ'ապրէր Օսմանեան կայսրութիւնը:

Պր· Ռոպէր Շահինեան եւ աղջիկը՝ Սոֆի,

Տէր եւ Տիկին Վազրիկ Շըտիկեան, զաւակներն ու թոռնիկը,

Այրի Տիկին Վերժին Մելիքեան,

Այրի Տիկին Աստղիկ Գոյտնեան,

Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ զաւակը՝ Ֆրանք,

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները,

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒՒԱՐԴ ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Աբուսեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 10–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հորեքշաբթի, Մայիս 17, ժամը 14–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի։–

Cimetière de Levallois-Perret
103, rue Baudin

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ծաղիկ կամ փոխան ծաղիկի նուէրներ՝

A R C
B.P. 394801 — 94800 Villejuif

— LYON —

SPECTACLE
ENSEMBLE DE DANSES
«BAREKAMOUTIOUN»
d'Erevan
... 40 Enfants et Adolescents d'ARMENIE ...
Dimanche 21 mai à 16 heures
sous la Présidence d'Honneur de Ch. AZNAVOUR
Bourse du Travail
Place Guichard — LYON
organisé
par la section de Lyon
de la Croix Bleue
Billets à l'entrée à partir de 15 heures.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏՈՒՆ
12–14, rue St.Bazile — 13001 Marseille

1976 — 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ — 1989

Մեծ Հաւաքոյթ

Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 13–ին Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ։

Գեղարուեստական բաժին։

Հայկական մթերոլորտ։

Ճաշագին 130 ֆրանք։

(Շար· Ա· էջէն)

մը մէջ իր մասնակցութեան համար։ Բայց, ինք եւ իր պաշտօնակիցը՝ Տելման Գղլեան իրենց կարգին ամբաստանուած են, Շաբաթ օր, Գերագոյն Մարհուրդի Պրեզիտիումին կողմէ, որպէս անձեր ոտնք «ծանրակշիռ չահագործումներ» կատարած են իրենց քննութեանց ընթացքին։ Երկու դատաւորներու ձեռքէն առնուած չէր Մայիս 4–ին ուրբեկ հարցին քննութիւնը։ Ապրիլի վերջաւորութենէն ի վեր արդէն, խորհրդային մամուլը փակ էր իրենց առջեւ եւ ընդհակառակն թերթերը հակայարձակման անցած էին, մերկաղրելով ղիրենք որ կոպիտ մեթոտներ կը գործադրեն իրենց հարցաքննութեանց ընթացքին։

***

ՓՈԽԱԴԱՐՁ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 52–ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 14–ի մրցումներու արդիւնքները հետեւեալներն են։–

Արարատ – Դինամօ Թ·	0 – 0
Ջերնոմորեց – Դինեպր	1 – 1
Դինամօ Կ· – Լոկոմոտիւ	1 – 0
Դինամօ Մն· – Ժալգիրիս	2 – 0
Տորպեդօ – Մետալիստ	1 – 0
Շախտեոր – Սպարտակ	0 – 1
Դինամօ Մ· – Պամիր	0 – 0

Այս խաղերէն հետք դասաւորման գլուխն է Սպարտակ 17 կէտով, իրեն կը յաջորդեն· – Դինամօ Կ· եւ Տորպեդօ Մ· 13–ական, Դինեպր եւ Ջերնոմորեց 12–ական, Մետալիստ եւ Արարատ՝ տասնական եւայլն, եւայլն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Անի Գասարճեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Հայկազ եւ Լենա Եարտըմեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տոքթ· եւ Տիկին Գէորգ եւ Ալին Փափազեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Միսաք Գասարճեան եւ ընտանիքը (Միացեալ – Նահանգներ), Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Գասարճեան եւ զաւակները (Միացեալ – Նահանգներ), ինչպէս նաեւ համայն սգակիրը պարագաները կը ծանուցանեն թէ կիրակի, Մայիս 21, առաւօտեան ժամը 11·30ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց սիրելի հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՍԱՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողնե – րէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գասարճեան հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըրած են։–

Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ, Փարիզի Հ·Բ·Ը·Մ·–ին եւ Ռ·Ա·Կ·–ի Ա· Զօպանեան ակումբին 1000–ական ֆրանք, Հայ Ազգատախնամին, Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանին, Դպրոցասէր Վարժարանին, «Յառաջ»ին, «Աչխարհ»ին եւ «Lettre de l'ADL»–ին 500–ական ֆրանք։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Տիկին Աբշալոյս Փօլատեան կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 21–ին, Ս· Թարգմանչաց Մայր եկեղեցին (Փրատօ) իր ամուսնոյն՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

մահուան Գ· տարելիցին ի յիշատակ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ալեքսան Նուրեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նշան եւ Շուշան Միքայէլեան 400 Ֆր· կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 400 Ֆրանք «Յառաջ»ին։

***

Նոյն տխուր առթիւ, Պր· Օննիկ Թորոսեան 200 Ֆր· կը նուիրէ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, 200 Ֆր· Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆր· «Յառաջ»ին։

***

Վահէ Հէքիմեան իր որբանոցի ընկեր՝ Ալեքսան Նուրեանի մահուան առթիւ ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ողբացեալին զաւակներուն եւ հարազատներուն եւ 500 Ֆր· կը նուիրէ իր սիրելի «Յառաջ»ին։

L'ECOLE ARMENIENNE NAREG
D'ENGHIEN-LES-BAINS ET DE SA REGION
vous invite cordialement à participer à sa

FETE DE FIN D'ANNEE

animée par ses élèves (de 5 à 18 ans)
le Dimanche 21 Mai à 15 heures
à la Maison de Retraite Arménienne de Montmorency
44-50, Avenue Charles de Gaulle
95160 Montmorency
entrée par l'Avenue du Rond Point
— Entrée gratuite —

Les parents de la vallée de Montmorency sont invités à envoyer leurs enfants à l'Ecole arménienne Nareg d'Enghien-les-Bains.
Scolarité gratuite.
Profitons de cette journée pour faire connaissance.
Renseignements Tél. : 34 12 84 45
39 95 31 46

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամուհիները, Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։
9, rue du Martyrs

***

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա· Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 16–էն սկսեալ սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

LA SOCIETE
DES GENS DE LETTRES
ARMENIENS DE FRANCE
organise une soirée littéraire,
dont le sujet sera :
VAHÉ OCHAGAN
PROSATEUR
Conférencier : MARC NICHANIAN
(la conférence est en arménien)
Dimanche 21 mai à 20h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — Paris 17e
M° COURCELLES
—— Entrée libre ——

SALON DU LIVRE

Les éditions Parenthèses seront présentes au Salon du Livre de Paris, du 19 au 25 mai avec toutes les nouveautés de leur collection «Arménies».
Salon du Livre, Paris, Pte. de Versailles
Hall 7, Stand i31
Si vous souhaitez recevoir des invitations, téléphonez au (16) 91. 48. 74. 44.

ATELIER
Porte ouverte
18 mai au 10 juin
ARCHAG & KAZANDJIAN
Vernissage
le Jeudi 18 mai à 18 h 30
Adresse : 39, rue des Gravilliers
75003 Paris
M° : Arts et Métiers
Pour tout renseignement téléphoner à O. Demirdjian
42 - 71 - 67 - 86

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՑԻՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ
ՃԱՇ

Սիրով կը հրաւիրուին հայրենակիցները Մայիս 21, Կիրակի առաւօտ ժամը 10–ին Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ

Նախագահութեամբ՝
Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ–Ի

Ներկայութեամբ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ–Ի
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՉԱՔԱՐԵԱՆ–Ի
Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հովիւ՝
Նարեկ Քհնյ· Վարդանեան–ի
զոյգ սարկաւագներու՝
Վարդգէս Աւագ Սարկաւագ Վարդանեան–ի
Յարութիւն Սարկաւագ Ժամագործեան–ի
եւ եկեղեցւոյս նուիրեալ Դպրաց Դասի եւ անխոնջ ղեկավար՝
Պ· Հայազատ Օհանեան–ի

Պատարագէն վերջ ժամը 13–ին, ի նպաստ Ս· Սահակ եկեղեցւոյ եւ Տրոմի հայ համայնքի կեդրոնի իրականացման՝
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇ
Փալէ տը լա Ֆուաւր Սալ Տագիօլի սրահին մէջ
գեղարուեստական յայտագրով։
Ճաշի մասնակցութիւն՝ 100 Ֆ·։

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն, հեռաձայնով կամ անձամբ·–

●	Մագուտեան Անտրէ, 48, *ռիւ Պուֆիէ*	Հեռ· 75 43 17 24
●	Սէմէրճեան Մամբրէ, 53, *Մատիէ տը Մօնժօ*	Հեռ· 75 43 30 54
●	Փաշայեան Արա, 18, *ռիւ տ'Ամմէնի*	Հեռ· 75 56 08 05
●	Մաճճեան Վահէ, 21, *ավընիւ տը լա Կառ*	Հեռ· 75 44 53 79

Le Comité des JEUNES de l'U.G.A.B. vous convie
au
CARNAVAL DE L'UGAB-JEUNES
Le SAMEDI 20 MAI à partir de 22 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Disc-Jockey professionnel
★ COTILLONS ★
★ COCKTAILS DETONNANTS ★
l'UGAB-JEUNES : La garantie d'une soirée réussie.
PARTICIPATION AUX FRAIS : Membre 60 Frs. Non membre 80 Frs.
Tenue de fête conseillée

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 18
JEUDI
18 MAI
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.014
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
64e ANNÉE — No 17.014

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿԻՐԸ, ՁՈՐ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ

Աւելի քան տասնեւչորս տարի է, որ ամէն օր, ամէն ժամ, երկիր մը կը սպանուի, ու աշխարհ կը դիտէ, երբեմն – երբեմն ցասումի արտայայտութիւններ արձակելով, խիղճը հանդստացնելու համար:

Երկիրը, որ կը սպաննուի, դեռ երէկ, նախանձը չարժած էր բոլորին: Արեւելքի Գուիկերիան մկրտուած, ան իր ծոցը ա– ռած էր քրիստոնեան ու մահմեդականը, պէս ու ձախը, Արարն ու Հայը:

Այս վերջինը, նոյնիսկ տուն – տեղ ե– ղած էր, անդամ մը եւս: Կաթողիկոսա– ցած, զլորոց, եկեղեցի, ակումբ, մամուլ: Անոնք որոնք այս երանութեան մէջ կ'ապ– րէի չկրցան նախատեսել, թէ այս բո– լորը շատ զեղեցիկ էր տեւելու համար: Մինչ նախատեսեցին, մանաւանդ մարո– կինները, չզգալով երբեք թէ անարդարու– թիւնէն, թշուառութենէն կը ծնին անդըս– պէի պոռթկումները, կը բաւէ որ տեղ մը կայծ մը բռնկի:

Ապրիլեան օր մը, բան մը սկսաւ Լիբա– նանի մէջ, որու վերջը չի տեսնուիր: Պա– տերազմ մը, որու ածականն իսկ չի գտնը– ւիր, քանի ան մնաց անորակելի: Ոչ քա– ղաքացիական է, ոչ յարանուանական, ոչ ազգամիջեան: Բոլորն է ու ոչ մէկը: Պատերազմ իսկ չէ: Երկրի մը սպանու– թիւնը տարիներու երկայնքին: Հոգեչահ խօսքեր, հոս ալ, չեն պակիր: Հրադա– դարի հրահանգներ, քանի մը դէմ, քիչ մը ՄԱԿ-ի ուժ ու մանաւանդ քաղաքա– կան ամէնէն ազդու զէնքը՝ պիղատոսեան կեղծաւորութիւնը: Երկու մեծերն ալ յարնպատա միջամտութիւն մը կ'առա– ջարկեն կարգադրութեան մը համար, այն ապաւորութիւնը տալով որ ոչ մէկ դեր ունեցած են այս բոլորին մէջ: Շէնքերը թող փլին, նորեր կը շինուին, մարդիկ թող մեռնին, ուրիշներ կը ծնին: Սուրբ եւ Թարմ է թող խանդարեն ամէն բան: Խոր– հին մէջ, լուռ մեղսակցութիւն մը կայ իրենց միջեւ: Առաջինին համար, ի վեր– ջոյ, Լիբանանը քիչ մը ի'րն է, հոն երբեք դեսպան չէ ունեցած ու իսրայէլեան նե– կայութիւնը երկրին հարաւը զինքը չի նե– ղեր, ընդհակառակն, թող ան ալ հոն քիչ մը ոստիկանի դեր խաղայ: Կարեւորն այն է որ դուրսէն մարդ չկայ, ինչպէս Ֆրան– սա, որ մարդասիրական զեռնի վրայ իսկ, ինչ վայնասուն սեղծեց:

Բոլորը ռինգ մը գտած են իրենց հա– կինները տեսնելու համար: Քառասուն տարի է պատերազմ չկայ, ձեւ մը պէտք է գտնել փոխարինելու համար: Զէնք պէտք է ծախել: Հոս – հոն քիչ մը ահա– բեկչութիւն, բախտ, առեւանգում, ըս– պանութիւն եւ Լիբանան: Ցարմարադոյն աղմուկը, ուր ամէն բան կարելի է: Մէջ – քրիստոնէական, մէջ – մահմեդա– կան, քրիստոնեայ – մահմեդական, ա– րաբ – իսրայէլեան, մահմեդական – սու– իական, եւ երբ ամէն բան սպառի, կը մնայ Պաղեստինցին:

Տասնեւչորս տարի է, Լիբանան դարձաւ խորհրդանիշը միջազգային քաղաքական ապաքարոյութեան: Ամէն օր, ամէն ժամ, աշխարհ կը չարունակէ դիտել երկ– րի մը սպանութիւնը: Ոչ ոք կ'ուզէ չատ միջամուխ ըլլալ, Ուաշինկթընի եւ Մոս– կուայի չահերը Դամասկոսի ճամբէն կ'անցնին: Գէշ մարդ չըլլալ: Լիբանան կը մեռնի՞: Մանկութիւն չունեցող սե– րունդները կը բաժանո՞ն, հոն ուր ա– ռաջին խաղալիքին անունը կալաշնիկով է: Որո՞ւ հոգ:

Չարցը հոն է նաեւ որ չգտնուին չափա– ւոր ոյակուած, խելահաս մարդիկ, որոնք հետու ծայրայեղութիւններէ փորձեն լե– րու զինել ու մատածել որ միայն զէնքով չէ Լիբանանցիին փրկութիւնը: Այդպէս մտածողներէն մէկն էր սիւննի կրօնապե– տը՝ չէյխ Հասան Խալէտ, որ սպաննուե– ցաւ առջի օր: Գահերէցն Նումէա, Նու– մէայէն Պէյրութի խաղաղ լուծումներ փնտռողներու օրերը հաշուուած են:

Եւ ըսել թէ, անդին, Արաքսի ափին թէ ցրուած աշխարհի չորս կողմ, տարա– բախտ ժողովուրդ մը կայ, որ հաւատաց արդարութեան ու մինչեւ այսօր, կը խոր– հի թէ միայն ի'ր ճակատագիրն է խար– ուիլ: Կիլիկիացին՝ Աղցախ:

Ի՞նչ գեղեցիկ էր Լիբանանը: Ծով, լեռ, քիչ անդին Պաալպէք, այսինքն՝ Պատմու– թիւն:

Այսօր, պահ մը դադար, թաղումի մը համար, պուտ մը աղօթք ու վաղը՝ կրկին կրակ ու մահ:

Երկիր մըն է, զոր կը սպաննեն:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

● ԽՈՍՏՄՆԱԼԻՑ

Սմոլէնսքի մէջ, պատանիներու միջեւ (ծն· 1972 – 1973) մրցահանդէսի մը ըն– թացքին, Գենատի Բարսեղեան (Երեւան) ակաւառակը նետած էր 65·64 մեթր հե– ռու: Տպաւորիչ՝ անոնց համար որոնք ծանօթ են այս մարզաճեւին: Կը կոտրէ Խորհրդային Միութեան այդ դասակարգի մրցանիշը: Սակայն պատանիներու սկ– ռառակը կը կշռէ մէկ քիլո· միայն, փո– խանակ երկուքի, այնպէս որ անտեղի է չատ խանդավառուիլ, ի տես վերեւի ար– դիւնքին:

Եթէ Բարսեղեան ուղէ մարզուիլ քանի մը տարիներ չարունակ, Հայաստան ու– նենայ թերեւս միջազգային կարգի մար– զիկ մըն ալ:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ԳՈՆԷ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Տասը խաղերէ վերջ՝ որոնց ընթացքին «Ա.րարատ» ունեցած է չորս յաղթանակ, չորս պարտութիւն եւ երկու հաւասարու– թիւն, կարելի է արդէն – քիչ մը լաւա– տեսութեամբ – յուսալ որ երեւանեան խումբը այս տարի ալ պիտի կրնայ պա– հել իր տեղը Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Իսկ թէ պիտի կրնա՞յ որակուիլ եւրոպական բա– ժակի մը համար, այդ տակաւին անորոշ է: Աւտր համար պէտք է դասուիլ դոնէ հինգերորդ: Ներկայիս «Արարատ» 7–րդ է· կը մնան քսան խաղեր:

● ԹԵՐԵԻՍ ԳԱԼ ՏԱՐԻ

Այս տարի, Հոգեդալուստին, չունեցանք Ֆրանսահայ միջ – ակումբային տարեկան մրցաշարքը՝ ինչ որ կը խախտէ սովորու– թիւնը: Պատճա՞ռը· կազմակերպութիւնը յոգնեցուցիչ է եւ մեծածախս· մեր զըլ– խաւոր ակումբներէն – Ալֆորվիլ, Իսի, Մարսէյլ, Լիոն – Տէսին, Վալանս, Վիչի – ոչ մէկը յանձն առած էր զոհաբերուիլ: Գոնէ այսպէս ըսաւ մեզի Լիոն – Տէսինի նախագահ Սերժ Մալճեան: Հաւաստեց սակայն թէ, 1990–ին, իր ակումբը պիտի ջանայ վերստին ձեռք առնել այդ կազմա– կերպութիւնը:

Ցիշենք որ ախոյեանական մրցումներ չկային անցեալ կիրակի:

● ԲՍԱՆ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐ

Գրած ենք արդէն թէ Հայաստանի աղ– ջիկներն ալ սկսած են Ֆութպոլ խաղալ: Խումբին անունն է Նայիրի: Կը մասնակցի արդէն Խորհրդային Միութեան ախոյե– նութեան: Պարտուած է Կիեւի մէջ (7–0), յաղթած է Դնեպրի (1 – 0): Խումբին մաս կը կազմեն չուրջ քսան օրիորդներ՝ Երեւանէն:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 3 / 16)

ԹՈՒՆԱՒՈՐՄԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի Բիւ– րոյին մէջ տեղեկատուական զեկուցում – մով հանդէս եկած է փոխ վարչապետ Լ· Սահակեան: Քննարկուած են ձեռնոցի զործատան, «Անոյշ» հիւսուածեղէնի զործատան եւ «Անահիտ» արտադրական միաւորման մէջ տեղի ունեցած թունա– ւորման պարագաները, որոնց հետեւան– քով 54 աշխատողներ հիւանդանոց փո– խադրուած են:

Այս առթիւ ստեղծուած կառավարա– կան յանձնախումբին մէջ ընտրուած են Խորհրդային Միութեան ու Հայաստանի կարգ մը նախարարութեանց, ենթա – նախարարութեանց ու դիտահետազօտա – կան հիմնարկներու առաջատար մասնա– դէտները, որոնք այն եզրակացութեան հա– սած են թէ հիւսուածքի նմոյշներուն մէջ յայտնաբերուած են թունաւոր նիւթերու հետքեր:

Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի Բիւրօն անբաւարար դտած է թունաւո – րումներու չարունակ կրկնուող դէպքե– րու պատճառներու քննութեան եւ յան– ցաւորներու յայտնաբերման աշխատան – քին ընթացքը:

***

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՄՕՏ ՀԱՆՐԱԾՈՂՈՎ (*)

Մայիս 11–ին, Երեւանի մէջ տեղի ու– նեցաւ արտօնուած հանրաժողով որու մասնակցեցան բազմահազար Երեւանցի– ներ, մերձակայ չրջաններէն աշխատա– ւորներ: Մի քանիներ ընթացքին ելոյթ ու– նեցան մտաւորականներ, պետական, հանրային կազմակերպութիւններու դե– կավարներ, երեսփոխանութեան թեկնա– ծուներ, Ղարաբաղի ինքնավար մարզի ներկայացուցիչներ: Ելոյթներու ընթաց– քին բողոք արտայայտուած է Ղարաբաղի վերջին իրադարձութեանց համար՝ գոր– ծադուլ, դասադուլ, նստացոյց, յուզում– ներ: Ժողովուրդը չի գոհանար մարզի ընկերատնտեսական զարգացումէն: Նա– խանչուած ծրագիրը կ'իրագործուի միա– կողմանի ձեւով: Չարկ կը տրուի միայն ադրբեջանական զիւղերու արտադրա – կան եւ ընկերային ծրագրերուն: Հակա– ռակ բազմիցս եղած հանդիսաւոր խոս– տումներուն, Ղարաբաղին դեռ գործնա– կան լուրջ օգնութիւն ցոյց չեն տար Հա– յաստանի բազմաթիւ դերատեսչութիւն– ներ, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւն– ներ ու չինարարական կազմակերպու – թիւններ, կրթական եւ մշակոյթի օջախ– ներ:

Երկրաչարժի հետեւանքներու առթիւ ալ բողոքներ եղած են: Թէեւ ամբողջ երկիրն է որ կ'օգնէ վերականգնումի աշ– խատանքներուն, բայց եւ այնպէս եղածը անբաւարար է: Մի քանիկի մասնակցող– ները խորապէս յուզուած էին զանգուա– ծային թունաւորումներու դէպքերէն, ինչպէս նաեւ ստեղծուած քնապահական ծանր վիճակէն, որ չաճախ տխուր հե– տեւանքներու կը յանգի: Համապատաս– խան կազմակերպութիւնները վճռական միջոցներու չեն ձեռնարկեր, ինչպէս թունաւորումներու պատճառները բա – ցայայտելու եւ յետագայ դէպքերը կան– խելու, այնպէս ալ արտադրական, յատ– կապէս քիմիական չատ մը ձեռնարկու– թիւններու թեքնիք դրութիւնները հակե – լու եւ, հարկ եղած պարագային, վնա– սակար արտադրութիւնները պարզապէս փակելու համար: Ժողովուրդը յուզող այս եւ այլ հարցեր կը քննարկուէին հրապա– րակաւ, կարծիքներու հակադրման պայ– մաններու մէջ, սակայն, որոշ մարդոց կողմէ եղան անվայելուչ, վիրաւորական արտայայտութիւններ:

(*) «ՅԱՌԱՋ»· – Այս ցոյցին արձագան– գած Էիճմ Մայիս 13 / 14–ի մեր թիւով: Հոս՝ պաշտօնական մանրամասնութիւն– ները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – Պէյրութի ժողովըր– դական սիւննի թաղամասին՝ Ալչա – Պաքքարի մէջ, 50 քիլօ պայթուցիկ կրող կառք մը պայթած է մզկիթին մօտ: Սիւն– նի կրօնապետը՝ Շէյխ Հասան Խալէտ որ իր կառքին մէջ էր անմիջապէս սպանը– ւած է: Քանի հոգի ալ մեռած է եւ 50 ուրիշներ ալ վիրաւորուած պայթումին հետեւանքով: Ռաչիտ Քարամէի սպանու– թենէն ի վեր (1987) առաջին սպանու – թիւնն է այսքան բարձր մակարդակի վը– րայ: Հանրապետութեան միւֆթին 68 տարեկան էր եւ ծանօթ չափաւոր իր դիր– քորոշումներուն համար ազդային համա– բաչխութեան վերահաստատման նպա– տակաւ: Այս սպանութիւնը ընդհանուր վրդովում պատճառած է եւ բոլորը կը դատապարտեն այս ոճիրը, հատանգաբար դատապարտողներուն մաս կը կազմէ նաեւ ղրղողը:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ եւրոպական քա– ղաքականութիւնը դատապարտող թա– նաձեւը, զոր պատրաստած էին վերանո– րոգողները, ծառայեց դլխաւորաբար ա– ւելի ցայտուն դարձնելու ընդդիմութեան պառակտումը: Բանաձեւը առացաւ մի– այն 189 ձայն (անհրաժեշտ էր՝ 289) մինչ ընդդիմութիւնը 279 երեսփոխան ունի:

ՁԻՆԱՍՏԱՆի մէջ, մինչ Կորբաչով եւ Տէնկ Ցիաոփինկ մէկ վայրկեան տեւող ձեռքի սեղմումով մը կը նուիրագործէին իրենց հաչտութիւնը, անդին մէկ մի– լիոն ցուցարարներ միչտ ժողովրդա– վարութիւն կը պահանջէին: Ցոյցերը կը տարածուին այլ քաղաքներ:

ՆՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ եւրոպական ընտրութեանց ցանկը (81 անուն) կը դըլ– խաւորէ, ինչպէս ծանօթ է Լօրան Ֆա– պիուս: Բ· անունն է Սթրազպուրկի նո– րընտիր քաղաքապետուհին՝ Թրօթման: 46–րդ դիրքի վրայ կուգայ Լոնիւի դոր– ծակիցը Ժան (Վարուժան) Գրիպտեան:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ կ'ուզէ Թուրքիոյ հետ ա– մէն մարզի փոխ յարաբերութիւնները ընդլայնել: Փոխ վարչապետ Հիւսէյնօղ– լու այս մասին խօսելով ըսած է թէ մին– չեւ երկու տարի առաջ Թուրքիա առեւ– տրական կապեր հաստատելու փափաք յայտնած չէր, սակայն այսօր կացու– թիւնը տարբեր է ու միայն վերջին հինգ ամսուան ընթացքին Թրքական վեց ձեռ– նարկութիւններ Ադրբեջան դացած են, յարաբերութիւն մշակելու նպատակով: Հիւսէյնօղլու աւելցուցած է թէ Թուր – քիա կրնայ Ադրբեջանի քարիւղէն, ծանր ճարտարարուեստէն, բամպակագործու– թենէն ու այդեդործութենէն օգտուիլ, եւ թէ իրենց առաջարկի կը սպասեն: Ադըր– բեջան եւս մաս կը կազմէ այն հանրա – պետութիւններուն, որոնց հետ մօտ ատե– նէն կը սպասուի սահմանային համա– ձայնութիւններ ստորագրել: Եթէ այս պարագան իրականանայ, երկկողմանի յարաբերութիւններու զարգացումը աւելի պիտի դիւրանայ:

ԿԻՊՐՈՍԻ ԹՐՔԱԿԱՆ բաժնի ընդդիմա– դիր ճակատի թերթը «Ենի Տիւզէն» փե– տրուար 15–ի թիւով դանդատած է չըր– ջանի բնակչութեան տեղաչարժէն· հոն կ'ըսուէր· – «1974–էն ի վեր, կատար– ուած տեղաչարժերով հետզհետէ փոփո– խութեան կ'ենթարկուի հիւսիսային Կիպ– րոսի բնակչութեան կառոյցը: Մինչ կ'ա– ւելնայ Թուրքիայէն հասնողներու թիւը, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով կիպրացի– ներ արտասահման կը մեկնին»: Թերթը կ'ըսէ թէ 1974–1986 տարիներուն ընթաց– քին 50 հազար Թրքահպատակ փախստա– կան բանուորներ փոխադրուած են կղզի: Ուսումնասիրութիւն մըն ալ ցոյց տուած է թէ հիւսիսային Կիպրոսի բնակչու– թեան 26%–ը կը բաղկանայ Թուրքիայէն դաղթածներէ:

Հարցը նոր արձագանգ դտած է «Իքի– պինէ Տօղրու» չաբաթաթերթին մէջ, ուր կ'ըսուի թէ ընդդիմադիր կուսակցութեան նախագահը վերոյիչեալ տուեալներուն տեղական իշխանութեան կողմէ հերքումը Սթրազպուրկի եւրոպական Խորհրդարա– նը մոլորեցնելու քայլ մը կը նկատէ:

ՄԱՅՔԼ ԱՌԼԷՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

Ամերիկեան «ՏԸ ՆԷՅՇԸՆ» թերթին մէջ

Ամերիկեան «Տը Նեյշըն» շաբաթաթերթին Ապրիլ 24-ի թիւին մէջ ամերիկահայ պրագէտ Մայքըլ Առլէն առորագրած է «Ծորակի վաճառք ու ջախջախման երեւոյթը» վերնագրով ութ էջերու վրայ երկարող յօդուած մը: Զախակոդմեան հակում ունեցող այս թերթը տաղանդաւոր գրողին կարեւոր տեղ յատկացուցած է իր առաջին էջը խորապրելով՝ «Յաւուրս տեղեկագրութիւն. Մայքըլ Առլէնի հայկական օրագիրը»:

Ընթերցողին առջեւ Հայաստանի ու Արցախի տխուր մէկ պատկերն է որ կը պարզուի: Թէեւ կարելի չէ հոս բերուած փաստերը կասկածի ենթարկել, սակայն առօրեային նկարագրու – թիւնները կը մնայ մակերեսային:

Հարցէն անտեղեակ Ամերիկացիին վրայ ի՞նչ տպաւորութիւն կրնայ թողուլ նման աշխատութիւն մը: Արդարեւ, յօդուա – ծագիրը ինք եւս կը խոստովանի որ Ա – մերիկացիք – ներառեալ իր բարեկամները – «կը դժուարանան նոյնիսկ բարէ – գին վրայ ցոյց տալ Հայաստանի տեղը»: Ո՛ւր մնայ Ղարաբաղը...

Հայաստանը անօդնական է ու խղճալի: Անյոյս է վիճակը, օդնութիւն չկայ, չկայ փոխելու հնարաւորութիւն եւ ընդունակութիւն, քանի որ հոն դրեթէ բոլորը (եթէ ոչ բոլորը) բարոյապէս ապականած ու անճեռնհաս են:

Ուրեմն ի՞նչ կ'առաջարկէ ամերիկահայ գրողը: Պէ՞տք է Արեւմուտքը մասնակցի համատեղ ձեռնարկութիւններու առեղծման. ո՛չ, պատկերը սոսկալի է: Պէ՞տք է արդեօք որ Ամերիկացիք մարդասիրական օգնութիւնը չարտնակեն. մինչեւ հիմա ալ օգուտ չէ բերած: Արտասահմա – նէն գալիք հանրային ու քաղաքական ճնշումը օգուտ մը պիտի բերէր արդեօք հարցին լուծման: Գրողը չի մտածեր անդամ այդ մասին: Իսկ ի՞նչ է լուծը: Յաւիտ Հայաստանի համար, որ այսքան անօգնական վիճակի մէջ կը դանուի: Եթէ Մայքըլ Առլէն որեւէ նպատակ չէր հետապնդեր ու պարզապէս կ'ուզէր պրակտ – եղարուեստական «էսէ» մը հրատարակել, այն պարագային ինչո՞ւ լմնտրել նման քաղաքական թերթ մը եւ ոչ թէ «Նիւ – Եորքըր» պրակտ, որակաւոր չափաթաթերը, ուր յաճախ լոյս կը տեսնեն իր գործերը: Այս ամէնով հանդերձ, արժէ թերեւս ծանօթանալ «իր արմատ – ներուն վերադարձող» գրողի մը աշխարհահայեացքին, հայեացք՝ ուղղուած դէպի Հայաստան, Արցախ:

Առաջին տողերէն իսկ ակնյայտ է տիրական Ամերիկացիի վախը Սովետ – ներէն եւ համբորդութեան ընթացքին անպատման հանդուստուէտ պատմաններ փնտռելու մոլուցքը: Ան յաճախ կ'ակ – նարկէ մութ գոյնով հագած մարդոց «ԿՈ. – կէ – Պէ»ի գործակալ պատնիկներու ու Հայերու, եւ, ինչո՛ւ չէ, պանդոկնե – րու, հիւանդանոցներու, դրասենեակնե – րու՝ բոլորն ալ ազատ եւ անբարեկարգ:

Մայքըլ Առլէն կ'երթայ ազէտին վայրը ու զայն կը նկարագրէ իրեն յատուկ ոճով.

«Որքան կը յիշեմ, բանի մը տարի առաջուան Լենինականը շատ սիրուն բաղաք մը չէր – գեղեցիկ ըլլալէ շատ հեռու էին ամէն տեղ գտնուող խորհրդային ոճով բնակելի շէնքերը: Բայց խիտ ու ադոյգ տեղ մը: Հին ու նոր շէնքեր: Խճողուած պողոտաներ: Զանգուածի ու ժողովուրդի զգացում մը: Այսօր, առաջին նկատուող բանն այն է, որ զանգուածը հոն չէ: Հոն, ուր առեներն բազմութիւն կար, հիմա տարօրինակ, ճնշիչ, մեղա – մաղձոտ ... հրապարակայնութիւն մը կայ»:

Ազէտալի նկարագրութիւններէ յետոյ, յօդուածագիրը կը հրամցնէ երկրաշարժ – ժին յայտնուած առաջին օրերուն (բոլորիս յայտնի) ոգեւոր պատկերը: Ցրանսացի բժիշկ մը կը պատմէ, թէ ինք 10 տիալիզ բերած է իրեն հետ, սակայն մինչ այդ, գործիքի չգոյութեան պատճառաւ, կեանքեր փրկելու համար ոտքեր ու թեւեր կարած են, «գործածելով ատաղձագործի, գերան կտրելու սղոցներ»: «Մարդիկ հիմա կը բնակին վրանիներու, վակոննե – րու ու ոչ արդիական նախաշէն տնակներու մէջ»: Բնաւ ոգեշնչող չեն այդ կանաչ մետաղեայ տուփերը...

«Անհաւատալիօրէն ճնշող է հեռանկարը: Կը հանդիպիք Սուրէն ամուսնով մէկուն, շուրջ 50 տարեկան, ամրակազմ, առողջ մարդ մը՝ կարմրաւուն երեսով ու աչքին վրայ վէրք մը: Կ'ուզէ մեզի ցոյց տալ իր նոր տունը, մեզ կը տանի կանաչ տուփերէն մէկուն առջեւ ու ներս կը մըտնէ: Դրէթէ բան չկայ ներսը. յատակին վրայ ներքնակ մը, գորգի փոխարէն՝ լոգարանի լաթ մը, երկու աթոռ ու «Դեռ ելեկտրականութիւն չունիք», կ'ըսէ Սուրէն: «Իսկ ջո՞ւր», կը հարցնէ վարդան: «Տակաւին ջուր ալ չունիք», կ'ըսէ Սուրէն (...)»:

Եկեղեցին շատ դրական կերպով ներկայացուած է: Հայաստանի միակ կառոյցն է որ կ'արժանանայ դրողին գնահատանքին. – «Գարեգին Եպիսկոպոսը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աղէտեալներու օժանդակութեան այստեղի պետն է, 40 տարեկանի շուրջ, պեխաւոր մօրուքով, սեւ կաշուէ վերարկուով: Կայ նաեւ Միքիամ, բարեսիրական հայ գործիչ մը՝ Նիւ – Եորքէն: Վարդան, Շիֆակոյէն ճարտարապետ մը, եւ Արտաշատ՝ երեւանէն հին բարեկամ մը, երաժիշտ, լեզուի ուսուցիչ»:

Հասած ու չհասած օժանդակութեան մասին տարբեր բաներ կը պատմուին: Կ'ըսուի որ Ցրանսացիները ու Իտալացիները կրցած են լաւագոյն կերպով օժանդակութիւնը հարկ եղած տեղը հասցնել: Երկրաշարժէն ի վեր Ցրանսայէն 10 հազար թոն ապրանք հասած է, իսկ Ամերիկայէն՝ 300 թոն: Կը նշուի որ Ցրանսացիները լաւ կազմակերպուած էին եւ բոլոր ապրանքները ուղղակի վերապրողներուն կը բաշխուէն: «Բայց, կ'ըսէ Մայքըլ Առլէն, 300 թոն ապրանքը, մեծաւ մասամբ հագուստեղէն, Գարեգին Եպիսկոպոսին ապահով ձեռքերը հասաւ ան շատ լաւ աշխատանք կը տանի»:

Աւելի անդին, ճաշարանի մը մէջ «քաղաքական» խօսակցութիւն մը կ'ընթանայ: Արտաշատի մէկ ընկերը՝ համալսարանի բանասիրութեան դասախօս՝ Գէորգ, 30 տարեկան, կ'ուզէ դիտնալ թէ «Ամերիկացիները զայրացած ե՞ն Ղարաբաղեան Շարժումը ճնշելու Կորբաչովի ձեռք առած միջոցներուն համար: Ու Մայքըլ Առլէն կը խորհրդածէ. – «Ձեմ գիտեր ինչպէս պատասխանել Գէորգին: Ճշմարտութիւնը յաւ բան է, բայց այս վայրկեանիս իրականութիւնն այն է որ Ամերիկացիներու մեծամասնութիւնը, ներառեալ իմ ընկերներէս շատերը, չի գիտեր թէ ուր է կամ ինչ է Հայաստանը, մէկ կողմ ձգած՝ Լեռնային – Ղարաբաղը: Մինչ ես պատասխան մը կը փնտռէի, Գէորգ իր հարցումը կ'ընէ, ընկերաբար թեւիս դպչելով. – «Գիտեմ ամերիկացի ժողովուրդը շատ հոգ տարաւ», կ'ըսէ ան: Կասկածելի երեւոյթ մը ունիմ արդեօք: Արտաշատ կ'ըսէ. – «Գէորգ ըսել կ'ուզէ ամերիկացի մտաւորականները: Անշուշտ ամերիկեան մտաւորականութիւնը շատ հոգ տարաւ»:

Գուցէ եւ Ամերիկացիները ազէտ են, բայց անոնք գիտեն ինչպէս վարել առեւտուրը, գիտեն ինչպէս երկիրը անտեսապէս կրնայ քարգաւաճիլ: Նոյնը չէ Հայերու պարագան: Տիթրոյիթցի գործարար հայ մը կը վազէ մէկ գրասենեակէն միւսը, մէկ պաշտօնավարէն մէկ ուրիշին, բոլորն ալ անկարող, տգէտ եւ ոչ հմուտ: Առեւտրականը ծորակ արտադրող համատեղ ձեռնարկութիւն մը ստեղծելու եռեւէն է, սակայն ամէն տեղ գործի փոխարէն կենաց կ'առաջարկեն: Ան վերջապէս Ստեփանակերտ կը հասնի, Մայքըլ Առլէնի ու միւսներուն հետ: Կը հանդիպին Ցատուկ կառավարման Կոմիտէի նախագահ՝ Ա. Վոլսկիի, կ'առաջարկէ ծորակներ.

«...Վոլսկի խօսակցութիւն կը բանայ խաղողի շուրջ, որմէ շատ ունին Ղարաբաղ, նաեւ գինի, զոր ուրիշ տեղ կը դրկեն շիշերու մէջ լեցնելու համար: «Մեզի պէտք եղածը, կ'ըսէ ան, շիշի գործատուն մըն է»:

«Մենք շիշի գործատուն չենք ըներ», կ'ըսէ Պրտ:

«Ելլ շինելու գործատուն չէ», կ'ըսէ Վոլսկի: «Շիշերը ունինք արդէն: Գինին շիշերու մէջ լեցնելու գործատուն մը»:

«Այդ ալ չենք ըներ», կ'ըսէ Պրտ:

Ծորակի տուփը կը բանայ ու եղածը սեղանին վրայ կը դնէ: Վոլսկի կտոր – ներէն մէկը կը վերցնէ. «Թերեւս ասոր մէկ մասը հոս շինենք, իսկ ալիւմիւնիումի մասը՝ մէկ այլ տեղ»:

«Մենք ալիւմիւնիում չենք գործածներ», կ'ըսէ Պրտ:

«Անշուշտ», կ'ըսէ Վոլսկի:

«Ընկ. Վոլսկի ալ ճարտարագէտ է, ասոր համար հարցին մասնագէտի աչքով կը նայի», կ'ըսէ իր օգնականներէն մին:

Վոլսկի նորէն ձեռքը կ'առնէ ծորակի կտորը. «Սա չափազանց բարդ է», կ'ըսէ: «Մեր ուզածը պարզ բան մըն է, ժողո – վուրդին համար (...)»:

Եւ այսպէս շարունակ. գործնական առաջարկներ չեն արուիր ու հետզհետէ նոր կարիքներ ի յայտ կուգան: Ամերիկ ամէն ինչ չատ աւելի յետամնաց է քան Հայաստան: Հիւանդանոցը խայտառակ ու ողբալի վիճակի մէջ է, սանտոնները երեք չարաթը մէկ կը փոխուին, կոտրուած պատուհաններուն տեղ խաւաքարեր դրուած են: Հայ բժիշկ մը կը դանդատի. «Այս ամբողջ տարիներուն ընթացքին ադրբեջանական կառավարութեան են – թակայ եղանք: Մեր դպրոցները, հիւանդանոցները դրամ չունէին»:

Արցախեան այս ճամբորդութենէն կ'իմանանք նաեւ որ մարդը Բաքուի ենթակայութենէն հանած ըլլալով հանդերձ՝ «Կորբաչով դարաբաղեան կեանքի մի բանի կողմերը Ադրբեջանի վերահսկողութեան տակ ձգած է: Կ'ըսուի թէ անոնցմէ մէկը հանքերն են, որոնք հոս մեզ չեն շահագրգռեր, բայց օդային երթեւեկութեան վերահսկումը այլ բան է: Այսպէս, մեր թռիչքը կը ձգձգուի ոչ թէ երեւանի աշտարակին կողմէ, ոչ թէ հարիւր մղոն անդին գտնուող Ղարաբաղի աշտարակին կողմէ, այլ Բաքուի, որ կը գտնուի երեք հարիւր մղոն հեռու: «Կ'ըսեն թէ մշուշ կայ», կ'ըսէ նախարարի տեղակալը: «Շատ թրթական վերաբերմունք մըն է», կ'ըսէ նախարարը»:

Մ. Առլէն մեծ հաճոյքով կը պատմէ շինարարական թերութիւններուն մասին, չի վարանիր մանրամասն տեղեկութիւններ տալու եւ փլած չէնքերը Ցրանսական «միլֆէօյ» կարկանդակին նմանցնելու: Տիթրոյիթցի առեւտրականին բանէն կը լսենք նաեւ թէ «գործարարական առումով, Հայերը քարէ դարը կ'ապրին»: Մի'սա նկատողութիւններ: Սակայն թերեւս Հայութեան մասին արուած ամենավարկաբեկիչ պարբերութիւնն այն է, ուր Հայերու հպարտութիւնն ու նիւթապաշտութիւնը միախառնուած կերպով ներկայացուած են. դիւրութեամբ, պարզունակ կերպով թուղթին յանձնուած միտքեր, առանց որեւէ վերլուծումի:

«Երեւան վերադարձին, մեր հայ ընկերները ուրախ են որ եղեր ենք Ղարաբաղ: «Հրաշալի է, չէ՞», կ'ըսէ Գէորգ: Արտաշատ կ'ըսէ. «Գիտե՞ս որ Խորհրդային մարշալ Բաղրամեան դարաբաղցի է, կամ նաեւ Խորհրդային 24 պաշտօնական հերոսներ»:

«Շատ ազգատ է», կ'ըսէ Վարդան:

«Գիտեմ», կ'ըսէ Գէորգ: «Բայց գարնան այնքան կանաչ կը դառնայ որ, լեցուն խրճոր ու խաղող կայ: Ամէն պարագայի մէջ, ի՞նչ կը նշանակէ հարուստ ըլլալ. այստեղ մենք հարուստ ենք բարերով, ժայռերով ու երկրաշարժի զոհերով: Հոս բոլոր երիտասարդները Լոս Անճելըս կ'ուզեն երթալ. «Լոս» կ'ըսեն: «Երբ Լոս երթամ», կ'ըսեն, «տուն մը պիտի ունենամ եւ կարմիր Պէ. Էմ. Տուպլվէ մը»:

Այսօրհանդերձ, 1915ի յիշատակը կ'ապրի: Ծիծեռնակաբերդի անմար բոցին առջեւ են երկու Ամերիկահայերը՝ Մ. Առլէն ու իր ընկերը: Կը մտածեն հայ ըլլալու մասին: Մ. Առլէն նորէն յուռեւռ է ու դառնացած այն սիստեմին նկատմամբ, որ մարդոց կը տիպէ 14 յարկանի չէնքեր կառուցանել, որոնք «բոլորը միաժամանակ պիտի ջախջախուին Ֆրանսական կարկանդակին նման»: Մինչդեռ իր ընկերը՝ Վարդան կը մնայ Մայքըլ Առլէնի հայաստանեան օրագրին լռաւտեսութեան միակ նշոյլը: Վերջապէս, Հայ մը որուն համար միակ ճամբան փրկութեան, տոկալն է, պայքարը:

«Կը կարծե՞ս, որ մենք տարաբախտ ժողովուրդ մըն ենք», կ'ըսէ ան:

«Ձեմ գիտեր», կ'ըսեմ ես:

«Կը զգուիմ երբ մարդիկ այդպէս կը խօսին», կ'ըսէ ան զայրոյթով: «Եղբայրս, մայրս ինծի միշտ կ'ըսեն «Այնքա՜ն դժբախտ ենք, բնա՛ւ բախտ չունի մեր ժողովուրդը»: Իրենց կ'ըսեմ «Ի՞նչ եղեր մեզի. ողջ ենք, չէ՞, երկրի մը մէջ որ երեք միլիոն հարիւր տարեկան է, այն երկու հարիւր տարեկան է, մարդ մահու չափի իր շուրէն կը վախնայ, եւ մենք ահա հոս ենք, ժողովուրդ մը որ երեք հազար տարի է կը գոյատեւէ կը վերապրի – ի՞նչ վերապրիլ, շատ ալ լի լաւ բան կը վերապրինք – ուժեղ ենք»:

***

Մայքըլ Առլէն որդին է գրասիրութեան ունեցած լրագրական թղթակցութիւն մըն է նկարագրէ ինչ որ կը տեսնէ ու կը լսէ Առարկայական մօտեցում մը, չոր ուղղակի մտքը, որ անկասկած ամբողջական չէ, թէ նոյնիսկ կրնայ, պոնչ մասամբ, բաղատ ըլլալ, դժբախտաբար:

Ա. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎՐԴՈՎԵՑՆՈՂ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Տիկին Տանիէլ Մլթեանի թուրքիա ապաստանեալներու բանակավարը կատարած այցելութեան արձանագրութիւնները կը չարունակեն տեղ գտնել մամուլին մէջ: Մայիս 9-ի «Լիպերասիոն»ին մէջ Ժ. Մէնեզը Տիկրանակերտի ղրկուած թղթակցութեան մը մէջ կը նկարագրէ Տիկին Մլթեանի այցելութիւնը եւ յարակից պարագաները:

Ամէնէն ուշագրաւը պատասխանատուներու մեծ յուզումն է, ի տես նման կարեւոր անձնաւորութեան մը այցելութեան, Մոսա Անթէքը որ 75 տարեկան գրող մըն է կը խոստովանի. – «Ամէն տեսակ չարչարանքներու տակաշէ, սակայն այսօր լալու իրաւունք ունիմ. Տիկին Մլթեան առաքելութեան մը կու գայ մեզ տեսնելու»: Սակայն հանգրգռուած պատասխանին ու Տիկին Տանիէլ Մլթեանի «այս մարդիկը ինծի կը պատմեն, կ'ուզեմ տեսնել զիրենք» պնդումին Անթէքը առիթը չունենար վարդերու փունջը նուիրելու թանկագին հիւրին:

Քիւրտերու դիմաւոր գանգատը, ինչպէս յայտնի է, բռնի մեկուսացումն է անոնցմէ երիտասարդ մը կ'ըսէ ֆրանսացի լրագրողին. – «Հոս բանտարկեալներ ենք մեր լեռներուն վրայ մենք վաճառելիք ապառութեան: Պէտք է թուրքերէն օրինակ մեկնինք եւրոպա կամ եթէ ոչ պիտի մեկնինք Եւրոպա կամ Լուր» Անոնք ուշադրութեամբ կը հետեւին Իրաքի քրտական ապստամբութեան: Անոնց համակրանքի ալիքներ քարաէպէն ընդհատած են ու հարաւային Քիւրտերը փոխադրուած են երկու հարաւակողմը. «Քիւրտիստան անապատ վերածուած է» կ'ըսեն անոնք յուզմամբ:

Մինչ անդին, Ամմէտ Նեւրոզ բանտարկեալներուն հրամանատարը ինքնագոհ կը պատմէ թէ օրական երեք հանրակառքեր ապստամբութեան դրուած են դէպի Մոսուլ. ան կարմիր մեքենաներ ու կեղծ տրամադրած է դերձակներու եւ նոր պատրաստած իր «հիւր»երուն որ Մարտ 21ին քրտական Ամանորը. ինչ հաճութիւն որ նոյն օրը ոստիկանութիւնը Տիգրանակերտի համալսարանէն 25 տարեկան ձերբակալած է, որուն հանգրգռած ձերբակալած էին Նեւրուզը (քրտական նոր) ծնունդ:

Քիւրտ երգիչ Շիւանի ձայները մինչեւ արգիլուած են. քարերէն ոչ մէկ դիրք, ոչ մէկ թերթ արտօնուած է: Ներելու համար Քիւրտիստանի մասին գրելու անունը կը գործածուի: Քանիսի՞ն Ապրիլի մէջ 17 տարեկան լիսէական ձերբակալուած է «անջատողական քարոզչութեան» յանգանքով ու կրնայ 15 տարուան դատապարտուիլ: Ան յանդգնած պաշտպանել իր քրտական արմատները ուսուցիչի մը դէմ, որ կ'անարգէր զանոնք:

Ու մինչ Թուրք իշխանութիւնները արգելք վրդոված իր այցելութիւնը տեղով վերադարձի ճամբան կը բռնէ Տիկին Մլթեան, Քիւրտիստան, անանուն գաւառը կրկին կը թաղուի լռութեան մէջ, իսկ Սղերդի մօտերը չինուորականներ ու սիվիլ մը կը սպասեն քիւրտ մարտիկներու կողմէ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ չաթթօրեայ վարժարանի հիմնարկութեան երեսնամեակը տօնուած է, Ապրիլ 8–ին։ Վարժարանին մարզասրահին մէջ տեղի ունեցած հիւրասիրութենէն յետոյ, «Խաղըմաճեան» թատերասրահին մէջ ղրծադրուած է զեղարուեստական յայտագրում մը։ Տնօրէն՝ Յակոբ Տէր Խաչատուրեան, ամփոփ դիծերու մէջ յայտնած է թէ հաստատութիւնը այսօր մանկապարտէզէն մինչեւ երկրորդական տանըմէկ լրիւ դասարանները ունի, իր 13 ուսուցիչներով ու արդիական չէնքով։

***

Ֆինէրի (Գալլիա) Ցունաց Պատրիարքարան այցելած ու Ցունաց Զատիկը ընդհատուրած է, Կիրակի, Ապրիլ 30ին, Շնորհք Արք. Գալուստեան։ Պատրիարքը դիմաւորող յոյն հոգեւորականները զայն առաջնորդած են Տիեզերական Պատրիարք Տիմիթրիոսի հիւրանոցակը, որու մուտքին երկու Պատրիարքները ողջագուրուած են։ Տեղի ունեցած պատուախրութենէն եառ Շնորհք Արքեպիսկոպոս եկեղեցիին մէջ աղօթք կատարած է, ապա հաւատացեալները միասնաբար «Քրիստոս Յարեաւ» չարականը երգած են։

***

Սելանիկի «Վ. եւ Վ. Տէր Զաքարեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 19–ին, տեղի ունեցած է Հայ Գիտութեան Խաչի կազմաւերած Մեծ Եղեռնի ոդեկոչման հանդիսութիւնը։ Վարչութեան ատենապետուհի Կ. Գասապեան, իր բացման խօսքին մէջ, անդրադարձած է ցեղասպանութեան ոճիրին, եւ Գիտութեան Խաչի հիմնադրութեան հրամայականին եւ հայ մըշակոյթի նշանակութեան։ Քանի մը արտասանութիւններէ ու «Կոմիտաս» երգչախմբի խմբերգներէն յետոյ ելոյթ ունեցած է օրուան դասախօսուհին՝ գեղարուհի Հ. Խրիսոխու, որ մասնաւորապէս ներկայացուցած է գաղթականութեան վիճակը 1922–էն եառ։ Հանդիսականներուն մէջ ներկայ եղած են հայրենի արուեստագէտներ՝ երգիչ Ռաֆֆիկ Յովհաննիսեան, դաշնակահարուհի Մարիճ Շամլեան եւ բանաստեղծ Ռոմիկ Սարդարեան։ Առաջինը հանդէս եկած է աշուղական երգերու մեկնաբանութեամբ։

***

ՈՒԱԹԲԹԱՈՒՆԻ Ս. Յակոբ եկեղեցիին մշակութային կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է «Հայկ. հարցին ներկայ հանգրուանը Ղարաբաղի եւ երկրաշարժի վերջին դէպքերուն լոյսին տակ» նիւթով ասուլիս մը։ Ասուլիսին մասնակցող 4 երիտասարդներէն առաջինը՝ Ա. Պարսամեան այն կարծիքը յայտնած է թէ հարկ է ստեղծել համահայկական խորհուրդ մը։ Ապրիլ յանդուգն եղած է Մ. Մկրտիչ, որ Ամենայն Հայոց եւ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսներու հանդիպումներուն մէջ տեսած է վտանգ միացեալ Հայաստանը՝ դաղթաշխարհին Հայաստան։ Իրեն համար անհրաժեշտ է նաեւ հայկ. պատուիրակութիւն մը դրկել Խորհրդային Միութիւն, ի պաշտպանութիւն Ղարաբաղ Կոմիտէի բանտարկեալ անդամներուն։ Տիկին Լ. Էթմէքճեան, խօսելով «Մեր ազգային պերազոյն չահեր»ուն մասին, ըսած է թէ Խորհ. Միութեան ակարացումը եւ անդամահատումը մեզ պիտի ձգէր առանձին եւ անպաշտպան՝ թշնամի դրացիներու մէջ։ Անդրէրէնով կատարուած երեք բանախօսութիւններէն յետոյ, հայերէն հանդէս եկած է Հ. Խրլոբեան, որ ամփոփ պատմականը ըրած է Հայ Դատին ու հայ կեանքին, մինչեւ Խորհ. Հայաստանի ներկայ իրավիճակը։ Վերջաւորութեան, հարցում մը յատկացուած է հարցում – պատասխանի։

***

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԷՍԻ «Ուիլշըը Իսկէլ» համերգասրահին մէջ, Ապրիլ 2–ին, տեղի ունեցած է Միւնխիի օփերայէն սոփրանօ Լուիզա Պոզապալեանի համերգը, կազմակերպութեամբ Ամերիկահայ Թատերա – Երաժշտական Միութեան։ Մարմէյլ ծնած, Պէյրութի մէջ հասակ առած, Միլանոյի Երաժշտանոցին ու ըՍքալայի ուսումնարանին մէջ կատարելագործուած երգչուհին ընկերակցած է դաշնակահար Քարլ Տէյվիս։ Յայտագրին առաջին մասը բաղկացած է միջազգային դասական հեղինակներէ քաղուած ութ երգերէ, իսկ երկրորդ մասը նուիրուած է Բ. Կանաչեանի ու Կոմիտասի։

***

ՍԱՒԻԹՖԻԼՏԻ (Միչիկըն) Ս. Յովհաննէս եկեղեցիի համալիրին մէջ, Ապրիլ 21–ին ոդեկոչուած են Եղեռնի, Սուրգաւիթի ու երկրաշարժին զոհերը։ Յայտագրին դլխաւոր բանախօսը եղած է «Արմինիոն Միրըը – Սիփերիչյըը»ի խմբագիր Արայ Գալայճեան, որ նկարագրած է Հայաստան իր այցելութիւնը ու եզրակացուցած թէ պէտք է չատ չուտով վերաչինել Հայաստանը։ Մեծ Եղեռնէն վերապրող երկու անձերու ողբերդական յուշերուն ընթերցումէն եառ բեմ հրաւիրուած է Միչիկընի զոհերուն Տէյվիս Պոնիըը, որ երկրաշարժէն եառ Հայաստան այցելած էր տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու աղէտեալներուն պահանջները։

***

ՊՈՍԹընի Ս. Ստեփանոս ազգ. վարժարան այցելած են Երեւանէն Քէյմպրիճ ժամանած ուսուցչական պատուիրակութեան երկու անդամներ՝ Երեւանի «Սեբաստիա» մանկապարտէզի տնօրէնուհի Վ. Գէորգեան եւ ուսուցչուհի Ա. Էդուպեան։ Դպրոցի աշակերտներուն կողմէ դործադրուած դեղարուեստական յայտագրէն յետոյ խօսք առած են Վ. Գէորգեան եւ կրթական մարմնի առենապետուհի Գ. Թէօլէօլեան։ Նոյն օրը, Ապրիլ 6–ին, պատուիրակութիւնը այցելած է նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ. ամէնօրեայ վարժարանը, ուր եւս դործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր ու տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն։

***

ՍԱՒԻԹՖԻԼՏԻ (Միչիկըն) «Լօրէնս Թէքնոլոճիքըլ» համալսարանի ամփիթատրոնին մէջ, Ապրիլ 1–ին, Թորոնթոյի Արուեստի Թատրոնը բեմադրած է «Ագատ Երկիր» խորագրով գործեր։ Տիթրոյիթի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած այս երեք արարով թատերախաղին բեմադիրն ու թատերադիրն է Պոլսէն դաղթած ու այժմ Թորոնթօ բնակող Անի Զարուքճեան։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄՆԵՐԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՊՈՒ ՏՀԱՊԻ

Կազմակերպութեամբ Ապու Տհապիի Ազգ. Վարչութեան, Ուրբաթ, Ապրիլ 28–ին, կէսօրուան ժամը 12–ին, քաղաքիս ամերիկեան Վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ապրիլեան Եղեռնի 74–րդ տարելիցի հանդիսութիւնը, չուրջ հարիւր–եակ մը աղգայիններու ներկայութեամբ։

Բացումը կատարեց Ազգային Վարչութեան անդամներէն՝ Վաչէ Գասեմճեան, որ ամփոփ ու խիտ տողերու մէջ ներկայացուց 1915–ի Ապրիլեան ցեղասպանութեան ահաւոր պատկերը՝ իր պատճառած հոդային, մարդկային, մշակութային ու անտեսական անդարմանելի կորուստով։ Ապա, հրաւիրեց Յակոբ Գասապեանը, որ մեկնաբանեց Պ. Սեւակի «Քիչ ենք՝ բայց Հայ ենք» քերթուածը իւրայատուկ հաղորդականութեամբ։ Ազգային Միւրեայ վարժարանի աշակերտներէն խումբ մը, ունենալ ղեղարուեստական ելոյթ՝ խմբական երգով, արտասանութեամբ եւ նուագով։

Ապրիլ 24–ի խօսքն ու խորհուրդը փոխանցեց, Քուէյթի Հայ Ազգ. Երկրդ. Վարժարանի տնօրէն՝ պ. Տիգրան Ձինպաշեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Շարժա եւ Ապու Տհապի, բանախօսութեամբ մը բերելու իր մասնակցութիւնը ոդեկոչումի սոյն հանդիսութեանց։ Պ. Ձինպաշեան, ուշի քան կէս ժամ, կատարեց քննարկումը յետ–եղեռնեան շրջանի Հայ Դատի զարդացման հանդրուաններուն։ Կարեւորութեամբ չեշտեց մանաւանդ, վերջին տասնամեակին արձանադրուած կարդ մը դրական երեւոյթները։ Անդրադարձաւ՝ արցախեան Շարժումին եւ անոր չնորհիւ Հայրենիք – ըՍփիւռք համա – հայկական միասնականութեան ու չեչտը դրաւ «Դէպի Հայրենիք» կարդախօսին վրայ։

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ Պ. Գասեմճեանի չնորհակալական ու փակման հակիրճ խօսքով։ Ինչպէս անցեալին, նոյնպէս սոյն հանդիսութիւնը, եղաւ առիթ մը՝ համադդային մեր առաքելութեան հաչուետարդարի, խղճմտանքի եւ վերանորոդումի։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ապու Տհապի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՁԱՇԸ

Երբ կայ կերուխում, առաւել՝ նուագ, հայկական հաւաքոյթի մը յաջողութիւնը ապահովուած է։ Զգարմացանք ուրեմն, երբ Կապոյտ Խաչի տարեկան ճաշին, Հինդշաբթի, Մայիս 4–ին, Ազգային Տան մէջ, խճողուած էր սրահը։ Տիկինները դժուարութիւն ունեցան տեղաւորելու բոլոր անոնք՝ որոնք եկած էին մասնակցելու։ Ի վերջոյ, կարելի եղաւ գոհացում տալ դրեթէ բոլորին, քանի մը յաւելեալ աթոռներ դետեղելով, ուր որ կարելի էր։

Նուագը կու գար Վալանէն. «Փարոս» խումբն էր՝ որուն մէջ կը փայլի անխոնջ երգչուհի մը՝ Յանօթ Վիրժինի անուն – նով։

Հակառակ անոր, որ ծանուցուած էր, Նորվան եպիսկ. բացակայ էր ակամայ։ Կը գտնուէր Հայաստան։

Իսահակ Խչկը. քհնյ. Հեքիմեանի պատշաճ աղօթքէն եառ, ներկաները լիուլի օգտուեցան յարմար ճաչացուցակէ մը՝ որուն պատրաստութեան աշխատած էին խաչուհիները, եւ ծառայեցին ալ, երիտասարդ թէ վեթերան, վազելով հոս ի հոս մէկ սեղանէն միւսը, գոհացում տալու համար իրենց հիւրերուն։

Մասնաճիւղին նախագահուհին, Տիկին Գասապեան կարդաց խնամքով պատրաստուած դրութիւն մը ուր, յիշեցի վերջ թէ օրը, Համբարձում, վիճակ քաչելու օրալ է, կը բացատրէր անդամ մը եւս Կ. Խաչին նպատակները։ Ըսել միշտ «ոչ» ճակատագրին, եթէ «վիճակ»ը դառն օրեր ալ պարտադրէ Հայոց. աշխատիլ դարմանելու, օդնելու եւ ըլլալ զօրավիդ հայակերտման։

Սրահին մէջ մթնոլորտը երիտասարդական էր. երդ, նուագ ու պար, քանի մը ժամեր, մոռցնել տուին ներկաներուն իրենց առօրեայ հոգերը։

Կապոյտ Խաչի յառաջիկայ ձեռնարկը մշակութային պիտի ըլլայ. երեկոյթ մը՝ նուիրուած Յովհաննէս Շիրազին, Յունիսին։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

ԱՅՐԻՆԵՐ ԵՒ ՈՐԲԵՐ

Ինչ սեւ բախտ։ Որդեկորոյս մայրն իր կորուսեալին ահաւորութիւնը մէկ կողմ դնած՝ իր մխիթարութիւնը կ'որոնէր գաւակին դերեզմանը դտնելով օրհնե՛լ տալուն մէջ։ Աչոր հոդակոյտին կը տանէր իր բովանդակ սէրը, գուրգուրանքն ու արցունքները։ Պիտի դտնէ՞ր մինչ դայն։ Գերեզմա՞ն, ամբողջ Կիլիկիան էր դերեզման. ամբողջ դաշտերն էին ոռոդուած Հայու արիւնով. պէտք էր օրհնել տալ այդ հոդերն ամբողջ, Սիհունն ամբողջ՝ ուր, ո՛վ պիտի, չատերուն հետ նետուած էր նաեւ իր գաւկին դիակը։

Աստնա, մեռելաքաղա՛ք արդարեւ։ Սկսա բզքտող կսկիծը թոյլ չտար որ մարդ կարենայ աչքովը չափել, կարենայ դիտել աւերակաց ու փլատակաց անծայրածիր չեզնակոյտն որ կը պարզուի դէմը։ Աչին ինչ կարծանած ու քանդուած է հոս, ամէ՛ն ինչ։ Հայոց փառապանծ դըպրոցները, Հայոց չուկաները, Հայոց բոլո՛ր սիրտերը։ Գիտէինք թէ դեհենական ի՛նչ հուր, դազանային ի՛նչ ճիրաններ եկեր՝ խելայեղօրէն դիշատեր ու լափեր էին այդ ամէնը։ Վիչտը կը խեղդէ կորդնիս, եւ աչքերնիս պղտոր կը տեսնեն։

Երթանք սակայն որբերուն, փճացած բնակչութեան մը վերապրող այդ մնացորդներուն, – ուրիչներ ըսէին թերեւս՝ «ապագայի այդ յոյսերուն»։

Հարիւրի մօտ հազիւ կան ասոնք, որոնք առ ի չգոյէ յարմար չէնքի մը՝ կը դըտնուին տան մը մէջ որուն ախոռն ապաստանած քառասունեւհինդ Հայեր – Աղէտին օրը – ձեռք անցուցած են եւ տախտակի մը վրայ դրուելով՝ մորթուած են մէկիկ – մէկիկ…։ Այսօր տեսայ այդ տախտակը։

Վերը՝ տղաքը կը գբօսնուն իրենց խաղերով։ Նոյն Որբութիւնն է հոս ալ, մեծ մասամբ թոպիկ ուզով, վրայ – գլուխ չկայ, թուղթ – գրիչ չկայ։ Բայց տարօրինակ է հատատել. այս որբանոցը հակառակ Մէրսինի որբանոցին նուա՛զ ադէկ կազմակերպութիւն ունենալուն, հակառակ խնամող ձեռքերու ոչ առատութեան, աւելի կայտառ ու գունեղ կ'երեւին իր որբերը՝ քան Մէրսինինները։ Եւ այս՝ պարզապէս՝ վերագրելի է եղեր Աստանայի օդին դեղեցկութեան։

Տրուած ըլլալով նիւթական նեղ պայմանները, գոհացուցիչ կամ կէս մխիթարական այլեւս ոչի՛նչ կայ ուրեմն. սահման եւ այնպէս ցաւալի է խորհիլ թէ չատ բազմաթիւ են այրիացեալ կիներ՝ որոնք գաւակներնին այս որբանոցը դըներու համար թիւր աղաչանք ու պատանք ունին բերներնուն մէջ։

***

Ախոռի նման տեղերէ, մութ ու խոնաւ ծակերէ, պատերու ծերպերէ մարդկային կերպարաններ կ'անջատուին. աւերակաց աշխարհին բուերն ըլլային կարծես։ Աստանայի արկածեալ Հայութիւնն է այս. մեր քոյրերն ու եղբայրներն են ասոնք, մարդի՛ր են ասոնք։

Բացատրութիւններու մէջ կանգնուած վրանները վերցած են, եւ, վերին հրամանի մը համաձայն, վտակիր Հայեր քաղաք եկած ու բնակարանի չգոյութենէն՝ մէյ մէկ անկիւն խոթուած են։ Եւ դեռ երանի՛ անոր որ կրցած է անկիւն մը դրաւել իրը պատսպարան. քիչուոր չեն անոնք որ տակաւին փողոցներն են, մայթերու վրայ թափառկոտ, սպասելով եւ յուսալով խոռոչի մը տիրացման։ Միջազգայինը կրցած է հինդ հարիւրի չափ կիներ տուներ նորոդել տալ. բայց բնակարանի ահագին խնդրանքին առջեւ բոլորովին անբաւական են անոնք։ Կառավարութիւնը պիտի չինէ իր երկար ատենէ ի վեր խոստացած չէնքերը. բայց ե՞րբ։ «Պիտի»ն եկած հասած ձմրան համար ո՛չ մէկ իրական օգուտ ունի, եւ այս անանկ Հայերն ամէն բանէ վեր, ամէն բանէ առաջ թիւ մը ունին անցնելիք։

Կը պաչարեն զքեզ, վիզերնին ծուռ։

– «Ա՛խ, կը գոչեն ամէնքն ալ. ա՛խ ողջ ըլլայ, ազգերնիս հասաւ մեղի, թուր ու թրփանք կերանք, քիչ բան չքաչեցինք, ազգերնիս հասաւ մեղի. չատ չըՆորհակալ ենք. բայց ի՞նչ ընենք, ձմեռ կուգայ՝ հագուստ չունինք, ղուրպան ըլլամ, ուտելիք չունինք. մենք ասանկ ըլլալո՞ւ էինք…»։

Ու լալէ յոդնած աչքեր դեռ կը գըտնեն տա՛ք արցունքներ՝ վիշտերէ ակօսուած այտերէ վար գլորելու համար։ Ու դառնագոյն բան չ'խորհիլը թէ Աստանայի, առաւօտեան այս երկրին բնակիչը հիմա չքաւոր՝ ձեռքն ի մո՛ւր կը կարկառէ հանուր Հայութեան, հանուր աչխարհի, ինք որ աղքա՛տ մը չունէր ծոցին մէջ։

(Շար. 4)

Սիրանոյշ Մուրատեան,
Ալիս Մուրատեան,
Տէր եւ Տիկին Զաւիկ Մուրատեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պր. Գրիգոր Յակիկեան, Տիկին Մկրտիչ Յակիկեան եւ զաւակը, Տիկին Մարկրիթ Վըլէն եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Միսաք Տիւրկերեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Յակիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յակիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Փիէր Շահինեան եւ զաւակը եւ Պր. Յարութիւն Ապաջեան,
յաւուղ կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր եւ աղգականին՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 11–ին, 82 տարեկանին՝

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Մայիս 19, ժամը 11–ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, 6 Ավրնիւ Պուրկէն:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ, ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:
Փոխան ծաղիկի նուէրները՝
S.O.S. ARMENIE
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76-78, ave. des Champs-Elysées,
75008 Paris

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Մուրատեան ընտանիքներուն:

Au *Salon du Livre*
stand des Editions
ENTENTE
le samedi 20 mai
de 15 à 18 heures
MARC NICHANIAN
signera son ouvrage
«*Ages et usages de la langue arménienne*».

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Յաչէ Լիոնի Արաքս մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պր. Ժանօ Թորիկեանի եւ զաւակներուն, Օր. Արփինէ Թորիկեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ – մօր եւ աղգականին, ընկերուհի՝ Հայկուհի Թովմասեանի մահուան առթիւ:

TIMAG
LA TROUPE THEATRALE
DE HAMASKAÏNE PARIS

«ՄԵՌՆԻԼԸ ՈՐՔԱՆ ԳԺՈՒԱՐ Է»

— ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ —

Samedi 20 mai à 20 h 30
Dimanche 21 mai à 16 h 30
THEATRE DE L'UNION
14, rue de Trévise — 75009 Paris
M° Cadet ou Rue Montmartre
Participation aux frais : 50 *frs.*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամուհիները, կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:
9, rue du Mont-Cenis

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 16–էն ակսեալ ազգօրհական հաւաքատեղիին մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Պր. Պօղոս Կառավարեան,
Տէր եւ Տիկին Արման Կառավարեան եւ զաւակը՝ Ալէքսի,
Այրի Տիկին Մարի Գուլումճեան, զաւակներն ու թոռները (Տիթրոյթ),
Տէր եւ Տիկին Պօղոս Զիլպօղոսեան, զաւակներն ու թոռները (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Մազսուտ Կառավարեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Հերման Դանիէլեան եւ զաւակը (Պոլիս),
Պր. Նորայր Հիւսիմեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
յաւուղ կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ եւ աղգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ԿԱՌԱՎԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 14–ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինդշաբթի, Մայիս 18, ժամը 10·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Պօղոս Կառավարեանի եւ ընտանիքին:

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

12–14, rue St.Bazile — 13001 Marseille

1976 — 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ — 1989

Մեծ Հայկերոյթ

Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 13–ին Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ:
Գեղարուեստական բաժին:
Հայկական մթնոլորտ:
Ճաշատին 130 ֆրանք:

— LYON —

SPECTACLE
ENSEMBLE DE DANSES

«BAREKAMOUTIOUN» d'Erevan

... 40 Enfants et Adolescents d'ARMENIE ...

Dimanche 21 mai à 16 heures

sous la Présidence d'Honneur de Ch. AZNAVOUR

Bourse du Travail
Place Guichard — LYON

organisé
par la section de Lyon
de la Croix Bleue

Billets à l'entrée à partir de 15 heures.

L'ECOLE ARMENIENNE NAREG
D'ENGHIEN-LES-BAINS ET DE SA REGION
vous invite cordialement à participer à sa

FETE DE FIN D'ANNEE

animée par ses élèves (de 5 à 18 ans)
le Dimanche 21 Mai à 15 heures
à la Maison de Retraite Arménienne
de Montmorency
44-50, Avenue Charles de Gaulle
95160 Montmorency
entrée par l'Avenue du Rond Point

— Entrée gratuite —

Les parents de la vallée de Montmorency sont invités à envoyer leurs enfants à l'Ecole arménienne Nareg d'Enghien-les-Bains.
Scolarité gratuite.

Profitons de cette journée pour faire connaissance.

Renseignements Tél. : 34 12 84 45
39 95 31 46

L'U. C. F. A. F. et la J. A. F. présentent
AU PROFIT DE L'OPERATION «FAISONS REVIVRE UN VILLAGE D'ARMENIE»

CHÉNAVAN

L'ENSEMBLE NATIONAL DE MUSIQUE
ET DE CHANTS TRADITIONNELS DE LENINAKAN

sous la direction de Antranig NERCESSIAN
et Djivan KHATCHADOURIAN
30 Artistes

— CONCERTS DE SOLIDARITE —

PARIS — Dimanche 21 Mai à 16h30
Sous le haut patronage de M. **JACQUES CHIRAC** — Maire de Paris
Présentation par GEORGES GARVARENTZ
SALLE GAVEAU- 45, rue La Boétie — Billets : 150-120-100-80-60 Frs.

ISSY-LES-MOULINEAUX — Samedi 20 Mai à 20h30
Sous le haut patronage de M. **André SANTINI** - Maire d'Issy-les-Mlnx
Présentation par Henri VERNEUIL
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES - **Salle Berlioz**
Billets: 100 Frs. (enfants 60 Frs.)

INFOS — RESERVATIONS :

PARIS: 42. 08. 76. 49 — Points de vente habituels
Et dans chaque Centre U.C.F.A.F. - J.A.F.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան Նիկողոսեան, Այրի Տիկին Թագուոր Պարթեվեանեան եւ զաւակները, Պր. Ռոժէ Եոբեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սերոբեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 21, Ա–Փորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ հօր՝

ԱՐԱՄ ԵՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

ՄԱՐՍԷԼ· – Տիկին Արշալոյս Փօլատեան կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 21–ին, Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին (Փրատօ) իր ամուսնոյն՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մայիս 21, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Աէն – Թ'էթիէնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԾՐԱՆՍԱՀԱՑ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ.

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Է.

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ

կը ներկայացնէ՝
ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ

Մայիս 21, Կիրակի, ժամը 20·30–ին Հ· Բ· Ը· Միութեան Ալէք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles — Paris 17e
M° COURCELLES

Մուտքը ազատ է:

RECHERCHONS

Recherchons pour succession, la famille de *Rose Dachdjian* veuve de *Jim Kederchah*, née à Zar Diarbekir en 1908.

Prière de se mettre en relation avec:
L'ETUDE COUTOT - ROEHRIG
21, BOULEVARD ST GERMAIN - Paris 5e

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ

ՃԱՇ

Սիրով կը հրաւիրուին հայրենակիցները Մայիս 21, Կիրակի առաւօտ ժամը 10–ին Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ

Նախագահութեամբ՝
Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ–ի

Պատարագէն վերջ ժամը 13–ին, ի նպաստ Ս· Սահակ եկեղեցւոյ եւ Տրոմի Հայ համայնքի կեդրոնի իրականացման՝
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇ

Փալէ տը լա Ֆուտաի Սալ Տափօյի սրահին մէջ
գեղարուեստական յայտագրով:

Ճաշի մասնակցութիւն՝ 100 Ֆ·:

Տոմսերը ապահովել հետեւեալ հասցէներէն, հեռաձայնով կամ անձամբ· –

- Մագուտեան Անտրէ, 48, *ռիւ Պուֆիէ* — Հեռ· 75 43 17 24
- Սէմէրճեան Մամբրէ, 53, *Մաթիէ տը Մօնժօ* — Հեռ· 75 43 30 54
- Փաշայեան Արա, 18, *ռիւ տ'Ամմէնի* — Հեռ· 75 56 08 05
- Մաճեան Վահէ, 21, *ավընիւ տը լա Կառ* — Հեռ· 75 44 53 79

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏ ՉԱՐԳԱՑՈՂ ՄԱՐԴԻԿ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Գ

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 19
VENDREDI
19 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL. . 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.015 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.015

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԻՆԱՍՏԱՆ իր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն հետաքրքրական ժամերը կ'ապրի եւ այդ առընչութեամբ, Կորբաչովի այցելութիւնը խակապէս պատմական է, իր այցելութեան բնոյդէն անդին, Ա.Մէլի քան երկու միլիոն ցուցարար փեքին եւ հարիւր հազարաւորներ նաեւ գաւառի այլ քաղաքները տեւական կերպով ապստրկէ կը կարդան իշխանութեան եւ մեկնումը կը պահանջեն Տէնկ Ցիաօփինկի: Հետաքրքրական երեք երեւոյթներ ուշադրութիւնը կը գրաւեն լրագրողներուն.— Ա.) Երկու չին զեկավարներ (թիւ 2 եւ 3) դիւերը փութացած են հիւանդանոց հացադուլ ընող ուսանողներու մօտ եւ մտահոգուած անոնց վիճակով ու խօսած անոնց հետ: Բ) Իշխանութիւնները հանրակառքեր ղրկած են ցուցարարները պատսպարելու համար անձրեւէն: Գ) Մամուլ եւ հեռատեսիլ կ'արձանագրեն զէպքերուն, ինչ որ աննախընթաց է: Այս ամբողջը երկրորդական պետի վրայ կը դնէ Կորբաչովի ելոյթները իսկ, ինք, անշուշտ, չուզեց միջամուխ ըլլալ, բայց յայտնեց թէ եթէ իր երկիրը պատահէր նոյն բանը, քաղաքականոչին կը լուծէր: Ինչպէս միշտ, մարդուն ուրիշին երկրին մէջ մարդարէ է, այլապէս ինչո՞ւ Կորբաչով քաղաքականոչին չլուծեց իւ՛ր հարցերը:

ՖՐԱՆՔՖՈՐԹի դատարանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց չին ահաբեկիչը՝ Մոհամետ Համատ, որ 1985 Յունիս 14–ին մասնակցած էր ամերիկեան ոչինկի մը առեւանգման եւ որու ընթացքին ամերիկացի զինուոր մըն ալ սպաննուած էր: Դիպուածով կ'որ ձերբակալուած էր Ֆրանքֆորթի օդակայանը, 1987 Յունուարին, երբ կը փորձէր պայթուցիկ մացնել Գերմանիա: Անցեալ շաբթու իսկ, դատաւորը՝ Մի.քընպերկըը յայտարարած էր թէ որեւէ սպառնալիքի տեղի չի տար: Այդպէս ալ եղաւ, քանի վերջին օրերուն Գերմանացիներու առեւանդումները իրարու յաջորդեցին պէյրութ: Մարդասիրական կազմակերպութեան 3 անդամներ առեւանգուած էին, երկուքը՝ ազատ արձակուած յետագային:

ԼԻԲԱՆԱՆ քանի մը ժամ մէկ սիրտ, մէկ հոգի եղաւ թաղելու համար Շէյխ Իալէտը, սպաննուած Երեքշաբթի օր: 100 հազար հոգի, բոլոր յարանուանութիւններէն մասնակցեցան յուղարկաւորութեան Մայիս 17–ին: Զօրավար Աունի համար Սուրիոյ գործն է այս սպանութիւնը, Սուրիոյ համար, Ճումպլաթի պէտով՝ Աունի գործն է...:

ԼՕՐԱՆ ՖԱՊԻԻՍի մէկ խօսքն է զբաղեցուցած, որ նիւթ դարձաւ մեկնաբանութեանց, մեհեաններու կողմէ: «Ճըշմարտութեան ժամուն» Ազգային Ժողովի նախագահը, որ կը պլհաւորէ ընկերվարական ցանկը եւրոպական ընտրութեանց, յայտարարեց թէ զօրավիդ կ'ըլլայ Միշէլ Ռոքարի նախագահական թեկնածութեան, եթէ չարունակէ այսպէս լաւ աշխատիլ: Լսո երեւոյթին կը զգայ որ իր կարգը չ...:

«ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, 23 կազմակերպու – թեանց ներկայացուցիչները կոչ ըրած են Ֆրանսական կառավարութեան, որպէսզի միջամտէ Անգարայի իշխանութեանց մօտ, ձեռք ձգելու համար ազատ արձակումը Քուրթլուի եւ Սարկընի (բան – տարկուած 1987, Նոյեմբեր 17–էն ի վեր):

ԵՐԵՒՈՒՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 3 / 16)

ԱԼԱՎԵՐԴիի ԳՈՐԾԱՏԱՆ ԱՐՏԱԴՐԱՄԱՍԵՐԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Ալավերդիի մէջ տեղի ունեցած երեսփոխաններու ընդհանրային ու քաղաքային խորհուրդներու արտակարգ նստաշրջանը միաձայն որոշած է փակել քաղաքի լեռնամետաղագործական գործատան վնասակար մետաղագործական եւ ծծմբաթթուի արտադրամասերը:

Խորհրդային նախարարութիւնը ցարդ ընդունած էր փակել գործատան վնասակար արտադրութիւնները 1990 Յունուար 1–էն սկսեալ: Սակայն կարելի չէր սպասել, քանի որ քաղաքի եւ ամբողջ ընդհանրի օդային աւազանի մաքրութիւնն ու առողջապահական ապահովութիւնը չէր երաշխաւորուած: Մարդոց կեանքն ու առողջութիւնը սպառնալիքի տակ էին:

Կացութիւնը ալ աւելի սուր բնոյթ ստացաւ, երբ վնասակար կազերու արտանետումները տեղի ունեցան, իսկ Մայիս 7–ին թունաւորուեցան տասնեակ մարդիկ, որոնց մէջ մեծ թիւով երախաներ:

Այսպէս չարունակելը անհնար դառնալով, երեսփոխաններու խորհուրդը որոշեց օգտուիլ խորհրդային սահմանադրու – թեամբ իրեն ընձեռուած լիիրաւ տիրոջ իշխանութենէն եւ ինքնուրոյն կերպով լուծեց վնասակար արտադրութիւնները փակելու հարցը:

***

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի որոշմամբ Արմէն Գարեգինի Ազրաֆեանը նշանակուած է Հայաստանի Արդարադատութեան նախարար:

Նոր նախարարը, որ փոխարինած է նախկին նախարար Ա.րտաւազդ Գէորգեանը, ծնած է 1946–ին Գուգարքի շրջանի Լեռնապատ գիւղը: Աւարտած է Երեւանի Համալսարանի Իրաւաբանական բաժինը: Ան 1985–էն ի վեր Հայաստանի Գերագոյն դատարանի անդամ է:

***

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՄԱՆ ՊԵՏ· ԿՈՄԻՏԷԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի որոշմամբ Գուրգէն Ա.րտաշէսի Ղազախեցեանը նշանակուած է Բնակչութեան սպասարկման Պետական Կոմիտէի նախագահ:

Գուրգէն Ղազախեցեան ծնած է 1945ին, Երեւան: Աւարտած է Մոսկուայի Համադործակցական Հիմնարկը եւ կենտկոմի բարձրագոյն կուսակցական դպրոցը:

1965–էն 1977 տարբեր պաշտօններ վարած է Հայաստանի մէջ: 1977 – 1985 թուականներուն ան եղած է Հայաստանի կենտկոմի առեւտուրի բաժնի, ծրագրային ու ելեւմտական մարմիններու հրահանգիչ: 1985–էն սկսեալ աշխատած է որպէս կենտկոմի առեւտուրի եւ կենցաղային սպասարկման բաժնի վարիչի տեղակալ:

***

ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏ ԶՈՐՍ ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Մայիս 7–ի կէս գիշերին մօտ հնչած է Զարենցաւանի արդիւնաբերական գրասեան ահազանդը: Տասը վայրկեան յետոյ դէպքի վայրը հասած երկու ոստիկանները՝ Լ. Կարապետեան ու Ռ. Յովհաննիսեան հրազէնով սպաննուած են յանցագործներուն կողմէ: Քիչ յետոյ հասնող երկրորդ խումբը կրցած է դրամատունէն 300 մեթր հեռաւորութեան վրայ բռնել յանցագործներէն մին, որ կորականապէս ժխտած է իր կապը յանցագործութեան հետ: Աւելի ուշ յայտնաբերուած են դրամատան պահակ՝ ոստիկան՝ Ս. Ալթունեանի եւ դանձապահ՝ Ա. Ստեփանեանի դիակները:

Ստեղծուած քննական յանձնախումբը ձեռնարկած է քրէական հետախուզութեան:

***

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՊԱՏՕԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Արդիւնաբերական սարքաւորումներու գնման չուրջ բանակցութիւններ վարելու համար Միացեալ – Նահանգներ մեկնած է պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ փոխ վարչապետ՝ Լեւոն Սահակեանի: Պատուիրակութեան մէջ է նաեւ Սփիւռքի Կոմիտէի նախագահ՝ Կարէն Դալլաքեան:

Բանակցութիւններու ընթացքին պիտի քննարկուին միսի ու կաթի արդիւնաբերութեան համար հարկ եղած սարքերու, քարհատ սարքաւորումներու, մէկ անդամ օգտագործելի ասեղներու գործատան եւ այլ նիւթերու գնման հարցերը:

***

ՆՈՒԷՐ ՍՊԻՏԱԿԻ

Սպիտակի մէջ բացուած է Իտալիոյ կառավարութեան նուիրաբերած հիւանդանոցը: Նոր բժշկական կեդրոնը սկսած է արդէն գործել կառուցանուող իտալական աւանին մէջ: Ան օժտուած է ամէնէն արդիական սարքաւորումներով, որոնց միջոցով կարելի կ'ըլլայ գուժել զանազան հիւանդութիւններ ու կատարել վիրահատութիւններ:

Այս առթիւ Սպիտակ ժամանած են իտալացի 45 բժիշկներ, որոնք որոշ ժամանակ տեղացի մասնագէտներու հետ միասին ձրի զարմանումներ կը կատարեն:

Հիւանդանոցի բացումին ներկայ եղած են Իտալիոյ քաղաքացիական պաշտպանութեան ներկայացուցիչ՝ Մ. Սիմոնուէլլի եւ Սպիտակի շրջկոմի Ա. քարտուղար՝ Ն. Մուրադեան:

***

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԱՅՑԵԼՈՒ

Կամոյի արուեստի դպրոցէն աշակերտներ հայ երգն ու պարը տարած են Ալճէր, հոն ապաստանած հայ հաղարաւոր ադգտեաններու: Տնօրէն Յովհ· Մալխասեանի դեկավարած խումբին ելոյթները, հայկական ժողովրդական, աղգագրական, դուսանական երգերով ու պարերով, մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են:

***

ՊՈԼԻՏԲԻՒՐՈՅԻ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պոլիտբիւրոյի Երկրաշարժի Յանձնախումբը քննարկած է Լենինականի վերաշինութեան աշխատանքներու ընթացքը, նախագահութեամբ՝ Խորհրդային Նախարարաց Խորհուրդի փոխ նախագահ՝ Բ. Տոլստիխի:

Երկրաշարժը Հայաստանի երկրորդ քաղաքին երկու միլիոն 700 հազար քառակուսի մեթր բնակելի տարածութեան դրեթէ կէսը կործանած է, աւելի քան 27 հազար ընտանիք անօթեւան մնացած է: Անցեալ հինգ ամիսներուն ընթացքին

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

● ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ...

Պրազիլի Ֆլամենկօ ակումբին մարմնամարզիկները Մայիսի սկիզբը Երեւան եկած են մարզուելու համար: Թէեւ ներկայիս հայ մարմնամարզիկները բացակայ են միջազգային բարձր մակարդակի հանդիպումներէ, այսուհանդերձ Հայաստան ունի համբաւի տէր մարզիչներ՝ որոնցմէ օգտուելու համար Պրազիլիացիները կատարած են այս ճամբորդութիւնը: Այսպէս կ'ենթադրենք վարդալէ վերջ «Հայաստանի Ֆիլկուլտուրնիկ» թերթին դրութիւնը:

ՄԱԿԱՆԱԾԱԳ

● ՀԱԻԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՀԵՏ

Մականախաղը (հոքէյ խոտի վրայ), խմբային մարզաձեւերէն մէկն է՝ ուր հայ մարզիկները լաւ դիրք ունին միութենական մակարդակի վրայ: Լաւագոյնը Հրազդան քաղաքի կազմն է՝ որ 3–րդ էր անցեալ տարի Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Նոր մրցաշրջանը սկսած է արդէն: Առաջին արդիւնքը՝ հաւասար, 1 – 1, Լենինգրադի Վոլնա ակումբին հետ:

Հրազդան պիտի պայքարի 11 խումբերու դէմ· ընդամէնը 44 մրցումներ: Հայկական խումբին լաւագոյն եւ ամենածանօթ խաղացողն է Սօս Հայրապետեան՝ որ մասնակցած է Սէուլի Ողիմպիականին Խորհրդային Միութեան պատմին մէջ:

Աղջիկներն ալ ունին մականախաղի խումբեր· անոնցմէ մէկն է Լենինականի Գիւմրիին՝ որ, երկրաշարժէն վերջ, մարզուեցաւ քանի մը շաբաթներ Ծաղկաձորի մէջ: Աղէտին կրնկոչուցած էր մէկ անդամուհի միայն: Գիւմրի կը մասնակցի Խորհրդային Միութեան Ա· դասակարգի ախոյեանութեան:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

մաքրուած են աւերակոյտերը, ուսումնասիրուած են վնասուած շէնքերը, նոր յատկացուած թաղամասերուն մէջ սկսած են զետեղուիլ շէնքերու հիմերը: Այսուամենայնիւ յանձնախումբը նկատել տուած է, թէ աշխատանքներու ընթացքը խիստ դանդաղ է եւ չի համապատասխաներ քաղաքի կեանքը արագօրէն վերականգնելու պահանջներուն:

***

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջերս Քէօլնի Սէնֆոնիք նուագախումբին տուած բարեսիրական համերգին հասոյթը (84·500 մարք՝ մօտ 300 հազար Ֆրանք) յանձնուած է խորհրդային դեսպանութեան ներկայացուցիչին:

Քէօլնի մէջ նուիրատուութիւններու հանգանակման ընդհանուր կեդրոնի գլխաւոր նախաձեռնողը տեղական «Լքտիըրէս» եւ «Քէօլնըր Շթատ Անցայլըր» թերթերուն հրատարակչութիւնն է: Ան ցարդ հաւաքած է 1·8 միլիոն մարք:

Նուիրատուութիւններու հանգանակման ընկերութեան Քէօլնի բաժանմունքը մինչեւ հիմա հաւաքած է 20 միլիոն մարք (68 միլիոն Ֆրանք): Այդ դումարով, մանկապարտէզներէն զատ, կը կառուցանուին եւ կը սարքաւորուին հիւանդանոց մը, բազմաբնակարան մը եւ շուտափոյթ օգնութեան կեդրոն մը: Գերմանացիները կը ղրկեն նաեւ հարիւրաւոր փրթեզներ մեծերու ու երախաներու համար:

ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՔԱՅԼԱՐՇԱԻԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

«ԱՊՐԷ՛Ք ԵՐԵԽԷՔ»...
ԲԱՅՑ ՄԵԶ ՊԷՏ ԷԼ ԱՊՐԷ՛Ք

ԿԼԻՆՏԻՃԼ. – («Ցառաջ»). –

Շաբաթ, Ապրիլ 15–ի առաւօտուն, առաջին անգամն է, որ կը մասնակցի աշակերտական քայլարշաւի մը, որ ըստ վարժարանին տնօրէնին, կը խորհրդանշէր մեր պապերու տեղահանութիւնը: Քայլարշաւը ութ տարի է, որ դարձած է Շամլեան Ազգային Վարժարանի դաստիարակչական աշխատանքներու կարգին առնուազն մը:

Ցաճախ տնօրէնին հետ մտքերու փոխանակութեան ընթացքին խօսած ենք ամերիկեան դժուարին պայմաններու մէջ հասնող սերունդի դաստիարակութեան յարուցած հարցերու, ճեռք առնուած միջոցներու, նոր կերպերու եւ եղանակներու փնտռտուքի մասին, միշտ լսած դյն արդիւնքներու ձգտելու եւ տարուած հսկայական ջանքերու պաղաբերման նախանձախնդրութեամբ: Մեր հանդիպումներու ընթացքին իրարու փոխանցած ենք մեր անձնական կարծիքներն ու տպաւորութիւնները վարժարանի աշակերտներէն, նկատելով թէ ինչպէս անոնք՝ յաճախ թերեւսմտութեան, անտարբերութեան եւ մակերեսայնութեան կողքին, երբեմն իրենց ցուցաբերած տրամադրութեամբ կամ ոգիով, քաղաքական դիտակցութեան եւ Հայ ըլլալու հպարտութեան իւրայատուկ արտայայտութեամբ մը կրնան յուսահատ կամ յուսախաբ մեր հոգիներուն ջերմութիւն բերել, նո՛ր յոյսի եւ նո՛ր լոյսի կաթիլ մը հեղուլ մեր ներաշխարհին մէջ: Կը նկատեինք, որ մեր աշակերտները մեզ կըրնան այսօր վերացնել երկինք՝ իրենց զգացականութեամբ ու դիտակցութեամբ, վաղը՝ անզգայնութեամբ կամ անհոգութեամբ մէկ արտայայտութեամբ, զգեռնել մեզ, փչրելով մեր հոգին կամ անէացնելով յուսահատութեան ծովուն մէջ: Ու պահ մը ճարահատ՝ տարօրինակ այս երեւոյթը կը վերագրենք միջավայրի պայմաններուն, Դիւրի՞ն ճամբայ մը...

Ասհասիկ նման զգացումներէ ու մտածումներէ տարուած՝ քիչ մը թերահաւատ, կը մասնակցէի (ուզեցի՛ մասնակցիլ) մեր աշակերտներուն հետ կատարուելիք քայլարշաւին:

Ժամը 9–ին ճամբայ ելանք: Հարկ չեմ զգար սպասելու հինգերորդ վայրկեանին, հաստատելու համար թերահաւատութիւնս: 12 – 14 տարեկան մեր պատանիներն ու պարմանուհիները խօսելով, խընդալով, իրենց երջանիկ պատանութիւնն ապրելով կը քալէին պողոտաներու մայթերուն վրայ, անոնցմէ ոմանք նոյնիսկ ցուցաբերելով այնպիսի վերաբերում մը, որ քիչ կը մնար՝ որ լքէի շարքերը ու վերադառնայի տուն: Սակայն չհամարձակեցայ. պահ մը կը մտածէի որ աշակերտներուս կողմէ կրնայի դասալիք նկատուիլ: Որոշեցի չարունակել: Աչքերուս առջեւ պարզուող տեսարանը տարօրինակ ապրումներ կ'առթէր: Մէկ կողմէ կը մասնուէի ջղային վիճակի, միւս կողմէ կը փոխադրուէի չուրջ երեք քառորդ դարետ ու մտապատառիս վրայ կը վերակենդանանար տեղահանուած հայ բազմութիւններու թափօրը դէպի Տէր – Զօր ... Բաղդատական եզրեր գտնելու փորձս իսկ յուզում կը պատճառէր ինծի, չըսելու համար՝ ծիծաղ...

Սակայն, պէտք չէ չափազանցել: Հարկ է գոհանալ խորհրդանիշի գաղափարով:

Քայլարշաւը 10 մղոն եաք կը հասնէր իր լրումին, Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահը, ուր հաւաքուած հայ մամիկներ ու պապիկներ յուզումնաթաթաւ աչքերով կը դիմաւորէին իրենց թոռները, որոնք ճամբու ընթացքին չորս անգամ «զովանալ»ով հանդերձ իրենց յոգնութեան նշանները չէին կրնար ծածկել:

Ինծի համար այդ օրուան քայլարշաւը «աւելորդ» էր, որովհետեւ իր իմաստէն պարպուած եւ նպատակին իսկ չծառայող ձեռնարկ մըն էր ...

Շաբաթէն երկուշաբթի առաւօտ տաք ու պաղ ապրումներս չհեռացան ներաշխարհէս եւ անհամբեր կը սպասէի առիթի մը, կարենալ թափանցելու համար աշակերտներուս մտածումներուն մէջ եւ ուղղակի իրենցմէ լսմանալու քայլարշաւի ընթացքին իրենց զգացումներն ու մտածումները:

Հայերէնի դասապահն է: Կ'առաջարկեմ չարադրութիւն մը գրել, նիւթ՝ «Ձեր աւեկեղծ մտածումները այս քայլարշաւին մասին»: Պահը կը վերջանայ. Կը հաւաքեմ թերթիկները եւ կ'ուղղուիմ ուսուցչարան:

Ո՛վ զարմանք: Աշակերտներէն ոմանք դարձեալ իրենց զգացական եւ դիտակից հայ պատանիի արտայայտութիւններով ջերմութիւն մը կը բերէին թերահաւատ տրամադրութեանս ու քայլարշաւի ընթացքին ունեցած յուսահատ եւ յուսախաբ զգացումներուս: Պահ մը կը մտածէի, թէ արդեօք չե՞նք կրնար հասկնալ այս երախաները: Սակայն օգնութեան կը հասնի տնօրէնին խօսքը՝ մեր աշակերտները այսօր կրնան քեզ երջանկացնել իրենց ոգիով ու դիտակցութեամբ, վաղը՝ յանկարծ կը զլսորէն անդունդն ի վար, յուսահատցնելով քեզ: Պէտք է թափանցել անոնց ներաշխարհը եւ երբեմն անոնց աչքերով դիտել մե՛ր տեսած աշխարհը...

Ինչե՛ր չեն կրնար ընել աշակերտներն այս, ամերիկեան միջավայրի մէջ...

Քանի մը տողեր՝ աշակերտներու արտայայտած մտքերէն, աւելի խօսուն դարձնելու համար մեր մտորումները:

- Այդ օր շատերը կը մասնակցէին հաճոյքի համար, առանց իմանալու իմաստը քայլարշաւին:

– Զգացի թէ ի՞նչ դժուարութիւններէ անցած են մեր նախահայրերը, որովհետեւ մենք ազատօրէն, խօսելով, խնդալով քալեցինք 10 մղոն, բայց անոնք վախով, սարսափով քալեցին մեզմէ շատ աւելի մղոններ, առանց ուտելիքի եւ ապահովութեան:

– Սկզբում մենք շատ հաճոյքով էինք քայլում, բայց երբ սկսեցինք յոգնել, յիշեցինք թէ ինչ տառապանքների տակ էին Հայերը 1915–ի եղեռնում:

– Ինձ համար քայլարշաւը հաճոյք էր: Քայլարշաւի ժամանակ ընկերուհիներիս հետ խօսեցի եւ ծիծաղեցի: Անշուշտ մի քիչ իմաստ ունէր այս քայլարշաւը:

- Երբ առտու դպրոց հասայ, մտածեցի թէ այս աշակերտները հաճոյքի՞ համար պիտի քալեն, թէ սրտանց. բայց երբ դիտեցի անոնց դէմքերը, զգացի այդ վայրկեանին Հայ բառին բուն իմաստը, սրտիս իւրաքանչիւր զարկին հետ: Ճամբու ընթացքին կը խօսակցէի ընկերուհիներուս հետ, բայց ամէն վայրկեան լռութիւն մը կը պատէր զիս եւ կարծես սրտիս վէրքը, որ տարուէ տարի կը խորանայ, կ'արիւնէր...:

– Ինչո՞ւ այս աշակերտները Շաբաթ օրով, առտու կանուխէն դպրոց եկած էին, երբ կրնային իրենց տաճուկ անկողիններուն մէջ հանգիստ քնանալ: Որքան ալ հայ պատանի մը ըսէ, թէ միայն այնտեղ ըլլալու համար եկած է, իրականութիւն չէ:

– 74 տարի անցած է այդ ահռելի ջարդերէն, բայց մենք միշտ կը յիշենք մեր նահատակները եւ ամէն տարի նոյն ձեւով՝ հպարտութեամբ կը խնդենք:

Խնդացէք հպարտ Հայորդիք, ձեր ճակատները բարձր, ապրեցէ՛ք Հայութիւնը ձեր հասկցած ձեւով:

Չեմ փորձեր կասկածի ենթարկել անկեղծութիւնը աշակերտներուն: Կը զգամ, որ բուժուած է թերահաւատութիւնս եւ սիրտս ջերմացած: Թումանեան կուգայ օգնութեան՝

«Ապրէ՛ք երեխէք»...

Ու ես կ'աւելցնեմ՝ բայց մեզ պէս էլ ապրէք...

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԿՐԿԻՆ ԿՈՆԴԻ ՄԱՍԻՆ

Կը չարունակուի հետաքրքրութիւնը Կոնդի՝ Երեւանի այս ամենահին – ո՛չ միայն տարիքով, այլեւ՝ բառացիօրէն – թաղամասին չուրջ: Հայաստանեան մամուլը վերջերս խօսած էր այդ մասին («Սովետական Հայաստան», Մարտ 26) երբ Մարտ 25–ին երկրին աւագանին այցելութիւն մը տուած էր այդ չրջանը: Ականատես ըլլալէ եաք Կոնդի իրականութեան, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի Ա. քարտուղար Սուրէն Յարութիւնեան յայտարարած էր. – «Կոնդի վիճակը մեզ վրդովեցրած է. Ցոյս ծագեր տպատրութիւն թողեց: Մարդիկ ճամբերատար ապրում են այստեղ ու հաւատում են: Մենք պէտք է ամէն ինչ անենք, որպէսզի առնուազն երեք տարուայ ընթացքում լուծուի Կոնդ թաղամասի բարեկարգման ու կառուցապատման հարցը» (տե՛ս «Ցառաջ», Ապրիլ 29 / 30):

Նոյն թերթին – «Խորհրդային Հայաստան» – Ապրիլ 29–ի թիւին մէջ կը տրուի Հայաստանի կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին ու Նախարարաց Խորհուրդին որոշումը Կոնդի վերակառուցման ու բնակիչներու բնակարանային պայմաններու բարելաւման աշխատանքին մասին:

Այս որոշումէն յայտնի կը դառնայ, թէ Կոնդը ուր 2000 ընտանիք կամ 7000 մարդ կ'ապրի, պիտի վերակառուցուի 1989 – 1991 թուականներու մէջեւ: Ակնյ պատ որոշումը կը ներփակէ նաեւ Կոնդը երեւանի օրինակելի բնակելի թաղամասը դարձնելու պարտադան: Որոշումը մանրամասն կը նշէ իւրաքանչիւր հատուածներուն կամ մարմնի վիճակած դերը վերակառուցման այս յապաղած գործին մէջ:

Նոյն թերթին Մայիս 5–ի թիւին մէջ ալ արտատպուած է «Պրաւդա»ի թղթակից Ա. Սարգսեանի մէկ յօդուածը, որուն նիւթը կրկին Կոնդն է: Հոն կ'ըսուի. – «Կոնդի հին բնակիչների վկայութեամբ, հանրապետութեան ղեկավարներն այստեղի նեղ փողոցները ոտք չեն դրել հեռաւոր 1936 թուականից: Վերջինս այստեղ եկել է Հայաստանի կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի այն ժամանակուայ Ա. քարտուղար Ադասի Խանջեանը, Հայաստանի ժողովրդական դեկավարը, ինչպէս նրան կոչում էին, որը գնդակահարուեց 1937 թուականին»:

Ահկ եաք Ա. Սարգսեան Կոնդի բնակչութեան տասնամեակներու համբերութիւնը, սպասումը կ'ամփոփէ հետեւեալ նախադասութեամբ. – «Դրանից յետոյ Կոնդի բնակիչները հինգ տասնամեակ շարունակ միայն լսում էին, թէ «շուտով, շատ շուտով...» իրենց էլ բախտը կը ժպտայ»:

Այսօր, կէս դարու սպասումէն եաք, դժուար է հաւանաբար, Կոնդի բնակիչներուն համար «բախտի ժպիտ» նկատել յոյս տրուած հետաքրքրութիւնը. սակայն յայտնի է որ տրուած որոշումը գոհունակութիւն պատճառող կողմ մը ունի տեղացիին համար: Գոհունակութիւն, որ Կոնդի նախկին բնակիչ ու «Պրաւդա»ի թղթակից Ա. Սարգսեանի գրիչին տակ հետեւեալ տողերով կ'արտայայտուի. –

«Երբ բանդում են Ֆո մանկութեան թաղամասի տները, սիրտդ այնպէս է ցաւում, կարծես գործիքին հսկայ շերեփը ջարդուած աղիւսի եւ աղրի հետ միասին տանում է Ֆո հոգու մի մասը: Երեւանի Կոնդ թաղամասում այլ կերպ է: Ամէն անգամ, երբ տեսնում եմ բանդման ենթակայ հերթական խրճիթը, թեթեւացած շունչ եմ բաշում. եւս մէկ բազմաչարչար ընտանիք մարդավարի կ'ապրի»:

Ա. ԹՈՓՈՉԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ ԹԷ՞...

Հակառակ անձրեւոտ, փոթորկոտ օդին, Մայիս 11–ին Ալֆորվիլի ազնական արուեստի դիմագ թաղմութիւնը որ կը բաղկանար ոչ միայն տեղացիներէ, մուտքին առջեւ դրուեցաւ Ղարաբաղ Կոմիտէի թերթիկը, որ հէնց մինչեւ պարտէզ յորդող հայկական երգերու աղմուկը, ամէն բան կ'ըսէր թէ տեղի ունենալիքը Ղարաբաղ Կոմիտէի նպաստ կազմակերպուած հերթական երեկոներէն մէկն էր: Այս տպաւորութիւնը չարունակուեցաւ նաեւ երբ խօսք առնելու հրաւիրուած անձնաւորութիւններ իրենց տեղը գրաւեցին բեմին վրայ. Ալֆորվիլի երեսփոխան – քաղաքապետ Ռ. Ռուբէ, փոթֆ. Ժան – Փիէր Մահի Քլօա Մուրթֆիեան եւ Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմէնիէնի վարչէ Ժեռար Մուխասեան:

Հայերու անկեղծ բարեկամի մը պատճառաւ արտայայտութիւնը ունեցաւ տեղացի քաղաքապետը: Ու անոր ելոյթէն ետք «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի ի նպաստ հերթական երեկոյթի մը ներկայ գտնուելու պատրաստութիւնը չքացաւ, երբ խօսնախօսին հին անակնկալօրէն խօսք առնելու հրաւիրեց Պ. Հայրիկեանը որ կը գտնուէր ներկաներու մէջեւ,

Թէ որքան տեղին է հոս «անակնկալ» բառին գործածութիւնը, կրնայ խօսք մը մարդոց համար վիճելի ըլլալ. սակայն ակներեւ էր որ բառին բովանդակ առումով անակնկալ էր այդ հրաւէրը վերյիչեալ անձերուն համար, որոնք լռեցին բեմը, մերժելով կատարուած իրողութեան մը լուռ դերակատարները ըլլալ Խոռվքը փոխանցուեցաւ նաեւ սրահին ուրկէ եւս մեկնեցան այս անակնկալը չվաւերացնողները:

Հարցը, պարզ է որ, բան մը, կամ մերժելու չէր վերաբերեր. Պարոյր Հայրիկեան կամ ուրիշ մէկը որ զանգուածներու խօսք ուզղել կ'ուզէ, ազատ է ընելու ատիկա, պայմանաւ որ զանձ իրեն հասատատուած բեմը ու դիրքը մոխիկ ընդհատիչով հաւաքուած բազմութիւնն ինչ որ էէր պարագան Մայիս 11–ի երեկոյթին: Յայտարարուածը «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի ի նպաստ ձեռնարկ մըն էր քաղաքական խոր վերլուծում մըն ալ հրդաժեշտ չէ դիտակցելու համար թէ «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի քանոը նետուած անդամներու հարցը պէտք չէ օտարել, այլ նպատակներու, յատկապէս ներկայի պարագաներուն մէջ: կայէր, գոնէ եւ նուազագոյն պարկեշտութիւնն էր, նախապէս տեղեակ պահել խօսք առնելու հրաւիրուած անձերը, պէտքի նման անսխորժ կացութիւն չստեղծուէր: Անկասկած ելք մը գտնուէր կ'ըլլար կամ գոնէ կարելի կ'ըլլար նաջքն առնել աժան չահագործումի մը որուն ակամայ հերոսները դարձան անոնք որոնց վրայ այսօր կը գուրգուրանք մեր ժողովուրդը:

Կարելի՛ էր վերջապէս, ընդհանուր միամիտ կամ անսխոյթ, հաշուենկատ կամ խորամանկ, տարուելու համար անդարմարելի եզրեր դումարելու անհամեմատ հաշիւներէ...:

Որեւէ թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, կրկնենք որ խնդրոյ առարկայ օրուան առաքսայորը բանախօսը, որուն ուշադրը թող ըսէ, տէր որ ուզէ, երբ ուզէ, բայց ո՛չ բեմերու վրայ, որոնք իրեն եւ իր տեսակիցներուն համար նախատեսուած: Մեր ապրած ճգնաժամային օրերուն, աւելի քան երբեք ժամանակ է – եթէ կրնանք – քիչ մը քաղաքական հասունութիւն ցոյց տալ եւ չչփոթել կենսական հարցերը արհեստական խընդրական երազներու հետ:

ՇԲՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ
Բերդերն ու բերդաքաղաքները

Գրեց՝ Հ. ՄԻՔԱՅԵԼ Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Վենետիկ, Ս. Ղազար 1989

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷԼ – («Յառաջ») · –

Այս վերջին չաբաթներուն արտասանութիւնը ի պատուի էր Մարսէյլի մէջ, եւ ի մասնաւորի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնէն ներս, քանի Ապրիլ 19-ին ելոյթ ունեցաւ ծանօթ արտասանող՝ Սարգիս Պօղոսեան, երեկոյթի մը ընթացքին, նուիրուած՝ նահատակ զբօսանքներուն:

Գրասէր բազմութիւնը իրապաշտ բանաստեղծներէն՝ Դանիէլ Վարուժան, Սիամանթօ, Ռուբէն Սեւակ, խորհրդապաշտ չարժումը եւ գաւառական դրաւորութիւնը հաճոյքով ունկնդրեց Սարգիս Պօղոսեանէն, որ ցոյց տուաւ արհեստավարժ մը պահանջուած յատկութիւնները: Առաջին մասին մէջ հանդէս եկան ընտրալի եւ խանդավառ երիտասարդներ՝ Հիլտա Թուրաշ, Մխրան Աւիկեան եւ Արթօ Պեքճեան:

***

Մայիս 7-ին, տեղի ունեցաւ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան այլեւս աւանդական (բառին դրական իմաստով) ղարձած, չորրորդ տարին է, մինչ – վարժանային արտասանական մրցոյթը: Մասնակցեցան երեք հաստատութիւն: Համազգայինի ամէնօրեայ դպրոցը չորս աշակերտով, Աբովեան չաբաթօրեայ ղբօսքոցը (Սբբոց Թարգմանչաց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան մէացեալ դասընթացքները) հինգ աշակերտով եւ Սէն – Ժերմէն Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ դպրոցը, երկօրեայ, երեք աշակերտով: Ընդամէնը 12 մասնակցող: Փափաքելի է անշուշտ որ աւելի մեծ թիւով դպրոցներ մասնակցին, ինչպէս նաեւ փափաքելի է որ առնուազն մասնակցող հաստատութիւններուն պատասխանատուները՝ տեսչութիւն եւ ուսուցչական կազմ, ներկայ ըլլան: Այս դիտողութիւնը չի նշանակեր որ բազմութիւն չկար, այլ կը չեշտենք զայն պատանութեան դիտակցութեան գծով: Ընդհակառակը Ա. Զրբաչեան սրահը լեցուն էր եւ մանաւանդ հանդիսատեսները վայելեցին ներկայութիւնը՝ Մարթէն Փաշայեանին, Լենինականի Ֆրանսական վարժարանի անօրէնը եւ Գէորգ Խաչատուրեանին՝ Լենինականի քաղաքապետարանի արտաքին կապերու պատասխանատուն:

Ձեռնարկը ձեռնհասութեամբ վարեց Անի Յովսէփեան:

Թեկնածուները, մակարդակի կարգով արտասանեցին քերթուած մը ընտրուած պարտադրուած ցանկէ մը: Պիտի չրսենք կարեւորը մասնակցիլ էր, որովհետեւ ոմանք ոչ միայն խանդավառութեամբ, այլեւ որոշ յատկութիւններով եւ լուրջ աշխատանքով մը բեմ ելան: Առաջին մակարդակէն, 5–էն 8 տարեկան, վարձատրուեցան՝ Առնօ Եալըզ (ոսկէ մետալ), Մխքայէլ Էքմէքճեան (արծաթէ մետալ) եւ Արման Այվազեան (պրոնզէ մետալ): Բ. մակարդակէն՝ 8–էն 10 տարեկան, միակ մրցողն էր Գէորգ Զերչեան, որ արժանացաւ ոսկէ մետալին, ոչ թէ առանձինն ըլլալուն, այլ՝ գումարելով պարտադրուած նուազագոյն թիւը: Գ. մակարդակէն, 10–էն 12 տարեկան, ընտրեալներ եղան՝ Աշնիւ Թուրաշ (ոսկէ մետալ), Թալին Տէմիրճեան (արծաթէ մետալ) եւ Զապէլ Էօզեան (պրոնզէ մետալ): Դատակազմը բաղկացած էր մասնակցող ղբօսքոցներու ուսուցիչներէ՝ Եղիշէ Ս. Խչկը· քահանայ Փանոսեան, Տիկին Անթուանէթ Գրիգորեան, Տիկին Լիւսի Մալիքեան, Սարգիս Տուրսունեան եւ որպէս արուեստագէտ՝ Սարգիս Պօղոսեան:

Մրցոյթէն դուրս, յայտագիրը ամբողջացուցին Շաքէ Թաշճեան (դաշնակ), Եւա Դամամճեան (ջութակ) եւ նախկին մրցանակաւորներ՝ Հիլտա Թուրաշ, Արթօ Պեքճեան եւ Դանիէլ Փանոսեան:

Մրցանակները բաշխեցին, ոչ առանց յուզումի, օրուան հիւրերը՝ Մարթէն Փաշայեան եւ Գէորգ Խաչատուրեան:

Ցուցիչ էր պահը, եւ՛ իրեն եւ՛ ներկաներուն համար, երբ Մարթէն Փաշայեան որ երկրաչարժի ընթացքին կորսնցուցած կինը եւ երկու զաւակները, բեմ ելաւ եւ չրջապատուած երախաներէ, լսաւ թէ քանի տարի է որ կ'աշխատի դպրոցի մէջ եւ այս աշակերտները կը նմանին Հայաստան ապրող մանուկներուն, անոնց պէս նոյն քերթուածները կ'արտասանեն: Անդրադառնալով վերջին ազդեցին լսաւ՝ «Հայաստանը չի յուսահատիր, կ'աշխատի մէկի փոխարէն երկու, երեք անգամ աւելի· կը դիմեմ Սփիւռքի եղբայրներուս, որոնց հետ երկու – երեք վերջին տարի – ներուն աւելի առիթ ունեցանք իրարու հետ մտերմանալու, որ շարունակեն օգնութիւնները որոնց համար շնորհակալ եմ»: Մարթէն Փաշայեան աւելցուց նաեւ թէ Սփիւռքի մէջ կայ բռունցքը, նոյն բռունցքը որ Ղարաբաղի չարժումի առեն Հայաստանի Հայերը բարձրացուցին:

Ապա, բեմ հրաւիրուեցաւ Գէորգ Խաչատուրեան: Շնորհաւորեց մանուկները, ըսելով թէ անոնց մէջ ամէնէն չատը ղգացինք ոգին եւ կարեւոր չէ որ ոմանք չահեցան· բոլորն ալ արժանի են վարձատրուելու: Եւ յանձնեց իւրաքանչիւրին հայրենադրօշմ յուչանուէր մը:

Փակման խօսքը արտասանեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան: Ըսելէ յետոյ թէ տխուր պարտականութիւն կը տրուի իրեն փակել հայկականութիւն բուրող ձեռնարկ մը, աւելցուց՝ «փոքրիկներու բերնէն մեզի հրաւէր մըն է կառչիլ մեր արմատներուն»: Ապա, արտասանեց, վահան Թէքէեանի՝ «Հաշուեյարդար» քերթուածը, որուն վերջին տողն է՝ «Ի՞նչ կը մնայ այս բոլորէն»· կրկնելով այս տողը, յայտարարեց՝ «Այսօր ըմպեցինք արեւը՝ հայ բանաստեղծութեան, եւ անոր միջոցաւ մեր մշակոյթը, որով կ'ապրինք եւ կ'ապրեցնենք մեր սերունդները: Հայրենիքէն հեռու մեր ոտքերուն տակ չունինք շօշափելի հող, բայց ունինք իմանալի հողը որ մեր մշակոյթն է»:

Յաւ կազմակերպուած ձեռնարկ մը, որ վերջ դասաւ համակրելի ընդունելութեամբ մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՍԹՕՆԻ Ս. Ստեփանոս եկեղեցիի սրահին մէջ, Ապրիլ 9-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի գրական յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած արտասանական եւ չարադրական մրցումներու ձեռնարկը: Օրուան հանդիսավար Ժիրայր Ղարիպեանի զատական կազմի անդամներուն ներկայացումէն ետք, իւրաքանչիւր մասնակցող արտասանած է մէկ պարտադիր կտոր եւ իր նախասիրած քերթուածը: Նախապէս գպրոցներու կողմէ յանձնախումբին յանձնուած գրաւոր նիւթերը, ինչպէս նաեւ արտասանութիւնները արժանացած են մրցանակներու:

***

ՏԻԹՐՕՑԻԹԻ «Օգոստա Քոմիւնիթի Քոլէճ»ի թատերասրահին մէջ գեղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, Ապրիլ 2-ին: Համազգայինի Աբեւելեան Ամերիկայի չրջ· վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Յ· Մանուկեանի բացումը կատարած հանդիսութեան գլխաւոր մասը արտասանական համագրութիւն մը եղած է: Յայտագրին մաս կազմած է նաեւ երգ ու նուագ:

***

ՖԷՐԻԳԻԻՂԻ Ս. Վարդանանց գպրաց դաս երգչախումբը հոգեւոր համերգ մը տուած է, Ապրիլ 29-ին, համանուն եկեղեցիին մէջ: Առուչան Հալաճեանի գեկավարած երգչախումբը առաջին անգամ ըլլալով ունկնդիրներուն ներկայացուցած է հատուածներ Արա Պարթեւեանէ ու Խորէնեան Պատարագէն: Վերջաւորութեան, Շնորհք Արք· Գալուստեան, ելոյթ ունեցնելով չնորհաւորած է երգչախումբը: Ապա, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է վարժարանի սրահին մէջ:

***

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Ս· Գէորգ եկեղեցիի գրպրաց դասու 285-րդ եւ Սահակեան երգչախումբի 50-րդ կրկնակ տարեդարձները տօնուած են Կիրակի, Ապրիլ 30-ին: Երգչախումբին մասնակցութեամբ կատարուած պատարագէն յետոյ տարբուած սիրոյ սեղանին մեծարուած են երգչախումբին անդամները: Շնորհք Արք· Գալուստեանի ձեռամբ յուշանուէրներ ըստացած են երգչախումբի հիմնադիր անդամներէն սկսեալ բազմաթիւ Սահակեանցի գործօն անդամներ:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՑԻ Ս· Երրորդութիւն եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ մէջ, Ապրիլ 8-ի երեկոյեան, Մոնրէալի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբը Թեմոր Գէորգ Պօյաճեանի յիշատակին համերգ մը տուած է: Աւելի քան հինգ հարիւր երաժշտասէրներու ներկայ եղած երգահանդէսէն յետոյ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն: Ցաջորդ օրը երգչախումբը իր մասնակցութիւնը բերած է կիրակնօրեայ պատարագին:

***

ԳԱՀԻՐԷի Հայ Գեղարուեստասիրաց Միութեան «Թէքէեան» սրահը հատած ունկնդիրները ոչ սովորական բանախօսութեան մը ներկայ եղած են Հինգշաբթի, Ապրիլ 20-ին: Եգիպտահայ Հուրիկ Սուրուճեան իր բանախօսութեան նիւթ ընտրած է «Հայկական փայտը փարաւոններու բանակին մէջ»: Բանախօսը, անդրադառնալով փարաւոններու Եգիպտոսի հետ Հայաստանի ունեցած յարաբերութիւններու մասին, յայտնած է թէ փարաւոնական կառքերու փայտը Հայաստանէն կը ստացուէր: Միայն վերջերս է որ դիտնականները, իրենց հետազօտութիւններով այս եզրակացութեան յանգած են: Յարդ կը կարծուէր որ փայտանիւթը Սուրիայէն հասած էր:

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

Ձմեռն ահա եկած հասած է դրեթէ· երկինք կարծես մեր գլխուն պիտի փլչի· փայլակները կը չոզան, ահագնագղրդիւն կը գոռան ամպերը, տեղատարափ մըն է որ կը տեղայ երեք օրէ ի վեր· ամէն կողմ հեղեղ· չուկաներն ողողուած են ջուրե – րով: Անձրեւ, մի՛չտ անձրեւ· չկիտցուիր թէ ե՞րբ պիտի զադրի երկինքի բարկութիւնը: Առանցքին պէտք է ասո՛ր ալ տոկայ, իր գոյութեան ապահովումին համար ասոր դէմ ալ մաքառի:

Անխնայ կը տեղայ անձրեւը: Սիրտեր կոտրած են, գրպանները դատարկ, ոտքեր բոպիկ: Ամէն դի, ամէն գլխու վերեւ կը ծածանի անստուգութեան, հիւծախտի ու բոլոր դժնդակ հիւանդութեանց ուրւանկարն ահաւոր:

Բաղդատմամբ աղէտին մեծութեան՝ պէտք էր մեծ ըլլար նաեւ ձեռնտուութիւնը: Ո՛հ, օգնութեան հասէք, Հայեր, հասէ՛ք այս ժողովուրդին, դէթ ա՛յս ձրմեռ: Աչխատասէր է ինք, գործունեայ, վազվզկոտ· ուշ կամ կանուխ պիտի կրնայ իր հացը ճարել· բայց այս ձմեռ թող մի՛ տաք որ մեռնի անիկա ցուրտէն ու քաղցէն:

Ահա դէմս, ծածքի մը տակ, պզտիկ – ներ հաւաքուած են· կաչեայ ծակ գնդակ մը անոնց բոլորին հեչտանքը կազմած է: Ցանկարծ անոնցմէ մին, հինգ – վեց տարու տղեկ մը·

– «Ո՛ւֆ, կը մսխմ կոր···» ըսելով կ'անջատուի ընկերներէն· ձլըմբ ձլըմբ թացութիւններու մէջ կոխտելով կը մտնէ փլիվլիկած դուռնէ մը ներս: Ինչ պիտի ղդայ անոր մայրիկն այդ վայր – կեանին, երբ ի գո՛ւր պիտի փնտռէ իր շուրջը գուլպայ մը կամ կօշիկ մը՝ անոր ոտքն անցուելու, կամ վերարկու մը՝ վրան տալու:

Անհանդուրժելի՛ կացութիւն, յիմարե – ցուցի՛չ թշուառութիւն: Կ'երեւի թէ մարդ hայ ըլլալու է եղեր աչխարհի վրայ ա՛յքան չարչարանք կրելու, ա՛յքան տառապելու, ա՛յքան խոչտանգուելու, ա՛յքան չարքաշ ապրելու, եւ պարտաւորուա՛ծ ըլլալու՝ տոկալու այս ամէ – նուն:

***

Երեկոյեան ստուերները հետզհետէ կը թանձրանան: Անձրեւը կը տեղայ դեռ կատաղօրէն: Առաջնորդարանն ենք: Ստուեր ու մեռելութիւն չուրջերնիս: Քաղաքն իր աւերակներով՝ ահագին դամբարան մըն է մեր դէմ· եկեղեցին զոց է եւ լուռ: Դուրսը՝ բակին մէջ, Ջարդի առաջին օրերուն, առաջին նահատակները իրենց յաւիտենական քունը կը նիրհեն: Անձայն անչչուկ է առաջնորդարանն ալ: Ո՛չ ոք, բաց ի մենէ: Անձրեւն աւելի յիմարական թափով մը կ'իջնէ եւ պատուհանի մը փտած չրջանակէն ջուրը կը սկսի ներս կաթիլ:

Դատարկութիւն հոգիներու մէջ· լքում, սգո՛ւմ ամէն կողմ: Ձկայ մխիթարող ձայն մը, առաջնորդող, վարիչ ձեռք մը, կարեկից մէկը, լուսամիտ ու սրտոտ անձ մը որուն չունչով առ վայր մի տաքնան ցրտացած սիրտեր, որուն խոր – հուրդով վարուին մոլորուն հոգիները, որուն կորովին ու կարողութեան չնոր – հիւ սփոփուին զրկեալներ եւ անիրաւեալներ:

Շուարուն, անճրկած ժողովուրդ մը մընացած է հոս, անհովիւ, անառաջնորդ: Իմաստուն, լեզուագէտ ու բարեգութ առաջնորդ մը նուազ բարիք մը չէ՛ որ պիտի ըլլայ անոր:

... Փողոցն ենք· ժամակոչը դանդաղ ճռնչիւնով մը գոցած է եկեղեցւոյն դուռը, ու նիզը դրած մեր եաեւէն: Կատարեալ դամբարան մը հիմա եկեղեցին ալ, առաջնորդարանն ալ: Մութ է դուրսը, բոլորովին մութ: Աւերն այս քաղաքին յատուկ սոսկումը կը սիրապետէ մեր վրայ: Ու խաւարին մէջ, չուրջի կեան – քին անհաղորդ այս վայրկեանին, զգաչափարնութու յորդ խոստացումով մը, աւելի յստակ կը պատկերանայ երեւակայութեանս առջեւ Ամանայի հայութեան թշուառութիւնը դժպհի: Բուռն կարեկցութիւն մը կը դղրդէ հոգիս· կ'ուզեմ այս պահուս ըլլալ աղաղակ մը, ուժգին եւ անհուն պազատանք մը՝ երթալ հասնելու համար բոլոր անկիւններն աչխարհի, ամէն ո՛ւր որ հայ կայ, ամէն ո՛ւր որ մարդ կայ, ըսելու համար անոնց·

– «Հայրե՛ր ու մայրեր, քոյրե՛ր ու եղբայրներ, եւ դուն, ո՛վ Որբանոցամ Հայութիւն, զրկեցէ՛ք, ձեր ծոցին վրայ սեղմեցէք որբուկի այս գլուխներն անմեղ, ողջագուրեցէ՛ք զանոնք, ձեր կուրծքի՛ն վրայ տաքցուցէք կիլիկեան արհաւիրքէն ճողոպրած մնացորդներն այս թանկագին, առէ՛ք, քովերնի՛դ կանչեցէք զանոնք, ու տուէ՛ք եղբայրութեան եւ օգնութեան ձեռք մը այն ժողովուրդին որ ահա եղրն է հասեր կաթոտութեան ու կրուստի···»: (Շար· 5)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

Համբարձում Մուրատեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան փոխան ծաղկեպսակի 2000 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի բարեգործման:

***

ՔԱՆՆ. – Տէր եւ Տիկին Անուշաւան Շերտիկեան իրենց սիրելի Տիկին Նուարդ Շահինեանի կանխաւալի մահուան առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (առանձ «Ցառաջ»էն) եւ 250 Ֆր. ողբացեալին չատ սիրելի՝ «Ցառաջ»ին:

***

ՎԱԼԱՆՍ. – Արսէն Տէր – Սարգիսեան Ալպէր Գասեանի եւ Պետրոս Խաչերեանի յիշատակին փոխան ծաղիկի 100 Ֆր. կը նուիրէ անոնց սիրելի՝ «Ցառաջ»ին:

***

Տիկին Նուարդ Դարբինեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին Ալեքսան Նուրեանի մահուան առթիւ:

***

Ալեքսան Նուրեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Նուպար Դաւիթեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

***

Խերպէկեան եւ Աքաէրէն ընտանիքները 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ազնաւուր Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան (առանձ «Ցառաջ»էն) Տիկին Մուրատեանի մահուան առթիւ:

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի օր, Մայիս 22, տօն է Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց:

Այսօր նաեւ՝ Յիշատակ է Աշխարհազօրաց եւ Զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Սուրբ Հռիփսիմեանց Կուսանաց տօնին եւ Սարդարապատի Հերոսամարտի 71–րդ տարեդարձին առիթով, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·15–ին, պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ոգեկոչուի Սարդարապատի յիշատակը:

Ցատուկ պատարագի՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սարդարապատի մեր նահատակներուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը՝ հոգեհանգիստ պատարագին եւ աղօթել Սարդարապատի հերոսներու հոգիներուն համար եւ նորոգուիլ անոնց ոգիով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէն. – Պր· Մամբրէ Ալթունեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ազգականներուն եւ բարեկամներուն, որոնք պինքը եւ զաւակները խրախուսած են անձամբ, հեռաձայնով թէ գրաւոր, մայրիկ Անահիտի հիւանդանոցը անցուցած դժնդակ օրերու առեն: Այժմ ան տուն վերադարձած է կազդուրուած եւ այդ ուրախ առթիւ Պր· Ալթունեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Աչխարհ»ին (առանձ՝ «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆր· «Ցառաջ»ին:

L'ECOLE ARMENIENNE NAREG
D'ENGHIEN-LES-BAINS ET DE SA REGION
vous invite cordialement à participer à sa

FETE DE FIN D'ANNEE

animée par ses élèves (de 5 à 18 ans)
le Dimanche 21 Mai à 15 heures
à la Maison de Retraite Arménienne
de Montmorency
44-50, Avenue Charles de Gaulle
95160 Montmorency
entrée par l'Avenue du Rond Point
— Entrée gratuite —

Les parents de la vallée de Montmorency sont invités à envoyer leurs enfants à l'Ecole arménienne Nareg d'Enghien-les-Bains.
Scolarité gratuite.
Profitons de cette journée pour faire connaissance.
Renseignements Tél. : 34 12 84 45
39 95 31 46

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍՋԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամուհիները, Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:
9, rիւ տը Մատրիտ

***

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍՋԻ Փարիզի «Ա· Թադէոսեան» մասնաճիւղի վարչութիւնը անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 16–էն սկսեալ սովորական հաւաքատեղիին մէջ:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կամքէ անկախ պատճառներով ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ են (Յունիս 17 եւ 18–ին) Համազգայինի Դիմակ Թատերախումբին ներկայացումները՝

«ՄԵՌՆԻԼԸ ՈՐՔԱՆ ԳԻՇԱՒԱՐ Է»

— ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ —

որոնք տեղի պիտի ունենային Շաբաթ եւ Կիրակի, Մայիս 20 եւ 21:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

LE CIEL ETAIT NOIR
SUR L'EUPHRATE
de
Jacques Der ALEXANIAN
Prix Clio 88
Mention spéciale du Jury
Meilleur livre 88
sur Radio France Internationale
sera présenté
au SALON DU LIVRE DE PARIS
Signature : Vendredi 19 mai de 17 à 19 h
Dimanche 21 mai de 15 à 17 h
Editions *Robert Laffont* — Stand C 52
Porte de Versailles Hall 7

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մայիս 21, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Սէն – Թ'Էթիէնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Association Arménienne d'Aide Sociale
(Ա.Ղ.Ա.Տ.Ա.Խ.Ն.Ա.Մ)

Sous le haut patronage de
M. Théo BRAUN
MINISRE DELEGUE, CHARGE DES PERSONNES AGEES

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE
à MONTMORENCY (95)

44-50, avenue Charles de Gaulle
DIMANCHE 4 JUIN à partir de 11 heures
Partie artistique avec la participation de
■ *MASSIS* —— Entrée gratuite —
■ *MARDIK DJANSEZIAN*
■ *Le Chanteur SOUREN et son Orchestre*
Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48. 78. 02. 99
ou à la Maison de Retraite : 39. 83. 20. 67

L'U. C. F. A. F. et la J. A. F. présentent
AU PROFIT DE L'OPERATION «FAISONS REVIVRE UN VILLAGE D'ARMENIE»

CHÉNAVAN

L'ENSEMBLE NATIONAL DE MUSIQUE
ET DE CHANTS TRADITIONNELS DE LENINAKAN
sous la direction de Antranig NERCESSIAN
et Djivan KHATCHADOURIAN
30 Artistes
—— CONCERTS DE SOLIDARITE ——

PARIS — Dimanche 21 Mai à 16h30
Sous le haut patronage de M. **JACQUES CHIRAC** — Maire de Paris
Présentation par GEORGES GARVARENTZ
SALLE GAVEAU- 45, rue La Boétie — Billets : 150-120-100-80-60 Frs.

ISSY-LES-MOULINEAUX — Samedi 20 Mai à 20h30
Sous le haut patronage de M. **André SANTINI** - Maire d'Issy-les-Mlnx
Présentation par Henri VERNEUIL
PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES . **Salle Berlioz**
Billets: 100 Frs. (enfants 60 Frs.)

INFOS — RESERVATIONS :
PARIS: 42. 08. 76. 49 — Points de vente habituels
Et dans chaque Centre U.C.F.A.F. . J.A.F.

Le Comité des JEUNES de l'U.G.A.B. vous convie
au

CARNAVAL DE L'UGAB-JEUNES

Le SAMEDI 20 MAI à partir de 22 heures
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Disc-Jockey professionnel
★ *COTILLONS* ★
★ *COCKTAILS DETONNANTS* ★

l'UGAB-JEUNES : La garantie
d'une soirée réussie.

PARTICIPATION AUX FRAIS : Membre 60 Frs. Non membre 80 Frs.
Tenue de fête conseillée

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente,

le mardi 23 mai à 20 h 45

M. PATRICK DONABEDIAN
Historien d'Art
Co-auteur des «Arts Arméniens»
(Ed. Mazenod)

qui donnera une conférence sur :

L'ARCHITECTURE MEDIEVALE EN GEORGIE ET SES RAPPORTS AVEC L'ARCHITECTURE ARMENIENNE

La conférence sera illustrée par des diapositives.

—Buffet à 19 h 30—.

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris

le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes
par le peintre Fastianos
seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ.

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Է·

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ

կը ներկայացնէ՝
ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ

Մայիս 21, Կիրակի, ժամը 20·30–ին Հ· Բ· Ը· Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles — Paris 17e
M° COURCELLES

Մուտքը ազատ է:

Le Comité des Jeunes de l'U.G.A.B.
vous convie au

RALLYE UGAB - JEUNES

LE WEEK-END du 3/4 JUIN

PROGRAMME

Samedi 3 juin — 12h — Départ de Bayeux (Normandie) stop — Repas midi — stop — Rallye — Tourisme — stop — 20h30 — Dîner autour d'un feu — spécialités arméniennes — stop — Soirée dansante — stop — Hébergement assuré — stop — Dimanche 4 juin — La fête continue — stop — Baignade, promenade, ... — stop — 13h — Mezzé Géant et remise lots à tous les participants — stop.

Participation : 400 Frs. (Hébergement et repas du samedi midi au dimanche midi).

Pour tout renseignements s'adresser à l'U.G.A.B: 118, rue de Courcelles 75017 Paris

Tél. : 42. 27. 12. 26

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 20-21
SAMEDI-DIMANCHE
20-21 MAI
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.016 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.016

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ՝ 3.283.000

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1989-Ի ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ

Խորհրդային Միութեան տարածքին 1989 Յունուարին կատարուած մարդահամարին նախնական արդիւնքները հրատարակուած են «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթին Ապրիլ 29–ի թիւին մէջ: Համաձայն այդ արդիւնքներուն, 1979–էն 1989, Խորհրդային Միութեան բնակչութիւնը 24·300·000 հոգիի յաւելումով հասած է 286·700·000–ի:

Այս տարածքն ընդգրկող 15 հանրապետութիւններու շարքին մէջ: Նուազ բնակչութիւն ունին Լատվիա եւ Էստոնիա:

Հայաստան, 1979–ի մարդահամարին արդիւնքներով, ունէր 3 միլիոն 31 հազար բնակչութիւն: Տասը տարուան յաւելումը 252 հազար հոգի կ'ներեւի պատրաստուած ցուցակներուն վրայ· ասիկա կը նշանակէ երկու բան· Ա) Հայաստան, բնակչութեան ամի տեսակէտով 9–րդն է միութենական հանրապետութիւններուն մէջեւ: Բ) Այս ամբ Հայաստանի համար կը ներկայացնէ 8·3%–ի համեմատութիւն մը: Երկրին ներկայ բնակչութեան քաղաքի ու գիւղի բաշխումը փոքր տարբերութիւն մը ունի նախորդ մարդահամարի (1979) տուեալներէն· 1979–ին, մինչ քաղաքաբնակներու համեմատութիւնը 68% էր, այսօր եղած է՝ 66%:

Գալով քաղաքներու, Երեւան ունի 1·199·000 բնակիչ, 1979–ի 1·019·000–ին փոխարէն, իսկ Լենինական այսօր միայն 120 հազար բնակիչներու քաղաքն է, մինչդեռ տասը տարի առաջ հոն 207 հազար հոգի կ'ապրէր: Հայաստանի երրորդ մեծ քաղաքը՝ Կիրովական, որուն բնակիչներու թիւը 107 հազար ցոյց կը տրուի Հայկական համայնապետարանին մէջ, ներկայի 100 հազար ու աւելի բնակչութեամբ քաղաքներու ցուցակին մէջ տեղ չի գրաւեր:

Այս նշումները, անշուշտ, անմիջապէս միտք կը բերեն Դեկտեմբեր 7–ի աղէտը· Հայաստանի վերաբերող արդիւնքները մեծապէս ազդուած են անկէ: Կարելի չէ օրինակ, բնակչութեան աճի համեմատութիւնը ստոյգ նկատել, քանի որ տուեալները հիմնուած են տասնեակ հազարաւոր թիւի մը նուազումին եաք, մնացածին վրայ· տասնեակ հազարաւոր այդ թիւը որ ցարդ անորոշ կը մնայ, երկրաշարժի զոհերուն թուական արտայայտութիւնը պիտի ըլլար· Կայ տակաւին ազէտեալ վերապրողներու Հայաստանէն դուրս փոխադրուած ըլլալու պարագան· այս մէկուն մասին ալ ժժրախտաբար թուական ճշգրիտ տուեալներ չկան· գոնէ Սեպտեմբեր տասած:

ԼՂԻՄ–ի բնակչութիւնը 188 հազար ցոյց կուտայ մարդահամարի արդիւնքները· ինչպէս ծանօթ է, այս թիւին մէջ Հայերու համեմատութիւնը 80% նշուած էր արդէն: 188 հազար հոգին դրեթէ հաւասար բաշխում ունի քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ· քաղաքաբնակ են 97 հազար հոգի, եւ գիւղաբնակ՝ 91 հազարը: Ինքնավար այս մարզը ամի համեմատութեան տեսակէտէ 5–րդ դիրքի վրայ կը գտնուի: Իսկ Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութիւնը ունի 295 հազար բնակչութիւն, որուն կէսէն աւելին գիւղաբնակ է (206 հազար հոգի): Ամի համեմատութիւնը Նախիջեւանը կը դնէ 4–րդ դիրքի վրայ:

Կովկասեան երեք հանրապետութիւններու ամէնէն բազմամարդն է Ադրբեջանը, որ տասը տարուան մէջ մէկ միլիոն հոգիի յաւելումով, ունի 7 միլիոն 29 հազարնոց բնակչութիւն մը: Անոր կը հետեւի Վրաստան· 1979–ի 5 միլիոն 15 հազար հոգին 8·6% համեմատութեամբ աճով մը, այսօր կը ներկայացնէ 5 միլիոն 449 հազարնոց բնակչութիւն մը:

Բնակչութեան աճի համեմատութիւնը նկատի առած, առաջին վեց տեղը կը գրաւեն Խորհրդային Միութեան մահմեդական հանրապետութիւնները· ասոնց հինգերորդն է Ադրբեջանը, որուն բնակչութիւնը կ'աճի Հայաստանի ու Վրաստանի կրկին համեմատութեամբ՝ 16·7%:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՑԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք մամուլը եւ «Լը Մոնտ» (Մայիս 19) կը հաղորդեն թէ օսմանեան դիւաններ այլեւս տրամադրելի են, Մայիս 16–ին ի զօրու դարձած ըլլալով համապատասխան հրովարտակը: Այս առընչութեամբ «Մոնտ»ին Պոլսոյ թղթակիցը Միշէլ Ֆառէր կը գրէ թէ իսկական «Յեղափոխութիւն մըն է որ տեղի ունեցած է Օսմանեան դիւաններու արտամարելիութեան պայմաններուն մէջ»: Կը բաւէ, ի՛ըսէ անձնագիր մը ցոյց տալ, պայմանաւ սակայն որ դիւաններու պահակներէն ոմանք, կասկածամիտ եւ հետաքննողներու վախ պատճառող, եւ որոնք բացման օրն իսկ այնպէս կը ձեւացընէին, թէ լուր չունին կարգադրութենէն, արգելքներ չղնեն այս «պատմական կլաղնոստ»ին, ինչպէս «Մոնտ»ը կ'որակէ այս խաբուսիկ ձեռնարկը, որու բուն նպատակն է, փաստել որ ... ցեղասպանութիւն չէ գործուած Հայերու դէմ: Այս առընչութեամբ, Միշէլ Ֆառէր կը պարզէ թրքական տեսակէտը: Յառուկ յանձնախումբ մը դասաւորած է Հայերու վերաբերեալ բոլոր փաստաթուղթերը, տարբեր ճիւղերու (քաղաքական, տնտեսական, կրօնական): Անոնց համախմբումը 55 հատորներով եղած է (500 էջնոց), պատճէններու ձեւին տակ: Ներկայիս տրամադրելի տասը հազար փաստաթուղթերը այդ ձեւով կը վերաբերին 1691–էն (Հայերու անունը մատնանշող առաջին փաստաթուղթը) 1894: Դեռ կան հրատարակելի 20 հազար, մինչեւ օսմանեան կայսրութեան վախճանը՝ 1922: Բուն ջրջանին մասին – 1914 – 1922 – հետաքրքրուղները, կը գրէ Թերթին Թղթակիցը, պիտի կարենան օգտագործել բնագրին տոմարներուն մէջ դասաւորուած փաստաթուղթերը, այդ է պարագան Նախարարաց Խորհուրդին նիստերուն, համախմբուած 224 հատորներու մէջ (1885 – 1922), ուր կան մասնաւորաբար Հայերու վերաբերեալ բոլոր որոշումները տեղահանութեան եւ ջարդերու ջրջանին: Հարցին մասին, Ճըսթին Մք· Քարթի կ'ըսէ ի մէջ այլոց· – «կարելի չէ հասկնալ հարցը եթէ միայն 1915–ը նկատի առնուի, մէկ կողմ ձգելով թուրք եւ հայկական յարաբերութեանց վատթարացումը եւ փոխադարձ ջարդերը ռուս – թրքական պատերազմներու շնորհիւ 1827–էն ի վեր: Ասոր համար, հարկ է որ իրենց կարգին Ռուսերն ու Հայերը բանան իրենց դիւանները»:

Օսմանեան արխիւները, կ'ըսէ միշտ Միշէլ Ֆառէր, հայկական հարցէն անդին կ'երթան, 5 դար պատմութեան կը վերաբերին Եուհոսլաւիայէն եւ Հունգարիայէն, «Վիէննայի դռներէն» մինչեւ Միջին – Արեւելք եւ Մաղրէպ (բացի Մարոքէ): Ուրեմն ջրջանի բոլոր հարցերուն (Կոսովօ, Կիպրոս եւ Պաղեստին) վրայ նոր լոյս մը կը սփռուի (օսմանեան լոյս մը...):

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎՐԱՍՏԱՆ

ՅՈՅՑ, ԲՈՂՈՔ ԵԻԼՆ...

Ըստ Ֆրանսական աղբիւրներու (Ուրբաթ առաւօտ) նոր ցոյց մը տեղի ունեցած է Երեւան Զորեքշաբթի եւ որովհետեւ արտօնուած չէր, հրապայլ ուժ զինուոր կրկին աւելի նշմարելի եղած են: Պահանջները նոյնն են՝ Գերագոյն Խորհուրդի բացառիկ նիստ (ի դէպ, այս առընչութեամբ կ'ըսուէր թէ նիստ մը որոշուած է Յունիս 27–ին համար, մինչ պահանջն էր՝ Մայիս 25–էն առաջ, լուր մը զոր կու տանք վերապահութեամբ) եւայլն:

***

Միւս կողմէ, Թիֆլիսի մէջ, համապետական կուսակցութեան քաղաքական բիւրօն որոշած է Մայիս 26–ը վերածել «Վրաստանի Պետութեան վերահաստատման» թուականի (Անկախութեան օրն է): Որոշումը, զոր կը հաղորդէ Պրաւդա, նոր տրուած է: Թերթը կ'ըսէ թէ չուրջ 100 կրօնական վինութիւններ վերադարձուած են ռուս օրթոտոքս Եկեղեցւոյ, չարք մը ջրջաններ եւ քաղաքներ իրենց «պատմական նախկին անունները» վերադրուած են: Ներկայիս կը պատրաստուի «վրացական ազգային վարժարան» մը: Ապրիլ 9–ի ողբերգական դէպքերուն առթիւ ալ, կ'ըսուի թէ «պատասխանատուները դատի պիտի քաշուին եւ խստութեամբ պատժուին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ երկրորդ եօթնամեակին առաջին մամուլի ասուլիսը տուաւ, նկատի առնելով գլխաւորաբար արտաքին քաղաքականութիւնը, իւ մասնաւորի՝ Եւրոպան: Անորոշ մնաց ազգային–մանչուրջ, չհետեւելով սակայն թէ ապագային չի վերնար ըլլալ առանց հաւասարակշռելու ուժերու դեղչը: Ազգ· պաշտպանութեան մասին, յայտնեց թէ կառավարութեան որոշումը զինուորական ծախքերու նուազումին մասին կը հրապարակուի գալ չաբթու: Արաֆաթի այցելութեան առթիւ, կ'ըսէ թէ ոչ մէկ այն պէտք է ընդունէը ՊԱԿ–ի ղեկավարը, այլեւ՝ նոյնիսկ ուշ մնացած էր այդ ընդունելութեան համար: Զի հաւատար Այսրյորդանանի «ազատ ընտրութիւններու զինուորական ուժի մը ներկայութեան», իսկ Շամիրի մասին կը խորհի որ երբ մէկը կը յամառի խօսիլ հետը կամարտ կողմին հետ, ժամանակ կը կորսուի: Լիբանանի չուրջ, գոհ է որ Ֆրանսա միակ երկիրն եղաւ որ բան մը ըրաւ եւ այդ առընչութեամբ, նոյն օրը, երկու նամակ ստացած է չնորհակալութեան, մէկը՝ Աունէն, միւսը՝ Հըսէն: Եւրոպայի համար, հինգ կենսական նախապատուութիւններ կը տեսնէ· – տնտեսական եւ դրամական միութիւնը, ընկերային ուխտը կամ՝ եւրոպական ընկերային իրաւունքները, մշակութային Եւրոպան, ջրջապատը՝ որ սահմանագլուխ չի ճանչնար, քաղաքացիներու Եւրոպան, որպէսզի 12 երկիրները ապրող կիներն ու այրերը, ամէն տեղ իրենք զիրենք իրենց տունը զգան:

ՏՈԼԱՐԸ Հինգշաբթի կը չարունակէր բարձրանալ եւ 6,70–ի հասած էր Փարիզի սակարանը, բայց Ուրբաթ օր աւելի կայուն էր:

ԳԻՐՔԻ 9-ՐԴ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի իրիկուն, Փորթ տը Վերսայլ, պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ գիրքի 9–րդ ցուցահանդէսին, մշակոյթի զոյգ նախարարներու – Ֆրանսա եւ Գերմանիա– կողմէ: Արդարեւ, այս տարւան գլխաւոր նորութիւնն է գերմանական չատ ճոխ մասնակցութիւն մը («Լը Մոնտ» Հինգշաբթի իրիկուն «Տի Ցայթ»ի հետ 32 էջնոց յատկացած մը կը նուիրէր գերմանական գրական աշխարհին): Ժամը 20–էն 23, բազմահազար հիւրերու հետ, կային նաեւ նախարարներ, պաշտօնական անձնաւորութիւններ, մամուլի թղթակիցներ եւայլն, եւայլն:

***

Այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով հայ հրատարակիչները ներկայացուած էին յատուկ տաղաւարով մը: Հոս է որ հաւաքուած էին հայ ու ոչ հայ դրասէրներ, գրողներ, դիտելու համար այդ բանականին հարուստ ցուցադրանքը, զոր կազմակերպած է Ժրնեւի «Լը Լիվր տ'Օր» գրատունը (Էլիզապէթ Դաւիթեան) մասնակցութեամբ «Սամուէլեան» գրատան: Ներկայացուած 13 հրատարակչութիւն – ներու մաս կը կազմեն մասնաւորապէս վերջին տարիները լոյս տեսած գիրքերը: Ղարաբաղի թղթածրարը (Սեւիկ Փրչս), Հայաստան, 3000 տարուան պատմութիւն (Մարսէյլի Մշակոյթի Տուն), բազմաթիւ գիրքեր «Գիրք» հրատարակչութենէն: Ինչ կը վերաբերի հայերէն գիրքերուն, մասնաւորապէս աչքի կը զարնէր Ս· Ղազարի Հայագիտական Մատենադարան «Բազմավէպ»ի մատենաշարը, որոնց մէկ հարկ է նշել Երեւանի Մատենադարանի գիտաշխատող, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամ՝ Լ· Տէր – Պետրոսեանի 1989–ին լոյս տեսած «Ասորիների դերը հայկական կիլիկիոյ մշակութային կեանքում ԺԲ· – ԺԳ· դարերում» աշխատութիւնը:

Ցուցահանդէսին մաս կը կազմեն մի քանի այլ երկիրներ՝ յատկապէս Ֆրանսոյաս: Համեմատութեան համար նշենք որ Միացեալ – Նահանգները ներկայացուած են 8 հրատարակիչներով, իտալականը՝ 10, Հոլանտականը՝ 1, իսկ հայկականը՝ 13:

Ֆրանսայի 12 տարբեր ջրջաններէն եկած աւելի քան 700 հրատարակչութիւններու կողքին կարելի է տեսնել նաեւ պաշտօնական՝ ԻՒՆԷՍՔՕ–ի, Եմնըսթի Ինքթըրնէյշընըլի, Ֆրանսայի Մշակոյթի, Լուսաւորութեան նախարարութեանց տաղաւարները:

Շրջելով ցուցահանդէսի միջանցքները այցելուն կրնայ հանդիպիլ ծանօթ եւ նուազ ծանօթ հայ հեղինակներու գործերու: «Փարանթէզ» հրատարակչութիւնը իր «Արմէնի»ներ մատենաշարին մէջ ներկայացուցած է չարք մը հայկական հարցերու վերաբերող գիրքեր, որոնցմէ վերջինը՝ Ի· Թերնոնի՝ Enquête sur la négation d'un génocide· կայ նաեւ «Անթանթ»ը, որու վերջին հրատարակութիւններէն է Մ· Նշանեանի Հայոց լեզուի պատմութեան նուիրուած աշխատութիւնը: Լաւ պրպտելու պարագային կը յայտնուին նաեւ այլ հայ հեղինակներ, ինչպէս Քանի (Caen) համալսարանի դասախօս՝ Հոպերեան – Հոպերոյժ է· Զարիֆեանի մատնագիտական մէկ գիրքը, Լէ Պել Լէթր հրատարակչականը կը ներկայացնէր Քլօտ Մութաֆեանի «La Cilicie au carrefour des empires» եւլն· եւլն·: Անկարելի է բոլորն ալ յիշել անշուշտ եւ մոռցուածները կամ ակամայ անտեսուածներ թող ներողամիտ ըլլան:

Կ'արժէ անպայման այցելել այս ցուցահանդէսը, որ կը փակուի Մայիս 25–ին: Բաց է Շաբաթ եւ Կիրակի ժամը 10–էն 19, Երկուշաբթի՝ 17–էն 22, Երեքշաբթի Մայիս 23 եւ Զորեքշաբթի 24, ժամը 11–էն 22, հուսկ՝ Հինգշաբթի 11–էն 19:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ «ՀԻՒՍԻՍԱՓԱՅԼ»Ի ՆԱԽԱԳԱՀ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՄԵԾԱԼՈՒՄԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ղարաբաղի վերամիացման պահանջին արձագանգումը, կոմունական բազմաթիւ բարեդիպ երեւոյթներու հետ, խորհրդահայ Սփիւռքին ինքնակազմակերպումի չունչ մը բերաւ: Տաճնամեայներու հեռացումէն, անտարբերութենէն, մոռացումէն հետք հայութեան շուրջ մէկ միլիոնոց այդ զանգուածը ներկայիս լծուած է կոչումները, յապաղումը զարմանելու աշխատանքին: Խորհրդային հայաշատ զանազան վերջրոններու մէջ հայ մշակոյթի տուներ, հայերէնի ուսուցման միջոցներ վարժարաններ կը բացուին կամ հրատարակչական աշխատանք կը կատարուի: Այս մասին տեղեկութիւններու ըստփիւռքի դէմատուր աղբիւրը Երեւանի հեռատիպն է որ մինչեւ այսօր արդէն արձագանգեց նման վերջրոններու բացումին, Մոսկուայի, Լենինկրատի մէջ:

Այս չարքին առաջիններէն է Մոսկուայինը, որ կոչուած է «Հիւսիսափայլ»· անոր նախագահին՝ Կ. Մեժլումեանի հետ կատարուած հետեւեալ զրոյցը կը պատմէ զարթօնքի այս չարժումին ու անոր արձնչուած հարցերու մասին, որոնք այնքան նման են մեր ունեցածներուն:

***

Հ. – Դուք մաս կը կազմէք ռուսական մամուլի աշխարհին· ռուսերէն բանաստեղծութիւններ կը գրէք: Ուրկէ՞ ծագեցաւ նման միութիւն մը հիմնելու գաղափարը:

Պ. – *Մեր Սփիւռքը եւս ունի հարցեր, նման ձեր ունեցածներուն· մեր զաւակները հայերէն չեն գիտեր միշտ· չեն գիտեր թէ ով են, ի՛նչ մշակութային ժառանգի տէր են: Հայկական անուն մը կը կրեն, այդքան: Ցետոյ կայ նաեւ այն հարցը որ չատ մը երիտասարդ հայ գրողներ, նկարիչներ կան որոնք տեղ մը չունին իրենց գործերը կարդալու, ներկայացնելու: Ուզեցինք հաւաքել, համախմբել ինչ որ կրնայինք, ինչ որ մնացած էր:*

Կար նաեւ մեր իրականութիւնը, արժէքները, մշակոյթը, պատմութիւնը, ուրիշներու ներկայացնելու, ճանչցնելու գործը· Ռուսեր կը հարցնէին օրինակ թէ իրենցմէ հետք, ե՞րբ ընդունած էինք քրիստոնէութիւնը···: Ուզեցինք որ գիտնան թէ հայկական մշակոյթը ի՛նչ տեղ, ինչ արժէք ունի աշխարհի մշակոյթին ու պատմութեան մէջ:

Օրինակ, հաքուի հայերէն 12 տարեկան աղջիկ մը կայ· Մոսկուայի կեդրոնական երաժշտանոցը կ'ուսանի – Սապինա Մուրատեան – արդէն յօրինումներ ունի· խորհեցանք որ թերեւս ուրիշներ ալ կային· մտածեցինք մշակութային կեդրոն մը հիմնել: Ցիշեցի որ այդ գործը անցեալին Ս. Նազարեանցի «Հիւսիսափայլ»ը պատրաստած էր· հանեցի, կարդացի: Որպէս նոյն գործին չարունակութիւն, նոյն անունը տուինք մեր կեդրոնին ու հրատարակելիք պարբերականին:

Հ. – Քանի՞ անդամ ունի «Հիւսիսափայլ»ը:

Պ. – Շուրջ 400· Հայեր եւ Ռուսեր:

Հ. – Կրնա՞ք անուններ տալ:

Պ. – *Հայ ծանօթ անուններէ՝ Բաւել Լիսիցեան, Վարդգէս Պետրոսեան, ովկիանագէտ Արտեմ Սարգսեան, «Բարեկամութիւն» կազմակերպութեան նախագահ Վալենտինա Տրեչկովայի տեղակալը՝ Տաչքենդէն Խոտաբա Սարգսեան, Բագրատ Ուլուբաբեան, փիլիսոփայութեան զարթարզոյի փրոֆէսէօր Աշոտ Խաչատրեան, բանաստեղծ Նինա Գարբիէլեան, Լազարեան ճեմարանի մասին գիրքերու հեղինակ՝ Աշոտ Բագիեանց, դրամագէտ՝ Արամ Գրիգորեան, երգահաններ՝ Իրինա Մանուկեան, Արմէն Շաղրակեան, Միքայէլ Դարիվերցոցի, քանդակագործ Կենատի Դատամեան, խորհրդային ակադեմիական ճարտարապետներու կեդրոնին անօրէնը Ռիկո Սրապիոնեանց եւայլն. իսկ ռուսերէն՝ անդամ էր յայտնի ռուս գրող Վենեամին Կաւերինի որ մահացաւ Մայիսի սկիզբը, Մոսկուայի «մեմորիալ» ընկերակցութեան նախագահ, փրոֆէսէօր Եւգէնի Աֆանասիեւ, յայտնի թատերագիրը՝ Ալեքսանդր Կելման եւայլն:*

Հ. – Կ'ուզէի որ խօսիք նաեւ միւնչեւ այսօր ձեր տարած գործունէութեան մասին:

Պ. – *Կազմակերպչական աշխատանքներու զուգահեռ, սկսանք պրպտել թէ հայկական ինչ գործեր կային Մոսկուայի մէջ: Արձաններ, դամբարաններ կան օրինակ քաղաքին հայկական գերեզմանատան մէջ: Հոն գտանք Թորոսեան ընտանիքին (Հ. Թրուայայի ընտանիքը) դամբարանը որ չատ գեղեցիկ գործ էր, սակայն կը պահուէր քանդուելու սեմին: Դիմեցինք կառավարութեան որպէսզի պետական պահպանութեան տակ առնուի:*

Հ. – Երկրաշարժէն ետք բազմաթիւ աղէտեալներ փոխադրուեցան Մոսկուա· ի՞նչ շփում ունեցաք իրենց հետ:

Պ. – *Շատ ծանր հիւանդներ կային բերուածներուն մէջ· մեր կեդրոնը օդնութեան կեդրոնի վերածեցինք: Սկսանք հագուստներ ու դրամ հաւաքել: Դրամատան հաշիւ մը բացուեցաւ օժանդակութեան համար: Հիւանդներուն համար կեռակուր կը պատրաստուէր «Մուշ» ճաշարանին մէջ ու կը տանէինք: Հագուստեղէն հայթայթեցինք ու տարինք· արտասհմանէն հասած դէղամները զացին Երեւան ու Մոսկուայի աղէտեալները բաժին չունեցան: Այսօր, առողջացածներէն մաս մը փոխադրուած է արուեստական անդամներու կեդրոնները, հաշմանդամ մանուկներ կան ··· դիմեցինք որ Ամերիկա երթան դարմանուելու:*

Հանդէսներու հասոյթով, կազմակերպութիւններու նուէրներով եւ երկու fooփերաթիփներու յատկացումներով 60 – հազար ռուբլի զրկեցինք Հայաստան: Հայ եւ ռուս արուեստագէտներ սիրով մասնակցեցան այս հանդէսներուն:

Հ. – Ըսիք թէ ձեր կեդրոնը օգնութեան կեդրոնի վերածեցիք· ո՞ւր կը գտնուի այդ կեդրոնը· Լազարեանի շէնքի՞ն մէջ:

Պ. – *Ոչ, առայժմ կարմիր Խաչը սենեակ մը յատկացուցած է մեզի, հոն կ'աշխատինք: Լազարեանէն չկրցանք սենեակ ունենալ· այս մասին արտայայտուեցայ նոյնիսկ Հայաստանի հեռատեսիլէն, որպէսզի մեր մտաւորականներն ու իշխանութիւնը օգնեն ու Լազարեանի շէնքին մէջ մենք ալ տեղ ունենանք: Սաեփանոս Նազարեանցը հոն ուսուցիչ էր, հոն կը տպէր իր «Հիւսիսափայլ»ը, այսօր մենք տեղ չունինք:*

Հ. – Դուք նաեւ գլխաւոր խմբագիրն էք «Հիւսիսափայլ» պարբերականին· այս մասին եւս պիտի ուզէի տեղեկութիւն ունենալ:

Պ. – *Թերթին առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ այս տարի· նախատեսած ենք տարին երեք – չորս թիւ հրատարակել: Առաջին թիւը մեծ մասով ռուսերէն պիտի ըլլայ, նկատի առած որ խորհրդային ըստփիւռքի Հայը աւելի դիւրաւ կը կարդայ ռուսերէնը: Սակայն յաջորդական թիւերով այս համեմատութիւնը կէս առ կէսի կը վերածուի: Մեր նպատակն է հրատարակել Ռուսիոյ հայ գրողներու բանաստեղծութիւնները ու արձակը, ռուս գրողներու Հայաստանի մասին գրածները, Սփիւռքի գրողներէն գործեր: Կ'ուզենք ռուսախօս Հայերուն եւ Ռուսերուն ծանօթացնել հայ գրականութիւնն ու մշակոյթը:*

Հ. – Որքա՞ն է Մոսկուայի Հայերուն քիչը:

Պ. – *Դժուար է որոշ թիւ մը տալ, սակայն պէտք է հարիւր հազարի մօտ ըլլայ· մեծ մասը լաւ դիրքերու հասած Հայեր են:*

Հ. – Ձեր կեդրոնին նման քազմաթիւ կեդրոններ բացուեցան այլ քաղաքներու մէջ եւս:

Պ. – *Այո· վերջերս նման 12 հայկական կեդրոններու ներկայացուցիչներ Լենինգրատէն, Լվովէն, Վիլնիւսէն, Տալինէն, Ռիգայէն, Խրիմէն, Ռոստովէն եւայլն, հաւաքուեցանք Սիմֆերոպոլ (Խրիմ): Ամէնքն ալ նոյն մտահոգութիւնները եւ նոյն հարցերը ունին: Մշակոյթի արժէքները ուրիշներու, ինքնութեան, լեզուի պահպանում, հայերէնի ուսուցում, հրատարակութիւն, բոլորին ալ նպատակներն են:*

***

Կ. Մեժլումեան Թիֆլիս ծնած է, ու երկար տարիներէ ի վեր կ'ապրի Մոսկուա: Մշակոյթի, լեզուի մը կորուստին ցաւը ամէնէն սուր կերպով զգացողներէն մէկն է, նաեւ իր մորթին վրայ· զգուարութիւն ունի հայերէն արտայայտելու: Սակայն ատիկա արգելք չըլլար որ խանդավառութեամբ խօսի «Հիւսիսափայլ»ի ծրագիրներուն մասին: Զանոնք իրականացնելու համար անհրաժեշտ են չատ ազդակներ· սակայն ամէնէն կարեւորը այն է որ հիմը դրուած է անգամ մը ու կը մնայ չարունակել երթալ, քանի որ մանաւանդ «այսքան տարի անցած է արդէն եւ ուշ է նոյնիսկ»:

Ս. ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԱԶԳԸՐԸ

– ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆ –

Աւելի քան տասնամեակի մը վրայ երկարող յաջորդական ցուցահանդէսները՝ նուիրուած Էտկար Շահինի (1874 – 1947) գործերուն, կը հաստատեն թէ իր արուեստը դարձած է «փողոցի իրապաշտութեան» եւ Belle Epoque–ի անբաժան մէկ մասնիկը:

Մօրքին մէջ, Belle Epoque–ը (Գեղեցիկ ժամանակաշրջան՝ բառացի թարգմանուած) ուրիշ ժամանակաշրջաններու նման, կը համախմբէ կեանքի հիմնական երկու երեսները· – թշուառութեան, ողբերգութեան եւ՝ բարօրութեան ու խընդութեան: Խնդութիւն ամանց համար, թշուառութիւն եւ տաժանք չատերու համար:

Էտկար Շահին համակրանքով է որ գիտած է երկու մարզերու դերակատարները՝ առանց մոայլանքի: Ասոր բերմամբ, իր տիպարները ընտանի կը թուին, բաբեմիա, ինչ գիտեա որ կը կրեն անոնք, քաղքենի, աղնուական թէ թշուառ: Ամիկա հրաւէր մըն է առանց բախումներու ընկերութեան մը, համերաշխ, մարդկային, կեանքը բոլորին համար գեղեցիկ դարձնելու: Շահին կը սիրէ մարդը, նո՛յնքան եւ բնութիւնը:

Վենետիկեան եւ կամ իր միւս տեսարանները այնպիսի ջերմ լոյս մը ունին, որ ծաղիկներու կը վերածէ ծառերը, մինչ տուներն ու կամուրջները կը պահեն անոր ջերմութիւնը, երկար: Շահին բանաստեղծական այս տարիքին կը հասնի գիւթող ճարտարութեամբ, որուն խակաման տաիճանաչափն ու համութիւնը կը–նան առաւելագոյնս չափել անոնք, որոնք մօտէն ծանօթ են ի գործ դրուած աշխատելակերպի կիրարկման դժուարութիւններուն:

Շահին այս համութեան կը յանգի՝ տէրը ըլլալով գծանկարչական բարձր կարողութեան մը, զոր ձեռք կը բերէ զեղարուեստական իր սկզբնական տարիներէն իսկ: Եթէ գունանկարչական մարզին մէջ կը մնայ աւանդապաշտ ու սահմանափակ, փորագծականին մէջ կը հասնի հազուադէպ վարպետութեան մը, որ դինք կը դարձնէ դարասկզբի փորագծականին բնապաշտ արուեստի կարեւորագոյն ներկայացուցիչներէն մին:

Իր կատարելագործման գծով ու տեսային իմաստով, տիպարները, զոր Շահին ի մտի կ'ունենայ, գլխաւորաբար ձկյմս Մըքնէյլ Ուիսթլըրն ու Փօլ Էլլէօն են, առաջինը բնանկարչական՝ իսկ երկրորդը դիմանկարչական մարզին մէջ: Ամիկա ցոյց կուտայ Շահինի երկու տարբեր ոճերու միաձուլման մղումը, որ իրեն օրինակելի կը թուի՝ որպէս փողոցային նոր կարելիութիւններու դաշտ: Ուիսթլըրէն՝ Շահին կ'առնէ մանրամասնութիւններու ղեղայուն ու բանաստեղծական կերպարկումը, մինչ Էլլէօյի ազատ ու հպանցիկ գիծերը իրեն կ'ընծայեն միջոցը՝ սահուն կերպով գծելու տիպարները եւ ամփոփ, արագ ու հասու քանի մը հատուածներով մարմին տալու անոնց:

Կատարելով ոճային այս միաձուլումը, Շահին աւելի հեռու կ'երթայ իր ընտրած հեղինակութիւններէն, նուաճելով բանաստեղծական աւելի անմիջական հաղորդականութիւն: Այս պատճառով, իր բնապատկերները քնարական յատուկ մթնոլորտ մը ունին, մինչ իր փորագծած տիպարները, յատկապէս քաղքենի, թեթեւ ներկայութիւն մը՝ հեռու հոգատարութենէ:

Ընթացիկ ցուցահանդէսը (*) կը համախմբէ միայն փորագծական աշխատանքներ, որոնք կը ներկայացնեն Շահինի գործին այլազան երեսները: Կան տարաններ, դիմանկարչական հիանալի օրինակներ, ինչպէս եւ քաղքենի ձիւկառքեր, պուա որ Պուլոնեի մէջ կամ ծառազարդ պողոտայի մը վրայ սահող, որոնք կը յայտնեն Շահինի փարամը փողոցի անցուդարձին ու ընկերային բարքերու նկարահանման: Այս իմաստով, Շահին կը չարունակէ 19–րդ դարու նկարչական իրապաշտ ըմբռնումը, իր արուեստը նկատելով հայելին մարդկային դոյավիճակին ու առօրեային: 20–րդ դարու զեղարուեստական ըմբռնումներու յեղաշրջումները չեն թափանցած իր արուեստին ներս: Թերեւս այս է պիտառը պատճառը որ երկար շրջանի մը համար իր արուեստը մատնուած է մոռացութեան: Սակայն, յետադարձ ակնարկներու դրութիւնը կը մնայ ի գրոյս, որ բերմամբ ժամանակի ընթացքին երեւան կը բերուին արուեստի սքանչելիքներ անտարբերութեան մատնուած:

Շահինի արուեստին առթած համակրանքներէն մին անոր մէկտեղելն է, մինչեւ 19–րդ դարու աւարտին երկարող, ամբողջ դասական փորագծական արուեստի հիմնական յատկանիշները, – ժաք Քլոյլի «լուսանկարչական» իրապաշտութիւնը, Ռամպրանթի մութ լոյսի պատկերումը, Շարլ Մէրիոնի դիտակէտի ըզգայքը, Ուիսթլըրի բնապաշտութիւնը, Էլլէօյի, Թուլուզ – Լօթրէքի գծային եւ տիպարային նախասիրութիւնները, ինչպէս եւ Էտկար Տըկայի համադրողական հնարքը: Արդիւնքը արուեստ մըն է, որ միշտ կը պահէ իր թարմութիւնը, գարնանային լոյսի մը նման, որ կ'ողողէ Շահինի ներաշխարհը, նոյնիսկ ողբերգական դէպքերու ընթացքին:

Շահին խորապէս կապուած կը մնայ իր արմատներուն: Իր մօտիկութիւնը Թըւառներուն, փողոցի կեանքին, կէպրիել Փ. Վայսպըրկ զայն կ'առընչէ Շահինի ընտանիքին եւ իր ազգակիցներուն վերապահուած ճակատագրին (**): Շահինի ընտանիքին բարեկեցիկ պայմանները ձնշուու կը դարձնէին 1895–ին Փարիզ իր հաստատուիլը, դէպի Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ սերող հակահայ տրամադրութիւններէն: 1896–ի եւ 1915–ի սպանդները խոր մորմոքով կը պատեն զինք: Մեծ եղեռնին յաջորդող տարիներուն, Հայաստանի անկախութեան հռչակման, 1918–ին, Շահին իր գործերէն մաս մը կ'ուղարկէ Թիֆլիս, անոր մէջոցաւ իր նեցուկը արտայայտելու հայ նորաստեղծ իշխանութեան: Իսկ 1926–ի չուրջ, ինչ կ'ըլլայ հայ արուեստագէտներու «Ազատ համախմբումը կազմակերպողներէն մին, որ դժբախտաբար չըլլան մը եաք կը մնայ անհետեւանք:

Շահինի արուեստանոցին ողողումի եւ հրեղէն ենթարկումը կը փճացնէ կարեւոր մաս մը իր վաստակէն: Սակայն, նկատի առած իր աշխատանքին տասը թիւը, կարելի է եզրակացնել թէ կայ նկատելի հատուած մը իր գործէն, որ դեռ կը սպասէ յայտնաբերման:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԻՐԼԷՊԻՒԼԵԱՆ

(*) EDGAR CHAHINE
GRAVURE
Galerie André Candillier
26, rue de Seine, 75006 Paris
du 25 avril au 9 juin 1989

(**) Gabriel P.. WEISBERG : « Edgar Chahine in Context », see « Edgar Chahine. La vie parisienne », *Smithsonian Institution Traveling Exhibition Service*, Washington, D.C., 1984, p.3.

ԷՏԻՆ ԶՕՐԱՎԻԳ Է ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

Պոլիս Էյնին վերանորոգողներու չարժումին պարագլուխը կը նկատուի. այս ուղղութեամբ ամէնէն ծայրայեղներէն մէկը: 1987 Հոկտեմբեր 21–ին, Կեդրոնական Կոմիտէի նիստին խստիւ քննադատած է իր դէպչըլական գաղափարներուն համար: Ներկայիս շինարարական պետական կոմիտէի փոխ նախագահն է ու կը մնայ Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ: Իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ, որ հրատարակուած է «Լը Ժուռնալ ամ ս'էլիզէոնի»ի Մարտ – Ապրիլի թիւով, կը չեշտէ թէ զօրավիգ է Կորբաջովի: Իր ուղածը հետեւեալն է. – «արդիական կառավարութիւն մը, հրապարակայնութիւն, ընկերային արդարութիւն, ժողովրդավարութիւն եւ վերակառուցում»: Սակայն իրեն համար անընդունելի է որ մարդիկ զոհանան կէս չափով: Հրապարակայնութիւն մը, կամ կիսատ վերակառուցում մը:

Էյնին որ կողմնակից է բազմատարրութեան ,չի մտածեր երկրորդ կամ երրորդ կուսակցութեան մը ստեղծումին մասին: Կուսակցութեան մասին խօսելով կ'ըսէ թէ միշտ կը մոռցուի այն ճշմարտութիւնը թէ ժողովուրդն է որ կը հակակշռէ զայն եւ ոչ թէ հակառակը: Իսկ թէ օր մը կուսակցութիւնը կրնայ քաղաքական յաղթութեան վրայ իր հակակշիռը կորընկնել, հաւանական չի նկատեր:

Գալով ընտրութիւններուն, Պ. Էյնին առաջդիմական քայլ մը կը նկատէ զանոնք, բայց ո՛չ իրապէս ժողովրդավար հանդամանքի տէր: Կը դանդատի որ, այսօր տակաւին մաքիա մը գոյութիւն ունի Մոսկուայի մէջ ու առաջնորդնէ կ'որոշուի հանրաժողովներու ճառախօսներուն արտայայտելիք գաղափարները: Կարճ խօսքով Էյնին հարկաւոր կը նկատէ այնպիսի դրութիւն մը որ մէկ կողմանէ ապահովութեան ուժերու կողմէ: Կամովի՞ն ապօրինութեան մեղսակից եղաք» հարցումին կը պատասխանէ. – «Ամէնս ամէն բանէ առաջ աննախընթաց երեւոյթ է մեր երկրին մէջ: Ժողովուրդը կ'արթննայ իր թմբիրէն, լսելի կը դարձնէ ձայնը: Սակայն երբ հաւաքուելու արտօնութիւնը մերժուած է, աւելի լաւ է հպատակիլ արդելքին, իշխանութիւններուն հակադրուիլ ոչ մէկ բանի կը ծառայէ»:

Խօսակիցը Էյնինի կը յիշեցնէ թէ դինք Կորբաջովի քննադատ նկատողներ կան. «ճիշդ է ըսուածը, կը պատասխանէ, դիտէ ամբողջաիրական վարչաձեւի մը վերադարձը:

«Ձեզի ի նպաստ բազմաթիւ հանրաժողովներ կազմակերպուեցան ընտրապայքարի վերջին օրերուն, մէկ մասը նոյնիսկ արդիլուեցաւ ապահովութեան ուժերու կողմէ: Կամովի՞ն ապօրինութեան մեղսակից եղաք» հարցումին կը պատասխանէ. – «Ամէնս ամէն բանէ առաջ աննախընթաց երեւոյթ է մեր երկրին մէջ: Ժողովուրդը կ'արթննայ իր թմբիրէն, լսելի կը դարձնէ ձայնը: Սակայն երբ հաւաքուելու արտօնութիւնը մերժուած է, աւելի լաւ է հպատակիլ արդելքին, իշխանութիւններուն հակադրուիլ ոչ մէկ բանի կը ծառայէ»:

Խօսակիցը Էյնինի կը յիշեցնէ թէ դինք կորբաջովեան քննադատ նկատողներ կան. «ճիշդ չէ ըսուածը, կը պատասխանէ, թէ միայն կ'ըսէք «կորբաջովեան քաղաքականութիւն»: Աբեմուտքի մէջ կ'անձնականացնէք ամէն բան. իսկ մենք կը խօսինք մեր կառավարութեան, մեր կուսակցութեան, մեր ժողովուրդի՛ն քաղաքականութեան մասին: Մի կարծէք որ նման գաղափարներ միակ անհատէ մը ծնունդ կ'առնեն»:

Գեւոնեանական Հանդիսականի

Էջմիածնի «Մարալ» Մշակութային եւ Մարզական Միութեան միջոցով վարժարանին տարեկան երկրորդ հանդէսը տեղի ունեցաւ Մայիս 6–ին: Աշակերտ ու աշակերտուհիները արտասանեցին Պետրոս Դուրեանի, Սիլվա Կապուտիկեանի եւ Վահան Թէքէեանի գործերէն. երգեցին հայկական երգեր «Ամպի տակից», «Սասում են ուռին», «Հարս եմ գնում» եւայլն: Հանդէսին երկրորդ մասին մէջ հայկական տարազներով ու ժողովրդական պարերով տղաքը ստեղծեցին ջերմ մթնոլորտ մը: Ուշադրաւ էր անոնց եռանդն ու արտայայտած խանդավառութիւնը, որոնք կը հրճուեցնէին ներկաները:

Էջմիածնի նոր գաղութ մըն է ուր մեծ ջանք կը թափուի հայկական կեանքը կազմակերպելու համար: Միայն 18 ամսուան կեանք ունի միջոցայ վարժարանը, սակայն արդէն իսկ անոր 18 աշակերտները սէր ու հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան հայկական կեանքին հանդէպ:

Ն. Կ.

ԼՈՒՐԵՐ ԱՊՈՒ ՏՀԱՊԻԷՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ապու Տհապիի հայկական փոքրաթիւ գաղութը, 1988 Դեկտեմբեր 7–ին Հայաստանի մէջ պատահած երկրաշարժային աղէտին անմիջական տարողութեան լրացեկ դառնալով, 1988 Դեկտեմբեր 10–ի երեկոյեան, գաղութիս Ազգային Վարչութեան անդամներուն եւ այլ ազգայիններ – րու միացեալ հանդիպումի մը ընթացքին, կազմեց Հայաստանի Երկրաշարժի Աղէտեալներու Օգնութեան Յանձնախումբ մը՝ հետեւեալ ազգայիններու մասնակցութեամբ. –

Պ.Պ.՝ Պերճ Աբրահամեան (Առենապետ), Վարդան Ինկիլիզեան (փոխ – առենապետ), Արամ Սեփէթճեան (Առենադպիր), Գրիգոր Ճէրճճեան (փոխ – առենադպիր), Վարդգէս Թաւլեան (Գանձապահ), Լեւոն Տէր – Յովհաննէսեան, Միհրան Խանճեան եւ Ժան Թուլիկեան (Խորհրդականներ), Վաչէ Գասեմճեան (Հաշուեքննիչ):

Յանձնախումբս, անմիջական գոր – ծակցութեամբ եւ օժանդակութեամբ գաղութիս գործօն դէմքերու եւ իրենց կիներուն Դեկտեմբեր ամսուան երկրորդ կէսէն եւաք, Սէրօփլոք օդային դիծին ընձեռած բացառիկ դիւրութիւններէն օգտուելով, հերթական քանի մը առաքումներով, հայրենի Պետութեան պատկան մարմիններու անունով ուղարկեց դեղօրայք՝ (մէկուկէս թոն), կաթնեղէն՝ (2·5 թոն), մանրամթերք՝ (1·5 թոն), դգեստեղէն՝ (3·5 թոն) եւ երեք հազար 200 հատ պլաճիէք, իրրեւ անմիջական նպաստ մահասփիւռ երկրաշարժի ենթակայ վիրաւորներու եւ անպատսպարներու ծովածաւալ կարիքին: Ասոր զուգահեռ՝ յառաջ տարուեցաւ նաեւ դրամահաւաքի անյեւտաձգելի աշխատանքը, հայ տեղացի թէ օտար անձնաւորութիւններու մօտ եւ հաստատութիւններէ ներս, որմէ ցարդ դոյացած է շուրջ 80 հազար տոլար, որ պատշաճ առիթով պիտի տրամադրուի հայրենիքի վերաշինութեան գործին:

Արդ, յանուն Ապու Տհապիի հայ գաղութին, յանձնախումբս ներկայիս կուգայ իր երախտագիտութիւնը յայտնելու Արթաական Միացեալ Էմիրութեանց մեծադործ նախագահ եւ Ապու Տհապիի կառավարիչ՝ Շէյխ Զայէտ Իպն Սուլթան Էլ Նահիանին որ իր ընծայած պետական օժանդակութեան կողքին, նաեւ անձ – անպէս բաժնեց մեր հայրենիքին ու ժողովուրդին կրած անդարմանելի կորուստին վիշտն ու սուգը, եւ հայրենի մեր Պետութեան ուղարկեց 11 օդանաւ – սըն – նընդամթերք, դեղօրայք եւ բժշկական գործիքներ, ընկերակցութեամբ խումբ մը բժիշկներու եւ հիւանդապահներու:

Շնորհակալական մեր յատուկ խօսքը կ'ուղղենք մանաւանդ տեղւոյս հազիւ 400 հայ ազգակիցներէ բաղկացած մեր համայնքին, որոնք ունկնդիր իրենց սրտի ձայնին, օրինակելի պարտաճանաչութեամբ մը փութացին արձագանդելու աղետեալներու օգնութեան եւ աւերեալ վայրերու վերաշինութեան անյետաձգելի աշխատանքին:

Այժմ, երբ հայրենիքի աւերեալ շրջաններու վերակառուցումը կը հանդիսանայ առանցքը մեր մտահոգութիւններուն, Ապու Տհապիի հայ գաղութս եւս, իրրեւ մէկ փոքր մասնիկը Սփիւռքահայութեան, իր համեստ մասնակցութեամբ կուգայ յայտնելու իր սրտակցութիւնը համահայկական այս չարժումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ապու Տհապի
1989, Ապրիլ 24

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը հոգեւոր ու աշխարհիկ հանդիսութիւններով, Մայիս 7–ին, տօնած է իր հիմնարկութեան 157–րդ տարեդարձը, նախագահութեամբ Շնորհք Արք. Գալուստեանի: Պատրիարքը, իր քարոզին ընթացքին, օրհնած է յիշատակը Ցարութիւն Ամիրա Պէզճեանի եւ բոլոր այն ծառայողներուն, որոնք մինչեւ այսօր կանդուն պահած են հիւանդանոցը: Եկեղեցական արարողութենէն յետոյ սարքուած է Սիրոյ սեղան:

***

ՊԱՖՐԳԻՒՂԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցին Քառասուն Մանկանց զպրաց դաս երգչախումբը, Մայիս 7–ին, պատշաճ հանդիսութեամբ տօնած է իր հիմնարկութեան 99–րդ եւ երգչախումբի 59–րդ կրկնակ տարեդարձները: Տեղի ունեցած է հանդիսաւոր պատարագ ու հոգեհանգստեան պաշտօն: Քարոզին ընթացքին, Շահէն Եպիսկոպոս Սվաճեան իր դնահատանքը յայտնած է զպրաց դասի անդամներուն, որոնք յառաջիկայ տարի պիտի տօնեն իրենց տասնամեակը: Հոգեւոր հանդիսութենէն ետք Եկեղեցիին պարտէզին մէջ կատարուած է պատուասիրութիւն մը:

***

ԳԱՍԸԳԻՒՂԻ Ս. Թադեւոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Կարապետ քահանայ Պիլալեան, Մայիս 3–ին անակնկալ սրտի տագնապի մը զոհ դացած է Ամէնէն կատարած ուխտագնացութենէն վերադարձի ճամբուն վրայ՝ հանրակառքի մէջ: 1933ին Պոլիս ծնած ու 1984–ին քահանայ ձեռնադրուած վախճանեալ քահանային մարմինը Պոլիս փոխադրուած է Մայիս 5–ին:

հայ ազգակիցներէ բաղկացած մեր համայնքին, որոնք ունկնդիր իրենց սրտի ձայնին, օրինակելի պարտաճանաչութեամբ մը փութացին արձագանդելու աղետեալներու օգնութեան եւ աւերեալ վայրերու վերաշինութեան անյետաձգելի աշխատանքին:

Այժմ, երբ հայրենիքի աւերեալ շրջաններու վերակառուցումը կը հանդիսանայ առանցքը մեր մտահոգութիւններուն, Ապու Տհապիի հայ գաղութս եւս, իրրեւ մէկ փոքր մասնիկը Սփիւռքահայութեան, իր համեստ մասնակցութեամբ կուգայ յայտնելու իր սրտակցութիւնը համահայկական այս չարժումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ապու Տհապի
1989, Ապրիլ 24

ՈՒԹՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

ՀԱՐՍՆԻՔԻ ՕՐԵՐ

Նոյեմբեր 7

Կ'լմանամ որ այս պիչեր մեծ թուով հարսնիքներ տեղի ունեցեր են թէ՛ եկեղեցին եւ թէ տուներու մէջ, – եթէ կարելի է տուն կոչել ողորմելի այդ հիւղերն ուր լեցուած կը մնայ մրուրը չքոտի աղեխալներու:

Նորանշան երեւոյթ մըն է որուն ականատես կ'ըլլանք օրերէ ի վեր: Ահա ժողովուրդ մը որ թշուառութեան մէջ թըրծուած է, որուն գլխէն հազիւ անհետացած են սուրերու չողիւնը, գնդակի տարափն ու բոցերէն ամպեր. ահա ժողովուրդ մը որ իր բոլոր ղժբախտութեանց վրայ ողորման պատուհասին յաւելումն ալ տեսած է, ժողովուրդ մը որ մերկ է եւ անօթի, հիմա ամուսնանալու, զաւակ կարգելու տենդէն բռնուած է . . . :

Ձախահաս որբուհիներ, դեռատի անտէր այրիներ կը փնտռուին, կը գտնուին անմիջապէս, – քանի որ այդ մասին սով չկայ, – տեսութիւն մը կը կատարուի ծըրագրի եւ պարագաներու մէջեւ, ու ա՛լ ամէն բան կարգին է: Հարսնիքը նոյն օրը, կամ առ առաւելն երկու օրէն տեղի կ'ունենայ՝ անօժիտ եւ անփառունակ:

Հարսնիքներու այս անսովոր առատութեան ծնունդ տուած է թերեւս բազմանքը զերծ մնալու մօտալուտ պինուորագրու – թենէն որ Դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած կ'երերայ անձնիւր տղամարդու դլխուն վերեւ: Ա՛յդչափ մարդ էր մեռեր իրենց մէջէն. պիտի ուղէին որ քանի մը էրիկմարդ աւելի պակսէր, հեռանար իրենց քովէն՝ նոր հարկի մը բերմամբ: Որուցը մահացումը տեսած մայր մը, բազմանդամ ընտանիքի մը՝ երբեմն բըռնաւ, երբեմն ալ հազիւ իրեն մէկ – երկու զաւակ մնացած կին մը ինչպէ՛ս կարենար տակաւ նաեւ բաժանումին այն զաւկին՝ որ իրեն համար ամբողջ օճախը, լման դերդաստանը ներկայացուներու կոչուած է. ինչպէ՛ս այսպանել այդ մայրերը՝ զաւակ կարգելու իրենց տխուր փութկոտութեան համար:

Հարսնիքներ ամէն օր, պիտի ըսեմ համարեա թէ ամէ՛ն ժամ: Ամէն անդամ որ առաջնորդարանի փողոցէն կ'անցնին կամ առաջնորդարան կը մտնեմ, անպատճառ կա՛մ հարս մըն է որ ներս կ'առաջնորդեն, կա՛մ նորապսակ ամոլ մըն է որ դուրս կը հանեն, խումբերը յաճախ զիրար դիմաւորելու հարկին մէջ: Անչուք անշուք հարսնիքներ, տխրաքայլ հարսանեկաններ՝ բոլորն անժպիտ եւ անխօս: Ամուսնական կեանքի դառնութիւնները, պատահական կեանքի դառնութիւնները հեռատես էակներ ըլլային ասոնք կարծես. ա՛յնքան խոհուն են իրենց դէմքերը, տեսո՛ք, եւ այնքան տարտերժ՝ իրենց շըրթունքն ամէն խինդի եւ խրախութեանց:

Հարսնիքներ են ասոնք. աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ բարեկենդանային ցուցադրումներ, տարազի եւ տէֆ:–ի տեսակէտով: Մի՛ ուշադրութեամբ նայիք հարսին հագուստներուն. ասկէ անկէ ճարուած պոռոտ կամ մարած գոյներով դիպակէ մաշուկ բան մըն է զոր հագցուցեր են անոր: Պէտք չէ որ նայուածքնիդ յամենայ անոր վրայ, հասկընալու համար թէ ո՞րկէ սկսած է մէջքին կորութիւնը, պարեզօտը ներո՞ղ է թէ լայն, կամ ուսերը կրցա՞ծ են իրենց տեղերը մընալ, զդանցքը չա՞տ երկայն է՝ վրան կոխուելու աստիճան, կամ չա՞տ կարճ՝ ոտքերը դուրս մնալու չափ, կամ, վերջապէս, ի՞նչ ձեւով չփակը զրկած է անոր իրանը: Շղարշի մը կտոր վախեր են զըլխէն, – եաեւէն կամ առջեւէն, խնդիր չէ, – արծաթ թելի ցանցառ ապրդումներ՝ մազերուն վերեւ, չուրջանակի, արուեստական ծաղիկներու դունատ, ծռմռած թաց մըն ալ չեզակի զրուած:

Բոլոր այս զարդարանքի թափթփունքներուն մէջ – որոնցմով ուղեր են պճնել ու զեղեցկացունել հարսը, – յուսահատական, լքուն կերպարանք մը ստացած է ան: Դէմքին որոշ յայտնի է թէ տօնօրէի մը ցնծութիւնը չփոթ որկիր իր հոգիին խորը՝ ճի՛շդ այդ ժամուն որ իր կեանքին ամէնէն հանդիսաւոր պահն է: Տխուր է. պինքը կնութեան կուտան մարդու մը զոր թերեւս նոր տեսած է, որուն ո՛վ կամ ի՛նչ ըլլալը չդիտեր: Ո՞ւր պիտի երթայ, ի՞նչ կեանք կը սպասէ իրեն. մահապի՞ն անստուգութիւն: Փեսան իր կարգին, – հազիւ մրոտած պերեւեչաներով տղայ մը յաճախ, – իր կեանքին ընկերուհի կ'ընտրէ աղջիկ մը որուն հետ խօսա՛ծ իսկ չէ: – Պէտք է ամապարել սակայն, կարելի եղածին չափ չուտ տեսնել աւարտել հիմնեանն ամէն հանդերձանք, վասն զի պինորագրութիւնը սկսած է մէկ կողմէն:

(Շար. 6)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի օր, Մայիս 22, տօն է Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց:

Այսօր նաեւ՝ Յիշատակ է Աշխարհազօրաց եւ Ջօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարդարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց:

Սուրբ Հռիփսիմեանց Կուսանաց տօնին եւ Սարդարապատի Հերոսամարտի 71-րդ տարեդարձին առիթով, փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·15-ին, պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ոգեկոչուի Սարդարապատի յիշատակը:

Յաւարտ պատարագի՝ մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Սարդարապատի մեր նահատակներուն համար:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը՝ հոգեհանգիստ պատարագին եւ աղօթել Սարդարապատի հերոսներու հոգիներուն համար եւ նորոգուիլ անոնց ոգիով:

UNE JOURNÉE POUR L'ARMÉNIE

AU 9eme SALON DU LIVRE DE PARIS

Le **C. R. D. A.** organise une journée consacrée au livre arménien :

sur le stand de **La Direction du livre du Ministère de la Culture**

le mercredi 24 mai de 11h à 22h

Hall 7 — Niveau 3 Stand A 50

— Exposition
— Vente de livres
— Signature et Rencontres avec les auteurs à partir de 18 h 30.

Soyez nombreux à soutenir cette initiative par votre présence.

Paris-Erevan-Paris

EN VOLS DIRECTS

TOUS LES 15 JOURS A PARTIR DU 06 JUILLET 1989

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	JACK INTER
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	358, Chemin du Littoral
75001 PARIS	69003 LYON	13015 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 03 - 16 - 28

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

CONFERENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente,

le mardi 23 mai à 20 h 45

M. PATRICK DONABEDIAN
Historien d'Art
Co-auteur des «Arts Arméniens»
(Ed. Mazenod)

qui donnera une conférence sur :

L'ARCHITECTURE MEDIEVALE EN GEORGIE ET SES RAPPORTS AVEC L'ARCHITECTURE ARMENIENNE

La conférence sera illustrée par des diapositives.

—Buffet à 19 h 30—.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

RENCONTRE AVEC

YVES TERNON

à l'occasion de la parution de son ouvrage

«ENQUETE SUR LA NEGATION D'UN GENOCIDE»

Débat — Signatures

Vendredi 26 mai à 20 h 45

Entrée libre

tél : 43 76 55 89

L'U. C. F. A. F. et la J. A. F. présentent
AU PROFIT DE L'OPERATION «FAISONS REVIVRE UN VILLAGE D'ARMENIE»

CHÉNAVAN

L'ENSEMBLE NATIONAL DE MUSIQUE ET DE CHANTS TRADITIONNELS DE LENINAKAN

sous la direction de Antranig NERCESSIAN
et Djivan KHATCHADOURIAN
30 Artistes

CONCERTS DE SOLIDARITE

ALFORTVILLE Jeudi 25 Mai à 20h45	Sous le haut patronage de M .**René ROUQUET** - Maire d'Alfortville Présentation par Georges GARVARENTZ SALLE DES FETES — Billets : 100 Frs. (enfants 60 Frs.)
VITRY SUR SEINE Lundi 5 Juin à 20h45	Sous le haut patronage de M. **Paul MERCIECA** - Maire de Vitry THEATRE JEAN VILAR (Avenue Youri Gagarine) Billets : 100 Frs. (enfants 60 frs.)
LYON Vendredi 26 Mai à 20h30	Sous la présidence d'honneur de M. **Michel NOIR** - Maire de Lyon SALLE DE LA BOURSE DU TRAVAIL
MARSEILLE Samedi 27 Mai à 20h30	PALAIS DES CONGRES
MARTIGUES Mardi 30 mai en soirée	GYMNASE DES SALINS
GARDANNE Vendredi 2 juin en soirée	CASINO MUNICIPAL
MARSEILLE Samedi 3 juin en soirée	THEATRE DU GYMNASE
VALENCE Dimanche 4 Juin à 15h30	THEATRE «LE RHONE» à Bourg-lès-Valence Avec la participation de S.O.S. - ARMENIE VALENCE

INFOS — RESERVATIONS :

PARIS: 42. 08. 76. 49 — Points de vente habituels
Et dans chaque Centre U.C.F.A.F. - J.A.F.

Marcel HOULIER, Maire de Chaville
Conseillé Général des Hauts-de-Seine

S.O.S. ARMENIE Paris - Ile de France

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organisent suite à l'opération aide à l'Arménie

une Soirée BILAN - PERSPECTIVE

le Samedi 27 Mai à 20 heures 45

Au Cinéma «LE CHAVILLE»
960, avenue Roger Salengro

Avec la participation de :
Claude MUTAFIAN (Prof. Univer. Paris-Nord)
Haroutioun KEVORKIAN (Historien)
Dr.Hovhannès HOVHANNESSIAN (Psychiatre)
Laura FORLANI-PARSEGHIAN (Présidente C.B.A.F.)
Krikor PAPAZIAN (Secrétaire Général S.O.S. Arménie)

■ Diaporama ■ Film vidéo

—Entrée libre—

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris

le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes par le peintre Fasianos seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

PARENTS D'ELEVES, FAITES COMME NOUS....

Le TEBROTZASSERE

ECOLE BILINGUE
de la MATERNELLE au SECONDAIRE
EN DEMI-PENSION AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- **Un ENSEIGNEMENT MODERNE et de QUALITÉ avec des PROFESSEURS MOTIVÉS,**
- **Une AMBIANCE ARMÉNIENNE et FAMILIALE**
- **Un COMITÉ de PARENTS DYNAMIQUE**

REJOIGNEZ-NOUS
EN INSCRIVANT VOS ENFANTS

ÇA BOUGE AU TEBROTZASSERE !

Inscriptions et Renseignements :

ECOLE BILINGUE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 43. 81. 01. 72
SNCF « Pavillons s/s Bois »

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE

DEMIS ROUSSOS
EN RECITAL
POUR LE

DINER DANSANT DE L'U.G.A.B.

le Samedi 24 juin
au *Concorde Palm Beach Marseille*

Réservations indispensables :
N. MELKONIAN 91. 77. 62. 29
A. STEPANIAN 91. 79. 30. 34
L. KOUYOUMDJIAN 91. 76. 10. 17

VIENT DE PARAITRE

1918 - 1920
LA MEMOIRE DU SIECLE

La République d'Arménie

ANAHIDE TER-MINASSIAN
EDITIONS COMPLEXE
— Prix 49 Frs. —
Dans toutes les librairies.

«LES EDITEURS ARMENIENS» participent au
9eme SALON DU LIVRE A PARIS
du 19 au 25 mai
PARC DES EXPOSITIONS PORTE DE VERSAILLES
avec un stand spécial

« ARMÉNIE »

Hall 7 — Niveau 3 — Stand H4
N° de téléphone sur stand : 40. 44. 05. 43

22 MAISONS D'EDITIONS ET EDITEURS ARMENIENS venus de différents pays

présenteront leurs publications relatives à l'Arménie

De nombreux auteurs seront présents sur le stand pour dédicacer leurs ouvrages.

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 23
MARDI
23 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.017 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.017

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ

ՄՆԱՑՈՒՆ ՅՈՅՑ ԵՒ ՄՆԱՑՈՒՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐ

Երկուշաբթի առաւօտ ալ հասած լուրը կը հաստատէին թէ մթնոլորտը միշտ լռած ալը մնայ Հայաստան եւ թէ Հոդվոյրդը որոշած է, հակառակ լուրերուն (որ Մայիս 24–ին իր վեցերորդ ամիսը կը բոլորէ), տիւ եւ գիշեր նստոյց ընել Մատենադարանին առջեւ: Կիրակի օր ալ 200 հազար հոգի հաւաքուած է եւ այդ մէթինկին ընթացքին է որ վրայիկեալ որոշումը արուած է: Միշտ կը պահանջուի Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ազատ արձակումը: Ժողովուրդը կը բողոքէ նաեւ որ Գերագոյն Խորհուրդի նիստ որոշուած ըլլայ Ցունիս 27–ի համար («Յառաջ», Մայիս 20 – 21), մինչ ինք կը պահանջէր որ դումարուի Մայիս 25–ին առաջ, որ Խորհրդային Գերագոյն նորընտիր Խորհուրդի նիստի թուականն է: Ազդարեւ, ինչպէս կը հաստատէ «Արմենփրէս» (Մայիս 18) Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումը յայտնած է որ առանեմէկերորդ դումարման բններորդ նստաշրջանին կը նախատես – սի քննարկել 1988 Նոյեմբեր 22–ի նստաշրջանին անաւարտ մնացած հարցերը (ծանօթ պատճառներով, ինչպէս պէտք է լիշեն մեր ընթերցողները):

Կորբաչով պիտի ընդունէր Ղարաբաղէն պատուիրակութիւն մը, բայց ոչ մէկ նորութիւն կը նախատեսուի: Հաւանաբար, անդամ մը եւս հոգեչահ խօսքերով, պիտի չնայր Հայերուն «սիրտն առնել»: Մնաց որ Հայ ժողովուրդին ալ համբերութիւնը հատած է, արդարօրէն: Գործադուլները մեծ արձագանգներ չեն գրտներ, որովհետեւ կարգ մը խմբակցութիւններ եւ մասնաւորականներ իրաւացի կերպով դիտել կուտան որ· «երկիրը ապրած է, գրեթէ մէկ միլիոն մարդ անօթեան է, պէտք է կառուցել, ճմեռ կ՚գալ: Փոխարէնը՝ մէթինգներուն, ցոյցերուն, համաառեղ յայտարարութիւնների միջոցով պէտք է արտայայտել մեր բողոքն ու պահանջները, գործադուլը պէտք է թողնել ծայրայեղ պարագաներուն»:

× Սախարով ընդած է Պրուա (Ֆրանսա) հատարելիք իր այցելութիւնը, որովհետեւ Կ՚ըսէ իր պարտականութիւնն է չհեռանալ իր երկրէն, ներքին ներկայ կացութեան պատճառով:

× Մոսկուայի մէջ, ալ հարիւր հազար հոգի ցոյցի դիմած է «պահպանողական – ներուն դէմ: Ամէն կողմ խօսք առած է Էլցին, որ նոյնիսկ խնդրոյ առարկայ կ՚ընէ Կորբաչովը:

***

× Վերջերս, պաշտօնազրկուած էր Կրասնոյարսկ մարզական հիւանդանոցին տնօրէնը եւ Առողջապահութեան փոխ – նախարարը, հիւանդանոցին վատառողջ պայմաններուն պատճառով:

Այժմ, «Արմենփրէս» (Մայիս 18) կը հաղորդէ նախարարին ալ՝ Էմիլ Գաբրիէլեանի փոխարինութիւնը:

Իր տեղը կ՚անցնի, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի որոշումով՝ Ապառչէա Ազնաուրեան: Ծնած է Բաթումի 1938–ին եւ աւարտած է Երեւանի բժշկական հիմնարկը: 1977–էն ի վեր Երեւանի բժշկական հիմնարկի ամպիոնի վարիչ է:

***

Պալթեան երկիրներու Գերագոյն Խորհուրդները Մայիս 18–ին քառաձեւ մը քուէարկած են, ուր կը պահանջեն ներմուծման – խորհրդային (1939) դաշնագրին դատապարտումը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

ՅՈՒՑԱՐԱՐ ԵՒ ԲԱՆԱԿ
ԴԷՄ ԱՒ ԴԷՄ

Ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ Չինաստան: Անհանգիստ երեւոյթ մը կը պարզէ երկիրը, մշակութային յեղափոխութենէն ի վեր: Մինչ սկզբնական օրերը կը կարծուէր որ իշխանութիւնները կը փորձեն լեզու գտնել ուսանողներուն հետ, նախապատրաստը մինչեւ իսկ հիւանդանոց զացած էր ու խօսած հացադուլ ընող տղոց հետ, յանկարծ ամէն ինչ փոխուեցաւ: Պատերազմական վիճակ հռչակուեցաւ, բանակը պաշարեց Փեքինը ու դէմ առ դէմ, բանակ եւ ցուցարար իրարու առպարէզ կը կարծուան: Բանակը, դեռ չէր միջամտած երկուշաբթի օր, ուսանողները կը խօսէին զինուորներուն հետ՝ «մի՛ վրաիկէք, եղբայրներ ենք»:

Հանելուկը նախարարապետին բացակայութիւնն էր: Եթէ պաշտօնազրկուած է, կը նշանակէ որ իշխանութիւնները որոշած են ոչ մէկ զիջում ընել, եթէ նախարարապետը մէջտեղ ելլէ կը նշանակէ որ ուսանողները, որոնց միացած է ժողովուրդը, յաղթած են:

Սպառողական վիճակ մը, լարուած մթնոլորտ մը: Ամբողջ ժողովուրդ մըն է, որ ժողովրդավարութիւն եւ քիչ մըն ալ ազատութիւն կը պահանջէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԴԵՍՊԱՆԸ ծանրօրէն քննադատեց Տիկին Մխիթարեանի դիրքը ի նպաստ Քիւրտերուն: Տիկին Մխիթարեան կոչ մը ըրած էր 36 հազար Իրաքցի Քիւրտերուն համար, որոնք Թուրքիա ապաստանած են, մասնաւոր առաւելութիւն մը ընծայելով «քաղաքական ապաստանեալի կանոնադիր»: Շեչտած էր որ անոնք կ՚ապրին՝ «Մուշի, Տիարպէքիրի եւ Մարտինի երեք դաղթակայաններու մէջ, զէշ պայմաններու մէջ, առանձնացած փշաթելերով եւ զինուորական հակակշռի տակ ցերկկ եւ գիշեր: Անոնք ապաստարաններ կրնան ըլլալ վաղը, կ՚ըսէր Տիկին Մխիթարեան, հաստելով թէ 476 հոգի, մեծ մասամբ երախաներ մեռած են»: Թուրք դեսպանը կը քննադատէ Եւրոպայի երկիրները, որոնք ոչ մէկ օգնութիւն բերած են եւ հիմա Թուրքիոյ դէմ կ՚արտայայտուին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ կարճ երթուղարձ մը ըրաւ Ամերիկա, քանի մը ժամ ալ Գանատա անցնելով: Պուշ զինքը ընդունեցաւ ամարանոցի իր ապարանքը եւ պարզուեցաւ թէ երկու ղեկավարները բազմաթիւ հարցերու շուրջ համաձայն են:

ՈՉ ԵՒՍ Է

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՇԱՒՈՒԻԿԵԱՆ

Մոր յաւով կը հաղորդենք Անդրանիկ Շաւուիկեանի մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 20ին,– Շաբաթ առաւօտ, Փարիզի Նէքէր հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր վերջին օրերը:

Զոր կենսագրականները չեն որ պիտի տան դիմագիծը անոնց, որոնք իրենց կեանքով, ու մանաւանդ գործով, կենսական դեր խաղացած են մեր դաղութներու կերտման մէջ: Բայց եւ այնպէս, ըստ ընկալեալ սովորութեան, յիշենք որ Անդրանիկ Շաւուիկեան ծնած էր Կիւրին, 1913–ին եւ 1915–ին իսկ մաս կը կազմէր որբացած այն սերունդին, զոր ինք լաւադոյնս պիտի մկրտէր յետագային, երբ կը գրէր՝ «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» յուշագրական հատորը:

Հարկպէ որբանոցէն եւք, պիտի աւարտէր տեղւոյն Հայկազեան Ազգային վարժարանը (1928): 1930 – 34 տարիներուն կը յաճախէր Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանը: Ապա կրկին Հալէպ վերադառնալով, կը դասաւանդէր Զաւարեան վարժարանը: 1941–ին կը հիմնէր «Նայիրի» ամսաթերթը, որու որակն ու համբաւը, անմիջապէս պիտի հասուտէին եղակի գրչի մը երեւումին հետ, հրապարակագիրի ու գրադէտի իր անուրանալի տաղանդը: 1946–ին, միշտ Հալէպի մէջ, պիտի խմբագրէր նաեւ տեղւոյն դաշնակցական «Արեւելք» օրաթերթը:

Ցետագային, (1953), կը փոխադրուէր Պէյրութ ու կը չարունակէր «Նայիրի»ի հրատարակութիւնը, որպէս չարաթաթերթ: 1956–ին կը հեռանար Հ· Յ· Դաշնակցութենէն, որու չարքերուն մէջ մնացած էր կանուխէն եւ իր մամուլով ու բանավիճողի (փոլեմիսթ) ընդոծին յատկութեամբ, տեսակ մը կամուրջի պիտի վերածէր «Նայիրի»ն Հայաստան – Սփիւռք, Էջմիածին – Աթթիլիոս եւ ընդհանրապէս մեր ազգային հրատապ հարցերը յուզող բոլոր հարցերուն համար: Սուր դիտող, իւրայատուկ իւմուրի ոճը, իր սահուն գրիչը, համարձակ եւ դիպուկ, պիտի վերլուծէր մեր բոլոր ցաւերն ու ուրախութիւնները:

1975–էն եւք, Լիբանանեան տագնապը, օրէ օր պիտի դժուարացնէր «Նայիրի»ի հրատարակութիւնը, որ վերջնապէս պիտի դադրէր 1983–ի սկիզբը, շրջան մը անկանոն հրատարակութիւններէ եւք:

1977–էն սկսեալ քանի մը անդամ պիտի դար Փարիզ ու մնար, նախ ժամանակաւորապէս ապա՝ վերջնապէս:

Հրապարագրի մը, մանաւանդ իր իսկ մամուլն ունեցող խմբագրի մը համար, տաժանելի է, անողոք՝ գրկուած ապրիլ իր հարազատ գրաւոր բեմէն, ձիշդ է, գրեթէ մինչեւ վերջը Շաւուիկեան չարունակեց գրել, երկար շրջան մը նախ 1977–ին, կանոնաւոր կերպով իր աչխատակցութիւնը բերաւ «Յառաջ»ին: 1977 Յունուարէն, յօդուածներու կողքին, ընտանեկան տոմսերու բաժինը, զոր կը ընտրադրէր «Աւետեզքի» (հետեւողութեամբ ժիրայր Մխաքեանի, որ իր տոմսերը տորադրած էր՝ «Երոպացի»):

Հրապարակադրութենէն անդին, Անդրանիկ Շաւուիկեան ունէր նաեւ գրական տաղանդ: Իր սկզբնական քայլերը առած է մամուլի մէջ, դեռ 1931 Թուականներուն: Հրատարակած իր առաջին գործն է՝ «Եղերաբախտ քերթողներ» (Դուրեան, Մեծարենց, Տէրեան, Զարիֆեան), որ լոյս տեսած է Վ· Ալաժակ գրչանունով: 1935–ին լոյս տեսած է «Մոխրաման»ը, պարապատմական վիպակը, «Թուղթ առ Երեւան»ը (1945, պատասխան՝ Գէորգ Աբովի) եւ այլ գործեր:

Գրական դեռնի վրայ, «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ»ն է որ մեծ արձագանգ պիտի գտնէր (1952), որպէս լաւագոյն գործերէն մէկը, որ կուտար ամբողջ սերունդի մը տարապայման կեանքը, որբանոցներու մէջ: Ապրիլեան սերունդին հարազատ պատկերը: Այս հատորը լոյս տեսած է, Պէյրութէն եւք՝ Երեւան, նաեւ Ֆրանսերէնի թարգմանուած, Փարիզ (1977): Հայաստան իր առաջին այցելութենէն (1958) եւք, լոյս կ՚ընծայէր՝ «Հին երազներ, նոր ճամբաներ» հատորը, որ մեծ տպաւորութիւն պիտի գործէր իր աչքառու տարբերակով: Ցետագային, յաջորդաբար լոյս տեսած են՝ «Երազ – յին Հալէպ»ը (1979), «Վերջին Աչմեղը» (1980), հուսկ՝ վերջերս լոյս կը տեսնէր «Մեծ սէր մը եղեռնի մէջ» (1988), նուիրուած պլխաւորաբար Ռուբէն Սեւակի: Այս գործը, նախապէս յաջորդական գրութիւններով հրատարակուեցաւ Քալիֆորնիոյ «Նոր Կեանք» չաբաթաթերթին մէջ, որու կանոնաւորաբար կ՚աչխատակցէր Փարիզ հաստատուելէն եւք (1983): «Նայիրի» չաբաթաթերթի դադրեցումը, Լիբանանեան տագնապին ծանօթ պատճառներով եւ Փարիզ իր տեղափոխութեան հետեւանքով, անկասկած, ազդեցին իր վրայ, ինչպէս մատնանչեցինք վերը: Փարիզ հաստատուելէն ի վեր, պարբերաբար կ՚աչխատակցէր նաեւ «Յառաջ»ի, ուր լոյս տեսաւ 1983–ին, «Մեծերը եւ ... միւսները» դլուխին տակ՝ «Այցորդը եւ իր ճամբան» յօդուածաչարքը նուիրուած՝ Կոստան Զարեանի (Հոկտեմբեր 27 / Նոյեմբեր 4): «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած իր վերջին դրութիւնը նուիրուած էր՝ Մելանթոն Աչանեանի, որ մահացաւ Պրիւսէլ:

***

Կարելի չէ, անչուշտ, մահագրութեան այս քանի մը տողերով, ամբողջական պատկերը տալ մտաւորական եղակի անձի մը մօտ վաթսունամեայ վաստակին:

Դեռ չատ առիթներ կ՚ըլլան, աւելի մանրամասն արտայայտուելու համար իր անձին ու գործին մասին: Ըսենք, սակայն, թէ իր թերթէն եւք, հաւատարիմ, ոչ մէկ թերթի հետ իր կապը այնքան մտերիմ եղած է որքան՝ «Յառաջ»ի: Այս, առաւելաբար, Շաւարշին պատճառով, որու հանդէպ մեծ սէր ու յարգանք ունէր: Անոր մահուան առթիւ (1957) եղաւ այն հրապարակագիրներէն որոնք կրցան ամէնէն հարազատ պատկերը՝ տալ մեր ողբացեալ խմբագրապետին: Այն առեն գրեց, ու թերթին վաթսունամեակին առթիւ, ոգեկոչեց իր գործը սա տողերով·– «Կը յիշեմ, Շաւարշ Միսաէեանի գոյժը հաղորդող յօդուածին մէջ – գրութիւն մը որ առջեւս չունիմ հիմա – տիրապետող բան մը կար: Դժուար չէ հաշտուիլ իր մահուան հետ կ՚ըսէի, արդէն հասուն տարիքին, գիտէինք թէ ուշ կամ կանուխ պիտի պատահէր ատիկա: Դժուարը՝ հաշտուիլն է իր բացակայութեան հետ···»:

Տարբեր չի կրնար ըլլալ մեր ոգեկոչումը, իր մահուան առթիւ: Իր կեանքն ալ իր լրումին հասած կեանք մըն էր, բայց որքան ալ տրամաբանական ըլլայ մահը, դժուար կ՚հաշտուիլ բացակայութեան հետ մարդոց, նման Շաւուիկեանի, որոնք վճռական դեր խաղացած են մեր հանրային կեանքին մէջ, թէկուզ չվայլելով բոլորին հաւանութիւնը այդ ուղղութեամբ: Բայց, «Միշտ բարեկամ ունենալը առեւտրականի պարտաւորութիւն է» կ՚ըսէր Մոնթերլան: Ուրեմն, լաւ է, որ Շաւուիկեան միշտ բարեկամներ չունեցաւ, նըման բոլոր հանրային այն մարդոց, որոնք տեսակէտ ունին: Ցետ մահու, թերեւս բարեկամներու թիւը չատնայ: Այդպէս է կեանքի օրէնքը:

Սիրելի Անդրանիկ, դուն որ մէկն էիր անոնցմէ, որոնք «մանկութիւն չունեցան» եղար նաեւ անոնցմէ, որոնք ծերութիւն չունեցան: Լաւ է որ այդպէս եղաւ, որքան ալ զառն թուի նման հատուածում մը: Ձակատագիրը այնպէս տնօրինեց որ աչքերդ փակես Փարիզ, հեռու կեանքիդ իմաստ տուած հանրային գեղի աւելի հարազատ մթնոլորտէն:

Կարեւորը, սիրելի Անդրանիկ, յիշատակդ է, զոր պիտի չանանք վառ պահել:

***

× *Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Սոնա Շաւուիկեանի եւ Նայիրիի:*

× *Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ առաւօտ, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին* (տես՝ Դ· էջ):

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԴԷՄ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ(*)

Ճարտ.՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Որոշ է թէ մարդիկ երկրաշարժէն կը վնասուին իրենց իսկ ձեռքով շինած չէնքերուն փլատակներուն տակ մնալով, որովհետեւ հոն ուր շինութիւն չկայ, փլուզում չի պատահիր, եւ հազուագիւտ է որ ծառեր ու ժայռեր տապալին, կամ հողը բացուի ու կլանէ ապրող արարածները:

Քանի որ վնասը կուգայ յատկապէս շինութեանց փլուզումէն, հարկ է ուրեմն ըստ այնմ շինել, յարգելով փորձառու – թեամբ հաստատուած կարգ մը հակաերկրաշարժային կանոններ: Այդ կանոններուն անտեսումը կրնայ ունենալ աղէտալի հետեւանք, եւ Հայաստանի երկրաշարժը եկաւ ցոյց տալ թէ որքա՜ն անփութութեամբ անտեսուած կ'ին անոնք տեղւոյն շինարարներէն, որոնցմէ շատեր իրենց իսկ կեանքին գնով հատուցանեցին այդ թերացումը, ինչպէս դիտել տուաւ լաւատեղեակ անձնաւորութիւն մը:

Աւա՛ղ, ձեւով մը անչքացաւ նաեւ պատմականօրէն հաստատուած այն գերազանց համբաւը, որ հայ շինարարինն էր:

Հակաերկրաշարժային կանոնները հիմնուած ըլլալով փորձառութեան վրայ, կը բարելաւուին տեւականապէս, դաս քաղելով մեծ աղէտներէն: Հայաստանի երկրաշարժը առիթ եղաւ որ օժանդակ խումբերու կարգին աշխարհի չորս ծագերէն հոն փութան չարժագէտներ ալ, որոնց կատարած քննութիւններուն արդիւնք – ները պիտի օգտագործուին, անտարակոյս: Արդէն իսկ հրատարակուած է, յանուն Association Française du Génie Parasismique–ի, Դեկտեմբեր 26–էն Յունուար 6–ի միջեւ Հայաստանի մէջ ուսումնասիրութիւններ կատարած արշաւախումբին տեղեկագրութիւնը, որմէ կը հասկցուի թէ հակաերկրաշարժային կանոնները չեն յարգուած հոն, բացայայտօրէն:

Ուստի, համոզիչ չեն թուիր արդարացուցիչ բացատրութիւնները որոնք տըրուեցան կարգ մը պատասխանատու անձնաւորութիւններու կողմէ, որոնք չինութեանց վատորակութիւնը վերագրեցին արագ չննելու հարկադրանքին, եւ կամ ուզեցին փաստել թէ խնդրոյ առարկայ շինութիւններուն համար նկատի առնուած էին երկրաշարժի 8 քալ (աստիճան) ուժգնութիւն, մինչդեռ չարժը պատահած էր 9 աստիճանէ աւելի աստկութեամբ:

Այս բոլորը պիտի պարզաբանուին անշուշտ ժամանակի ընթացքին: Բայց Ցբրանոայի մասին խօսելով կարելի է նախատեսել թէ նման աստկութեամբ երկրաշարժ մը կրնայ նոյնքան մեծ վնասներ պատճառել, քանի որ բնակելի չէնքերու համար հակաերկրաշարժային կանոններու գործադրութիւնը 1981–էն կը կըսեպակել է որ պարտաւորիչ հռչակուեցաւ հոս, ա՛յն ալ երկու յարկէ աւելի բարձր շինութիւններու համար միայն: Բացառութիւն, որ պէտք է ջնջուի անհրաժեշտօրէն:

Այդ կանոնները, որոնք մինչ այդ Ցբրանոայի մէջ կը գործադրուէին արդէն, պաշտօնէութիւններու, հիւանդանոցներու եւ այլ հանրային հաստատութիւններու համար, ամփոփուած են կանոնագրքի մը մէջ, որ կը կրէ Règles Parasismiques 1969 et Annexes (D.T.U.) անունը, և որմէ կը քաղեն ընդհանրապէս իրենց տեղեկութիւնները բոլոր անոնք որոնք կ'արտայայտուին երկրաշարժի մասին: Զըլլալով հարցին մասնագէտ, այլ լոկ շինարար – ճարտարապետ, պիտի փորձեմ իմ կարգիս պարզաբանել կարգ մը հիմնական կէտեր, յատկապէս քաղելով այդ հատորէն:

Ցիշեալ կանոնները հիմնուած են զուտ փորձառական տուեալներու վրայ, զոր մասնագէտները ձեռք բերած են ուսումնասիրելով երկրաշարժի ենթարկուած չէնքերուն մասնայատկութիւնները, փընտրելով պատճառները թերութիւններուն եւ առաւելութիւններուն: Ու հաստատելով որ որոշ աստկութեամբ երկրաշարժ մը պարագային դիմադրականութեան մէջ կենսական դեր կը կատարեն Ա) ցրտյումներու փոխանցման ուղին, Բ) շինութեանց ներքին բաժանումները, եւ Գ) հիմերը, այդ բոլորին համապատասխանութեամբ յանգած են եղրակացութեան մը որ կը սահմանուի հետեւեալ տարազով:

Sx = a b c d (**)

Sx–ը ընդհանուր եղրակացութիւնն է որ պատմականօրէն հակամէտ է երկրաշարժի, հարկ է չինութիւնները նախատեսել հիմնուելով անցեալի պատահարներուն վրայ, որոնք ցուցակագրուած են ամէն երկրի մէջ: Մէկ աստիճանի նախատեսութիւնը աննշան թերացում մը չի կրնար նկատուիլ, քանի որ հարիւր առ հարիւր կ'աւելցնէ փլուզումի հաւանականութիւնը եւ կրնայ պատճառ դառնալ մարդկային մեծ կորուստներու:

Շինութեան հեղինակ ճարտարապետը պարտի հետեւաբար նկատի առնել հաւանական չարժի մը աստկութիւնը ըստ որոշեալ ցուցակագրութեան, ինչպէս նաեւ ցնցումին ուղղութիւնը որ կրնայ ըլլալ հորիզոնական, ուղղահայեաց կամ ոլորապտոյտ, ու իր նախագիծը պատրաստել՝ աչքի առաջ ունենալով դիմադրողականութեան վերոյիշեալ երեք ազդակները, այսինքն·

b) Արձագանգի պարագան, զոր կարելի է բաղդատել կամուրջէ մը անցնող վիներու համաչափ քայլերէն յառաջ եկած ցնցումին, որ երբեմն կրնայ կամուրջը փլցնել: Այս հանդամանքը նկատի առնելով է որ ճարտնի մէջ բարձրարկ չէնքերը կը կարեն հորիզոնական անջատ շերտերու, որպէսզի չարժէն յառաջ եկած թրթռացումները մէկ յարկէն միւսը անցնելով չսաստկանան:

c) Շէնքին ներքին համաչափ եւ միակտուր բաժանումները, որոնց չնորհիւ կարելի կը դառնայ դոյացնել համաճոյլ կառոյց մը, ատակ՝ դիմադրելու ամէն ուղղութեամբ գալիք ցնցումներու:

d) Եւ մանաւանդ հիմերը, որոնք պէտք է լիովին պատշաճին երկրաբանական մասնայատկութիւններուն այն հողամասին, որուն վրայ պիտի նստի շինութիւնը: Հարկ կա՞յ ըսելու թէ նոյնանըման հիմերու վրայ բարձրացած երկու նման չէնքերէ ա՛ն որ նստած է ամուր հողի վրայ, նուազ կ'ազդուի երկրաշարժէն, քան միւսը՝ որուն տակի հողը թոյլ է: Այդ մասին, Մեքսիքոյի 1985–ի երկրաշարժը տուաւ համոզիչ վաստեր:

Այս բոլորը անհրաժեշտ կը դարձնեն մասնագիտական նախատեսումներ, շինութեան առաջին իսկ նախագիծէն սկսեալ: Ուստի ճարտարապետին կը մնայ ապահովել գործակցութիւնը երկրաշարժի մասնագէտ ճարտարագէտներու, երբ ինք անհրաժեշտ ձեռնհասութիւնը չունի:

Կը մնայ շինութեան իրագործման ընթացքին այդ նախատեսութիւնները խըղճմտօրէն յարգելու հարցը, որ անշուշտ կը վիճակի շինարար – յանձնառուին, գործատէրին, կամ պարզ որմնադիրին: Անշուշտ թէ, երբ պատերը, սիւները, գերանները ու տախտակամածները կանոնաւոր կերպով իրարու չեն կապուիր, երբ շինութեան համար կը գործածուի վատորակ աւազ, այրած կամ փճացած կըրաղիւս, կամ դիմադրականութենէ զուրկ երկաթ, եւ երբ վերջապէս մէկ չէնքի համար նախատեսուած կրաղիւսի ու երկաթի քանակութիւնը կը կոտորակուի, ծառայելու համար երկու կամ երեք չէնքի, այլեւս կարելի չըլլար խուսափիլ աղէտէն, երբ երկրաշարժը գայ:

Ցբրանոայի մէջ անհատականան են նըման թերացումներ, որուան ըլլալով որ ամէն շինութիւն կ'իրագործուի առ հասարակ երբեակ հակակշռին տակ ճարտարապետին, դիմադրականութեան մասնագէտ ճարտարագէտին եւ Bureau de Contrôle–ին, որոնք օրէնքին առջեւ պատասխանատու են յանձնառու–շինարարին (entrepreneur) հետ միասնաբար, կամ՝ անհատապէս: Բայց թէ հակառակ ամէն նախազգուշութեան, երկրաշարժ մը ի՛նչ աւեր կրնայ գործել հոս ալ, այդ մասին հանգամանօրէն կրնան խօսիլ··· դուշակները միայն:

Սա որոշ է թէ, լաւագոյն կառոյցները երբ նոյնիսկ փլչին, չեն փշրուիր, ու չեն փոշիանար ամբողջովին, փլատակներուն տակ կը գոյացնեն պարապ խորշեր (Poches de survie) ուր գոնեւոյն անձերը կրնան գոնէ վերապրումի յոյսեր ունենալ: Այդ յոյսն իսկ զլացուեցաւ, աւա՛ղ, Սպիտակի զոհերուն:

(*) Այս յօդուածը համառօտագրութիւնն է բանախօսութեան մը, կազմակերպուած՝ Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ, 1989, Մայիս 19–ին:

(**) Տարազին բուն գիրերն են, յունարէն *Սիկմա, Ալֆա, Պեթա, Կամմա* եւ *Տելթա*: «Ցառաջ»ի տպարանը յունարէն գիրերով օժտուած չըլլալով, զանոնք փոխարինեցինք փռանսերէն այբուբենի գիրերով, ապաւինելով ընթերցողին ներողամտութեան:

(Շ. Խ.)

ԹԱՆԶԻՄԱԹԻ 150-ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Մայիս 5 եւ 6 թուականներուն Պոխումի համալսարանին պատմագիտական բաժնին հարաւ – արեւելեան Եւրոպայի մասնաճիւղին վարիչ փրոֆէսէօր՝ Ֆ. Աստոնըրի, Թրքական գանազան կազմակերպութիւններու, ինչպէս նաեւ քանի մը գերմանական հաստատութիւններու զոհակցութեամբ կազմակերպուած էր Թանզիմաթի վերանորոգումներուն 150–ամեակին նուիրուած փաձէղ մը. ան խորագրուած էր «150–րդ տարեդարձի թանզիմաթը եւ Թուրք – եւրոպական յարաբերութիւնները»:

Այս փաձէղին նպատակն էր Թուրքիան ներկայացնել որպէս երկիր մը ուր Թանզիմաթէն ի վեր կը չարունակուի եւրոպականացումի հոլովոյթը, եւ այսօր ան արժանի անդամ մըն է եւրոպական միութեան:

Մասնակցեցան՝ Փրոֆ. տոքթ. Թ. Ջ. Թունայա, փրոֆ. տոքթ. Գ. Պորթաւ, փրոֆ. տոքթ. Թ. Թիմուր, փրոֆ. տոքթ. Ֆ. Աստոնըր, փրոֆ. տոքթ. Ի. Օրթայըլը, փրոֆ. տոքթ. Օթմար Հայէլը, տոքթ. Շ. Հանիօղլու, Տոքթ. Ս. Շէօլչիւն, Ֆրանսայէն՝ տոքթ. Ս. Երասիմոս եւ տոքթ. Փօլ Տիւմոն:

Առաջին նիստը տեղի ունեցաւ Մայիս Ուրբաթ օր, Պոխումի համալսարանի մէջ, զանազան կարճ դասախօսութիւններով. ներկայ էին մեծ մասով Թուրքիոյ ու սակաւաթիւ գերմանացի արեւելագէտներ: Դասախօսները իրենց կարծիքը յայտնեցին Թանզիմաթի չարժումին պատճառներուն, հետեւանքներուն մասին, զանոնք կարելի էր երկու խումբի բաժնել. ընդհանուր առմամբ Թանզիմաթի չարժումը արդիականացման որպէս կարեւոր աղբակ նկատողներ ու վերապահներ: Իշխող կարծիքը այն էր որ կրնայ նոյնիսկ Թանզիմաթը արտաքին աշխարհէն թելադրուած կամ պարտադրուած յեղաշրջում էր, ան իւրացուեցաւ Թուրք ընտրանիին կողմէ: Ու մինչեւ քեմալիստական յեղաշրջումները, կատարուած նորութիւնները պէտք է նկատել որպէս Թանզիմաթի չարունակութիւն մը:

Թանզիմաթի ու աշխարհական Պետութեան մը սկզբունքին հակասող երեւոյթ նկատեց Գ. Պորթաւ, Թուրքիոյ մէջ կրօնական դպրոցներու հաստատումը կառավարութեան կողմէ: Իսկ վերապահ տարրերը, տարբեր պատճառաբանութիւններով Թանզիմաթը Թուրքիոյ համար ինքնութիւնը վտանգող պարագայ մը նկատեցին: Ան Թուրքիան տատանման մը արեւելեան եւ արեւմտեան ինքնութեան մը երկընտրանքին մէջ կը:

Տոքթ. Ս. Երասիմոսի նիւթն էր «Թանզիմաթի հետեւանքները»: Ան իրաւամբ դիտել տուաւ թէ գերմաներէն յայտարարի վրայ մինչ նշուած էր «ոչ – մահմետական ժողովուրդներ» բացատրութիւնը, Թրքերէն պատրաստուածին վրայ գրուած էր «փոքրամասնութիւններ»:

Իսկ Փօլ Տիւմոն խօսեցաւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ մասնակաի չարժումին մին մասին: Թանզիմաթէն 15 տարի եաք Օսմանեան կայսրութեան մէջ հիմնուած էր «Իւնիոն օրիան» լոժը. ունէր 143 անդամներ, որոնք մեծ մասով ոչ – մահմետականներ էին. Ֆրանսացի, հայ, հրեայ, յոյն. միայն չորս հոգին մահմետական էր: Տիւմոն մասոնական լոժերը նկատեց «Օսմանեան յեղաշրջումներու առաջնորդը»: Անոնք միջնորդներն էին արեւմտեան կայսրութեան միջեւ, ոչ միայն տնտեսական, այլեւ գաղափարական դաշինքի մը վրայ: Կարեւոր կէտ մըն էր այն, որ մեծ Թանզիմաթի չրջանին մասոնական լոժները բազմատարը խմբաւորումներ էին, որոնց անդամները Օսմանեան կայսրութեան արդիականացման երազին տարուած կը դործէին, 1906էն սկսեալ եւ յատկապէս երիտթուրքերու իշխանութեան գլուխ գալէն եաք լոժերը գրաւեցին մեծ մասը՝ Թրքական ազգայնականութեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՉԱՌ

ՈՎԿՈՎԿԱ Վ ՆՈ ՈՎՈՂ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՉԱՌ

Հ Ո Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր Ի Ա Յ Ի Ն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՏՆՕՐԵՆՈՒԹՅԱՄԲ

Տիկին Սոնա Ծառուկեան
եւ աղջիկը՝
Նայիրի Ծառուկեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա-մուսնոյն եւ հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ 1989, Մայիս 20-ին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը կատարուի Հայ Առաքելական Ս. Յով-հաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris
Ուրբաթ, Մայիս 26, առաւօտեան ժամը՝ 10·30-ին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Հայ Մատուռականներու գամբարանին մէջ
Cimetière de Bagneux Parisien

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Նուիրատուութիւնները կ'ընդունուին Հայաստանի երկրաշարժի որբերուն՝
AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76 - 78, avenue des Champs-Elysées
75008 Paris

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցու-թեան վարչութիւնը կը սգայ մահը, բա-նաստեղծ – արձակագիրի՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ-Ի

ու իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Արշալոյս Նուրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակ-ները՝ Շաւարշ եւ Վահէ, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Նուրեան եւ աղջիկը՝ Քառին շը-նորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր ա-նոնց, որոնք փոխան ծաղիկի նուէրնե-րով, անձամբ, դրատոր թէ մամուլով մասնակից եղան իրենց սուգին՝
ԱԼԵՔՍԱՆ ՆՈՒՐԵԱՆ-Ի
մահուան առթիւ:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise un

CAMP ITINERANT

En direction de
l'Espagne et du Portugal,
pour les jeunes de 14 à 17 ans,
du 2 au 30 juillet

Inscriptions et renseignements :
— Région parisienne : 43. 76. 61. 83 (jusqu'au 10/6/89)
— Région marseillaise : 91. 90. 21. 60
— Région lyonnaise : 74. 53. 25. 91

«LES EDITEURS ARMENIENS»
participent au
9eme SALON DU LIVRE A PARIS
du 19 au 25 mai
PARC DES EXPOSITIONS
PORTE DE VERSAILLES
avec un stand spécial

« ARMÉNIE »

Hall 7 — Niveau 3 — Stand H4
N° de téléphone sur stand : 40. 44. 05. 43

22 MAISONS D'EDITIONS ET EDITEURS ARMENIENS venus de différents pays

présenteront leurs publications relatives à l'Arménie
De nombreux auteurs seront présents sur le stand pour dédicacer leurs ouvrages.

PEINTURE — POESIE — MUSIQUE

Atelier porte ouverte
39, rue des Gravilliers, 75003
M° Arts et Métiers

ARCHAK & KAZANDJIAN

L'EXPOSITION continue jusqu'au 10 juin, de 14h30 à 19h30.

— PROGRAMME —
20 h

Jeudi 25 mai
Poèmes : D. des Brosses
Musique : œuvres B. Kantuser

Jeudi 1er juin
Poèmes de L. Mizon
Musique : œuvres de D. Succari «Sin» (flûte et piano)

Mercredi 7 juin
Récital de guitare
O. Démirdjian
A. Carnie

— Entrée libre —

(places limitées : réservations par téléphone).
J. M. Carnie : 48 - 04 - 86 - 02
O. Démirdjian : 42 - 71 - 67 - 86

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Շաբաթ օր, Մայիս 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ Ելանելոյն ի վիրապէն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մը-կրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՈՄԱՆ

Ս. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայիս 28, Կիրակի, երեկոյեան ժա-մը 18-ին, Ռոմանի Ս. Նիկողայոս Եկե-ղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ այցելու Հոգեւոր Հովիւ՝
ՅԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Հայերէն եւ Հայերու մասին ֆրան-սերէն կամ օտար լեզուներով լոյս տե-սած գիրքերու տարածումը դիւրու-թեան համար տակաւին հիմերու վրայ, կը ծը-րագրենք հաստատումը թղթատարա-կան գրութեան մը, անդամակցութեան կարգով:

Մ. ՊԱՀԱՔՃԵԱՆ

Յաւելեալ տեղեկութիւններու հա-մար, չահագրգռուողները կրնան դի-մել վարի հասցէին.

IMPORTANT

Dans le but de donner de solides bases à la diffusion de livres arméniens ou de livres concernant les Arméniens en français ou en d'autres langues étrangères, nous projetons l'instauration d'un système par correspondance, sous forme d'adhésion.

Pour de plus amples renseignements, les personnes intéressées peuvent s'adresser à :

M. PEGAKGIAN
163, rue de Charenton
75012 PARIS FRANCE
Tél.: 16 (1) 43. 46. 51. 06 (après 20h)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

RENCONTRE AVEC

YVES TERNON

à l'occasion de la parution de son ouvrage

«ENQUETE SUR LA NEGATION D'UN GENOCIDE»

Débat — Signatures

Vendredi 26 mai à 20 h 45

Entrée libre

AUDITION DE MUSIQUE

des élèves de la M.C.A.

PIANO — VIOLON — GUITARE

Samedi 27 mai à 15 heures

Sous la présidence de
M. O .SURMELIAN
Professeur de violon
Diplômé de l'Académie de Vienne (Autriche)
Ex-professeur du Conservatoire National du Liban
et de l'Académie des Beaux-Arts de Beyrouth

—— Entrée libre ——

tél : 43 76 55 89

Marcel HOULIER, Maire de Chaville
Conseillé Général des Hauts-de-Seine

S.O.S. ARMENIE Paris - Ile de France
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organisent suite à l'opération aide à l'Arménie

une Soirée
BILAN - PERSPECTIVE

le Samedi 27 Mai à 20 heures 45

Au Cinéma «LE CHAVILLE»
960, avenue Roger Salengro

Avec la participation de :
Claude MUTAFIAN (Prof. Univer. Paris-Nord)
Haroutioun KEVORKIAN (Historien)
Dr.Hovhannès HOVHANNESSIAN (Psychiatre)
Laura FORLANI-PARSEGHIAN (Présidente C.B.A.F.)
Krikor PAPAZIAN (Secrétaire Général S.O.S. Arménie)

■ Diaporama ■ Film vidéo

—Entrée libre—

Le Comité des Jeunes de l'U.G.A.B.
vous convie au

RALLYE
UGAB - JEUNES
LE WEEK-END du 3/4 JUIN

PROGRAMME

Samedi 3 juin — 12h — Départ de Bayeux (Normandie) stop — Repas midi — stop — Rallye — Tourisme — stop — 20h30 — Dîner autour d'un feu — spécialités arméniennes — stop — Soirée dansante — stop — Hébergement assuré — stop — Dimanche 4 juin — La fête continue — stop — Baignade, promenade, ... — stop — 13h — Mezzé Géant et remise lots à tous les participants — stop.

Participation : 400 Frs. (Hébergement et repas du samedi midi au dimanche midi).

Pour tout renseignements s'adresser à l'U.G.A.B: 118, rue de Courcelles 75017 Paris

Tél. : 42. 27. 12. 26

UNE JOURNÉE POUR L'ARMÉNIE

AU 9eme SALON DU LIVRE DE PARIS
Le **C. R. D. A.** organise une journée consacrée au livre arménien :
sur le stand de **La Direction du livre du Ministère de la Culture**
le mercredi 24 mai de 11h à 22h
Hall 7 — Niveau 3 Stand A 50

—Exposition
—Vente de livres
—Signature et Rencontres avec les auteurs à partir de 18 h 30.

Soyez nombreux à soutenir cette initiative par votre présence.

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris

le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes par le peintre Fasianos seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

RETENEZ DES MAINTENANT
LA DATE DU
DIMANCHE 2 JUILLET
GRANDE
FETE CHAMPETRE
«KHANASSOR»
CHAVILLE - VIROFLAY
Informations détaillées suivront...

Association Arménienne d'Aide Sociale
(ԱՂԹԱՏՍԱԽՆԱՄ)

Sous le haut patronage de
M. Théo BRAUN
MINISRE DELEGUE, CHARGE DES PERSONNES AGEES

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE
à MONTMORENCY (95)

44-50, avenue Charles de Gaulle
DIMANCHE 4 JUIN à partir de 11 heures
Partie artistique avec la participation de
■ *MASSIS*
■ *MARDIK DJANSEZIAN*
■ *Le Chanteur SOUREN et son Orchestre*
—— Entrée gratuite —
Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48. 78. 02. 99
ou à la Maison de Retraite : 39. 83. 20. 67

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 24
MERCREDI
24 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԶ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.018 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.018

ՄԱՅԻՍ 28–Ի ԱՒՐՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆԻ ԵԻ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

«Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթին Մայիս 11–ի թիւին մէջ տեղ գրաւած է Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի Ա· քարտուղար Ս· Յարութիւնեանի այցը Հոկտեմբերեանի եւ Էջմիածնի շրջաններու: Ան հանդիպումներ ունեցած է տեղացիներու հետ, որոնք արծարծած են տնտեսական զանազան հարցեր· տեղա – փոխուած ազգութեաններու բնակարանի, գործի պարապմունքը, Ադրբեջանէն գաղթականներու կացութիւնը, կառուցումի նոր ձեռնարկները, եւայլն:

Էջմիածնի մէջ գրոյցի ընթացքին երկար տարիներու մանկավարժ Վրոյր Առաքելեան ըսած է հետեւեալը·

– Այսօր մեր ժողովուրդը օջախ կը կառուցանէ: Շատ ժամանակ չանցնիր ու Արարատի փէշին տակ կը բարձրանայ գեղջկի թաղամաս մը· մեր բոլորին ցաւերէն քխած փափաքն է զայն կոչել Անդրանիկի անունով:

Ս· Յարութիւնեան առաջարկը ուշադրութեան արժանի դտած է: Հաւաքուածները չէին դատ են որ կարեւոր երեւոյթ Արեւելահայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին ընդունած օրէնքը, որով կը դատապարտուի Օսմանեան Թուրքիոյ մէջ կատարուած Հայերու 1915–ի ցեղասպանութիւնը ու Ապրիլ 24–ը յայտարարուեցաւ Հայերու ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակի օր:

Աշխատաւորութեան հետ գրոյցի ընթացքին արծարծուած են նաեւ հայ ժողովուրդին պատմութեան ապիտակ կէտերուն, անցեալի որոշ իրողութիւններուն, իրաւարծութիւններուն նորովի իմաստաւորման ու մեկնաբանութեան անհրաժեշտութեան հարցերը, այդ կարգին նաեւ Հայկական Պետականութեան վերականգնումի հարցը: Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէն պատմաբան գիտնականներու յանձնարարած է խորհրդին ուսումնասիրել այս հարցը եւ առաջարկներ ներկայացնել:

***

Ակզբունքով, այս հանդիպումի ընթացքին է որ Ս· Յարութիւնեան լսած պէտք է ըլլայ՝ ժամանակը եկած է պատմականօրէն ճանչնալու Մայիս 28–ը: «Արմէնիքէս»ի թղթակցութեան մէջ, լոյս տեսած «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ, նման նախադասութիւն չկայ, բայց թղթակցութիւնը, որմէ ամփոփում մը տրւած կ'ըլլայ, ամբողջական չէ: Հարկ է, հետեւցնել «Հայկական Պետականութեան վերականգնումի հարց»էն որ՝ գոնէ արծարծուած է:

Աւելցնենք թէ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան կեդրոնական վարչութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը, կ'առաջարկէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումին՝ հանրապետական նոր յայտարարութեամբ մը 1918–ի Մայիս 28–ը ճանչնալ իբրեւ գոյատման թուականը Հայկական նոր Պետականութեան մեր վերջին թաւրուքեան անկումէն շուրջ վեց դար ետք իրագործուած հայ բաղաբական բոլոր հոսանքներու համագործակցութեամբ՝ որուն յաջորդող Մայր Հայրենիք Հայաստանի խորհրդայնացումը 1920 Նոյեմբեր 29–ին եղաւ մեր ժողովուրդին համար փրկութեան եւ վերածնունդի դարակէտ: ... Այս առիթով, նաեւ հայկական Ս· Ս· Հ·–ի Գերագոյն Խորհուրդին կ'առաջարկենք, ներկայ զարգացումներու լոյսին տակ, վերաքննութեան ենթարկել եւ յատուկ դիրքորոշում որդեգրել եռագոյնի մասին»:

Հաղորդագրութիւնը, որմէ տուինք վերջին մասը, լոյս տեսած է «Պայքար»ի Մայիս 20–ի թիւին մէջ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՋՕՐԱՎԻԳ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

«Սովետական Ղրանքօ – Ամէնինէյն»ի նախաձեռնութեամբ, նախագահ Ռ· Տէր – Սահակեանն ու Ժ· Մալխասեան, փրոֆ· Ժան Փիէր Մահէի եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի բանտարկուած անդամներէն Վազգէն Մանուկեանի կնոջ՝ Վարդուհի Մանուկեանի ընկերակցութեամբ, Մայիս 16, երեքշաբթի օր ընդունուած են ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնատեղին· անոնք հանդիպում ունեցած են կուսակցութեան միջազգային յարաբերութիւններու պատասխանատու ազգային քարտուղար Փ· Կիտոնիի հետ:

Պ· Կիտոնի մօտ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է Ղարաբաղի մէջ կացութեան ձգտումին: Ան հարցումներ ուղղած է Տիկին Մանուկեանի, հայ քաղաքական բանտարկեալներու արդելափակման պայմաններուն մասին: Հանդիպումին ներկայ եղած են Հայաստանի քաղաքական կացութիւնը եւ Խորհ· Միութեան մէջ հայկական չարժումէն ծագում առած պատահարները:

Տիկին Մանուկեան հաստատած է թէ ընտանիքները հինգ ամիսէ ի վեր ոչ մէկ լուր ունին բանտարկեալներէն, բացի Ա· Յակոբեանէ որ Երեւան կը գտնուի հրաժարականի տակ, իր բնակարանին մէջ:

Տեսակցութեան աւարտին, որ տեղի ունեցած է շատ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, Պ· Կիտոնի կրկնած է ընկերվարական կուսակցութեան զօրակցութիւնը Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն ու յայտնած թէ իր կուսակցութիւնը պիտի չարունակէ իր ձեռնարկները, ապահովելու համար անոնց ազատ արձակումը:

Նոյն օրը, նոյն պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ Փարիզի քաղաքապետարանը, քաղաքապետ՝ Ժաք Շիրաքի միջազգային հարցերու խորհրդատու՝ Պ· Լըլուշի կողմէ: Ան եւս հետաքրքրը – ուած է հայ քաղաքական բանտարկեալ – ներու կացութեամբ: Տեսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի փարիզի քաղաքապետութեան կողմէ հովանաւորութեան հարցը: Այս առընչութեամբ, Պ· Լըլուշի յանձնուած է Տիկին Լ· Տէր – Պետրոսեանի չնորհակալութեան մակ նամակը, ուղղուած Ժաք Շիրաքի:

Այս նամակին մէջ Տիկին Լ· Տէր–Պետրոսեան կ'ըսէ ի միջի այլոց· – «Կը փափաքիմ հաւատալ, թէ ձեր օգնութեան եւ ժողովրդավար բոլոր ուժերուն օգնութեան շնորհիւ, արդարութիւնը պիտի վերահաստատուի Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ու իր ընկերներուն համար: Եւ նաեւ իրապէս ժողովրդական այն չարժումին համար, որուն նպատակն է Հայաստանի բոլոր ոլորտներուն ժողովրդավարացումը, ազգային զարթօնքը, բարոյական մաքրագործումը· չարժում, որ հակառակ զոյգ ազէտներուն՝ երկրաշարժին ու ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն ձերբակալութեան, կը չարունակուի մինչեւ այսօր»:

Խօսուած է նաեւ գանազան ձեռնարկներու մասին, զորս Փարիզի քաղաքապետարանին կողմէ կարելի պիտի ըլլայ կազմակերպել Յունիս ամսուան ընթացքին, փակելու համար հովանաւորութեան հարցը: Այս առընչութեամբ, Պ· Լըլուշի յանձնուած է Տիկին Լ· Տէր – Պետրոսեանի չնորհակալութեան մակ նամակը, ուղղուած Ժաք Շիրաքի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻՒՕ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ, ԹԷ ԱՆԸԻ

«Միլլիյէթ» օրաթերթին Մայիս 20–ի թիւին մէջ Անիի Տիգրան Հոնենց, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին լուսա – նկարին տակ «Յուշերը կը փեսանան» խորագիրով կը խօսուի Անի քաղաքի աւերակներուն մասին: Նախ պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ եկեղեցին լուսանկարը ցոյց կուտայ միայն գմբէթի մասը· թերեւս այն խորհանքը ստեղծելու համար որ սելճուկեան ֆիւմպէթի մը մնայորդն է ան· յետոյ կայ նաեւ այն պարագան որ քաղաքին անունը միշտ կը տրուի «Անը» ձեւով, ինչ որ Անի անունին թրքացուած տարբերակը պէտք է նկատել· անուանում, որ միաժամանակ թերքերէն կը նչանակէ յուշ, յիշատակ:

Իսկ լուրը հետեւեալն է·

«Արեւելեան Անատոլուի եւ կարսի պատմական կարեւորագոյն կոթողներէն «Անը»ի աւերակները օրէ օր փլուզումի կը լքուին: Կարսեցիներ կ'ըսեն թէ հազարաւոր զբօսաշրջիկներ Կարս եւ արեւելեան շրջանները կ'այցելեն ու տարապրամ կը բերեն այս քաղաքին սիրոյն· անոնք կը յաւելին որ քաղաքը անտէր լքեալ է ու կը փափաքին որ ժամ առաջ վերանորոգուի: Տեղացիները յատկապէս չեշտած են թէ պետութիւնը պէտք է տէր կանգնի այս փլատակներուն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌ ՏԸ Լ'ԷՄԹ–ԷՆ եաք, երեքշաբթի օր, Կառ Սէն – Լազարն էր որ գործադուլի չարժումի կը դիմէր, անհամ անակնկալ մը ստեղծելով աշխատաւորներուն համար, առտուն կանուխ: Ծանօթ է որ Կառ Տը Լ'Էսթի չարժումին դէդլայտառն է տոմսերու քննութիւն ընող պաշտօնեաներու անապահովութիւնը: Երբ առանձին են, լակոտներու չարձակման կ'ենթարկուին: Անցի օր 2–ը հիւանդանոց փոխադրուած էին: Սէնտիքանները կը պահանջեն որ քննութեան պաշտօնեաները առանձին չըլլան: Կառ Տը Լ'Էսթ 75 հազար հոգւոյ փոխադրութիւնը կ'ապահովէ օրական, իսկ Սէն – Լազար, որ կարեւորագոյնն է այդ ուղղութեամբ՝ երկու հարիւր հազար:

ՊՈՒԼԿՈՒՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ կրակ բացեր է Թուրք փոքրամասնութեան մէկ ցոյցին վրայ, Կիրակի օր, Թոտոր Իկոնոմոլօ եւ 3–էն 7 Թուրք սպաննուած վիրաւոր: Զանազան քաղաքներու մէջ ալ, չուրջ 300 հոգի հացադուլի դիմած են ձեռք ձգելու համար 4 Թուրքերու ազատ արձակումը:

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ հարիւրապետ մը՝ Ա· լէքսանդը Իվանովիչ, «Միկ – 29» օդանաւով մը Շարաթ վաղ առաւօտեան էջք կատարած է Տրապիզոնի օդակայանը: Վիրաւոր օդաչուն որ ապաստանած է իրաւունք խնդրած է Մխացեալ – Նահանգներէն, փոխադրուած է տեղւոյն հիւանդանոցը: Թրքական աղբիւրներու համաձայն, Խորհրդային Միութեան իշխանութիւնները պահանջած են որ իրենց յանձնուին թէ՛ օդաչուն եւ թէ սաւառնակը· Թուրքիա առ այժմ միայն օդանաւը վերադարձուցած է:

«ՊՈՆՏՈՍԵԱՆ Ուսումնասիրութիւններու Կեդրոն»ը Աթէնքի մէջ «Պոնտոսի Յարդին օրը» հռչակած է Մայիս 19 թուականը որ Մուսթաֆա Քէմալի Սամսոնի նաւահանգիստը հասած թուականն է:

«ԳԱՐՈՒՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Մայիս 10–ին, Խմբագրական մարմնի ընդլայնուած նիստին մասնակցած են գրողները, գրականագէտները, հրապարակախօսները: Նիստին հրաւիրուած են «Գարուն»ի եւ Ղափանի հիւսուածեղէնի արտադրական միաւորման կողմէ սահմանուած մրցանակին այս տարուան դափնեկիրները: Իւրաքանչիւր մրցանակի համար 500 ռուբլիի այս պարգեւը կը տրուի վերջին երեք տարիներու արձակի, բանաստեղծութեան եւ հրապարակախօսութեան լաւագոյն էջերու հեղինակներուն: Ելոյթ ունեցած են Մ· Տէր – Գուլանեան, Ց· Մովսէս, Գ· Գուրզադեան, Հ· Թամրազեան, Մ· Ղուկասեան, Վ· Գըրիգորեան, Զ· Աւետիսեան, Ռ· Շառոյեան, Կ· Սվաճեան, Վ· Իսրայէլեան, Ա· Նալչաջեան, Գ· Ճակոբեան եւ ուրիշներ:

«Գարուն»ի մրցանակաւիրը դարձան՝

Ա) ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ՝ (*) «Գարուն» ամսագրի հրապարակումներուն եւ «Ծանր լոյս» ժողովածուին համար (Երեւան, «Սովետ· գրող» հրատ· 1987):

Բ) ԴԱՆԻԱ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ (յետ մահու)՝ «Գարուն» ամսագրի քանաստեղծական շարքերուն եւ «Հրաբուխի ծաղիկ» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյին համար (Երեւան, «Սովետ· գրող», հրատ· 1986):

Գ) ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐԶԱԴԵԱՆ (**) «Գարուն» ամսագրի հրապարակախօսական յօդուածաշարքին եւ «Տիեզերքը ափի մէջ» հաւաքածոյին համար (Երեւան, «Արեւիկ» հրատ· 1987):

Դ) ՀՐԱՆՏ ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ« «Ի սկզբան էր բանն» («Գարուն», թիւ 2, 1986) «Այսօր եւ այսուհետ» («Գրական թերթ») թիւ 1, 1988 հրապարակախօսական եւ լոյթներուն համար:

(*) «Ծանր լոյս» հատորէն «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցաւ «Ջոր Օգոստոս» պատմուածքը (Ապրիլ 27 / 30): Գրագէտը այժմ քանտն է որպէս անդամ «Ղարաբաղ Կոմիտէի»:

(**) Հեղինակն է «Նարեկացու Աղբիւրանքը» յօդուածին, որմէ լայն հատուածներ հրատարակեցինք Մարտ 21–ի եւ 22–ի մեր թիւով: «Գարուն»ի Հոկտեմբերի թիւին մէջ հրատարակուած էր այդ յօդուածը, որ սակայն, այդ իսկ պատճառով հրապարակէն բաշուած էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 19)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՐԵԶԻՏԻՈՒՄԻ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 16–ին տեղի ունեցած Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումի նիստին մասնակցած են Հայաստանէն ընտրուած Խորհրդային Միութեան երեսփոխանները: Բանալով ժողովը, նախագահ Հ· Ոսկանեան ներկաներուն ծանօթացուցած է Մայիս 25–ին Մոսկուա գացուելիք խորհրդային երեսփոխաններու համագումարին նախապատրաստման հետ կապուած առաջարկութիւնները:

Ժողովին ելոյթ ունեցած են Խորհ· Երեսփոխաններ Ս· Խանզադեան, Վ· Համբարձումեան, Է· Միրզոյեան, Գ· Խանջեան, Ս· Սարգսեան, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·, Ռ· Վարդանեան, Ս· Համբարձումեան, Գ· Սաարովոյտով, Ա· Գրիգորեան, Ս· Նազարեան, Ս· Գալստեան:

Ժողովին յատկապէս խօսուած է Հայաստանի եւ Լ·Ղ·Ի·Մ·–ի մէջ ստեղծուած բարդ իրավիճակին մասին, նշուած է ազէտեալ շրջանին մէջ աշխատանքներու ընթացքը արագացնելու, ազէտեալներուն ու ապաստանականներուն օգնութիւն ցոյց տալու, զանոնք աշխատանքով ու բնակարանով ապահովելու անհրաժեշտութիւնը:

«ԿԱՄՈՒՄՔ ՁԵՒՍՈՒՍ ՏԵՍԱՆԵԼ...»

(ՀՕՍՔ ԷՋՄԻԱԾՆԷՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

ԽՄԲ. – Կը հրատարակենք Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի բարոզը, արտասանուած Մայիս 7–ին, Անթիլիասի Մայր տաճարին մէջ: Ամենայն հաւանական տեղեկութիւններ Հայաստան կատարած իր վերջին այցելութեան կապակցութեամբ, նաեւ խորհրդածութեան ենթերը:

Սիրեցեա՛լ ժողովուրդ Հայոց,

Այս տաճարի խորանին վրայ ամենախոնարհ սրտիւ այսօր փառք կուտամ Աստուծոյ, որ այս վերջին Մեր առաքելութիւնը Ինք Իր երկնային օրհնութեամբը պսակեց եւ կը հաւատամ տուաւ մեզի այն ինչ որ հայ ժողովուրդի սրտին խոբաղձն ընձանքն էր տեսնել ու վայելել – հայ եկեղեցւոյ միութիւնը եւ միասնութիւնը անխախտ եւ անսասան:

Բոլորդ ալ մամուլէն իմացաք, որ ինծի այցելութեամբ Մենք վերատին ի Ս. Էջմիածին եւ ի Մայր Հայաստան գտնուելու երջանկութիւնը ունեցանք: Դեռ քիչ առաջ այս բեմէն կարզացուեցաւ այն միասնական խօսքը՝ զոր Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հետ միասին ուղղեցինք համայն հայ ժողովուրդին՝ ի Մայր Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի: Կ'ուզեմ որ ամէն մէկ Հայ խոր ուշադրութեամբ եւ սրտազդած զգայնութեամբ կարդայ այդ «Համատեղ Հաղորդագրութիւն»ը, հաղորդ գտնայ Վեհափառ Հայրապետներուս զգացումներուն, մտածումներուն եւ յառաջիկայի Մեր ծրագրումներուն: Որովհետեւ, եկեղեցին այնքան զօրաւոր կ'ըլլայ, որքան հովիւ եւ հօտ, Հովուապետ եւ ժողովուրդ իրարմով զիրար կը զօրացնեն եւ իրարմով եկեղեցին է որ, հայ ազգն է որ կ'ամբանայ, կը զօրանայ եւ իր յաղթանակի ճամբուն վրայ քայլ մը առաջ կ'արձանագրէ:

Այսօր, իմ խօսքիս մէջ ես կ'ուզեմ անդրադառնալ երեք հիմնական երեւոյթներու. –

Առաջին, հոգեկան խոր ցնծութեամբ ես նկատեցի, տեսայ եւ նաեւ ճաշակեցի նըշանները Հայաստանի մեր ժողովուրդին մէջ կրօնական առողջ զգացումներու եւ ապրումներու վերազարթօնքին: Նոր գաբաշխուն մըն է որ կը բացուի մեր Հայաստան աշխարհին մէջ. վերակառուցումի, հրապարակայնութեան եւ ժողովրդավարութեան այն նոր ոգին, որ Խորհրդային Միութեան մէջ սկսաւ ծայր տալ տակէ մէկ – երկու տարի առաջ, հասած է Հայաստան եւ մեր ժողովուրդը ինքզինք կը զգայ ազատ՝ իր կրօնական եւ ազգային ապրումները արտայայտելու մէջ: Եւ սա ամէնէն զեղեցիկ երեւոյթներէն մէկն է այսօրուան Հայաստանին:

Այս այցելութեան ընթացքին, Մենք ոչ միայն Ս. Էջմիածնի մէջ, այլ նաեւ Հայաստանի այլ տարածքներուն վրայ տեսանք ժողովուրդին մէջ քրիստոնէական հաւատքին, ազգային կեանքով արտայայտած հաւատքին վերաբերմունքը, վերաթարմացումը: Ուրախութեամբ կարզացինք Վազգէն Վեհափառ Հայրապետին կողմէ Մեզի փոխանցուած այն նոր օրինագիծը, որ Խորհրդային վերին Իշխանութիւնները պիտի հաստատեն յառաջիկային եւ որուն նախաբնագիրը ըրկուած էր Խորհրդային Միութեան բոլոր կրօնական պէտերուն, որպէսզի անոնք կարենան իրենց կարծիքները, մեկնութիւնները եւ թելադրութիւնները ընել նախքան օրինագծին պաշտօնականացումը կամ վաւերացումը: Այդ օրինագծին մէջ արդէն իսկ ճանչցուած է եկեղեցին որպէս իրաւական անձ, յատուկ միաւոր՝ իր իրաւունքները եւ պարտաւորութիւնները ունեցող: Մեծ յոյսեր կան կապուած այդ օրինագծին, որ երբ պաշտօնապէս վաւերացուի, արդէն իսկ նոր թափութեան չունէ մը պիտի բերէ ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ, ուր կրօնքը կան հաւատքը հայութեան կեանքին մէջ եղած է ստեղծագործութեան եւ յաղթանակի ազբիւր: Այնտեղ, Մեր կարեւոր մէկ խօսքին մէջ, որ մամուլին մէջ արձագանգ կը գտնէ, որովհետեւ մամուլի ներկայացուցիչներու առեակցութեան մը ընթացքին ըրինք զրեթէ բառացիօրէն հետեւեալ հաստատումը.–

Մեր ժողովուրդը ախալ հասկցած է քըրիստոնէութիւնը, վերջին շրջաններուն, Օսմանեան սիրապետութեան շրջաններուն: Քրիստոնէութիւնը հասկցած է իբրեւ կրաւորականութիւն, պարտուողականութիւն, հաշտուածութիւն, ոչխարամտութիւն: Այդպէս չէ եղած եւ չէ երբեք քրիստոնէական հաւատքը: Օսմանեան լուծին՝ մեր ժողովուրդի վրայ ճնշումին արդիւնքը եղած է ատիկա: Իրականութեան մէջ այդ հաւատքն է, որ քարերէն տաճար չինեց, կաչիէն մաղաղաթ կազմեց, մաղաղաթի վրայ անմահ հոգեւոր գրականութեան տարեգիրքին մէջ: Սիրելիներ, այդ հաւատքն է որ վարդապետը ծնցուց: Այդ հաւատքին ուժը մեր ժողովուրդի դիմադրականութեան արբիւրը եղած է. եւ ուրախ եմ ըսելու, որ այդ նոր իմաստով հաւատքը այսօր ըսկըսած է վերարժեւորուիլ մեր ժողովուրդի պիտակութեան մէջ, ի Մայր Հայաստան:

Վանքեր բացուած են. չորս եկեղեցի եւ վանք բացուած են արդէն Ղարաբաղի մէջ եւ Ս. Էջմիածնէն եպիսկոպոս նշանակուած է Արցախի նահանգին համար: Եւ այնտեղ էր ան, վարդապետ մը հետ միասին, ու ճարտարապետական Յանձնախումբի մը ընկերակցութեամբ, առաքած Էջմիածնէն զբաղելու համար նորոգութեամբը Ղարաբաղի եկեղեցիներուն, անոնց չարքին նաեւ՝ Գանձասարի վանքին: Եկեղեցիները վերաբացուեցան Սիւնեաց նահանգին եւ տակաւին ուրիշ վայրերու մէջ: Կարիքը վայ հոգեւորականի ծառայութեան, իսկատիպ հոգեւորականի, որ կարենայ քրիստոնէական հաւատքը եւ ազգային զգացումը իրար ներդաշնակած՝ իր անձին, իր կեանքին ու իր գործին մէջ: Ջէն թարգմանել զԱստուած եւ հայութիւնը մեր դալիք նոր սերունդին:

Այս է ամէնէն մեծ կարիքներէն մէկը ներկայ Հայաստանի:

Երկրորդ.– Մենք առիթը ունեցանք տեսնելու անդամ մը եւս Լենինականը եւ զացինք այս անգամ մինչեւ Ստեփանաւան, Մեզի ընկերացող Առաջնորդ Սբբ. Բաղանեներուն եւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան անդամներուն հետ, որոնք կը բաղկացնէին Մեր պատուիրակութիւնը կամ չքախումբը:

Մենք որ չորս ամիս առաջ եղած էինք Լենինական, այսօր պատիւ կ'ընծայենք մեր ժողովուրդին, եւ անգամ մը եւս՝ գնահատանք մեր հայրենի իշխանութեանց, Պետութեան եւ բոլոր օգնող օտար եկեղեցիներուն, օտար կազմակերպութիւններուն, Պետութիւններուն եւ Սփիւռքի մեր Հայութեան, որ Լենինականի մէջ աւերներուն արդիւնքները կամ հետքերը մեծաւ մասամբ վերացուած են. այսինքն՝ քանդուածները մաքրուած են. բայց կան տակաւին Հայու ձեռքերով քանդուելիք տեղեր, որոնք երկրաշարժէն վիրաւորուած են, եւ որոնք պէտք է ամբողջութեամբ քանդուին, որպէսզի նոր շինարարութիւնը վերսկսի: Տեսանք, սակայն, Սպիտակը, որ զրեթէ նոյն վիճակի մէջ է: Ստեփանաւանի մէջ վերակառուցման նոր շունչը արդէն իսկ ծաւալ սկսած է առնել. բայց անմիջականօրէն կարիքը կայ մեր ժողովուրդի տեղաւորման՝ երկրաշարժէն վնասուած վայրերու շրջանին մէջ. շրջանէն հեռացողները պէտք է չուտ վերադառնան. անմիջական բնակարաններու (préfabriquées) կարիքը՝ առաջնահերթ կարիքներէն մէկն է եւ այս ամառուան ընթացքին պէտք է որ մեծ մասը գոնէ շինուած ըլլայ այդ առժամեայ բնակարաններէն, որպէսզի ժողովուրդը ձմեռուընէ առաջ կարենայ տեղաւորուիլ իր հայրենի հողին վրայ եւ լծուիլ աշխատանքի:

Աբտասահմանի հայութեան բոլոր այն թեմերը, բոլոր այն կազմակերպութիւնները, որոնք յանձնառութիւններ ունին ընելիք, թող չուտ չարժին եւ անմիջականօրէն գործի լծուին, որպէսզի թէ՛ տեղաւորման գործին օգնեն եւ թէ նաեւ արտադրական զարգացումին օժանդակեն, որովհետեւ այնտեղ ինչ որ կ'ընենք, հայութեան, ամբողջական եւ մէկ հայութեան ապագային համար է որ ըրած կ'ըլլանք, մենք մեզի համար է որ ըրած կ'ըլլանք: Եւ այնտեղ փոքրիկ ճգնում մը կատարեցի երբ պետական իշխանութեանց հետ խորհրդակցութեան նստանք՝ վերակառուցման գործով: Ըսի. – մեր արտասահմանի հայութեան բերելիք բաժինը մի՛ նկատէք եւ մի՛ բնորոշէք որպէս օժանդակութիւն, այլ նկատեցէք մասնակցութիւն. որովհետեւ մենք մեր տունն է որ կը շինենք եւ ոչ թէ ուրիշին տունը: Ուստարը նպաստ կուտայ, իսկ մենք մասնակից կը դառնանք: Այս հոգեբանութեամբ է որ մենք պէտք է բերենք մեր մասնակցութեան բաժինը: Ես վստահ եմ որ նիւթական ահաւոր կարիքին դիմաց մեր բերելիքը մեծ բան պիտի չըլլայ նիւթական արժէքի տեսակէտով, բայց չատ մեծ նշանակութիւն պիտի ունենայ՝ բարոյական, ազգային իմաստով: Մեր ժողովուրդը այնտեղ մեծ հատուցում Սփիւռքի հայութեան հանդէպ: Ունի մէկ զրական արար՝ միասնական ոգիով տարուած, Հայաստանի հոգեկան եւ արդային վերակառուցումին կը նպաստէ, ոչ թէ միայն նիւթական վերաշինութեան, նիւթեղէն վերակառուցումին: Այս պատակութեամբ է որ այս սուրբ բեմէն կ'ուղղեմ մեր բոլոր թեմերուն, եւ բոլոր բարեսիրական կազմակերպութիւններուն, որոնք յանձնառութիւններ ունին հանդէպ մեր Հայաստանին, չուտ կատարելն, արագ չարժին, որպէսզի կարենանք մեր հայրենիքի վերակառուցումը տեսնել անմիջականօրէն եւ ոչ թէ սպասել տարիներ ու տարիներ:

Սիրելի՛ք, երրորդ երեւոյթը, որուն կ'ուզէի անդրադառնալ, կրօնական վարչութեան եւ հայրենի աշխարհի ուսումնական վերակառուցումի երեւոյթն է: Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումն եղաւ Հայաստանի սուրբ հողին վրայ:

Բոլորդ ալ դիտէք որ անմոռանալի դէպք մըն էր այս Մեր կեանքի եւ Մեր Կաթողիկոսութեան պատմութեան մէջ իմ ծանօթութեանս մէջ, առաջին անգամն էր որ Կիլիկիան Աթոռի Կաթողիկոս մը պատարագ կը մատուցէր Ս. Էջմիածնի խորանին վրայ. ոչ թէ Անթիլիասեան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատմութեան մէջ, այլ՝ 1441–էն ասդին, ուր տարիներէ ի վեր: Իսկապէս, պատմական, յուզիչ եւ խորհրդաւոր նշանակութիւն ունեցող դէպք մըն էր այդ: Այնուքարոզիա մէջ Վազգէն Վեհափառին դառնալով ըսի. – «Վեհափա՛ռ, ես միշտ Պըրիլ 24–ի նահատակներուն հետ տարեկան ժամադրութիւնս ապրած եմ Անթիլիասի մէջ, իրենց մասունքներուն ցուցադնին դիմաց: Ամէն Հայ մարդ տարին մէկ անգամ ժամադրուած կ'ըլլայ իր նահատակներուն հետ: Այս տարի, այդ ժամադրութիւնը կ'ապրիմ Հայաստանի հողին վրայ, Ս. Էջմիածնի մէջ, եւ վաղը պիտի ապրիմ Ծիծեռնակաբերդի ցուցադնին առջեւ»:

Պէտք էր որ տեսնէիք այդ ժողովուրդի վերաբերմունքը՝ մեր Հայ ժողովուրդի եղեռնի տարեդարձի կամքին վերապրումի համար: Ծիծեռնակաբերդ բերող բարձրացանք Վազգէն Վեհափառին հետ միասին, եւ ես աչքերով տեսայ հարիւրաւոր – հազարաւոր Հայ ժողովուրդի զաւակները, թողած իրենց գործը, ծաղիկ մը ձեռքերնին, երեսնի փողոցներէն քալելով կը բարձրանային դէպի Ծիծեռնակաբերդ, այդ ծաղիկը դնելու համար Ցուշաբաձանի անմար կրակին դիմաց: Հարիւր – հազարաւոր երջ պ'ըսեմ, երեւակայութեամբ մտաբերեցէք պլիոները մեր ժողովուրդի գնացքին: Քալողները մեր ժողովուրդի գնացքին: Քալողները չէր. գնա՛ց էր, պլիք էր, ես յիշում մը կար աչքերուն մէջ:

Բարեկամնե՛ր, հաւատարմութիւնը ազգի մը յաղթանակին ամէնէն կարեւոր ուժն է. ով որ հաւատարիմ չէ այն բանին որ չի մեռնիր, ինքը կը մեռնի. բայց լաւ է որ ինքը մեռնի եւ չմեռնիի չմեռնի, նահատակները չմեռնին, նահատակութեան դաղափարը չմեռնի: Ես Հայաստանի ժողովուրդին մէջ տեսայ այդ հաւատարմութիւնը՝ իր ժողովուրդի արդար դատին նկատմամբ: Սուրբ օր էր թէեւ տրամութիւն կը տիրէր բոլորի հոգիներուն մէջ: Այդ ժողովուրդի միասնական ժամադրութիւնը նահատակներուն հետ եւ նահատակներու ժամին վերատնումը իրենց կեանքին մէջ, իմ սիրտս ուրախացուց, իմ հաւատքս զօրացուց Հայաստանի ապագային նկատմամբ: Ինչ գիտանի ապագային նկատմամբ: Ինչ գիտենիկ էր – եւ Մեր «Համատեղ Հաղորդագրութեան» մէջ նշեցինք ատիկա, որ մեր հայրենի Պետութիւնը վերջապէս այս տարի առաջին անգամ ըլլալով պատրաստ է նպաստ տալ ժողովուրդին համար Ապրիլ 24–ը: Արդէն ժողովուրդը ատիկ առաջ գործի էջը երթար, ինչպէս կ'ըսէին ինծի չատ մը բարեկամներ Հայաստանի մէջ. բայց, մեծ է իմաստը այն

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԴԱՍ

Երեւանի 119–րդ դպրոցի վեցերորդ Ա. դասարանին մէջ հայերէնի դաս մը. ուսուցչուհին Ռուբինա Նազարեան համոզուած է որ առանց գրաբարի, մէջէն հանած է որ առանց գրաբարի, մէջէն հանած է որ առանց գրաբարի, մէջէն հան

Տիկին Սոնա Ծառուկեան
եւ ազգիկը՝
Նայիբի Ծառուկեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա-մուսնոյն եւ հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 1989, Մայիս 20-ին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը կատարուի Հայ Առաքելական Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ուրբաթ, Մայիս 26, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Հայ Մատուռականներու դամբարանին մէջ

Cimetière de Bagneux Parisien

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Նուիրատուութիւնները կ'ընդունուին Հայաստանի երկրաշարժի օրբեր ուն՝

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76 - 78, avenue des Champs-Elysées
75008 Paris

ՌՕՄԱՆ

Ս. ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայիս 28, կիրակի, երեկոյեան ժամը 18-ին, Ռոմանի Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ այցելու հոգեւոր հովիւ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ԼԻԱՆԱՀԱՅ ԾԱՆՕԹ ՆԿԱՐԻՉ՝
ՓՕԼ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆԻ

գործերը կը ներկայացնէ Իւնէսքօյի, մինչեւ Մայիս 31, (ժամը 9-էն 18, ամէն օր, 125 ավրնիւ տը Սիւֆրէն, Փարիզ 7):

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise un

CAMP ITINERANT

En direction de
l'Espagne et du Portugal,
pour les jeunes de 14 à 17 ans,
du 2 au 30 juillet

Inscriptions et renseignements :
— Région parisienne : 43. 76. 61. 83 (jusqu'au 10/6/89)
— Région marseillaise : 91. 90. 21. 60
— Région lyonnaise : 74. 53. 25. 91

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Կարօ Ե. Մարտինեան եւ Արտաշէս Տ. Տէր-Յովհաննէսեան, իրենց սիրելի մօր և քրոջ՝ Պերճուհի Ե. Մարտինեանի (Ծնեալ՝ Տէր-Յովհաննէսեան) մահուան առթիւ հեռաձայ նուէրները կ'ընեն. – Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին 500-ական Ֆր.; Կապոյտ Խաչին 250-ական Ֆր., Կարմիր Խաչին՝ 250-ական Ֆր., (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ սիրելի «Յառաջ»ին 300 Ֆր.:

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Մայիս 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ելաւելոյն ի վիրապէն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ցովհ. – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

***

Կիրակի օր, Մայիս 28, Բ. Կիրակի Զկնի Հոգեգալստեան: Տօն է Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·30-ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագի ընթացքին՝ «Հայր Մեր»էն առաջ՝ մանուկ ՄԱՂԹԱՆԻ կը կատարուի՝ ՎԱՄՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ:

MARSEILLE

Kermesse Annuelle

organisée par
la Commission des Dames
de l'Eglise Arménienne Apostolique
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ
dans les salles du Centre Culturel
Saints Sahak - Mesrop
les 26, 27 et 28 mai de 10h. à 18h.

Programme
26 mai *Inauguration à 19 h.*
27 mai *De 15 h. à 18h. Animation musicale et artistique*
28 mai *Journée consacrée à la mère arménienne*
— 10 h. Messe Solennelle par Mgr. Hagop VARTANIAN
— 11h30 Requiem.
— 15h. Défilé de costumes arméniens
— 17h. Tirage de la tombola.

Pendant toute la durée de la Kermesse vente et exposition de tableaux, bijoux, livres, broderies, objets divers.

RESTAURATION SUR PLACE
SPECIALITES ARMENIENNES

28 MAI
Fête Nationale Arménienne
ANNIVERSAIRE DE L'INDEPENDENCE
de EREVAN à PARIS

Dimanche 28 MAI

FETE CHAMPETRE

AU COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
de 15 heures à 23 heures
——— Entrée libre ———

... Tables rondes — Conférences débats — Foire aux livres — Films vidéo d'Arménie — Bar-Buffet — Chants-Danses ...

Organisée par :
F.R.A. DACHNAGTSOUTIOUN ALFORTVILLE
F.R.A. DACHNAGTSOUTIOUN ISSY LES MOULINEAUX
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE PARIS

KARABAGH ARMENIE — UNITE LIBERTE

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժաք Պողոսեանի, Ալոյեան, Լանտըկրաֆ, Քիւլիա, Պողոսեան եւ Եաւէրեան ընտանիքներուն իրենց մօր եւ պզտկանին՝ էլմաստ Պետրոսեանի (Ծնեալ՝ Ալոյեան) *մահուան առթիւ:*

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Զաւէն Նահապետեանին եւ զաւակներուն ու ընտանեկան պարագաններուն, իրենց զաւկին, եղբօր եւ պզտկանին՝ Գուրգէն Ռուբան Նահապետեանի վկնծալի մահուան առթիւ:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանէօյ – Քայանի Հ. Բ. Միութեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաններուն, իրենց հօր՝ Ալեքսան Նուրեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրէ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին:

Այս տխուր առթիւ մասնաճիւղս սաստած է.– Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Նուրեանի 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժաք Իկիթեան 500 Ֆր., Պր. Արամ Աւուրեան 500 Ֆր., Թագուհի, Շուշանիկ Մուսէեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Բէքմէդեան 200 Ֆրանք:

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris
le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes
par le peintre Fasianos
seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

RENCONTRE AVEC

YVES TERNON

à l'occasion de la parution de son ouvrage

«ENQUETE SUR LA NEGATION D'UN GENOCIDE»

Débat — Signatures
Vendredi 26 mai à 20 h 45
Entrée libre

AUDITION DE MUSIQUE

des élèves de la M.C.A.

PIANO — VIOLON — GUITARE

Samedi 27 mai à 15 heures

Sous la présidence de
M. O. SURMELIAN
Professeur de violon
Diplômé de l'Académie de Vienne (Autriche)
Ex-professeur du Conservatoire National du Liban
et de l'Académie des Beaux-Arts de Beyrouth

—— Entrée libre ——

tél : 43 76 55 89

L'U. C. F. A. F. et la J. A. F. présentent
AU PROFIT DE L'OPERATION «FAISONS REVIVRE UN VILLAGE D'ARMENIE»

CHÉNAVAN

L'ENSEMBLE NATIONAL DE MUSIQUE ET DE CHANTS TRADITIONNELS DE LENINAKAN
sous la direction de Antranig NERCESSIAN et Djivan KHATCHADOURIAN
30 Artistes
—— CONCERTS DE SOLIDARITE ——

ALFORTVILLE Jeudi 25 Mai à 20h45	Sous le haut patronage de M. **René ROUQUET** - Maire d'Alfortville Présentation par Georges GARVARENTZ SALLE DES FETES — Billets : 100 Frs. (enfants 60 Frs.)
VITRY SUR SEINE Lundi 5 Juin à 20h45	Sous le haut patronage de M. **Paul MERCIECA** - Maire de Vitry THEATRE JEAN VILAR (Avenue Youri Gagarine) Billets : 100 Frs. (enfants 60 frs.)
LYON Vendredi 26 Mai à 20h30	Sous la présidence d'honneur de M. **Michel NOIR** - Maire de Lyon SALLE DE LA BOURSE DU TRAVAIL
MARSEILLE Samedi 27 Mai à 20h30	PALAIS DES CONGRES
MARTIGUES Mardi 30 mai en soirée	GYMNASE DES SALINS
GARDANNE Vendredi 2 juin en soirée	CASINO MUNICIPAL
MARSEILLE Samedi 3 juin en soirée	THEATRE DU GYMNASE
VALENCE Dimanche 4 Juin à 15h30	THEATRE «LE RHONE» à Bourg-lès-Valence Avec la participation de S.O.S. - ARMENIE VALENCE

INFOS — RESERVATIONS :
PARIS: 42. 08. 76. 49 — Points de vente habituels
Et dans chaque Centre U.C.F.A.F. - J.A.F.

Marcel HOULIER, Maire de Chaville
Conseillé Général des Hauts-de-Seine

S.O.S. ARMENIE Paris - Ile de France
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organisent suite à l'opération aide à l'Arménie

une Soirée BILAN - PERSPECTIVE

le Samedi 27 Mai à 20 heures 45

Au Cinéma «LE CHAVILLE»
960, avenue Roger Salengro

Avec la participation de :
Claude MUTAFIAN (Prof. Univer. Paris-Nord)
Haroutioun KEVORKIAN (Historien)
Dr.Hovhannès HOVHANNESSIAN (Psychiatre)
Laura FORLANI-PARSEGHIAN (Présidente C.B.A.F.)
Krikor PAPAZIAN (Secrétaire Général S.O.S. Arménie)

■ Diaporama ■ Film vidéo

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 25
JEUDI
25 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.019 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 64e ANNEE — No 17.019

ԵՐԵՒՈՒՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՒԱՏԱՏԻՊ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 23)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆԻՍՏԸ

Մայիս 19–ին, Ռիժկովի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ Նորմ· Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի քաղաքական Բիւրոյի ազգամիջեան յարաբերութիւններու հարցերուն յանձնաժողովի նիստը: Քննարկեցաւ Լեռնային Ղարաբաղի կացութիւնը: Այդ առընչութեամբ խօսք առած են· – Վոլսկի, Ազրբէյճանի Ա· քարտուղար՝ Վէզիրով եւ Հայաստանի Ա· քարտուղար՝ Ս· Յարութիւնեան: Յատուկ կառավարման կոմիտէի աշխատանքի առաջին ամիսներուն զօրացած է ինքնավար մարզի կեանքերուն իրագործումը, նկատի առնելով Հայաստանի հետ մշակոյթի ու կրթութեան մարզի մէջ հայկական բազմատեսակ կապերու ստեղծումը, միաժամանակ հաշուի առնելով ազգաբնակչական բնակչութեան չափը:

Հաղորդումով 1987–ին, տնտեսական վիճակը բարելաւուած է: Յանձնաժողովը նշած է նաեւ որ գործադուլի ճամբան որպէս զարարաղեան հարցի լուծման համար, պետական ու կուսակցական մարմիններու վրայ ճնշում գործադրելու ձեւ անհեռանկար է, ծանր վնաս կը պատճառէ բնակչութեան արմատական չահերուն, կը ստեղծուի վտանգաւոր մթնոլորտ եւ ազգամիջեան յարաբերութիւնները կը բորբոքին: Յանձնաժողովը կը ճչէ· – «Մեր բազմազգ Պետութեան ժողովուրդներու եղբայրական համերաշխութեան ու փոխըմբռնման պայմաններու մէջ, որ առանձնակի ուժով դրսեւորեց երկրաշարժը, Ղարաբաղի դէպքերը չրջադարձ են դէպի ազգամիջեան նկատառութիւններու վատթարագոյն համանակներ: Այս բանը կարելի չէ թոյլ տալ: Կենսական ապագայի նկատմամբ հայ ժողովուրդի հաւատքը, թէ Հայաստան թէ Ղարաբաղ պաշտպանուեցաւ ամբողջ Նորմրդային Միութեան բոլոր ժողովուրդներու մեկնած բարեկամութեան ձեռքով: Արդեօ՞ք հիմա կ'ուզեն վանել այդ ձեռքը, կուրօրէն ենթարկուելով յոյզերուն եւ կորնչցնելով բանականութիւնը»:

Անցեալի ինչ սխալներ ալ ճնշեն մարդիկը, Ղարաբաղի հարցերը կարելի չէ լուծել բռնի ուժով: Յանձնաժողովը կը չեշտէ անհրաժեշտութիւնը որ Յատուկ կառավարման Կոմիտէն հետեւողականօրէն ու հաստատակամօրէն վատաբէ մարդի հանրային – քաղաքական կացութեան բնականոնացման ձեռնարկները: Նպատակայարմար համարուեցաւ ընդլայնել Յատուկ կառավարման Կոմիտէի լիազօրութիւնները՝ Սոցիալ–անտեսական զարգացման խնդիրներու աւելի արդիւնաւէտ լուծումին համար: Այս, չի վերցներ Ազրբէյճանի եւ Հայաստանի Կեդր· Կոմիտէներու պատասխանատուութիւնը Ղարաբաղի մէջ ստեղծուած քաղաքական եւ գաղափարախօսական մթնոլորտի առողջացման համար: Անոնց առաջին հարցն է աշխատանքի սերտ չփումներ հաստատել, ապահովել փոխ գործակցութիւն եւայլն: Յանձնաժողովը մխիթեանական եւ հանրապետական նախարարութեանց եւ գերատեսչութիւններու ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Յատուկ Կառավարման Կոմիտէի կողմէն անոնց առաջադրուող հարցերու գործնական քննարկումին անհրաժեշտութեան վրայ: Ազրբէյճանի եւ Հայաստանի Նախարարաց Նորհուրդներուն առաջարկուեցաւ էականօրէն արագացնել հարցերը այն քաղաքացիներուն, որոնք հեռացած են իրենց մնայուն բնակութեան վայրերէն եւ յայտնուած են Ղարաբաղ: Պէտք է ընդլայնել իշխանութեան տեղական մարմիններու իրաւունքներու խախտումները, որու կողմէ որ կատարուի: Ներկայ կացութեան մէջ, մեծ պատասխանատուութիւն կը տրուի երկու հանրապետութիւններու եւ Ղարաբաղի լրատուութեան միջոցներու վրայ, որոնք թոյլ պիտի չտան ազգայնական ուրեք հրահրիչ դրսեւորում, յիշելով, որ իրենց գլխաւոր հարցն է ըստ ամենայնի նպաստել կացութեան առողջացումին: Յանձնաժողովը յատկապէս ընդգծեց, որ ինքնավար մարզի բոլոր կուսակցական, խորհրդային եւ հանրային կազմակերպութիւններու, բանւոր դասակարգի, գիւղացիութեան եւ մտաւորականութեան ջանքերը այժմ պէտք է նպատակամղուած ըլլան կեանքի բնական ընթացքի վերահաստատման, այնպիսի պայմաններու ստեղծում, որոնք հնարաւորութիւն տան առաջ մղել վերակառուցումը ի չահ ամբողջ երկրին եւ ժողովուրդին:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԶՕՐԱՎԻԳ ԱՐՑԱԽԻ

Գրողներու Միութեան ընդհ· ժողովը քննարկեց «Լեռնային Ղարաբաղի ներկայ ծանր վիճակը եւ Լ·Ղ·Ի·Մ–ը այդ ծանր վիճակից դուրս բերելու ուղիները» հարցը: Կատարուած մտքերու փոխանակութենէն ու գրողներու ելոյթներէն եաք որոշում ընդունուեցաւ քննարկուած հարցին մասին: Արցախի բարդ իրավիճակին քննութիւնը հետեւեալ եզրակացութեան մղած է ընդհանուր ժողովը· –

1·– Լ·Ղ·Ի·Մ–ի ժամանակաւոր յատուկ կառավարման ձեւը արդէն սպառած է ինքզինք ու պէտք է փոխարինուի տեղական կուսակցական ու խորհրդային մարմիններու իշխանութեամբ:

2·– Լ·Ղ·Ի·Մ–ը պէտք է իրապէս դուրս բերուի Ազրբէյճանի կազմէն:

3·– Լ·Ղ·Ի·Մ–ի հարցին միակ ճիշդ ու վերջնական լուծումը անոր վերամիացումն է Հայաստանի:

4·– Հայաստանի Գերագոյն Նորհուրդի երեսփոխանները մինչեւ Նորհրդային Միութեան ժողովրդական երեսփոխաններու համագումարը պէտք է հանդէս գան Հայաստանի Գերագոյն Նորհուրդի բացառիկ նիստ դումարելու պահանջով:

5·– Հայաստանի Գերագոյն Նորհուրդի բացառիկ նիստին օրակարգը Լ·Ղ·Ի·Մ–ի հարցին պէտք է նուիրուի, գլխաւորը նկատելով ինքնավար մարզին Հայաստանի վերամիացումը:

6·– Նորհրդային Միութեան Գերագոյն Նորհուրդին Հայաստանէն ընտրուած երեսփոխանները յատկապէս համագումարին վճռակամօրէն պէտք է արծարծեն Լ·Ղ·Ի·Մ–ի հարցը ու չեչտեն Ազրբէյճանին անջատուելու եւ Հայաստանին վերամիանալու պարագան:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան ընդհ· ժողովը յոյս կը յայտնէ որ այս ճակատագրական ու վճռորոշ օրերուն ամէն մարդ իր բարձրութեան վրայ կը գտնուի· իսկ ատոր համար, այսօր, ամէն ատենէ աւելի կը պահանջուի իրավիճակի սթափ գնահատում, ներկայի ու պատմութեան առաջ պատասխանատուութեան գիտակցում, ժողովուրդի ու ղեկավարութեան միասնութիւն, քաղաքական հասունութիւն ու խիզախութիւն:

Արդարութեան կարօտ ժողովուրդը վճիռի կը սպասէ· ան պէտք չէ նորէն յուսախաբ ըլլայ:

«ՅԱՌԱՋ»· – Այս նիստին մասին այլ մանրամասնութիւններ ալ մեր յաջորդ թիւով, այսօր գոհացանք տրուած որո – շումներու արձագանգով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿԱԹՈՂԻի գործադուլը տարած – ւեցաւ երեքշաբթի իրիկունէն սկսեալ Զո– րեքշաբթի Փարիզի բոլոր կայանները (բացի՝ Մոնփարնասէն) գրեթէ ամբողջովին անշարժութեան մատնուած էին: Շարժումը սկսած էր Կառ մը Լ'Էսթ–էն, Կիրակի օր, ծանրաշող անապահովութեան իբրեւ հետեւանք եւ հակառակ բանակցութիւններուն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆի մէջ, սպասողական եւ լարուած վիճակ մը կը տիրէ, բայց բախումներ եղած են եւ 200 վիրաւոր կայ:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ
ՅԱԻԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ

«Յառաջ»ի հասան հետեւեալ հեռատիպ (թելեքս) ցաւակցութիւնները Հայաստանէն· –

«Խորհրդային Հայաստանի գրողները շանթահարուած են հոչակաւոր գրագէտ եւ հրապարակախօս Անդրանիկ Ծառուկեանի մահից: Կորցրել ենք մի մեծ քարեկամ, մի մեծ մարդ, մի մեծ Հայ: Ցաւակցութիւններ ենք յայտնում մեր շատ սիրելի Անդրանիկի մերձաւորներին: Իր յիշատակը յաւիտեան մնալու է ողջ Հայաստանի մէջ»:

ՀՐԱՉԵԱՑ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Հայաստանի
Գրողների Միութեան Նախագահ

ՏԻԿԻՆ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻՆ

«Խոր կսկիծով լսեցինք ականաւոր գրողդ, հրապարակախօս, մեծ հայրենասէր Անդրանիկ Ծառուկեանի մահուան լուրը: Սփիւռհահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի, «Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթի եւ «Վերածնուած Հայաստան» ամսագրի աշխատակիցների անունից ընդունեցէք մեր ցաւակցութիւնները»:

ՄԱՐՋԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ Գ· ՄԵՋԼՈՒՄԵԱՆԻ ԱՆԴԱՐԱՁԷՆ ԲԵՐԱԾ ՈՍԿԻ ՄԵԾԱԼԸ

Անզարայի մէջ տեղի ունեցած Եւրոպայի ազատ ոճի ըմբշամարտի ախոյենութեան, 22–ամեայ Գնէլ Մեջլումեան նոր նուաճում մը կատարած է: Անցեալ տարի Նորհրդային Միութեան 42 քկր· դասակարգի ախոյեան հռչակուելով հանդերձ, Սէուլի ողիմպիականներուն չմասնակցած մարզիկը Անզարայի մրցադրդին վրայ իր բոլոր հանդիպումները յաղթութեամբ անցուցած է: Հայ ըմբիշը մարզական սխրանք գործած է աւարտականին, երբ մրցելով Թուրք ըմբիշին հետ, ան դիմացած է նաեւ հանդիսականներուն հետ «պայքարին» եւ ցուցադրելով անկոտրում կամք, պարզապէս խլած է յաղթանակը եւ իրաւունք ստացած կանգնելու պատուանդանին ամենավերին աստիճանին:

***

Մ· ԻՍԿԱՆԴԱՐԵԱՆԻ ԱՐԾԱԹԸ

Ֆինլանտոյ Օուլու քաղաքը տեղի ունեցած Եւրոպայի դասական ոճի ըմբշամարտի ախոյենութեան մասնակցած է նաեւ լենինականցի Մնացական Իսկանդարեան: 68 քկր· դասակարգի մարզիկը հասած է մինչեւ աւարտական, ուր շատ փոքր տարբերութեամբ տեղի տուած է իր հունգարացի մրցակիցին:

***

«ԿՈՏԱՅՔ»Ի ԽԱՂԵՐԸ

Արդէն 8 շրջանէ ի վեր սկսած են Նորհրդային Միութեան Ֆութպոլի Ա· դասակարգի մրցումները:

Վերջին չորս խաղերուն «Կոտայք» իր վիճակը որոշ չափով սկսած է բարելաւել, Ապրիլի վերջերը Դոնի Ռոստովի մէջ տեղւոյն բանակայինները դէմ 2 – 0 յաղթանակ տանելով: Այնուհետեւ Աբովեանցիները «Մետալուրգ»ի դաշտին վրայ պարտութիւն մը կրած են՝ 1 – 0: «Կոտայք»ի վեցերորդ հանդիպումը եղած է Բաքուի «Նեֆթչի»ին հետ, որ ինչպէս կը սպասուէր տեղի չէ ունեցած Աբովեան, այլ՝ Զապարոժիէ: Խաղին արդիւնքն է՝ 0 – 0: Եւ վերջապէս, Մայիս 9–ին, Աբովեանցիները իրենց դաշտին վրայ, վեց հազար հանդիսականներու ներկայութեամբ, փայլուն յաղթանակ մը տարած են Օրջոնիկիձէի «Սպարտակ»ի դէմ՝ 3 – 0 :

Այժմ «Կոտայք» 22 խումբերու մէջ 7 հանդիպումներէ ետք, 8 կէտով, կը զբաղէ 10–րդ տեղը, բայց խաղ մը պակաս ունի: Լաւ խաղալու պարագային չուտով կրնայ առաջիններուն մէջ յայտնուիլ:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԷՆ՝ ՖՐԱՆՍԱ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԻՐ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՎ

ՇԱՏ ՅԱՋՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Շարաթ մըն է Ֆրանսա ժամանած է Լենինականի պետական նուագախումբը իր մենեջրիչներով, արդար խանդավառութիւն մը ստեղծելով բեմէ բեմ, գոնէ այն բազմութեանց համար, որոնք բարեհաճած էին փութալ Շարաթ իրիկուն՝ Իսի, կամ Կիրակի Փարիզի Կալօ սրահը: Եթէ այս դաշտութը, այսքան յոգնած չըլլար (ինչո՞ւն) պէտք է կարենայինք այդ «բազմութեանց» փակցնել առնուազն՝ խուռներամ մը, բայց···:

Ամէն պարագայի մէջ եւ յետպայքին թողլով այս դեղարուեստական ձեռնարկին աւելի մանրամասն թղթակցութիւնը, ըսենք որ այս երիտասարդ նուագախումբը, իր համակրելի ղեկավարով եւ տաղանդաւոր մենեջրիչներով ու նուագածուներով իսկապէս յայտնութիւն մըն էր:

Երեսուն հոգինոց այս խումբը հիմնուած է 1986–ին միայն: Մասնակցողները բոլորն ալ մասնագիտական կրթութիւն ունին, 3 կին եւ 3 այր մենեջրիչներ կը ճոխացնեն յայտագիրը: Աւանդական գործիքներ, հարազատ ժողովրդական մեկնաբանութիւն իսկապէս վայելք մը կը ստեղծեն: Խումբին ղեկավարն է՝ Անդրանիկ Ներսիսեան, գեղարուեստական ղեկավարը՝ ձիւան Խաչատրեան, հիմնադիրը՝ Յատիկ Կիրակոսեան: Խումբը չորս գոհ տուած է երկրաշարժին: Յայտագիրը, որ մեղի կը հրամցուի չատ հաճելի է եւ պարզ է որ, մանաւանդ այս օրերուն, ֆիրայինեներուն նուիրուած բազմաթիւ երգերը սովորականէն չատ աւելի մեծ արձագանգ պիտի գտնեն:

Կը մնայ սակայն, որ այս գաղութը չարժի, աւելին՝ ցնցուի: Ի՞նչպէս կարելի է անտարբեր մնալ, որեւէ խումբի հանդէպ, որ Լենինականէն կուգայ: Եւ տրուած բոլոր արդարացումները մեզ չեն կրնար համոզել: Շարաթավերջը չատ խճողուա՞ծ էր հայկական ձեռնարկներով եւ յետո՞յ: Կամ այս ներկայացումներու կազմակերպիչները (ԻԻՔՅԱՅ եւ ԺԱՅ) պէտք չէ առանձին նախաձեռնարկ ըլլային, այլ ջանային համազգային բնոյթ տալ: Թերեւս: Մնաց որ մեր գործերուն համազգային բնոյթ տալն ալ այնքան դիւրին բան չէ (ոչ սպրիլեան Եղեռնը կը բաւէ, ոչ ալ Հայաստանի երկրաշարժը):

Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է որ յաջորդող ձեռնարկներուն սրահները բերնէ բերան լեցուին: Գոնէ որպէսզի Գիւմրիէն եկած այս խումբը, որ մեզ կ'ողեւորէ, ինք ալ՝ ողեւորուի:

«ԿԱՄՈՒՄՔ ՁՅԻՍՈՒՍ ՏԵՍԱՆԵԼ...»

(ԽՕՍՔ ԷԶՄԻԱԾՆԵՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ԱՒԻԹՈՎ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սիրելինե՛ր, այսօր իմ խօսքս կ՚ուզեմ փակել, այսօրուան Աւետարանէն կարդացուած տողի մը վերյիշումով: Գիտէք այսօր «երկրորդ ծաղկազարդ» կը կոչուի մեր եկեղեցւոյ տօնակարգին մէջ· որով – հետեւ չարականները, Աւետարանները, որոնք կարդացուեցան, Յիսուսի Երու – սաղէմ մուտքի դրուագին կը վերաբերէին: Այսօր նաեւ ազգային այն դէպ – ցիկ աւանդութիւնը կը վերակոչենք, ըստ որուն հրեշտակ մը ամէն օր երկինքէն կ՚այցելէր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, երբ անիկա Խոր Վիրապին մէջ կը գտնուէր: Եւ Համբարձումէն առքը, չորրորդ օրը, հրեշտակը չեկաւ, որովհետեւ Յիսուսը ընդունած էին չորրորդ դասու հրեշտակ – ները այդ օրը երկինքին մէջ:

Յիսուս Երուսաղէմ մուտքի առեն, երբ հսկայ բազմութիւն մը դինք կը դիմաւորէր, ինչպէս գիտէք, այդ բազմութեան մէջէն քանի մը հոգիներ կային, որոնք հեթանոս էին, այսինքն՝ հրեայ չէին. առնոմէ մէկը մօտեցաւ Փիլիպպոս Առաքեալին, ըսաւ. – «Կամիմք զՅիսուս տեսանել» – կ՚ուզենք Յիսուսը տեսնել: Փիլիպպոս Առաքեալ գնաց Անդրէաս Առաքեալի մօտ, որ Յիսուսի աւելի մօտիկ անձ կ՚երեւէր եւ ըսաւ. – այս մարդիկը կ՚ուզեն Յիսուսը տեսնել: Անդրէաս Յիսուսին գնաց եւ ըսաւ. – «Հեթանոսներ կան, ոչ Հրեաններ, որոնք կ՚ուզեն քեզ տեսնել». այն առեն Յիսուս ըսաւ. – «Ահա եհաս ժամ զի փառաւորեցի Որդի Մարդոյ». եթէ Հեթանոսները կ՚ուզեն դիս տեսնել, ուրեմն եկած է ժամանակը որ Աստուծոյ որդին փառաւորուի, ճանչցուի իր աստուածութիւնը:

«Կամիմք զՅիսուս տեսանել»...:

Այն որ իր սրտին մէջ Քրիստոսի ներկայութիւնը ունի եւ անոր իմաղը ունի, այդ անձը քրիստոնէական հաւատքի եւ կեանքի տեսակէտէն ամէնէն վաւերական մարդն է: Ոչ թէ Յիսուս ինք կուգայ մեզի, այլ մենք կ՚երթանք Յիսուսին: Քրիստոնէական հաւատքը մեր հոգիին ձգտումն է, ոչ թէ միայն վերէն տրուած չնորհ մը եւ պատիւ մը:

Ես զայի Հայաստան եւ առանց բառերը դործածելու, ըսի, կարծէք թէ հոգիիս մէջէն, լուռ ձայնով. – «կամի՛մ զՅիսուս տեսանել»: Եւ՝ տեսա՛յ Յիսուսը Ս. Էջմիածնի մէջ տեսայ զայն Իջման Սեղանին առջեւ: Ծունկի եկայ և համբուրեցի այն տեղը, ուր Ինքը Իր ոսկի ուռնակը (մուրճը) խփեր էր գետնին եւ գոյց տուեր Հայաստանի առաջին եկեղեցիին տեղը: Հաւա՛տք ունեցէք: Ես Յիսուսը ուզեցի տեսնել: Եւ՝ տեսա՛յ ... տեսա՛յ Տաթեւու վանքին մէջ: Յիսուսը ուզեցի տեսնել: Եւ՝ տեսա՛յ մեր Ժողովուրդի վերականուխնումին մէջ, այն տասնեակ հազարներով մանուկներու աչքերուն մէջ, որոնք լոյս կը փնտռեն երկինքէն, յոյս կը փնտռեն իրենց հայրերէն, եւ ճամբայ կը փնտռեն իրենց Ժողովուրդի կեանքը տանելու համ՛ն, ուր Աստուած եւ հայրենիքը կը կանչեն:

***

Այսօր, եղբայրնե՛ր եւ քոյրե՛ր, Լիբանանի մէջ մենք ծանր օրերու մէջէն կ՚անցնինք: Դուք տեսաք «Համատեղ Հաղորդակցութեան» մէջ, որ Վազգէն Վեհափառը եւ Մենք յատուկ խօսք ուղղեցինք Լիբանանահայութեան այս տագնապալի օրերուն մէջ: Եկէք ամուր պահենք այդ քրիստոնէական եւ ազգային մեր հաւատքը այստեղ, որուն կարիքը ունինք այնքան: Ես նորոգուեցայ, ես զօրացայ տեսնելով Սիւնեաց աշխարհը, ու մոքովս անցան պատմական այն դէպքե – րը, որոնք քանդիչ էին ու քանդիչ եղան Հայաստանի մէջ: Երկու անդամ երկրաշարժը քանդեց Տաթեւի վանքը ամբողջութեամբ, եւ սակայն ան վերանորոգուեցաւ: Սելճուքները, Թաթարները եւ ուրիշ տեսակ – տեսակ օտար ուժեր եկան, քանդեցին, ջնջեցին, տասը հազար ձեռագիր ապաննեցին. բայց ժողովուրդը չմեռաւ, որովհետեւ ժողովուրդի հաւատքը չմեռաւ, ոդին չմեռաւ, յոյսը չմեռաւ, սէրը չմեռաւ: Մենք սկսեր ենք դառնալ մեղմ, մեղմ, թուլասիրտ:

Այո՛, ես չեմ թերագնահատեր տագնապին ահաւորութիւնը: Ռումբին դիմաց քաջութիւնը անիմաստ է, Բայց երբեմն կը տեսնեմ, որ մեր ժողովուրդին մէջ թուլամորթութիւն մը սկսած է ծայր տալ· աշխատանքէ փախչելու, ազգային պարտականութիւնները կատարելու մէջ թուլութիւն մը յառաջ եկած է: Ոմանք պատրուակի կը վերածեն այս տագնապը: Ոմանք կը նստին թուղթ կը խաղան, խմիչք կը դործածեն, իբրեւ թէ՝ կը փախին ռումփերու սարսափէն. այո՛, տագնապը տագնապ է, ես ալ կ՚ապրիմ զայն. բայց պէտք է ըլլալ արի եւ տոկուն: Շատ փորձանք տեսեր է այս ժողովուրդը: Եօթանասուն տարի Սիւնեաց աշխարհին մէջ եկեղեցիները լռեր էին. ժողովուրդը արթընցաւ, նորոգուեցաւ: Իՙնչ, իՙնչ ծանր տագնապներու մէջէն անցած է այդ ժողովուրդը, բայց կրցած է տոկալ: Հայու մեր անունը եթէ համանիշ մը ունի, այդ տոկալն է. հայ եւ տոկալ, համանիշ՝ իրարու: Մենք պէտք է այս պատիւը բարձրը պահենք. ժուժկալ ըլլանք, անհրաժեշտին անդին չանցնինք, եւ զգոյշ, հեռատես, խոհական բայց արի կեցուածքով մեր անունը արժեցնենք լիբանանեան այս տագնապին մէջ:

Մեր Ազգային Առաջնորդարանը, մեր բարեսիրական հաստատութիւնները ամէն ինչ կ՚ընեն, փաստերով կը խօսիմ, որ մեր ժողովուրդի վարիքներուն հասնին. բայց՝ ժողովուրդը ինք ալ պէտք է պիտնայ ինքզինքին տէր ըլլալ, եւ ոչ թէ խաբուսիկ, վաղանցուկ, մակերեսային, ցիմար երեւոյթներու եռեւին վազել: Ինչպէս մեր «Համատեղ Հաղորդակցութեան» մէջ լսած էինք, Հայաստանի մէջ ալ թուլամորթներու դասակարգ մը կայ, որ հայրենի հողը կը լքէ· այս օրերուն մանաւանդ, երբ բարեկարգութեան չունչը փչած է հայ հոգին վրայ, լքել հայրենի հողը, Թուրքին դաշնակից ըլլալ է, թշնամիին հացին իւղ քսել է: Այո՛, պէ՛տք է հրապարակաւ ըսել ասոնք, պէ՛տք է պայքարիլ ասոր դէմ:

Հայ ժողովուրդին համար թուլութիւնը մահուան ճամբան է: Ուստի, եկէք բոլորս միասին տագնապին դիմաց առոյգ կենանք, դիտակից, խոհեմ, բայց արի եւ ոչ թէ ընկճուող: Կամաւորական պրկուելը՝ պատիւ է, երբ պիտակցականօրէն կ՚ըլլայ:

Ուստի, եղբայրնե՛ր եւ քոյրե՛ր, այսօր, Հայաստանէն վերադարձիս այս անդրանիկ խօսքիս մէջէն ես կուզ մը կ՚ուզեմ ամբողջ մեր ժողովուրդին՝ այստեղ եւ ի սփիւռս աշխարհի, որ այլեւս անխախտելի, անսասան եւ անպարտ մնայ հայութեան միութիւնը: Երբ կը տեսնէք Հայաստանը, Հայաստանի հողը, Հայաստանի վանքերը, Հայաստանի նոր կառուցումները, հարց կուտաք. ասոնց դիմաց մենք չենք կրնար մէկ չըլլալ. միայն կրնանք մէկ ըլլալ: Տաթեւու վանքը ո՞ւր կը պատկանի, Գանձասարի վանքը որո՞ւ կը պատկանի, Էջմիածնի՞ն թէ Անթիլիասին. երկուքին: Մխիթեռնական բերդը որո՞ւ կը պատկանի, Երեւանի՞ հայութեան. ո՛չ ամբողջ հայութեան. այդ ամբողջ բառը մենք կը գործածենք որպէս համանիշ բարձրի: Մենք հացի կտորնանք չենք. ազգ ենք, ոչ թէ բեկորներ ազգի: Այս դիտակցութեամբ թող ամրանայ ձեր մէջ տոկունութեան եւ արիութեան կամքը, վերապրելու ձեր մէջ:

Եւ այն առեն եկէք ըսենք միասին. «Կամիմք զՅիսուս տեսանել»: Եւ հրեշտակը կուգայ եւ ինչպէս այցելեց Գրիգոր Լուսաւորչին, այսօր հրեշտակները կ՚այցելեն ի Հայաստան այս նոր շունչին մէջ: Եկէք մենք ալ հաւատքին հաստատմութիւնը վերապրինք Աստուծոյ փառքին, մեր եկեղեցւոյ շինութեան եւ մեր ազգի զօրացման համար. Ամէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 1989

Մինչ, Ֆրանսան մէկ կողմէ կը հաշուէ իր անպրազէտներու թիւը, վեց միլիոն, եւ Լուսաւորութեան նախարարը կը հրապարակէ ընդհանուր դիծերը կրթական նոր օրէնքի մը, պայքարելու համար, ի մէջ այլոց, ձախողութեան դէմ, միւս կողմէ ուսումնական տարեշրջանը մօտենալով իր աւարտին, կը բացուի չրջանը քննութիւններու: Տենդոտ եւ մտայոյզ չրջան մը դանազան քննութիւններու թեկնածուներուն համար, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողքներուն:

Պաքալօրէան անուռարկելի «վըճիթ»ն է: Հին քննութիւն մը, յաճախ ենթակայ բանավէճի իր ձեւին եւ արժէքին համար, բայց ո՛չ հինցած եւ ո՛չ ալ իր համբաւը կորնցուցած, քանի կը պահէ իր վարկը եւ կը մնայ անչրջելի քննութիւն մը:

Արդէն, Մայիս 17–էն ի վեր սկսած են դանազան «օփսիոն»ները՝ գծապրութիւն, երաժշտութիւն, ձեռային աշխատանք, լեզու եւայլն...: Բայց լուրջ գործերը կը սկսին, բոլորին համար, Յունիս 7–ին իմաստասիրութեան պարտականութեամբ եւ կը չարունակուին Յունիս 22–ին եւ 23–ին միւս դրաւոր նիւթերով, բան «սիւժէ»ներուն, ինչպէս նաեւ բերանացի նիւթերով: Արդիւնքները նախատես – ւած են Յուլիս 3–ին համար, եթէ քննութիւններու դործադուլի սպառնալիքը չդործադրուի: Ֆրանսերէնի քննութիւնը, առաջին դասարանի մակարդակին, որ մաս կը կազմէ պաքալօրէային նիւթերուն, դրաւորը՝ սեղմ պիտի ունենայ Յունիս 21–ին, իսկ բերանացին յաջորդող օրերուն:

Շուրջ երկու հարիւր եօթանասուն հազար թեկնածուներ պիտի ներկայանան: Բոլոր «սիւժէ»ները միացած յաջողած – ներու տոկոսը հաւանարար ըլլալ եօթանասուն առ հարիւրի չուրջ: Ջմռռնանք որ յաջորդական կառավարութիւններու նպատակն է, մինչեւ 2000 թուական, հասնիլ ութսուն առ հարիւրի:

Գալով հայերէնի քննութեան, էքս – Մարսէյլ Ակադեմիի համար, թեկնածուներու թիւերը ամէն տարի կը կրճատ դալի նուազում մը: Մտահոդիչ կացութիւն մըն է: Այս տարի, 28 աշակերտ ընտրած են հայերէնը որպէս «օփսիոն»ի նիւթ եւ կը ներկայանան Մայիս 31–ին, իսկ միայն չորս աշակերտ առած են հայերէնը որպէս Ա., Բ., կամ Գ. լեզու եւ քննութեան կը ներկայանան Յունիս 26–ին: Մէկ աշակերտ ալ ընտրած է հայերէնը որպէս դրաւոր նիւթ: Քննիչն է՝ փրոֆէսէօր՝ Ռոպէր Տէր – Մերկերեան: Լաւ պիտի ըլլար ունենալ նաեւ թեկնածուներուն թիւերը այլ հայակեդրոն չրջաններուն մէջ: Եթէ, առողջ հակազդեցութիւն մը, կրթական, մտաւոր եւ ազգային տեսակէտէն, տեղի չունենայ, կացութիւնը մը-տահոդիչին վրնայ անցնիլ տագնապալիի եւ ուղղակի խնդրոյ առարկայ դարձնել հայերէն լեզուի ներկայութիւնը Պաքալօրէային քննութիւններուն եւ բնականաբար չնչումը հայերէն լեզուի դասընթացքներուն լիսէներու եւ գոլէժներու մէջ: Այս հարցը կը յանձնենք ուշադրութեանը, հայերէն լեզուի ուսուցման, ամէնօրեայ կամ շաբաթօրեայ, հաստատութիւններու պատասխանատուներուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գերեվարահայ Աւարակալի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ՀԵՍՍԸՆԸ

Հեսքընն ու Հայաստանը իրարու քիչ մօտ են մօտեցան: Մայիս 6–ին Երեւանի մէջ Հեսքընի փոխ – վարչապետ կերթարտ (Լ.Ֆ – Փ.Է – Տ.Է) եւ Հայաստանի փոխ-վարչապետ Դայեան առորդարկեցին երկիրներու համագործակցութեան վերաբերեալ համաձայնագիրը մը: Որպէսզի այդ համագործակցութիւնը վերջնական պաշտօնական բնոյթ առնայ համաձայնագիրը պէտք է վաւերացուի երկու երկիրներու Խորհրդարաններուն կողմէ, բան մը որ մեծ հաւանականութեամբ պարզ ձեւականութիւն մը ըլլայ: Հայաստան Վրաստանէն յետոյ արեւմտեան Գերմանիոյ հետ պաշտօնական կապեր հաստատող երկրորդ խորհրդային հանրապետութիւնը կը հանդիսանայ եւ կամ թ մտոյ՝ պիտի հանդիսանայ:

Համաձայնագրին մէջ առնուած կարգ մը կէտեր· Հեսքընն պիտի օգնէ արդիւնաբերժի ազէտեալներուն եւ վերաչինութեան աշխատանքներուն: Զրույց կայ պիտի առանձնէ Լենինականի մէջ մասնաստէպի մը վերաչինութիւնը, պիտի հայթայթէ չարժաթոռներ, նուագարաններ: Աւելի կարեւոր ըլլալ կը թուի աշխատանքային կեանքի կենսորոյժի պաշտպանութեան հարցերուն նուիրուած մեծաժողով մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն երկու կողմերու մասնագէտները եւ դիտնականները: Նկատի ժողովը կարեւոր է այն իմաստով որ ան կը նկատուի իրրեւ նախապատրաստական մէկոց մը երկու կողմերու տնտեսական չարաբերութիւնները զարգացնելու համար:

Պիտի ընդլայնուին Հայաստանի եւ Հեսքընի միջեւ կապերը, որոնք արդէն տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունին: Որոշուած է որ յաջորդ տարուան Վիսպատրնի Մայիսեան փառատօնին Հայաստան իրեր իր մասնակցութիւնը փոխադարձաբար Հեսքընէն երաժիշտներ մասնակցին «Արամ Խաչատուրեան փառատօն»ին: Փոխ – վարչապետ Կերթարտ յաւատաց կերպով արտայայտուած չնչատելով թէ երկու կողմերն ալ այս մատրնաշնակցութիւնէն զգալիօրէն օգտ պիտի քաղեն:

Հեսքընի պատուիրակութեան արդի իսկ Մոսկուայի մէջ յայտարարած է թէ Արցախը ծրագրուած համագործակցութեան ծիրին մէջ չի կրնար մտնել, մանաւանդ ըլլալով որ այդ չրջանը «Ազրբէյճանի մաս կը կազմէ եւ պիտի մնայ այդպէս յաւաչիկայինս եւս»:

Իսկ Մայիս 13–ին Պոնի մէջ Շեվարնատձէ եւ Կէնշեր առորդարկեցին նախագծի համաձայնագրութեան մը, ըստ որուն Արեւմտեան Գերմանիա Խորհրդային Հայաստանի մէջ պիտի կառուցէ փրոքէզի գործատուն մը ու նաեւ օգտակար հանդիսանայ Հայաստանի մէջ պիտի հանդիսանայ Հայաստանի մէջ տնտեսական վերակենդանացման: Ըստ գերմանական աղբիւրներու աղբեւ չրջաններու մէջ ներկայիս 40 – հազար բանուորներ կը գտնուին՝ եկամուտներ Խորհրդային Միութեան տարբեր վայրերէն: Յաւաչիկային ասոնց թիւը պիտի բարձրանայ 100 – 120 հազարի: Տեղացիները կը մտահոդուին թէ ասոնց մէկ մասը վերաչինութեան աշխատանքներու աւարտին կրնայ թնակութիւն հաստատել հոն:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԿԱՊՈՑ ԹՈՒՉՈՒՆԸ»

Մոսկուայի աւաչին ճաղի սրահը կը գտնուի Զեհով փողոցը եւ կը կոչուի «Կապոյտ Թուչուն»: Ըստ «Նիւզվիք» աղբիւրին Մոսկուայի 18 թատերական հանդէսին Մոսկուայի բեւեռապոյն տեսարժան վայրերէն մէկն է եւ մեծ թիւով օտարներ սկսած են յաճախել հոն:

«Ֆրանգֆուրթեր Ալկեմայնէ Ցայթունկ» օրաթերթին թղթակիցը վերջերս

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳ

«Էրեբունի» հրատարակչութիւնը 1988ին լոյս ընծայած է հայկական գորգերու նը-
ւիրուած չքեղ հատոր մը: Մեծածաւալ, ա-
ռատօր այս գործին հեղինակն է Մանեակ Ղազարեան: Երկվեզու բնագիրը (հայե-
րէն – անգլերէն) որ տեղ գրաւած է գիր-
քին սկիզբին, կ'ըսէ թէ եւրոպական ու
արեւելեան շուկաներուն մէջ առաջնա-
կարգ ապրանքի համբաւ ունէին հայ ար-
հեստաւորներու առեղծագործութիւննե-
րը. ոսկերչական, մանածագործական,
ինեզգործական եւայլն: Հայերու ամենա-
հին եւ առաջնակարգ արհեստներէն էր
գորգագործութիւնը:

Մանեակ Ղազարեան ապա, յետագայ
էջերու մէջ մանրամասն պատմականը կը
ներկայացնէ այս արհեստին, հայ վեան-
քին փութագքին: Հայաստանի տարածքին
վրայ հնագոյն գործուածքները պահպան-
ուած են Արթիկի դամբարանադաշտի
(Ք. ա. Բ. հազարամեակ), Կարմիր բը-
լուրի (Ք. ա. Է. դար) մէջ: Այդ թուա-
կաններէն ասդին գորգագործութիւնը ան-
բաժան եղած է հայկական կեանքէն: Այս
մարզին ուշադրաւ նմոյշներուն մա-
սին վկայութիւններ, գնահատութիւն-
ներ կան օտար աղբիւրներու մէջ: Այս
աղբիւրները ոչ միայն գրական են, այլ
նաեւ նկարչական: Մ. Ղազարեան հա-
րուստ չարք մը կը ներկայացնէ հանրա-
ծանօթ նկարիչներու գործերէն, որոնց
մէջ որպէս ենթահողք կամ յարդա-
րական բաժնի տարր, տեղ գրաւած են
հայկական գորգեր:

Բաւական լայն տեղ տրուած է նաեւ
գորգի պատրաստութեան նախանիւթե-
րուն. բուրդ, բամպակ, մետաքս, ոսկիէ,
արծաթէ թելեր, ներկեր: Յատկապէս հե-
տաքրքրական կ'ներկերու ձեռքբերումը
եւ պատրաստութիւնը: Հայկական ներ-
կերէն ամենածանօթն է որատան կարմի-
րը. կան տակաւին՝ տորոնը, խրխոկոլը,
ասրուճը...:

Գորգի որակին մէջ կարեւոր տեղ ունին
հանգոյցի տեսակը, զարդանկարները:

Այս բոլորէն հետք կը տրուի հայկական
գորգի ուսումնասիրութեան համառօտ
պատմութիւնը: Արեւելեան գորգերու
հանդէպ հետաքրքրութիւնը սկիզբ կ'առ-
նէ 1880–ական թուականներուն: Ժթ.
դարու վերջին տասնամեակներուն Եւրո-
պայի մէջ կը կազմակերպուին միջազ-
գային արդիւնաբերական ցուցահանդէս-
ներ, ուր կը ներկայացուին նաեւ արե-
ւելեան գորգերու օրինակները: Արեւելեան
յարդարական – կիրառական արուեստի
առաջին մեծ ցուցահանդէսը, ուր կարե-
ւոր տեղ կը գրաւէին հայկական գորգե-
րու օրինակները, տեղի կ'ունենայ 1891–ին,
Վիէննա:

Մանեակ Ղազարեանի բնագիրը ման-
րամասն կ'անդրադառնայ նաեւ հայկա-
կան գորգերու տեսակներուն, վիշապա-
գորգեր, արծուագորգեր, օձագորգեր:
Կը ներկայացուին գորգարուեստի հայ-
կական կեդրոնները, Ագուլիս, Ախալցխա,
Ախալքալաք, Ակն, Անի, Արտահան,
Արծկէն, Արտաշատ, Բաբերդ, Բերկրի,
Բորչալու, Դուին, Երեւան, Թաւրիզ,
Թեհրան, Կարին, Կարս, Կաղզուան, Սե-
բաստիա, Սպահան, Նոր Ջուղայ, Շուշի,
եւայլն:

1921–ին ստեղծուած «Հայգորգ» միա-
ւորումը հայկական գորգերու վրայ տա-
րածած է պետական հոգածութիւնը:

25 մեծադիր էջերու այս բնագրին կը
յաջորդեն գունաւոր, չատ ղեղեցիկ նը-
կարները, զանազան ժամանակներու եւ
շրջաններու գորգերէն: Նոթագրութեան
ճոխ բաժին մը ու գրացանկ մը կը փա-
կեն այս հատորը, զոր պեղատիպ դիրքե-
րու ամէն սիրահար պիտի ուզէր ունենալ
իր գրադարանին մէկ անկիւնը:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳԱՂԱՓԱՐ ԳԱՂԱՓԱՐ

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԷՍԻ «Ֆերահեան» վար-
ժարան այցելած են, Ապրիլ 18, Հայաս-
տանի «Սունդուկեան» թատրոնի վեց ան-
դամներէ բաղկացած խումբը ու թատ-
րոնի գեղավար – բեմադիր Յորէն Աբրա-
համեան: Վարժարանի «Ա.Տեփոեան» սը-
րահը հատաքուած աշակերտներուն առջեւ
բարի գալուստի խօսքեր ըսած է տնօրէն
Գարբիէլ Ինճէճիքեան: Ապա, Յորէն Աբ-
րահամեան, խօսք առնելով երկարօրէն
բացատրած է Հայաստանի ու Արցախի
վերջին անցուդարձերը: Ան պատասխա-
նած է նաեւ աշակերտներու բազմաթիւ
հարցումներուն, որմէ հետք քերթուած –
ներով ու երգերով մէկ առ մէկ ելոյթ
ունեցած են հայրենի արուեստագէտները:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին
մէջ, Ապրիլ 28–ին, տեղի ունեցած է յե-
զափոխական երգերու պատմական մեկ-
նաբանութեան նուիրուած երեկոյթ մը,
կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Ց.
Շիրազ» գրական խմբակին: Հանդիսա –
վար Ձորճ Աբէլեանի բացման խօսքէն
ետք, դասախօսութեամբ հանդէս եկած է
Վարդգէս Թրթռեան, իսկ դեղարուես –
տական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը
բերած են «Գուսան» երգչախումբը, եր-
գիչ Շահէն Սպայեան եւ դաշնակահարու-
հի Մարա Զաղլասեան: Իւրաքանչիւր եր-
գին պատմութեան հետ զուգընթաց, դա-
սախօսութիւնը լրացուցած է երգերու
կատարումներով, որոնց մէկ մասը ներ-
կաներուն մատուցուած է ձայներիզներով:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Սուրբ Յովհաննու Կարա-
պետ Մայր Տաճարի բակին մէջ, Կիրակի,
Ապրիլ 30–ին, Մեծ Եղեռնին, Արցախի եւ
Շիրակի ու Լոռիի երկրաշարժի հայ նա-
հատակներուն ու զոհերուն նուիրուած
յուշարձանի մը բացումը տեղի ունեցած
է: Աբարողութեան բացման խօսքը կա-
տարած է ծխական խորհուրդի առաջնա-
պետ Գ. Քիւրքչեան, ապա խօսք առած են
Վարդան քահանայ Թադեւոսեան, Նոր –
Սերունդ Մշակութային Միութենէն՝ Գ.
Մոլոյեան ու Թ.Քէչեան Մշակութային
Միութենէն՝ Վ. Գուրուեան, Տիգրան –
եան վարժարանի աշակերտուհի Ա. Հայ-
րապետեան: Փակման խօսքը եւ աղօթքը
կատարած է էջմիածնական թեմի առաջ-
նորդ՝ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

***

ՍՈՖԻԱՑԻ նոր թաղամասերէն մէկուն
մէջ հանդիսութեամբ նչուած է Թաղինի
ամենատարեց անդամին՝ Վաւուառա Մա-
միկին հարիւրամեակը: Ակն ծնած, չորս
տարեկանէն որբ մնացած, եղիպտոս ու
Պոլիս ապրելէն յետոյ՝ 1922–ին Պուլկա-
րիա հաստատուած Հայուհին այսօր չորս
սերունդ ունի: Ան ներկայ եղած է նաեւ
Թաղինի Հայրենակցական միութեան
ընթացքին յոբելեարին չնորհաւորական
խօսքեր ըսած ու նուէրներ ընծայած են
պատասխանական անձեր:

Ի ՆՊԱՍՏ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՎԱՒԱՆՑ

Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներէն Իւ-
րաքանչիւրին Ֆրանսայի 11 քաղաքնե-
րուն կողմէ հովանաւորութեան առթիւ
կազմակերպուած երեկոյթներու շարքը
շարունակուած է Մայիս 12–ին Վալանսի
հատաքոյթով: Տեղւոյն Հայ Ազգային
Միութեան կազմակերպած երեկոյթին
յայտնուեցաւ որ քաղաքապետութիւնը
պատրաստ կ'ընդունէր Ս. Գէորգեանի
հովանաւորութիւնը. Ս. Գէորգեան Թըր-
քահպիցներէն մէկին էր Երեւանի ձայնաս-
փիւռ – հեռատեսիլին ու ձերբակալուած
էր Դեկտեմբեր 10–ին, Գրոզնիոյ Տան
մէջ:

«Ձմեռ մը Հայաստանի մէջ» ժապաւէ-
նին ցուցադրութենէն ու անոր մասնակից-
ներէն ետք Նազարեանի խօսքերէն հետք,
«Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ – Արմենիէն»ի նա-
խագահը՝ Քրիսթիան Տէր – Սահմանեան
բացատրեց իրենց կազմակերպութեան
Ղարաբաղ Կոմիտէի ձերբակալուած ան-
դամներուն զօրավիգ կանգնելուն պատ-
ճառները ու այս նպատակով վճռաորոշած-
ները: Ան յատկապէս յայտնեց թէ Մարդ-
կային Իրաւանց Ֆրանս. Լիկային հետ
միասեղ ձեռնարկուած է սոորագրու-
թիւններու հաւաքի մը, ամբողջ երկրի
սրտագքին:

Գլօա Մութաֆեան բերաւ Հայաստանի
Նոյեմբերեան դէպքերուն մասին իր վը-
կայութիւնը եւ յատկապէս այն պարա-
գաներուն, որոնց մէջ հաստատուեցաւ
լուսարձակը: Ան ներկաներու ուշադրու-
թեան յանձնեց նաեւ Ազգբնջանէն ապաս-
տանած մեծաթիւ Հայերու յարուցած
հարցերը:

Քաթրին Քէսէճեան խօսեցաւ Կոմիտէի
անդամներուն Ֆրանսայէ փաստաբան-
ներուն դիմումներուն մասին, որպէսզի
կարելի ըլլար Խորհրդային Միութիւն
մեկնիլ ու կատարել իրենց յանձնուած
պարտականութիւնը: Ան չեչտեց թէ ան-
հրաժեշտ էր չարժման անցնիլ ու արեւ-
մրտեան հանրային կարծիքին մէջ չա-
րունակել արթուն պահել հարցը:

Երեկոյթը աւարտեցաւ կարծիքներու
փոխանակումով մը ներկաներուն հետ:

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

Ջանգակը զարկած է եւ աղջիկները հիմա
վար կ'իջնեն՝ պարտէզ, իրենց հանդիսաի
պահն անցունելու: Ոտքի ելած է այդ
կինը. սանդուխին առորոտը՝ մեկուսի
կայած՝ ուշի ուշով կը քննէ վար իջնող-
ներուն դէմքերը՝ ժպիտի թեթեւ ծալք
մը չրթունքին: Իրենք կը փնտռէ ան. ի՛ր
զաւակը...: Ժպիտն աւելի կը լայննայ
յանկարծ պրկունքին վրայ եւ դէմքը բեր-
կրանքի ճառագայթում մը կը ղեղնու:
Պզտիկ աղջիկ մը եկած է իր քով, ժըպ-
տուն, քնքուշ նայուածքով, ու մօրը
ձեռքը բռնած՝ կը համբուրէ լիաշուրթն:
Ասոյի այդ կինն իր հազիւ վայրա-
կեան մը տեւող զուարթութիւնը կորու-
սած է կրկին, խաւար դիշերի մը մէջ ե-
րեւցող փայլակի մը պէս, եւ ահա իր
նայուածքը կը մթագատի: Դանդաղ են
իր շարժումները, զորս կը վատեցունէ
այդ պահուն՝ անարիւնութենէ աւելի
անպատման յուզում մը: Իր վախ ձեռքով
աղջկան մազերը ճակտէն անդին կը վանէ
եւ ծանր ծանր հոտոտելով կը համբուրէ
անոր ներկու այտերը, կը շոյէ անոր գը-
լուխը. կը փայփայէ անոր ճակատը, յա-
ւիրշատուած կը նայի անոր երեսին:
Կրկին պագեր՝ երկարատեւ, տարփալիր,
ու վերջապէս որոշումը տրուած է, եւ
ու վերջապէս պարտէզին մէկ անկիւնը կը
կ'երթան պարտէզին մէկ անկիւնը կը
նստին՝ մայր ու զաւակ դէմ առ դէմ:

Կը խօսին անոնք պահ մը, դէմքերնին
իրարու մօտ, աչքերնին իրարու մէջ:
Մայրը սակայն խորհրդաւոր ձեւ մը կ'առ-
նէ մէկէն. նոյն չարժումով ձեռքը
կուրծքին ծալքերուն մէջ մխրճած է եւ
հոնկէ դուրս կը հանէ պզտիկ լաթի կտո-
րի մէջ պլլուած բան մը, ծրարիկ մը: Ու
զայն քակելու պահուն երեւան կ'ելլեն
երկու հատ կլոր չուչմահրուչակ (սուսամ
հէլվասի), մի՛ միակ տասնոցի փոխարէն
գնուած:

Անակնկալը՝ զոր մայրիկը հազար
դուրդուրանքով եւ զոհողութեամբ մէկ
կողմ դրած տասնոցովը պարգեւել ուզած
էր իր մանկան, լի ու լի չայոդած էր հաս-
նիլ իր նպատակին: Տղան խայտանքի թա-
փով մը նետուած է մայրիկին բերած հը-
րուչակին վրայ եւ անպատրամ հեչտանքով
մը սկսած ճաչակել զայն:

Դիտելու էր աչքերու այն աղու նայ-
ուածքն ու դէմքի այն սրբազան արտայայ-
տութիւնը զոր այդ տղացկան վկինն ունէր
այդ պահուն: Մայրական սէրն իր եթե-
րային արտափայլումին մէջն էր, համակ
խանդաղատանք, համակ աղապատանք ու
դերչադեցում...:

Օրերէ, ամիսներէ ի վեր, թերեւս ա-
ռաջին անգամն էր որ այնքան մաքուր,
այնքան անխառն երանութեան վայր-
կեան մը կ'ունենար խեղճ կինն ի տես իր
որբացեալ հրեշտակին վայելքին՝ հրու-
շակներու ողորմուկ պաշարը հեչտօրէն
աւարելու չտապին մէջ երջանիկ...:

***

ՔԱՋԵՐՈՒ ՀԱՑՐԵՆԻՔԸ

Նոյեմբեր 19

Այդուն այդուն այդուն կ'արթննամ, չղա-
դրվիս տադնապի մը մատնուած: Ջարթ-
խում վիճակիս մէջ՝ ճիզը կ'ունենամ ի-
րականութեան անդրադառնալու: Իրա՞ւ
էր արդեօք, դարձեալ կ'անձրեւէ՞ր, տե-
ղատարափ կ'անձրեւէ՞ր: Հարաւի հով մը
լուսամուտները կը ղղրդէր եւ յորդառատ
ջուրի չխրտուք մը կը վրդովէր աւօտի
անդորրութիւնը: Ի՞նչ պիտի ընէի եթէ
թօնընկէցներէ բոլորովին խաթարուէին
կառքի ա՛րդէն աւրուած պղտոտաները ու
ղերբուններ՝ ցեխի ու ջուրի լճացումնե-
րով, եւ այսպէս միանուագ փակուէր
դէմս Ատանայի ուղին:

Սրտատրոփ կը մօտենամ պատուհա-
նին: Երեւցածը կապարագոյն երկինք մըն
է ուրկէ բարակ անձրեւ մը կը մաղուէր
մեղմօրէն: Բայց ջուրի չառաջաճայն աղ-
մուկը՝ հանդիպակաց դիէն հոսող ա-
բերակն է եղեր որուն չէի անդրադարձած
նախորդ դիշեր, մութի, խոնջէնքի, եկող
– գացողներու եւ ախուր լուրերու թոհու-
բոհին մէջ:

Քանի մը ժամէն՝ Իսքէնտէրունի հա-
մար չրջող գրոյցը ստուգութիւն է ար-
դէն, եւ մենք չունենալ համար կամայ –
ակամայ մեր ակնարկը կը ստիպուինք
ուղղելու դէպի այն կողմն ուսկից եկած
էինք: Անհրաժեշտ է սակայն մի քիչ հան-
գիստ առնուլ, եւ կառապանս կը խոստա-
նայ դիս վերադարձնել հետեւեալ ա-
ռաւօտ իսկ, եթէ երբեք անձրեւը չտատ –
կանայ:

(Շար. 9)

Տիկին Սոնա Ծառուկեան
եւ աղջիկը՝
Նայիրի Ծառուկեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ա-մուսնոյն եւ հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ 1989, Մայիս 20-ին:

Յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը կատարուի Հայ Առաքելական Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean Goujon, 75008 Paris

Ուրբաթ, Մայիս 26, առաւօտեան ժամը՝ 10·30-ին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Հայ Մատուռականներու գամբարանին մէջ

Cimetière de Bagneux Parisien

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Նուիրատուութիւնները կ'ընդունուին Հայաստանի երկրաշարժի որբերուն՝

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE
76 - 78, avenue des Champs-Elysées
75008 Paris

Le Comité des Jeunes de l'U.G.A.B.
vous convie au

RALLYE
UGAB - JEUNES

LE WEEK-END du 3/4 JUIN

PROGRAMME

Samedi 3 juin — 12h — Départ de Bayeux (Normandie) stop — Repas midi — stop — Rallye — Tourisme — stop — 20h30 — Dîner autour d'un feu — spécialités arméniennes — stop — Soirée dansante — stop — Hébergement assuré — stop — Dimanche 4 juin — La fête continue — stop — Baignade, promenade, ... — stop — 13h — Mezzé Géant et remise lots à tous les participants — stop.

Participation : 400 Frs. (Hébergement et repas du samedi midi au dimanche midi).

Pour tout renseignements s'adresser à l'U.G.A.B: 118, rue de Courcelles 75017 Paris

Tél. : 42. 27. 12. 26

MARSEILLE

Kermesse Annuelle

organisée par
la Commission des Dames
de l'Eglise Arménienne Apostolique
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ
dans les salles du Centre Culturel
Saints Sahak - Mesrop
les 26, 27 et 28 mai de 10h. à 18h.

Programme

26 mai *Inauguration à 19 h.*
27 mai *De 15 h. à 18h. Animation musicale et artistique*
28 mai *Journée consacrée à la mère arménienne*
— 10 h. Messe Solennelle par Mgr. Hagop VARTANIAN
— 11h30 Requiem.
— 15h. Défilé de costumes arméniens
— 17h. Tirage de la tombola.

Pendant toute la durée de la Kermesse vente et exposition de tableaux, bijoux, livres, broderies, objets divers.

RESTAURATION SUR PLACE
SPECIALITES ARMENIENNES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Խիղ Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առած է 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Թորիկեանէ, իրենց զաւկին Վրէժ Թորիկեանի մահուանութեան առթիւ:

Marcel HOULIER, Maire de Chaville
Conseillé Général des Hauts-de-Seine

S.O.S. ARMENIE
Paris - Ile de France

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organisent suite à l'opération aide à l'Arménie

une Soirée
BILAN - PERSPECTIVE

le Samedi 27 Mai à 20 heures 45

Au Cinéma «LE CHAVILLE»
960, avenue Roger Salengro

Avec la participation de :
Claude MUTAFIAN (Prof. Univer. Paris-Nord)
Haroutioun KEVORKIAN (Historien)
Dr.Hovhannès HOVHANNESSIAN (Psychiatre)
Laura FORLANI-PARSEGHIAN
(Présidente C.B.A.F.)
Krikor PAPAZIAN
(Secrétaire Général S.O.S. Arménie)

■ Diaporama ■ Film vidéo

—Entrée libre—

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.–

Յովհաննէս Ալեքսանեանի *Թաղման առթիւ.– Վարուժան Ալեքսանեանէն 500 Ֆր. եւ զպրոցին, Այրի Տիկին Զապէլ Գուլումճեան և զաւակները և Դանիէլեան Նոր Սերունդին 200, Այրի Տիկին Ազատուհի Դանիէլեան 100 Համապատկերին:*

Պատուականեանի *հոգ.ին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ենովք Կրիկորեան 100 եւ. դպրոցին:*

Արշալոյս Կիրակոսեանի *Թաղման առթիւ.– Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան ընտանիք 500 Ֆր.:*

Վարդերեսեանի *հոգ.ին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Խաչիկեան 200 Ֆր.:*

Պոլսահայ Միութեան կատարել տուած հոգ.ին առթիւ. – Պոլսահայ Միութիւնը 1000 Ֆր., 500 Ֆր. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին:

Յովհաննէս Սիմաեանի *Թաղման առթիւ. – Տիկին Նարդուհի Մինասեան 2100 Ֆրանք, Տիկին Էլիզ Վարնեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մինասեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Շալճեան 100 Ֆր.:*

Պողոսեանի *հոգ.ին առթիւ. – Տիկին Ալիս Կօշկակարեան 100 Ֆր.:*

Հրաչեանի *հոգ.ին առթիւ. – Հրաչեան ընտանիք 1000 Ֆր., Պր. Մեհեան Հրաչեան 100 Ֆր. Սահակ – Մեսրոպ Երգչախումբին:*

Անտոնեանի *հոգ.ին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Էմմասեան եւ Հարատեան 100 Ֆր.:*

Սիլվա Մարգուանլեանի *Թաղման առթիւ. – Պր. Նուպար Մարգուանլեան S.O.S. – ARMENIE–ին 500 Ֆր., Պր. Ալէն Մարգուանլեան 250, Տէր եւ Տիկին Մեհեան Մարգուանլեան 250, Պր. Թօփազեան 200, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհանեան 200, Շաքարեան ընտանիք 400, Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ զաւակները 200, Պր. Ուշաղլեան (Փարիզ) 200 Ֆր., Պօյաճեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Մեհեան Քէպէճեան 150, Տէր եւ Տիկին Արսէն Մարգուանլեան 400, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գաբրիէլեան 100 Ֆր.:*

***

Պետրոս Պետրոսեանի մահուան առթիւ եղած են հեռաձայնուիրատուութիւնները Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.–

Ներսէսեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տիկին Քրիսթին Աքսարլեան 800 Ֆր., Տիկին Իտա Միհալիճեան 400 Ֆրանք, Կարնիէ ընտանիք եւ զաւակները 300 Ֆր., Պ. Ուզունեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մամաս 200 Ֆր.:

Հայկուհի Թովմասեանի *մահուան առթիւ Այրի Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան 700 Ֆր.: Պ. Շարլ Փափէբեան 2·500 Ֆր., Այրի Տիկին Ճուհար Ապելեան, Այրի Տիկին Գոհար Ոսկերիչեան, Պ. Սեպուհ Տօնիկեան 1000–ական Ֆր.:*

***

Կապոյտ Ծաչի Առնուվիլ – Սարսէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը 1·000 Ֆր. նուիրած է Փարիզի «Աբշալոյս Թաղօսեան» մասնաճիւղի միօրեայ զպրոցին, փոխանակ ծաղկեպսակի, Ֆրանսուազ Զորճանի մահուան առիթով: Մասնաճիւղս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ:

ՎՐԻՊԱԿ

Մայիս 20 / 21–ի «Յառաջ»ի «Լուսաւոր Աչք» յօդուածին (Բ. էջ) առաջին սիւնակին մէջ, 4–րդ պարբերութիւն, 6–րդ տող պէտք է ըլլայ «այս տարեթիւին» «ոչ՝ տարիքին), 6–րդ պարբերութիւն, Բ. տող՝ ոճային (ոչ՝ սեռային), հուսկ՝ նոյն պարբերութեան վերջին տողը՝ հարուածներով (ոչ՝ հատուածներով):

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

AUDITION DE MUSIQUE

des élèves de la M.C.A.

PIANO — VIOLON — GUITARE

Samedi 27 mai à 15 heures

Sous la présidence de

M. O .SURMELIAN
Professeur de violon
Diplômé de l'Académie de Vienne (Autriche)
Ex-professeur du Conservatoire National du Liban
et de l'Académie des Beaux-Arts de Beyrouth

—— Entrée libre ——

tél : 43 76 55 89

RETENEZ DES MAINTENANT
LA DATE DU
DIMANCHE 2 JUILLET

GRANDE
FETE CHAMPETRE

«KHANASSOR»

CHAVILLE - VIROFLAY

Informations détaillées suivront...

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE

DEMIS ROUSSOS
EN RECITAL
POUR LE
DINER DANSANT DE L'U.G.A.B.

le Samedi 24 juin
au *Concorde Palm Beach Marseille*

Réservations indispensables :

N. MELKONIAN	91. 77. 62. 29
A. STEPANIAN	91. 79. 30. 34
L. KOUYOUMDJIAN	91. 76. 10. 17

Association Arménienne d'Aide Sociale
(ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ)

Sous le haut patronage de
M. Théo BRAUN
MINISRE DELEGUE, CHARGE DES PERSONNES AGEES

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE
à MONTMORENCY (95)

44-50, avenue Charles de Gaulle
DIMANCHE 4 JUIN à partir de 11 heures

Partie artistique avec la participation de

■ *MASSIS*
■ *MARDIK DJANSEZIAN*
■ *Le Chanteur SOUREN et son Orchestre*

—— Entrée gratuite —

Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48. 78. 02. 99
ou à la Maison de Retraite : 39. 83. 20. 67

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Մայիս 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ելանելոյն ի Վիրապէն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

***

Կիրակի օր, Մայիս 28, Բ. կիրակի Զկնի Հոգեգալստեան: Տօն է կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·30–ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Պատարագի ընթացքին՝ «Հայր Մերոյն առաջ՝ մանաւանդ ՄԱՂԹԱՆՔ կը կատարուի՝ ՎԱՄՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ:

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris

le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes par le peintre Fasianos seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ 26
VENDREDI
26 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.020 | Fondateur: SCHAVARCH KISSAKIAN | 64e ANNÉE — No 17.020

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՐՈՒՆԴԸ, ՈՐ Կ'ԵՐԹԱՅ

- ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ -

Անկարելի է կրկնութիւններէ խուսափիլ, լափալիսեան ճշմարտութիւններ չըսել, երբ Սփիւռքի մեր մտաւորական ամէնէն փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկը կը մեկնի առ յաւէտ, քիչ մը աւելի որբացընելով Սփիւռքի գրական եւ հրապարակագրական աշխարհը:

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ Անդրանիկ Ծառուկեան մէկն էր այդ փայլուն ներկայացուցիչներէն, որ Հալէպէն Պէյրութ, ապա նաեւ տարիներու երկարնքին իր գաղափարով, իր գրոշմը դրաւ առաւելագոյն մեր մամուլին վրայ:

Նախ գաղնակցական, ապա՝ անկախ, երբեք չէզոք, Ծառուկեան «Նայիրի»ն վերածեց բեմի մը, հեռու զուտ կուսակցական ըմբռնումներէ, ուր պարզեց իր տեսակէտները օրուան մեր ազգային հրապարակ հարցերուն շուրջ: Այդ ուղղութեամբ, «Նայիրի» կարեւոր դեր մը խաղաց, եթէ նոյնիսկ Ծառուկեանի խայթող գրիչը, հարցերու իր անձնական վերլուծումները, յաճախ համեմուած իւմուռով նաեւ չէզոք բոլորին:

Գրագէտները, մանաւանդ մեր փոքր ազգին պատկանող, յաճախ կ'արհամարհեն հրապարակագրութիւնը, որպէս միջոց մը: Սակայն, կան խմբագիրներ, եւ անոնցմէ մէկն էր Ծառուկեան, որոնք յաջողած են արուեստի բարձրացնել լրագրողի արհեստը, որակաւոր դիմագիծ մը տալով մամուլին:

Հրապարակագիրը, էր նաեւ զրադէտ ուրանատեղծ, թէեւ վերջին չորեքին բոլորովին մէկ կողմ նետած էր քերթողութիւնը: «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ»ը, «Հին երազներ, նոր ճամբաներ»ը, «Երազային Հալէպ»ը, « Վերջին ամերը» եւ «Մեծ սէր մը եղեռնին մէջ» հատորները վկաներն են Ծառուկեան զրագէտին: Հայերէնի հանդէպ իր բծախնդիր վերաբերումը, յատակ ոճը, առանց ծեծուելու դարձուածքներու, զինքը կը դարձնէին մաշելի, բայց՝ երբեք հասարակ կամ տափակ:

Հրապարակագիրը, զրադէտը, եղաւ նաեւ զանգուած խանդավառող բանախօս, որ Սփիւռքէն Հայաստան, իր խօսքը ըսաւ ազգային եւ մշակութային ձեռնարկներու առթիւ:

Լիբանանեան տագնապը որ զինքը փարիզ «աքսորեց», ազդեց անկասկած իր հոգեկան վիճակին վրայ, մանաւանդ «Նայիրի»ի զազրեցումով: Փարիզը ապերախտ քաղաք է եւ Ծառուկեան զրկուած մնաց Պէյրութի հայկական ու ընկերական իր հարազատ մթնոլորտէն: Հայաստանի վերջին դէպքերը, Ղարաբաղէն Սպիտակի աւերակները, չէին կրնար նաեւ չազդել անձի մը վրայ, որու ամբողջ կեանքը իմաստ առած էր հայութեամբ ու Հայաստանով: Ճաշակած էր Հայ ծնած ըլլալու ցաւին, որքանցներու մէջ, անոնց հետ՝ որոնք մանկութիւն չունեցան, ապա՝ ուրացութիւնը, ի տես հայրենիքի բարգաւաճման, իր հին երազներուն՝ տալով նոր ճամբաներ: Իր ժողովուրդին ամէն մէկ տագնապը եղաւ՝ իր տագնապը, ամէն մէկ ուրախութիւնը՝ եղաւ իր ուրախութիւնը:

Ոճը մարդն է: Եւ մարդը մնաց հաւատարիմ իր ոճին, իր կեանքով ու գործով: Մնաց հաւատարիմ իր խառնուածքին, ջերմ ու հաղորդական:

Եթէ անփոխարինելի մարդ չկայ – թէեւ ան ալ կայ, մե՛ր պարագային մանաւանդ – կայ սակայն անփոխարինելի սերունդ մը, որ չունչ ու ոգի տուաւ արմատախիլ բազմութեանց: Այդ սերունդին վերջին վկաներն են, որոնք կը մեկնին օրէ օր, քիչ մը աւելի ամայացնելով մեր գաղութները, մեզ թողլով առանց անցեալի:

Փոսերը կը բազմանան: Բնական օրէնքն է կեանքին: կարեւորն այն է՝ որ պարապները չբազմանան: Այդ ալ ճիտին պարտքն է սերունդին՝ որ կուգայ:

Անկասկած այս է նաեւ կոչը Ծառուկեանի փոսին:

«ՅԱՌԱՋ»

ԽԱՉԻԿ ՍՏԱՄԲՈԼՑԵԱՆ ԲԱՆՏԷՆ ԵԼԱԾ

ՅՈՅՑԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԵՐԵՒԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱԻ ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒՀԻՒՆ ԿՈՂՄԷ

Մինչ մամուլը անորոշ կը ձգէր իր լրատուութեան մէջ, այսինքն անուն չէր ճշդեր, Զորեքշաբթի իրիկուն կրցանք ստուգել որ Մոսկուայի բանտէն նոր ազատ արձակուողն է՝ Խաչիկ Ստամբոլցեան: Ծանօթ է որ հակառակ երեսփոխան ընտրուած ըլլալուն, «Գլութին» կազմակերպութեան հիմնադիրը ձերբակալուած էր Դեկտեմբեր 14–ին: Մանրամասնութիւններ կը պակսին սակայն ինչ կը վերաբերի բանտէն ելլելուն իր պայմաններուն մասին, այսինքն՝ ազատ է° թէ հակողութեան տակ, նման Ա. Յակոբեանի, մինչեւ դատավարութիւն:

Այս առընչութեամբ, բանք որ երեքշաբթի օր, Մայիս 23–ին, մէկ նախաձեռնութեամբ Սոլիտարիթէ Ֆրանքօ-Արմէնիէնի, Տիկին Վարդուհի Մանուկեան Սթրազպուրկի մէջ ընդունուած է տեղւոյն նորընտիր (ընկերվարական) քաղաքապետուհի՝ Տիկին Թրօթմանի կողմէ, որ չատ ջերմ վերաբերում ցոյց սրուած է: Այս քաղաքը նախատեսուած էր հովանաւորելու համար Ա. Յակոբեանը, բայց այս վերջինը բանտէն ելած ըլլալով, առաջարկուած էր՝ Խաչիկ Ստամբոլցեանը, որ նաեւ բանտէն ելաւ: Տիկին Մանուկեան մասնակցած է, նոյն օրը, մամուլի ասուլիսի մը եւ կրկին չհչտած արձակուածներու պայմանները: Ոչ մէկ այցելութիւն կարելի եղած է հինդ ամիսէ: Վերջերս միայն Ռաֆայէլ Ղազարեանի կինը կրցած է տեսնել իր ամուսինը, ծանրօրէն հիւանդացած, հացադուլի հետեւանքով: Քրիսթիան Տէր – Սահակեան ալ չհչտած է Հայաստանի ժողովրդական չարժումին կարեւորութիւնը:

***

Մոսկուայի իշխանութիւնները Գերագոյն նորընտիր Խորհուրդի առաջին նիստի (Մայիս 25) նախօրեակին ազատ արձակած են 4 ազգայնական Վրացիները, որոնք ձերբակալուած էին Ապրիլ 9–ի արիւնալի դէպքերուն առթիւ:

Հինգշաբթի առաւու, նիստը բացուած է 2155 երեսփոխաններու ներկայութեան: Սախարով առաջարկած է որ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը (Կորբաչով) ընտրուի վերջը, ներկայացնելէ եռք քաղաքական իր ծրագրին հեռանկարները: Առաջարկին ի նպաստ քուէարկած են միայն 379 երեսփոխան, այլ խօսքով՝ մերժուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՒՈՒՄԲԵՐՈՒՆ մէջ, այլեւս «հալակոտ» ջրհատները պիտի չբլլին, ինչպէս յայտարարեց նախարարապետ՝ Միչէլ Ռոքար Ազգային Ժողովին առջեւ: Այս որոշումը որոշ դեր խաղաց գործադուլի չարժումին վրայ եւ Հինգշաբթի առաւու երթեւեկը բաւական բարելաւում կրած էր, գրեթէ բոլոր պիծերուն վրայ, բացի՝ կառ տը լ'Էսթ–էն:

ԳԱԶՊԱՆԻԱՅԻ մէջ բացուեցաւ արաբական վեհաժողովը, որու կը մասնակցի Եգիպտոսի նախագահը՝ Մուպարաք, երկար տարիներու մեկուսացումէ մը եռք (Քան Տաւիթի համաձայնագրին պատճառով): Հաշտուեցան նաեւ Սուրիոյ նախագահն ու Արաֆաթ, բայց օրակարգը ծանրաբեռնուած է՝ Լիբանան, Իսրայէլ – արաբական աշխարհ, Իրան – Իրաք:

ՓՕԼ ԹՈՒՎԻԷ, Լիոնի քաղաքապետին

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՅԻՍ 23)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Գրողներու Միութեան համագումարը բնութագրած էր Լ·Պ·Ի·Մ–ի հարցը: Հոն, նախ ժողովրդական երեսփոխան Սերօ Խանզադեան ներկաներուն ծանօթացուցած է Մայիս 16–ին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան նիստին Լ·Պ·Ի·Մ–ի առընչութեամբ բնութագրուած հարցերը: Ապա խօսք առած են Ս· Սարինեան, Շ· Թաթիկեան, Հ· Յովհաննիսեան, Բ· Կարապետեան, Լ· Հախվերդեան, Կ· Սիմոնեան, Հ· Բագրազեան, Ս· Յովհաննիսեան, Մ· Մարգարեան, Ա· Ոսկանեան, Գ· Գալստեան, Ռ· Տոնեան, Ա· Պօղոսեան, Մ· Մելէոնեան, Վ· Գրիգորեան:

Քննարկուած հարցին մասին հետեւեալ որոշումը ընդունուած է·

«Ընդամէնը մի քանի ամիս առաջ մենք՝ Հայաստանի գրողներս, ի թիւս մեր շատ ու շատ հայրենակիցների, յոյսով ու հաւատով ընդունեցինք Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան որոշումը՝ Լ·Պ·Ի·Մ–ում կառավարման յատուկ ձեւ մտցնելու մասին: Գիտենում էինք, որ այդ որոշմամբ հարցը վերջնականապէս չի լուծւում, բայց յոյս ունէինք որ կառավարման յատուկ կոմիտէն կը կարողանայ ապահովել մարդի բնականոն զարգացումը, վերջ կը տայ մարդի հայ բնակչութեան ազգային արժանապատուութեան ու իրաւունքների դէմ ուղղուած ոտնձգութիւններին:

Յաւօք, արդէն համոզուում ենք, որ մեր յոյսերը չարդարացան: Ինչպէս եւ պէտք էր սպասել, Ադրբեջանի ղեկավարութեանը ամենեւին էլ ձեռնտու չէ, որ Լեռնային Ղարաբաղն ինքնուրոյնութիւն ձեռք բերի:

Օգտուելով կառավարման յատուկ կոմիտեի գործունէութեանց սպասարկութեանց պետը, ձերբակալուեցաւ առջի օր, հին Նիսի մէկ վանատան մէջ: 74 տարեկան, հիւանդ այս ծերունին ամբաստանուած է «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի համար: Գրաւման չրջանին, որպէս գործակից Կեսթախոյին, ձերբակալած եւ չարչարած է բազմաթիւ Հրեաներ, ապանոած մարդկային իրաւանց լիկայի նախագահը՝ Վիկտոր Պաչ եւ կինը, գոնէ այդ ամբաստանութիւնը կայ իրեն դէմ: Պատասխանատուութիւնը կայ նաեւ 57 սպանացի քաղաքական ապաստանեալներու ձերբակալութեան եւ այլն, եւայլն: Քառասուն տարիներու երկայնքին, առաւելաբար պաշտպանութիւնը վայելած է Պարթոլիկէ վանական չրջանակներուն եւ 1971–ին նախագահ Փոնպիտու ներում չնորհած է, կաթողիկէ եկեղեցւոյ դիմումին վրայ: Այսօր իրեն հետ կը «մեղադրուին» նաեւ եկեղեցին եւ Փոնպիտու: Ինչո՞ւ այս պաշտպանութիւնը: Կ'լսուի թէ, այն ատեն, Լիոնի Արքեպիսկոպոսը խոստացած կ'ըլլայ եկեղեցւոյ պաշտպանութիւնը 40 պատանդի ազատ արձակման փոխարէն: Ամէն մարդ չատ ուրախ է, որ երկար հետապնդումներէ եռք, այս ձերբակալութիւնը կարելի եղած է դուխս հանել, մի այն Լը Փէնն է որ կը խոստովանի թէ «ողբալի բան մը կայ այս հալածանքին մէջ, երբ ազատ կը ձգուին Մարթինիքի եւ Կուատըլուպի մարդասպանները»:

ՏԱՔԱՐի Ֆրանսախօսութեան վեհաժողովին, Նախագահ Միթերան յայտարարեց թէ Ֆրանսա կը ծնչէ 16 միլիառ Ֆրանքի պարտքը, զոր ունին 35 ամէնէն աղքատ Պետութիւնները Ֆրանսայի նկատմամբ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կրթական նախարարը որոշած է որ այլեւս կրօնական նոր դպրո-

(Շար·ը Դ· էջ)

մութիւն չտրուի Ղարաբաղի հայութեան, երբեմն էլ թաղաւորութիւնից, Ղարաբաղի նահանգապետը չարաւնակւում է անցեալից եկող ազգային խտրականութեան քաղաքականութիւնը: Մարդը ազրբեջանականացնելու գործնական ակտիւ քայլերը ուղեկցւում են Ազրբեջանի մտաւորականութեան, նրա ներկայ եւ անցեալ կուսակցական ղեկավարների ամենատարբեր ամպհոնիներից արտասանուած կեղծ լիներնացիոնալիստական ելոյթներով: Սա աւելի է գրգռում Ղարաբաղի հալածուած ժողովրդին, ստիպում բողոքի ձայն բարձրացնել: Բայց դա էլ Ազրբեջանի ղեկավարութիւնը փորձում է քաղաքական կապիտալի վերածել՝ ճնշուած ժողովրդի ճիչը բոլոր միջոցներով հռչակելով հակախորհրդային ու հակաւերակառուցողական:

Ծանր է Ղարաբաղի վիճակը՝ նորից գործազուլ, նորից երկարատեւ ու անորոշ սպասում: Մայր Հայրենիքից արհեստականօրէն ու բռնի կերպով անջատուած Ղարաբաղի ճակատագիրը չի կարող չյուզել Խորհրդային Հայաստանի բնակչութեանը, որտեղ նոյնպէս գրութիւնը դնալով լարւում է: Սա էլ մեզ ստիպում է մէկ անգամ եւս կրկնել եւ յիշեցնել, որ վերակառուցումը նախ եւ առաջ պէտք է սկսել ազգային հարցից, որ ազգային հարցը կիսատ – պռատ լուծումներ չի հանդուրժում, որ ոչ թէ Ղարաբաղեան հարցն է հակասում վերակառուցմանը, ինչպէս Խորհրդային Միութեան Կեդրոնական Կոմիտէի ապրիլեան պլենումում յայտարարեց Ազրբեջանի Ա· քարտուղար՝ Ա· Վեզիրովը լճացման տարիներին բնորոշ իր ելոյթում, այլ հէնց չլուծելն է հակասում վերակառուցման, ժողովրդավարութեան, իրաւական պետութեան ստեղծման, ազգերի իրաւահաւասարութեան սկզբունքներին:

Մենք գտնում ենք, որ Ղարաբաղը փորձաղաչատ չէ, որ անսահման չեն նրա մարդկանց համբերութիւնը, նրանց բարոյական ու ֆիզիքական ուժերը: Ղարաբաղցիների ճակատագիրը, նրանց ազգային ու մարդկային արժանապատուութիւնը, նրանց կեանքն ու ապագան այն հարցերը չեն, որ տեղի տան ամէն տեսակի ղիւանագիտական քայլերի ու երկխմաստ վճիռների, ամէն տեսակի մեծապետական նկրտումների:

Մենք լիովին բաժանում ենք մեր ժողովուրդի անհանդուրժողութիւնը, միանում նրա վրդովմունքներին ու զայրոյթին, որովհետեւ մարդկային ու իրաւական բոլոր օրէնքներով ամէն մի ժողովուրդ ինքը պէտք է տնօրինի իր ճակատագիրը:

Ղարաբաղում գործազուլ է, Հայաստանում լարուած ու պայթուցիկ վիճակ, եւ երկուսն էլ խոր արմատներ ունեն:

Եկել է նոր վճիռներ կայացնելու ժամանակը:

Դաժան փորձութիւնների չրջան է մեր ժողովրդի համար: Անհաչիւ զոհեր տալ երկրաչարժից յետոյ աւերակների է վերածուել հանրապետութեան մէկ երրորդը, հարիւր հազարաւոր մարդիկ անօթեւան են, հանրապետութիւնը լցուել է Ազրբեջանից եկած փախստականներով: Այս եւ միւս փորձութիւնները, Սումգայիթի անպատիժ մնացած ջարդը, Կիրովաբատում եւ այլուր Հայերի նկատմամբ գործադրուած ոճրագործութիւնները, «Զուարթնոց» օդանաւակայանի դէպքերը, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամների անօրինական ձերբակալումը, լուսարձելը, կեդրոնական մամուլի եւ հեռուստատեսութեան ոչ առարկայական վերաբերմունքը եւ վերջապէս, Ղարաբաղի չլուծուող հարցը մեր ժողովրդին հասցրել են ֆիզիքական ու հոգեկան մի այնպիսի ծերլարուած վիճակի, որ ամէն մի նոր, ձեւական, ոչ հիմնաւոր վճիռ ու թերասացութիւն կը նշանակի խաչել ժողովրդի ճակատագրի հետ, նրան մղել նոր փորձութիւնների ու ադէտի: Սա պէտք է լաւ գիտակցի ամէն քաղաքացի, մեր կուսակցական ու խորհրդային ամէն ղեկավար, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանները, բոլոր նրանք, ումից կախուած են ղարաբաղեան հարցի լուծումն ու ժողովրդի ճակատագիրը, ինչպէս Ղարաբաղում, այնպէս էլ Հայաստանում»:

«ԵՒ ՊԱՂ Է ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՁԻՒՆԸ...»

Հայաստանեան մամուլը առաջին էջե-րու պաշտօնական լրատուութեան զուգա-հեռ – ուր ամէն բան կարդին ու գոհա-յուցիչ կը թուի ընդհանրապէս–, հրա-պարակայնութեան ոդին տառացիօրէն հաշտ յօդուածներով կը ցոլացնէ մօրմոք պատճառող իրականութիւնները: Իրակա-նութիւնները, որոնցմէ կարելի՛ էր զգչէլ մօրմոքը, եթէ ոչ բոլորովին, գոնէ տա-նելի ըլլալու համեմատութեամբ մը. գոնէ այսօ՛ր, ազէտէն մօտ վեց ամիս ետք:

Եթէ չենք կրնար արեւմտեան աշխար-հին ընծայած հանդիսաւոր ու մե՛ր իսկ ինքնախաբէութեամբ հիւսուած այս հե-ռանկարէն զգալ այդ մօրմոքը, կրնանք սակայն տեղեակ դառնալ անոր: Ատիկա ընելու համար կը բաւէ Գէօրգ Դեւրիկ – եանի վերոյիշեալ խորագրով Մայիս 5–ի «Գրական Թերթ»ին մէջ հրատարակուած յօդուածին տողերուն հետքով մտնել Ե-րեւանի «Զուարթնոց» օդակայանէն Սոչի մեկնող օդանաւը: Ան արուեստագէտեան-րու խմբակով մը Ազէրը կ'երթայ, ուր կը դնուի այդ շրջանի ամէնէն հոծ հա-յութիւնը: Հոն կը բնակին ութ հազար աղէտեալներ, որոնք առժամապէս փո-խադրուած են երկրաշարժէն ետք:

Ազէրի «Ծրեզատա» պանդոկին մէջ Դեւ-րիկեանի համար դժուար չըլլար մօրմո-քին ազդիւրը յայտնաբերել.

«– Այս երեխաներին ոբեան հնարաւոր է շուտ պէտք է տանիլ Հայաստան, – ա-սում է մեկը, – շատ են կարօտում իրենց տները, հարազատներին:

Յետոյ այս խօսքերը մենք շատերից կը լսենք...»:

«Օտարի ձիուց մարդ շուտ վեր կը գայ, էլի մեր մեծերն են ասել, ամօթ չլինի հարցնելը՝ դեռ շա՞տ ենք մնալու Էս հիւ-րատներում: Հիւրանոց նրանց օջախ չի դառնայ: Երեխէք կը գազազին Էս չորս պատերու մէջ: Մի ճար անեն ու տէր կանգնիք մեր հող ու ջրին»:

Այս արտայայտութիւնն ալ կը պատկա-նի Սալիտակի Զրաչէն գիւղէն մեծ հո-րեւսաններու տէր Բ. Մանուկեանին:

Վերադարձի անհամբերութիւնը լուռ-թեան մատնելու յաջողած ուրիշներ, ուրիշ ցաւ ունին.

–« Երեւանի՞ց էէ: Լաւ, բա էսքան ժա-մանակ մէկնումէկը Լենինականից չկա-րողացա՞ւ գալ, որ մեր հոգսերն իմա – նար»:

Նո՛յն արտայոնը նաեւ Սալիտակցիներու, Կիրովականցիներու շրթունքին վրայ:

–« Ասէէ, թող մեր ղեկավարներից էլ գան, գոնէ մէկնումէկը գայ, բաւական է ապրեցէք այս անորոշութեան մէջ, այլ-եւս անկարող ենք»:

Յայտնուած բոլոր դժգոհութիւններուն ծանրութեան կեդրոնը սակայն, միշտ մանուկներու վիճակն է: Այո՛, անշուշտ «չի կարելի խոտը տրորել, ներմասրահներում ապմկել» *սակայն ի վերջոյ, ապէտ-եալ երախան ալ երախայ է ու տեղ մը պէտք է խաղայ, մինչդեռ* «մանկական սենեակները, որոնք աւելի շատ կահա-ւորուած են միայն աթոռներով, չեն կա-րող նրանց խաղասիրութիւնը բաւարա-րել»:

Կայ սակայն աւելի կարեւորն ալ. «մա-տուցուած ճաշերը մեծ մասամբ մնում են սեղանին: Նախ՝ անծանօթ կերակուրներ են եւ երկրորդ՝ շատ զանգուածային ու ոչ բարձրորակ: Երեխաները լաւ չեն սնւում: Առողջարանային աւանի այդ վիթխարի տարածքում որեւէ կանոնա-ւոր գործող խանութ կամ կրպակ չկայ...»: *Իսկ երբ ծնողները իրենց զա-ւակներուն թերի սննդառութեան մատ-հոդութիւնէն դրդուած* «ճաշարանների տնօրինութեանն են դիմում սննդի հար – ցերով եւ այն առաջարկով, որ պատրաս-տուեն ազգային կերակրատեսակներ, ու մի բիչ էլ՝ որակեալ, դա դիտում է բը-մահաճոյք եւ նեղսրտութեան տեղիք է տալիս. «դուք ինչ տուժածներ, էք, որ»: Ու այնպէս է ստացւում որ եթէ մարդու քախտը բերել է եւ չի զոհուել, ուրեմն ամէն ինչից պիտի գոհանայ»:

Պանդոկին ղեկավարութիւնը չի փափա-քիր նաեւ ընտանիքի որդիներու, հայրե-րու, պապերու այցելութիւնը. հակառակ որ «եթէ գալիս են մի բանի օրով տեսու-թեան, պէտք է օրական վճարեն 2 ռուբլի 80 կոպէկ եւ դա այն դէպումի, երբ նը-րանից այստեղ չի տրւում ո՛չ տեղ, ո՛չ սնունդ...:

Զգձդուղ վերադարձը, առօրեայ հո-գերն ու վիշտերը, եւ յատկապէս Հայաս-տանէն լուրերու զտցակայութիւնը, անո-րոշութիւնը, ապառած են դիմադրակա – նութիւնը:

«–Պէտք է արագացնել մեր վերադար-ձը, մարդիկ կան, որ այլեւս չեն դիմա-նում եւ շրջակայ գիւղերում տնաւորուե-լու մասին են մտածում» *կ'ըսեն անոնք չարունակ:*

Հայաստանի կացութեան մասին ըս-տոյգ լուրերու պակասը որոշ չափով մը կը բացատրուի թերթերու յապաղումով: Սակայն ո՞վ կրնայ անվարան ըսել թէ այդ յապաղումն ալ չունի իր բարերար կողմը: Այդ վերապրողները որոնք ծա-րաւ են Հայաստանի, իրենց բնաչխար-հին մէջ անցած դարձածին մասին յըս-տակ լուրերու, արդեօ՞ք աւելի գոհ պի-տի ըլլան զանոնք ունենալով: Ի՞նչ տը-րամադրութիւն պիտի առեղծէ, օրինակ, վերապրող լենինականցիի մը մօտ, կար-դալ թէ իր քաղաքին վերաշինութեան ծրագիրը դուռ բացած 4 ամիսներ առաջ վէճերու, թեր ու դէմ կարծիքներու բա-խումին: Կամ փլուզուած սպիտակցի մը պիտի կրնա՞ր իր զայրոյթին ու դառնու – թիւնը զսպել մինչեւ ծայրը կարդալու համար համառեղապէս Ռոբերտ Մաթոս-եանի «Խորհրդային Հայաստան» օրաթեր-թին մէջ (Ապրիլ 21) հրատարակուած յօդուածը (տե՛ս՝ «Ցառագ», Մայիս 17), ուր կ'ըսուէր. –

«Օգնութեան մասին այնքան է ռատիո-յով եւ հեռուստատեսութեամբ խօսուել, որ կողմնակի մարդկանց թուում է, թէ՝ այս ինչ լաւ է, երկրաշարժի գօտում ա-մէն ինչ հրաշալի է, կեանքն ուրախ է ու գունաւոր: Մի տեսակ ինքնահաճոյացա – ման հոլովոյթ է տեղի ունենում, մինչ-դեռ տագնապել է պէտք, ահազանգել է պէտք»:

Կամ տակաւին.

«Տնակները մեր կեանքի, ապրելու, առ-այժմ գոյութիւն բարշ տալու առաջին պայմանն են: Իտալիան հազարաւոր բի-լօմեթրներ կտրեց, ջրով ու ցամաքով, 205 տնակ բերեց: ... Իսկ մեր երկրա – բանիներն ու սեյսմոլոգները դեռ բանա-վիճում են»:

Նման էջերու ընթերցումը անկարեւոր մանրամասնութեան մը պիտի չվերածէ՞ նոյնիսկ իրենց արդարացի բողոքներուն ճաշարանի անօրէնութեան տուած արհա-մարհական պատասխանը (դուք ինչ տու-ժածներ էք որ) *ու անոր հակադրուող լո-դունգ – պարտաւորութիւնը պանդոկին պատին վրայ՝* «կոմունիզմ կառուցողների գերազանց հանգիստ, գերազանց սպա-սարկում» *նշանաբանով:*

Ժամանակը թերեւս պիտի ջնջէ, տանի բոլոր դառնութիւններն ու ցաւերը. սա-կայն դժուար է որ մոռցնէ Գ. Դեւրիկ – եանի տողերը աւարտող հետեւեալ պատ-կերը. –

«–Հոկտեմբերեանցիները լաւաշ էին թե-րել ու բաժանում էին բոլորին, մէկ էլ նկատեցինք, որ երեխաները ոչ թէ հացի կողմն են գնում, այլ մեքենայի վրայի ձիւնն են վերցնում ու խսում աչքերնին եւ ասում իրար. «Հայաստանի ձիւնն է, Հայաստանի ձիւնը, ինչըխ պաղ է, ու-խա՞յ...»:

Ա. ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄԷՆ ՄԻԹԻՆԿ

Մայիս 14–ին Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած էր «Ալաթաման» – «Դինամօ» մրցումը: Հա-յաստանի եւ Վրաստանի այս խումբերուն հանդիպումը տեղ գրաւած է «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» (Մայիս 16), «Խոր-հրդային Հայաստան» (Մայիս 16) եւ Երեւանի հեռատիպին (Մայիս 19) հաղոր-դումներուն մէջ: Առաջինը որ երկրին մարզական թերթն է, տուած է մրցումին նկարագրականը, չհաշուելով յատկապէս հայ եւ վրացի սերտ բարեկամութիւնը: Իսկ Հայաստանեան մամուլին միւս երկու անունները կ'արձագանգեն պարագանե-րու, որոնք աւելի հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն, քան՝ Ֆութպոլի խաղի մը նկարագրութիւնը, կամ արդիւնքը:

Երեւանի հեռատիպը կը ծանրանայ եր-կու ժողովուրդներու եղբայրական սերտ կապերուն վրայ. մրցումը որ նախատես-ւած էր որ Սոչիի տեղի ունենայ, Հայե-րու խնդրանքով կը փոխադրուի Երեւան: «Զուարթնոց» օդակայանին մէջ սիրալիր ու խանդավառ ընդունելութեան կ'արժա-նանան վրացի մարզիկները, ծաղիկներով ու վրացերէն, հայերէն ողջոյնի խօսքե – րով:

Այս բացառիկ մերձեցումը կը բացատ-րուի անով որ դժբախտութիւնը կը սեր-տացնէ մարդիկային կապերը: Հայաստան տակաւին կը սպայ երկրաշարժին տպա-ւորը զոհերը, իսկ Վրաստանի համար դեռ սպիացած չէ Ապրիլ 9–ին Թիֆլիսի ցոյցով բացուած վէրքը:

Երեւոյթը արձագանգ գտած է նաեւ վրացական մամուլին մէջ. «Ախալգազրդա Կոմունիստի» երիտասարդական թերթը տեղ կուտայ վրացական խումբին նախա-պահին ու «Ալթաման»ի պլխաւոր մար – պիչ Ա. Անդրէասեանի արտայայտութիւն-ներուն. առաջինը կ'ըսէ. – «Հրազդանի մէջ տեղի ունեցած մրցումը եղբայրու-թեան մեծագոյն ապացոյց էր»· իսկ Ա. Անդրէասեան կը չեշտէ· – «դուք չէք կըր-նար երեւակայել թէ ի՛նչպէս կը սպասէին ձեզի հոս»:

Գալով «Խորհրդային Հայաստան»ի, տրուած լուրին մէջ հաւիւ թէ տեղ ունի Ֆութպոլի մրցումին անդրադարձը ու կը խօսուի իրաւդրութեան մասին որ չատ կապ չունի մարզական հանդիպումին հետ:

Ապատակիղբին մարզիկներն ու մարդա-կերները վայրկեան մը լռութեամբ ոգե-կոչելէ ետք ապրիլեան դէպքերու ընթաց-քին զոհուած Վրացիներու յիշատակը, խումբ մը «անպատասխանատու անձիք, չդրսեւորելով իրավիճակի ըմբռնում եւ քաղաքական հասունութիւն, ամբողջ մրցախաղի ընթացքում հրահրում էին սադրիչ կարգախօսների վանկարկում, փորձելով մարզական մրցումը վերածել չարտօնուած զանգուածային միջոցառ-ման»:

Նոյն անձիք Ֆութպոլային հանդիպ – ման աւարտից յետոյ գլխաւորելով բա-դաքի կեդրոնական փողոցներով տեղի ու-նեցած երթը, որին միացաւ շուրջ տասը հազար մարդ, փորձեցին յանդուգն վար-ագծով իրաւակարգի պահպանութեան մարմիններին հրահրել ուժի գործադրը-ման: Միլիցիայի աշխատակիցների դըր-սեւորած զգօնութիւնն ու զսպուածու-թիւնը թոյլ տուեցին խուսափել ընդհա-րումից:

Ուշադրութիւն է գրաւում այն հանգա-մանքը, որ չարտօնուած ցոյցի մասնա – կիցների մէջ շատ էին դեռահասները, որոնց հակահասարակական տրամադրու – թիւնները տարածող անձիք հաղորդակից են դարձնում իրենց հակահրաւական գոր-ծունէութեանը եւ որոնցով նրանք յոյս ունեն ֆօղարկուել միլիցիայի մարմին – ների հետ բախումի ծագման դէպքում»:

Հայաստանի Ներքին գործերու նախա-րարութեան կողմէ կատարուած լրա-տուութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ յիշե – ցումով. – «Երեւան ֆաղաֆում գործող յատուկ դրութեամբ կտրականապէս ար-գիլուած են չարտօնուած հաւաքները, ցոյցերը, երթերն ու միքիցնկները: Դր-բանց անցկացումը յղի է ամենալուրջ եւ անկանխատեսելի հետեւանքներով, իսկ կազմակերպիչները կ'ենթարկուին օրէնք – ֆով սահմանուած պատասխանատուու-թեան»:

ՀՈԳԵՎՐՏԻՔ

ՄԻՀՐԱՆ ՆԱԳԱՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տոկալ եւ պայքարիլ սպրելու, կեանք ստեղծելու եւ վերստելու համար: Այնքա-տակ կամքի տէր, հայրենասէր սպրիլ-եան սերունդի նշանաբանը եղաւ: Ուր որ ալ հաստատուեցաւ, գործաւ կենսու-նակ ուժ: Գիրը, գրականութիւն, գործ չտեսաւ բայց բացառ գպրոցները, հիմնմ մամուլ: Յուրտը պատեց եւ սեւը գոնա-տորեց լը մանկութիւնը բայց սիրոյ միշտ ջերմութիւն եւ գործաւ գնչ լոյս:

Միհրան Նագաշեան այս անփոխարի-նելի սերունդին վկաներէն եւ գերեկա-տարներէն էր:

Ծնած էր Տիգրանակերտ, 1903–ին: Իր բախտակիցներուն նման, կեանքի ձամ-բան չուտով գործաւ մղձաւանջ մը: Տեւական վախը Թուրքին եւ Քիւրտին, պատերազմը, տեղահանութիւնը, ընտա-նիքին ցրուումը եւ անդամահատումը եւ վերջապէս լքումը ծննդավայրին, փա-կումը հօրենական տուն երթալու ասլի ճիշդ իր պարագային, փախչելու հա-մար, դէպի հարաւ, դէպի Հալէպ, 1922–ին: Հոն, արհեստանոցէ – արհես-տանոց, չուխաներուն մէջ աշխատեցաւ մինչեւ որ իր ընտանիքին մնացորդացը, ցրուած պանդուխտ վայրեր, հաւաքուեցաւ Հալէպ եւ 1924–ին մօրը առաջնորդու-թեամբ, երկու քոյրերով եւ կրասեր եղ-բօր հետ, տաք դրաւ Միջերկրականի ա-փերը եւ հաստատուեցաւ Պիլէճ, կարտն քաղաքի կից, ոչ շատ հեռու Մարսէյլէ, շուրջ 30 քիլոմեթր: Հոն աշխատեցաւ ա-ծուխի հանքը եւ հայրենակիցներուն հե-տ յատկապէս Տիգրանակերտցիներ մեծա-մասնութեամբ հաւաքուած այդ շրջան մասնակցեցաւ հաւաքական կեանքի կա-մակերպութեան:

Միհրան Նագաշեան «Ցառագ»ի 57–ր տարեդարձին առթիւ, 1982 Օգոստոս թիւին մէջ, «Վկայութիւններ» խորագրի տակ կ'ըսէր մեղի՝ «1925–ին, Պիլէճ-Կարտանէ ածուխի հանքին մէջ, աշխա-տած պահուս, յանկարծ լսեցի հայ ոգեց ձայները՝ հայկական թե՛րթ, հայկական թե՛րթ, «Ցառագ»: Փութացի անմիջապէս, եւ հանքագործի ձեռքի լապտերով, քանի մը հարիւր մեթր հողին տակ, առաջին անգամ տեսայ «Ցառագ»ը: Ձեռքէ – ձեռք անցաւ թերթը...»: Այո, Միհրան Նա-գաշեանի համար հայ գիրը, հայ մամու-լը եղաւ միշտ խորան մը պաշտամունքի եւ հայրենիքը, հայ հողին կարօտը տա-կան տենչ մը: 1929–ին, գնաց Մա-սէյլ, հաստատուեցաւ Սէն – Լուի ծա-յամփոփ թաղը ու սկսաւ ազգային, եկե-ղեցական եւ կուսակցական բեղուն գոր-ծունէութիւն մը: Հիմնադիրներէն էր Գէօրգ Եկեղեցեան, այսինքն անոնցմէ ո-րոնք չափաթիը վեց օր եւ օրուան մէջ 12 ժամ գործարան աշխատելէ յետոյ, եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ, ունէին եռանդը, հաւատքը նուիրուելու հաւաքական գոր-ծին գոհելով իրենց արդար հանգիստի ժամերը եւ իրենց չունեցածը: Երկար տարիներ եղաւ թաղականութեան ան-դամ, եղաւ բծախնդիր գանձապահը, ե-ղաւ այն անձը որ միշտ հասաւ ել պատասխանեց բոլոր կարիքներուն: Երի-տասարդ տարիքին մասնակցեցաւ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան շարքերը Սէն – Լուի Ակոնտի ենթակոմիտէին մէջ եւ 1947–ին մերձա-կայ Լա Փամ թաղը փոխադրուելով անցաւ Վարուժան խումբը: Անխոնջ հսմա-զումներու տէր, իր ազգային ճգտումնե-րու մարմնացումը գտաւ իր կուսակցու-թեան հետապնդած նպատակներուն մէջ: Ունեցաւ աշխատանքի եւ պատասխանա-տուութեանց լեցուն տարիներ: Իր չքե-ղանին մէջ, եղաւ գործունեայ եւ նուիր-եալ դէմք մը: Նագաշեան ընտանիքը վա-տակ ունի Սէն – Լուի հայաշատ գաղու-ձանին մէջ: Իր կինը, Հայկանոյշ Նա-գաշեան, որ դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու երեք տարի առաջ, ժրջան անդամուհի էր Ֆրանսահայ կադմակեր-պական մասնաճիւղին: Միհրան Նա-գաշեան մինչեւ 1978 – 1979 տարիները մասնակցեցաւ կուսակցական կեանքին եւ կատարեց իր բոլոր պարտականութիւն-ները: Ապա, ապրեցաւ քաշուած կեանք մը, իր ընտանիքով շրջապատուած, ա-նոնց նաղմուկ, եւ այդպէս ալ մեկնեցաւ: Զուսպ, ժուժկալ եւ չափաւոր էր իր գո-տայայտութիւններուն մէջ: Խօսքէ աւելի գործի մարդ էր: Իր պարթեւ հասակին եւ երբեմն խիստ դէմքին տակ կը թաքնէր սիրտ մը եւ վեհանձն հոգի մը:

ԱՐՁԱՆԹԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ՝ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ՎԱ. ԲԱՐԹՈՒՂԱՐԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍ – («Ցառաջ»).–

Վերջին շրջանին, Հայաստան – հարաւ–Ամերիկա կապերը հեռագիրէ կ'ամրապնդուին՝ առանձին գործիչներու, մխիթարեան պատուիրակութիւններու, արուեստագէտներու թէ դպրոցական շրջանառու–թիւններու փոխադարձ այցելութիւններ–ով:

Այս անգամ, Արժանթինի եւ Ուրուկուէյի հայ գաղութները այցելեց Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ, պատմութեան դիտութիւններու doctor. փրոֆէսէօր՝ Վլադիմիր Բարխուդարեան: Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան եւ Ուրուկուէյի հայ Ազգային Կեդրոնի հրաւէրով, ան այցելեց մեր շրջանը Ապրիլ 24–էն մինչեւ Մայիս 8: Դիտել տանք, որ Վլադիմիր Բարխուդարեան՝ Ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկի փոխ – տնօրէնն, հայ գաղութի պատմութեան նուիրուած երկհատոր աշխատութիւն մը, խմբագրած է հայրենի եւ հունգարական ակադեմիաներու համատեղ ջանքերով իրագործուած տուայր հատոր մը՝ հայ – հունգարական յարաբերութիւններու մասին, եւայլն:

Իր այցելութեան ընթացքին, Պուէնոս – Այրէսի մէջ Վլադիմիր Բարխուդարեան տուաւ մամլոյ ասուլիս մը, այցելեց գաղութի բոլոր կրթական հաստատութիւններ–ը, հանդիպումներ ունեցաւ բազմաթիւ մխիթարիններու ներկայացուցիչներու հետ, հետաքրքրուեցաւ գաղութի պատմութեան հարցերով: Նոյն վարքագիծը ունեցաւ Մոնթէվիտէոյի մէջ, թէեւ վերջս լրովին իրագործել իր բազմակողմանի տեսակցութիւններու ծրագիրը՝ գաղութին մէջ տարիներէ ի վեր տիրող պատրաստի եւ անմխիթարանութեան մթնոլորտի հետեւանքով (պոր ո՛չ Արցախի քաղաքներ, բարօյապէս եւ նիւթապէս: Առատաձեռն էր: Ձկր մոռնար, իր ընտրութիւններուն համաձայն, ամէն առիթով՝ ձեռնարկ, ոտն, տարեդարձ բերելու իր նիւթական օժանդակութիւնը:

Միհրան Նազարեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ, Ապրիլ 25–ին, Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին: Հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Պաշակիր Քահանայ Տէրտէրեան ճիշդ բառերով չէշտեց անոր արժանիքները, եւ՛ որպէս մարդ, եւ՛ որպէս ազգային կեանքի ղեկավար: Մարմինը ամփոփուեցաւ Լա Փէյն – Սիւր – Հիվոնի պերեզմանը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Ցարգա՛նք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ԷՋՄԻԱԾԻՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թիւ 3

Մայր Աթոռս դիւանը ներկայիս հրատարակում է չարունակութիւնը՝ Ս. Էջմիածնի կաթողիկոսարանին նուիրաբերուած գումարներուն, Հայաստանի երկրաշարժի աղէտեալներուն օգտին:

տոլար

1 – Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարան 30·000

2 – Գալուստ Կիւլպէնկեան Հաստատութիւն (Լիզպոն) 304·744

3 – Եկիպտոսի Հայոց Թեմից՝ Գահիրէ եւ Ալեքսանդրի (առաջին նուագ) 50·000

4 – Պր. Ժիրայր Գարեգին (Մխայեալ – Նահանգներ) 5·000

5 – Օր. Կարոլ Տէր – Պօղոսեան 2·000

6 – Տոքթ. Գ. Հոլլովէյ (Մխայեալ – Նահանգներ) 400

7 – Հայ Երիտասարդաց Միութիւն՝ Գոմոթինի (Յունաստան) 7·274

8 – Ֆինճական Բարեսիրական Հաստատութիւն (Հելսինքի) 10·000

9 – Հայ Երիտասարդական համայնք՝ Զիւնտորֆ (Գերմանիա) 2·527

10 – Հայ մը ընտանիքէ՝ Եոհաննեսբուրկ (Հարաւ Ափրիկէ Հանրապետութիւն) 422

11 – Հայ Աւետարանչական Միութիւն՝ Ն. Ճըրզի (Մխայեալ – Նահանգներ) 10·000

12 – Հայ Աւետարանչական Միութիւն՝ Ն. Ճըրզի (Մխայեալ – Նահանգներ) 15·000

13 – Գաբրիէլ Պահատուրեան (Լիոն) 5·000

14 – Հայ Մշակութային Միութիւն (Բաւեն – Վիւրտենպերկ) 5·000

15 – Պր. Ռապըրտ Հէքիմեան (Ն. Ճըրզի (Մխայեալ – Նահանգներ) 50·000

16 – Հայոց Եկեղեցու համայնք (Ֆրանֆուրթ) 7·150

17 – Հայոց Եկեղեցու համայնք (Շըթութկարտ) 16·450

18- Cutodia Di Terra Santa (Jerusalem) 15.000

19- Elisabeth Tuers (Spania) 100

20- Gabrielle Reccie (Roma) 500

21- R. Rontana (Vatican - Roma) 300

22- Greque Orthodox Mitropolit Damaskinos (Genève) 2968 dolars + 4750 Francs Suisse= 4.830

23- Joseph Schuyltsentraat 150

24- Survival International Gottingen (Swedia) 7.138

Ընդհանուր գումար՝ 548·985

Նախորդ՝ Յունուար 30–ի յուցակէն՝ 495·460

1989 Ապրիլ 29–ին ընդհանուր գումարը՝ 1·044·445

եւ՝

1 – Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս կը տրամադրէ Մայր Աթոռիս 100·000 տոլար Լենինականի Ս. Աստուածածին Եկեղեցու վերանորոգման եւ բարեզարդման համար:

100·000 տոլար

2 – Պր. Սարգիս Սողանալեան Մայր Աթոռիս փոխանցած է իրրեւ կանխավճար Տաթեւի վանքի վերանորոգման հաշուին՝

100·000 տոլար

3 - Cardinal Frantisek Tomasek (Prague-Tchecoslovaquie) 200.000 ռուբլի

Վերոյիշեալ 1·044·445 տոլար գումարով եւ յետագայ նոր նուիրատուութիւն–ներով զոյացած ընդհանուր գումարը, պիտի յատկացուի աղէտեալ շրջաններում հինարարական գործի իրականացման, որի մասին մօտ ապագայում դիւանս պիտի հրապարակի յատուկ հաղորդագրութիւն:

Նուիրատու անձինք կարող են իրենց նուէրը փոխանցել հետեւեալ հասցէին. –

Union des Banques Suisses
8, rue du Rhône
Genève - SUISSE
Compte Catholicos Vasken Baldjian
Fond Sinistrés d'Arménie.

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԳՂՁՈՒԹԷ ԳՂՁՈՒԹ

ՓԼՈՎՏԻԻ «Երեւան» ընկերակցութեան ու «Գրասիրաց»ի նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 24–ի նախօրեակին, Դանիէլ Վարուժանի կեանքին ու ստեղծագործութեան նուիրուած դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է: Բանախօս՝ Մարի Դանիէլեան, վերլուծելով Վարուժանի ստեղծագործութիւնը. ընդգծած է որ ան կ'արտացոլէ իսկական կեանքը, հասարակութեան բարդ խնդիրները:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնին մէջ, Մայիս 14–ին, Հայաստանէն ժամանած յատուկ պատուիրակութիւնը (Լ. Սահակեան, Կ. Դալլաքեան, Վ. Ղազարեան) հանդիպում մը ունեցած է գանատահայ գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւններու չուրջ 25 ներկայացուցիչներուն հետ: Մանուր առա – ջադրանքներով Գանատա եկած պատուիրակութիւնը դխաւորող փոխ վար – չապետ Լ. Սահակեան նշած է հաւու եւ արջառի մխի մշակման տարբաւորում–ներու անմիջական անհրաժեշտութիւնը: Ժողովը յարմար գտած է հաւու եւ մխի մշակման ու արտադրութեան տարբաւորումներու ծրագիրը: Մոնրէալ իր եռօրեայ կեցութեան ընթացքին, հայրենի պատուիրակութիւնը կարճ այցելութիւն–ներ տուած է հայկական կարդ մը հաստատութիւններու եւ Մայիս 15–ին մեկնած է Թորոնթօ, հոն եւս հանդիպում–ներ ունենալու համար, եւ ապա անցնելու Միացեալ – Նահանգներ:

***

ՊՈԼՍՈՑ «Աթաթիւրք» Մշակոյթի կեդրոնին փոքր համերգասրահին մէջ, Մայիս 16, Պօյաճըդիւղի Ս. Երից Մանկանց եկեղեցիին «Սայեաթ Նովա» դպրոցի Դասերգչախումբը համերգ մը տուած է՝ նուիրուած Գրիգոր Սիւնիի մահուան յիսնամեակին: Մեծ երգահանին ստեղծագործութիւններէն բաղկացած երգահանդէսին բացման խօսքը ըրած է Բագարատ Խոճաեան: Մելիք Կաւրիլօֆի դեկավարած երգչախումբին ընկերակցած է պատանի դաշնակահար Սայեաթ Զաման: Համերգը կրկնուած է Մայիս 17–ին, նոյն սրահին մէջ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Խաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 13, ուսուցչական բազմութեան մը ներկայութեամբ, Շնորհք Արք. Գալուստեանի ձեռամբ, բացումը կատարուած է երկու արուեստագէտ – նկարիչներու ցուցահանդէսին: Ներկայացուած են ծանօթ արուեստագէտ Հրանդ Լուսիկեանի չուրջ 30 նկարները: 1954–ին Տիգրանակերտ ծնած, Ս. Խաչ Դպրեվանք յաճախած, Երեւանի Ժառանգաւորացը աւարտած Արամ Վրդ. Աթէչեանի առաջին այս ցուցահանդէսին ներկայացուած են 24 փորագրութիւն՝ քաղուած Աստուածաշունչի հին ու նոր կտակարաններէն:

ՈՒԹՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՒԹԻՒ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

Համակերպած՝ դիպուածին այս կերպ կարզադրութեան, կը մտադրեմ այցելել այդ մէկ երկու օրուան մէջ դպրոց, եկեղեցի, ոլքանոց ու բոլոր այն վայրերն որոնք պատմական դարձած էին այլ եւս՝ վերջին փայլուն ինքնապաշտպանութեան առթիւ:

Մեր մօտերն է Միացեալին բացած դըպրոցը, վերի թաղին եկեղեցւոյն շրջափակին մէջ: Ընկերութեան կողմէ ղբրկուած երկու ուսուցիչներ առանձնած են ահալին թուով ուսանողաց դաստիարակութեան գործը, հազիւ մէկ երկու տեղացի պաստառներ ունենալով իրենց տըրամադրութեան տակ՝ իբր օգնական:

Հոգեկան սփոփանք մըն է տեսնել դըպրոցականներու լեզուն – Տէօրթ – Եօլի սպասող այդ ներկայացուցիչը, – ամանք չալլաբաւոր, ուրիշներ ամպաններ հագած, մէկ քանիներ տաբատով, եւ ամէնո՛ւն ձեռքը դիրքի ու տետրակի հետ՝ անխուսափելի կերպով նարինջ ու նռ – րինջ: Պարտէզն ուր տղաք իրենց զբոսանքի ժամերը կ'անցուընեն՝ ծածկուած է այդ պտուղին կեղեւներուն տակ: կայ – տառ դէմքեր ունին ամէնքն ալ, ժիր, մտացի աչքերով. բայց ափսո՛ս որ մայրենի բարբառին դիմովին անգիտակ՝ անձնիւր տղայ չինականի կոշտ թուրքերէն մը ունի յար իր շրթունքին վրայ: Ու ինչպէ՛ս չանդրադառնալ նորէն դըպրոցի աւագ դերին որ կոչուած է կատարել վաղուան Հայութեան այս մատաղատի երամին մէջ:

Զանգակը կը հնչէ. դասամուտի ժամն է: Տղայոց այդ մեծ զանգուածը մասերու բաժնուած է հիմա: Յումբերէն մին դասատուի մը առաջնորդութեամբ եկեղեցի կը մտնէ. հոն, դեռինը ծալապատիկ նստելու եւ ուսանելու. ուրիշներ կ'երթան առաջնորդարանին մէկ փոքրիկ սենեակը, մնացեալ մասը կը քաշուի շրջափակին վրայ բացուող դասարաններու պէս տեղեր մը՝ չարք – չարք գրասեղաններով, որոնք սակայն, – թէ՛ դասարան, թէ՛ գրասեղան, – շատ անձուկ կուգան ուսանող մանկութեան այդ հոծ խռնումին առջեւ: Տեղի այդ նեղուածքը նկատի առնելնուն էր որ Զօք – Մարգուանցի երիտասարդներ ձեռնարկած էին մեծ ու փառաւոր վարժարանի մը կառուցման, որ կիսաւարտ մնացած էր հոն, ժամին քովիկը, Զարդի ահեղ ուրացանը Կիլիկիոյ վերեւ չրջելուն հետեւանօք: Ե՞րբ պիտի ըլլայ արդեօք այն օրն ուր Զօք – Մարգուանցի սաներ իրենց նորակերտ դպրոցին սեմէն ներս մտնեն եւ հոն, մաքուր սրահներու մէջ, առատ օդով եւ առատ լոյսով՝ աշխատին ու կըրթուին:

Անպայման վիշտով մը կը լեցուիմ երբ փողոցի մը ծայրը՝ չէնքէ մը ներս կը մտնեմ որուն «Աղջկանց վարժարան» անունը կուտան: Գետնի վրայ յարկ մը, օդ ու լոյս չատ դժուարաւ ընդունելու պայմաններու մէջ: Աւելին կայ. ուսթառնի մօտ աշակերտուհիներու հոդը յանձնուած մէկ վարժուհի: Հէ՛ք ծնողներ, այն հատաքն ունին թէ իրենց աղջիկները դըպրոց յաճախելով բան կը սորվին...: Մէկ – երկու փողոց վար, կրկին աղջկանց վարժարան մըն է այցելածս, հոն ալ յիսուն սանուհիներ կան՝ յանձնուած դարձեալ մէկ վարժուհիի խնամքին:

Հասած ենք վարի թաղ: Վարի ժամուն մօտերն ալ կայ մանչերու դպրոց մը: Հոն, այդ չրջափակին վրայ նայող չէնք մը կայ ուր նորոգութիւններ կը կատարուին եւ ուր քանի մը օրէն պիտի խմբուին արձանագրուած երկսեռ որբեր, պաշտօնական բացումը կատարելու համար Որբանոցին: Ընդունուելիք աղջիկ որբերու թուոյն համեմատ՝ վարժուհիներու ընտրութիւնը կ'ընենք, տեղացի ներկայացուցիչի մը խորհրդակցութեամբ, եւ կ'արձանագրենք անոնց դրենական պիտոյքը:

Անձրեւը դադրած է ալ, եւ արեւը զածիծաղ կ'երեւի ամպազուն երկին – քէն, մարգարտայեռ սաւանի մը վերածելով պետնի յօղաթուրմ դալարիքը: Դըպրոցէ դպրոց դեղերումներուս պահուն՝ չէի կրցած դեռ հիացմամբ դրաւուիլ այս պատմական Տէօրթ – Եօլի դիրքերով ու տեսարաններով, ծառերով, պատ – նէշներով ու քաղքերով: Քաղաքին ամայի մէկ թիկունքին վրայ արձանացած՝ սըխրանքո՛վ կը դիտեմ հիմա չորս բոլորս:

(Շար. 10)

(Շար· Ա· Էջէն)

րոցները պիտի չբացուին երկրին մէջ։ 1923–ին, Ամերիկա արգիլած էր կրօնական դպրոցները, բայց 1952–ին, Դեմոկրատներու յաջթանակէն ետք, արդիլքը վերցած էր։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐի Քանի փառատօնը վերջ գտաւ, բայց ոսկի մրցանակը որ տրուեցաւ ամերիկեան «Սէմս լայզ էնտ վիտէօ բէյփս» ֆիլմին, մեծ խանդավառութիւն չստեղծեց։ Դատակազմի յատուկ մրցանակին արժանացան մէկ ֆրանսական՝ «Թուօ Պէլ Փուր Թուա» (Պ· Պլիէ) եւ մէկ իտալական «Նուովօ Չինեմա փառատիզօ» (Ճուզեփիէ Թոռնաթոռէ) ֆիլմերը։

ԽՈՄԷՅՆի, 89 տարեկան, ներքին արիւնահոսութենէ ետք, յաջող գործողութեան մը ենթարկուեցաւ (տոամոքս)։

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆի բանուորական կուսակցութեան մարտիկները Սվերդլի մօտ էրուհ գաւառակին մէջ վեց հոգի սպան – նած են, որոնցմէ երկուքը պինուորական – ներ էին։ Քիւրտեր կրակ բացած են նաեւ էլազըղի մէջ բանուորական հանրակառքի մը վրայ· երկու բանուոր մեռած, երկու հոգի ալ վիրաւորուած են, 3 Քիւրտեր ալ զոհ գացած են։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Վերջին՝ ոմանց համար, բայց ո՛չ Վանանի Հ·Մ·–ին՝ որ տակաւին խաղալիք երկու մրցումներ ունի՝ այս շաբթու վերջը Ամաքսիոյի մէջ եւ Յունիս 3–ին, իր դաշտին վրայ, Ամիէնեոնի դէմ՝ որ ախոյեան է այս խմբակին։

Անցեալ շաբթի իրիկուն Վանան, Նիմի դէմ, անակնկալ տկարութիւն մը ունեցած է երկրորդ կիսախաղին եւ պարտուած է 5 – 1–ով։ Առաջին անգամն է որ կ'արձանագրենք այդքան մեծ տարբերութիւն մը՝ ի մնաս հայանուն ակումբին։ Վանան ուժերորդ է դասաւորումին վրայ։

Անյաջող նաեւ՝ Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին՝ որ Ամպէրիէօյի մէջ, պարտուած է 2 – 1–ով։ Հ· Մ· Ը· Մ· մրցաշարքը կը վերջացնէ դասաւորումին երկրորդ տասիճանին վրայ· յառաջիկայ մրցաշրջան – նին ան ալ պիտի պայքարի նոյն չրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ։ Մազ – թենք, վերելքի յաւակնութիւններով։

Նոյն դասակարգի մէկ ուրիշ խմբակին մէջ, Վանանի երկրորդ կազմը հինգերորդ տեղը կը բռնէ, յաղթելէ յետոյ Շասըլէյի 3 – 0–ով։

Թէեւ պարտուած կափի մէջ (2 – 0), Սէն – Թ'Անթուանի Հ·Մ·–ը յաջողած է պահել իր տեղը լիկի պատուոյ դասակարգին մէջ։ Իններորդ է։ Յառաջիկայ մրցաշրջանին ալ Սէն – Թ'Անթուան հայանուն ակումբներէն միակը պիտի ըլլայ, լիկի այդ բարձրագոյն դասակարգին մէջ պայքարող։

● ԱՐՄԵՆԻՕ՝ ՏԵԼՔԱՅԼ

Արժանթինի բարձրագոյն դասակարգի ախոյեանութիւնը կը վերջանայ այս օրերս։ Պուէնոս – Այրէսի հայանուն ակումբը, Արմենիօ անյաջող է։ Իր վերջին երկու արդիւնքները՝ պարտութիւն Թօպարիոյի առջեւ (1 – 0) եւ նաեւ՝ Խմբատուխանթէսի (3 – 1), դասաւորումին վրայ, Արմենիօ 19–րդ է, վերջնթեր։

● ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ Ա· ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Նոր անուն մը Քանի արհեստավարժ առաջին կազմին մէջ՝ Համբարձումեան։ Ստորագած է Շաբաթ օր Նանթի դէմ, իրեւ պաշտպանող։

Համբարձումեան նորահաս մըն է։ Անցեալ մրցաշրջանին մաս կը կազմէր Սէն – Թ'Անթուանի Հ·Մ·–ին։ Անկէց ի վեր պէտք է լայնօրէն յառաջդիմած ըլլայ որ արժանացած է մանելու բարձրագոյն դասակարգի խումբին մէջ։

ԹԷՆԻՍ

ՀՌՈՄ՝
Ա.Ղ.Ա.Սի ԿԸ ՀԱՄՆԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆԻՆ

Հայ՝ հօրը կողմէ միայն, ամերիկացի Անարէ Ազասի վերատին կը զբաղեցնէ եւրոպական մամուլը, քանի որ, երկու չաբաթէ ի վեր, Եւրոպա է։ Կը սպասուէր որ յաղթէր Հռոմի մրցաշարքը՝ ուր հասած էր աւարտականին, սակայն, երկար պայքարէ մը վերջ, պարտուած է իրեն պէս երիտասարդ Մանչինիէ (Արժանթին)։

Ազասի, անցեալ աշնան, ֆիզիքական տկարութիւններ ունեցաւ եւ իր վարկը ինկած էր քիչ մը։ Այսուհանդերձ, կը մնայ աշխարհի լաւագոյն խաղացողներէն մէկը, կը դասուի ընդհանրապէս առաջին հնգեակին մէջ։

Եթէ անակնկալ անհանգստութիւն մը չունենայ, Ազասի պիտի մասնակցի ամերիկեան Ռօլան Կարոսի մրցաշարքին՝ որ կը սկսի Մայիս 29–ին։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՃԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարգար Ծերուկեանի *մահուան առթիւ իր գաւակները 500 Ֆր· կը նուիրեն իր սիրելի «Յառաջ»ին։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գայեանէ Գրիգորի Եղիկեան կը փնտռէ իր բարեկամը՝ ՖՐԱՆՍԻՍ ԲԵԼԻԿԵԱՆԸ, ծնած 1949–ի չուրջ։ 1960–ական տարի – ներուն տեղափոխուած է Ֆրանսա, Վերսայլ։ Նամակագրութիւն պահած են մինչեւ 1969։ Լուր ունեցողներէն հեռաձայնել· –

43. 20. 04. 23

MARSEILLE

Kermesse Annuelle

organisée par
la Commission des Dames
de l'Eglise Arménienne Apostolique
SERPOTZ - TARKMANTCHATZ
dans les salles du Centre Culturel
Saints Sahak - Mesrop
les 26, 27 et 28 mai de 10h. à 18h.

Programme
26 mai *Inauguration à 19 h.*
27 mai *De 15 h. à 18h. Animation musicale et artistique*
28 mai *Journée consacrée à la mère arménienne*
— 10 h. Messe Solennelle par Mgr. Hagop VARTANIAN
— 11h30 Requiem.
— 15h. Défilé de costumes arméniens
— 17h. Tirage de la tombola.

Pendant toute la durée de la Kermesse vente et exposition de tableaux, bijoux, livres, broderies, objets divers.

RESTAURATION SUR PLACE
SPECIALITES ARMENIENNES

Marcel HOULIER, Maire de Chaville
Conseillé Général des Hauts-de-Seine

S.O.S. ARMENIE Paris - Ile de France
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organisent suite à l'opération aide à l'Arménie

une Soirée

BILAN - PERSPECTIVE

le Samedi 27 Mai à 20 heures 45

Au Cinéma «LE CHAVILLE»
960, avenue Roger Salengro

Avec la participation de :
Claude MUTAFIAN (Prof. Univer. Paris-Nord)
Haroutioun KEVORKIAN (Historien)
Dr.Hovhannès HOVHANNESSIAN (Psychiatre)
Laura FORLANI-PARSEGHIAN (Présidente C.B.A.F.)
Krikor PAPAZIAN (Secrétaire Général S.O.S. Arménie)

■ Diaporama ■ Film vidéo

—Entrée libre—

28 MAI
Fête Nationale Arménienne
ANNIVERSAIRE DE L'INDEPENDENCE
de EREVAN à PARIS

Dimanche 28 MAI

FETE CHAMPETRE

AU COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
26, rue Troyon — 92310 SEVRES
de 15 heures à 23 heures
——— Entrée libre ———

... Tables rondes — Conférences débats — Foire aux livres — Films vidéo d'Arménie — Bar-Buffet — Chants-Danses ...

Organisée par :
F.R.A. DACHNAGTSOUTIOUN ALFORTVILLE
F.R.A. DACHNAGTSOUTIOUN ISSY LES MOULINEAUX
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE PARIS

KARABAGH ARMENIE — UNITE LIBERTE

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ հայ հասարակութիւնը մասնակցելու

ԲԱՅԱՏՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ–ի մը

որ տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 8, ժամը 20·30–ին Փարիզի «Լիւքէսիա» պանդոկի սրահներուն մէջ

Ամփոփում ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆի եւ ՓԵՍԱՊի մէջ տարուած աշխատանքներուն։

Ծրագիր 1989 տարեշրջանի, ի մասնաւորի ներկայացում ամառնային յառաջիկայ արշաւներուն, դէպի Խորհրդային Հայաստան եւ Փեսապ։

Լուսանկարներու ցուցադրութիւն։ Լուսարձակում։
Դատախօսութիւն եւ վիճաբանութիւն։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

AUDITION DE MUSIQUE
des élèves de la M.C.A.
PIANO — VIOLON — GUITARE
Samedi 27 mai à 15 heures
Sous la présidence de
M. O .SURMELIAN
Professeur de violon
Diplômé de l'Académie de Vienne (Autriche)
Ex-professeur du Conservatoire National du Liban
et de l'Académie des Beaux-Arts de Beyrouth
—— Entrée libre ——

***

2e *Représentation*
SPECTACLE
Ensemble de Danses «BAREKAMOUTIOUN» de EREVAN
32 Jeunes d'Arménie
Sous la Présidence de
M. Laurant CATHALA,
Député - Maire de Créteil
et de
M. René ROUQUET,
Député - Maire d'Alfortville
Mercredi 31 mai à 20 h 45 précises
SALLE G. DUHAMEL
7, ave. G. Duhamel
94000 CRETEIL (Mont-Mesly)
(N. 19, limite Bonneuil, à droite)
sur réservation
Tél. : M.C.A. 43. 76. 55. 89

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Մայիս 27, Տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ՝ ելանելոյն ի վիրապէն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհ·–Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

***

Կիրակի օր, Մայիս 28, Բ· կիրակի Զկնի Հոգեգալստեան։ Տօն է կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10·30–ին կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Պատարագի ընթացքին՝ «Հայր Մերը» առաջ՝ մանուկ ՄԱՂԹԱՆՔ կը պատրաստի՝ ՎԱՄՆ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆի։

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris
le 1er Juin à 20 h 30
50 lithographies offertes par le peintre F a s i a n o s seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.
Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 MAI
1989
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ ստացում)
850 Ֆ· (շաբաթական ստացում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.021 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNEE — No 17.021

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐ ՈՒՆԻ

Երէկ, իր տառապանքին չափ մեծ ու անոր դէմ տարած յաղթանակներուն չափ ամրակազմ իր պատմութեան դիւրքին մէջ, ժողովուրդ մը ազատոր էջ մը դրեց:

«Գիտութեան չղթայումը» խորագրուած է այդ էջը· կամ՝ «կա՛նք, պիտի լինենք» կամ «Մայիս 28»:

Հողիդ յառած թշնամի աչք· կեանքդ հարուածող թշնամի բազուկ· Մայիսի արեւուն փոխարէն Հայու վրէժ ու երազ ծծող դաշտեր:

Ժողովուրդ մը՝ պինուոր, ժողովուրդ մը բանակ, որ «հայ, ջուր, փամփո՛ւշտ» ձաղաղակէ, ու ազատակը միայն իւր սրտին մէջ արձագանգ կը գտնէ: Ճանա՛չն ալ ինք է, թիկունքն ալ:

Զարնուա՛ծ, կոտորուած, կոտորակուած ժողովուրդ· սրտի՛ չափ մնացած: Ինչո՞ւ որ կը տոկայ, կը բաբախէ: Սիրտ որ արիւն կը մղէ հողին, ջուրին, դաշտին, լերան: Անոնց վրայ վառած արեւը պէտք չէ՛ մարի ու չէ՛ մարիր:

Կուգան տասնամեակներ ու կ'անցնին:

Երէկուան երազ ծծող պայքարի դաշտերը մոռացումով ջրելու փորձեր կ'ըլլան:

Հզօր չէնքերու առոյգ երդին քովէն խըժաձայնութիւնը «մոռնա՛լ, մոռնա՛լ» կը փսփսայ չարունակ:

Ո՛չ, կը պատասխանէ լռութիւնը:

Երկխօսութիւնը տասնամեակներ կը տեւէ: Նոր ընճիւղումի դալար ծիլերուն յով սեւ մանդաղներ զետեղած տասնամեակներ; Շղթաներ նորոգելու խենթ փորձով անցած տասնամեակներ:

Սակայն խենթութիւնն ալ, սխալն ալ, ոճրագործն ալ վերջ կ'ունենան:

Սրտի չափ մնացած ժողովուրդը աչքերնէն լաւ գիտցողն էր առիկա:

«Մոռնա՛լ, մոռնա՛լ» յանկերգող խժաձայնութիւնը չի յաջողիր վերածուիլ «մեռնի՛լ, մեռնի՛լ»ի:

Նոր օրերը – անհերթեթութեան փորձէն անցած – ա՛լ ուրիշ բաներ կ'ըսեն: Պատմութեան էջերը կը յաջորդեն իրարու: Այսօր հզօր ձեռք մը հոն նո՛ր մեխանով կը գրէ: Լռութեան յաղթանակին թաթխուած գրիչներ «Ղարաբաղ», «Անդրանիկ» «Սարդարապատ», «Եռագոյն դրօշակ», «Մայիս 28» կը գրեն խոշոր, անջնջելի տառերով:

Երէկուան արիւն ծծած դաշտերուն մէջ ծպտող քարերով յուշարձան մը ծաղկած է· անոր զանգակներուն մրմունջը յաղթած է ամէն խժաձայնութեան: Սրտի չափ ժողովուրդին հի՛ն, շատ հին երգը կերգեն այդ զանգակները բոլոր հովերուն:

Երգը՝ ինծի, քեզի, այսօր ամբողջ աշխարհին ծանօթ ու սիրելի· երգը՝ որ «հայ, ջուր, փամփուշտ» աղաղակը թարգմանեց՝ ապրի՛լ:

Երգը՝ որ Ստալին – աքսոր – մահ երկրագութիւնը թարգմանեց՝ ըլլա՛լ:

Երգը՝ որ այնքան դառն լռութիւններ – բով անանձկացու ու դարձաւ այսքա՛ն քաղցր ու այսքա՛ն հզօր:

Երէկ, հոս, տկար ձեռքով պատմութեան մեծ էջ մը գրուեցաւ:

Այդ պատմութիւնը, այդ էջը մէ՛կ տէր ունին. ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր եւ վա՛ղը:

Զանոնք ջնջելու, մոռնալու դիլ հրամայականին դէմ լռութեան ու համբերութեան պատ քաշած ժողովուրդը· ան որ կեանքը տուաւ, բայց պահեց իր պատմութիւնը· պահեց իր երազները:

Անոր չաղթանակի ոճնն է այսօր: Այդ մեծ տիրոջ· ամենակալ ու ամենահզօր:

Ամէմ եւ միշտ եւ յաւիտեան:

Ա· Թ·

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ՄԱՅԻՍ 28-Ի ԵՒ ԵՌԱԳՈՅՆԻ

Վերջին օրերս, մանաւանդ, շատ խօսուեցաւ այս մասին եւ անմիջական կը նկատուէր որ տէ ֆաքթօ իւրացուելէ եռաք Հայաստանի ժողովուրդին կողմէ, իշխանութիւններն ալ տէ եուռէ ճանչնան Մայիս 28–ի Հայաստանի Հանրապետութեան Անկախութեան հռչակման թուականը, այս ձեւով հաստատելով թէ 1918 Մայիս 28–ին է որ կ'իրագործուէր հայ Պետականութեան ստեղծումը եւ ինչպէս կ'ըսէր մեր ողբացեալ խմբագրապետը, երբ դեռ ուրացում կը տիրէր, մէկը – Մայիս 28 – ծնունդն է, միւսը – Նոյեմբեր 29 – մը– կըրտութիւնը:

Ուրեմն Հայաստան կը ստանձնէ վերջապէս իր պատմութիւնը: Այս մասին վերջին տեղեկութիւնները կուտար կուսակցական Ա· քարտուղար՝ Սուրէն Յարութիւնեան «Արմէնփրէս»ի հետ հարցազրոյցի մը ընթացքին, Մոսկուա: Ի պատասխան Մայիս 28–ի վերաբերեալ հարցումին, ան կը պատասխանէր.–

«Այդ առթիւ բազմիցս արտայայտուել եմ: Հայ ժողովուրդը դարեր շարունակ զրկուած լինելով իր Պետականութիւնից, դրա վերականգնման հնարաւորութիւն ստացաւ ազգային ազատագրական շարժման վերելքի, մեծ Հոկտեմբերի յաղթանակի ազդեցութեան շնորհիւ: Այսօր յեղափոխական վերակառուցման պայմաններում, վերացւում են շատ սպիտակ բծեր, վերականգնւում է պատմական ճշմարտութիւնը մեր երկրի ժողովուրդների ճակատագրի մասին: Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի 1988 թուականի սեպտեմբեր–եան պլենումը, ընդգծեց հայ ժողովրդի պատմութեան մի շարք իրադարձութիւնների վերաիմաստաւորման անհրաժեշտութիւնը: Դրանցից մէկը 1918 թուականի Մայիսի 28–ը Հայոց Պետականութեան հաստատման օրը նաեւաչելու հարցն է դրա խորհրդանիշով՝ Եռագոյն դրօշակով հանդերձ: Այս հարցի առթիւ մենք բազմաթիւ նամակներ եւ ստացել հանրապետութեան աշխատաւորներից,

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԷ՛Յ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ...(*)

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Ցիշո՞ւմ ես, Ապով – Նահանջ էր այլ տեղ,
Ու լեզապատառ բայբայման խուճապ·
Ու որպէս խրտնած ու գինով նախիր
Ինուսաց զօրքերի փախուստն հապշտապ:
Նետել էր Լենինն իր պատգամը – Տո՛ւն
Ողջո՛յն տառապող երկրին ու մարդուն,
Ողջո՛յն ռոսխի՛ն, ողջոյն պարտեալի՛ն
Ողջո՛յն բոլորին եւ դարձ – դէպի տուն...

Ցիշո՞ւմ ես, Ապով·–
Գալիս էր ճորից, արիւնոտ դնչով
Նոյն հրէշը սեւ ժանիքը սրած,
Որպէսզի անգուսպ թափով մի վերջին՝
Վերջին բեկորին տայ վերջին հարուած...

Եղե՞լ է արդեօք դարերի խորհուրդ
Աւելի մթին, անյոյս ճգնաժամ՝
Երբ օրհասական Հայոց աշխարհի
Սիրտը վիրաւոր ու արիւնաքամ,
Յաւիտենութեան վիհերից առկախ՝
Դադարեց մի պահ...

Ցիշո՞ւմ ես, Ապով – Երկինքն էր սառել,
Չկար բարեգութ եւ ո՛չ մի աստուած·
Ու երկիրը մեր՝ կենդանի մեռել,

Ընկել բորենու կլափի դէմ բաց...
Ու ճակատագրի մատեանում անպէտ
Մի ձեռ անողոք
Դրել էր արդէն տխուր վերջակէտ...

Երկինքն էր սառել ու չկար Աստուած...
Բայց ահա՛, ահա՛, հէյեա՞ք թէ հրաշք·
Ծառացաւ մի մարդ,
Հրաշքից փախած ու հրա՛շք մի մարդ·
Կանգնեց նա դաշտում մեր Արարատեան,
Դիակների մէջ եւ ագռաւների,

Եւ հաւատքն արած պողպատեայ վահան,
Եւ սէրն հայրենեաց մի շեփոր ոգւոմի,
Սոված, սարսափած մարդկանցից վհատ
Դարբնեց մի բանակ,
Եւ որպէս ոխից շիկացած երկաթ՝
Խփեց ոսոխին ճակատին անարգ...

Ցիշո՞ւմ ես, Ապով, թէ ո՞նց ապրեցան
Հայոց աշխարհի զարմերը վերջին,
Երբ չկար Աստուած, երկինքն էր դաժան·
Ցիշո՞ւմ ես կրկին,
Աւեղ Բէլի դէմ ծառացող Հայկին
Եւ նրա թոռան·
Թո՞ռն էր Հայկի, զա՞րմը վարդանի,
Դաւի՞թն էր մանուկ,
Հայոց լեռներում յայտնուած ոգի՞...
Ցիշո՞ւմ ես նրա ճակատը պայծառ,
Աննունն անթառամ –
Մանուկեան Արամ...

Ցիշո՞ւմ ես ապա·
Կռիւ էր, երգ էր, խաղ էր մահի հետ,
Թշնամին՝ յոխորտ ճակատների վրայ,
Եւ ինչպէս պրկած աղեղի սուր նետ՝
Նրա թիկունքին
Սեպո՛ւհն էր խիզախ եւ իր այրուձին...

Ցիշո՞ւմ ես ապա·
Արաբսի ափին վերջալոյս էր վառ
Եւ բլուրների լանջին հեռակայ՝
Սուինամարտի բոցկլտող անտառ·
Դաշտում վիրաւոր ձիերի խրխինջ,
Հովտում՝ մորթուող թշնամու բառաչ
Եւ խրամների երախից ֆանդիլ
Գնդացիրների բոցավառ շառաչ:

Ցիշո՞ւմ ես ապա·
Փշրել էր ճորից իր ժանգոտ շղթան
Արտաւազդների զայրոյթը հզօր·
Քանդել էր ճորից թումբերը համայն
Հայկազունների ոգին թեւաւոր·
Եւ ատամների կրճտող էճով,
Որպէս վրնջող ու կատաղած ձի՝
Խածել էր շեղջից մահուան մանգաղի...

Ցիշո՞ւմ ես ապա·
Դուրս էին խուժել առասպելներից
Նախահայրերի ոգիները հսկայ
Ու եղել կռուող զօրքին զինակից·–
Հասել էր Սասնոյ Դաւիթը մրրիկ,
Ու եղել մարտում
Աննահանջ թափով յաղթող Անդրանիկ·
Եկել էր որպէս մի նոր Գայլ – վահան
Նիկո՛լը Դուման·
Եկել էր Մուշեղը Մամիկոնեան,
Պահած ճերմակ ձին,
Պահած եւ հոգին, պահած եւ անուն,
Ու փոխած միայն, միայն ազգանուն
Եւ դարձած Մուշե՛ղ մի Աւետիսեան...

Եւ ինչպէս Մանուէլ վէրբերով առատ,
Մահից եղկ մահուան թմբիրը թօթված՝
Թամբել էր իր ձին ու դարձել Մուրատ,
Մարտիկ մի ահեղ,
Որպէսզի անփայլ մահով չմեռնի
Եւ թողի պայծառ բաջութեան անուն
Սրտում մեծագործ իր ժառանգների...

Չյիշե՞լ նրանց – Դաշնակ Շներին,
Եւ դիւցազնութեան լոյս ոլորտներում
Շողացող աստղին վարագո՞յր քաշել·
Չյիշե՞լ· ինչո՞ւ,
Թաղել, ուրանալ անցեալ մի շքեղ
Ու դառնալ գնչո՞ւ...

Ցիշո՞ւմ ես ապա·
Երաշտ մի հովտից, անանուն դաշտից
Պողպատ առ պողպատ
Դարերին նետուած կամուրջ մի հսկայ –
Օ՛ Սարդարապատ...

Ցիշո՞ւմ ես ապա·
Սրտերի գրոհ ու կամքի հեղե՛ղ,
Ոգու ուրագա՛ն,
Ու մետաղացած բազուկներ ջրդեղ՝
Հրաբուխներից տեղահան անտա՛ռ
Ու երկնքի դէմ գալարուող թաթա՛ռ –
Ցիշո՞ւմ ես ապա՝
Մոռացուած մի գիւղ, մի խուլ կայարան –
Ղարաքիլիսա
Ու Բաշաբարա՞ն...

Ֆաջալանջ Հայկից թող մինչեւ Տիգրան,
Ու պերճ Տիգրանից մինչ Կարմիր
Վարդան,
Ու մինչեւ Գագիկ ու մինչեւ Թորոս,
Մինչեւ Դաւիթ Բէկ
Եւ մինչեւ, մինչեւ Բաղրամեան հերոս,
Վե՛ր կենան մի հեղ,
Հողի տակ ապրող մարտիկները մեր
Վեր կենան մի հեղ,
Եւ Արարատից մինչ անհաս երկինք,
Ու երկինքներից դեռ մինչեւ աստղեր,
Ու մինչեւ եթեր,
Ու մինչեւ Աստուած,
Ու համբո՛յր տան ձեզ,
Ու տան ձեզ պատի՛ւ,
Տան փա՛ռք ու պարծանք
ՀԷ՛Յ Սարդարապատ,
Ղարաքիլիսա՛,
ՀԷ՛Յ Բաշաբարան...

Ցիշո՞ւմ ես ապա·
Արիւնից ծորած երիզ մի ԿԱՐՄԻՐ,
Երկնքից պոկուած կտոր մի ԿԱՊՈՅՏ,
Հասուն հասկերի շող ՆԱՐՆՋԱԴՈՅՆ
Եւ վեց դարերի խաւարի վրայ՝
Դրօշ եռագոյն...

(*) *Քանի մը տարի առաջ, առ ի հրատարակութիւն «Յառաջ»ի Մայիս 28–ի նուիրուած թիւին, Անդրանիկ Ծառուկեան ինք ընտրեց ու մեզի յանձնեց «Թուղթ առ Երեւան»ի այս հատուածը:*

Խորագիրը՝ խմբագրութեան կողմէ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Հայաստանի համալսարանին հիմնադրութեան թուականը, զանազան առիթներով, չփոթ յարուցանելու պարագաներու տակ ներկայացած է: Հայկական համալսարանը որպէս Երեւանի համալսարանին հիմնադրութեան թուական, կուտայ 1920 Դեկտեմբերը՝ պաշտօնա – պէս բացում՝ 1921 Յունուար 23–ին:

Իսկ Ռոբեր Դաւթեանի Երեւանի համալսարանին պրոռեկտոր, Հայաստանի ակադեմիայի թղթակից անդամ Մ. Դաւթեանի հետ կատարած հարցազրոյցին մէջ (տե՛ս՝ «Յառաջ», 1988, Մայիս 18) այս վերջինս կ'ըսէ.–

«Հայ ժողովուրդը ունի համալսարա – նական կրթութեան դարաւոր պատմութիւն: Դեռեւս ԺԲ. դարում Գլաձորում, իսկ ԺԴ. դարում՝ Տաթեւում հիմնադրուել են համալսարաններ, որոնք սակայն յետագայում Հայաստանի Պետականութեան կործանման հետ դադարեցին գործելուց, եւ փաստօրէն մեր ժողովուրդը զրկուեց համալսարանից ընդհուպ մինչեւ Հայաստանում խորհրդային կարգ – գերի հաստատումը»: ... «1920 թուա – կանի Դեկտեմբերի 17–ին լուսաւորութեան ժողովրդական կոմիսարիատի հրամանագրով հիմնադրուեց Երեւանի պետական համալսարանը»:

Երկու նշումներն ալ, որպէս Հայաստանի համալսարան, նկատի ունին Երեւանինը, մինչդեռ Գլաձորի ու Տաթեւի պատմական համալսարաններուն եւ Երեւանինին միջեւ կայ Լենինականի (Ալեքսանդրապոլ) համալսարանը: Այսինքն «փաստօրէն մեր ժողովուրդը չզրկուեց համալսարանից ընդհուպ մինչեւ Հայաստանում խորհրդային կարգերի հաս – տատումը»...:

Այս մասին կը վկայէր նաեւ ակադեմիկոս Մ. Գ. Ներսիսեան, Երեւանի համալսարանի ռեկտորը, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի օրկան «Պատմաբանասիրական հանդէս»ի 1970–ի 4–րդ թիւին մէջ, գրելով (տե՛ս՝ «Յառաջ» 1978, Մայիս 27 / 28)· «1919 թուին մի խումբ հայ մտաւորականների նախաձեռնութեամբ եւ նրանց առաջարկով հայ – կական համալսարան կազմակերպելու հարցով զբաղուեց նաեւ այդ ժամանակ Հայաստանում իշխող դաշնակների կառավարութիւնը:

Համալսարանի կազմակերպման գործը յանձնարարուեց Էմիլիկոս, փրոֆ· Դաւիթ Զաւրիեւին (Զաւրեանին), որպէս համալսարանի տեսուչ հրաւիրուեց իրաւաբան Եու· Ս. Գամբարովա (Ղամբարեան): Համալսարանի կազմակերպման գործին մասնակցեցին նաեւ հայագէտներ Երուանդ Տէր – Միքայէլեանը, Ստեփան Մալխասեանցը, Գարեգին Յովսէփեանը, Մանուկ Աբեղեանը, Յակոբ Մանանդ – եանը եւ ուրիշներ:

Հարցը ճնճարկուեց մի շարք անգամ: Սկզբում ենթադրւում էր համալսարանը բացել Երեւանում, բայց յետոյ որոշուեց այն հիմնել Ալեքսանդրապոլում (այժմ՝ Լենինական): 1920 Յունուար 31–ին Ալեքսանդրապոլի առեւտրական դպրոցի շէնքում տեղի ունեցաւ համալսարանի հանդիսաւոր բացումը»:

Մայիս 12–ի «Գրական թերթ»ին մէջ պատմական գիտութիւններու թեկնածու, դոցենտ Պ. Հ. Յովհաննիսեան վերոյիշեալ խորագրով զրուցեամբ մը վերջ կուտայ թուականի այս անիմաստ քաշքշուքին: Ան երեք վաւերագրեր ալ կը կցէ իր յօդուածին. անոնցմէ առաջինը Մ. Ա. – բեղեանի մէկ դիմումնագիրն է «Հայաստանի համալսարանի պատմա – լեզուբանական Ֆակուլտետի պարոն դեկանին», այսինքն՝ Ց. Մանանդեանի. կը կրէ 1920 Յունիս 27 թուականը: Երկրորդը, Հրաչեայ Աճառեանի մէկ դիմում – նագիրն է Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին գործոց նախարարութեան, ուր կը յայտնէ թէ հայկական համալսարանի պատմական – լեզուաբանական բաժնի վարչութիւնը զինք հրաւիրած է ատանձնելու համալսարանին մէջ իրեն յանձնուած պաշտօնը: Իսկ երրորդ վաւերագիրը յուցակն է «Հայաստանի համալսարանի պատմա – լեզուաբանական Ֆակուլտետի ընդունուած ուսանողների»· կը կրէ 1920 Հոկտեմբեր 24 թուականը: Հոն ինը անուններէն մէկն է Եղիշէ Սողոմոնեան (Զարենց):

«ՅԱՌԱՋ»

1919 *Մայիս 16–ին Հայաստանի Հանրապետութեան Նախարարաց Խորհուրդը որոշում կուտայ Երեւանի համալսարանը հիմնելու: Անիկա պիտի ունենար պատմա – լեզուաբանական, ատեսա – բանական, Ֆիզիկա – մաթեմատիկան եւ բժշկական մասնաճիւղերը: Համալսարանի վերատեսուչ կը նշանակուի նշանաւոր իրաւաբան, Մոսկուայի ու Պրիսէլի համալսարաններու փրոֆ., Պետերբուրգի թեքնիք հիմնարկի քաղաքագիտա – կան իրաւունքի ամպիոնի վարիչ՝ Եու. Ս. Գամբարեան: Այսպէսով իրականացաւ հայ մտաւորականներու բազմաթիւ սերունդներուն երազանքը՝ Հայոց հողին վրայ առեղծուեցաւ առաջին պետական համալսարանը: Սակայն առեղծուած չատ բարդ իրավիճակին մէջ կարելի չեղաւ որ համալսարանը Երեւանի մէջ գործունէութիւնը սկսէր: Նախարարաց Խորհուրդը կ'որոշէ զայն Ալեքսանդրապոլի մէջ կազմակերպել ու այս մասին Դեկտեմբերի 6–ին համապատասխան որոշում կուտայ:*

Համալսարանի հանդիսաւոր բացումը տեղի ունեցաւ 1920 Յունուար 31–ին, Ալեքսանդրապոլի մէջ. իսկ Փետրուար 2–ին, արդէն պատմա – լեզուաբանական ճիւղը սկսաւ առաջին դասաւանդութիւնները (դասախօս՝ դոցենտ Ստ. Մալխասեան): Բաժինը ունէր չուրջ 250 ուսանող, որոնց կը դասաւանդէին հայկական բանասիրութեան եւ պատմագիտութեան ծաղկի դէմքերէն չատերը՝ Մ. Տէր – Մովսիսեան (տեսուչ), Յ. Մանանդեան (տեսուչի պաշտօնակատար), Մ. Աբեղեան, Ստ. Մալխասեան, Ե. Տէր – Մինասեան, Գ. Յովսէփեան, Ռ. Աբրահամեան, Աչ. Լոռու – Մելիք Քալանթար, Ս. Տիգրանեան:

Պատմա – լեզուաբանական ճիւղը ամբողջ կիսամեակ մը կանոնաւոր գործելէ ետք, 1920 Յունիս 21–ին որոշում կը տրուի Երեւան փոխադրուելու: Հոն համալսարանին վրը տրամադրուի ուսուցչական սեմինարի շէնքը (Երեւանի համալսարանին հին շէնքը՝ Աբովեան փողոց, 104 թիւ): Յունիս – Դեկտեմբեր ամիս – ներուն ջանքեր եղան համալսարանի աշխատանքները հունաւորելու, ուսումնական հոլովոյթը կազմակերպելու, սակայն ի զուր: Հանրապետութեան քաղաքական կեանքին յատկօրէն վատթարացումը, Թրքական յարձակումները, ընկերային ու տնտեսական կեանքի անասելի դժուարութիւնները թոյլ չեն տար համալսարանի աշխատանքները կանոնաւորելու:

Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգերու հաստատումէն անմիջապէս յետոյ կառավարութիւնը Դեկտեմբեր 17–ին ճանչցաւ համալսարանին գոյութիւնը եւ յատուկ հրամանագրով զայն վերակազմեց, որպէս Երեւանի ժողովրդական համալսարան: Այսպիսով, Հայաստանի եւ Երեւանի պետական համալսարաններուն միջեւ ժառանգական անմիջական կապ կայ, եւ մեր բոլորիս բարոյական ու քաղաքական պարտքն է վեր հանել այդ կապը, եւ տանիլ մոռացումի շղարշը եւ բացայայտել անթեղուած ճշմարտութիւնը: Կը կարծենք որ այս համառօտ հրապարակումը որոշ չափով կ'օգնէ վերազտնելու անցեալի հետ մեր ունեցած, սակայն արուեստական կերպով կորսընցուցած կարեւոր կապերէն մէկը:

Ներքոյ բերուած փաստաթուղթերը կը վերաբերին Հայաստանի համալսարանին գործունէութեան Գ. շրջանին (1920 Յունիս – Դեկտեմբեր): Անոնք լաւագոյնս կ'ապացուցանեն այն իրողութիւնը որ Հայաստանի համալսարանը, հակառակ բազմաթիւ ու բազմապիսի դժուարութիւններուն, գոյութիւն ունէր, կը գործէր ու կը փորձէր դառնալ ազգային մշակոյթի ու հոգեւոր կեանքի կազմակերպման կեդրոն: Առանձնայատուկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ վերջին փաստաթուղթը, ուր նշուած է Եղիշէ Զարենցը (Սողոմոնեան) Հայաստանի համալսարանին պատմա – լեզուաբանական բաժնի ունկնդիրը արձանագրելու փաստը: Ան, անշուշտ, կը հետաքրքրէ չարենցագէտները՝ բանաստեղծին կենսագրութեան (յատկապէս 1920–ի աշնան) առանձին հարցերը ճշդելու համար:

Պ. Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Քառասուն տարի է անցել Հայաստանի Հանրապետութեան ծնունդի օրից – 1918 Մայիս 28 – 1958, Մայիս 28 – բայց Հայրենիքի պետականութեան մէջ դեռ եւս համազգային ընդհանուր ըմբռնում չէ գործած անկախութեան գաղափարը: Կան Հայեր, որոնք ուրանում են Հանրապետութեան գոյութիւնն անգամ: Եւ, տակտն, փաստը մնում է փաստ. ուրացումով պատմութիւնը կարելի չէ ջնջել:

Մեծ եղելութիւնները մեծ ժամանակի են կարօտ ազգերի պետականութիւնը յաջորջելու համար: Այսօր, օրինակ, Վարդանանց պատմութեան չուրջ հայ ժողովրդական հանրային մտքի մէջ տարակարծութիւն չկայ· ամէնքի համար Վարդանանց պատերազմը նուիրական է եւ 1036 նահատակները՝ սուրբեր: Բայց պատերազմի օրերին, առաջ եւ վերջը, ամէնքը համախոհուրդ եւ համերաշխ էին, միե՛նոյն դիտակցութեամբ առգորուած: Վարդանանց եւ Վահանեանց հակամարտութիւններն ու թշնամանքը, կուսակցական բախումներն ու կատաղի հակամարտութիւնները չէ՞ն վրդովել ժամանակի հայ հասարակութիւնը: Հէնց Եղիշէի պատմութիւնը չի՞ վկայում, որ մոլեգին հակամարտութիւններ են եղել ազգային քաղաքականութեան չուրջ, որոնք չատ կողմերով յիշեցնում են մեր օրերը: Բայց եւ այնպէս ժամանակը արժէքաւորել է պատմական իրողութիւնները, մոռացնել է տուել ինչ որ պէտք է մոռացուէր եւ կենդանի ու անմահ է պահել ճշմարիտն ու իրաւը, որպէս ընդհանրական սեփական – կանութիւն ազգի բոլոր հատուածների մտքում ու սրտում:

Նման եղելութիւն է եւ Մայիս 28–ը: Հայ ժողովուրդը երկար դարեր երազեց այդ օրը, եւ երբ օրը եկաւ, անպատրաստ գտնուեց ազգովին տեսնելու եւ ընդունելու իրողութիւնը, «յիւրան եկ եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան» ... Գաղափարական բաժանումը եւ պայքարը անկախութեան չուրջ ընդհանրապէս եւ Հայաստանի Հանրապետութեան առթիւ ի մասնաւորի չարունակւում է անընդհատ:

Եւ զարմանալի չէ ընաւ, որովհետեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դեռ պատմութիւն չէ դարձած, այլ ներկայ է: Դեռ կենդանի են այն բոլոր գաղափարներն ու դէպքերի յուշերը, որոնց բաժանուած էր Հայութիւնը Հանրապետութեան օրերին, դեռ ողջ է ժամանակի դերակատարների մի մասը, եւ վառ են կիրքերն ու հակամարտութիւնները:

Ժամանակը վճռական գործօն է պատմական դէպքերի գնահատութեան համար եւ ժամանակի հետ նաեւ սերունդների փոփոխութիւնը: Սակայն, քառասուն տարին բաւական չեղաւ, որպէսզի Հայաստանի Հանրապետութեան չուրջ հրահրուած կիրքերը մարէին, եւ անկախութեան գաղափարը իր արժանաւոր տեղը գրաւէր հայ ժողովրդի ընդհանուր դիտակցութեան մէջ:

Բայց, որքան եւ կարճ, ժամանակը իր դերը կատարում է արդէն: Երեւանի պատմագրութիւնը – վարանումով, անշուշտ – սկսել է արդէն դրական վերաբերում յոյց տալ դէպի Հանրապետութեան հետ կապուած որոշ դէպքերը: Յիշատակւում է Սարդարապատի ճակատամարտը, Բաշարարանը, իբրեւ հերոսական գրուագ հայ ժողովրդի նորագոյն պատմութեան, փոյթ չէ թէ Կոմունիստական վերագրուի դէպքը: Բնաւ պիտի չզարմանանք, եթէ վաղը Մայիս 28 էլ իւրացուի բոլշեւիկների կողմից: Թող իւրացնեն· կարեւորը այն չէ, թէ ով է հեղինակը պատմական դէպքերի, կարեւորը դէպքերն են:

Ով եւ ինչպէս ուրանայ, անհերքելի է, որ երեկուայ ուրացողները այսօր ստիպուած են ընդունելու Հայաստանի Հանրապետութեան եղելութիւնը: Ընդ հարկ եւ ընդ սուբ անցնելով, անհաշիւ զոհերի գնով, հայ ժողովուրդը 1918 թուականի Մայիս 28–ին հիմք դրեց ազգային անկախ Պետութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան: Այս իրողութիւնը կարելի չէ ուրանալ եւ ոչ մի ուրացումով:

Որեւէ ուրացումով կամ փաստերի խեղաթիւրումով կարելի չէ հերքել եւ այն փաստը, որ 1920 թուականի Դեկտեմբերի 2–ին, կամ, եթէ հաճելի է, Նոյեմբերի 29–ին տեղի ունեցաւ ոչ թէ Հայաստանի նոր Պետութեան ստեղծումը, այլ գոյութիւն ունեցող Հանրապետութեան վերաճածի փոփոխութիւն, ժողովրդավարական Հանրապետութեան տեղ հաստատուեց խորհրդային անկախ Հանրապետութիւն: Մի տարի անցած, ոչ հայ ժողովրդի կամքով, այլ դրսից եկած հրամանով եւ օտար սուինների սպառնալիքի տակ, Խորհրդային Հայաստանը զրկուեց անկախութիւնից՝ դառնալով Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան անդամ:

Այսպիսով՝ պատմական իրողութիւն է որ ներկայ Խորհրդային Հայաստանը ըստ էութեան Հայաստանի Հանրապետութեան է: Եթէ տեղի չունենային այն մաքառումները, որոնք յանգեցին Հայկական անկախ Պետութեան ստեղծման 1918 թուականի Մայիս 28–ին, եթէ Գիւղիւթիւն չունենար Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր ազգային կազմով ու նկարագրով, այսօր գոյութիւն չէր ունենար եւ Խորհրդային Հայաստանը ազգային կազմով ու դիմագծով:

Հայաստանի խորհրդային վարչաձեւ չատ ճիգ թափեց, որպէսզի ազատագրուի հայ ժողովրդի քաղաքական ժառանգութիւնից. մերժեց ընդունել «ամենայն Հայոց կառավարութեան» դերը, հրաժարուեց Հայկական Հարցի հետապնդումից, ուրացաւ Հայկական Սփիւռքի գոյութիւնը: Ի զո՛ւր, ժամանակը պարտադրեց նրան ճանաչել եւ Հայկական Հարցը, եւ Հայկական Սփիւռքը, եւ անբնական չի լինի, եթէ վաղը իր վրայ առնէ եւ «ամենայն Հայոց կառավարութեան» պատմուճանն էլ: Ժամանակը ունի իր խորհուրդը: Հայաստանի Հանրապետութեան սերունդը եւ իր յաջորդները այդ օրուան են սպասում եւ պայքարում են այդ օրուայ համար:

Վարչաձեւերը ժամանակաւոր երեւոյթ են: Ժամանակաւոր են եւ վարիչները: Յաւերժական են ազգերն ու հարազատները – հայրենի հողի վրայ ծնած ժողովուրդները: Յաւերժական է նաեւ ժողովուրդը, որ մարգարտաշունչ հայ ժողովրդի քաղաքական ժառանգութեամբ մահը կոխելով՝ կերտեց հայրենիքի անկախութիւնը:

Ժամանակները յղի են դէպքերով: Պատմութիւնը վերջացած չէ: Մենք համոզուած ենք, որ Հայաստանը նորից կ'ստանայ ազգովին տեսնելու եւ ընդունելու իրողութիւնը, «յիւրան եկ եւ իւրքն զնա ոչ ընկալան» ... Գաղափարական բաժանումը եւ պայքարը անկախութեան չուրջ ընդհանրապէս եւ Հայաստանի Հանրապետութեան առթիւ ի մասնաւորի չարունակւում է անընդհատ:

Եւ զարմանալի չէ ընաւ, որովհետեւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը դեռ պատմութիւն չէ դարձած, այլ ներկայ է: Դեռ կենդանի են այն բոլոր գաղափարներն ու դէպքերի յուշերը, որոնց բաժանուած էր Հայութիւնը Հանրապետութեան օրերին, դեռ ողջ է ժամանակի դերակատարների մի մասը, եւ վառ են կիրքերն ու հակամարտութիւնները:

Ժամանակը վճռական գործօն է պատմական դէպքերի գնահատութեան համար եւ ժամանակի հետ նաեւ սերունդների փոփոխութիւնը: Սակայն, քառասուն տարին բաւական չեղաւ, որպէսզի Հայաստանի Հանրապետութեան չուրջ հրահրուած կիրքերը մարէին, եւ անկախութեան գաղափարը իր արժանաւոր տեղը գրաւէր հայ ժողովրդի ընդհանուր դիտակցութեան մէջ:

Բայց, որքան եւ կարճ, ժամանակը իր դերը կատարում է արդէն: Երեւանի պատմագրութիւնը – վարանումով, անշուշտ – սկսել է արդէն դրական վերաբերում յոյց տալ դէպի Հանրապետութեան հետ կապուած որոշ դէպքերը: Յիշատակւում է Սարդարապատի ճակատամարտը, Բաշարարանը, իբրեւ հերոսական գրուագ հայ ժողովրդի նորագոյն պատմութեան, փոյթ չէ թէ Կոմունիստական վերագրուի դէպքը: Բնաւ պիտի չզարմանանք, եթէ վաղը Մայիս 28 էլ իւրացուի բոլշեւիկների կողմից: Թող իւրացնեն· կարեւորը այն չէ, թէ ով է հեղինակը պատմական դէպքերի, կարեւորը դէպքերն են:

Ով եւ ինչպէս ուրանայ, անհերքելի է, որ երեկուայ ուրացողները այսօր ստիպուած են ընդունելու Հայաստանի Հանրապետութեան եղելութիւնը: Ընդ հարկ եւ ընդ սուբ անցնելով, անհաշիւ զոհերի գնով, հայ ժողովուրդը 1918 թուականի Մայիս 28–ին հիմք դրեց ազգային անկախ Պետութեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան: Այս իրողութիւնը կարելի չէ ուրանալ եւ ոչ մի ուրացումով:

Որեւէ ուրացումով կամ փաստերի խեղաթիւրումով կարելի չէ հերքել եւ այն փաստը, որ 1920 թուականի Դեկտեմբերի 2–ին, կամ, եթէ հաճելի է, Նոյեմբերի 29–ին տեղի ունեցաւ ոչ թէ Հայաստանի նոր Պետութեան ստեղծումը, այլ գոյութիւն ունեցող Հանրապետութեան վերաճածի փոփոխութիւն, ժողովրդավարական Հանրապետութեան տեղ հաստատուեց խորհրդային անկախ Հանրապետութիւն: Մի տարի անցած, ոչ հայ ժողովրդի կամքով, այլ դրսից եկած հրամանով եւ օտար սուինների սպառնալիքի տակ, Խորհրդային Հայաստանը զրկուեց անկախութիւնից՝ դառնալով Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան անդամ:

Այսպիսով՝ պատմական իրողութիւն է որ ներկայ Խորհրդային Հայաստանը ըստ էութեան Հայաստանի Հանրապետութիւնն է: Եթէ տեղի չունենային այն մաքառումները, որոնք յանգեցին Հայկական անկախ Պետութեան ստեղծման 1918 թուականի Մայիս 28–ին, եթէ Գիւղիւթիւն չունենար Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր ազգային կազմով ու նկարագրով, այսօր գոյութիւն չէր ունենար եւ Խորհրդային Հայաստանը ազգային կազմով ու դիմագծով:

Հայաստանի խորհրդային վարչաձեւ չատ ճիգ թափեց, որպէսզի ազատագրուի հայ ժողովրդի քաղաքական ժառանգութիւնից. մերժեց ընդունել «ամենայն Հայոց կառավարութեան» դերը, հրաժարուեց Հայկական Հարցի հետապնդումից, ուրացաւ Հայկական Սփիւռքի գոյութիւնը: Ի զո՛ւր, ժամանակը պարտադրեց նրան ճանաչել եւ Հայկական Հարցը, եւ Հայկական Սփիւռքը, եւ անբնական չի լինի, եթէ վաղը իր վրայ առնէ եւ «ամենայն Հայոց կառավարութեան» պատմուճանն էլ: Ժամանակը ունի իր խորհուրդը: Հայաստանի Հանրապետութեան սերունդը եւ իր յաջորդները այդ օրուան են սպասում եւ պայքարում են այդ օրուայ համար:

Վարչաձեւերը ժամանակաւոր երեւոյթ են: Ժամանակաւոր են եւ վարիչները: Յաւերժական են ազգերն ու հարազատները – հայրենի հողի վրայ ծնած ժողովուրդները: Յաւերժական է նաեւ ժողովուրդը, որ մարգարտաշունչ հայ ժողովրդի քաղաքական ժառանգութեամբ մահը կոխելով՝ կերտեց հայրենիքի անկախութիւնը:

Ժամանակները յղի են դէպքերով: Պատմութիւնը վերջացած չէ: Մենք համոզուած ենք, որ Հայաստանը նորից կ'ստանայ ազգովին տեսնելու եւ ընդունելու իրողութիւնը, ուր նշուած է Եղիշէ Զարենցը (Սողոմոնեան) Հայաստանի համալսարանին պատմա – լեզուաբանական բաժնի ունկնդիրը արձանագրելու փաստը: Ան, անշուշտ, կը հետաքրքրէ չարենցագէտները՝ բանաստեղծին կենսագրութեան (յատկապէս 1920–ի աշնան) առանձին հարցերը ճշդելու համար:

Պ. Հ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ 1958

Մայիս 28-ի պատմական արժէքը

Ըմբռնելու համար Մայիս 28–ի պատմական մեծ նշանակութիւնը, անհրաժեշտ է աչքի առաջ ունենալ այն ծանր պարմանները, որոնց մէջ տառապած եւ արիւնաքամ հայ ժողովուրդը կարողացաւ վերջապէս հայ մահու հերոսական կռիւներ մղել եւ Ազատ ու Անկախ Հայաստանի հրաշքը իրագործել:

1917–ի բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը քայքայել էր ռուս Պետութեան պետական ուժը: Բանակը դադարել էր կռուելուց եւ հետապնդում էր միայն մի նպատակ. – «Դէպի տուն»...

Վէհիլ Փաշայի ուժերի դէմ կանգնած 300 հազարի հասնող ռուսական զօրքը խուժան էր գործել եւ դիրքերը լքած՝ նահանջում էր դէպի ետ:

Ահա այդ ժամանակ է, որ թրքական քարոզչութիւնը Կովկասի թաթարների

ԱՐԱՄ

Ճակատագրական պահու մը, 1919 Յունուարին, պատմութիւնը կ'արձանագրէր երկու անդարմանելի վորուստներ, – երկուքն ալ հետեւանք համաճարակի:

Յունուար 19–ին կը մեռնէր Ռոստոմը: Տասը օր ետքը՝ 29–ին, Արամը: Առանց լուր ունենալու անոր մահէն:

Պահը ճակատագրական էր անոր համար որ, արմատախիլ, արիւնաթաթախ եւ ճղակտոր ժողովուրդ մը հրաշքի կը սպասէր, ոտքի կանգնելու համար, իսկ հրաշագործները մատի վրայ կը համրէին:

Փոթորկիէ փոթորիկ նետուած, Արամը (Մանուկեան) գոնէ սփոփանքն ունեցաւ տեսնելու հայրենիքի նոր կորիզը եւ անոր աճումը:

Արտաքին գաւեր խորտակած էին առջին կորիզը, այն որ հիմնուած էր Վասպուրականի մէջ (1915 Ապրիլ):

Պայքարը չարունակուեցաւ մինչեւ Արարատեան դաշտ: Եւ, երեք տարի ետք, մարմին կ'առնէր երկրորդ կորիզ մը, աւելի հատարմատ եւ տոկուն: Այն որ երկինքէն ինկած պարգեւ մը կը համարուի այսօր...

Օսմանեան Սահմանադրութեան չքնաղ նշին, երբ առաջին անգամ կը ծանօթանայինք Վանի Արամին հետ, որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր թէ նախախնամական դեր մը պիտի կատարէր ան, հայ ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն եղերական մէկ չրջանին:

Ոչ մէկ արտակարգ երեւոյթ իր արտայայտութեանց մէջ:

Համեստ եւ մարդամօտ, մտերմօրէն կը խօսէր ամէնուն հետ: Հոսուն էր չունչը եւ տաք:

Իր դէմքին վրայ կ'երեւար կենդանի կըռնիքը անլուր տառապանքներու: Սաստկապէս կը տառապէր սուր յօդացաւէ մը:

Եւ սակայն, ոչ մէկ տրտունջ: Կը սիրէր կարդալ, սերտել եւ թելադրութիւններ ուղղել երիտասարդութեան:

Ընդհանրապէս կը խուսափէր բեմերէն: Բայց եթէ ստիպուէր խօսիլ, կրակէ բառեր կ'իյնային որ կը հոսէին իր բերնէն, ինչպէս տեսանք անգամ մը, Սկիւտարի մէջ:

Առտու մը կ'իմանայինք թէ Սեւ Ծովու ափերը, Օլտու ղրկուած է իբրեւ մնօրէն – ուսուցիչ ղպրոցին:

Սիրով կը տանձնէր որեւէ աշխատանք, ինչպէս ուրիշ սքանչելի տիպարներ՝ իր սերունդէն:

Եւ երբ կրկին Վան կը վերադառնար, կը թուի թէ ամբողջ աշխարհ մը կը բացուէր իր առջեւ, թեւ տալով իր բոլոր ընդունակութեանց զարգացման:

Համիտեան չրջանին, ջրուղիներու մէջ արգելափակուած կալանաւորը դարձած էր տիրական դէմք մը, որ յեղափոխականներ եւ քաղաքական գործունէութեան միջնաբերդի մը վերածեց պատմական Վասպուրականը, Ա. Վռամեանի եւ Իշխանի հետ:

Իր խօսքը կշիռ ունէր ազգային թէ պետական չրջանակներու մէջ: Իր չունչը կը տաւառնէր ամէն տեղ: Բազմազան հանրօգուտ նուաճումներ կը կատարուէին իր չուքին տակ:

Արամ յարգանք պարտադրած էր նոյնիսկ Թուրք հրամանատարին, երբ ան Եբեւանի դուռները կը ծեծէր 1918 մայիսեան ճգնաժամին առեն:

Ոչ ոք յաջողած է այնքան հարազատօրէն պատկերացնել իր դիմագիծը, հայրենանուէր ճիգն ու աչխարհայեացքը, որքան Ռուբէնը իր Յուշերուն մէջ:

Ինքն ալ ունի յուշեր, դրի առնուած՝ ընկերներու պնդումով: Այնտեղ կը պատմէ, յեղափոխական պարզութեամբ, ինչ որ խորհած եւ կատարած են:

Ինքնատիպ էին իր տեսութիւնները՝ Հայաստանի աչխարհագրութեան եւ ժողովուրդի մասին:

Շ.

1955, Յունուար 29

1918, ՄԱՅԻՍ 28

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

Անդրկովկասի քաղաքական ամբողջութեան լուծումով եւ Վրաստանի եւ Ադրբեջանի անկախութեան հռչակումով ըստեղծուած նոր կացութեան հանդէպ՝ Հայոց Ազգային Խորհուրդը իրեն յայտարարում է հայկական գաւառների գերագոյն իշխանութիւն:

Որոշ ծանրակչիռ պատճառներով թողնելով մօտիկ օրերը կազմել Հայոց Ազգ. կառավարութիւն՝ Ազգային Խորհուրդը ժամանակաւորապէս ստանձնում է կառավարական բոլոր Փունկցիաները՝ հայկական գաւառների քաղաքական վարչական գլխի վարելու:

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳ. ԽՈՐՀՈՒՐԴ
1918, Մայիս 28
Թիֆլիս

***

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի ամբողջութիւնը վերականգնելու եւ ժողովուրդի լիակատար ազատութիւնն ու բարգաւաճումը ապահովելու համար Հայաստանի կառավարութիւնը համաձայն բովանդակ հայ ժողովուրդի միահամուռ կամքին ու ցանկութեան, յայտարարում է, որ այսօրուանից Հայաստանի բաժան – բաժան մասերը մշտենապէս միացած են իրր անկախ պետական միաւորի:

Ուղիղ մի տարի առաջ Ռուսահայերի համագումարից ընտրուած Հայոց Ազգային Խորհուրդը, յայտարարեց իրեն Անդրկովկասեան հայկական գաւառների բարձրագոյն իշխանութիւն: Ազգային Խորհուրդի կազմած կառավարութիւնն այդ քաղաքական ակտի մասին պաշտօնապէս Պետութեանց ներկայացուցիչներին յայտնելուց յետոյ՝ այս մի տարուայ մէջ վաստակին հաստատել է իր իշխանութիւնն Անդրկովկասի հայկական գաւառներում:

1919 Թուականի Փետրուար ամսին Եբեւան քաղաքում կայացած Արեւմտահայ Բ. Համագումարը հանդիսաւոր կերպով յայտարարեց որ, նա Հայաստանն Միացեալ եւ Անկախ է ճանաչում:

Այժմ, Անդրկովկասում եւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններում գտնուած պապենական հայկական երկիրների միացման եւ անկախութեան այս ակտը վաւերելով Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարում է, որ Միացեալ Հայաստանի պետական ձեւն է Ռամկավար Հանրապետութիւն եւ որ ինքը հանդէս է Միացեալ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը:

Այդպիսով՝ ներկայումս Հայաստանի ժողովուրդն է իր ամբողջացած հայրենիքի գերագոյն տէրն ու անօրէնը, եւ Հայաստանի պարլամենտը եւ կառավարութիւնը հանդիսանում են Միացեալ Հայաստանի ազատ ժողովուրդը չաղկապող բարձրագոյն օրէնդիր եւ գործադիր իշխանութիւնը:

Հայաստանի կառավարութիւնը սոյն ակտը հրատարակում է 1919 Թուականի Ապրիլ 27–ի Պարլամենտի որոշմամբ կառավարութեանը տրուած յատուկ լիազորութիւնների հիման վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Գանատայի Հայ Ազգ. Կոմիտէն լոյս ընծայած է Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեանի այս հատորը (1988), որ 87 մեծադիր էջերով շատ համառօտ ակնարկ մըն է հայկական հարցին:

Ֆրանսերէն այս հատորին ներածական – նկին մէջ հեղինակը կ'ըսէ ի միջի այլոց: – «այս գործը կը ձօնեմ Արցախի հայրենակիցներուս: ... Ներկայացնելով այս Թղթածրարը, կ'ուզեմ լոյսին բերել այն իրականութիւնը թէ Արցախի հարցը մաս կը կազմէ ընդհանուր հայկական դատին. այն, որ կը կայանայ այս ժողովուրդին համար իր պապենական հողերուն վրայ համախումբ ապրելու եւ հոն ինքնավարութեան իրաւունքը գործածելուն մէջ»:

«Հայկական Թղթածրարը» կը բաղկանայ երկու ղլխաւոր բաժիններէ. առաջինը կը կրէ «Թրքահայ ճակատը», իսկ երկրորդը՝ «Մորհրդահայ ճակատը» խորագիրները: Ընդհանուր պատմական ակնարկէ մը եւք առաջին մասին մէջ կը տրուին «Հայկական Հարցին արմատները», «Հայերն ու Երիտ – Թուրքերը», «Հայերու ցեղասպանութեան նախապատրաստութիւնները», «Ցեղասպանութիւնը», «Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան ստեղծումը», «Սեւրի դաշնագիրը», «Հայաստանի խորհրդայնացումը», «Լօզանի դաշնագիրը», «Հայկական պատմական ներկայութեան մշակութային փաստերուն ջնջումը Թուրքիոյ հայկական գաւառներէն», «Թրքական հրովարտակները» «Հայկական Հարցին իրաւական երեսակը», «Կարելի լուծումներ», «Ներկայ կացութիւնը» ենթաբաժինները:

Երկրորդ՝ «Մորհրդահայ» բաժնին մէջ կան «Ղարաբաղի Թղթածրարը», «Պատմական եւ քաղաքական տուեալներ», «Ղարաբաղի կացութեան ձգձգումը», եւ «Փետրուար 12, 1988–էն ի վեր ղէպքերու զարգացումը» գլուխները:

«Հայկական Թղթածրարը» որ աւելի ընդարձակ ժամանակագրութեան մը նման է, քան պատմութեան դէրքի մը, այժմէականութենէն ծագում առած պահանջ մը բաւարարելու նպատակը կը հետապնդէ: Արցախի հարցին պոռթկումը, ամխաներու չարժումը, ապա երկրաչարժը եղան յաջորդական պարագաներ, որոնք ամէն դասակարգի Հայերու եւ միջազգային հանրութեան ուչադրութիւնը երկար տարի կեդրոնացուցին մեր ժողովուրդին վրայ: Ցաւախտ, երկու զանգուածներուն մօտ ալ – հայ ու օտար – պահանջը յայտնուեցաւ ներկայի տուեալները դիտելիքներու քիչ – շատ ամուր հիմերու վրայ դնտեղելու. սակայն կարելի չէ ըսել որ ամէն մարդ անհրաժեշտ այս հիմերը ունէր: Շատերու հետաքրքրութիւնը գիրենք մղեց ամփոփ տեղեկատուութիւն մը փնտռելու, որ յատկապէս շատ ժամանակ ալ պիտի չգրաւէր:

Ա՛յս զանգուածին պահանջներուն պատասխանելու բոլոր յատկանիշները կրէ Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեանի հատորը. ան նաեւ անհրաժեշտ նախնական գրամադրելէ ետք, աւելի խորացնալ ուղղներու առջեւ կը բանայ կարելի ուղղութիւնները:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ԾԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

(Շար· Ա· էջէն)

գիտական եւ ուսումնական հաստատութիւններից, ձեռնարկութիւնների ու կազմակերպութիւնների կոլեկտիւներից, ըստեղծագործական մրութիւններից: Ելնելով այն բանից, որ 1918 թուականի Մայիսի 28–ը պատմական տարեթիւ է հայ ժողովրդի ճակատագրում, ազգային Պետականութեան վերականգնման օրը, Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի գաղափարախօսական յանձնաժողովին յանձնարարուած է ներգրաւելով գիտական լայն հասարակայնութեանը, համակողմանիօրէն ուսումնասիրել այդ հարցը եւ համապատասխան առաջարկութիւններ ներկայացնելու կենտկոմ, Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան ճնշարկմանը մտցնելու համար: Այս տարեթիւի առթիւ կ'անցկացուի նաեւ Հայոց պետականութեան կազմութեան 1918 թուականի Մայիսին դրա վերականգնման հաղաբական պայմաններին, Խորհրդային Միութեան համակարգում Հայկական Սոցիալիստական Պետականութեան զարգացման փրոպլեմին նուիրուած գիտական նստաշրջան»:

«Արմէնփրէս»ի հետ այս նոյն հարցազրոյցի վերջաւորութեան, Սուրէն Յարութիւնեան կը պատասխանէ նաեւ Ղարաբաղ Կոմիտէի մասին եղած հարցումին: Այս մասին կ'ըսէ թէ հաշուի առնելով բնակչութեան որոշ խաւերու, եւ բիւրատարդներու, աշխատաւորական կոլեկտիւներու ցանկութիւնները, դիմում ըրած են Մոսկուայի դատախազութեան պետին՝ Սուխարեւի, որպէսզի մարդասիրական մօտեցում ցոյց արուի Ղարաբաղի Կոմիտէի անդամներու նկատմամբ եւ յոյս կը յայտնէ թէ մօտ օրերս, դատախազութիւնը կ'արձականգէ իրենց մէջնորդութեան:

***

Աւելցնենք, թէ Մոսկուայի մէջ, Հինգշաբթի օր, նորընտիր երեսփոխան՝ Կարէն Սիմոնեան տեսնուած է Սուրէն Յարութիւնեանի հետ եւ Մայիս 28–ի մասին խօսելով, կեդր· Կոմիտէի Ա· քարտուղարը յատնած է նաեւ թէ Կեդր· Կոմիտէի որոշումը Մայիս 28–ի եւ Եռագոյնի ճանաչումի վերաբերեալ, կը հրատարակուի Հայաստանի մամուլին մէջ, Մայիս 27ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ԿՈՐԲԱՋՈՎ, Հինգշաբթի օր, Գերագոյն նորընտիր Խորհուրդին նիստի սկիզբն իսկ նախագահ ընտրուեցաւ 87–ի դէմ 2123 ձայներով եւ 11 ձեռնպահութիւն (մէկը՝ Սախարով): Անցեալի հետ տարբերութիւն մը կայ, որ կը վերաբերի տոկոսին, ծանօթ է որ նման ընտրութիւններ կը կատարուէին 100%–ով կամ առնուազն՝ 99,99%–ով:

ՓԱՐԻԶի ապագայ նոր Օփերային – Օփերա – Պաստիյլ – երաժշտական անօրէն նշանակուեցաւ հարաւային քորէացի դաշնակահար մը՝ Միւնիկ Վուն – Շունկ, 36 տարեկան: Ինք պարտի Ֆրանսերէն սորվիլ (առ այժմ չի գիտեր), Ֆրանսացիներուն ալ կը մնայ անունը հնչել սորվիլ: Ծանօթ է, որ քանի մը ամիս առաջ համբոյր դրուեցաւ Դանիէլ Պարընպոյմ:

ԵՒՐՈՊԱՅի ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ առ այժմ դուռը գոցեց Թուրքիոյ առջեւ: Խորհրդարանականները այլ պայմաններ ալ կը դնեն, օրինակ՝ չարչարանքի կիրակման դադրեցումը եւ մահապատիժի ջնջումը: Կը դատապարտեն նաեւ ոստիկանութեան դիտումնաւոր երկրին մէջ»: Խորհրդարանականները այլ պայմաններ ալ կը դնեն, օրինակ՝ չարչարանքի կիրակման դադրեցումը եւ մահապատիժի ջնջումը: Կը դատապարտեն նաեւ ոստիկանութեան դիտումնաւոր երկրին վրայ: Կը հրաւիրեն Թուրքիան ճանչնալու Աշխատանքի ժողը, յարգելու աշխատաւորներու իրաւունքները եւ արհմիութիւնները: Ընդունելութիւնը եւ արտօնելու ազատ տեղաշարժը:

Զինաստանի մէջ, կացութիւնը հիմնովին փոխուեցաւ եւ «կարծր» հոսանքը ձեռք առաւ դեկը: Պատերազմական վիճակի հռչակումէն ետք, նախարարապետը՝ Լի Փինկ հրապարակ իջաւ եւ յայտարարեց թէ կուսակցական Ա· քարտուղարը՝ Տէնկ Ցիաօփինկ պաշտօնազրկուած է: Ան փորձած էր լեզու գտնել ուսանողներուն հետ: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ ձերբակալուած է:

ՎԻԵՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝
Հ· Բ· Ը· Մ–ի Վիէնի մասնաճիւղին, Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 12–ին Արուեստի սրահին մէջ:

1, Քէ Փաժօ, Վիէն

Կէսօրուայ ճաշի ասպարարկութիւն:
Գեղարուեստական բաժին:
Մասնակցութեամբ՝
Հ· Բ· Ը· Մ–ի Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան:

Սիրալիր հրաւէր բոլորին:

ԼԻՈՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կասպար Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

Ծննդեան՝ 75–ամեակ եւ մահուան 5–ըդ տարելիցին առթիւ, Շաբաթ Յունիս 3, ժամը ճիշդ 21–ին Ազգային Տան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — 69003 Lyon

Կը դասախօսեն· – ՆՈՐԱ. ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ (Հայերէն), ՅԱՄԱՄԻԿ ՆԱՏԻՐԵԱՆ – ԳԻՒՈՆԵԱՆ (Ֆրանսերէն), եւ մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝ ՄԱՄԻՍ–ի:

Դասախօսութեան ատարին տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն (քօքթէյլ):

Մուտքը ազատ է:

VIENT DE PARAITRE

1918 - 1920
LA MEMOIRE DU SIECLE

La République d'Arménie

ANAHIDE TER-MINASSIAN

EDITIONS COMPLEXE

— Prix 49 Frs. —

Dans toutes les librairies.

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 52–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 24–ի մրցումներու արդիւնքներն են·–

Դինամօ Մ· – Չերնոմորեց	1 – 2
Արարատ – Շախտեոր	2 – 0
Լոկոմոտիւ – Դինամօ Մն·	0 – 1
Ժալգիրիս – Դինամօ Կ·	1 – 0
Զենիթ – Տորպեդօ	1 – 1
Դինամօ Թ· – Սպարտակ	0 – 1

Դասաւորման գլուխն է Սպարտակ 19 կէտով, կը հետեւին· – Դինամօ Կ· 15, Տնեպր 14, Չերնոմորեց, Տորպեդօ Մ· 14, Ժալգիրիս 13, ԱՐԱՐԱՏ 12, Դինամօ Մն· 11, Մետալիստ 10, Դինամօ Թ· 9, եւայլն, եւայլն:

L'ORGANISATION TERRE ET CULTURE

vous convie à une

REUNION D'INFORMATION ET DE SOUTIEN

qui se tiendra le jeudi 8 juin à 20 h 30
dans les salons de l'*Hôtel Lutétia*
43, bld. Raspail — Paris 6e

L'Organisation vous présentera le bilan de ses activités (IRAN du NORD, KESSAB) et l'ensemble de son programme pour l'année 1989, notamment les campagnes d'été en Arménie Soviétique et en Syrie du Nord.

Exposition de photographies. Projection de diapositives.
Conférence - débat.

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris

le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes
par le peintre Fasianos
seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

organise un

CAMP ITINERANT

En direction de
l'Espagne et du Portugal,
pour les jeunes de 14 à 17 ans,
du 2 au 30 juillet

Inscriptions et renseignements :
— Région parisienne : 43. 76. 61. 83 (jusqu'au 10/6/89)
— Région marseillaise : 91. 90. 21. 60
— Région lyonnaise : 74. 53. 25. 91

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գայեանէ Գրիգորի Եղիկեան կը փնտռէ իր բարեկամը՝ ՓՐԱՆՍԻՍ ԲԵԼԻԿԵԱՆԸ, ծնած 1949–ի չուրջ: 1960–ական տարի – ներուն տեղափոխուած է Ֆրանսա, վերջապէս: Նամակագրութիւն պահած են մինչեւ 1969: Լուր ունեցողներէն հետաքրքրուիլ. –

43. 20. 04. 23

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

2e *Représentation*

SPECTACLE

Ensemble de Danses
«BAREKAMOUTIOUN»
de EREVAN
32 Jeunes d'Arménie

Sous la Présidence de
M. Laurant CATHALA,
Député - Maire de Créteil
et de
M. René ROUQUET,
Député - Maire d'Alfortville

Mercredi 31 mai à 20 h 45 précises

SALLE G. DUHAMEL
7, ave. G. Duhamel
94000 CRETEIL (Mont-Mesly)
(N. 19, limite Bonneuil, à droite)
sur réservation
Tél. : M.C.A. 43. 76. 55. 89

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

L'U. C. F. A. F. et la J. A. F. présentent
AU PROFIT DE L'OPERATION «FAISONS REVIVRE UN VILLAGE D'ARMENIE»

CHÉNAVAN

L'ENSEMBLE NATIONAL DE MUSIQUE ET DE CHANTS TRADITIONNELS DE LENINAKAN

sous la direction de Antranig NERCESSIAN et Djivan KHATCHADOURIAN
30 Artistes

CONCERTS DE SOLIDARITE

CANNES Dimanche 28 mai à 16h.	Auditorium de l'Hôtel Martinez (Croisette)
MARTIGUES Mardi 30 mai en soirée	GYMNASE DES SALINS
AVIGNON Mercredi 31 mai à 20h45	Sous le haut patronage de **M. Guy RAVIER** - Maire d'Avignon Salle Benoît XII.

INFOS — RESERVATIONS :

PARIS: 42. 08. 76. 49 — Points de vente habituels
Et dans chaque Centre U.C.F.A.F. - J.A.F.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE

DEMIS ROUSSOS

EN RECITAL
POUR LE

DINER DANSANT DE L'U.G.A.B.

le Samedi 24 juin
au *Concorde Palm Beach Marseille*

Réservations indispensables :

N. MELKONIAN	91. 77. 62. 29
A. STEPANIAN	91. 79. 30. 34
L. KOUYOUMDJIAN	91. 76. 10. 17

Paris-Erevan-Paris

EN VOLS DIRECTS

TOUS LES 15 JOURS A PARTIR DU 06 JUILLET 1989

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	JACK INTER
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	358, Chemin du Littoral
75001 PARIS	69003 LYON	13015 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 03 - 16 - 28

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 30
MARDI
30 MAI
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.022 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNEE — No 17.022

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

ՀԱԻԱՆԱԲԱՐ ԻՐԵՆՔ ԱԼ ՀԵՏԵՒԻՆ ԲԱՑԻ՝ ԻՓՈՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԷ ԵՒ Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐՈՎԷ

Ինչպէս գրած էինք, Հայաստանի մամուլը, ի շարս որոնց «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթը, Մայիս 27–ին, առաջին էջին վրայ կը հրատարակէր Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի հրամանագիրը, որ պաշտօնապէս կը հռչակէր Մայիս 28–ը, որպէս հայկական Պետականութեան հաստատման թուականը եւ եռագոյնն ալ՝ որպէս ազգային խորհրդանիշ (ներկայ դրօշակը՝ պետական է)։

Կիրակի օր, 1918–ի անկախութեան հռչակման տարեդարձը ոգեկոչուած է համալսարանին մէջ եւ հանդիսութիւնը ազդակի սփռուած է Երեւանի հեռատեսիլէն։ «Լիպերասիոն» կը գրէր թէ շուրջ 100 հազար հոգի համախմբուած է Երեւան, Մայիս 28–ի տօնակատարութեան համար, մինչ ԹԱՍ միայն քանի մը հազար հոգիի կ'ակնարկէ։ Անցեալ տարի, հակառակ պաշտօնական մեկնաբանութեան, Մայիս 28 կը նշէր Երեւանի «ազատութիւնը» (Օփերա) սկսած հրապարակը։

Այս տարի, Վրացիներն ալ, որոնք երկու օր առաջ, Թիֆլիսի մէջ տօնած էին իրենց անկախութիւնը, Երեւան եկած են, ղեկավարական մթնոլորտի մը մէջ, Հայերու կողքին տօնելու համար անկախութեան տարեդարձը։

***

Ուրբաթ եւ Շաբաթ զանազան լուրեր շրջեցան ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն, որոնց համար ըսուեցաւ թէ ազատ արձակուած են եւ նոյնիսկ Երեւանի ճամբան բռնած (ինչպէս՝ նախապէս Ա. Յակոբեան եւ Խաչիկ Սամսոնեան)։

Երեւանէն մեր ստուգած լուրերը տարբեր են։ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն թղթածրարներն են որոնք Երեւան փոխադրուած են, եւ հաւանական կը նկատուէր նաեւ որ թղթածրարներուն հետեւին անոնց տէրերը, բայց երկաթուղիի ճամբով, 7 – 8 օր ճամբորդութիւնով մը։ Մոսկուա կը մնան տակաւին Իգոր Մուրադեանի եւ Արքադի Մանուչարովի թղթածրարները եւ անշուշտ՝ անոնց տէրերը։

***

Անդրադարձած էինք առջի օր, «Արմենփրէս»ի թղթակցին հարցազրոյցին Սուրէն Յարութիւնեանի հետ եւ ստուած հակիրճ արձագանգը Մայիս 28–ի եւ Ղարաբաղ Կոմիտէի վերաբերեալ իր յայտարարութեան։

*Հիմա, որ ստացանք հարցազրոյցին ամբողջութիւնը, ստորեւ կուտանք Հայաստանի Ա. քարտուղարին յայտարարութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մասին։ «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը այսօր դարձած է համազգային գաղափար, եւ եթէ անոր լուծման մօտենանք միակողմանի մեթոտներով՝ պատճառա – հետեւանքային կապերը շփոթելով, պիտակներ փակցնելով, հանգստութեան եւ խոհեմութեան կոչերով, տեղեկատուութեան միջոցներու կողմէ քօղ տրուող կոշտ ճշդումով, ապա այդ կը նշանակէ ալ ապրիլի բարդացնել շրջանի իրավիճակը։ Եկէ նայինք ճշմարտութեան աչքերուն։ Ճիշդ հայ էր մտածուած, սակայն գործնական գետնի վրայ շատ բան տարբեր ձեւով կատարուեցաւ։ Ղարաբաղի Ցատուկ Կառավարման Կոմիտէն չկրցաւ հասնիլ այն պատասխանատու գործառնութեանց, որոնք իրեն վերապահուած էին։ Եւ հոս, հարցը այն չէ որ Կոմիտէի անդամները չուզեցին կամ ի վիճակի չեղան աշխատելու բարդ պայմաններու մէջ։ Հարցը, մեր կարծիքով, այն է, որ Ցատուկ Կառավարման Կոմիտէի ստեղծումը ամբապնդուած չէր ամուր գործառնութեան պայմաններու ու մեխենայութեանց ժամանակին ըստեղծումով։ Կոմիտէն ամբողջութեամբ կեդրոնական չդարձաւ, կամ ինչպէս ընդունուած է ըսել շատ երկիրներու մէջ՝ պրեզիդենտական կառավարման նոր ձեւ։ Ան, ցաւօք, ժառանգեց մարզային իճնավարութեան իրաւական անկատարութիւնները։ Քանի մը ամիս յետոյ, պարզուեցաւ, որ Կոմիտէն ոչ միայն չունի վարչական, տնտեսական կառավարման իր կանոնագրին համապատասխան մեխենայութիւն, այլեւ նոյնիսկ Ղարաբաղի զարգացման համար յատկացուած միջոցները իճնուրոյն տնօրինելու իրաւունք։ Այս նախ եւ առաջ կը բացատրուի անով, որ իճնավար մարզի ընկերա – տնտեսական զարգացումը արագացնելու միջոցներու մասին Խորհրդային Միութեան կեդր· Կոմիտէի եւ Նախարարաց Խորհուրդի որոշումը ընդունուած էր միեւնոյն Ղարաբաղի Ցատուկ Կառավարման Կոմիտէի ստեղծումը։ Իսկ անոր իրականացումը հիմնականին մէջ դրուած է ադրբեջանական համապատասխան կազմակերպութիւններուն վրայ։ Մարզի Ցատուկ կառավարման կեդրոնին, անոր բաղաքական ու տնտեսական ենթակայութիւնը սահմանելէ յետոյ Ղարաբաղի կառավարման ճեւերը սկզբունքով չփոխուեցան։ Ցատուկ Կառավարման Կոմիտէի գործունէութեան ընթացքին իրական տեղաշարժներ չեղան նաեւ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի տնտեսական, ընկերային, մշակութային կապերու մէջ։ Հայաստանն Արցախի հետ պէտք է ունենայ քնական, ամէնօրեայ կապեր։ Առանց անոնց, ճամբուն վրայ խոչընդոտներ կը յարուցուին, ինչ որ մշտական լարուածութեան աղբիւր կը հանդիսանայ։ Այսօր, պէտք են նաեւ մեր յարաբերութիւններուն մէջ հրապարակայնութեան պարզորոշ սկզբունքներ։ Մինչեւ հիմա մենք Ղարաբաղէն յստակ, հաւաստի տեղեկութիւն չենք ունեցած, բան մը չենք կրցած ըսել այդ մասին մեր ժողովուրդին, թէ Լեռնային Ղարաբաղ արդէն ի՞նչ եղած է կուսակցութեան ու կառավարութեան ընդունուած որոշումներու իրականացման ուղղութեամբ։ Այդ խանգարած է իրադրութեան առողջացման, ամէն տեսակ յերիւրանքներու ու ասէկոսէներու խափանման աշխատանքը»։

Այս ախտաճանաչումէն ետք, ուր նկատելի է որ Սուրէն Յարութիւնեան ճըշմարտութիւնները ըսելէ չի խուսափիր – անդամի մը համար – ան կը պատասխանէ յաջորդ հարցումին որ կը վերաբերի լուծման ուղիին։ (Այդ մասը կուտանք մեր յաջորդ թիւով)։

Այս նոյն հարցազրոյցի վերջաւորու – թեան էր, որ Սուրէն Յարութիւնեան կը պատասխանէր նաեւ Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամներուն կացութեան մասին։ Ան կ'ըսէ· –

«Անոնց մեղադրանքներ ներկայացուած են։ Բայց նկատի առնելով շարք մը աշխատաւորական կոլեկտիւներու, երիտասարդութեան ներկայացուցիչներու եւ քնակչութեան այլ խաւերու ցանկութիւնը, որ Խորհրդային Միութեան գլխաւոր դատախազ Ա· Սուխարեւի, միջնորդելով մարդասիրական մօտեցում ցոյց տալ «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամներու նկատմամբ։ Կը կարծեմ, որ մօտ օրերս Խորհրդային դատախազութիւնը կ'արձագանգէ մեր միջնորդութեան»։

Այս հարցազրոյցը կատարուած է Մոսկուա, Մայիս 25–ին։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ, Մայիս 26–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին լեցուցած էին բացի ողբացեալին հարազատներէն ու բարեկամներէն, բոլոր անոնք որոնց համար Սփիւռքի հայ գրագէտին մահը բան մը կը նշանակէ։ Հարկ է հատուտել, արդարեւ, մեկնողները բազմացան ու թագղները պակսեցան։

Ցաւարտ արարողութեան, Գիւտ Ալբ· իր դամբանական խօսքը ակսաւ, ոգեկոչելով Ծառուկեանը, որու մահը կը սգայ հայ ժողովուրդը ու նաեւ Հայաստանեայց Եկեղեցին, ու կարդաց հեռեւեալ ցաւակցական հեռագրերը, մէկը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն, միւսը՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէն· –

«Վշտահար սրտով իմացանք ջերմ հայրենասէր, Մայր Աթոռի անկեղծ բարեկամ, գրական եւ հանրային վաստակաշատ գործիչ Անդրանիկ Ծառուկեանի մահուան տխուր լուրը։ Թող բարին Աստուած խաղաղութեան մէջ պահի նրա հոգին եւ անթառամ մնայ նրա քարի յիշատակը։ Խորին ցաւակցութիւն ենք յայտնում հանգուցեալի կնոջ, բոլոր հարազատներին եւ գրչի ընկերներին։ Սուրբ Էջմիածնի Մայր տաճարում կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Անդրանիկ Ծառուկեանի հոգու խաղաղութեան համար։ Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի։

ՎԱԶԳԷՆ Ա·
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

«Սոնա եւ Նայիրի, ցաւ զգացինք լսելով սիրելի Անդրանիկի մահուան տխուր լուրը։ Կ'աղօթենք առ Աստուած յաւիտենական խաղաղութիւն շնորհել իր հոգւոյն։ Իր գրական գործը պիտի մնայ որպէս հարստացնող օժանդակութիւն մը ժամանակակից մեր գրականութեան եւ որպէս հարազատ վկայութիւն հայ մշակոյթի նուիրեալներու սերունդի մը։ Թող իր յիշատակը միշտ կենդանի մնայ։

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ·
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Այս ընթերցումէն ետք, Գիւտ Ալբ· անդրադարձաւ Ծառուկեանի գրական վաստակին եւ անոր բերած լայն եւ վարեւոր մասնակցութեան նաեւ մեր կրթական եւ եկեղեցական կեանքին։ Նեղտեց թէ ան մեծ նուիրեալ մըն էր ու սրտի մարդ մը։

Պանէեւ – Փարիզիէնի Հայ մտաւորականներու դամբարանին առջեւ հրաժեշտի խօսքը արտասանեց Նորվան Եպիսկոպոս, որ ըսաւ ի մէջ այլոց· –

«...Սիրելի Անդրանիկ, ճակատագիրը ահաւասիկ մահուանդ հետ ալ անողոք է, որովհետեւ քեզի վիճակուած պատառ մը հողը եղաւ օտար ու յուրտ։ Բայց կարծեմ հոգիդ այդքան ալ պիտի չմտի, որովհետեւ շրջապատուած պիտի ըլլաս քեզի սիրելի եւ քեզի պէս տարաբախտ պրչի եղբայրներուդ եւ մտաւորականնե – րու կողմէ։ Այդ պատառ մը օտար ու յուրտ հողին մէջ պիտի դնեն հայրենի որոշ մթնոլորտ մը, չսառած «բարբառը մեր հնօրեայ»։

«Ճակատագրի անողոքութեան, դեռ դժուար թէ մսի հոգիդ, որովհետեւ այն բխումներն ու ապրում – ները զորս կրակէ գիրերով յանձնեցիր «Թուղթ»ին, այլ մանաւանդ կրակեցիր սիրտերուն վրայ սերունդներուն, այդ սերունդները օր մը կուտան քեզի այդ պատառ մը հողը եւ դուն ալ ամփոփուելով հայրենի հողին մէջ ընդմիշտ հանգիստ կը դտնես, տաքնալով այդ հողին տակ։

«Դուն այն գրագէտը կամ բանաստեղծը չես որ գալիք սերունդները պիտի մոռնան յիշատակեն։ Դուն չես մեռնիր, որովհետեւ չես պատկանիր գրողներու այն հոյլին, որոնց յիշատակը կը թաւամի։ Հակառակ այս իրողութեան որ քու սիրելիներուդ որոշ մխիթարութիւն եւ սփոփանք կրնայ պատճառել, սակայն եւ այնպէս ուրիշ էր քու անձիդ կենդանի ներկայութիւնը։ Յոյզեր եւ ապրումներ կան որոնք բոլորն ալ դիրէն թուղթին չանցան եւ երանի՛ անոնց որոնք ունեցան նաեւ անդիր այդ վայելքները քեզմէ։ Ազգային վարժարաններու մէջ, դուր օրինակ, առին համը դիտողութիւններուդ կամ դնահատութիւններուդ, հայերէնի չարադրութեան մը սրբագրութեան ժամանակ։ Գործէն անկախ, անձիդ չօշափելի ներկայութիւնը տարբեր համայք մը կը բուրէր, ըլլայ ընտանեկան յարկի տակ, բարեկամական սեղաններու շուրջ կամ բեմերու վրայ, համով վայրկեաններ, ահա այդ է որ մեկնումդ կ'առնէ կը տանի իր հետ անվերադարձօրէն, եւ մարդիկ այս պատճառաւ դժուար հաշտուին մեկնումիդ հետ։

«Սիրելի Անդրանիկ, ներող կ'ըլլաս որ չողշողուն տարազներով 60 – 70 տարուան վաստակիդ անդրադարձը չընի, մեծ գրագէտ, հասարակական գործիչ, վիպասան, բանաստեղծ, խմբագիր, եւայլն, առիթ կը թողում ուրիշներուն, իմ բեդ ծա քեզի սրտի անոյշ խօսք մը, կենդանի փոքրիկ վկայութիւն մըն ալ, կեանքիս քեզմէ քաղած աղուոր պահերուն եւ ապրումներուն, վկայութիւն մը, որ կը զգեստեղամ դաղաղիդ վրայ իբրեւ փոքրիկ ծաղկեփունջ մը։

Երթաս բարով»։

***

Աղօթք մը եւս։ Քիչ մըն ալ հող ու վերջ։ Ինչպէս պիտի ըսէր Անդրանիկ Ծառուկեան։

PARLEMENT EUROPEEN

Ի ՆՊԱՍՏ ՂԱՐԱԲԱՂ ԿՈՄԻՏԷԻ ՓՈԽԷԱՐԿՈՒԱԾ ԲԱՆԱՁԵՒ

Հինգշաբթի, Մայիս 25–ին, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց Եւրոպական Խորհրդարանը։

RESOLUTION

présentée par M. De La Malène, au nom du Groupe RDE, conformément à l'article 64 du règlement sur la libération des membres du Comité Karabagh.

LE PARLEMENT EUROPEEN

A. Considérant que les membres du Comité Karabagh arrêtés le 10 décembre 1988 au lendemain du séisme qui a frappé l'Arménie soviétique restent, à l'exception de l'un d'entre eux qui a été relâché, en détention à Moscou et sont maintenus au secret,

B. Considérant que leur détention est une atteinte flagrante au droits de l'homme puisque le mobile réel de leur détention était de les empêcher de participer aux élections,

C. Considérant en outre que l'administration soviétique continue de refuser à quatre avocats français désignés par les familles des prisonniers l'autorisation de se rendre en U.R.S.S. pour y exercer les droits fondamentaux de la défense,

1. réitère sa demande formulée le 19 janvier 1989 de libération immédiate des membres du Comité Karabagh,
2. déplore l'attitude du gouvernement soviétique de refuser l'accès de son

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի գրական շրջանակները, հրատարակչութեան բարերար չունչին շնորհիւ, մեր գրականութեան Սփիւռքի թեւով աւելի մօտէն հետաքրքրուած ըլլալու տպաւորութիւնը կը ստեղծեն: «Գրական թերթ»ի Ապրիլ 21–ի թիւին մէջ կը խօսուէր «Սփիւռքահայ գրականութեան խորհուրդ»ին մասին որ վերջերս ստեղծուած էր (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մայիս 23): Ու անկէ ետք, Մայիս 16–ի «Խորհրդային Հայաստան» օրաթերթը համաոօտ տեղեկատուութիւն մը կը կատարէ, Մայիս 10 – 12 Երեւան գումարուած Սփիւռքահայ գրականութեան դիտաժողովին մասին:

Այս բոլորը դիտուած՝ որպէս եղելութիւն, ինչպէս ըսուեցաւ, աւելի մօտիկ հետաքրքրութեան մը տպաւորութի՛ւնը կը ստեղծեն. տպաւորութիւն մ'այն, քանի որ թոյլ տրուած չափով մտնելէ ետք յատկապէս դիտաժողովին մասնրամաս – նութիւններուն մէջ, այդ հետաքրքրութիւնը անկէ անդին անցնելու յատկանիշներէն զուրկ կը թուի:

Դիտաժողովը կազմակերպուած է Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկին ու Երեւանի համալսարանին հայկական բանասիրական ճիւղին կողմէ: Բացումը կը կատարէ վերոյիշեալ հիմնարկին վեկավարը՝ ակադեմական Խ. Ջրբաշեան: Ան կ'ըսէ ի միջի այլոց. – «Սփիւռքի գրականութեան ճանաչման եւ ուսումնասիրման շրջանին մենք, մեր ազգային միասնութեան գաղափարը, ընտիւռքի մեր հայրենակիցներէն եւ նրանց գրական մշակոյթի նկատմամբ յարգանքն ու հետաքրքրութիւնը»: Ան կը չեշտէ թէ վերջին չորս տարիները Հայաստանի համար եղան Սփիւռքի գրականութեան աւելի լայն ճանաչման եւ տարածման տարիներ: Խ. Ջրբաշեան կը շարունակէ. – «Մեր կեանքում հաստատուող դեմոկրատացման ու հրապարակայնութեան պայմաններում շատ փակաճիներ բացուեցին, մի շարք «արգիլուած գօտիներ» վերացան», ... «Մենք վերջնականապէս յաղթահարել ենք Սփիւռքի գրականութիւնը ինչ – որ չափով հայ մշակոյթի ընդհանուր ընթացքից օտարելու հնօրեայ պատկերացումները»: Ան ուրախութեամբ կ'ըսէ նաեւ թէ հետզհետէ կը լայնայ Սփիւռքով հետաքրքրուող գրականագէտներու շրջանակը:

Այս համառօտ մէջբերումներէն ետք, կը տրուի մանակիցներու եւ զեկուցումներու նիւթերը: Այսպէս, «Հանրային միտքը Սփիւռքի ձեւաւորման շրջանում» զեկուցումով հանդէս կուգայ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Կարէն Դալլաքեան: Բանասիրական գիտութիւններու տոքթ. Ս. Սարինեանի զեկուցումը նուիրուած է Անդրանիկ Անդրէասեանի գրական ու հանրային գործունէութեան: Մ. Իշխանի քերթողութեան մասին կը խօսի բանասիրական գիտութիւններու տոքթ. Վ. Գաբրիէլեան:

Բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Վ. Փարթամեան նիւթ առած է «Եղեռնապատումը Սփիւռքի օտարագիր հայ բանաստեղծութեան մէջ»: Ան կը ներկայացնէ Ալիխա Կիրակոսեանի, Հելէն Փիլիպոսեանի, Փէթըր Պաքաքեանի, Պարգեւուհի Օրֆա – Պետրոսեանի, Յովհ. Փիլիկեանի գործերը:

Զեկուցումներով հանդէս կուգան տաղանդաւոր հայ գրականագէտներ՝ Ժ. Քալանթարեան, Գ. Սեւան, Գ. Հայրեան, Լ. Ամանեան, Պոլիսէն՝ Ռ. Հատտէճեան, զանազան թեմատիկ զեկուցումներով՝ Պերճ Ծագլըեան, Լիբանանէն՝ Շուշիկ Տանիելեան, բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուներ՝ Ա. Աւագեան, Մ. Մաքսուդեան եւ ուրիշներ:

Դժուար է հասկնալ, սահմանել սա ընտիւռք կոչուածը. իսկ զայն նկատել մի՛ւս ճոյղ զանգուած, կամ որպէս այդպիսին զեկավարելու մասին մտածել, ուղղակի անկարելի: Սփիւռքի արուեստն ալ – գրականութիւն, նկարչութիւն ... – ընկերային կացութիւնն ալ, բացառութիւն չեն այս իրավիճակին մէջ: Երբ այնքան բարդ է ամէն բան, նոյնիսկ հոսկէ՝ Սփիւռքի՛ն իսկ դիտուած, հայաստանեան նման գիտաժողովի մը պատասխանատուները գիտութեան պարտականութիւն մը առանձնած չեն: Վաւերական, ընդունելի նեկայացումի մը համար, ինչպէս գրեթէ ամէն պարագայի մէջ, հո՛ս մանաւանդ, չի բաւեր նոր օրերու, նոր տրամադրութիւններու զոյութիւնը: Ցաջողութիւնը պայմանաւորուած է համապարփակ ճանաչողութեամբ որ պայմանական սա կամ նա հովերէն տարուած չըլլայ, ճի՛շդ գնահատումով ու արժէքներու անուններ ու վաւերական չափանիշով մը:

Մինչդեռ կարզալէ եւ վերոյիշեալ դիտաժողովին համառօտ տեղեկագրութիւնը, անհամատեղելի անուններու ընդունելի զոյութիւնը հոն, անկարելի է զարմանքով ու դառնութեամբ չհատուցել. առ այժմ, հրապարակայնութեան նէն թելադրուած նոր տրամադրութիւնները այս մարզին մէջ առանձին մնացած են, զուրկ՝ ճանաչողութեան, ճիշդ գնահատումի ու անչեզ արժէչափերու անհրաժեշտ նեցուկէն:

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՋԼԱՄԱՐՏԸ՝ ՄԻՋԻՆ ԴԱՐՈՒՆ

Արեւելքի ու արեւմուտքի միջեւ քաղաքական հակամարտութիւնը նոր երեւոյթ չէ. միշտ դարուն իսկ խոր անհաճայնութիւններ կային քրիստոնեայ աբեւմուտքին եւ արեւելքի միջեւ: Հռոմէական կայսրութեան երկու ժառանգորդները՝ Հռոմ ու Բիւզանդիոն տեւական չլամարտի մէջ էին, պատերազմներէ ազատ ժամանակներուն: Սակայն, ինչպէս այսօր, երկխօսութեան փորձեր կ'ըլլային երբեմն, որոնք մեծ մասով կուգային արեւմուտքէն, որ երկու իշխանութիւններէն աւելի աղքատն էր: Դեսպան մը դէպի Բիւզանդիոն ճամբայ կ'ելլէր, իշխանական քանի մը ամուսնութեամբ դիւրացնելու համար միջամտութիւն էր ժամանակին: Անոնցմէ մէկն է Ժ. դարու դեսպան մը որ Օթթոն Ա. կը ղրկէ բիւզանդացի իր մըրցակիցին՝ Նիկեփոր Փոկասի:

Օթթոն չէր հանդուրժեր որ Մեծն Ցուստինիանոս, բիւզանդական այս գաւառը օրէ օր հեռանայ Հռոմէական աշխարհէն: Ամէն գնտ Բիւզանդիոն Հռոմէական կայսրութեան միակ ժառանգորդը ըլլալ կը յաւակնէր: Այս պայմաններուն մէջ, Լիւտփրան եպիսկոպոսը որ լաւ կը ճանչնայ Բիւզանդիոնը, ճամբայ կ'ելլէ ու 968 Ցունիս 2–ին կը հասնի Բիւզանդիոնի դուռները առջեւ:

Սակայն դեսպան մը դիմաւորելու առանդական արարողութենէն ոչ մէկ հետք կը տեսնէ հոն. ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ: Քարափները ամայի են ու հոն են միայն մաքսաւորները, որոնք կը մերժեն մուտքի արտօնութիւն տալ եկուորներուն: Պատճառը իրենք ալ չեն գիտեր. այնպէս է տրուած հրամանը: Տեղատարափին տակ, Հռոմի դեսպանը ժամեր ամբողջ կը մնայ պարիսպներուն առջեւ:

Վերջապէս մուտքի արտօնութիւնը կը տրուի: Սակայն դեսպանը հազիւ անցած Ոսկեայ դուռնէն, կը պարտադրուի ձիէն իջնելու եւ հետիոտն դիմելու իրեն քնակութեան յատկացուած պալատը: Հոն կը հասնի ժամերով քալելէ ետք ազատ ու զարշահոտ փողոցներէ:

Պալատ կոչուածն ալ խղճալի տեղ մըն է հին ու մին կահ – կարասիով. անձրեւը տանիքէն ներս կը վազէ: Յաջորդական օրերուն հիւր դեսպանը կը նկատէ որ ճաշերն ալ չատ դէշ պատրաստուած են ու հրամցուած գինին ստամոքսի ցաւ կը պատճառէ: Ջուրը պէտք է դնէ չրջուն չրկիրներէ որոնք ոսկիի գին կը պահանջեն: Իսկ պալատին պատասխանատուն որ «լրտես մըն է» ինչպէս կ'արձանագրէ Լիւտփրան իր օրագրութեան մէջ, ամէն մէկ գնումի համար մեծ միջնորդէնք մը կը պահանջէ:

Այս բոլորէն զատ, դեսպանը ուղղակի մեկուսացուած է. ոչ միայն արքունի պալատէն լուր մը չի հասնիր իրեն, այլեւ՝ երբ կը փափաքի դուրս ելլել, կամ այցելութիւն մը ընդունել, պահակներ ճամբան կը փակեն իր անձին ապահովութիւնը պահպանելու պատրուակով:

Վերջապէս պատգամաւոր մը կը հասնի. պալատէն իր այցելութեան կը սպասեն. անմիջապէս: Ո՛չ կառք, ոչ ալ ձի մը կը գտնէ իր տրամադրութեան տակ: Պէտք է քալելով անցնի այն ճամբաներէն որոնք նախորդ գիշերուան տեղատարափով ճահճախոտներու վերածուած են: Ցայտնի է որ այս պարագան է պատճառը իր ընդունելութեան. եպիսկոպոսը բազմաթիւ քիլոմեթրեր կը կտրէ փէշերը հատաքած, ցատքելով մէկ քարէն միւսը, իյնալով, ելլելով: Մեկուկէս ժամուան ճապարարութենէ մը ետք վերջապէս կը հասնի պալատին դրան առջեւ, որ փակ է:

Ներս ընդունուելէ ետք ալ նուաստացումները չեն վերջանար. կը սոխպեն որ ամբողջ մարմնով բազմաթիւ անգամներ երեսի վրայ պառկի գետինը. կը լսէ ոսկէ առիւծներու մռնչիւնը, ոսկէ անդղերու սուլոցը եւ երբ զարհուրած աչքերը վեր կ'առնէ, ոչինչ կայ իր դիմացը. գահն ալ, գահակալն ալ անյայտացած են: Պէտք կ'ըլլայ չատ վեր բարձրացնել գլուխը, տեսնելու համար որ անոնք թաուած են կամարներուն տակ:

Երբ վերջապէս ամէն բան իր տեղը կը դնէ, կայսրը կ'ընդունի երկինքէն, դեսպանը իր երաչխաւորագիրը կը մատուցանէ, համառօտ ճառ մը կ'արտասանէ, կը ներկայացնէ բերած նուէրները, ու ետ – ետ կ'երթայ դէպի ելքը, մինչ կայսրը ոչ իսկ բառ մը արտասանած է: Սակայն երրորդ երկրպագութենէն ետք նախատինքներու հեղեղ մը կը պայթի դլխուն, ոչ միայն Բիւզանդիոն ամէն գնով չէ ընդունիր Ցունաստանը, այլ նաեւ չի հանդուրժեր որ Օթթոն գինքը կոչէ «Գերմանիկ Հռոմի սրբազան կայսրը»: Հռոմ միակ ժառանգորդ մը ունի. Բիւզանդիոնի կայսրը:

Իսկ ընթրիքի մը ընթացքին երբ հարբեցողութեան անգամ կ'ամբաստանեն իր կայսրը թէ պարզ լոմպարտացի մըն է որ ինքզինքը Հռոմէացի կը դաւանի, Լիւտփրան կը գոչէ. «այո՛, լոմպարտացի մըն եմ ու հպարտ եմ այս ծագումովս. ո՞վ կրնայ ուրանալ որ Հռոմ հիմնուեցաւ եղբայրասպան ապօրինածինի մը ու անուղղելի չարագործներու, փախստականներու կողմէ: Հռոմէացի անունը Աբեւմուտքի համար համանիշն է ամէնէն գէշ բաներուն. նենգութեա՛ն, ստորնութեա՛ն, կծծութեա՛ն, սուտի՛ն ու չուայտութեա՛ն»:

Հակառակ Հռոմի ժառանգորդը ըլլալու Բիւզանդիոնի պնդումներուն, հոն հոմէական ոչինչ մնացած է. յարիներէն չեն հասկնար իսկ, յունական ոճով կը հագուին, յունական բարքերը իւրացուցած են. այնքան որ Աբեւմուտքը կրնայ յունական կայսրութիւն մը նկատել Բիւզանդիոնը:

Դժբախտ եպիսկոպոսը միակ մտածում մը ունի. փրկել եղածին չափ չուտով վերադառնալ իր երկիրը: Գիտնալով ատիկա, կը զուարճանան իրեն հետ ապահովութիւն տալով թէ մեկնումի պահը հասած է, ապա վերջին վայրկեանին իրեւ թէ անպատեհութիւններ կը ծագին. օրինակ անակնկալ կերպով ծովահէններ երեւան կուգան Մարմարայի ծովուն մէջ որոնք կրնան վնաս պատճառել իրեն նման թանկագին անձնաւորութեան մը:

Ամիսներ կը տեւէ այս խաղը. իսկ երբ արտօնութիւն կը տտանայ մեկնելու, կայսերական մաքսաւորները կը խուզարկեն անոր պայուսակները ու հինգ կտոր թանկագին ծիրանի կը գտնեն հոն:

«– Այս կերպասները արտօնեցին որ դնեմ ու Իտալիա տանիմ» կը բացատրէ Լիւտփրան.

«– Ատոնք արդիլուած ապրանքներ են ու քեզի պէս բարբարոսի մը համար չատ դեղեցիկ. վերապահուած են մեր կայսրին հպատակներուն» կ'ըլլայ պատասխանը:

Բոլորն ալ կը գրաւեն, ոչ մէկ արժէք կ'ունենայ եպիսկոպոսին առարկութիւնը: Ի վերջոյ կը պոռթկայ.

«– Ի գուր կը ճգնիք. ձեր այս կերպասները միայն պիտի հասնին արեւմուտք, հակառակ ձեր դրած արգելքներուն, Վենետիկի եւ Ամալֆիի վաճառականները առաջնորդ պէս միշտ պիտի կրնան մեր կրօնաւորներուն համար այս ապրանքէն հայթայթել. ատիկա ձեր տիմար ու անպէտ յատակնութեամբ կը կարծէք ձեզի միայն պահել: Անոնք քանի՛ տասնեակ ի վեր հարստութիւն կը դիզեն այս առեւտուրով, զոր դուք կը կարծէք արգիլել»:

Այս պոռթկումը այն հետեւանքը կ'ունենայ որ փոխանակ հինգ կտոր կերպասին, մաքսը կը գրաւէ, արգիլուած կամ ոչ, ինչ որ գնած է Լիւտփրան:

Օր մը սակայն Բիւզանդիոն պիտի դղջայ այն բուռն արհամարհանքին համար, զոր իր իշխանութեան բարձունքէն ցոյց տուած է արեւմտեան աշխարհին. այդ օրը կը հասնի նախ 1264–ին, երբ խաչակիրները կը մտնեն Կոստանդնուպոլիս. յետոյ 1453–ին երբ ամէնքէն լքուած՝ Բիւզանդիոն ոտքի կոխան կ'ըլլայ Սուլթան Մէհմէտի արշաւանքին, որուն հետ կը հասնի նաեւ կործանումը:

ԲԱՂՀԱՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ

Պատմուած քներու երկու հատորներուն՝ «Փախստականը» եւ «Թակարդին մէջ»ին հրատարակութեան առիթով, Ցրատարակչական Դրուղներու Ընկերակցութիւնը Մայիսի հերթական իր հանդիպումը յատկացուցած էր Վահէ Օշական արձակագիրին:

Մայիս 21 Կիրակիի երեկոյթին բացումը կատարելով, Ա. Թոթոյեան բացատրեց Վահէ Օշականի գործին ու անձին անցնելէ առաջ, առօրեան կը պարտադրէր խօսիլ ուրիշ դրագէտի մը մասին, ան դուժեց բանաստեղծ – արձակագիր Ա. Ծառուկեանի մահը, ու հակիրճ անդրադարձով մը ոգեկոչեց անոր յիշատակը, ապա աւելցուց թէ ծրագրուած է Ցունիսին շրջանի վերջին հանդիպումը յատկացնել Անդրանիկ Ծառուկեանի:

Ապա վերադառնալով Վահէ Օշականի, ներկայացուց անոր ինքնակենսագրական տուղերը ու բեմը յանձնեց օրուան դասախօս՝ Մարկ. Նշանեանին:

Ան նախ ըսաւ թէ որոշ մտերմութիւն մը ունի Վահէ Օշականի հետ, ամէնէն աւելի այն պատճառով որ ըմբոստ մըն է ան: Ըմբոստ ըլլալը դրական արժէքի մը դրաւականը չէր անշուշտ, բայց «երբ ամբողջ դրականութիւնը ըմբոստութեան մարքէ մըն է, չատ բան կը նշանակէ» ըսաւ Մ. Նշանեան:

Վահէ Օշական երկար տարիներ ուզած էր ինքզինքը տեսնել տալ միայն որպէս բանաստեղծ. հրատարակածները քառատեղծութիւններու հատորներ էին. «Փառուհան» (1954), «Քաղաքը» (1963), «Քառուղին» (1972), «Աշխարհը» (1980), «Խուճապ» (1984):

Համառօտ նշումներով տալէ ետք Վահէ Օշականի կենսագրութիւնը, Մ. Նշանեան հետեւեալ եզրակացումով ներկայացուցած. «ան Սփիւռքի քիչերէն է որ մտաւորական լայն ախորժակներ ունի, լայն մշակոյթի հետ յանձնառու կապեր պահած է, մարսելով զանոնք ու ներքայլ պահել անոնց հետ: Վահէ Օշական իր ժամանակին ներկայացուցիչն է, որ բաղձալի մը որ ձեղի հետ կը քալէ: Սփիւռքը եթէ քիչ մը իմացական հետաքրքրութիւն ունենար, ուրիշներու համար ալ այդ դրագէտը պիտի ըլլար Վահէ Օշական»:

Անդրադառնալէ ետք դրագէտին արձակ գործերուն՝ – թատերախաղ, անթիվէպ մը, քննադատական էջեր, Մ. Նշանեան կեդրոնացաւ պատմուածքները վերոյիշեալ երկու հատորներուն, վրայ. «Փախստականը» կը յատկանշուէր անոր հեղձուցիչ միջավայրի մը մէջ, ժամ կեանքերու վերջին պահերը կը պատմէր. յատկապէս առաջինը չորս կտորներով: Փախստականի յոյսը կար միշտ եւ անկարելիութիւնը: Հոն կային նաեւ անհրաժեշտ կացութիւններ, ինչպէս օրինակ, «Փարոս» խորագրուած մէջ: Իսկ հատորին յաջողագոյն պատմուածքը նկատեց Մ. Նշանեան, «Ֆարէնհայթով», ուր ոչ ալեկոծութիւններ, ոչ ալ աւելորդ չատախօսութիւն կար:

Խօսելով Վահէ Օշականի երկրորդ հատորին մասին, Մ. Նշանեան ըսաւ թէ մեծ մասով ահաբեկչական թեման նոր կայ է հոն: Ահաբեկչութիւնը, ըսաւ ան, տեւական հարց մըն է Վահէ Օշականի համար որ կը փորձէ հասկնալ այդ իրողութիւնը. անոր առջեւ մարդոց հակադրութիւնը: Այս բաժնին մէջ ամէնէն լաւ եւ ուշագրաւ պատմուածքն էր «Ծամ»ը: Ան կը պատմէր միքրոմներու պատճառելու փորձ մը: «Միայն Վահէ Օշականի նման անհչխանական մըն էր որ կրնար երթալ մինչեւ ծայրը» ըսաւ դրագէտը կրնար երեւակայել միայն անձնականութեան մէջ:

Նկատի առնուած երկու հատորներէն Մ. Նշանեանի ընթերցումներով ընդգրկուած այս դասախօսութեան հետեւեալ հարցում – պատասխանի բաժին մը ցաւ հարցում – պատասխանի բաժին մը ուր հետաքրքրական եւ երբեմն հակասական կարծիքներ յայտնուեցան Վահէ Օշականի յատկապէս դրագատական էջերուն մասին:

Դիւրին չէր Վ. Օշականի նման դէմքի մը այդքան համառօտ ու համապարփակ կերպով ներկայացնել, յատկապէս այդքան մատչելի ձեւով: Ու Մ. Նշանեան այդ երեկոյեան հանդիսացաւ լաւագոյն ու այնքան հետաքրքրական նիւթի մը համար ընտրուած լաւագոյն դասախօսը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Հ· Բ· Ը· Մ·

200ամեակի տօնակատարութիւն

Ֆրանսական Յեղափոխութեան 200–ամեակին առթիւ, Հ· Բ· Ը· Մ·–ի Սէն – Շամոն եւ Սէն – Թ'էթիէնի մասնաճիւղը մեծ պատրաստութեամբ եւ յաջողու – թեամբ նշեց այս պատմական տարեդար – ձը:

Այս առթիւ, մասնաճիւղի ժրաջան վարչութիւնը, յատկապէս հրաւիրած էր Հայաստանէն՝ «Պատանիներու Բարեկամ – ութեան Երգի, Պարի եւ Նուագի խումբ – ը», որ արդէն ամիսէ մը ի վեր կը շրջի Ֆրանսայի քաղաքները:

Մայիս 15, Երկուշաբթի, յետ – մի – ջօ – րէին, արդէն խանդավառ եռուզեռ մը կ'պարզէր Սէն – Շամոնի հայ գաղութը, որովհետեւ մեր հայրենի անուշիկ պա – տանիներն ու պարմանուհիները հասած ու հիւրընկալուած էին ընտանիքներէ ներս: Մայիս 16, կէսօրին, Սէն–Շամոնի քաղա – քապետը, Պր· Ժ· Տուզար բացառիկ ընդու – նելութեամբ եւ հիւրասիրութեամբ պատ – ուոց հայրենի հիւրերը, Հ·Բ·Ը·Մ·ի գեկա – վարութիւնը եւ դանազան ազգայիններ՝ Սէն – Շամոնէն եւ Սէն – Թ'էթիէնէն, ուր խօսք առին քաղաքապետ Պր· Տուզարը, Հ· Բ· Ը· Մ·ի նախագահը՝ տոքթ· Կ· Նալպանեան եւ առենադպիր՝ Պր· Մ· Հէլ – վաճեանը որ՝ այս հանդիսութեան յա – ղոդութեան գլխաւոր դերակատարն է:

Նոյն օրը, դիւերը, Սէն – Շամոնի Ա – րիսթիտ Պրիան սրահը (550 աթոռ) կը լեցուէր բազմութեամբ, ուր եկած էին տօնելու Ֆրանսական յեղափոխութեան 200–ամեակը եւ վայելելու հայրենի պա – տանիներն ու պատանուհիները:

Առաջին շարքի վրայ նստած էին քա – ղաքապետ՝ Պր· Ժ· Տուզար իր աւագա – նիով, երեսփոխան՝ Պր· Ռոշ Լէօ Պուան, Զաէն Վարդապետ Աւետիքեան, Կաթո – ղիկէ Վարդապետը, Հ· Բ· Ը· Մ·–ի եւ կապոյտ Խաչի վարիչներ, լրագրողներ եւ այլ ազգային դէկավարներ:

Հանդիսութեան բացումը կատարեցին Հ·Բ·Ը·Մ·–ի տեղւոյն նախագահ տոքթ· Կ· Ալանեան, (Ֆրանսերէնով) եւ Տի – կին Ա· Թիւթիւնճեան (հայերէնով):

Երկու մաս յայտագրով մեր սիրելի պատանիները ու պարմանուհիները ամ – բողջ երկու ժամ, իրենց սքանչելի կատա – րումներով հմայեցին ներկաները, որոնք դժուար է որ մոռնան այդ երեկոյթը···:

Հանդիսութեան յայտագրի աւարտին, օրուան հանդիսավար Պր· Է· Անէմեան, խօսք առնելու հրաւիրեց Զաւէն Վարդա – պետ Աւետիքեանը, քաղաքապետ՝ Պր· Ժ· Տուզարը եւ Հայրենի խումբին գլխաւոր պատասխանատու Տիկին Լ· Աւե – տիսեանը որոնք ջերմ արտայայտու – թիւններով իրենց հիացումը յայտնեցին

ՔԱՆՆ ԿԸ ԾԱՓԱՀԱՐԷ ԱՏՈՄ ԷԿՈՅԵԱՆԸ

Քաննի փառատօնէն վերադարձող լը – րագրողները կը գրեն ուշադրաւ դէմքերու եւ զործերու մասին· ուշադրութիւն գը – րաւած անուններէն մէկն է այս տարի Գանատայէն, հայապղի երիտասարդ ար – ուեստագէտ՝ Ատոմ Էկոյեան: Ան փա – ռատօնին մասնակցած էր «բեմադիրներու երկաշաբաթօրեակ»ի շրջքին «Սփիքինկ փարթի» ժապաւէնով:

Ատոմ Էկոյեան Գահիրէ ծնած է, 1960–ին· «Հայ եմ, Գահիրէ ծնած ու գա – նատահպատակ· ի՞նչ խառնուրդ···» կ'ըսէ: Առկէ առաջ իր անունին շուրջ հետաքրքրութիւն ծագած էր «Լէ Ֆիկիւ – ռան» ժապաւէնով:

Ան գործի սկսած է որպէս թատեր – գիր· «սակայն գիտակից էի համերայի դոյութեան· յետոյ կար նաեւ այն, որ անիկա անհատականութեան մը տէր էր, որուն համար կարելի էր գիրեր գրել, ինչպէս՝ անձի մը» կ'ըսէ ան:

Ատոմ Էկոյեան որ յաջող բեմադիր մըն է նաեւ հեռատեսիլին համար, մինչեւ այսօր յաջողած է իր ժապաւէններուն արտադրիչն ալ ըլլալ: Վերջին ժապաւէ – նը արժած է չորս միլիոն ֆրանք:

29 տարեկան արուեստագէտը լրա – գրողները կը նմանցնէն երախայի մը, որ համայուած է Քաննի միջավայրին, երջա – նիկ է, ու քիչ մը չփոթած:

հայ արուեստին, պատանիներու սքան – չելի կատարումներուն եւ հանդիսու – թիւնը այնքան յաջող կազմակերպողնե – րուն:

Տասնեակ մը ծագկեփունջերու մատու – ցումէն ետք՝ խօսք առաւ Հ· Բ· Ը· Մ·–ի պատուիրակ – դործիչը՝ Ա· Քէչիչեան եւ դոհունակութիւն ու ուրախութիւն յայտ – նեց որ՝ Ֆրանսական յեղափոխութեան երկու հարիւրամեակին մօնթախմբութեան առթիւ, Հայրենի խումբով եւ պատուի – րակութեամբ մասնակցելու չափանիշը ունինք:

Ապա՝ քաղաքապետին, երեսփոխանին եւ Հ· Բ· Ը· Մ·–ի տեղւոյն վարչութեան իր չնորհաւորական եւ քաջալերական խօսքերով փակուեցաւ հանդիսութիւնը:

Մայիս 17, Չորեքշաբթի առաւօտ, ժա – մը 10–ին, Սէն – Շամոնի Նոթր – Տամ հրապարակին վրայ հաւաքուած էր նորէն մեծ բազմութիւն մը, ուրկէ պիտի մեկ – ներ պատանիներու խումբը:

Ճանկարծ ստեղծուեցաւ խանդավառու – թիւն մը, հրապարակին վրայ կարծէք նոր յայտագիր մըն էր որ հրամցուեցաւ պարի ու նուագի:

Անոնք, մեր պատանիները, անմեղ կը – ռունկներու նման եկան ու ցցուին:

Որքան լաւ է որ՝ միշտ այդպէս դան ու երթան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ

Նորվան Եպիսկոպոս կը ջանայ, ամէն տարի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ու – շադրութեան յանձնել անուննները քանի մը անձնաւորութիւններու՝ որոնք օգնած են եւ կը շարունակեն ալ իրենց օժանդա – կութիւնը բերել Լիոնի հայ համայնքին բարեկեցութեան ու աշխուժութեանը: Ու կուգան գնահատական կոնդակներ էջ – միածինէն: Առնց բաշխումը առիթ կ'ըլ – լայ ժողովրդական հաւաքոյթներու:

Այսպէս ալ եղաւ, Ուրբաթ, Մայիս 19–ի իրիկունը, Ազգային Տան սրահին մէջ: Հոն էին հաւաքուած Վարուժան Աճէմ – եանի, Արթիւր Պասմէնի եւ Ժորժ Մա – մասի ընտանեկան պարագաները եւ բա – րեկամներէն շատեր:

Լիոնի հայ այս ազդանուէր անձերը, Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան օրե – րէն սկսեալ, բերած են իրենց աջակցու – թիւնը դաղութին, իրարու յաջորդող վարչութիւններու մէջ կամ ըրած են քովընտի օգտակար աշխատանքներ: Այդ էր նշած Վազգէն Ա· Կաթողիկոսը իր ատորադրած երեք կոնդակներուն մէջ՝ որոնց ընթերցումը կատարեցին, յաջոր – դաբար, Նորվան Եպիսկոպոս եւ Իսահակ Աչէակիր Քահանայ: Ու ներկաները, իւ – րաքանչիւրն, ծափահարեցին իրենց երեք բարեկամները, երբ իւրաքանչիւրը ստա – ցաւ իր կոնդակը՝ ձեռամբ Եպիսկոպո – սին:

Իրենց չնորհակալութեան խօսքերուն մէջ, Պր· Մամաս, (հայերէն), երկաբո – րէն, միւսները, (Ֆրանսերէն), ամփոփ, յիշեցին անցեալի իրենց դործակիցները, մանաւանդ հանդուցեալ նախագահ՝ Անդ – րանիկ Օսլօեանը՝ որուն անունը արժա – նացաւ ծափերու: Մեծ են եղած արդա – րեւ այս ազդանուէր Հայուն Ջանքերը՝ Ազգային Միութիւնը լաւ հիմերու վրայ դնելու համար: Մահացած է 1982 Դեկ – տեմբերին:

Հաւաքոյթին ներկայ էին Ազգային Միութեան երկու պատուոյ նախագահ – ները՝ Ճիլպրայէլ Պահատուրեան եւ Սե – պուհ Սարեան, այժմու նախագահ՝ Ռի – չար Կազարեանի կողքին:

Հանդիսութեան յաջորդող ճոխ հիւրա – սիրութիւնը անցաւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Այսպիսի հաւաքոյթներ կը զօ – րացնեն համայնքին անդամներուն բարե – կամական կապերը: Նոր ծանօթութիւն – ներ կը հաստատուին: Նման արարողու – թիւններուն օգտակարութիւններէն մէկն ալ այդ է, կը կարծենք:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՂՍՈՑ Ս· Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 14, տօնուած է Հոգեգա – լուստը եւ համանուն եկեղեցւոյ հիմնար – կութեան 182–րդ տարեդարձը: Շնորհք Արք· Գալուստեանի մատուցանած պա – տարագէն յետոյ, հրաւիրեալները «Նա – րեկեան» սրահին սեղաններուն չուրջ հա – ւաքուած են: Օրուան հանդիսավար՝ Ն· Պալ եկեղեցւոյ հիմնարկութեան մասին բացատրութիւններ տուած է (ճարտարա – պետ՝ կարապետ Ամիրա Պալեան, բարե – բար՝ Գրիգոր Ամիրա Զէրազեան)· Ց· Սարաֆ կարդացած է տարեկան տեղեկա – դիրը ու յայտնած է թէ չուտով կը ձեռ – նարկուի եկեղեցւոյ վերանորոգման աշ – խատանքներուն (նուիրեալ Հայուհի մը տանձնած է բոլոր ծախքերը)· Գործադ – րուած դեղարուեստական յայտագրին ընթացքին խօսք առած է Վարդ Շիկահեր, յիշեցնելով որ այդ օրը նաեւ Պատրիար – քին անուան տօնախմբութիւնն է· հուսկ բանքը արտասանելով, պատ – րիարքը յայտնած է թէ Պէյօղլու թաղը քանի տարի առաջ ինքնաբուխ թաղ մըն էր, իսկ հիմա պարտաւորուած է սիրոյ սեղաններ սարքել իր զոյդ վարժարաննե – րուն տեւականացումը ապահովելու հա – մար:

***

Ա·Թ·Ը·Ռ·Ի Խորհրդային դեսպանատան առջեւ, Մայիս 8–ին, քանի մը հարիւր հայեր Հ· Ց· Դաշնակցութեան Հայ Դատի յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, «Ղարաբաղ» Կոմիտէի անդամներու ա – պօրէն բանտարկութեան դէմ բողոքի ցոյց մը կատարած են: Յանձնախումբ մը ընդունուած է դեսպանատան Բ· քարտու – ղար՝ Վ· Քոմարոմնի կողմէ ու անոր յանձնած՝ դեսպանին ու Արտաքին նա – խարարութեան յղուած յուշագիր մը:

***

ՊՈՒԼԿԱՐ Լրագրողներու Միութեան հրաւէրով Մայիս 15–ին Սոֆիա ժամա – նած է Լենինականի ու Սպիտակի շրջա – նային թերթերու երկրաշարժէն վնաս – ւած լրագրողներու խումբ մը: Օդակա – յանին մէջ աղէտեալները դիմաւորած են «Երեւան» մշակութային կազմակերպու – թեան նախագահ՝ Տ· Բարխուեան, «Եր – եւան» թերթի գլխաւոր խմբագիր՝ Կ· Հայ – րապետեան, պուլկար լրագրողներ: Ա – դէտեաները չուրջ մէկ ամիս Պուլկարիա կը մնան:

***

ԴՈՒԲԻՆԻՈՑ «Զաւարեան» սրահին մէջ Մայիս 13–ին, տեղի ունեցած է արցախ – եան պահանջատիրութեան նուիրուած ձեռնարկ մը: Հ· Ց· Դ· Պատանեկան Միութեան «Քրխտափոր» խումբին կազ – մակերպած երեկոյթին բացումը կատա – րած է օրուան նախագահուհի՝ Տ· Ամի – բալեան: Գործադրուած դեղարուեստա – կան յայտագրին ընթացքին խօսք առած են նաեւ Թ· Էլմասեան ու Ս· Մանկոյեան:

ՈՒԹՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ԱՄԻՍ ՄԸ Ի ԿԻԼԻԿԻԱ

ԱՐՇԱԿՈՒՀԻ ԹԷՈԴԻԿ

– ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ –

– «Սա ալ ձինլի մէթէրիզն է» կը ձայնէ մէկը քովէս, ցուցամատն երկարելով քիչ մը հեռուն՝ մատկոցի ձեւ բանի մը ուղ – ղութեամբ:

= ձինլի Մէթէրի՞զ···

– Այո՛, մեր գլխաւոր պաշտպիչներէն մին եղած է ատիկա, նշանաւոր «թապիա» մը՝ ուրկէ հրացանի առաջին պայթիւնը լսուեցաւ պաշարման օրերուն, երբ խու – ժանը մեր վրայ յարձակած էր:

Այսքանը բաւական կ'ըլլայ որ մտովի փոխադրուինք իսկայն այդ օրերուն եւ անոնց ցաւատանջ ու փառահեղ վերյի – շումներովն ապրիմ քանի մը ժամեր: Ո՜հ, անդոհանան ու զարհուրելի՜ այդ օրերն որոնց մէջ բովանդակ Տէօրթ – եօլցին անքուն աննկուն՝ մահը դիմակա – լեր էր ժամէ ժամ···:

·· Ապրիլ 2–ի առաւօտուն,, ժամը ճիշդ 2–ին էր որ լուր հասած էր հոս թէ երկ – րին մէջ խլրտում կար, ահաւոր եւ աննա – խընթաց խլրտում մը եղբայրասպան: Մերձակայ ագարակներու վրայ յարձա – կումներ կ'ըլլային, սպանութիւններ կը դործուէին հոս ու հոն: Ի՞նչ էր աս· մա – հադի՞ն անասունութիւն: Շատ չի տեւեր, ահա վիրաւոր հայ մըն է որ քաղաք կը հասնի հեւ ի հեւ· մազապո՛ւր փախած հեռակայ ագարակի մը մէջ տեղի ունեցող ջարդէն, եւ, իրր ականատես վկայ, եր – կու ընկերներուն մորթուիլը կը դուժէ:

Սահմռկեցուցիչ է լուրը· բերանները աքցանուած են անձուկէ: Առեներ չէ սա – խընթալ սպառնալու: Պէտք է միջոցներ խոր – հիլ ինքնապաշտպանութեան համար, պէտք է ոգորիլ, պայքարիլ՝ ողջ մնալու համար: Ու Տէօրթ – եօլի մէջն ու դուրսը մունետիկներ կը շրջին խակոյն՝ ժողո – վուրդին ազդարարող թէ վայրկեանը վըճ – ռական էր· հարկ անհրաժեշտ էր որ ամէն մարդ զէնքի դիմէր· փրկարար այդ դոր – ձիքին, քանի որ Մահուան ուրոյն կեր – պարանք էր առեր յեղակարծ եւ ցցուեր Հայութեան առջեւ՝ քսմնելի ծառացու – մով մը···:

Հայ գիւղացին դարուց ի վեր զէնք
սուր չէր տեսած,
Դաշտը թողուց, սուր հրացան
բահի տեղ առաւ:

Ահաբեկ ու վրդովուն, ժողովուրդը հը – րապարակն էր խմբուած: Ամէն ականդնիք սարսափէ եւ պակուցման արտայայտու – թիւններ ունին, տղամարդիկ մտածկոտ, ինքնամփոփ, իսկ կիներ՝ տարօրինակ դեղումի մը անձնատուր:

Կրկնակ ժողովներ կը դումարուին ծե – րերու եւ երիտասարդաց, խորհելու հա – մար թէ ի՞նչ պէտք էր ընել: Որոշումը միահամուռ տրուած է հուսկ ուրեմն· պէտք է մէթրիզներ կանդնել, եւ չու – տո՛վ, ի քթթե՛լ ական:

Զարմանալի՜ քաղաք· իւրաքանչիւր տուն արդէն պարտէզի մէջ է չինուած, ամէն պարտէզ իր ամուր պատն ունի, եւ պարտէզներու չարքն այսպէս կազմած է պատնէշներ: Այսչափը չի բաւեր սակայն: Երիտասարդ բազուկներ աներեւակայելի արագութեամբ դործի ձեռնարկած են: կիներ իրենց մօտն են, տղաք նմանապէս: Ձեռքէ ձեռք կը խլուին, կը թռին քարե – րը, հիւսուած պատեր վայրկենապէս հա – սակ կը նետեն, կը խցուին փողոցի բե – րանները, բացատրաններու մէջ խրամատ – ներ կը պեղուին, անպատսպար մնացած վայրեր քարի դէպեր կը բրգանան ու պատնէշներ կը կառուցուին յուրան յու – րան:

Քար պէտք է, մի՛ չո քար: Ու Տէօրթ – եօլցին – փա՛ռք Նախախնամողին, – ա – ռաւօրէն ունի իր տրամադրութեան տակ: Տեսայ, մատներովս չօշափեցի զանոնք, փայլուն, ողորկ ու վիթխարի դայլախաղ – ներ, դիրուտար չեղջակոյտներ՝ խարակի բեկորներու (*):

Պատնէշներու աշտարակումին հետ, բարի եւ արթնամիտ այս մարդիկ կը ըզ – բաղին նաեւ իրենց դրացի Օճաղլըցինե – րու եւ Խոզէյրլիցիներու ազատագրու – թեան դործով· զանոնք իրենց մօտ կը փո – խադրեն փութանակի, եւ ամէնքը մէկ կ'ըլլան երկու բիւրի մօտ պատկառելի բազմութիւն մը:

(Շար· 11)

(*) Չօֆ – Մարգուան· ինչպէս կ'ըսուի, ծովածոց եղած է ժամանակին· յետոյ ծովն է որ փախ տուած է իրմէ կէս ժամու հեռաւորութեամբ:

(Շար. Ա. էջէն)

territoire à des avocats chargés de défendre les victimes de la répression politique qui sévit encore en U.R.S.S, ce qui constitue une atteinte flagrante aux droits fondamentaux des individus.

3. rappelle que le programme du Comité Karabagh va bien au-delà de la simple demande de rattachement du Haut - Karabagh à la R.S.S. d'Arménie puisqu'il vise en fait, à l'instar des fronts démocratiques des Etats baltes, à démocratiser la vie politique de cette République soviétique,
4. engage par conséquent le pouvoir soviétique à légaliser le Comité Karabagh et à le reconnaître comme un interlocuteur à part entière,
5. charge son président de transmettre la présente résolution à la présidence de la coopération politique européenne, au Congrès des députés du peuple de l'Union soviétique ainsi qu'au Parlement de la R.S.S. d'Arménie.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆԻ մէջ ուսանողական չարժումը այլեւս չընդհատեր է եւ մեծամասնութիւնը համակերպեցաւ վերջ տալ ցոյցերուն եւ գործադուլին Երեքշաբթի օր: Քանի մը անզիջողներ վճռած են չարունակել մինչեւ Յունիս 20, միշտ պահանջելով Լի Փէնկի հրաժարումը, բայց ծայրայեղները յաղթած են, գոնէ առ այժմ: Ինչպէս միշտ նման պարագաներու մէջ, դառնութիւնը եւ յուսահատութիւնը կը փորձեն իւմուռւի ճամբով արտայայտուիլ: Այսպէս, ուսանող մը որ «Լի Փէնկը խողմըն է» պոռացած պահուն իսկ ձերբակալուած է, 20 տարուան արգելափակման կը դատապարտուի: Կ'առարկէ.– «Բայց, ղեկավարն մը դէմ նախատանքի պարագային, պատժապիրքը 5 տարի կը նախատեսէ»: Ու դատաւորը կը բացատրէ.– «Այո, բայց 5 տարուան վրայ կ'աւելնայ 15 տարի եւս նախատեսուած՝ պետական գաղտնիքի յայտնաբերման համար»:

ԳԵՐԱԴՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ժողովներէն մէկուն – ազգութեանց խորհուրդը – չընդունեցաւ Բորիս Էլցինի մեծ վրդովում պատճառելով Մոսկուայի ժողովուրդին, որ զինքը երեսփոխան ընտրած էր ընդդիմախօսելու մեծամասնութեամբ: Եւրի Աֆանասիեւ ամպիոն բարձրանալով իր դառնութիւնը յայտնած է դատապարտելով Համագումարին (երկու ժողովները) «յարձակողական եւ հզու հնազանդ» մեծամասնութիւնը եւ «ստալինեւբերեժնեւեան Գերագոյն Խորհուրդը» զոր ընտրած է: Զաղկած է մինչեւ իսկ կորբաչովը որ «վարպետօրէն ճնշում բանեցուցած է մեծամասնութեան վրայ»: Այս եւ այլ բեւոյթները ցոյց տուած են որ «հին զբլուխները», այսինքն՝ պահպանողական ներդը կը յաղթեն: Շաբաթ եւ կիրակի հազարաւորներ փողոց իջած են Մոսկուա, բողոքելու համար էլցինի դէմ եղածին:

ԾԱՂԱՐՆԿԱՐԻՋ ՀՈՎԻՒ Թուրքուէն քաղաքի Մշակութային կեդրոնի առաջին մրցանակը ստացած է ղեծագրութեան մը համար, զոր «Ռոթխիէն տը Փարի» (որու աշխատակիցն է) հրատարակած է Մայիս 27–ի իր թիւով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Ց. Դ. ՍՕՍԼ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷի
նախաձեռնութեամբ

Կիրակի, Յունիս 2–ին

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

« ԽԱՆԱՍՈՐ »

Մանրամասնութիւն՝ յետագային:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Անահիտ Թոռոսեանի եւ իր ընտանիքի բոլոր պարագաներուն իրենց հօր՝ Ալեքսան Նուրեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Խիւ Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը, չնորհակալութեամբ առած է, փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆրանք Շաքէ Գալայճեանէ Բարեզ Հապէշեանի եւ Արիս Գարայեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ողբացեալ՝ Մանիկ Աշճեանի մահուան քառասունքի հոգեհանդիստեան պաշտօնը կատարուեցաւ Կիրակի, Մայիս 21, Պօսթոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ՝ հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Եկեղեցւոյ հովիւը Մոմէնս Աւագ Քահանայ Գալէնտէրեան իր խօսքին մէջ վեր առնելով ողբացեալին Սէն – Լուի Կապ. Խաչին երբեմնի առենապետութիւնի հանգամանքը՝ եւ բարեմասնութիւնները հանդիսատ մաղթեց իր հոգւոյն եւ Ս. հոգւոց մխիթարութիւն ընտանեկան պարագաներուն:

Այս առթիւ հետեւեալ նուիրատուները ներդը կատարուած են.– Եկեղեցւոյ, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան, Մարսէյլի Համազգային դպրոցին, Կապ. Խաչի Հայաստանի որբերու Ֆոնտին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.– Արծիւ 500–ական Ֆրանք:

PEINTURE — POESIE — MUSIQUE

Atelier porte ouverte
39, rue des Gravilliers, 75003
M° Arts et Métiers

ARCHAK
&
KAZANDJIAN

l'EXPOSITION continue jusqu'au 10 juin, de 14h30 à 19h30.

— PROGRAMME —
20 h

Jeudi 1er juin
Poèmes de L. Mizon
Musique : œuvres de D. Succari
«Sin» (flûte et piano)

Mercredi 7 juin
Récital de guitare
O. Démirdjian
A. Carnie

— Entrée libre —

(places limitées : réservations par téléphone).
J. M. Carnie : 48 - 04 - 86 - 02
O. Démirdjian : 42 - 71 - 67 - 86

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

2e *Représentation*

SPECTACLE

Ensemble de Danses
«BAREKAMOUTIOUN»
de EREVAN
32 Jeunes d'Arménie

Sous la Présidence de
M. Laurant CATHALA,
Député - Maire de Créteil
et de
M. René ROUQUET,
Député - Maire d'Alfortville

Mercredi 31 mai à 20 h 45 précises
SALLE G. DUHAMEL
7, ave. G. Duhamel
94000 CRETEIL (Mont-Mesly)
(N. 19, limite Bonneuil, à droite)
sur réservation
Tél. : M.C.A. 43. 76. 55. 89

MCA 9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
tél : 43 76 55 89

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris

le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes
par le peintre Fasianos
seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

L'U. C. F. A. F. et la J. A. F. présentent
AU PROFIT DE L'OPERATION «FAISONS REVIVRE UN VILLAGE D'ARMENIE»

CHÉNAVAN

L'ENSEMBLE NATIONAL DE MUSIQUE ET DE CHANTS TRADITIONNELS DE LENINAKAN
sous la direction de Antranig NERCESSIAN
et Djivan KHATCHADOURIAN
30 Artistes

— CONCERTS DE SOLIDARITE —

MARTIGUES **Mardi** **30 mai en soirée**	GYMNASE DES SALINS
AVIGNON **Mercredi** **31 mai à 20h45**	Sous le haut patronage de **M. Guy RAVIER** - Maire d'Avignon SALLE BENOîT XII.
GARDANNE **Vendredi** **2 juin en soirée**	CASINO MUNICIPAL
MARSEILLE **Samedi** **3 juin en soirée**	THEATRE DU GYMNASE
VALENCE **Dimanche** **4 Juin à 15h30**	THEATRE «LE RHONE» à Bourg-lès-Valence Avec la participation de S.O.S. - ARMENIE VALENCE
VITRY SUR SEINE **Lundi** **5 Juin à 20h45**	Sous le haut patronage de M. **Paul MERCIECA** - Maire de Vitry THEATRE JEAN VILAR (Avenue Youri Gagarine) Billets : 100 Frs. (enfants 60 frs.)
ARNOUVILLE-LES-GONESSE **Mardi** **6 juin à 20h45**	Sous le haut patronage de M. **Claude BiGEL** - Maire d'Arnouville PARC DU CHATEAU D'ARNOUVILLE LES GONESSE

INFOS — RESERVATIONS :
PARIS: 42. 08. 76. 49 — Points de vente habituels
Et dans chaque Centre U.C.F.A.F. - J.A.F.

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրէ հայ հասարակութիւնը մասնակցելու

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ–ի մը

որ տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի, Յունիս 8, ժամը 20·30–ին
Փարիզի «Լիւքէսիա» պանդոկի սրահներուն մէջ
43, bld. Raspail — Paris 6e
Ամփոփում ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ եւ ՓԵՍԱՊԻ մէջ տարուած աշխատանքներուն:

Ծրագիր 1989 տարեշրջանի, ի մասնաւորի ներկայացում ամառնային յառաջիկայ արշաւներուն, դէպի Խորհրդային Հայաստան եւ Փեսապ:
Լուսանկարներու ցուցադրութիւն: Լուսարձակում:
Դասախօսութիւն եւ վիճաբանութիւն:

Association Arménienne d'Aide Sociale
(ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ)

Sous le haut patronage de
M. Théo BRAUN
MINISRE DELEGUE, CHARGE DES PERSONNES AGEES

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE
à MONTMORENCY (95)

44-50, avenue Charles de Gaulle
DIMANCHE 4 JUIN à partir de 11 heures
Partie artistique avec la participation de
- *MASSIS*
- *MARDIK DJANSEZIAN*
- *Le Chanteur SOUREN et son Orchestre*

— Entrée gratuite —
Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48. 78. 02. 99
ou à la Maison de Retraite : 39. 83. 20. 67

ՎԻԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝
Հ. Բ. Ը. Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին, Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 12–ին Աւրվեան սրահին մէջ:
1, Pէ Փաժօ, Վիէն
Կէսօրուայ ճաշի սպասարկութիւն:
Գեղարուեստական բաժին:
Մասնակցութեամբ՝
Հ. Բ. Ը. Մ–ի Միօրեայ դպրոցի աշակերտուհեան:

Սիրալիր հրաւէր բոլորին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԼԻՈՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Բաքու» մասնաճիւղի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶԻ

Ծննդեան՝ 75–ամեակ եւ մահուան 5–րդ տարելիցին առթիւ, Շաբաթ Յունիս 3, ժամը ճիշդ 21–ին Ազգային Տան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — 69003 Lyon

Կը դասախօսեն.– ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ (Հայերէն), ՅԱՄԱՄԻԿ ՆԱՏԻՐԵԱՆ – ԳԵՒՈՆԵԱՆ (Ֆրանսերէն), եւ մասնակցութեամբ Ծանօթ երգիչ՝ ՄԱՄԻԿ–ի:
Դասախօսութեան աւարտին տեղի կունենայ ընդունելութիւն (քօքթէյլ):
Մուտքը ազատ է:

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 31
MERCREDI
31 MAI
1989

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel. . 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 700 Ֆ· — Վեցամսեայ : 360 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1000 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
850 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

64ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.023 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 64e ANNEE — No 17.023

ԵՐԵՒԱՆ <=> ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՄԱՅԻՍ 25 / 26)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ
Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ (*)

– Ո՞րն է ստեղծուած իրավիճակէն դուրս ելլու ճամբան:

– Այս մասին օրերս ժամանակ խօսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Խորհրդային Կեդրոնական Քաղբիւրոյի Ազգամիջեան յարաբերութեանց հարցերու յանձնախումբի նիստին: Նպատակայարմար դատուեցաւ ընդլայնել Գատուկ Կառավարման Կոմիտէի լիազօրութիւնները, մարդին իսկական ինքնուրոյնութեան ապահովման տեսլին մեկնելով: Ոեւէ մէկը պէտք չէ խախտէ իշխանութեան տեղական մարմիններու իրաւունքները:

Դուք բոլորը չէ՛ որ կը դիտակցին այս դանին, բայց մենք կը գտնենք որ հարկաւոր է պաշտպանել Լեռնային Ղարաբաղի հարցին լուծման ուղղուած ամէն մէկ քայլ:

Անհրաժեշտ է ամէն անգամ յստակ մօտեցում ցուցաբերել ազգային խնդիրներուն, յստակ տարբերութիւն դնել ազգին տներուն պաշտպանութեան եւ ազգային ճահրութեան միջեւ, ազգին արժանապատուութեան պաշտպանութեան եւ ազգայնականութեան միջեւ: Ազգային արժանապատուութիւնը վերացական հասկացողութիւն չէ: Ատիկա միանգամայն չափելի հասկացողութիւն է որպէս լեզու, պատմութիւն, մշակոյթ: Եւ նոյնպէս յստակօրէն կը դրսեւորուի ժողովուրդին վերաբերմունքը իր լեզուին, պատմութեան, մշակոյթին նկատմամբ:

Մենք մեր ժողովուրդին իղձերուն դրսեւոն դրսեւորումը, ազգային ինքնագիտակցութեան ձերբազատումը յստակօրէն կը տահմանազատենք առանձին ապազգ դրսեւորումներէ, որոնք ընդհանուր ոչինչ ունին իսկական ժողովրդական տներու հետ:

Մենք համոզուած ենք, որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին արդարացի լուծում կը գտնուի ազգամիջեան յարաբերութեանց վերակառուցման նպատակով ներկայիս կուսակցութեան բռնած ուղիին ընդհանուր տեսանկիւնէն: Հարկաւոր է փնտռել, ի հարկէ տահմանադրական հիմերու վրայ, միջին լուծումներ որոնք կրնան մեղմացնել լարուածութիւնը ինքնավար մարզին մէջ եւ, ինչպէս կ'ըսեն, անոր չուրջ: Այսպիսի հանդրուանային դրոյում դարձաւ Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումին հրամանագիրը Լ.Ղ.Ի.Մ.–ի մէջ կառավարման յատուկ ձեւ տահմանելու մասին:

– Կը թուէր թէ Լ.Ղ.Ի.Մ.–ի Յատուկ կառավարման Կոմիտէի ստեղծումէն ետք դժգոհին իրավիճակը պիտի կարգադրէր – ինչո՞ւ այսօր մեզի հակառակը կը տեսնենք:

– Այս հարցին պատասխանելու համար հարկաւոր է սկզբունքով, չատ ազնիւ կերպով վերլուծել այն, ինչ պահուըտած է Լ.Ղ.Ի.Մ.–ի այսօրուան լարուածութեան հետեւը:

Մենք բացատրական մեծ աշխատանք կատարած ենք հանրապետութեան մէջ, որպէսզի ժողովուրդը վստահութեամբ տողորուի, որ ինքնավար մարզին կեանքը կը բարեփոխուի, կը յարգուին հայ բնակչութեան իրաւունքներն ու արժանապատուութիւնը, որ վերջապէս իրական նախադրեալներ կ'ապահովուին Լ.Ղ.Ի.Մ.–ի արագ զարգացման համար: Պէտք է խոստովանիլ որ Լ.Ղ.Ի.Մ.–ի Յատուկ կառավարման կոմիտէի ստեղծումը Հայաստանի մէջ ընդհանուր առմամբ ընդունելեայ որպէս ժամանակին առնուած քայլ՝ փոխզիջում, որ հիմեր կը ստեղծէ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ կուտակուած հարցերու լուծման համար: Ցամենայն դէպս, յատուկ կառավարումի տահմանումէն ետք, բնակչութեան մօտ Լեռնային Ղարաբաղի նիւթը որոշ չափով կորնցուց իր սրութիւնը: Եւ այսպէս էր մինչեւ վերջերս, երբ մարդին մէջ վերստին լարուածութիւն յառաջացաւ:

– Մենք գիտենք որ Հայաստանի կեդրոնը աշխատանք կը տանի ազգային իմիջագիտակցութեան, մեր պատմութեան առանձին իրադարձութեանց անաչառ գնահատման նկատմամբ նոր մօտեցում մշակելու համար, նպատակ ունենալով զանոնք զերծ պահել տարբեր խեղաթիւրումներէ: Ընէք խնդրեմ, այս հարցերը կ'արծարծուի՞ն խորհրդային երեսփոխանիներու համագումարին:

– Ոչ ոքի համար գաղտնիք է, որ Հայաստանի հինաւուրց ժողովուրդը դժուար ճամբայ կտրած է: Բայց կարեւորն այն է որ մեր պատմութեան ամէնէն տհաւոր ամենացաւոտ էջերը այսօր որոշ չափով չուքի մէջ մնացած են, պատշամ գնահատական եւ ճանաչում չեն ստացած հատմաչխարհային հաւաքականութեան կողմէ, ինչպէս նաեւ Խորհրդային Միութեան մէջ: Այստեղ ես նախ եւ առաջ նկատի ունիմ Ժթ. դարու վերջին եւ Ի. դարու սկիզբին Հայաստանի մէջ ծաւալած ազգային ազատագրական չարժումները, Օսմանեան կայսրութեան կողմէ ամբողջ ժողովուրդ մը կանխամտածուած կերպով ոչնչացնելու քաղաքականութեան վարու – մը, որուն տհաւոր ու հրէշային դրսեւորումը դարձաւ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքին 1915–ի Հայոց Եղեռնը:

Բնական է որ հայ ժողովուրդին հոգւոյն մէջ խոր հետք ձգած է ոչ միայն Եղեռնի վէրքը, այլեւ անոր ճանչցուած չըլլալու հանգամանքը: Դուք գիտէք որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայոց ցեղասպանութիւնը դատապարտելու մասին օրինք որդեգրած ու դիմած է Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդ՝ Խորհրդային Պետութեան կողմէ անոր պաշտօնական ճանչման առաջարկութեամբ:

Ատիկա անհրաժեշտ է ոչ միայն արդէն կատարուածի ճանչման, այլեւ յետագային նման բաներու կանխման համար: Զէ որ Սումգայիթի ողբերգութիւնը, որ վէրք մը եւս աւելցուց 1915–ի ցեղասպանութեան վրայ հայ ժողովուրդի պատմական յիշողութեան, զայրոյթի ալիք, բողոքի պոռթկում յառաջացուց, Մարդիկ կը սպասէին եւ արդարօրէն կը պահանջէին կատարուածին հրապարակային ու արդար դատապարտումը, չատ հարցերուն պատասխաններուն կը սպասէին: Այդ բանը տեղի չունեցաւ, հին կաղապարուած մտայնութիւնը աւելի ուժ ունեցաւ:

Ուստի եւ «Ինչո՞ւ Սումգայիթը» հարցին որոշ հրապարակներու վրայ այժմ կը հնչեն պարզապէս թարոյազուրկ պատասխաններ եւ հարցը կը հասնի այն սրբապիղծ պնդումին, թէ բոլոր դժբախտութիւնները իբր հայ ժողովուրդը ինք իր գլխուն կը բերէ:

Մեզի այսօր պէտք է ճշմարտութիւն եւ մէկն ճամարտութիւն: Պատմութեան անաչառ, արդարացի գնահատումը եւ Հայաստան տեղի ունեցող փոփոխութիւններուն ճիշդ ըմբռնումը կրնան կարեւոր դեր ունենալ իրավիճակին արագ կարգաւորման, վերակառուցման ընթացքի խորացման համար հասարակութեան բոլոր առողջ ուժերուն համախմբման գործին մէջ:

(*) «Ցառաջ», այս հարցազրոյցէն առաջին մաս մը տուինք մեր նախորդ թիւով:

***

«ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի ԽՄԲԱԳԻՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի հրաւէրով Երեւան գտնուած է Պոլսոյ «Մարմարա» թերթի տնօրէն եւ խմբագիր Ռոպէր Հատտէհեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ որ չէր ընտրուած առջի օր Աղգութեանց Գերագոյն Խորհուրդին, ուր Ռուսաստանի դաշնակցային Հանրապետութիւնը 12 թեկնածու ունէր 11 աթոռի համար, երկուշաբթի արժանացաւ աթոռի մը, որովհետեւ ընտրուածներէն մէկը՝ Ալեքսէյ Կազանիք հրաժարեցաւ ի նպաստ Ելցինի: Ծանօթ է որ Շաբաթ եւ Կիրակի, 70·000 հոգի հաւաքուած էին Մոսկուա պահանջելով իրենց «անառակ որդի»ին ընտրութիւնը: Ըստ երեւոյթին խորհրդային Պերեստրոյկան դեռ ռոտաժի մէջ է: Միւս կողմէ, Անատոլի Լուկիանով փոխ – նախագահ ընտրուացաւ, այլ խօսքով Պետութեան թիւ 2–ը:

ՍՏԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ քառամտամեակի վեհաժողովին, որ բացուեցաւ երկուշաբթի, Մայիս 29–ին Պրիւսէլ, Պուշ նախաձեռնութիւնը ձեռք առաւ, ապագինման նոր առաջարկներ ներկայացնելով, զինակիցներուն բացարձակ հաւանութեամբ: Միացեալ – Նահանգներու Նախագահին ծրագիրը չորս կէտերէ բաղկացած է եւ յետ – պատերազմեան չրջանի ամէնէն յանդուգն առաջարկը կը նկատուի դաշնակից պետութիւններու հակակշռի տեսակէտէն: Ատլանտեան Ուխտը պէտք է բանակցի Վարշաւայի Ուխտին հետ այս ծրագրին չուրջ, Վիէննա: Պայմանը, անշուշտ, այն է որ ինչ որ Միացեալ – Նահանգները առաջարկեն քաշելու եւրոպական բեմէն, նոյնը պէտք է ընէ Խորհրդային Միութիւնը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆի Նախագահը՝ Ալֆոնսին (դեռ պաշտօնի գլուխ կը մնայ մինչեւ Դեկտեմբեր) պաշարման վիճակ հռչակեց երկրին մէջ, ուր կացութիւնը չատ ծանրակչիռ քնոյթ առած է: Ինչ ընդհեց նաեւ արտատահման կատարելիք իր բոլոր ճամբորդութիւնները (Փարիզ պիտի գար երկուհարիւրամեակի հանդիսութեանց): Դրամահոսութիւնը, տնտեսութեան աղէտալի վիճակը ահաւոր հետեւանքներ ունեցած են, ստիպելով կառավարութեան որ խիստ միջոցներ ձեռք առնէ, ինչ որ ժողովուրդը չուզեր ընդունիլ: Շարաթավերջին 33 դեր – չուկաներ թալանի մատնուած երկրին մէջ: Ռուսարիոյ մէջ նոյնիսկ լուսարձել հաստատուած է: Թալանի տուղները երկաթէ ձողերով ամէն ինչ քարուքանդ ըրած են: Նորընտիր փերեստական նախագահը՝ Մենէմ Ճիւդ գտաւ Ալֆոնսինի հռչակած պաշարման վիճակը:

ՓԵՓԻՆի Թիան Ան Մէն հրապարակին վրայ համախմբուած ուսանողները տակարծիք են եւ բոլորն ալ տրամադիր չեն հրապարակը պարպելու: Ուսանող – ները ասպարէզ կարդալով իշխանութեան ազատութեան տրձան մըն ալ բարձրացուցած են Մաոյի արձանին դիմաց: Լի փչնկ կը խորհի որ ամիս մըն է տեւող այս ցոյցերը Միացեալ – Նահանգներու նեցուկը կը վայելեն:

ԿԻՊՐՈՍի մէջ ձերբակալուած են վեց անձեր, որոնք յայտարարած են թէ լիբանահպատակ են, խոստովանած են որ իրենք դրած են հակօդային երկու հրթիռները Լառնաքայի օդակայանը ահաբեկելու համար բարձրաստիճան «արաբ անձնաւորութիւն մը որ Լառնաքա պիտի ժամանէր»: Կ'ըսուի թէ թիրախը զօրավար Միշէլ Աունն էր, Լիբանանի նշանակովի վարչապետը:

ՊՈՒԿԱՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ լուսարձել պարտադրած են երկրին արեւելեան կողմը գտնուող քաղաքներու մէջ, թուրք փոքրամասնութեան ցոյցերուն պատճառով: Զոհեր ալ կային:

ՄԱՅԻՍ 31, Զորեքշաբթի օր, առանց ծխախոտի համաչխարհային երկրորդ օրն է, Առողջապահութեան համաչխարհային կազմակերպութեան որոշումով: Օրուան նշանախօսքն է «Ծխախոտ կամ Առողջութիւն»: Ըստ հարցախոյզերու մեծ է համեմատութիւնը անոնց, որոնք կ'ուզեն դադրեցնել: Ծխողներու 46% առ հարիւրը կ'ուզէ դադրեցնել, 35%–ը մէկ կամ քանի մը փորձեր ըրած է:

ՇՐՆԱՒի մէջ, Սղերդի մօտ (հարաւ – արեւելեան Թուրքիա) 3 հոգի սպաննուած են եւ ութ հոգի ալ առեւանդուած կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք դիշերը, Քիւրտիստանի աշխատաւորներու կուսակցութեան քանի անդամներու յարձակման ընթացքին:

ՓԱՐԻԶի մէջ (Սոռպոն) բացուեցաւ երեքշաբթի օր, Մայիս 30–ին, երեք հանդիսաւորութիւններէ կազմուած միջազգային ժողովի մը առաջին նստաշրջանը: Այս առաջին մասը նուիրուած է «Եւրոպայի պահովութեան եւ գործակցութեան ժողովին»՝ «մարդկային տարողութեան»: Ցաջորդ հանդրուանները տեղի պիտի ունենան Քուիբընհակըն (Ցունիս 5–29, 1990) եւ Մոսկուա (1991, Սեպտեմբեր 10 – Հոկտեմբեր 4):

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՑի մէջ, չուրջ 20 հազար հոգի մասնակցած են համախմբումի մը նուիրուած ՍԻՏԱ–ի գոհերուն: Ցուցարարները տողանցած են Ջահերով, Քասթրօ թաղամասը, մեծամասնութեամբ միասեռական: Լոս – Անճըլըսի մէջ ալ, 2500 հոգի, մէկական մոմ իրենց ձեռքը ոգեկոչած են ՍԻՏԱ–ի գոհերու յիշատակը: Նման տողանցքներ տեղի ունեցած են Քանսաս, Տալաս:

Հայաստանի Լրագրողի Տունը տեղի ունեցած հանդիպումին ներկայ եղած են «Արմէնփրէս»ի, օրաթերթերու եւ հանդէսներու, ինչպէս նաեւ ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի թղթակիցները:

Պոլսահայ խմբագրին զրուցին – հրապարակագրական գործունէութեան մասին խօսած է «Աբովեան» մանկավարժական հիմնարկի դասախօս Սուրէն Դանիէլեան:

Ռոպէր Հատտէհեան պատմած է պոլսահայ գաղութին, Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերուն վիճակին մասին: Խմբագիրը խօսած է նաեւ իր ստեղծագործական ծրագրերուն մասին ու պատասխանած է լրագրողներու հարցերուն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Օրաթերթ (*Մայիս 9*)

ԳՐՈՂԸ ԵՒ ԹԱՄԱՆԱԿԸ

Մի խաբուէջ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Այս օրերին, ամէն երեկոյ, ժամերով զրուցում եմ Նորքի զանգուածների եւ Զրվէժ թաղամասի բնակիչների հետ, դրի առնում նրանց պահանջներն ու ցանկութիւնները՝ գոնէ ինչ-որ չափով օգնելու մարզկանց: Եւ ամէն երեկոյ տուն եմ վերադառնում սիրտս բռնած՝ ինչո՞ւ են այս մարզկանց հանդէպ այսքան անսիրտ (երեւի անսիրտ միջավայրից է մարզկանց սիրտը ցաւում): Նոյնիսկ մտքիս մէջ ասում եմ՝ «Զրվէժ՝ դու թերութիւնների Զրվէժ», «Նորքի զանգուածի ամէն թաղամաս՝ ունի թերութեան հազար տեղամաս» կամ՝ «Նորքի մասիւ, քո հանդէպ չատ են պասիւ...»: Օրինակ՝ հասարակ հեռախօսն ի՞նչ է, որ քիչ է: Այն յատկապէս պէտք է քաղաքից հեռու ապրողներին. չէ՞ որ «հեռախօսը» կոչւում է՝ հեռուից խօսող: Զանգուածարար զարգացած զանգուածներում հազուագէպ կան հեռախօսով զանգած եւ զանգուած մարդիկ: Նորքի զանգուածներում մարդկանց զանգուածի տեղ են դրել: Բանուան թաղամասում մի ընտանիք սեասայ՝ 12 հոգին՝ 26 քառ. մեթր բնակարանում: Զրվէժը ջուր բաժից է, ջուր չունի: Հեռու է, հեռախօս չունի: Կորզուած է, տրանսպորտ չունի: Խողուպ-թիւն ունի, ասֆալտ չունի:

Այստեղ մեզաւոր են նաեւ Հանրապետութեան բարձրաստիճան մի-նիստրութիւններ եւ գերկաւարներ, որոնք իրենց չքեղ «բարձունքներից» չեն տեսնում Զրվէժն ու Նորքի բարձունքները: Ուխերորդ զանգուածում, օրինակ, խիստ նախանձում են եօթերորդ զանգուածի բնակիչներին: Այնինչ եօթերորդում եօթից աւելի սուր խնդիր կայ: Գերկաւարները գալիս են, խոստանում լուծել, բայց երեւի քամոտ ու փոչոտ տեղ է, քամին խոստումները քշում-տանում է: «Քանի հազար բնակիչներիս համար համարեա հեռախօս չկայ, – բողոքում էին բնակիչները, – երեխաների համար գրադարան եւ խաղալու տեղ չկայ, տաք եւ սառը ջուր չկայ, հանրախանութ, գերատուն, հիւանդանոց, կինոթատրոն, կենցաղի տուն, մանկապարտէզ, կարգին ճանապարհ, ծառերը ջրելու համար որոզելի ջուր, չէնքերի ճիշդ համարակալում չկայ, նոյնիսկ... թերթերի կրպակ...»: Պատկերացրէք, թէ ուխերորդ թաղամասի վիճակն ինչքա՜ն աննախանձելի է, որ նախանձում են եօթներորդին: Ուխերորդում նոյնիսկ լոյս չկայ, որ... խնայեն (կամ՝ երեկոյեան իրար նայեն):

Իսկ ի՞նչ կայ: Ըստ երեւոյթին մի-այն մի բան կայ, որ մշտապէս կայ՝ դա «Զկայ» բառն է (երբ ես «Ողնի»-ում գրեցի, որ Ամերիկայում «Զկայ» բառը չկայ, որոշ գերկաւարներ նեղացան, փոխանակ նեղուելու, որ չկայ, փոխանակ նեղութիւն կրելու, որ լինի): «Իսկ չի լինի՞, որ մի չարք գերկաւարներ այսուհետեւ հասարակական տրանսպորտով գործի գնան – գան, ծայրամասերում ապրեն»: Հարցերը չատ են: Մարդիկ իրաւացիօրէն հետաքրքրւում են նաեւ «Ղարաբաղ» կոմիտէով, հարցնում են՝ ե՞րբ են վերջնականապէս պատժուելու սումգայիթեան բոլոր ոճրագործները, ե՞րբ է սոցիալական արդարութիւնը յաղթելու, ե՞րբ են լուծուելու թունաւորուած կանանց ու երեխաների հարցերը, ե՞րբ է բուժուելու մեր հիւանդ բժշկութիւնը...

Պատասխա՞ն է պէտք:

Այստեղ արդէն պէտք է լինել ոչ միայն գերատուատ, այլ նաեւ (եւ առաջին հերթին) հայրենասէր եւ խիզախ հայ մարդ: Եթէ մարդ աշխարհ է եկել, բայց առանց իրեն կարեւի է ապրել, ուրեմն՝ ի զուր է աշխարհ եկել:

Հայրենասէրը նա է, ով ամէն օր է օգնում իր ժողովրդին: Թէ չէ՛ ծիծաղելի բան է առացուում՝ ոմանք ոչնչով չեն օգնում ժողովրդին, բայց անընդհատ խոստում են ժողովրդի անունից: Հայրենեաց անունից են խօսում, բայց իրենց երեխաներին ուղարկում... ոչ հայկական դպրոցներ: Ազգի անունից են խօսում, բայց ջնջում են ազգի զաւակների անունները...

Մինչեւ ե՞րբ պիտի մեր ոսկին թողած՝ ուրիշի երկա՞թը պաչենք: Մինչեւ ե՞րբ պիտի ցրուենք աշխարհով մէկ՝ ուրիշներին ծառայելու, ուրիշների՛ն տէր կանչելու: Ո՞ւր է մեր ազգային արժանապատուութիւնը:

Մե՛նք պիտի տէր կանգնենք մեզ, ուրիշներն իրենց հոգսերն ունեն: Ուրիշը մեզ ե՞րբ է օգնել: Կամ ինչո՞ւ պիտի ուրիշը մեզ «տէր կանգնի»: Տարո՞ւկ ենք, ի՛նչ է: Հերիք է՝ մէկը մեզ «կոմպլիմենտ» անի, իսկոյն թուլանում ենք: Սարհրդային երկրում բնակչութեան թըւով ուխերորդ տեղում ենք: Աշխարհում մօտ 10 միլիոն են: Ինչո՞ւ ենք մուրացկանի պէս պահում մեզ: Ամանք իրենց ուղեղները փակել են, բերանները բացել: Միամիտներն էլ խաբւում են: «Միշտ ամուր է լինում կաղնին, թոյլ խոտին է ծռում քամին»:

Խօսքի համաճարակ է, խօսքի երկրաշարժ: Բայց ախր... չատ խօսելուց խօսքըն արժեքազրկւում է: Երբ չատ են խոստում, ոչ ոք չի լսում: Առաջ գոնէ խոստղին բանի տեղ էին դնում, հիմա դա՛ էլ չկայ...

Ինձ թւում է, թէ մենք կայարանում օրերով խօսում եւ աղմկում ենք գնացք նստելու մասին, այնինչ, գնացքը վաղո՛ւց մեկնել է:

Բայց մենք չարունակում ենք խօսել: Նոյնիսկ... խուլհամրերի կոմբինատում են խօսում: Բոլորն ուզում են սովորեցնել՝ խորհուրդ են տալիս (երեւի դրական է «խորհրդային» բառը): Բայց... Ի՞նչ օգուտ: Ի՞նչ օգուտ, երբ մեր անծայր երկիրը հեկտարից 17 ցենտներ հացահատիկ է առանում, իսկ Անգլիան՝ 67, Նիդերլանտիան՝ 70: Ի՞նչ օգուտ, երբ հազար բնակչին մեր երկրում երկու հիւանդանոց է հասնում, արտասահմանում՝ քսան: Ի՞նչ օգուտ, երբ մեր երկրի բնակչութեան 34 տոկոսը զրաղւում է գիւղատնտեսութեամբ, բայց երկրի առաջին պրօբլեմը անդամթերքն է: Սոցիալիստական կովերը կապիտալիստական կովերից տասն անգամ քիչ են կաթ տալիս, որովհետեւ անասունների հանդէպ մեր վերաբերմունքը մարդկային չէ (մարդու հանդէպ՝ նոյնպէս): Գաղափարական կազմակերպութիւններն են որոշում անտեսական հարցերը: 70 տարի ամանք սարեր են խոստացել, բայց բլուր էլ չեն տուել: Խաբուել ենք եւ հաւատացել ենք. խաբել են, թէ մենք չատ հարուստ ենք, հաւատացել ենք, խաբել են՝ քսան տարուց յետոյ կոմունիզմ է լինելու, հաւատացել ենք...

Մեղք չե՞նք:

Տարիները չարունակ համաբուելով «երջանիկ ու հարուստ կոմունիստական Պետութիւն», կենսամակարդակով աշխարհում զրաւում ենք... 45, թէ 46-րդ տեղը (տարբերութիւն չկայ):

Այնպէս որ՝ ազմուկից մի խաբուէջ: Ոչ էլ լուութիւնից:

Կենտրոնական հեռուստատեսութիւնն, օրինակ, Ապրիլի 24-ն աւելի լաւ նչեց, քան՝ մենք (մենք ընդամէնը մէկ րոպէ լուութեամբ յարգեցինք Եղեռնի զոհերի յիշատակը, իսկ նա... 24 ժամ: Ես կ'ասէի՝ 365 օր):

Եթէ թերութեան մասին եմ խօսում, ապա՝ ցաւից: Լաւին հասնելու համար: Թող սխալուեմ, բայց անկե՛ղծ խօսեմ: Դա օգուտ է, ոչ թէ վնաս: Մեր թուլութեան մասին խօսելը մեր ուժի նշանն է: Մեծ-մեծ բարբառում ենք փոքրիկների նկատմամբ մեծ սիրոյ մասին, բայց ամրողջ Հանրապետութիւնում, օրինակ, մանկական յատուկ դեղատուն չկայ: Գոնէ՛ մի դեղատուն: Կամ՝ «ծիծաղի տուն»:

Ես բնաւ այն կարծիքին չեմ, թէ մեր երկրում ոչ մի հզօր բան չկայ: Քաւ լիցի: Բա... բիւրոկրատիա՞ն: Այսպիսի հզօր ու կատարելագործուած բիւրոկրատիա ո՞վ ունի: Ամէն տարի կառավարական ոլորտում օգտագործւում են 100 միլիարդ թերթ փաստաթղթեր: Մեր երկրում ոչ թէ անհատի, այլ թղթի՛ պաշտամունք է: Ո՞վ է ասում, թէ մենք ոչ մի բանով առաջինը չենք: Մէկ չնչին ընկնող ճառերի քանակով առաջինն ենք: Ստուգողների քանակով մեր երկիրն առաջին տեղն է աշխարհում (իսկ Հայաստանն առաջինն է՝ երկրում): Ստուգողներն ստուգուողներից չատ են: Ո՞վ է ասում, թէ մեր կեանքում ոչ մի մըշտական բան չկայ: Քաւ լիցի: Բա... մշտական հերթե՞րը, մշտական «ժամանակաւոր դժուարութիւննե՞րը»: Ո՞վ է ասում, թէ մեզ մօտ զարգացում եւ առաջընթաց չկայ: Մի՞թէ հզօր թափով չեն զարգանում կաշառակերութիւնն ու անարդարութիւնը: Ո՞վ է ասում չուկաները քիչ են: Մի՞թէ պետական որոշ հիմնարկներ իսկական չուկայ չեն, ուր առատօրէն վաճառւում են պաշտօններ, բնակարաններ, ֆոնդեր եւ այլն: Ամանք պետական հիմնարկները համարում են իրենց «ֆազենդան», իսկ միւսներին... իշխանութիւններ: Հասկացանք, երբ չենք կամ դժրծարան են չահագործման յանձնում, բայց չահագործել մարդկանց համբերութի՞ւնը: Այս ուղղութեամբ ընդունակ մարդիկ չատ կան: Սիրում եմ ընդունակ մարդկանց, բայց ատում եմ ամէն ինչի ընդունակներին: Սրանք պատրաստ են խաբելու բոլորին:

Ոչ մէկը ոչ մէկի ծառան չէ: Բոլո՛ր-ս ենք ծառայ: Բայց չատերը չահագրգռուած չեն աշխատանքով, որովհետեւ դրանից աշխատավարձը չի բարձրանում: Ամա թէ ինչու՝ ամանք իրենց ամրողջ էներգիան ծախսում են՝ չաշխատելու վրայ: Խօսքերը չատ են, դործերը՝ քիչ: Ադրատահմանում աշխատողն է ապրում, այստեղ՝ չաշխատողը...

Վերջերս գնեցի մի անորակ արտադրանք, որի մէջ ճեռագիր թուղթ էր՝ «Աշխատանքը կատարուած է ըստ աշխատավարձի...»: Բայց ես կարծում եմ, որ ոչ թէ ա՛յդ մարդուն պէտք է դատել, այլ... նրան ծնող աշխատանքային համակարգը: Երկրաշարժից քանդուած չէնքերի համար աշխղեկին մեղադրելը քիչ է, պէտք է մեղադրել անտեսական՛ն կարգը: Քննադատում ենք թունաւորուած օդը, բայց մեզաւորը ոչ թէ օդն է, այլ... թոյն արտադրող գործարանը եւ այն պահող մարդիկ: Մեր սխալների մեծ մասը գալիս է համակարգից: «Միաստուածութիւնը... անաստուածութիւն է»: Թէ չէ՝ մեծ խնդիրները թողած՝ իրար օձիք են քաչում, իրար սիրտ մաչում...

Այո, հիմա նոր համաճարակ է սկըսւել. ժողովներում իրար մերկացնում են, իրար «դիակ» փռում, կոպտում, հայհոյում, արժանապատուութիւնը վիրաւորում, ստորացնում, կենսադրութեան մութ բծեր ասպարէզ հանում, իբր... վերակառուցում են անում: Դէ, մերկացրէք, տեսնեմ՝ ո՞նց էք դրանից յետոյ մերկ ու տկլոր ման գալու (իբր քի՞չ ենք մերկ ու տկլոր եղել): Շատերի մէջ չարութիւն կայ՝ իրենց առաւելութիւնը ցոյց տալ, ստուգե՛լ, տանջե՛լ, չարդե՛լ, աւերե՛լ (իբր թշնամիները քիչ են տանջել, չարդել, աւերել...): Ինֆարկտների եւ կաթուածների փոթորիկ է: Մարդուն մեղադրում են բոլորը միասին եւ ամէն մէկն առանձին: Իսկ ո՞ւր կորաւ մեր ազգային բարութիւնը: Մէկը մի սխալ կոչ է անում, միւսներն իսկոյն ոգեւորւում են: Արիւնը չի կարելի արիւնով մաքրել: Ամէն քայլ անելիս պէտք է մտածել՝ դա օգո՞ւտ է մեր ազգին: Կրկնում եմ՝ մեր դարաւոր պատմութեան ընթացքում չանա՛խ են մեզ խաբել, չանա՛խ ենք մենք խարուել: Զգայուն ու դիւրահաւատ ազգ ենք: Ինչ ասում են՝ հաւատում ենք: «Հայկական հարցը» դժբախտ աչխարհի բերանը, որը մեզ ծամեց ու կերաւ: Միշտ յետո՛յ ենք իմանում, որ խարուած ենք: «Հայի վերջին խելքն իմ լինի», – ասում են այլոք: Աւա՛ղ՝ հիմա՛ էլ խարւում ենք: Չե՛նք լսում մեր սրտին: Մեզ մասսայաբար խարում են եւ... մտքների մէջ ծիծաղում: Մանաւանդ, հեշտ ու վարակիչ է մասսայաբար խարուելը: Ոմանք չահարկում են ազգի սուրբ անունները, դայթակղիչ խոստումներ տալիս, միամիտներն էլ խարւում են:

Բայց ամէն ինչ վե՛րջ ունի:

Շատ խարուելուց մարդիկ կորցրել են արդարութեան հաւատը: Գոյե՞ւ արդարութիւն է չարի արմատը: Հասկանում եմ՝ կարելի է խաբել եօթ ժամ, բայց ոմանք խարում են եօթանասուն տարի: Ախր, ի հարկէ, յանցանք է, բայց պակաս յանցանք չէ նաեւ խարուելը: Վերջերս ժողովրդական դեղատուների ընտրութիւնները տեղի ունեցան (դեռ չեն վերջացել): Բայց ինչո՞ւ ընտրութիւնների վերեւից-ներքեւ նոյն սկզբունքով չդան: Ներքեւի օղակներում մի տեղ համար տասնեակ թեկնածուներ եղան, որից եւ ծայր առան անառարկելի կուսները, դրպիռ պայքարները եւ այլն (իբր քննեցինք ջղային): Ամէն մէկն իր թեկնածուին ամենալաւն է համարում, միւսներին՝ ամենավատը: Այնինչ իսկական դեղատուտը նա է, ով անընդհատ իր ազգի հետ է, իր ժողովրդի ցաւով է ապրում: Գրաբարդի թեմայով տոյժերը ե՛ս եմ ասում, ուրիշն է հայրենասէր կոչւում բեն...

Ընտրական օկրուգում, որտեղ քուէարկուելու ենք 5 հոգի (Երեւանի Մարքսդային շրջանի թիւ 393 ազգային – տերիտորիալ) մեզ պլաղիատորների տեղ դրել: Ուստի որոշեցինք, որ ոչ մէկս ոչ մէկի դէմ ելոյթ չունենայ: Թող ժողովուրդն ի՛նքը որոշի: Ես գտնում եմ, որ բոլոր թեկնածուներն էլ արժանի են ընտրուելու, ուստի անկեղծօրէն կ'ուզեմ նրանց ընտրուողի համար: Միայն թէ ամէն ինչ աղնի՛ւ արուի, միայն թէ մարդկանց չխաբեն (ի դէպ, մեր Հանրապետութիւնից ոչ մի հայ դրող կամ լրագրող դեղատուտ չի ընտրուել):

Որոշ տեղերում նախընտրական կամպանիայի փոխարէն գործում էր որեւէ թեկնածուի «նախընտրական մաֆիա», որի ճարպիկ անդամները մեքենաների, անձամբ, հեռախօսով, գրաւոր բանաւոր սպառնում, ահաբեկում – սպօում – ճնշում – խնդրում – խարում. «համոզում» էին մարդկանց, թէ՝ միւներին ջնջէք, այսինքն թողէք: Նոյնիսկ թռուցիկներ են յայտնւում՝ միւսների անունները ջնջած, իրենց մարդուն թողած: Մրցակից թեկնածուների մասին տարածում էին ստայօղ եւ ստոր լուրեր, վարկաբեկում նրանց ընտանիքի անձը, մաղձոտ ատելութիւն բորբոքում. Բա սա եղաւ մտաւորականի վարմունք: Բա սա եղաւ ազնիւ եւ ազատ ընտրութի՞ւն: Մի՞թէ անազնիւ ճեւով ընտրուած դեղատուտը կարող է ազնուօրէն ծառայել հայ ժողովրդին: Նա «կը ծառայի» միայն իր խմբին: Այդպիսի դեղատուներն ընտրուելուց առաջ քծնում են ժողովրդին, ընտրուելուց յետոյ՝ արհամարհում: Մի՞թէ ժողովուրդ չսիրող կարող է ժողովրդական դեղատուտ լինել: Մարդիկ կան, որ մի դիրքի են ձգտում՝ ոչ թէ օգնելու, այլ օգտուելու: Եւ արանքում, ինչպէս միշտ, տուժում է հասարակ ժողովուրդը: Պայքարն ազնիւ չէ, եթէ մեթոդները ազնիւ չեն:

Ես դիտեմ մի թեկնածուի, որ ընտրողներին դիմում էր այսպէս. «Ժողովո՛ւրդ, եթէ ինձ դեղատուտ ընտրէք, հէնց յո՛ւրդ րոպէին Ղարաբաղը միացնելու եմ, խանութները եւ Սեւանը լցնելու եմ, էկոլոգիան լաւացնելու եմ, հերթերը չացնելու եմ, երկրաշարժերը վերացնելու եմ...»: Յատկապէս յուզուելիս կոչում էր նայք, երբ նա հանդիսաւոր երդուում էր «Դեղատուտութեան մանդատն առնելուց յետոյ բոլոր ուժերս կը նետեմ, որ պէտքի իւրաքանչիւր կին տասից աղջիկ երեխայ ունենայ»:

Ահա թէ ո՛ւր է հասել խօսքի համաճարակը եւ խարկանքը:

Դեղատուտն աշխատաւորների ամէնօրեայ անձնական հոգսերը պիտի վերացնի ոչ թէ հեռուից կամ մօտիկից սիրոյ խոստումներ տայ: Բոլոր դեղատուտները եւ իրենց քաղաքական ծրագիրը (կամ պլատֆորմը) առաջ քաչեցին: Բայց դրանց ո՞ր տոկոսը կը փատարուի (պէտք է հայտնի առնել եղած հնարաւորութիւնները): Մարդիկ դառնանում են նաեւ նրանից, որ նոյնիսկ... չաքար չկայ: Իհարկէ մեր կեանքի անմաքուր երեւոյթների պատճառով չեն, որ չկայ օճառ, այլ պատճառով են, որ չատ կայ ճառ: Նոյնիսկ նուիրներում օճառը պակասել է, թէեւ քծնողների թիւը չի պակասել:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՃԱՌՔԻ ԵՆ ՏՐՎՈՒՄ
ԴԱՄԱՅԻՆ ԿԱՀԱՎԻՐՔ
13րդ ՏԱՐԱԳԱՆՔ

ՄԱՍՆԱԿԻ. – («Ցառագ») . –

Մայիս 21–ին, Կիրովի տան մեծ դահլիճում տեղի կունենա Ղարաբաղյան շարժման 3-րդ տարեդարձին նվիրված հանդիսավոր նիստ, որին կհրավիրվեն ԼՂԻՄ ժողովրդական պատգամավորներ, ԼՂԻՄ Ազգային ժողովի պատվիրակներ, Ստեփանակերտի քաղաքային խորհրդի պատգամավորներ, ինչպես նաև ԼՂԻՄ կուսակցական, պետական, հասարակական կազմակերպությունների, ձեռնարկությունների, հիմնարկների ղեկավար աշխատողներ, գիտության, մշակույթի, կրթության, առողջապահության, սպորտի, զանգվածային լրատվության գործիչներ, ինչպես նաև ԽՍՀՄ ժողովուրդների բարեկամության շրջանների ներկայացուցիչներ:

Ներկայացվելու է հետևյալ հարցը՝ ԼՂԻՄ Ազգային ժողովի ընտրությունների մասին:

Զեկուցող՝ ԼՂԻՄ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Ա. Մանասյան:

Ներկայացվելու է հետևյալ հարցը՝ ԼՂԻՄ Ազգային ժողովի ընտրությունների մասին:

Զեկուցող՝ ԼՂԻՄ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Ա. Մանասյան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱ

Տէր եւ Տիկին Մ֊իհրան Եփրեմեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ճիւան Մ֊իհրան – Եփրեմեան,

Պր· Տիգրան Մ֊իհրան – Եփրեմեան,

եւ ընտանեկան համայն պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ֊հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 28֊ին, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մայիս 31, ժամը 14֊ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ։

Մահագդ չատացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ եւ Աստղիկ Ճանիկեան եւ զաւակները,

խոր կսկիծով կը հաղորդեն իրենց զարմանելիաներուն եւ բարեկամներուն իրենց զաւկին՝

ՅՈՎՆԱՆԻԿ – ԺԱՆ֊ՓԻԵՐ ՃԱՆԻԿԵԱՆԻ

(Diplômé de l'Ecole Supérieure de Commerce de Paris)

արկածալի մահը, որ պատահած է Թայլանտ, Մայիս 16֊ին, 43 տարեկանին։

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները կը տրուին յետագային։

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ճանիկեանի այս կսկծալի կորուստին առթիւ։

Dans le cadre de l'opération ARMENIE
Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise

UN REPAS - VENTE

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — 75014 Paris

le 1er Juin à 20 h 30

50 lithographies offertes
par le peintre Fasianos
seront mises en vente au profit des victimes du séisme d'Arménie.

Pour tous renseignements et réservations, s'adresser au nos de téléphone suivants :
47 99 41 19
43 76 61 83 (aux heures de bureau)
43 76 50 52

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԱՂԱՆՍ· – Տիկին Խաչերեան 100 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Պետրոս Խաչերեանի մահուան առթիւ։

THEATRE ARMENIEN
KISSANI
propose

Cabaret's

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 Paris

AU PROGRAMME:
MUSIQUE et SPECTACLE
— Sketche — Jazz — Rock —
— Chansonnier — Pantomime —

Vendredi 2 juin
à partir de 21h30

RENSEIGNEMENTS:
46. 44. 85. 30 39. 16. 08. 43

— Tenue correcte exigée —

GALA EXCEPTIONNEL

organisée par la Section d'Issy de la Croix Bleue

SPECTACLE

Ensemble de Danses
«BAREKAMOUTIOUN»
de EREVAN
32 Jeunes d'Arménie

Vendredi 2 juin à 20 h 30

au Centre Culturel J. Arp
22, ave. P. Vaillant-Couturier
CLAMART

Réservation : 46 - 45 - 37 - 08.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Paris-Erevan-Paris

EN VOLS DIRECTS

TOUS LES 15 JOURS A PARTIR DU 06 JUILLET 1989

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	JACK INTER
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	358, Chemin du Littoral
75001 PARIS	69003 LYON	13015 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 03 - 16 - 28

Association Arménienne d'Aide Sociale
(Ա.Ղ.Ա.Տ.Ա.Խ.Ն.Ա.Մ)

Sous le haut patronage de
M. Théo BRAUN
MINISRE DELEGUE, CHARGE DES PERSONNES AGEES

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

à MONTMORENCY (95)

44-50, avenue Charles de Gaulle
DIMANCHE 4 JUIN à partir de 11 heures

Partie artistique avec la participation de
- *MASSIS*
- *MARDIK DJANSEZIAN*
- *Le Chanteur SOUREN et son Orchestre*

— Entrée gratuite —

Prière de retenir vos tables en téléphonant au siège : 48. 78. 02. 99
ou à la Maison de Retraite : 39. 83. 20. 67

ՊԱՐՋԵԼՈՆԱ.
ՍՊԱՆԻԱ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՂԷՏԵԱԼ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ Ի ՆՊԱՍՏ

((U.G.A.B.— Armenian aid children's Fund)

Մայիս 31,
Palais de Musique
BARCELONE

Դաշնակահար՝
ԱՐԹԻՒՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել Կ. Փափազեանի
(93) 2306354

Le Comité des Jeunes de l'U.G.A.B.
vous convie au

RALLYE UGAB - JEUNES

LE WEEK-END du 3/4 JUIN

PROGRAMME

Samedi 3 juin — 12h — Départ de Bayeux (Normandie) stop — Repas midi — stop — Rallye — Tourisme — stop — 20h30 — Dîner autour d'un feu — spécialités arméniennes — stop — Soirée dansante — stop — Hébergement assuré — stop — Dimanche 4 juin — La fête continue — stop — Baignade, promenade, ... — stop — 13h — Mezzé Géant et remise lots à tous les participants — stop.

Participation : 400 Frs. (Hébergement et repas du samedi midi au dimanche midi).

Pour tout renseignements s'adresser à l'U.G.A.B: 118, rue de Courcelles
75017 Paris

Tél. : 42. 27. 12. 26

ԼԻՈՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կարոյա Խաչի Լիոնի «Վարքա» մասնաճիւղի

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶԻ

Ծննդեան՝ 75֊ամեակ եւ մահուան 5֊ը տարելիցին առթիւ, Շաբաթ Յունիս 3 ժամը ճիշդ 21֊ին Ազգային Տան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie — 69003 Lyon

Կը դասախօսեն· – ՆՈՐԱ. ՊԱՐՈՒԽՃԵԱՆ (Հայերէն), ՅԱՄԻԿ ՆԱՏԻՐԵԱՆ֊ԳԵՒՈՆԵԱՆ (Ֆրանսերէն), եւ մասնակցութեամբ ծանօթ երգիչ՝ ՄԱՄԻՍ֊ի։

Դասախօսութեան ատարին տեղի կ'ունենայ ընդունելութիւն (քօքթէյլ)։

Մուտքը ազատ է։

ՎԻԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ՝
Հ· Բ· Ը· Մ֊ութեան Վիէնի մասնաճիւղին, Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 12֊ին Աբովեան սրահին մէջ։

1, Քէ Փաժօ, Վիէն

Կէսօրուայ ճաշի ապարատկութիւն։
Գեղարուեստական բաժին։

Մասնակցութեամբ՝
Հ· Բ· Ը· Մ֊ի Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան։

Սիրալիր հրաւէր բոլորին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ղաչտահանդէսը կիրակի, Յունիս 25֊ին։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
MARSEILLE

DEMIS ROUSSOS
EN RECITAL
POUR LE
DINER DANSANT DE L'U.G.A.B.

le Samedi 24 juin
au *Concorde Palm Beach Marseille*

Réservations indispensables :
N. MELKONIAN 91. 77. 62. 29
A. STEPANIAN 91. 79. 30. 34
L. KOUYOUMDJIAN 91. 76. 10. 17

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ դրախտուքէն կարելի է հայթայթել՝

1֊ Հայկական Սովետական Հանրապետարանի թիւ 4, 9, 10 հատորները։

2֊ Հայկազեան Լեզուի Նոր Բառգիրքը Ա· եւ Բ· հատորներով։

3֊ Գիրք Անձնանուններու, հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով՝ Գարեգին վրդ· Պեքճեանի։

Eglise Arménienne Apostolique
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado — 13008 Marseille

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէն Ջ· Շաբաթ մասնաճիւղի կազմակերպած թատերական ճաշին, եղան հետեւեալ նուէրները· –

Թաղիս Ս· Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ թաղականութիւն 1000 Ֆր·, Պր· Տէր֊տէրեան, Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպէրեան, Այրի Տիկին Բեդրոզ Շիրինեան 200֊ական Ֆր·, Այրի Տիկին Մարի Ուզտենց, Տիկին Էլիզ Հօրճանեան, Օրիորդ Սիւզան Պատմաճեան 100֊ական Ֆր·։